Édouard Schuré

Marii iniţiaţi

Editor Aldo Press, Bucureşti e by Aldo Press

Toate drepturile pentru această versiune aparţin Aldo Press

Informaţii, comenzi ramburs, comenzi pentru editare şi tipărire de cărţi şi broşuri OP 76, CP 161, Bucureşti, 062590 Tel. /Fax 4341750;

Email aldopress1 xnet.ro www.aldopress.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României SCHURÉ, ÉDOUARD

Marii iniţiaţi / Édouard Schuré, trad. Cristina Fotache.

— Bucureşti, Aldo Press, 2004

ISBN 973 – 7945 – 10 – 7

I. Fotache, Cristina (trad.)

291.63

Timbrul literar în valoare de 2% se adaugă la preţul de vânzare şi se varsă de către difuzor la fondurile literare, conform legii.

Édouard Schuré marii iniţiaţi

J J

ALDO PRESS marii iniţiaţi

9

schiţă asupra istoriei secrete a religiilor de Édouard schuré

RAMA – KRIŞNA – HERMES – MOISE – ORFEU – PITAGORA – PLATON – IISUS

În memoria

MARGHERITEI ALBANA MIGNATY

Fără tine, o, suflet iubit! *această carte n-ar fi văzut* niciodată *lumina zilei. Ai îngrijit-o cu flacăra ta arzătoare, ai hrănit-o cu durerea ta, ai binecuvântat-o cu o divină speranţă. Ai avut inteligenţa care vede frumosul şi*

adevărul eterne de dincolo de realităţile efemere; *ai avut credinţa care mută munţii din loc*; *ai dăruit iubirea care mişcă şi creează suflete*; *entuziasmul tău a ars precum un foc puternic*.

Dar iată că te-ai stins şi ai dispărut. Cu aripa sa întunecată, moartea te-a purtat către marele necunoscut… Şi chiar dacă ochii nu te mai pot vedea, eu te simt mai vie ca niciodată! *Eliberată din lanţurile acestei lumi, de acolo din sânul luminii celeste din care te hrăneşti, nu ai încetat nicio clipă să-mi veghezi opera, cu raza ta fidelă, până la capăt, până când i-a fost dat să se nască*.

Dacă aş vrea să dăinuie ceva din mine în această lume în care totul este efemer, acel lucru ar fi cartea de faţă, mărturie a unei credinţe dobândite şi împărtăşite. Precum o flacără din Eleusis, împodobită cu chiparoşi negri şi narcise, o dedic sufletului înaripat al celei care m-a condus spre misterele cele mai profunde, pentru transmiterea focului sacru şi vestirea aurorei marii lumini!

cuvânt înainte

Lucrarea *Marii iniţiaţi a* avut un destin aparte. Prima ediţie a acestei cărţi datează din 1889. La acea vreme a fost întâmpinată de liniştea glacială a presei. Totuşi, nu după mult timp, au început să fie publicate ediţii ulterioare, care au devenit tot mai numeroase cu trecerea anilor. Acestea incitau atât la neîncrederea în univers, cât şi în biserică. Răceala şi dispreţul pe care le-au dovedit la noi judecătorii săi cei mai autorizaţi nu au împiedicat însă succesul cărţii pe plan european.

Cartea şi-a dobândit acest succes prin propriile sale forţe şi şi-a urmat încet, dar sigur, drumul său prin întuneric. Dovada acestui lucru au fost chiar mesajele de simpatie primite din toate colţurile lumii, de pe cinci continente. Această mişcare a avut un ecou şi în Franţa. În timpul războiului din 1914 – 1918, am primit nenumărate scrisori de felicitare, în care mi se puneau şi întrebări.

Cele mai serioase dintre acestea veneau de pe frontul de luptă. De atunci încoace, reeditările cărţii au fost atât de multe, încât distinsul şi sensibilul meu prieten, André Bellessort mi-a spus într-o bună zi: „Nu ţi-ai câştigat doar *propriul* public, ci publicul!”

Marii iniţiaţi a ajuns astăzi la cea de-a 91-a ediţie. Or, clişeele care au fost folosite pentru toate aceste reeditări fiind uzate, editura Perrin a trebuit să restructureze lucrarea în vederea realizării unei ediţii revizuite şi corectate. Profit de această ocazie pentru a aduce un omagiu memoriei domnului Paul Perrin, acest distins om de litere, cu o gândire atât de profundă şi sigură, cel care a fost primul editor al lucrării de faţă şi susţinătorul ei entuziast. De asemenea, le datorez călduroase mulţumiri prietenilor mei Alphonse Roux şi Robert Veyssié, primii care au făcut un studiu aprofundat al operei mele în ansamblu[1], şi doamnei Jean Dornis, al cărei extraordinar volum *Un Celte d'Alsace* face o trecere în revistă genială a efortului meu literar şi poetic[2].

Pentru că lucrarea *Marii iniţiaţi* şi-a urmat drumul spre succes şi a trecut peste toate obstacolele, în ciuda prejudecăţilor tradiţionale care îi stăteau în cale, trebuie să trag concluzia că există o forţă vitală în gândirea care a călăuzit-o. Această gândire nu înseamnă altceva decât o apropiere lucidă şi sigură de ştiinţă şi de religie, al căror dualism a pus bazele civilizaţiei noastre şi ne ameninţă cu catastrofele cele mai crâncene.

Această reconciliere nu se va putea face decât printr-o nouă contemplare sintetică a lumii vizibile şi invizibile, cu ajutorul intuiţiei intelectului şi a clarviziunii psihicului.

---

1 Édouard Schuré, son oeuvre et sa pensée (Édouard Schuré, opera şi gândirea sa), de Alphonse Roux şi Robert Veyssié, Chez Perrin, 1914.

2 Un Celte d'Alsace, la vie et la pensée d'Édouard Schuré (Un celt din Alsacia, viaţa şi opera lui Édouard Schuré), de Jean Dornis, Perrin, 1923.

Doar certitudinea sufletului nemuritor poate deveni o bază solidă pentru viaţa pe acest pământ, şi doar reconcilierea dintre marile religii poate asigura fraternitatea popoarelor şi viitorul umanităţii, prin reîntoarcerea la sursa lor de inspiraţie comună.

E.S.

Introducere în doctrina esoterică

Sunt convins că va veni o zi în care medicul, poetul şi filosoful vor vorbi aceeaşi limbă şi se vor înţelege.

Claude Bernard

Cel mai mare rău al timpurilor noastre este acela că ştiinţa şi religia par două forţe duşmane şi ireductibile. Răul intelectual este cu atât mai dăunător cu cât vine de undeva de sus şi se infiltrează pe ascuns, dar sigur, în toate spiritele, ca o otravă subtilă pe care o respiri odată cu aerul. Or, tot răul produs prin inteligenţă devine cu timpul un rău al sufletului şi apoi un rău social.

Atâta timp cât creştinismul nu a făcut decât să-şi afirme cu naivitate credinţa într-o Europă încă pe jumătate barbară, aşa cum s-a întâmplat în Evul Mediu, acesta a constituit cea mai importantă forţă morală, ducând la formarea spiritului omului modern. Atâta timp cât ştiinţa experimentală, revigorată în mod deschis în secolul al XVI-lea, nu a făcut decât să revendice drepturile legitime ale raţiunii şi ale libertăţii nelimitate, aceasta a reprezentat cea mai mare forţă intelectuală, prin înnoirea lumii în ansamblu, prin descătuşarea din lanţurile seculare şi prin oferirea unor certitudini de nezdruncinat spiritului uman.

Dar din momentul în care biserica, nemaiputând să-şi justifice dogma primară în faţa obiecţiilor ştiinţei, s-a închistat în ea ca într-o casă fără ferestre, opunând credinţa sa raţiunii, ca un comandament absolut şi indiscutabil; din momentul în care ştiinţa, îmbătată de descoperirile sale în lumea fizică, făcând abstracţie de lumea psihică şi intelectuală, a devenit agnostică prin

metoda sa materialistă, atât prin principiile sale, cât şi prin scopul său; din momentul în care filosofia, dezorientată şi neputincioasă între primele două, a renunţat oarecum la drepturile sale pentru a cădea într-un scepticism transcendent, s-a produs o ruptură profundă în spiritul societăţii şi în cel al individului. Acest conflict, mai întâi necesar şi util pentru că a stabilit drepturile raţiunii şi ale ştiinţei, a sfârşit prin a deveni una dintre cauzele neputinţei şi lipsei de sensibilitate. Religia răspunde nevoilor sufletului, de unde magia sa eternă; ştiinţa – celor ale raţiunii, ceea ce îi dă o forţă invincibilă. Însă de mult timp aceste forţe nu mai cunosc reconcilierea. Religia, lipsită de certitudine, Ştiinţa, lipsită de speranţă, ambele sunt pe poziţie, una în faţa celeilalte, apărându-se, fără posibilitatea de a învinge.

De aici rezultă o contradicţie profundă, un război mascat, nu doar între stat şi biserică, ci şi în sânul ştiinţei, al tuturor bisericilor, mergând până în conştiinţa tuturor indivizilor înzestraţi cu raţiune. Căci indiferent cine am fi, la ce curent filosofic, estetic sau social am adera, aceste două lumi convieţuiesc în noi, aparent ireconciliabile. Ele izvorăsc din două nevoi inseparabile ale omului: nevoia de raţionalitate şi nevoia apropierii de divinitate. Această situaţie, care durează de mai bine de o sută de ani, a contribuit cu siguranţă într-o mare măsură la dezvoltarea facultăţilor umane, asmuţindu-le pe unele împotriva altora. Le-a inspirat poeţilor şi muzicienilor accente de un patetism şi de un pitoresc extraordinar. Dar astăzi, această tensiune prelungită şi acută produce efectul contrar. Asemenea stării de epuizare prin care trece un bolnav care are febră, avem de-a face acum cu o avansare către marasm, dezgust, neputinţă. Ştiinţa nu se ocupă decât de lumea fizică şi materială; filosofia morală nu se mai adresează elitelor; religia guvernează încă într-o oarecare măsură masele, dar nu mai stăpâneşte elita socială;

păstrându-şi măreţia prin caritate, aceasta nu mai străluceşte prin credinţă. Marii învăţaţi ai timpurilor noastre sunt increduli sau sceptici, de o sinceritate şi loialitate remarcabile. Dar ei se îndoiesc de arta lor şi se privesc surâzători, precum împăraţii romani. Atât în public, cât şi în particular, prezic catastrofe sociale fără a găsi şi remedii sau îşi învăluie sumbrele oracole în eufemisme prudente. Sub aceste auspicii, literatura şi arta şi-au pierdut caracterul divin. O mare parte dintre tineri, pierzând obişnuiţa orizonturilor eterne, s-au raliat curentului pe care aceşti noi mentori îl numesc naturalism, degradând astfel un cuvânt frumos: *natură*. Ceea ce ei definesc prin acesta nu este decât apologia instinctelor primare, cloaca viciului sau zugrăvirea îngăduitoare a platitudinilor noastre sociale, într-un cuvânt, negarea sistematică a sentimentelor şi a raţiunii. Şi biata Psyché, cea care şi-a pierdut aripile, geme şi suspină straniu din cauza celor care o insultă şi îi neagă existenţa.

Cu ajutorul materialismului, al pozitivismului şi al scepticismului, sfârşitul de secol a creat o idee falsă despre adevăr şi progres.

Savanţii noştri, care practică metoda experimentală a lui Bacon pentru studiul universului vizibil cu o precizie nemaipomenită şi cu rezultate admirabile, îşi fac o idee pur exterioară şi materialistă despre adevăr. Ei cred că apropierea de acesta se face pe măsură ce acumulăm experienţă. În domeniul lor, au dreptate. Dar ceea ce este mai grav este faptul că filosofii şi moraliştii noştri au ajuns să gândească la fel. Astfel, cauzele primare şi scopurile ultime vor rămâne, cu certitudine, pentru totdeauna impenetrabile spiritului uman. Căci, să presupunem că ştim cu exactitate ce se întâmplă din punct de vedere material pe toate planetele sistemului solar, ceea ce, în paranteză fie spus, ar fi o bază extraordinară pentru a face inducţii; să presupunem chiar că ştim ce fel de locuitori

populează sateliţii lui Sirius şi alte stele ale Căii Lactee. Ar fi cu siguranţă minunat să avem toate aceste cunoştinţe, dar am şti oare mai multe despre totalitatea materiei stelare, fără a vorbi despre nebuloasa din Andromeda şi despre norii lui Magellan? Aceasta face ca epoca noastră să conceapă dezvoltarea umanităţii ca pe o avansare eternă spre un adevăr infinit, de nedefinit şi pe vecie inaccesibil.

Iată concepţia filosofiei pozitiviste a lui Auguste Comte şi a lui Herbert Spencer, care a prevalat în zilele noastre.

Or, adevărul însemna cu totul altceva pentru înţelepţii şi teozofii din Orient şi din Grecia. Ei ştiau cu siguranţă că îl putem cuprinde şi echilibra fără o cunoaştere sumară a lumii fizice, dar mai ştiau că adevărul se găseşte întâi de toate în noi înşine, în principiile intelectuale şi în viaţa spirituală a sufletului. Pentru aceşti înţelepţi sufletul era singura, divina realitate şi cheia universului.

Adunându-şi voinţa în centrul acestuia, dezvoltându-şi facultăţile latente, ajungeau la această esenţă pe care o numeau Dumnezeu, a cărei lumină dezvăluie secretele oamenilor şi ale lucrurilor. Pentru ei, ceea ce noi numim astăzi progres, adică istoria lumii şi a oamenilor, nu era decât evoluţia în timp şi spaţiu a cauzei centrale şi a scopului ultim. Şi poate credeţi că aceşti teozofi erau pur contemplativi, nişte visători neputincioşi, nişte fachiri cocoţaţi pe nişte coloane? Greşit. Lumea n-a mai cunoscut oameni de acţiune mai proeminenţi, în sensul cel mai prolific şi de necuprins al cuvântului. Ei strălucesc precum stelele cele mai mari din constelaţia sufletelor. Numelele lor sunt: Krişna, Buddha, Zoroastru, Hermes, Moise, Pitagora, Iisus. Au modelat spirite prin puterea lor, le-au trezit de o manieră formidabilă, au organizat societăţi într-un mod salutar. Trăind doar pentru o idee, mereu gata să-

şi dea viaţa, ştiind că sacrificiul pentru adevăr este un mod de a acţiona eficient şi suprem, au creat ştiinţe şi religii şi, prin urmare, au contribuit la formarea literaturii şi a artei, din seva cărora ne hrănim încă şi care ne ajută să ne continuăm existenţa. Şi cine este autorul pozitivismului şi scepticismului zilelor noastre? O generaţie lipsită de idealuri, de spiritualitate şi de credinţă, în viaţa veşnică sau în Dumnezeu, în viitorul umanităţii, în această viaţă sau într-una viitoare. O generaţie secătuită de energie, lipsită de voinţă, îndoindu-se de ea însăşi şi de libertatea omului în general.

„Îi judecaţi după propriile lor fapte”, a spus Iisus. Aceste cuvinte ale maestrului maeştrilor se aplică atât pentru doctrine, cât şi pentru oameni. Da, acest raţionament se impune acum: fie adevărul va rămâne pentru totdeauna inaccesibil omului, fie a fost cunoscut într-o mare măsură de către cei mai mari înţelepţi şi deschizători de drumuri de pe acest pământ. Adevărul se află deci în esenţa tuturor religiilor şi în toate cărţile sacre ale tuturor popoarelor. Trebuie doar să ştim unde să îl găsim şi cum să-l scoatem la iveală.

Dacă privim istoria religiilor cu ochii larg deschişi de acest adevăr central pe care îl poate revela doar iniţierea interioară, rămânem surprinşi şi uluiţi. Ceea ce am descoperi atunci nu ar fi deloc asemănător cu ceea ce predică biserica prin limitarea revelaţiei, admisă în sensul său primar, la creştinism, dar nu seamănă nici cu doctrina ştiinţifică pur naturalistă care se predă în mediile noastre universitare. Totuşi, acestea se situează într-o sferă mai largă. Toate religiile sunt puse pe acelaşi plan şi sunt investigate printr-o metodă unică. Erudiţia acestor medii este profundă, zelul lor admirabil, dar ele nu s-au ridicat încă până la *punctul de vedere al esoterismului comparat*, care prezintă istoria religiilor şi a umanităţii dintr-o perspectivă complet nouă. De la acest nivel, iată cum stau

lucrurile:

Toate marile religii au o istorie exterioară şi o istorie interioară: una aparentă, alta ascunsă. Prin istoria exterioară, înţeleg dogmele şi miturile propovăduite în mod public în temple şi şcoli, recunoscute în cultul şi superstiţiile populare. Prin istoria interioară, înţeleg ştiinţa profundă, doctrina secretă, acţiunea ocultă a marilor iniţiaţi, profeţi sau reformatori, care au creat, susţinut şi răspândit aceste religii. Prima, istoria oficială, cea care se predă peste tot, în mod public, dar nu este mai puţin obscură, complicată şi contradictorie. Cea de-a doua, pe care eu o am numit-o tradiţie esoterică sau doctrină a misterelor, este foarte greu de clarificat. Ea se petrece în adâncul templelor, în confreriile secrete, iar dramele sale cele mai profunde se consumă în întregime în sufletele marilor profeţi, care nu şi-au încredinţat nici unui pergament sau discipol crizele lor supreme, extazurile lor divine. Pe aceasta trebuie să o ghiceşti, dar odată întrezărită, apare luminoasă, organică, mereu în armonie cu ea însăşi. Am putea-o numi şi istoria religiei eterne şi universale. În ea se reflectă esenţa lucrurilor, *lăcaşul* conştiinţei umane, din care istoria nu ne oferă decât *reversul* laborios. Aici descoperim punctul generator al religiei şi filosofiei, care se întâlnesc la celălalt capăt al elipsei, prin intermediul ştiinţei integrale. Acest punct corespunde adevărurilor transcendentale. Aici descoperim cauza, originea şi finalitatea prodigioasei opere multiseculare. Această istorie este singura de care m-am ocupat în cartea de faţă.

Pentru rasa ariană, germenii şi esenţa ei se găsesc în Vede. Prima sa cristalizare istorică apare în doctrina trinitară a lui Krişna, care conferă brahmanismului puterea specifică, iar religiei Indiei, amprenta sa inconfundabilă. Buddha, care după cronologia brahmanilor ar fi trăit cu două mii patru sute de ani mai târziu decât Krişna, nu face

decât să aducă în prim plan o altă latură a doctrinei oculte, aceea a metempsihozei şi a seriei de existenţe care se succed în virtutea legii Karmei. Indiferent dacă buddhismul a fost o revoluţie democratică, socială şi morală împotriva brahmanismului aristocratic şi sacerdotal, fondul său metafizic este acelaşi, dar incomplet.

Antichitatea doctrinei sacre nu ne apare mai puţin frapantă în Egipt, ale cărui tradiţii îşi au rădăcinile într-o civilizaţie cu mult anterioară apariţiei rasei ariene pe scena istoriei. Până nu demult era permisă supoziţia conform căreia monismul trinitar, expus în cărţile greceşti ale lui Hermes Trismegistul, era o compilaţie a şcolii din Alexandria, sub dubla influenţă a creştinismului iudaic şi a neoplatonismului. De comun acord, credincioşi sau increduli, istorici şi teologi nu au încetat să o afirme până în zilele noastre. Dar această teorie este astăzi infirmată prin prisma descoperirilor epigrafiei egiptene. Autenticitatea fundamentală a cărţilor lui Hermes ca documente ale înţelepciunii Egiptului antic iese triumfătoare din hieroglifele explicate. Nu numai că Teba şi Memfis confirmă toată cronologia lui Manethon, ci demonstrează, de asemenea, că preoţii lui Ammon-Ra propovăduiau înalta metafizică, care se răspândea sub alte forme şi pe malurile Gangelui. Am putea spune, împreună cu profetul evreu, că „piatra vorbeşte şi zidul strigă”. Căci, precum „soarele de la miezul nopţii” care strălucea, se spune, în Misterele lui Isis şi Osiris, gândirea lui Hermes, doctrina antică a verbului solar, s-a aprins deasupra mormintelor regilor şi străluceşte în papirusurile *Cărţii Morţilor*, păzite de mumiile vechi de patru mii de ani.

În Grecia, gândirea esoterică este mai vizibilă şi în acelaşi timp mai învăluită în mister decât oriunde altundeva; mai vizibilă, pentru că jonglează cu mitologia umană; fermecătoare, pentru că, asemenea sângelui

Sfântului Ambrozie, curge prin venele acestei civilizaţii şi ţâşneşte prin toţi porii zeilor săi, ca un parfum şi o rouă celeste. Pe de altă parte, gândirea ştiinţifică profundă care veghează asupra concepţiei tuturor acestor mituri este adesea mai greu de pătruns din cauza seducţiei însăşi pe care o exercită şi a înfrumuseţărilor pe care i le-au adus poeţii. Dar principiile sublime ale teozofiei doriene şi ale înţelepciunii oracolului din Delfi sunt scrise cu litere de aur în fragmentele orfice şi în sintezele pitagoreice, nu mai puţin decât vulgarizarea dialectică şi oarecum fantezistă a lui Platon. În sfârşit, şcoala din Alexandria ne furnizează mai multe chei utile. Aceasta a publicat pentru prima oară, parţial, şi a comentat sensul misterelor, în toiul relaxării vieţii religioase greceşti şi în faţa creştinismului care câştiga teren.

Tradiţia ocultă a lui Israel, care provine în aceeaşi măsură din Egipt, Caldeea şi Persia, a fost conservată până în zilele noastre sub forme bizare şi obscure, dar în toată profunzimea şi întinderea sa, prin *Cabala* sau tradiţia orală, de la *Sohar* şi până la *Sepher Jezirah*, atribuit lui Simon Ben Jochai, până la comentariile lui Maimonides. Cuprinsă în mod misterios în Geneză şi în simbolismul profeţilor, această tradiţie răzbate într-un mod impresionant din admirabila lucrare a lui Fabre d’Olivet despre *limba ebraică restituită*, care încearcă să reconstruiască cosmogonia veritabilă a lui Moise, după metoda egipteană, în funcţie de sensul triplu al fiecărui verset şi aproape al fiecărui cuvânt al primelor zece capitole ale Genezei.

În ceea ce priveşte esoterismul creştin, acesta străluceşte de la sine în Evangheliile descifrate de tradiţiile eseniene şi gnostice. Ţâşneşte ca din sursa dătătoare de viaţă a cuvântului lui Christos, din parabolele sale, din chiar adâncurile acestui spirit unic şi cu adevărat divin. În acelaşi timp, Evanghelia după Ioan ne oferă cheile

învăţămintelor intime şi superioare ale lui Iisus cu sensul şi forţa promisiunii sale. Aici regăsim această doctrină a trinităţii şi a verbului divin propovăduită deja de mii de ani în templele din Egipt şi din India, dar modelată, personificată de prinţul iniţiaţilor, de cel mai mare dintre fiii lui Dumnezeu.

Aplicarea metodei pe care eu am numit-o esoterism comparat istoriei religiilor ne conduce deci la un rezultat de o importanţă hotărâtoare, care poate fi rezumat astfel: antichitatea, continuitatea şi unitatea esenţială a doctrinei esoterice. Trebuie să recunoaştem că este un fapt remarcabil. Astfel înţelegem că înţelepţii şi profeţii din toate timpurile au ajuns la aceleaşi concluzii de fond, chiar dacă diferite ca formă, despre adevărurile prime şi ultime – şi asta tot pe calea iniţierii interioare şi a meditaţiei. Să mai adăugăm faptul că aceşti înţelepţi şi profeţi au fost cei mai mari binefăcători ai umanităţii, salvatorii a căror forţă mântuitoare a smuls omul din prăpastia josnică a naturii şi a negării.

Oare nu ar trebui să mai spunem despre toate acestea că, aşa cum afirma Leibnitz, există o anumită filosofie veşnică, *perennis quaedam philosophia*, care constituie legătura primordială dintre ştiinţă şi religie şi comuniunea lor finală?

Teosofia antică practicată în India, Egipt şi Grecia constituia o veritabilă enciclopedie, divizată în linii generale în patru categorii: *1*. *teogonia* sau ştiinţa principiilor absolute, identică cu ştiinţa numerelor aplicată universului sau cu matematicile sacre; *2*. *cosmogonia*, realizarea principiilor eterne în spaţiu şi timp sau involuţia spiritului în materie; perioade ale lumii; *3*. *psihologia*: constituirea omului; evoluţia spiritului de-a lungul lanţului existenţial; *4*. *fizica*, ştiinţa regnurilor naturii terestre şi a proprietăţilor sale. Metoda inductivă şi metoda experimentală se combinau şi se controlau una pe alta în

aceste clase ale ştiinţei şi fiecare dintre ele corespundea unei arte. Erau, luându-le în ordine inversă şi începând cu ştiinţele fizice: 1. O *medicină specială* fondată pe cunoştinţele proprietăţilor oculte ale mineralelor, ale plantelor şi ale animalelor; *alchimia* sau transmutarea metalelor, dezintegrarea şi reintegrarea materiei prin intermediul agentului universal, artă practicată în Egiptul antic după Olimpiodor şi numită de el crisopee şi argiropee, fabricarea aurului şi a argintului; 2. *artele psihurgice* corespondente forţelor sufletului: magie şi divinaţie; 3. *horoscopul celest* sau astrologie sau arta de a descoperi raportul dintre destinele popoarelor sau indivizilor şi mişcările universului marcate de mişcările de revoluţie ale astrelor; 4. *teurgia*, arta supremă a magiei, atât rară, cât şi periculoasă şi dificilă, arta de a pune sufletul în raport conştient cu diversele ordine ale spiritului şi de a acţiona asupra lor.

După cum se vede, ştiinţe şi arte, totul era conţinut în această teozofie şi decurgea din acelaşi principiu pe care eu l-aş numi în limbaj modern *monism intelectual, spiritualism evolutiv şi transcendent*. Putem formula, după cum urmează, principiile esenţiale ale doctrinei esoterice:

— Spiritul este singura realitate. Materia nu este decât expresia sa inferioară, schimbătoare, efemeră, dinamismul său în spaţiu şi timp.

— Creaţia este eternă şi continuă precum viaţa.

— Microcosmosul-om este prin constituţia sa ternar (spirit, suflet şi corp), imaginea şi oglinda macrocosmosului-univers (lume divină, uman şi natural), care este el însuşi organul infailibilului Dumnezeu, al spiritului absolut, cel care este prin natura sa: tată, mamă şi copii (esenţă, substanţă şi viaţă).

— Iată de ce omul, imaginea lui Dumnezeu, poate deveni verbul său viu. Gnoza sau mistica raţională din toate timpurile este arta de a-l găsi pe Dumnezeu în sine

însuşi dezvoltând profunzimi oculte, facultăţile latente ale conştiinţei.

— Sufletul uman, individualitatea este nemuritoare prin esenţă. Dezvoltarea sa are loc pe un plan ce este rând pe rând descendent şi ascendent, prin existenţe ce alternează, spirituale şi corporale.

— Reîncarnarea este legea evoluţiei sale. Ajunsă la perfecţiune, scapă şi se întoarce la spiritul pur, la Dumnezeu în plenitudinea conştiinţei sale. Cu cât spiritul se ridică deasupra legii luptei pentru viaţă, atunci când aceasta ia cunoştinţă de umanitatea sa, cu atât acesta se ridică deasupra legii de reîncarnare, atunci când ia cunoştinţă de divinitatea sa.

Perspectivele care se deschid în pragul teozofiei sunt imense, mai ales atunci când le comparăm cu orizontul strâmt şi dezolant unde materialismul închide omul sau datele infantile şi inacceptabile ale teologiei clericale. Percepându-le pentru prima dată, simţim uimirea, frisonul infinitului. Abisurile inconştientului se deschid în noi înşine, ne arată hăul din care ieşim, înălţimile ameţitoare spre care aspirăm. Încântaţi de această imensitate, dar înspăimântaţi de călătorie, cerem să nu mai fim, facem apel la *Nirvāṇa*! Apoi, ne dăm seama că această slăbiciune nu este decât oboseala marinarului gata să lase vâslele în mijlocul furtunii. Cineva a spus: omul este născut în tumultul valurilor şi nu ştie nimic despre vastul ocean ce se întinde în spatele şi în faţa sa. Acest lucru este adevărat, dar mistica transcendentă împinge barca noastră pe creasta valului şi, acolo, întotdeauna învinşi de furia furtunii, sesizăm ritmul său grandios; şi ochiul, măsurând bolta cerească, se odihneşte în calmul azurului.

Surpriza este una tot mai mare şi, revenind la ştiinţele moderne, constatăm că de la Bacon şi Descartes acestea au tendinţa de a reveni în mod involuntar, dar cu atât mai sigur, la datele teozofiei antice. Fără a abandona

ipoteza existenţei atomilor, fizica modernă a ajuns încetul cu încetul să identifice ideea de materie cu ideea de forţă, ceea ce reprezintă un progres spre dinamismul spiritualist. Pentru a explica lumina, magnetismul, electricitatea, savanţii au trebuit să admită existenţa unei materii subtile şi absolut imponderabile, care umple spaţiul şi pătrunde în toate corpurile, materie pe care aceşti savanţi au numit-o eter, o apropiere de ideea antichităţii teozofice de *suflet al lumii*. În ceea ce priveşte impresionabilitatea, docilitatea inteligentă a acestei materii, ea reiese dintr-o experienţă recentă, care dovedeşte transmiterea sunetului cu ajutorul luminii[3]. Dintre toate ştiinţele, cele care par să fi compromis cel mai mult spiritualismul sunt zoologia comparată şi antropologia. În realitate, acestea i-ar fi făcut un serviciu dacă ar fi arătat legea şi felul în care lumea inteligentă intervine în lumea animală. Darwin a pus capăt ideii copilăreşti a creaţiei propovăduită de teologia primară. Sub acest aspect nu a făcut decât să revină la ideile teozofiei antice. Pitagora spusese acest lucru: „omul este părintele animalului”. Darwin a dezvoltat teoria sa despre legile de care ascultă natura pentru a-şi executa planul divin, legile instrumentare care sunt: lupta pentru viaţă, ereditatea şi selecţia naturală. A dovedit variabilitatea speciilor, le-a clasificat într-un număr mai mic, le-a stabilit scara evolutivă. Discipolii săi, teoreticienii transformismului absolut care, nefiind mulţumiţi de stabilirea unui singur prototip pentru toate speciile, au legat apariţia acestora doar de condiţiile mediului

3 Experienţa lui Bell: Proiectăm o rază de lumină pe o placă de selenium, care o transmite la distanţă, pe o altă placă din acelaşi metal. Aceasta comunică cu o pilă galvanică la care se racordează un telefon. Cuvintele pronunţate în spatele primei plăci se aud clar în aparatul telefonic, prin care sunt transmise celei de-a doua plăci. Deci raza de lumină a servit drept fir telefonic. Undele sonore au fost transformate în unde luminoase, acestea în unde galvanice, care, la rândul lor, au fost din nou transformate în unde sonore.

înconjurător, au forţat faptele în favoarea unei concepţii pur exterioare şi materialiste despre natură. Nu, nu este adevărat, condiţiile de mediu nu explică diversitatea speciilor, nu mai mult decât au reuşit să explice legile fizicii principiul evolutiv al regnului vegetal sau al regnului animal. Marile familii de animale corespund tipurilor eterne ale vieţii, semnături ale spiritului, care marchează scara evolutivă. Apariţia mamiferelor după reptile şi păsări nu îşi are rostul într-o schimbare a mediului de pe Terra; acesta nu poate reprezenta decât condiţia apariţiei mamiferelor, care presupune o nouă embriogeneză. Deci o nouă forţă intelectuală şi spirituală care acţionează din interiorul şi din profunzimea naturii, pe care o numim lumea de dincolo, referindu-ne la percepţia prin simţuri. Fără această forţă intelectuală şi spirituală, nu s-ar putea explica apariţia nici măcar a unei celule organizate în lumea anorganică. În fine, omul, care reprezintă suma şi încunarea lanţului evolutiv, revelează toată gândirea divină prin armonia organelor sale şi prin perfecţiunea formelor, efigie vie a spiritului universal, a inteligenţei active. De o complexitate extraordinară, care înseamnă supunerea sa tuturor legilor evoluţiei, omul domină natura şi se ridică deasupra ei, pentru a intra prin conştiinţă şi libertate în regatul infinit al spiritului.

Psihologia experimentală, bazată pe fiziologie, care de la începutul secolului tinde să redevină o ştiinţă, i-a condus pe savanţii contemporani până în pragul lumii de dincolo, lumii proprii sufletului în care, fără să înceteze a fi aplicate analogii, domnesc alte legi. Aud vorbindu-se despre studii şi constatări medicale făcute în secolul nostru pe tema somnambulismului, a magnetismului animal şi a tuturor stărilor prin care trece spiritul, altele decât starea de veghe, de la somnul lucid, la vederea dublă şi până la extaz. Ştiinţa modernă nu a făcut până acum decât tatonări în acest domeniu în care ştiinţa din templele

antice se afla în largul său, pentru că stăpânea principiile şi cunoştinţele necesare. Este la fel de adevărat că a descoperit o ordine a lucrurilor, care i se păreau uluitoare, minunate, inexplicabile, pentru că veneau să contrazică în mod clar teoriile materialiste sub imperiul cărora a început să gândească şi să experimenteze. Nimic nu este mai instructiv decât incredulitatea indignată a unora dintre savanţii materialişti în faţa tuturor fenomenelor care par a dovedi existenţa unei lumi spirituale invizibile. Astăzi, cineva care încearcă să dovedească existenţa sufletului scandalizează ortodoxia şi ateismul, aşa cum altă dată drept credincioşii bisericii erau scandalizaţi de cei care îl negau pe Dumnezeu. Este adevărat, astăzi nu îţi mai rişti viaţa, ci doar reputaţia. Oricum am lua-o, ceea ce reiese din cel mai simplu fenomen al sugestiei mentale la distanţă şi din gândirea pură, fenomen constatat de mii de ori în analele magnetismului[4], este un mod de acţiune a spiritului şi a voinţei în afara legilor fizicii şi a lumii vizibile. Uşa către lumea invizibilului este deci deschisă. În sfera fenomenelor de somnambulism, această lume este absolut deschisă. Dar mă opresc aici cu enumerarea faptelor constatate de ştiinţa oficială.

Trecând de la psihologia experimentală şi obiectivă la psihologia intimă şi subiectivă a timpurilor noastre, care se exprimă prin poezie, muzică şi literatură, descoperim un imens suflu de esoterism inconştient. Niciodată aspiraţiile către viaţa spirituală, în lumea invizibilă, refulată de teoriile materialiste ale savanţilor şi de opinia mondenă, nu au fost mai serioase şi mai reale. Regăsim această aspiraţie în regretele, îndoielile, melancoliile negre şi chiar în blasfemiile romancierilor noştri naturalişti şi ale poeţilor noştri decadenţi. Niciodată sufletul omului nu a simţit mai profund decât acum insuficienţa, mizeria, irealitatea vieţii sale actuale, niciodată nu a aspirat mai ardent la invizibila

4 Vezi minunata carte a lui M. Oschorowitz despre sugestia mintală.

viaţă de apoi, fără a ajunge să creadă în ea. Uneori chiar intuiţia sa ajunge să formuleze adevăruri transcendentale care nu fac deloc parte din sistemul admis de raţiunea sa, care îi contrazic părerile de suprafaţă şi care sunt luciri involuntare ale conştiinţei sale oculte. Aş cita ca probă pasajul unui mare gânditor care a gustat din plin din amărăciunea şi singurătatea morală a vremurilor. „Fiecare sferă a fiinţei, spune Frédéric Amiel, tinde către o sferă mai înaltă şi are deja revelaţii şi presentimente în legătură cu aceasta. Idealul, sub toate formele sale, este anticiparea, viziunea profetică asupra acestei existenţe superioare a sa, la care aspiră tot timpul fiecare dintre noi. Existenţa superioară în demnitate este mai interiorizată prin natura sa, adică de o spiritualitate mai profundă. Aşa cum vulcanii scot la iveală secretele din interiorul globului, entuziasmul, extazul sunt explozii pasagere ale lumii interioare spiritului, iar viaţa omului nu este decât pregătirea şi începerea acestei vieţi spirituale. Gradele de iniţiere sunt nenumărate. Astfel, veghează, discipol al vieţii, crisalidă a unui înger, apropie-te de naşterea ta viitoare, căci Odiseea divină nu este decât o serie de metamorfoze din ce în ce mai subtile, în care fiecare formă, rezultată din cele anterioare, este condiţia pentru ca cele viitoare să existe. Viaţa divină este o serie de morţi succesive în care spiritul îşi reneagă imperfecţiunile şi simbolurile şi cedează atracţiei crescânde a centrului de gravitaţie inefabilă, a soarelui inteligenţei şi iubirii”. În mod obişnuit, Amiel nu era decât un hegelian inteligent, dublat de un moralist superior. În ziua în care a scris aceste rânduri pline de inspiraţie a fost profund teozof. Esenţa însăşi a adevărului esoteric nu ar fi putut fi exprimată de o manieră mai impresionantă şi mai luminoasă.

Aceste idei generale sunt suficiente pentru a demonstra că ştiinţa şi spiritul modern se pregătesc, fără a

şti şi a vrea acest lucru, pentru o reconstituire a teozofiei antice cu instrumente mai precise şi pe o bază mai solidă. Aşa cum spune Lamartine, umanitatea este un ţesător care lucrează în faţa urzelii timpului. Va veni o zi în care, trecând dintr-un capăt în altul al pânzei, oamenii vor contempla magnificul şi grandiosul tablou pe care ea îl va fi ţesut de-a lungul secolelor cu propriile mâini, fără a vedea altceva decât talmeş-balmeşul firelor încâlcite pe invers. În acea zi va saluta providenţa care se manifestă prin ea. Atunci se vor adeveri cuvintele ermetice contemporane şi nu le vor părea prea îndrăzneţe celor care au pătruns în profunzimea tradiţiilor oculte pentru a le ghici minunata rotunjime: „Doctrina esoterică nu este doar *o* ştiinţă, *o* filosofie, *o* morală şi *o* religie. Este ştiinţa, filosofia, morala şi religia, toate celelalte nefiind decât pregătirea sau degenerescenţa acestora, expresii parţiale sau falsificate, după cum se îndreaptă către sau pornesc de la ele.”[5]

Departe de mine vanitatea de a fi oferit o demonstraţie completă asupra acestei ştiinţe a ştiinţelor. Nu ar fi mai puţin necesară decât edificiul ştiinţelor cunoscute şi necunoscute, reconstituite în ierarhia lor şi reorganizate în spiritul esoterismului. Tot ce sper că am reuşit să dovedesc este că doctrina misterelor se află la originea civilizaţiei noastre, că a creat marile religii ariene şi semite, că, prin rezerva sa esoterică, creştinismul conducea întreaga umanitate către această doctrină şi că ştiinţa modernă tinde în această direcţie în mod providenţial, prin mişcarea sa de ansamblu; în fine, că toate religiile trebuie să se întâlnească în acest punct şi să-şi descopere esenţa comună.

Se poate spune că oriunde se găseşte un fragment din doctrina esoterică, ea există în mod virtual ca un tot.

---

5 The Perfect Way of Finding Christ (Modul perfect de a-l găsi pe Christos), de Anna Kingsford şi Maitland, Londra, 1882.

Căci fiecare dintre părţile sale presupune sau dă naştere celorlalte. Marii înţelepţi, adevăraţii profeţi au stăpânit-o în totalitate, cei care vor veni o vor stăpâni aşa cum au făcut-o şi predecesorii lor. Lumina poate fi mai slabă sau mai puternică, dar va rămâne mereu aceeaşi lumină. Forma, detaliile, aplicaţiile pot varia la infinit, dar esenţa, adică principiile şi finalitatea, sunt veşnic aceleaşi.

În această carte am încercat să ofer o tratare gradată, o revelare succesivă a doctrinei, prin prezentarea marilor iniţiaţi. Fiecare simbolizează una dintre marile religii care au contribuit la formarea umanităţii aşa cum este ea astăzi şi a căror succesiune marchează linia evolutivă descrisă de fiecare dintre ele în prezentul ciclu, din Egiptul antic şi din cele mai străvechi timpuri ale rasei ariene. Umanitatea va fi deci zugrăvită nu ca rezultat al unei expuneri scolastice abstracte, ci ca un spirit în contopire născut din existenţa acestor mari iluminaţi şi din acţiunea vie a istoriei.

În această panoplie, Rama nu ne dezvăluie decât împrejurimile templului, Krişna şi Hermes sunt cheia. Moise, Orfeu şi Pitagora ne oferă o privire interioară. În fine, Iisus Christos este sanctuarul.

Această lucrare s-a născut, în totalitate, din setea mistuitoare pentru adevărurile superioare, absolute, eterne, fără de care toate celelalte adevăruri, parţiale, nu sunt decât o amăgire. Cei care au acelaşi sentiment ca şi mine, cum că momentul prezent al istoriei, cu toată bogăţia sa materială, nu este decât tristă deşertăciune a sufletului care tinde spre nemurire, mă vor înţelege. Momentul este unul dintre cele mai grave şi consecinţele extreme ale agnosticismului încep să se facă simţite prin dezorganizarea socială. A venit timpul deci, atât pentru Franţa, cât şi pentru întreaga Europă, ca adevărurile centrale, organice să fie aşezate pe bazele lor corecte sau să ne cufundăm definitiv în abisurile materialismului şi ale

anarhiei.

Ştiinţa şi religia, aceşti gardieni ai civilizaţiei, şi-au pierdut, şi una şi alta, darul suprem, magia, aceea a marii şi puternicei educaţii. Templele Indiei şi ale Egiptului au dat cei mai mari înţelepţi ai acestui pământ. Templele greceşti şi-au modelat eroii şi poeţii.

Apostolii lui Christos au fost martiri sublimi şi au avut mii de discipoli. Biserica medievală a creat, în ciuda teologiei sale primare, sfinţi şi cavaleri, deoarece credea şi pentru că spiritul lui Christos vibra în ea din plin prin acel zbucium. Astăzi, nici biserica închistată în dogma sa, nici ştiinţa care se află sub sclavia materiei nu mai ştiu să formeze oameni compleţi. Arta de a crea şi de a modela spiritele s-a pierdut şi nu va mai fi regăsită decât atunci când ştiinţa şi religia, animate din nou de o forţă vie, îşi vor conjuga eforturile în această direcţie de comun acord, pentru binele şi salvarea umanităţii. Ştiinţa nu ar trebui să-şi schimbe metoda, ci să-şi lărgească graniţele, iar creştinismul nu ar trebui să renunţe la tradiţia sa, ci să facă mai multe eforturi pentru a-i înţelege originile, spiritul şi profunzimea.

Această epocă de regenerare intelectuală şi de transformare socială va veni, sunt sigur. Există deja semne prevestitoare sigure. Atunci când ştiinţa va şti, religia va putea şi omul va acţiona animat de o nouă energie. Arta vieţii şi toate artele nu pot renaşte decât prin reconcilierea acestora. Dar ce ar trebui să facem în această aşteptare, în aceste timpuri care se aseamănă coborârii într-o prăpastie printr-un crepuscul ameninţător, în timp ce începutul ne apărea ca o urcare către piscurile libertăţii sub o strălucitoare auroră? Credinţa, a afirmat un mare doctor, este curajul spiritului care se avântă în necunoscut, sigur că va descoperi adevărul. Această credinţă nu este duşmanul raţiunii, ci flacăra care o păstrează vie; este flacăra lui Cristofor Columb şi a lui Galilei, care are nevoie

de dovezi şi contra dovezi, *provando e riprovando*, singura flacără care îşi are raţiunea de a fi în zilele noastre. Pentru cei care au pierdut-o în mod irevocabil, şi aceştia nu sunt puţin la număr – căci exemplul a venit de sus, calea este uşoară, fiind deja deschisă: nu trebuie decât să urmeze curentul actual, să se supună voinţei secolului în care trăiesc în loc să i se opună, să se resemneze în faţa îndoielii şi a negaţiei, să se consoleze cu toate misterele umane şi cu viitoarele cataclisme, printr-un zâmbet dispreţuitor şi să acopere profundul neant al lucrurilor – singurele în care credem – cu un văl sclipitor împodobit cu numele de „ideal”, crezând că totul nu este decât o himeră utilă.

Cât despre noi, bieţi copii rătăciţi, care credem că Idealul este singura realitate şi singurul adevăr în tumultul unei lumi în schimbare şi trecătoare, care credem în pedeapsă şi în îndeplinirea promisiunilor, în istoria umanităţii şi în viaţa viitoare, care ştim că această pedeapsă este necesară, că este recompensa fraternităţii umane, ca raţiune a universului şi logică a lui Dumnezeu; pentru noi, care avem această convingere, nu există decât o singură cauză de apărat: afirmarea acestui adevăr, fără niciun dubiu, cât de tare putem; să ne aruncăm pentru el şi cu el în toiul acţiunii şi, deasupra acestei dezordini confuze, să încercăm să pătrundem, prin intermediul meditaţiei şi iniţierii individuale, în templul ideilor imuabile, pentru a ne arma cu principii de nezdruncinat.

Este ceea ce am încercat să fac în această carte, în speranţa că alţii îmi vor continua munca şi o vor face mai bine ca mine.

Cartea întâi:

rama

(ciclul arian)

Zoroastru îl întrebă pe Ormuză, marele Creator: *Care este primul om cu care ai stat de vorbă*?

Ormuză răspunse: *Este chipeşul Yima, cel care se afla în fruntea Vitejilor*.

I-am spus să vegheze asupra lumilor care îmi aparţin şi i-am dat o spadă aurită, o sabie victorioasă.

Şi Yima merse pe calea luminată de razele soarelui şi îşi adună vitejii în celebrul Airyana-Vaeja, creat pur.

ZEND AVESTA (*Vendidad-Sadé*, al 2-lea Fargard)

O Agni! *Foc sacru*! *Foc purificator*! *Tu, care dormi în pădure şi îţi înalţi flăcările strălucitoare pe altar, tu eşti inima sacrificiului, avântul îndrăzneţ al rugăciunii, scânteia divină ascunsă în toate şi miezul plin de glorie al soarelui*.

Imn vedic

I

rasele umane şi originile religiei

„Cerul este tatăl meu, el m-a zămislit. Familia mea este tot acest cadru celest. *Mama mea este Pământul*. Partea cea mai înaltă de pe suprafaţa sa este matricea sa; aici, *Tatăl fecundează sânul celei care îi este soaţă şi fiică*".

Astfel răsuna acum patru sau cinci mii de ani cântecul de slavă al poetului vedic, în faţa altarului din pământ, la flacăra unui foc de ierburi uscate. O divinaţie profundă, o conştiinţă grandioasă emană din aceste cuvinte stranii. Ele cuprind secretul dublei origini a umanităţii. Anterior şi superior vieţii de pe acest pământ este prototipul divin al omului; inima sa este de origine celestă. Trupul său este rezultatul îmbinării elementelor terestre, fecundate de o esenţă cosmică. Îmbrăţişările lui Uranus cu marea mamă înseamnă în limbajul misterelor pleiada de suflete sau de monade spirituale care vin să fecundeze germenii tereştri; principiile de căpătâi, fără de care materia nu ar fi decât o masă inertă şi difuză. Partea cea mai înaltă a suprafeţei pământului, pe care poetul vedic o numeşte matrice a Terrei desemnează continentele şi lanţurile muntoase, leagănele rasei umane. În ceea ce

priveşte Cerul, *Varuna*, Uranus din mitologia greacă, reprezintă ordinea invizibilă, hiperfizică, eternă şi intelectuală, atotcuprinzătoare a spaţiului şi timpului.

În acest capitol nu avem ca ţintă decât originile terestre ale umanităţii, conform tradiţiilor esoterice confirmate de ştiinţele antropologiei şi etnologiei din zilele noastre.

Cele patru rase care populează astăzi globul sunt descendentele celor care provin de pe diverse tărâmuri şi zone ale planetei. Creaţii succesive, elaborări lente ale pământului în formare, continentele s-au născut din mări, la intervale mari de timp pe care vechii preoţi ai Indiei le-au numit cicluri interdiluviene. De-a lungul a mii de ani, pe fiecare continent s-a format o floră şi o faună specifice, încoronate de o rasă umană de culoare diferită.

Continentul austral, înghiţit de ultimul mare potop, a reprezentat leagănul rasei roşii primitive, amerindienii de astăzi nefiind decât o palidă urmă a acestora, urmaşi mai apropiaţi ai troglodiţilor care au reuşit să ajungă pe vârfurile munţilor, atunci când continentul pe care îl populau s-a scufundat. Africa este teritoriul de baştină al rasei negre, numită şi etiopiană de către greci. Asia a dezvăluit existenţa rasei galbene, a cărei efigie sunt chinezii timpurilor noastre. Ultima venită, rasa albă, s-a născut în pădurile Europei, printre furtunile tumultuoase ale Atlanticului şi surâsurile prietenoase ale Mediteranei. Toate varietăţile umane au fost rezultatul unor încrucişări, a unor combinări, a unor degenerescenţe sau selecţii ale acestor rase principale. În ciclurile precedente, rasa roşie şi rasa neagră şi-au disputat întâietatea, succesiv, prin intermediul unor civilizaţii puternice, care ulterior au lăsat urme atât în construcţiile ciclopice, cât şi în arhitectura Mexicului. Templele Indiei şi ale Egiptului deţineau cifre şi date sumare despre aceste civilizaţii dispărute. În ciclul actual, rasa albă este cea care domină în mod evident şi

dacă încercăm să delimităm în timp antichitatea Indiei şi a Egiptului, vom vedea că ea are o vechime de şapte sau opt mii de ani[6].

După tradiţiile brahmanice, zorii civilizaţiei pe Terra ar fi fost acum cinci mii de ani, când rasa roşie popula continentul austral, iar întreaga Europă şi o parte din Asia se aflau încă sub ape.

Aceste mitologii mai vorbesc despre o rasă şi mai veche de uriaşi. În câteva grote din Tibet s-au găsit oseminte umane gigantice, a căror conformaţie se aseamănă mai mult cu cea de maimuţă decât cu cea umană. Sunt urme ale unei umanităţi primitive, intermediare, mai apropiate de stadiul de animalitate, căruia nu îi sunt caracteristice nici limbajul articulat, nici organizarea socială, nici religia. Căci aceste trei atribute se completează reciproc; şi iată care este înţelesul remarcabilei triade bardice care spune: „Trei lucruri sunt primitiv contemporane: Dumnezeu, lumina şi libertatea”. Odată cu primele încercări de vorbire s-a născut societatea şi vaga bănuială a percepţiei unei ordini divine. Este suflul lui Iehova în cuvintele lui Adam, verbul lui Hermes, legea primului Manu, focul lui Prometeu. Un zeu tresare în mijlocul faunei umane. Rasa roşie, am spus deja acest lucru, popula continentul austral astăzi înghiţit de ape, numit Atlantida de Platon, care s-a inspirat din tradiţiile egiptene. Un mare cataclism ar fi distrus-o parţial şi i-ar fi împrăştiat resturile. Mai multe rase polineziene şi indiene din America de Nord şi urmaşii aztecilor, pe care Francisco

---

6 Această împărţire a umanităţii în patru rase succesive şi originare era admisă de cei mai străvechi preoţi ai Egiptului. Ele sunt reprezentate în picturile din mormântul lui Seti I din Teba prin patru figuri de tipuri şi cu nuanţe diferite. Rasa roşie poartă numele de Rot; rasa asiatică, cu tenul galben, Amou; rasa africană, cu pielea neagră, pe cel de Halasiou; rasa libico-europeană, cu tenul alb şi părul blond, este numită Tamahou. Lenormant, Histoire des peuples d'Orient, I (Istoria popoarelor din Orient).

Pizarro i-a întâlnit în Mexic, sunt supravieţuitorii rasei roşii din antichitate, a cărei civilizaţie, pe veci dispărută, a avut zilele sale de glorie şi splendoare materială. Toţi aceşti bieţi retardaţi ai istoriei poartă în sufletele lor melancolia incurabilă a raselor străvechi care se sting fără speranţă de renaştere.

După sfârşitul rasei roşii, rasa neagră a avut supremaţia pe glob. Trebuie să căutăm tipul superior al acesteia nu doar în rasa neagră degenerată, ci în tipologia abisiniană şi nubiană, în ceea ce priveşte tipologia acestei rase ajunse la apogeu. Negrii au invadat sudul Europei în acele vremuri preistorice, dar au fost alungaţi de albi. Amintirea lor s-a şters complet, nelăsând nicio urmă în tradiţia noastră populară. Au lăsat totuşi două amprente de neînlăturat: oroarea faţă de dragonul care reprezenta emblema regilor lor şi ideea că diavolul este negru. Pentru a-şi lua revanşa, rasa neagră a adus o insultă rasei albe rivale, reprezentându-şi diavolul prin culoarea albă. În perioada suveranităţii lor, negrii au avut centre religioase în Egiptul de Sus şi în India. Oraşele lor ciclopice împânzeau crestele munţilor din Africa, din Caucaz şi din Asia Centrală. Organizarea lor socială se baza pe o teocraţie absolută.

În vârful piramidei se aflau preoţi redutabili, care aveau aproape atributele unor zeităţi; la baza acesteia colcăiau triburile, în care noţiunea de familie nu era cunoscută şi femeile erau sclave. Preoţii aveau cunoştinţe amănunţite despre unitatea divină a universului şi cultul astrelor care s-a infiltrat la popoarele albe[7] sub numele de *sabeism*. Între ştiinţa preoţilor negri şi fetişismul grosier al maselor nu exista niciun stadiu intermediar, nicio artă

7 Vezi istoricii arabi, cf. Aboul-Ghazi, Histoire généalogique des Tartares (Istoria genealogică a tătarilor) şi Mohammed-Moshen, istoric al poporului persan. - William Jones, Asiatic Researches (Cercetări asiatice). I. Discours sur les Tartares et les Persans (Discurs asupra tătarilor şi persanilor).

idealistă, nicio mitologie succesivă. În rest, o industrie avansată, bazată mai ales pe arta balistică de a manevra mase colosale de piatră şi de a topi metalele în cuptoare imense, unde erau puşi la muncă prizonierii de război. La această rasă puternică prin rezistenţa fizică, energia pasională şi ataşamentul puternic, religia nu a reprezentat altceva decât dominarea prin teroare. Natura şi Dumnezeu nu au apărut în conştiinţa popoarelor primitive decât sub forma dragonului, animalul teribil antediluvian pe care regii voiau să îl aibă pictat pe drapelele de luptă şi pe care preoţii îl sculptau pe porţile templelor.

Dacă soarele Africii a văzut născându-se rasa neagră, s-ar putea spune că gheţarii arctici au fost martorii formării rasei albe. Aceştia sunt hiperboreenii despre care vorbesc mitologiile greceşti. Au părul blond, ochii albaştri, au venit din Nord prin pădurile luminate de aurore boreale, însoţiţi de câini şi reni, conduşi de căpetenii temerare şi încurajaţi de femei vizionare. Păr blond şi ochi albaştri: culori predestinate. Această rasă avea să inventeze cultul soarelui şi al focului sacru şi să ducă în toată lumea nostalgia cerului. Când se va revolta împotriva lui, încercând să îl escaladeze, când se va prosterna în faţa splendorilor sale într-o adoraţie absolută.

Ca şi celelalte rase, rasa albă a trebuit să se desprindă din stadiul de sălbăticie înainte să aibă conştiinţa de sine. Semnele sale distinctive sunt înclinaţia către libertatea individuală, sensibilitatea meditativă care dă naştere la puterea de empatie şi predominanţa intelectului, care conferă imaginaţiei o turnură idealistă şi simbolică. Sensibilitatea sufletească a dus la ataşamentul şi preferinţa bărbatului pentru o singură femeie; de aici tendinţa acestei rase pentru monogamie, principiul conjugal şi familie. Nevoia de libertate conjugată împreună cu cea de sociabilitate a creat clanul şi principiul său electiv. Înclinaţia către idealizare a creat cultul

strămoşilor, care reprezintă rădăcinile şi punctul central al religiei la popoarele albe.

Principiul social şi cel politic se manifestă în momentul în care un anumit număr de oameni, pe jumătate sălbatici, se unesc din instinct când sunt atacaţi de alte triburi duşmane şi îl aleg pe cel mai puternic şi mai inteligent dintre ai lor pentru a-i apăra şi a le fi căpetenie. Astfel s-a născut societatea. Şeful este viitorul rege, păşind prin iarbă, tovarăşii săi, viitorii nobili; bătrânii înţelepţi, dar incapabili de a lupta, formează deja un fel de senat sau adunare antică. Dar cum s-a născut religia? S-a spus că omul primitiv nutrea deja o teamă faţă de natură. Dar teamă nu are nimic în comun cu respectul şi iubirea. Ea nu face legătura între fapte şi idei, între lumea vizibilă şi cea invizibilă, între om şi Dumnezeu. Atâta timp cât omul nu a făcut decât să tremure în faţa fenomenelor naturale inexplicabile, nu a fost cu adevărat om. A devenit în momentul în care a înţeles ce îl lega atât de trecutul, cât şi de viitorul său, de ceva superior şi binefăcător, în momentul în care a început să adore acest misterios necunoscut. Dar cum s-a manifestat adoraţia la om pentru prima dată?

Fabre d'Olivet emite o ipoteză eminamente genială şi sugestivă despre modul în care cultul strămoşilor s-a format la rasa albă[8]. Într-un clan războinic, doi rivali sunt în dispută. Furioşi, se vor lupta, sunt deja pe poziţii. În acest moment, o femeie cu părul despletit se interpune între ei pentru a-i separa. Este sora unuia dintre ei şi soţia celuilalt. Ochii ei aruncă flăcări, vocea ei imploră. Strigă printre gâfâieli, incisiv, că i-a apărut în pădure strămoşul neamului ei, războinicul victorios de altă dată, erol-ul. Nu vrea ca cei doi războinici înrudiţi să se bată, ci să se unească împotriva duşmanului comun. „Este umbra

8 Histoire philosophique du genre humain (Istoria filosofică a neamului omenesc), volumul I.

marelui Strămoş, este erol-ul care mi-a spus asta, susţine femeia exaltată. Mi-a vorbit! L-am văzut!” Ea crede ceea ce spune. Convinsă, convinge la rândul ei. Mişcaţi, uluiţi şi doborâţi parcă de o forţă invincibilă, adversarii reconciliaţi îşi dau mâna şi o privesc pe femeia inspirată ca pe un fel de divinitate.

Astfel de inspiraţii urmate de volte bruşte s-au produs probabil de multe ori şi sub forme foarte diverse în viaţa preistorică a rasei albe. La popoarele barbare, aceasta este femeia care, prin sensibilitatea sa nervoasă, grăbeşte apariţia ocultului, afirmă invizibilul. Să presupunem acum care ar fi consecinţele neaşteptate şi prodigioase ale unui eveniment asemănător celui de care tocmai am vorbit. În cadrul clanului, al tribului, toată lumea vorbeşte despre minunea întâmplată. Stejarul în preajma căruia femeia inspirată a avut viziunea devine un copac sacru. Ea este adusă aici; sub influenţa magnetismului exercitat de luna care o aruncă într-o stare vizionară, femeia continuă să facă profeţii în numele marelui strămoş. În scurt timp, această femeie şi altele asemenea ei încep să evoce, pe creasta muntelui, în mijlocul pădurii, în vuietul vântului, al oceanului îndepărtat, spiritele diafane ale strămoşilor în faţa mulţimilor fremătânde, care le vor vedea sau vor crede că le văd ei înşişi, atraşi de incantaţiile magice în negura plutitoare cu transparenţe lunare. Ultimul dintre marii celţi, Ossian, îl va evoca pe Fingal şi pe tovarăşii săi printre pâlcuri de nori. Astfel apare cultul strămoşilor la rasa albă, aflat chiar la originea vieţii sociale. Marele strămoş devine zeul clanului... Aşa arată începuturile religiei.

Dar asta nu e tot. În jurul profetei s-au grupat bătrâni care o urmăreau cu atenţie în somnurile sale lucide, în stările de extaz profetic, care i-au studiat diversele stări, i-au controlat revelaţiile, i-au interpretat oracolele. Au

observat că, atunci când făcea profeţii în starea vizionară, faţa îi era transfigurată, vorbirea ritmată şi vocea sa ridicată profera oracole cu tonalităţi muzicale de melopee gravă şi plină de înţeles[9]. De aici, versul, strofa, poezia şi muzica a căror origine este considerată divină la toate popoarele rasei ariene. Ideea de revelaţie nu putea fi legată decât de fapte de asemenea natură. Dintr-o singură mişcare, vedem născându-se religia şi cultul, preoţii şi poezia.

În Asia, în Iran şi în India, unde popoarele rasei albe au pus bazele primelor civilizaţii ariene, prin combinarea cu popoarele din alte rase, bărbaţii au pus repede stăpânire pe domeniul inspiraţiei religioase, de altfel considerat atribut al femeilor. Femeia refulată, supusă, nu mai este preoteasă decât în propria gospodărie. Dar în Europa, urmele pe care le-a lăsat acest rol preponderent al femeii se regăsesc la popoarele de aceeaşi origine, rămase la stadiul de barbarism de-a lungul a mii de ani. Acest rol răzbate până la Pythonisa scandinavă, până la Voluspa din Edda, la preotesele druide, la femeile ghicitoare care însoţeau armatele germanice şi hotărau ziua în care urma

9 Toţi cei care au văzut în realitate un somnambul au fost frapaşi de exaltarea intelectuală unică la care se ajunge în somnul lucid. Pentru cei care nu au fost martorii unor astfel de fenomene şi care ar avea tendinţa să nege existenţa lor, vom cita un pasaj din celebrul David Strauss, pe care nu îl suspectăm de superstiţie. Acesta a văzut-o la prietenul său, doctorul Justinus Kerner, pe celebra "vizionară a lui Prévorst", pe care a descris-o astfel: "Puţin timp după aceea, vizionara căzu într-un somn magnetic. Astfel, pentru prima oară în viaţă, am fost martorul spectacolului acestei stări minunate şi, aş putea spune, aflat în starea sa cea mai pură şi mai frumoasă. Pe faţa femeii se citea o expresie de suferinţă, dar transpusă şi emanând tandreţe, inundată de o strălucire celestă; cuvinte clare, măsurate, solemne, muzicale, un fel de recitativ; o bogăţie de sentimente, care îmi păreau nişte pâlcuri de nori, când luminoase, când întunecate, alunecând uşor pe deasupra spiritului, sau nişte brize melancolice şi senine care năvăleau în corzile unei minunate harpe eoliene." (trad. R. Lindau, Biographie générale [Biografie generală], art. Kerner.).

să se dea lupta[10]. O altă reprezentare a femeii preotese este dată de Bacantele trace, care supravieţuiesc prin legenda lui Orfeu. Pythia din Delfi este simbolul femeii vizionare preistorice.

Sibilele primitive ale rasei albe se organizau în şcoli druide, sub supravegherea bătrânilor învăţaţi sau a druizilor, bărbaţii stejarului. La început erau doar binefăcătoare. Prin intuiţia, divinaţia şi entuziasmul lor, dădeau un elan imens rasei din care făceau parte, care era la începuturile luptei multiseculare cu negrii. Dar corupţia rapidă şi abuzurile enorme care puteau fi comise, având ca unealtă această intuiţie, erau inevitabile. Simţindu-se stăpâne asupra destinele popoarelor, druidele au vrut să le domine cu orice preţ. Inspiraţia le părăsea, iar ele încercau să domine prin teroare. Începură să ceară sacrificii umane şi acestea deveniră elementul esenţial al cultului lor. Instinctele eroice ale rasei albe le favorizau, pentru că albii erau curajoşi. Războinicii lor dispreţuiau moartea. La prima chemare veneau şi, din sfidare, se ofereau pentru a fi sacrificaţi de cuţitele preoteselor sângeroase. Prin hecatombe umane, cei vii erau trimişi degrabă la moarte ca mesageri ai acestei lumi, astfel crezându-se că se poate obţine bunăvoinţa strămoşilor. Ameninţarea continuă care plana deasupra capetelor primelor căpetenii, prin cuvintele sibilelor şi ale druizilor a devenit în mâinile lor un instrument de dominare extrem de puternic.

Acesta nu este decât un prim exemplu al pervertirii la care sunt în mod fatal supuse cele mai nobile instincte ale naturii umane, când nu sunt stăpânite de o autoritate savantă şi puse în slujba binelui de o conştiinţă superioară. Lăsată în voia ambiţiei şi a pasiunii personale, inspiraţia a degenerat în superstiţie, curajul în ferocitate, ideea sublimă de sacrificiu în instrument al tiraniei, în exploatare

10 Vezi ultima bătălie dintre Ariovistus şi Caesar în Comentariile acestuia din urmă.

perfidă şi crudă.

Rasa albă se afla atunci la începuturile sale violente şi demente. Pasională prin natura sa sufletească, avea să traverseze multe alte crize mult mai sângeroase. Tocmai era trezită de atacurile rasei negre, care îşi începuse invaziile prin sudul Europei. Lupta a fost inegală la început. Albii pe jumătate sălbatici, părăsindu-şi pădurile şi locuinţele lacustre care îi adăposteau, nu aveau alte resurse de luptă decât săgeţile cu vârf de piatră. Negrii aveau arme de fier, armuri rezistente, toate mijloacele unei civilizaţii iscusite, pe lângă oraşele lor ciclopice. Striviţi de primul şoc, albii, luaţi în captivitate, au început să devină masiv sclavii negrilor care i-au forţat să lucreze în carierele de piatră şi să care minereul în cuptoare. Dar dintre prizonieri o parte au reuşit să scape şi au adus în propria patrie obiceiurile, artele şi fragmente din ştiinţa învingătorilor. Astfel, au învăţat de la negri două lucruri capitale: topirea metalelor şi scrierea sacră, adică arta de a fixa anumite idei prin semne hieroglifice misterioase pe pieile de animale, în piatră sau pe scoarţa copacilor; astfel au apărut runele celtice. Metalul topit şi forjat era instrumentul de luptă; scrierea sacră stă la originea ştiinţei şi a tradiţiei religioase. Luptele dintre rasa albă şi cea neagră s-au dus, de-a lungul secolelor, de la Pirinei până în Caucaz şi din Caucaz până în Himalaya. Salvarea albilor au fost pădurile în care se puteau adăposti întocmai fiarelor sălbatice, pentru a ataca apoi la momentul potrivit. Încurajaţi, căliţi, din ce în ce mai bine înarmaţi cu fiecare secol care se scurgea, şi-au luat în fine revanşa, au devastat oraşele negrilor, i-au alungat de pe coastele Europei şi au invadat la rândul lor nordul Africii şi centrul Asiei, ocupate de popoarele melaniene.

Amestecul dintre aceste două rase s-a făcut pe două căi diferite, fie prin colonizarea pacifistă, fie prin cucerire. Fabre d’Olivet, nemaipomenit clarvăzător al trecutului

preistoric al umanităţii, pleacă de la această idee, pentru a emite o ipoteză luminoasă asupra originii popoarelor semite şi a celor ariene. Acolo unde coloniştii albi s-au supus popoarelor negre, acceptându-le dominaţia şi primind de la preoţii lor iniţierea religioasă, s-au format popoarele semite, cum ar fi cele care populau Egiptul, înainte de Manes, arabii, fenicienii, caldeenii şi evreii. Dimpotrivă, civilizaţia ariană s-a format acolo unde albii au reuşit să îi domine pe negri prin luptă sau prin cucerire. Aceştia sunt iranienii, hinduşii, grecii, etruscii. Să mai adăugăm faptul că în această denumire de popoare ariene includem şi celelalte popoare ale rasei albe rămase la stadiul de barbari şi nomazi în antichitate, cum ar fi sciţii, geţii, sarmaţii, celţii şi, mai târziu, germanii. Astfel s-ar explica diversitatea fundamentală a religiilor şi a scrierilor la marile clase de popoare. La semiţi, unde intelectualitatea rasei negre a dominat în mod primitiv, se remarcă, pe lângă idolatria populară, o tendinţă spre monoteism, principiul unităţii zeului ascuns, absolut şi lipsit de formă, una dintre dogmele esenţiale ale preoţilor rasei negre şi ale iniţierii lor secrete. În schimb, la învingătorii albi sau care nu s-au combinat cu alte rase, se remarcă tendinţa către politeism, ceea ce provine din dragostea lor pentru natură şi din idolatria lor pasională pentru strămoşi.

Principala diferenţă dintre scrierea semiţilor şi cea a arienilor s-ar explica prin aceeaşi cauzalitate. De ce toate popoarele semite scriu de la dreapta la stânga, în timp ce toate popoarele ariene scriu de la stânga la dreapta? Motivaţia dată de Fabre d’Olivet este pe atât de ciudată, pe cât este de originală. El ne prezintă o veritabilă viziune a acestui trecut pierdut.

Toată lumea ştie că în timpurile preistorice nu exista scrierea vulgului. Utilizarea scrierii pe scară largă nu s-a materializat decât odată cu scrierea fonetică sau arta de a

reprezenta prin litere exact ceea ce rostim. Dar scrierea hieroglifică sau arta de a reprezenta realitatea prin nişte semne are vechimea civilizaţiei umane. Şi mereu, în aceste epoci primitive, acest tip de scriere a reprezentat un privilegiu al sacerdoţilor, fiind considerată un lucru sacru, o funcţie religioasă şi văzută în mod primitiv ca inspiraţie divină. Atunci când preoţii rasei negre sau sudice din emisfera australă îşi scriau notiţele pe piei de animale sau pe plăci de piatră, obişnuiau să se întoarcă spre polul sud, iar mâna lor se îndrepta către est, sursa luminii. Deci scriau de la dreapta la stânga. Preoţii rasei albe sau nordice au învăţat scrierea de la preoţii negri şi la început scriau ca ei. Dar pe măsură ce sentimentul propriei origini, conştiinţa apartenenţei la o naţiune şi orgoliul rasei s-au dezvoltat, au inventat alte semne şi în loc să se întoarcă spre sud, spre ţara negrilor, au rămas cu faţa spre nord, ţara strămoşilor, dar scriind în continuare spre est. De aici, direcţia runelor celtice, a zendei, a sanscritei, a limbii eline, a latinei şi a tuturor scrierilor raselor ariene. Ele tind către soare, sursă a vieţii pe Terra, dar privesc spre nord, patrie a strămoşilor şi sursă misterioasă a aurorelor boreale.

Curentul semit şi curentul arian, iată cele două fluvii care au purtat către noi toate ideile, mitologiile şi religiile, artele, ştiinţele şi filosofiile. Fiecare dintre aceste curente duce cu sine o concepţie opusă despre viaţă, a căror reconciliere şi echilibru ar reprezenta adevărul însuşi. Curentul semit conţine principiile absolute şi superioare: ideea de unitate a universalităţii în numele unui principiu suprem, care duce în practică la unificarea familială. Curentul arian transmite ideea evoluţiei ascendente în toate regatele terestre şi supraterestre şi duce în practică la o infinită diversitate a dezvoltărilor, în numele bogăţiei naturii şi a aspiraţiilor multiple ale spiritului. Geniul semit descinde de la Dumnezeu spre om; geniul arian urcă

dinspre om spre Dumnezeu. Unul este reprezentat prin arhanghelul justiţiar, care coboară pe pământ înarmat cu spadă şi fulgere; celălalt, prin Prometeu, care ţine în mână focul răpit din cer şi înfruntă cu privirile Olimpul.

Aceste două genii le purtăm în noi. Gândim şi acţionăm, rând pe rând, sub imperiul unuia sau a altuia. Dar ele sunt încurcate şi nu înglobate în intelectualitatea noastră. Se contrazic şi se înfruntă atât în sentimentele noastre intime şi în gândurile noastre subtile, cât şi în viaţa socială şi în intuiţiile noastre. Ascunse sub multiple forme pe care le-am putea numi generic spiritualism şi naturalism, acestea ne domină discuţiile şi luptele. Ambele adversare şi invincibile, cine le va reconcilia? Şi, în acelaşi timp, avansarea, salvarea umanităţii depinde de această conciliere şi de sinteza lor. Este motivul pentru care, în lucrarea de faţă, vreau să ajung la sursa celor două curente, la momentul naşterii celor două genii. Dincolo de melanjurile istorice, războaiele cultelor, contradicţiile textelor sacre, vom intra în conştiinţa însăşi a fondatorilor şi a profeţilor, care au conferit religiilor mişcarea lor iniţială. Aceştia au avut intuiţia profundă şi inspiraţia divină, lumina vie care naşte acţiuni fecunde. Da, sinteza preexista în ele. Raza divină păleşte şi se întunecă la succesori, dar reapare şi străluceşte de fiecare dată când într-un anumit moment al istoriei un profet, un erou sau un clarvăzător coboară în căminul său. Căci încă din punctul de plecare se poate zări scopul; soarele strălucitor face vizibilă mişcarea planetelor.

Aceasta este revelaţia istoriei, continuă, treptată, multiformă, precum natura, dar identică prin sursă, unică precum adevărul, imuabilă ca Dumnezeu.

Mergând pe filiera semită, ajungem prin Moise în Egipt, ale cărui temple posedau, după cum ne spune Maneton, o tradiţie de treizeci de mii de ani. Mergând pe filiera ariană, ajungem în India, acolo unde s-a dezvoltat

prima mare civilizaţie care a rezultat dintr-o cucerire a rasei albe. India şi Egiptul au fost două mari leagăne ale religiilor. Au deţinut secretul marii iniţieri. Şi astfel intrăm în sanctuare.

Dar tradiţiile ieşite din aceste mari curente ne conduc încă şi mai departe în timp, la o epocă anterioară, în care cele două genii opuse despre care am vorbit ne apar unite într-o inocenţă timpurie şi o armonie minunată. Este epoca ariană primitivă. Datorită eforturilor admirabile ale ştiinţei moderne, filosofiei, etnologiei comparate, putem să întrevedem astăzi această epocă. Ea se conturează prin imnurile vedice, care nu sunt totuşi decât o reflectare a esenţei, de o simplitate patriarhală şi de o puritate grandioasă a contururilor. Epocă virilă şi gravă, care nu se aseamănă cu nicio alta mai bine decât cu vârsta de aur a copilăriei la care visează poeţii. Durerea şi lupta nu sunt absente, dar există în oameni o încredere, o forţă, o seninătate pe care umanitatea nu le-a mai regăsit de atunci.

În India, gândirea va fi aprofundată, sentimentele rafinate. În Grecia, pasiunile şi ideile vor fi dublate de prestigiul artei şi înveşmântate în magia frumuseţii. Dar nicio poezie nu întrece prin elevaţie morală, înălţime şi deschidere intelectuală anumite imnuri vedice. Există aici sentimentul divinului în natură, a invizibilului care ne înconjoară şi al măreţei unităţi care pătrunde în toate.

Cum s-a născut o astfel de civilizaţie? Cum s-a putut dezvolta o intelectualitate atât de înaltă în toiul războaielor dintre popoare şi a luptei împotriva naturii? Aici se opresc investigaţiile şi presupunerile ştiinţei contemporane. Dar tradiţiile religioase ale popoarelor, interpretate în sensul lor esoteric, merg mai departe şi ne ajută să ghicim că prima concentrare a nucleului arian în Iran s-a realizat printr-un fel de selecţie operată chiar în sânul rasei albe, sub conducerea unui cuceritor legislator care a impus

poporului său o religie şi o lege, conforme geniului rasei albe.

Într-adevăr, cartea sacră a persanilor, *Ze*nd-*Avesta*, vorbeşte despre acest legislator antic, pe numele său Yima, şi Zoroastru, punând bazele unei noi religii, trimite la acest predecesor ca la primul om cu care a vorbit Ormuză, zeul viu, la fel cum Iisus Christos face apel la spusele lui Moise. Poetul persan Firdousi îl numeşte pe acest legislator Djem, cuceritorul popoarelor negre. În epoca hindusă, în *Rāmāyana*, apare sub numele de Rama, costumat în rege indian, înconjurat de splendorile unei civilizaţii avansate, dar îşi păstrează aceste două caractere distinctive, de cuceritor reformator şi iniţiat. În tradiţiile egiptene, epoca lui Rama este desemnată prin domnia lui Osiris, stăpânul luminii, care precedă domniei lui Isis, regina misterelor. În fine, în Grecia, eroul antic semizeu era onorat cu numele de Dionisos, care provine din sanscritul *Déva Nahousha*, divinul reformator. Orfeu a dat chiar acest nume inteligenţei divine, iar poetul Nonnus a cântat în versurile sale cucerirea Indiei de către Dionisos, precum spun tradiţiile din Eleusis.

Întocmai ca undele aceluiaşi cerc, toate aceste tradiţii desemnează un centru comun. Urmărind direcţia lor, putem ajunge la centru. Atunci, dincolo de India vedică, de Iranul lui Zoroastru, în zorii crepusculari ai rasei albe, îl vedem ieşind din pădurile Sciţiei antice pe primul creator al religiei ariene, purtând tiara sa dublă de cuceritor şi iniţiat, ţinând în mână focul mistic, focul sacru care va călăuzi toate rasele.

Lui Fabre d’Olivet îi revine onoarea de a fi regăsit acest personaj[11]; el a deschis drumul luminos care duce la acesta şi urmând tot acest drum voi încerca să îl evoc la rândul meu.

---

11 Histoire philosophique du genre humain (Istoria filosofică a neamului omenesc). Volumul I.

MISIUNEA LUI RAMA

Cu patru sau cinci mii de ani înaintea erei noastre, pădurile dese acopereau încă Sciţia antică care se întindea de la Oceanul Atlantic până la mările polare. Popoarele din rasa neagră au numit continenul, pe care l-au văzut născându-se insulă cu insulă „pământul ridicat din ape”. Ce mult contrasta cu pământul lor alb, ars de soare, această Europă cu coaste înverzite, cu golfuri adânci, mereu udate de ape, cu fluvii visătoare, cu lacuri adânci şi veşnice ceţuri agăţate de coastele munţilor! Pe câmpiile înverzite, dar necultivate, vaste ca pampasurile, nu se auzeau decât răgetul fiarelor, mugetul bivolilor şi galopul neîmblânzit al nesfârşitelor herghelii de cai sălbatici cu coamele în vânt. Omul alb, care se adăpostea în aceste păduri, nu mai era omul cavernelor. Putea deja să se numească stăpân al pământului său. Inventase cuţitele şi topoarele de silex, arcul şi săgeata, praştia şi laţul. În fine, îşi găsise doi tovarăşi de luptă, doi prieteni extraordinari, incomparabili şi devotaţi până la moarte: câinele şi calul. Câinele domesticit, devenit paznicul fidel al casei sale de lemn, îi oferise siguranţa căminului. Îmblânzind calul, reuşise să cucerească pământul şi să supună alte animale; devenise regele spaţiului. Pe caii lor sălbatici, aceşti oameni roşcovani se învârtoşau ca nişte fulgere arămii. Loveau ursul, lupul, bourul, înspăimântau pantera şi leul care populau în acele vremuri pădurile noastre.

Civilizaţia începuse să existe: familia rudimentară, clanul, tribul fiinţau deja. Peste tot, sciţii, fiii hiperboreenilor, le ridicau strămoşilor lor menhiruri monstruoase.

Atunci când murea o căpetenie, era înhumată cu armele şi calul său pentru ca războinicul să poată, după cum se spunea, să călărească pe nori şi să vâneze dragonul de foc în lumea de dincolo. Astfel s-a înfiripat cutuma sacrificiului calului, care joacă un rol atât de important în

Vede şi în tradiţia scandinavă. Religia începea astfel cu cultul strămoşilor.

Semiţii au găsit zeul unic, spiritul universal, în deşert, pe vârful muntelui, în imensitatea spaţiilor stelare. Sciţii şi celţii şi-au găsit zeii, spirite multiple, în adâncurile pădurilor lor. Aici au auzit voci, aici au avut primele revelaţii ale lumii invizibile, viziunile vieţii de apoi. De aceea, rasa albă a rămas ataşată de pădurea fermecătoare sau teribilă. Atrasă de freamătul frunzelor şi de magia lunii, a revenit aici, mereu şi mereu, de-a lungul existenţei sale, aşa cum s-a reîntors la fântâna tinereţii, la templul marii mame Herta. Aici dorm zeii săi, iubirile, misterele sale pierdute.

Încă din timpurile cele mai îndepărtate, femeile vizionare făceau profeţii la adăpostul copacilor. Fiecare trib îşi avea sibila sa, scandinavii o aveau pe Voluspa, cu şcoala sa de druide. Aceste femei, la început purtătoarele unei inspiraţii nobile, au devenit ambiţioase şi crude. Sibilele cele bune s-au transformat în vrăjitoare rele. Apoi au instituit sacrificiile umane şi sângele erol-ilor curgea fără întrerupere pe dolmene, în incantaţiile sinistre ale preoţilor şi aclamaţiile sciţilor cruzi.

Printre aceşti preoţi se număra şi un tânăr în floarea vârstei, pe numele său Ram, care se dedicase sacerdoţiului, dar al cărui suflet adâncit în meditaţie şi al cărui spirit profund se revoltau împotriva acestui cult sângeros.

Tânărul druid era blând şi grav. De la o vârstă fragedă dovedise un interes deosebit pentru cunoaşterea plantelor, a virtuţilor lor nemaipomenite, pentru distilarea şi prepararea sucurilor lor, precum şi o înclinaţie la fel de profundă pentru studiul astrelor şi a influenţei lor. Părea că are darul de a ghici şi de a vedea lucruri îndepărtate. De aici, autoritatea sa precoce asupra druizilor mai vârstnici. O măreţie binefăcătoare emana din cuvintele

sale, din toată fiinţa sa. Înţelepciunea sa venea în contrast cu nebunia druidelor, aceste proferatoare de blesteme, care îşi strigau oracolele nefaste în convulsiile delirului. Druizii îl numiseră „cel care ştie”, pentru popor el era „iluminatul aducător de pace”.

În acelaşi timp, Ram, care aspira către ştiinţa divină, călătorise prin toată Sciţia şi prin ţările din sud. Seduşi de cunoştinţele sale personale şi de modestia sa, preoţii popoarelor negre îi împărtăşiră din cunoştinţele lor secrete. Revenit în ţara sa nordică, Ram se sperie când văzu cum cultul sacrificiului uman făcea ravagii din ce în ce mai mari printre ai săi. Văzu în asta pierzania rasei sale. Dar cum să lupţi împotriva acestui obicei răspândit prin orgoliul druidelor, prin ambiţia druizilor şi superstiţia poporului? Atunci un alt flagel se abătu asupra albilor şi Ram crezu că vede în asta o pedeapsă celestă pentru practicarea cultului sacrilegiilor. Din incursiunile lor prin ţările sudice şi din contactul lor cu negrii, albii aduseseră cu ei o teribilă boală, un fel de ciumă, care măcina sângele omului, sursa vieţii sale. Întregul corp era acoperit de nişte pete negre, respiraţia devenea infectă, membrele se umflau şi erau mâncate de nişte oribile ulceraţii, pentru ca în final bolnavul să-şi dea sufletul în chinuri groaznice. Boala se transmitea prin respiraţia celor vii şi prin mirosurile emanate de hoituri. Albii ameţiţi cădeau horcăind cu miile prin pădurile abandonate până şi de păsările de pradă. Ram, afectat de nenorocire, căuta în zadar un mijloc de salvare a-şi salva poporul.

Obişnuia să mediteze sub un stejar, într-un luminiş. Într-o seară în care meditase îndelung la răul care se abătuse asupra rasei sale, adormi la poalele copacului. În vis i se păru că îl strigă o voce puternică şi avu impresia chiar că se trezeşte. Atunci văzu în faţa lui un bărbat de o înălţime impunătoare, îmbrăcat ca şi el în roba albă a druizilor. Purta o baghetă în jurul căreia stătea încolăcit un

şarpe. Ram, plin de uimire, îl întrebă pe necunoscut de ce îl strigase. Dar acesta nu făcu decât să-l ridice luându-l de mână şi să-i arate, chiar în copacul la poalele căruia stătuse, o ramură de vâsc foarte frumoasă. Şi îi spuse: „O, Ram! Remediul pe care îl cauţi se află chiar în faţa ta”. Apoi îşi scoase din sân un cuţitaş de aur, tăie ramura şi i-o dădu. Mai rosti în şoaptă câteva cuvinte despre cum trebuia pregătit vâscul şi dispăru.

Atunci Ram se trezi şi se simţi foarte liniştit. O voce din interiorul său îi spunea că găsise salvarea. Pregăti vâscul aşa cum îl sfătuise prietenul său divin. Îi dădu unui bolnav să bea poţiunea dintr-un lichior fermentat şi acesta se vindecă. Vindecările nemaiauzite pe care le făcea Ram deveniră astfel celebre în toată Sciţia. Era chemat în nenumărate locuri pentru a vindeca. Consultat de druizii tribului său, le dezvălui secretul său, adăugând că nu trebuia să treacă dincolo de hotarele castei sacerdotale, pentru a-i asigura autoritatea. Discipolii lui Ram călătoriră prin toată Sciţia cu ramuri de vâsc, unde au fost consideraţi mesageri divini ai stăpânului lor şi el un semizeu.

Acest eveniment se află la originea unui nou cult. De atunci vâscul a devenit o plantă sacră, iar Ram consacră memoria lui şi institui sărbătoarea Crăciunului sau a noii salvări, pe care o fixă la începutul anului şi o numi Noaptea Mamă (de la noul soare) sau Noaptea Marii Reînnoiri. În ceea ce-l priveşte pe misteriosul înţelept pe care îl văzuse Ram în vis şi care îi arătase vâscul, tradiţia esoterică a albilor din Europa l-au numit *Aesc-heyl-hopa*, ceea ce înseamnă: „speranţa salvării vine din pădure”. Grecii l-au transformat în Esculap, geniul medicinei, care ţine în mână o baghetă magică sub formă de caduceu.

Dar Ram, „iluminatul aducător de pace”, avea un scop mult mai ambiţios. Voia să-şi vindece poporul de o plagă morală, mult mai nefastă decât ciuma. Ales şef al

preoţilor tribului său, dădu ordin tuturor şcolilor druizilor şi druidelor să pună capăt sacrificiilor umane. Această veste ajunse până la ocean, fiind salutată ca o mare vestire a bucuriei de către unii, înţeleasă ca un sacrilegiu atentator la tradiţii de către alţii. Druidele, a căror putere era ameninţată, începură să profereze nenorociri, să prezică sentinţe de moarte la adresa îndrăzneţului. Mulţi dintre druizi, care vedeau în sacrificiile umane singurul mijloc prin care îşi puteau exercita dominaţia, trecură de partea lor. Ram, adulat de o mare parte a preoţilor, fu detestat de alta. Dar, departe de a renunţa la lupta sa, îi dădu sensuri tot mai profunde, arborând un nou simbol.

Fiecare trib avea pe atunci un semn distinctiv în luptă, sub forma unui animal care simboliza calităţile sale preferate. Unii dintre şefi arborau la intrarea în palatele lor din lemn cocori, alţii acvile sau vulturi, alţii capete de mistreţ sau de bivol; în acestea şi-ar avea originea blazonul. Dar stindardul preferat al sciţilor erau taurul, pe care ei îl numeau Thor, simbol al forţei brutale şi al violenţei. Ram înlocui taurul cu berbecul, conducătorul curajos şi paşnic al trupelor şi, în fine, simbolul ralierii tuturor partizanilor. Acest stindard arborat în centrul Sciţiei deveni semnalul unui tumult general şi al unei veritabile revoluţii a spiritelor. Popoarele albe se împărţiră în două tabere. Însuşi spiritul rasei albe se dezbina pentru a se rupe de animalitatea care rage şi pentru a urca prima treaptă a sanctuarului invizibil care avea să conducă la umanitatea divină. „Moarte berbecului!” strigau partizanii lui Thor. „Răpuneţi taurul!” se auzeau vocile celor care erau de partea lui Ram. Un război nemaiauzit era iminent. În faţa acestei eventualităţi Ram ezită. Dacă se va dezlănţui acest război, nu ar fi oare răul adus din nou printre semenii săi, care ar fi astfel împinşi către pieire? Atunci a avut o altă revelaţie.

Cerul care prevestea furtuna era acoperit de nori

negri agăţaţi de crestele munţilor şi de vârfurile fremătătoare ale copacilor de prin păduri. O femeie cu părul despletit, în picioare pe o stâncă, se pregătea să lovească un războinic chipeş, legat fedeleş în faţa ei. „În numele strămoşilor, opreşte-te!” strigă Ram şi se năpusti asupra femeii. Druida, ameninţându-şi adversarul, îi aruncă o privire tăioasă ca o lamă de cuţit. Dar tunetul se dezlănţui printre norii groşi şi o figură strălucitoare îşi făcu apariţia odată cu fulgerul. Pădurea se uscă, druida căzu lovită de fulger şi legăturile prizonierului fură rupte. Acesta îl privi pe gigantul de lumină într-un gest de sfidare. Ram nu tremura căci recunoscu în trăsăturile viziunii fiinţa divină care îi vorbise la poalele stejarului. De această dată i se păru mai frumos, căci tot corpul său răspândea lumină. Şi Ram văzu că se află într-un templu deschis, mărginit de coloane mari. În locul pietrei de sacrificiu se afla un altar. Pe-aproape se afla şi războinicul, ai cărui ochi sfidau în continuare moartea. Femeia, căzută pe dalele templului, părea moartă. Geniul celest ţinea în mâna dreaptă o flamură, iar în cea stângă o cupă. Surâse plin de bunăvoinţă şi spuse: „Ram, sunt mândru de tine. Vezi această flacără? Este focul sacru al spiritului divin. Vezi această cupă? Este cupa vieţii şi a iubirii. Dă flacăra bărbatului şi cupa femeii”. Ram făcu întocmai ce-i spusese fiinţa divină. Nici nu dădu bine flacăra bărbatului şi cupa femeii că focul se aprinse de la sine în altar şi cei doi străluciră transfiguraţi de lumina sa, ca soţ şi soţie divini. În acelaşi timp, templul deveni mai mare; coloanele ajunseră până la ceruri; bolta deveni firmamentul. Atunci Ram, purtat de visul său, se văzu dus pe vârful unui munte sub cerul înstelat. În picioare lângă el, geniul său celest îi explica sensul constelaţiilor şi îl învăţa să citească în semnele strălucitoare ale zodiacului destinele umanităţii.

„Spirit minunat, cine eşti?” întrebă Ram arătarea divină. Şi aceasta răspunse: „Mi se spune Déva Nahusha,

Inteligenţa divină. Tu vei fi cel care va răspândi raza mea pe Pământ, iar eu îţi voi fi mereu aproape atunci când vei avea nevoie de mine şi mă vei chema. Acum urmează-ţi drumul. Mergi cu bine!” Şi arătă cu mâna spre răsărit.

exodul şi cucerirea

În acel vis, ca învăluit într-o lumină pătrunzătoare, Ram îşi văzu misiunea şi destinul măreţ al rasei sale. Din acel moment nu mai ezită nicio clipă. În loc să asmută triburile Europei unul împotriva altuia, conduse elita rasei sale spre inima Asiei. Îi anunţă pe semenii săi că va institui cultul focului sacru care va aduce bucurie oamenilor, că sacrificiile umane vor fi abolite pe veci, că strămoşii vor fi invocaţi nu de preotese sângeroase savurându-şi victimele în sălbăticie, ci în fiecare cămin, de către soţ şi soţie, uniţi prin aceeaşi rugăciune, într-un imn de adoraţie, în faţa focului purificator. Da, focul vizibil al altarului, simbolul şi purtătorul focului celest invizibil, va uni familia, clanul, tribul şi toate popoarele, centru al zeului viu pe Pământ. Dar pentru a culege recolta, trebuia ca bobul bun să fie separat de neghină; trebuia ca toţi cei care cutezau să fie gata să părăsească Europa pentru a cuceri un pământ nou, virgin. Acolo, el, Ram, îşi va impune legea sa; acolo, va fonda cultul focului înnoitor.

Această propunere fu primită cu entuziasm de un popor tânăr şi dornic de aventură. Focurile aprinse şi aţâţate timp de mai multe luni pe crestele munţilor dădură semnalul de migraţie în masă pentru toţi cei care doreau să urmeze berbecului. Formidabila migraţie condusă de acest mare pastor al popoarelor, începu încetul cu încetul să se mişte şi se îndreptă spre centrul Asiei. De-a lungul Caucazului au trebuit să supună mai multe fortăreţe ciclopice ale negrilor. Ca amintire a acestor victorii, coloniile albilor au sculptat mai târziu gigantice capete de berbec în stâncile Caucazului. Ram se dovedi demn de înalta sa misiune. Aplana greutăţile, pătrundea în

gândurile semenilor săi, citea în viitor, vindeca bolnavi, îi domolea pe cei care se revoltau, îi încuraja pe cei viteji. Astfel, puterile celeste pe care le numim providenţă, doreau dominaţia rasei boreene asupra pământului şi, prin geniul lui Ram, îi presărau calea cu raze de lumină. Această rasă avusese deja iluminaţii săi de rangul al doilea, care o smulseseră din stadiul de sălbăticie. Dar Ram, care a instituit pentru prima dată legea socială ca pe o expresie a legii divine, a fost unul dintre cei mai mari iluminaţi, care şi-a primit inspiraţia direct de la sursa divină.

I-a atras de partea sa pe turanieni, vechi triburi scite, combinate cu rasa galbenă, care ocupau Asia de Sud. I-a antrenat în cucerirea Iranului, de unde îi alungă în totalitate pe negri, dorind să colonizeze centrul Asiei cu un popor de rasă albă pură şi să dea naştere unui focar de lumină. Aici s-a născut un nou oraş admirabil, Ver, după cum ne spune Zoroastru. Ram a început să-şi înveţe poporul să muncească pământul şi să însămânţeze; a fost tatăl culturilor de grâne şi de viţă de vie. A creat castele în funcţie de ocupaţiile care erau practicate şi a împărţit poporul în preoţi, războinici, muncitori, artizani. La origine, castele nu au fost rivale; privilegiul eredităţii, sursă a urii şi a geloziei, nu a fost introdus decât mult mai târziu. A fost împotriva sclaviei şi a crimei, afirmând că aservirea omului de către om este sursa tuturor nenorocirilor. Cât despre clan, această grupare primitivă a rasei albe, l-a păstrat ca atare şi le-a permis oamenilor să-şi aleagă căpeteniile şi judecătorii.

Opera lui Ram, instrument civilizator prin excelenţă, creat de el, a reprezentat-o rolul nou pe care l-a conferit femeii. Până atunci, bărbatul nu cunoscuse femeia decât sub dubla sa formă: de sclavă mizerabilă a colibei sale, pe care o strivea şi o maltrata brutal, sau ca tulburătoare preoteasă a stejarului şi a înălţimilor, ale cărei favoruri le

căuta şi care îl domina în ciuda sa, vrăjitoare fascinantă şi teribilă, de ale cărei oracole se temea şi în faţa cărei tremura sufletul său superstiţios. Sacrificiul uman era revanşa femeii împotriva bărbatului, când ea înfigea cuţitul în inima tiranului său înfricoşător. Proscriind acest cult înspăimântător şi relevând bărbatului femeia prin funcţiile sale divine de soţie şi mamă, Ram făcu din ea preoteasa propriului său cămin, apărătoarea focului sacru, egala soţului, cea care avea puterea de a invoca împreună cu el spiritele strămoşilor.

Ca toţi marii legislatori, Ram nu a făcut decât să dezvolte, organizându-le, instinctele superioare ale rasei sale. Pentru a le înfrumuseţa, Ram a ordonat patru mari sărbători pe an. Prima a fost cea a primăverii sau a generaţiilor. Aceasta era consacrată iubirii dintre soţ şi soţie. Sărbătoarea verii sau a recoltei le era dedicată fiilor şi fiicelor care ofereau jerbele lucrului lor părinţilor. Sărbătoarea toamnei îi celebra pe taţi şi pe mame, care ofereau fructe copiilor, în semn de bucurie. Cea mai sfântă şi cea mai misterioasă dintre sărbători era cea a Crăciunului sau a marelui semănat. Ram consacră această sărbătoare atât copiilor nou-născuţi, fructelor iubirii concepute în primăvară, cât şi sufletelor morţilor, ale strămoşilor. Nu exista niciun punct de întrepătrundere între lumea vizibilă şi cea invizibilă; această solemnitate religioasă este în acelaşi timp gestul de rămas bun adresat spiritelor dispărute şi salvarea mistică a celor care vin să se reîncarneze prin mame şi să renască în copii. În această noapte sfântă, anticii arieni se adunau în sanctuarele din Airyana-Vaeia, aşa cum o făceau odinioară în păduri. Cu focuri şi cântece celebrau începutul anului terestru şi solar, germinaţia naturii în toiul iernii, tresăltările vieţii în moarte.

Cântau îmbrăţişarea universală a cerului şi a pământului şi procrearea triumfală a noului soare prin

marea noapte-mamă.

Ram lega astfel viaţa omului de ciclul anotimpurilor, de mişcarea astrelor. În acelaşi timp, făcea să se degaje de aici sensul divin. Pentru ridicarea acestor instituţii atât de prolifice, Zoroastru l-a numit „căpetenie a popoarelor, prea-luminatul monarh”. Din acest motiv, poetul hindus Valmiki, cel care îl plasează pe eroul antic într-o epocă mult mai recentă şi în cadrul luxos al unei civilizaţii mai avansate, îi păstrează trăsăturile specifice unui ideal atât de înalt. „Rama, cu ochii de culoarea lotusului albastru, spune Valmiki, era stăpânul lumii, stăpânul sufletului său şi iubirea oamenilor, tatăl şi mama supuşilor săi. *A ştiut să le dea tuturor sufletelor moştenirea iubirii*”.

Stabilită în Iran, la porţile Himalayei, rasa albă nu era încă stăpâna lumii. Trebuia să-şi trimită avangarda în India, centru de o importanţă capitală al negrilor, învingătorii antici ai rasei roşii şi ai rasei galbene. Zend-Avesta vorbeşte de această avansare spre India lui Rama[121314]. Epoca hindusă a făcut din acest eveniment una dintre temele sale favorite. Rama era cuceritorul

---

121 Este remarcabil faptul că Zend-Avesta, cartea sacră a parşilor, chiar dacă îl consideră pe Zoroastru clarvăzătorul din Ormuz, profetul legii lui Dumnezeu, îl transformă în continuatorul unui profet cu o origine mult mai veche. Din simbolismul templelor antice se degajă firul marii revelaţii a umanităţii, care îi uneşte într-un filon comun pe adevăraţii iniţiaţi. Iată care este acest pasaj important:

13 Zarathustra (Zoroastru) îl întrebă pe Ahura-Mazda (Ormuzd, Zeul Luminii): Ahura- Mazda, tu, preasfânt creator al tuturor fiinţelor întruchipate şi nevăzute;

14 Care este primul om cu care ai vorbit, tu, cel care eşti Ahura-Mazda?

...4. Atunci Ahura-Mazda răspunse: "Yima, cel care s-a aflat în fruntea unei adunări demne de omagii, o, purule Zarathustra";

...13. ai eu i-am spus: "Veghează asupra lumilor mele, fă-le fertile în calitatea ta de protector."

...17. ai i-am adus armele victoriei, eu, care sunt Ahura-Mazda:

pământului înconjurat de Himalaya, pământul populat de elefanţi, tigri şi gazele. El ordonă prima lovitură şi se află în fruntea acestui prim asalt gigantic, în care două rase îşi disputau, fără a-şi da seama, sceptrul lumii. Tradiţia poetică indiană a îmbogăţit aceste tradiţii oculte ale templelor, dându-le sensul de luptă între magia albă şi magia neagră. În războiul său împotriva popoarelor şi regilor ţării Djambouşilor, cum erau numiţi pe vremea aceea, Ram sau Rama, aşa cum a fost numit de către orientali, şi-a desfăşurat mijloacele miraculoase, în aparenţă, pentru că erau mult deasupra facultăţilor umane obişnuite, pe care care marii iniţiaţi le datorau cunoaşterii şi manevrării forţelor ascunse ale naturii. Tradiţia îl reprezintă fie făcând să ţâşnească apă din deşert, fie descoperind resurse neaşteptat de utile într-un fel de mană, a cărei folosire o dezvăluie semenilor săi, fie punând capăt unei epidemii cu ajutorul unei plante pe nume *horn*, *amomos-ul* grecilor, *perseea* egiptenilor, din care se extrăgea un suc cu proprietăţi miraculoase. Această plantă a devenit sacră printre practicanţii cultului şi a înlocuit vâscul de sub stejar, care s-a păstrat la celţii din Europa.

Rama folosea împotriva duşmanilor săi tot felul de mijloace de intimidare. Preoţii negri nu îşi exercitau dominaţia decât printr-un cult primitiv. Obişnuiau să hrănească în templele lor şerpi şi pterodactili imenşi, supravieţuitori rari ai speciilor de animale antediluviene, care trebuiau adoraţi ca nişte zeităţi şi care înspăimântau mulţimile. Aceşti şerpi erau hrăniţi cu carnea prizonierilor.

---

18. O lance şi o spadă de aur.

...31. Atunci Yima se înălţă până la stele, spre sud, pe calea care urmează soarele. ...37. Călcă pe acest pământ pe care îl făcuse fertil. Era de trei ori mai fertil decât înainte.

...43. ai strălucitorul Yima îi adună pe bărbaţii cei mai viteji în celebrul Airyana- Vaeja, creat pur. (Vendidad-Sade, al 2-lea Fargard. - Traducere în limba franceză de Anquetil Duperron.)

Uneori Rama apărea pe neaşteptate în aceste temple, cu torţe, urmărind, înfricoşând, îmblânzind şerpi şi preoţi. Atunci când duşmanii lui erau întrebaţi de ce îl lăsaseră să scape, răspundeau că avea o privire care te îngheţa sau că, în timp ce vorbea, un munte de plumb se ridicase între ei şi el în chip de paravan, care îl făcea invizibil. În fine, ca o încoronare a operei sale, tradiţia epică a Indiei îi atribuie lui Rama cucerirea de la Ceylon, un ultim refugiu al magicianului negru Ravana, peste care magicianul alb face să cadă o ploaie de foc, după ce aruncase un pod pe un braţ al mării, cu o armată de maimuţe foarte asemănătoare unor triburi primitive de birmani sălbatici, conduse şi entuziasmate de acest mare vrăjitor al mulţimilor.

Iv testamentul marelui strămoş

Prin forţa şi bunătatea sa, prin geniul său, aşa cum ne dezvăluie cărţile sacre ale Orientului, Rama devenise stăpânul Indiei şi regele spiritual al Pământului. Preoţii, regii şi popoarele se înclinau în faţa lui ca în faţa unui binefăcător celest. Sub semnul berbecului, emisarii săi răspândeau până departe legea ariană care proclama egalitate între învingători şi învinşi, abolirea sacrificiilor umane şi a sclaviei, respectul pentru femeia casnică, cultul strămoşilor şi instituirea focului sacru, simbol vizibil al zeului fără nume.

Rama îmbătrânise. Barba îi albise, dar vigoarea nu îi părăsise trupul, iar maiestuozitatea specifică pontifilor adevărului se odihnea pe fruntea sa. Regii şi trimişii popoarelor îi ofereau puterea supremă. El le ceru un an răgaz de gândire şi, din nou, avu o revelaţie căci geniul care i se arătase îi vorbea în somn.

Se revăzu în pădurile tinereţii sale. Devenise din nou tânăr şi purta roba de in a druizilor. Luna tocmai răsărea. Era noaptea sfântă, noaptea-mamă, în care popoarele sunt în aşteptarea renaşterii solare şi înnoirii anului. Rama mergea printre stejari, aplecându-şi urechea, aşa cum

făcea odinioară, la vocile misterioase ale pădurii. O femeie frumoasă se îndreptă spre el. Pe cap purta o coroană de o frumuseţe extraordinară. Părul îi era auriu, pielea de culoarea zăpezii, iar ochii aveau profunzimea strălucitoare a văzduhului după furtună. Îi spuse: „Eu eram druida sălbatică; prin tine am devenit soţia plină de viaţă. Acum mă numesc Sita. Sunt femeia glorificată de tine, sunt rasa albă, sunt soaţa ta. Oh! Stăpânul meu şi regele meu! Nu pentru mine ai trecut fluviile, ai supus popoarele şi i-ai înfrânt pe regi? iată-ţi răsplata. Ia această coroană din mâna mea, pune-ţi-o pe cap şi stăpâneşte lumea alături de mine!” Apoi îngenunche umil şi supus, oferindu-i coroana pământului. Pietrele preţioase cu care era decorată aruncară mii de sclipiri; beţia iubirii strălucea în ochii tinerei femei. Inima marelui Rama, pastorul popoarelor, fu mişcată. Dar Déva Nahusha, îi apăru din nou deasupra copacilor pădurii şi îi spuse: „Dacă îţi vei pune pe cap această coroană, inspiraţia divină te va părăsi şi nu mă vei mai revedea niciodată. Dacă o vei strânge în braţe pe această femeie, fericirea ta va fi atât de mare pentru ea încât o va omorî. Dar dacă renunţi la dorinţa de a o poseda, ea va trăi în continuare fericită şi liberă pe acest pământ şi spiritul tău invizibil va stăpâni asupra ei. Alege: fie îi dai ascultare ei, fie mă urmezi pe mine”. Sita, tot în genunchi, îşi privea stăpânul cu ochii pierduţi de iubire şi, rugătoare, aştepta răspunsul său. Rama nu rosti niciun cuvânt. Apoi privirea sa adâncită în ochii Sitei măsură prăpastia care separă posedarea completă de eternul rămas bun. Simţind că iubirea supremă este o renunţare supremă, îşi puse mâna eliberatoare pe fruntea femeii albe şi, binecuvântând-o, îi spuse: „Adio! Eşti liberă să pleci şi nu mă uita!” Femeia dispăru imediat, asemenea unei fantome lunare. Tânăra Aurora îşi ridică bagheta magică asupra bătrânei păduri. Regele era din nou bătrân. Barba sa albă era scăldată de lacrimi şi în adâncul pădurii o voce

tristă îl striga: „Rama! Rama!” Dar Déva Nahusha, spiritul învăluit în lumină, strigă: „Hai, vino!” Şi spiritul divin îl duse pe Rama pe un munte în nordul Himalayei.

După ce avu acest vis care îi dădea de înţeles că îşi îndeplinise misiunea, Rama îi chemă pe regi şi pe solii popoarelor şi le spuse: „Nu vreau puterea supremă pe care mi-o oferiţi. Păstraţi-vă coroanele şi respectaţi legea mea. Eu mi-am îndeplinit misiunea. Acum mă retrag pentru totdeauna împreună cu fraţii mei iniţiaţi pe un munte din Airyana-Vaeja. De acolo voi veghea asupra voastră. Aveţi grijă de focul divin! Dacă îl veţi lăsa să se stingă, voi coborî printre voi în chip de judecător şi răzbunător înspăimântător!” Astfel se retrase în muntele Albori, aflat între Balk şi Bamian, într-un refugiu cunoscut doar de iniţiaţi. Aici le dezvăluia discipolilor săi din cunoştinţele sale despre Pământ şi fiinţa supremă. Ei au dus până departe, în Egipt şi în Occitania, focul sacru, simbol al unităţii divine a lucrurilor, şi coarnele de berbec, emblemă a religiei ariene. Aceste coarne au devenit efigia iniţierii şi, prin urmare, a puterii sacerdotale şi regale[15]. De la depărtare, Rama continua să vegheze asupra popoarelor sale şi asupra rasei albe pe care o păstorise cu atâta dragoste. Ultimii ani din viaţa sa şi i-a dedicat stabilirii calendarului arienilor („arya” în sanscrită). Acesta a fost testamentul patriarhului pentru iniţiaţi. Carte stranie, ornată cu stele, hieroglife celeste, pe firmamentul infinit, de către strămoşul zilelor rasei noastre. Tot lui îi datorăm

---

151 Coarnele de berbec se regăsesc pe capetele multora dintre personajele reprezentate pe coloanele egiptene. Această podoabă capilară a regilor şi marilor preoţii este simbolul iniţierii sacerdotale şi regale. Aici îşi au originea cele două coarne ale tiarei papale.
^ Iată cum semnele zodiacale reprezintă istoria lui Ram, aşa cum ne spune Fabre d'Olivet, acest gânditor de geniu, care a ştiut să interpreteze simbolurile trecutului după tradiţia ezoterică. - 1. Berbecul, care fuge cu capul înainte, indică situaţia lui Ram care îşi abandona patria, cu privirea întoarsă către ţara pe care o părăsea. -

semnele zodiacale. Fixând cele douăsprezece semne ale zodiacului, Ram le-a atribuit un triplu sens. Primul se referea la influenţele pe care le are soarele de-a lungul celor douăsprezece luni ale anului; al doilea era într-un fel propria sa istorie; al treilea indica mijloacele oculte pe care le folosise pentru a-şi duce la îndeplinire misiunea. Iată de ce aceste semne citite în ordine inversă au devenit mai târziu emblemele secrete ale iniţierii gradate[16]. El le-a poruncitor alor săi să nu îi dezvăluie moartea şi să îi continue opera prin perpetuarea fraternităţii. De-a lungul secolelor popoarele au crezut că Rama, cel care purta tiara cu coarnele de berbec, era încă în viaţă, în ascunzătoarea sa sfântă din inima muntelui. În epoca vedică, marele strămoş a devenit Yama, judecătorul morţilor, Hermesul hinduşilor, conducătorul sufletelor morţilor.

---

16 Taurul furios se opune mersului său, dar jumătatea trupului care îi este înglodată în noroi îl împiedică să-şi pună în aplicare planul; cade în genunchi. Celţii desemnaţi prin propriul lor simbol sunt cei care, în ciuda eforturilor lor, sfârşesc prin a se supune. - 3. Gemenii exprimă alianţa lui Ram cu turanienii. - 4. Cancerul, meditaţiile şi introspecţiile sale. - 5. Leul, luptele sale cu duşmanii. - 6. Fecioara înaripată, victoria. - 7. Balanţa, egalitatea între învingători şi învinşi. - 8. Scorpionul, revolta şi trădarea. - 9. Săgetătorul, revanşa pe care şi-o ia. - 10. Capricornul. - 11. Vărsătorul. - 12. Peştii se referă la partea morală a istoriei sale. Putem găsi aceste explicaţii despre zodiac pe cât de îndrăzneţe, pe atât de bizare. De-a lungul timpului nici un astronom sau specialist în mitologie nu a reuşit să explice nici pe departe originea sau sensul acestor semne misterioase ale hărţii cerului, adoptate şi venerate de popoare de la începuturile ciclului arian. Ipoteza lui Fabre d'Olivet are mai puţin meritul de a deschide spiritului noi şi vaste perspective. Am afirmat deja că aceste semne citite în ordinea inversă au marcat mai târziu în Orient şi în Grecia diversele trepte pe care trebuia să le parcurgă o persoană care voia să dobândească iniţierea supremă. Să amintim aici doar de cele mai cunoscute dintre aceste embleme: Fecioara înaripată simboliza castitatea care duce la victorie; Leul, forţa morală; Gemenii, uniunea omului şi a spiritului divin, doi luptători invincibili; Taurul îmblânzit, stăpânirea naturii; Berbecul, steaua focului sau a spiritului universal, care conferă iniţierea supremă prin cunoaşterea adevărului.

V

religia vedică

Prin geniul său de organizator, marele iniţiator al arienilor pusese bazele, în centrul Asiei, în Iran, unui popor, unei societăţi, unei vâltori de viaţă, care trebuia să strălucească în toate sensurile. Coloniile arienilor primitivi s-au răspândit în Asia şi Europa, unde şi-au dus cu ei propriile moravuri, culte şi proprii zei. Dintre toate aceste colonii, ramura arienilor din India se apropie cel mai mult de arienii primitivi.

Cărţile sacre ale hinduşilor, Vedele, au pentru noi o triplă valoare. Mai întâi, ne conduc spre nucleul anticei şi purei religii ariene, ale căror imnuri vedice sunt nişte raze strălucitoare. Apoi, acestea ne oferă cheia către India. Şi, în fine, ne dezvăluie o primă cristalizare a ideilor de căpătâi ale doctrinei esoterice şi a tuturor religiilor ariene[17].

Să ne limităm acum doar la o trecere în revistă sumară a exteriorului şi a nucleului religiei vedice. Nimic mai simplu şi mai măreţ decât această religie în care un profund naturalism se îmbină cu un spiritualism transcendent. Înainte de zorii zilei, un bărbat, capul familiei, stă în picioare în faţa unui altar de pământ, unde arde focul aprins cu două rămurele de lemn. În funcţia sa, acest cap de familie este şi tată, şi preot, şi rege al

17 Brahmanii consideră Vedele ca fiind cărţile lor sacre prin excelentă. Însuşi cuvântul Veda înseamnă "a şti". Savanţii din Europa au fost, pe drept, atraşi de aceste texte, care au exercitat asupra lor o anumită fascinaţie. Mai întâi nu au văzut în ele decât un tip de poezie patriarhală; apoi au descoperit că dezvăluiau nu doar originea marilor mituri indo-europene ale zeilor noştri clasici, ci şi un cult cu o organizare savantă, un sistem religios profund şi metafizic (Vezi Bergaigne, La religion des Védas [Religia vedică] şi frumoasa lucrare a lui Auguste Barth, Les religions de l'Inde [Religiile Indiei]). Viitorul le rezervă poate o ultimă surpriză, care va fi, poate, găsirea în Vede a definiţiei forţelor oculte ale naturii, pe care ştiinţa modernă este pe punctul de a o redescoperi.

sacrificiului. În timp ce apar zorii zilei, spune un poet vedic, „asemenea unei femei care iese din baie şi care a ţesut cea mai frumoasă pânză”, bărbatul spune o rugăciune, o invocaţie adresată lui Usha (surora), lui Savitri (Soarele), Asuraşilor (spiritelor vieţii). Mama şi fiii varsă lichiorul fermentat din vâsc, *sôma*, în *Agni* (foc). Flacăra care urcă duce la zeii invizibili rugăciunea purificată care iese de pe buzele patriarhului şi din sânul familiei.

Starea de spirit a poetului vedic este atât de îndepărtată de senzualitatea elenilor (mă refer aici la cultele populare din Grecia, nu la doctrina iniţiaţilor greci), care îşi reprezintă zeii cosmici în frumoase trupuri umane, cât şi de monoteismul iudaic, care adoră eternitatea fără formă, omniprezentă. Pentru poetul vedic, natura se aseamănă cu un voal transparent, în spatele căruia se mişcă forţe imponderabile şi divine. El invocă forţele sale, pe care le adoră, pe care le personifică, dar fără a cădea în capcana metaforelor. Pentru acesta, Savitri nu este neapărat soarele, cât Vivasvat, puterea creatoare a vieţii care îl animă şi pune în mişcare sistemul solar. Indra, războinicul divin, care străbate bolta cerească în carul său aurit, aruncă fulgerul şi străpunge norii, este personificarea puterii acestui soare în atmosferă, în „marele transparent al sferelor”. Atunci când îl invocă pe Varuna (Uranus al grecilor), zeul cerului imens, luminos, atotcuprinzător, poeţii vedici merg chiar mai departe. „Dacă Indra reprezintă viaţa activă şi militantă a cerurilor, Varuna reprezintă maiestuozitatea sa imuabilă. Nimic nu se compară cu măreţia descrierilor făcute în imnuri. Soarele este ochiul său, cerul este veşmântul său, uraganul, răsuflarea sa. El a pus bazele de nezdruncinat ale cerului şi ale pământului şi tot el le menţine separate unul de altul. El a făcut totul şi conservă totul. Nimic nu i s-ar putea reproşa lui Varuna pentru lucrarea sa. Nimeni

nu îl pătrunde, dar el ştie totul şi vede tot ce este şi ce va fi. Din vârfurile cerului, unde îşi are sălaşul într-un palat cu o mie de porţi, distinge urmele lăsate de păsări în aer şi pe cele lăsate de corăbii pe mare. De aici, de sus, de pe tronul său aurit cu picioare de bronz, îi priveşte şi îi judecă pe oameni. Este cel care menţine ordinea în univers şi în societate; îi pedepseşte pe cei vinovaţi şi este milostiv cu cei care se căiesc. Spre el se îndreaptă strigătele de teamă ale căinţei; în faţa lui păcătosul vine să îşi descarce sufletul. Pe alocuri, religia vedică este ritualistă, uneori chiar foarte speculativă. Cu Varuna, ea coboară în profunzimile conştiinţei şi realizează noţiunea de sfinţenie[18]. Să mai adăugăm că ea se ridică până la noţiunea pură de zeu unic, care pătrunde şi domină marele Tot.

Totuşi, bogăţia de imagini grandioase pe care imnurile le prezintă nu sunt decât exteriorul dezvăluit de Vede. Odată cu noţiunea de Agni, foc divin, atingem esenţa doctrinei, în profunzimile sale esoterice şi transcendente. Într-adevăr, Agni este agentul cosmic, principiul universal prin excelenţă. „Nu reprezintă doar focul terestru al fulgerului şi al soarelui. Patria sa adevărată este cerul invizibil, mistic, sălaş al luminii eterne şi al principiilor primare ale tuturor lucrurilor. Formele pe care le ia sunt infinite, fie că este vorba despre lemnul în care doarme, precum embrionul în matricea sa, fie că este «fiul undelor», care se avântă cu zgomotul tunetului, din râurile celeste, în care Acvinii (cavalerii celeşti) i-au dat viaţă cu aranis de aur. El este *cel mai în vârstă dintre zei*, pontif al cerului şi al pământului, care oficiază în lăcaşul lui Vivasvat (cerul sau soarele) cu mult înainte ca Mathariçva (fulgerul) să-l fi adus muritorilor, iar Atharvan şi Angirasii, străvechii sacrificatori, să-l fi instituit aici ca pe protectorul, gazda şi prietenul oamenilor. Stăpân şi

18 A. Barth, Les religions de l'Inde (Religiile Indiei).

generator al sacrificiului, Agni devine purtătorul tuturor speculaţiilor mistice, al căror obiect este sacrificiul. *Din el se nasc zeii*, el este principiul organizator al lumii, cel care generează şi conservă viaţa universală; într-un cuvânt, *el este puterea cosmogonică*".

„Sôma este perechea lui Agni. De fapt, este băutura obţinută dintr-o plantă fermentată vărsată în libaţie pentru zei, în cadrul sacrificiului. Dar ca şi Agni, Sôma are o existenţă mistică. Rezistenţa sa supremă se află în profunzimile celui de-al treilea cer, unde Surya, fiica cerului, l-a filtrat, unde l-a găsit Pushan, zeul care hrăneşte. De aici, şoimul, un simbol al fulgerului, sau însuşi Agni au mers să-l răpească de la arcaşul celest, de la Gandharva, păzitorul său, pentru a-l aduce oamenilor. Zeii au băut-o şi au devenit nemuritori; oamenii vor deveni nemuritori la rândul lor, atunci când o vor bea la Yama, un loc de popas al celor fericiţi. În aşteptare, le trimite lor vigoarea şi plenitudinea zilelor; este ambrozia şi apa tinereţii. Ea hrăneşte, pătrunde plantele, dă vigoare seminţei animalelor, îi inspiră pe poeţi şi dă elanul rugăciunii. *Spirit al cerului şi al pământului, al lui Indra* şi *al lui Vișnu, formează împreună cu Agni o pereche inseparabilă*; *această pereche a aprins soarele şi stelele*."[19]

Noţiunea de Agni şi Sôma conţin cele două principii esenţiale ale universului după doctrina esoterică şi după toată filosofia vie; Agni este *eternul masculin*, intelectul creator, spiritul pur; Sôma este *eternul feminin*, sufletul lumii sau substanţa subtilă, matricea tuturor lumilor vizibile şi invizibile ochilor cărnii, în fine, natura în care materia subtilă prezintă infinitele sale transformări[20].

---

19 Barth. Les religions de l'Inde (Religiile Indiei).

20 Ceea ce dovedeşte în mod indubitabil că Sôma reprezenta principiul feminin absolut este faptul că brahmanii au identificat-o mai târziu cu Luna. Or luna simbolizează principiul feminin în toate religiile antice, după cum soarele simbolizează principiul masculin.

Uniunea perfectă între aceste două fiinţe duce la formarea fiinţei supreme, esenţa Dumnezeiască.

Din aceste două idei capitale se naşte o a treia, nu mai puţin fecundă. Vedele fac din *actul cosmogonic un sacrificiu perpetuu*. Pentru a produce tot ceea ce există, fiinţa supremă se sacrifică ea însăşi; se divide pentru a ieşi din unitatea sa. Acest sacrificiu este considerat punctul vital al tuturor funcţiilor naturii. Această idee, surprinzătoare la prima vedere, de o profunzime impresionantă dacă o studiem cu atenţie, conţine germenul tuturor doctrinelor teozofice ale evoluţiei lui Dumnezeu în lume, sinteza esoterică a politeismului şi monoteismului. Ea va da naştere doctrinei dionisiace a căderii şi a mântuirii sufletelor, care va înflori în Hermes şi Orfeu. De aici, doctrina verbului divin proclamată de Krişna, căreia Iisus Christos i-a dat formă.

Sacrificiul focului, cu toate ceremoniile şi rugăciunile sale, centru imuabil al cultului vedic, devine astfel imaginea acestui mare act cosmogonic. Vedele au atribuit o importanţă capitală rugăciunii, formulei invocatoare, care însoţeşte sacrificiul. De aceea fac din rugăciune o zeiţă: Brahmanaspati. Credinţa în puterea evocatoare şi creatoare a cuvântului uman, alături de mişcarea puternică a sufletului sau de o proiecţie intensă a voinţei, se află la originea tuturor cultelor şi raţiunea doctrinei egiptene şi caldeene a magiei. Pentru preotul vedic şi brahmanic, stăpânii invizibili, Asuras şi Pitris sau sufletele strămoşilor trebuie să se aşeze pe iarbă în timpul sacrificiului, fiind atraşi de foc, incantaţii şi rugăciuni. Ştiinţa care se raportează în această privinţă la cult este cea a ierarhiei spiritelor de toate felurile.

În ceea ce priveşte nemurirea sufletului, Vedele afirmă acest lucru pe cât de evident şi de clar posibil. „Există o patrie nemuritoare a omului; pe aceasta, o, Agni, va trebui să o încălzeşti cu razele tale, să o aprinzi cu

flăcările tale. O, Jatavedas, în corpul tău glorios modelat de tine, ia-o cu tine în lumea celor pioşi”. Poetul vedic nu indică doar destinul sufletului, ci îşi pune întrebări şi asupra originii sale. „Unde s-au născut sufletele? Există unele care vin spre noi şi apoi pleacă, care se întorc şi revin”. Iată deja două cuvinte ale doctrinei reîncarnării, care vor juca un rol capital în brahmanism şi buddhism, la egipteni şi la cei care practicau cultul orfic, în filosofia lui Pitagora şi a lui Platon, misterul misterelor, *arcanul arcanelor*.

Cum să nu recunoaştem după aceasta în Vede schiţarea unui sistem religios organic, a unei concepţii filosofice a universului? Nu este doar intuiţia profundă a adevărurilor intelectuale anterioare şi superioare observării, ci există şi o unitate şi o deschidere în înţelegerea naturii, în coordonarea fenomenelor sale. Asemenea unui minunat cristal de rocă, conştiinţa poetului vedic reflectă soarele adevărului etern şi prin această prismă strălucitoare se joacă deja cu toate razele teozofiei universale. Principiile doctrinei permanente sunt chiar mai vizibile aici decât în celelalte cărţi sacre ale Indiei şi în celelalte religii semite sau ariene, datorită sincerităţii poeţilor vedici şi a transparenţei acestei religii primitive, atât de înaltă şi de pură. În acele timpuri, distincţia dintre mistere şi cultul popular nu exista. Dar, citind cu atenţie Vedele, descoperim, dincolo de impresia unui tată de familie sau a unui poet oficiant al imnurilor, un alt personaj important: pe rishi, înţeleptul, iniţiatul, de la care poetul a primit adevărul. Mai descoperim că acest adevăr s-a transmis prin intermediul unei tradiţii neîntrerupte care se măsoară în vechime cu originile rasei ariene.

Iată deci poporul arian lansat în cariera sa de cuceritor şi civilizator, de-a lungul Indusului şi a Gangelui. Duhul invizibil al lui Rama, inteligenţa lucrurilor divine, Déva Nahusha, veghează asupra lor. Agni, focul sacru,

circulă prin venele poporului. O auroră purpurie învăluie această epocă de tinereţe, de forţă, de virilitate. Preoteasa căminului compunea uneori ea însăşi imnuri. „Soţul acestei femei să trăiască o sută de ani”, spune un poet. Aceşti oameni iubesc viaţa, dar cred şi în existenţa vieţii de apoi. Regele locuieşte într-un castel de pe colina care domină satul. Când merge la război, în carul său strălucitor, în armuri lucioase, purtându-şi tiara pe cap, răspândeşte lumină în jurul său, asemenea zeului Indra.

Mai târziu, când brahmanii îşi vor fi impus autoritatea, în apropierea splendidului palat al *Maharajah-ului* sau al marelui rege, va fi ridicată pagoda de piatră din care se vor naşte artele, poezia şi drama zeilor, mimată şi cântată de dansatoare sacre. În această epocă există caste, dar fără o organizare riguroasă, fără bariere absolute. Războinicul este preot şi preotul războinic, fiind mai adesea servitorul oficiant al căpeteniei sau al regelui.

Dar iată un personaj cu un aspect exterior sărăcăcios, dar căruia îi este menit un viitor măreţ. Cu părul şi barba neîngrijite, pe jumătate gol, acoperit cu nişte zdrenţe roşii. Acest *muni*, acest sihastru se adăposteşte prin preajma lacurilor sacre, în singurătăţile sălbatice în care se dedică meditaţiei şi vieţii ascetice. Din când în când, vine să îl certe pe şef sau pe rege. Adeseori este respins, nu îi sunt ascultate sfaturile, dar este respectat şi temut. Are deja o putere redutabilă.

Între regele purtat în carul său aurit, înconjurat de războinicii săi şi acest *muni* aproape gol, care nu are alte arme în afara gândirii, cuvintelor şi privirilor sale, se va da o luptă. Iar formidabilul învingător nu va fi regele, ci pustnicul, cerşetorul numai piele şi os, pentru că el deţine puterea ştiinţei şi a voinţei.

Istoria acestei lupte este însăşi istoria brahmanismului, aşa cum va fi mai târziu cea a buddhismului. În ea se rezumă aproape toată istoria Indiei.

Cartea a doua:

krisna

(India şi iniţierea BRAHMANICÀ)

Cel care creează fără încetare lumile este triplu. El este Brahma, tatăl; el este Maya, mama; el este Vișnu, fiul; esenţa, substanţa şi viaţa. Fiecare îi cuprinde pe ceilalţi doi şi toţi trei sunt unul inefabil.

Doctrina brahmanică, Upanişadele

Tu porţi în tine însuţi un prieten sublim pe care nu-l cunoşti. Căci Dumnezeu se află în fiecare dintre noi, dar puţini ştiu să-l găsească. Omul care îşi sacrifică dorinţele şi operele fiinţei de unde provin principiile oricărui lucru şi prin care universul a fost creat obţine prin acest sacrificiu perfecţiunea. Căci cel care găseşte în el însuşi fericirea, bucuria şi, de asemenea, în el însuşi lumina este una cu Dumnezeu. Or, să ştii, sufletul care l-a găsit pe Dumnezeu este eliberat de renaştere şi de moarte, de bătrâneţe şi de durere şi bea apa nemuririi.

Baghavadgita

I

India eroică. fiii soarelui şi fiii lunii

Din cucerirea Indiei de către arieni se născu una dintre una dintre cele mai strălucitoare civilizaţii cunoscute pe Pământ. Gangele şi afluenţii săi au văzut născându-se mari imperii şi capitale imense, precum Ayodhya, Hastinapoura şi Indrapechta. Versurile epice din *Mahābhārata* şi cosmogoniile populare din *Purane*, care includ cele mai vechi tradiţii istorice ale Indiei, vorbesc admirativ despre opulenţa regală, despre grandoarea eroică şi despre spiritul cavaleresc al acestor epoci demult apuse. Nimic mai mândru, dar şi mai nobil, decât unul dintre aceşti regi arieni ai Indiei, în picioare pe carul său de luptă, care comandă unor armate de elefanţi, de cai şi de infanterişti. Un preot vedic îşi consacra astfel regele în faţa mulţimii adunate: „Te-am adus în mijlocul nostru. Tot

poporul te doreşte. Cerul este tare; pământul este tare; aceşti munţi sunt tari; fie ca regele familiilor să fie tare de asemenea”. Într-un cod de legi ulterior, *Manava-Dharma-Sastra*, putem citi: „Aceşti stăpâni ai lumii, nerăbdători să se descotorosească unii de alţii, îşi desfăşoară puterea în bătălie, fără să-şi întoarcă niciodată faţa, urcând după moarte direct la cer”. În fapt, ei se cred descendenţi ai zeilor, se cred rivalii lor, gata să devină ei înşişi zei. Supunerea filială, curajul militar şi un sentiment de protecţie generos faţă de toţi ceilalţi, iată idealul bărbatului. În ceea ce priveşte femeia, umilă servitoare a brahmanilor, epopeea hindusă nu ne-o arată decât în chip de soţie fidelă. Nici Grecia şi nici popoarele nordice nu au imaginat niciodată în poemele lor soţii atât de delicate, atât de nobile, atât de exaltate precum pasionata Sita sau blânda Damayanti.

Ceea ce nu ne spune epopeea hindusă este misterul profund al amestecului raselor şi lenta formare a ideilor religioase, care au adus schimbări profunde în organizarea socială a Indiei vedice. Arienii, cuceritori de rasă pură, se găseau în prezenţa unor rase inferioare şi foarte amestecate, unde rasa galbenă şi cea roşie se încrucişau pe un fond negru, în nuanţe multiple. Civilizaţia hindusă ne apare astfel ca un munte formidabil, având la bază o rasă melaniană, cei cu sânge amestecat pe laturi şi cu arienii puri în vârf. Separarea castelor nu era riguroasă în epoca primitivă, amestecuri de proporţii având loc între aceste populaţii. Puritatea rasei cuceritoare s-a diminuat din ce în cea de-a lungul secolelor, dar, până în zilele noastre, se poate observa predominanţa tipului arian în castele superioare şi a tipului melanian în castele inferioare. Or, din clasele de jos amestecate ale societăţii hinduse s-a ridicat întotdeauna, precum miasmele junglei amestecate cu cele ale fiarelor sălbatice, un abur arzând de pasiune, un amestec de tandreţe şi de ferocitate. Supraabundenţa

sângelui negru a dat Indiei culoarea specifică. Aceasta a purificat şi efeminat rasa. Minunea este că, în ciuda amestecului, ideile dominante ale rasei albe au putut să se menţină în vârful acestei civilizaţii cu toate aceste revoluţii.

Iată deci baza etnică bine definită: într-o parte, geniul rasei albe, cu simţul său moral şi sublimele sale aspiraţii metafizice; în cealaltă, geniul rasei negre, cu energiile sale pasionale şi cu forţa sa dizolvantă. Cum se manifestă acest dublu geniu în istoria antică religioasă a Indiei? Cele mai vechi tradiţii vorbesc despre o dinastie solară şi despre o dinastie lunară. Regii dinastiei solare se pretindeau descendenţi ai soarelui, ceilalţi îşi spuneau fii ai lunii. Dar acest limbaj simbolic acoperea două concepţii religioase opuse şi semnifica faptul că aceste două categorii de suverani ţineau de două culte diferite. Cultul solar îi atribuia zeului universului sexul masculin. În jurul lui se aduna tot ce era mai pur în tradiţia vedică: ştiinţa focului sacru şi a rugăciunii, noţiunea esoterică a zeului suprem, respectul faţă de femeie, cultul strămoşilor, regalitatea electivă şi patriarhală. Cultul lunar atribuia divinităţii sexul feminin, sub semnul căruia religiile din ciclul arian au adorat întotdeauna natura şi adesea natura oarbă, inconştientă, în manifestările sale violente şi teribile. Acest cult avea o înclinaţie spre idolatrie şi magie neagră, favorizând poligamia şi tirania bazate pe pasiunile populare. Lupta între fiii soarelui şi fiii lunii, între descendenţii lui Pandavas şi cei ai lui Kuravas, alcătuieşte chiar subiectul marii epopei hinduse, Mahābhārata, un fel de rezumat în perspectiva istoriei Indiei ariene dinaintea constituirii definitive a brahmanismului. Această luptă abundă de lupte crâncene, de aventuri stranii şi interminabile. În mijlocul uriaşei epopei, seminţia Kuravas, regii lunari, este învingătoare. Seminţia Pandavas, nobilii copii ai soarelui, păstrători ai riturilor pure, este detronată

şi alungată. Ei rătăcesc, ascunzându-se prin păduri, refugiindu-se la anahoreţi, înveşmântaţi în scoarţă de copac, cu toiege de sihaştri.

Instinctele primare vor triumfa? Puterile tenebrelor reprezentate în epopeea hindusă de Rakshasas negri o vor duce până la Devele luminoase? Tirania va strivi elita sub carul său de luptă, iar ciclonul pasiunilor negative va strivi altarul vedic, va stinge focul sacru al strămoşilor? Nu, India nu este decât la începutul evoluţiei sale religioase. Îşi va desfăşura geniul metafizic şi organizatoric prin instituţia brahmanică. Preoţii care-i slujeau pe regi şi şefi, sub numele de *pumhitas* (însărcinaţi cu sacrificiul focului), erau deja sfetnici şi miniştri, fiind foarte bogaţi şi având o influenţă considerabilă. Dar ei n-ar fi putut să obţină pentru casta lor această autoritate suverană, această poziţie inatacabilă situată deasupra puterii regale însăşi, fără ajutorul unei alte clase sociale, care personifică spiritul Indiei în tot ce are el mai original şi mai profund. Aceştia sunt anahoreţii.

Din timpuri imemoriale asceţii locuiau în sihăstrii în adâncul pădurilor, pe malul fluviilor sau în munţi, aproape de lacurile sacre. Erau când singuri, când adunaţi în confrerii, dar întotdeauna uniţi în acelaşi spirit. Îi recunoaştem în ei pe regii spirituali, pe adevăraţii maeştrii ai Indiei. Moştenitori ai bătrânilor înţelepţi, rishi, erau singurii posesori ai interpretării secretelor din Vede. În ei trăia geniul ascetismului, al ştiinţei oculte, al puterilor transcendentale. Pentru a atinge această ştiinţă şi această putere, ei înfruntă totul: foamea, frigul, soarele arzător, oroarea junglelor. Fără apărare în cabana lor din lemn, trăiau în rugăciune şi meditaţie. Cu vocea sau din priviri, ei chemau sau îndepărtau şerpii, îmblânzeau leii şi tigrii. Fericiţi cei ce obţin binecuvântarea lor: vor avea ca prieteni Devele. Nefericire celor care îi maltratează sau îi ucid: blestemul lor, spun poeţii, îl urmăreşte pe vinovat

până la a treia sa încarnare. Regii tremură în faţa ameninţărilor lor şi, lucru curios, aceşti asceţi îi înspăimântă până şi pe zei. În Rāmāyana, Viçvamitra, un rege devenit ascet, dobândeşte o asemenea putere prin ascezele şi meditaţiile sale, încât zeii tremurau pentru existenţa lor. Atunci Indra i-o trimite pe cea mai fermecătoare dintre Apsarasi, care vine să se îmbăieze în lac, în faţa colibei sfântului. Anahoretul este sedus de nimfa celestă; un erou se naşte din împreunarea lor şi pentru câteva milioane de ani existenţa universului este garantată. În spatele exagerărilor poetice putem ghici adevărata putere, superioară, a anahoreţilor rasei albe, care, printr-o divinaţie profundă, printr-o voinţă intensă, guvernează sufletul furtunos al Indiei din străfundurile pădurilor lor.

Din sânul confreriei anahoreţilor trebuia să se nască revoluţia sacerdotală care a făcut din India cea mai importantă dintre teocraţii, victoria puterii spirituale asupra puterii lumeşti, a anahoretului asupra regelui, de unde s-a născut puterea brahmanismului impus de un reformator de prim ordin. Reconciliind cele două genii în luptă, cel al rasei albe şi cel al rasei negre, cultele solare şi cultele lunare, omul divin a fost adevăratul creator al religiei naţionale a Indiei. Printre altele, prin doctrina sa, acest geniu puternic aruncă în lume o idee nouă, cu un impact imens: ideea a verbului divin sau a divinităţii încarnate şi manifestate prin om. Acest prim mesia, acest prim născut dintre fii lui Dumnezeu a fost Krişna.

Legenda sa prezintă un interes capital deoarece rezumă şi dramatizează întreaga doctrină brahmanică, doar că a rămas răzleaţă în tradiţie, pentru că forţa plastică lipseşte cu desăvârşire geniului hindus. Povestirea confuză şi mitică ale lui *Visnu-Purana* conţine totuşi date istorice despre Krişna, având un caracter individual şi proeminent. Pe de altă parte, *Bhagavad Gīta*, acest

minunat fragment încorporat într-un mare poem din *Mahābhārata*, şi pe care brahmanii o consideră ca pe una dintre cărţile lor cele mai sacre, conţine în toată puritatea sa doctrina pe care le-o atribuim. Citind cele două cărţi, figura marelui iniţiator religios al Indiei mi-a apărut cu persuasiunea fiinţelor vii. Voi povesti, deci, povestea lui Krişna bazându-mă pe aceste două surse, din care una reprezintă tradiţia populară şi cealaltă pe cea a iniţiaţilor.

regele din madura

La începutul epocii lui Kali-Yuga, în jurul anului 3.000 înaintea lui Christos (după cronologia brahmanilor), setea de aur şi de putere invada lumea. Pe durata mai multor secole, spun înţelepţii din antichitate, Agni, focul celest care forma corpul glorios al Develor şi care purifica sufletul oamenilor, îşi răspândise pe pământ efluviile eterice. Dar suflul arzător al lui Kali, zeiţa dorinţei şi a morţii, care iese din adâncurile pământului precum o răsuflare pârjolitoare, trecea atunci peste toate inimile. Justiţia domnise prin nobilii fii ai lui Pandu, regii solari care ascultau de vocea înţelepţilor. Învingători, ei îi iertau pe învinşi şi îi tratau ca pe egalii lor. Dar, de când fiii soarelui au fost exterminaţi sau alungaţi de pe tronurile lor şi rarii lor descendenţi se ascundeau la anahoreţi, nedreptatea, ambiţia şi ura se instauraseră. Schimbători şi falşi precum astrul nocturn al cărui simbol îl preluaseră, regii lunari dădeau o luptă nemiloasă. Unul totuşi reuşi să-i domine pe toţi ceilalţi prin teroare şi prestigiul său unic.

În nordul Indiei, pe malul unui mare fluviu, strălucea un oraş puternic, având douăsprezece pagode, zece palate şi o sută de porţi flancate de turnuri. Stindarde multicolore fluturau pe zidurile sale înalte, ca nişte şerpi înaripaţi. Era mândra cetate a Madurei, de necucerit, precum fortăreaţa Indrei. Acolo domnea Kansa, vicleanul, cel cu sufletul lacom. Nu suporta să fie înconjurat decât de sclavi, credea că-i poate domina doar pe cei pe care îi strivise şi ceea ce

domina i se părea nimic în comparaţie cu ceea ce îi mai rămăsese de cucerit. Toţi regii care recunoşteau cultele lunare i se închinaseră. Dar Kansa visa să supună întreaga Indie, din Lanka până în Himalaya. Pentru a-şi îndeplini planul, se alie cu Kalayeni, stăpânul munţilor Vyndhia, puternicul rege al Yavanilor, oamenii cu faţa galbenă. Un practicant al cultului zeiţei Kali, Kalayeni se dedase artelor tenebrelor şi magiei negre. Era numit prieten al neamului Rakshasas sau al demonilor nopţii şi rege al şerpilor, pentru că se folosea de aceste animale pentru a-şi înspăimânta propriul popor, precum şi pe inamici. În inima unei păduri dese se găsea templul zeiţei Kali, săpat într-un munte, imensă cavernă întunecată al cărei sfârşit nu se ştia şi a cărei intrare era păzită de imense capete de animale, tăiate în piatră. Acolo erau aduşi cei care voiau să i se închine lui Kalayeni pentru a obţine vreo putere secretă. El apărea la intrarea templului, în mijlocul unei mulţimi de şerpi monstruoşi care se încolăceau în jurul trupului său şi se înălţau la comanda sceptrului lui. Îi forţa pe supuşii săi să se prosterneze în faţa acestor animale, ale căror capete încolăcite se înălţau deasupra capului său. În acelaşi timp, el murmura o formulă misterioasă. Cei care îndepliniseră ritualul şi adorau şerpii obţineau, se spune, favoruri imense şi tot ceea ce doreau, dar cădeau de o manieră irevocabilă sub puterea lui Kalayeni. Fie că erau în depărtare, fie că erau în apropiere, rămâneau sclavii lui. Când încercau să nu i se supună, să-i scape, le apărea teribilul magician înălţându-se în faţa lor înconjurat de reptilele sale, se vedeau înconjuraţi de capetele lor şuierătoare, paralizaţi de ochii lor fascinanţi. Kansa îi ceru lui Kalayeni să-i fie aliat. Regele Yavanailor îi promise regatul pământesc, cu condiţia să se căsătorească cu fiica lui.

Mândră precum o antilopă şi suplă precum un şarpe era fiica regelui magician, frumoasa Nysumba, cu cercei

lungi din aur, cu sâni de abanos. Chipul său semăna cu un nor întunecat cu reflexe albăstrii date de lună, ochii săi erau ca două fulgere, gura sa avidă după pulpa fructului roşu cu sâmburi albi. S-ar fi spus că este Kali însăşi, zeiţa Dorinţei. În curând deveni stăpâna inimii lui Kansa şi suflând peste toate pasiunile sale le transformă în jar încins. Kansa avea un palat plin de femei de toate rasele, dar nu o asculta decât pe Nysumba.

— Fie să am de la tine un fiu, îi spuse. El va fi moştenitorul meu. Atunci eu voi fi stăpânul pământului şi nu-mi va mai fi frică de nimeni.

Totuşi Nysumba nu născu niciun fiu şi în sinea sa se necăji. Le invidia pe celelalte femei ale lui Kansa ale căror împreunări fuseseră roditoare. Ea, prin tatăl său, înmulţea sacrificiile aduse lui Kali, dar pântecele său rămânea în continuare sterp precum nisipul fierbinte. Atunci, regele Madurei ordonă în faţa întregului oraş marele sacrificiu al focului şi invocarea tuturor Develor. Femeile din Kansa şi poporul îi asistară cu mare pompă. Prosternaţi în faţa focului, preoţii îi invocau prin cântecele lor pe marele Varuna, Indra, pe Açvini şi pe Maruti. Regina Nysumba se apropie şi aruncă în foc un pumn de parfumuri cu un gest de sfidare, pronunţând o formulă magică într-o limbă necunoscută. Fumul se îngroşă, flăcările se învolburară şi preoţii înspăimântaţi strigară:

— O, regină, nu sunt Devele, ci Rakshasas care au trecut prin foc. Pântecul tău va rămâne sterp.

Kansa se apropie la rândul său de foc şi îi spuse preotului:

— Atunci spune-mi care dintre femeile mele îl va naşte pe stăpânul lumii?

În acest moment, Devaki, sora regelui, se apropie de foc. Era o virgină cu sufletul simplu şi pur care îşi petrecuse copilăria torcând şi cosând, şi care trăia ca într-un vis. Trupul ei era pe pământ, dar sufletul părea mereu

plutitor prin ceruri. Devaki îngenunche umil, implorându-le pe Deve să-i dăruiască un fiu fratelui său şi frumoasei Nysumba. Preotul se uită când la foc, când la fecioară. Deodată strigă plin de uimire:

— O, rege al Madurei, niciunul dintre fii tăi nu va fi stăpânul lumii! El se va naşte din pântecul surorii tale aici de faţă.

Mare fu consternarea lui Kansa şi furia Nysumbei auzind aceste cuvinte. Când regina rămase singură cu regele, îi spuse:

— Devaki trebuie să piară pe loc.

— Cum, răspunse Kansa, să o dau pieirii pe sora mea? Dacă Devele o protejează, răzbunarea lor va cădea asupra mea.

— Atunci, zise Nysumba înfuriată la culme, să domnească ea în locul meu şi să-l aducă ea pe lume pe cel care te va duce în mod ruşinos la pieire. Dar eu, eu nu mai vreau să domnesc împreună cu un laş căruia îi e frică de Deve şi mă voi întoarce la tatăl meu Kalayeni.

Ochii Nysumbei aruncară focuri piezişe şi cerceii se mişcară pe gâtul său de abanos strălucitor. Se tăvăli pe jos şi frumosul corp se strânse ca un şarpe înfuriat. Kansa, ameninţat să o piardă şi fascinat de o voluptate teribilă, fu cuprins de frică şi muşcat de o nouă dorinţă.

— Ei bine! spuse el, Devaki va muri, dar nu mă părăsi.

O lumină triumfătoare apăru în ochii Nysumbei şi un val de sânge îi împurpură faţa întunecată. Se ridică dintr-o mişcare şi îl îmbrăţişă pe tiranul îmblânzit cu braţele ei suple. Apoi, atingându-l uşor cu sânii săi de abanos care emanau miresme îmbătătoare, se apropie cu buzele sale arzătoare şi îi murmură în şoaptă:

— Îi vom aduce o ofrandă lui Kali, zeiţa Dorinţei şi a Morţii şi ea ne va da un fiu care va fi stăpânul lumii.

Totuşi, chiar în aceeaşi noapte, preotul care oficia

sacrificiul, *pumhita*, îl văzu în vis pe regele Kansa îndreptându-şi spada împotriva surorii sale. De îndată se duse la fecioara Devaki, anunţând-o că un pericol de moarte o ameninţă şi îi porunci să fugă fără întârziere la anahoreţi. Devaki, sfătuită de preotul focului, deghizată în penitentă, ieşi din palatul lui Kansa şi părăsi oraşul Madura fără ca nimeni să-şi dea seama. Dis-de-dimineaţă, soldaţii o căutară pe sora regelui pentru a o ucide, dar îi găsiră camera goală. Regele interogă gărzile oraşului. Ei răspunseră că porţile rămăseseră închise toată noaptea, dar în somn văzuseră zidurile sumbre ale cetăţii crăpându-se sub o rază de lumină şi o femeie ieşind din cetate călăuzită de această rază. Kansa înţelese că o putere invincibilă o proteja pe Devaki. Din acel moment teama intră în sufletul său şi începu să-şi urască de moarte sora.

fecioara devaki

Când Devaki, îmbrăcată cu veşmintele făcute din scoarţa copacilor care îi ascundeau frumuseţea trupească, intră în nesfârşita singurătate a pădurii, se clătina epuizată de oboseală şi de foame. Dar nici nu simţi bine umbra binefăcătoare a pădurii, nici nu gustă bine din fructele de manghier şi nu respiră prospeţimea unui izvor, că îşi reveni, ca o floare ofilită de-abia pusă în apă. Mai întâi se adăpost sub boitele enorme formate de trunchiuri masive ale căror ramuri dădeau naştere altor copaci, înmulţindu-se astfel la infinit. Mult timp se ţinu la adăpost de arşiţa soarelui, ca într-o pagodă întunecoasă şi fără ieşire. Bâzâitul albinelor şi trilurile a mii de păsări o atrăgeau din ce în ce mai adânc în inima pădurii. Şi arborii deveneau tot mai mari, pădurea tot mai adâncă şi mai sălbatică. Trunchiurile se strângeau în spatele altor trunchiuri, coroanele se înălţau cu bombeurile lor unul peste altul ca nişte adevărate cupole, cu piloni uluitor de înalţi. Devaki când aluneca pe culoarele de verdeaţă prin care soarele îşi trimitea razele într-o avalanşă de lumină şi în care gemeau

trunchiuri răsturnate de furtună, când se oprea sub leagănele de manghieri şi de açokas, din care cădeau ghirlande de liane şi ploi de flori. Cerbii lopătari şi panterele săreau de prin hăţişuri; alteori bivolii trosneau crengile sub copitele lor sau o ceată de maimuţe trecea prin frunzişul des strigând. Fata merse astfel toată ziua. Spre seară, pe deasupra unui bambus văzu capul nemişcat al unui elefant care o privi pe tânăra fecioară cu un aer inteligent şi protector şi îşi ridică trompa pentru a o saluta. Atunci pădurea se lumină şi lui Devaki îi fu dat să vadă un peisaj de o pace profundă, de un farmec celest şi paradiziac.

În faţa ei se revărsa un iaz presărat cu lotuşi şi nuferi albaştri, iar adâncul său azuriu se deschidea în marea pădure ale cărei plete păreau un alt cer. Berze pudice stăteau într-o visare imobilă pe marginea apei, iar două gazele se adăpau în undele sale. De pe celălalt mal surâdea, adăpostită de palmieri, sihăstria anahoreţilor. O lumină purpurie şi blândă scălda lacul, copacii şi refugiul sfinţilor rishi. La orizont se zărea culmea muntelui Meru, care domina oceanul de păduri. Răsuflarea unui fluviu invizibil revigora plantele şi tunetul îndepărtat al unei cataracte rătăcea în briză ca o mângâiere, ca o melodie.

Pe malul iazului Devaki văzu o barcă. Lângă ea stătea un bărbat în puterea vârstei, un anahoret, care părea că este în aşteptare. Pe tăcute, el îi făcu semn tinerei să se urce în barcă şi luă vâslele. În timp ce barca îşi croia drum printre nuferi, Devaki văzu o lebădă femelă plutind pe apă. Într-un zbor îndrăzneţ, o lebădă mascul se îndreptă spre ea, în cercuri mari, apoi se lăsă pe apă lângă tovarăşa sa, cu un freamăt de aripi. Văzând acest spectacol, Devaki tresări profund emoţionată, fără a şti de ce. Dar barca ajunsese pe malul celălalt şi fecioara cu ochii de culoarea lotusului se afla în faţa regelui anahoreţilor: Vasinta.

Aşezat pe o piele de gazelă şi înveşmântat cu o piele

de antilopă neagră, avea mai curând aerul venerabil al unui zeu decât al unui om. De şaizeci de ani nu se mai hrănea decât cu fructe sălbatice. Podoaba capilară şi barba îi erau albe ca neaua, pielea transparentă, iar privirea visătoare părea îndreptată spre interiorul fiinţei sale datorită practicii meditaţiei. Văzând-o pe Devaki, se ridică şi o salută cu aceste cuvinte: „Devaki, soră a ilustrului Kansa, fii binevenită printre noi. Condusă de Mahadeva, stăpânul suprem, ai părăsit lumea mizeriei pentru cea a deliciilor. iată-te aproape de sfinţii rishi, stăpâni peste simţurile lor, fericiţi cu destinele lor şi dornici de a urma calea cerului. De mult timp te aşteptăm, aşa cum noaptea aşteaptă zorii zilei. Noi suntem ochiul Develor îndreptat asupra lumii, noi trăim în inima pădurii. Oamenii nu ne văd, dar noi îi vedem şi le urmărim faptele. Vârsta întunecată a dorinţei, a sângelui şi a crimei bântuie pe pământ. Noi te-am ales pentru a aduce eliberarea şi Devele te-au desemnat prin noi. Căci la sânul unei femei trebuie să primească raza splendorii divine o formă umană”.

În acel moment, rishii ieşeau din sihăstrie pentru rugăciunea de seară. Bătrânul Vasinta le ordonă să se încline în faţa lui Devaki. Aceştia făcură o plecăciune adâncă şi Vasinta vorbi din nou: „Ea va fi mama noastră, a tuturor, căci ea va da naştere spiritului care ne va regenera”. Apoi se întoarse către Devaki: „Mergi, fiica mea, rishii te vor conduce la iazul de alături unde locuiesc surorile penitente. Vei trăi printre ele şi misterele se vor îndeplini”.

Devaki merse să trăiască în sihăstria înconjurată de liane, în lăcaşul femeilor pioase care hrănesc gazelele îmblânzite, dedându-se curăţirii spirituale şi rugăciunilor. Devaki lua parte la sacrificiile lor. O femeie în vârstă îi dădea instrucţiuni secrete. Penitentele primiseră ordin să o îmbrace ca pe o regină, cu stofe fine şi parfumate şi să o lase să hoinărească singură prin pădure. Şi pădurea, plină

de miresmele sale, de voci şi mistere, o atrăgea pe tânăra fată. Uneori vedea cortegii de venerabili anahoreţi care vâsleau pe apă. Văzând-o, aceştia îngenuncheau lângă ea, apoi porneau din nou la drum. Într-o zi, văzu în apropierea unei ape presărate cu lotuşi un tânăr anahoret care îşi făcea rugăciunea. Când fata se apropie, o privi cu tristeţe şi apoi se îndepărtă în tăcere. Şi figurile grave ale bătrânior, şi imaginea celor două lebede, şi privirea tânărului anahoret o urmăreau în vis. Aproape de izvor era un copac a cărui vârstă nu se mai ştia, cu ramuri mari, pe care sfinţii rishi îl numeau „copacul vieţii”. Lui Devaki îi plăcea să se aşeze la umbra lui. Adesea aţipea şi avea viziuni stranii. Din spatele frunzişurilor se auzeau voci care cântau: „Glorie ţie, Devaki! Va veni încoronat cu lumină, fluidul pur emanat de marele spirit şi stelele vor păli în faţa splendorii sale. Va veni şi viaţa va sfida moartea şi va reîmprospăta sângele tuturor fiinţelor. Va veni mai dulce decât mierea şi amnta, mai pur decât mielul neprihănit şi gura unei fecioare şi toate inimile vor fi inundate de iubire. Glorie, glorie, glorie ţie, Devaki!”[21] Oare aceştia erau anahoreţii? Erau Devele cele care cântau astfel? Uneori i se părea că o forţă îndepărtată sau o prezenţă mistică, ca o mână invizibilă întinsă spre ea, o hipnotiza pentru a o adormi. Atunci cădea într-un somn profund, inexplicabil, din care se trezea confuză şi tulburată. Se întorcea ca şi cum ar fi căutat pe cineva, dar nu vedea pe nimeni. Uneori găsea trandafiri pe patul său de frunze sau o coroană de lotus pe care o lua în mână.

Într-o zi, Devaki căzu într-un extaz mai profund. Auzi o muzică celestă, ca un ocean de harpe şi voci divine. Deodată cerul se deschise în prăpăstii de lumină. Mii de fiinţe de o frumuseţe rară

O priveau şi, în strălucirea unei raze fulgurante, soarele sorilor, Mahadeva, îi apăru sub forma unui muritor.

---

21 Atharva-Veda.

Atunci, fiind *orbită* de spiritul lumilor, îşi pierdu cunoştinţa şi, în uitarea pământului, într-o fericire fără margini, concepu copilul divin[22].

După ce cele şapte faze ale lunii şi-au descris cercurile magice în jurul pădurii sacre, mai marele anahoreţilor o chemă la el pe Devaki: „Voinţa Develor a fost îndeplinită, îi spuse el. Ai procreat în puritatea inimii şi în iubirea divină. Fecioară şi mamă, îţi aducem omagiile noastre. Vei naşte un fiu care va fi salvatorul lumii. Dar fratele tău, Kansa, te caută pentru a te da pierzaniei împreună cu fructul fraged al pântecului tău. Trebuie să fugi. Sihaştrii te vor conduce până la preoţii al căror lăcaş se află la poalele muntelui Meru, la umbra cedrilor parfumaţi, în aerul pur al Himalayei. Acolo îl vei aduce pe lume pe fiul tău divin căruia îi vei spune Krişna, cel sfânt. Dar el nu trebuie să ştie care este originea lui şi a ta; să nu îi vorbeşti niciodată despre asta. Mergi fără teamă, căci noi vom veghea asupra ta”.

Şi Devaki merse la pastorii de la muntele Meru.

Iv tinereţea lui krişna

La poalele muntelui Meru se întindea o vale cu

22^ Aici este absolut necesară o remarcă privind sensul simbolic al legendei şi originea reală a celor care au purtat de-a lungul istoriei numele de fiul lui Dumnezeu. Conform doctrinei secrete a Indiei, care era şi cea a iniţiaţilor Egiptului şi ai Greciei, sufletul omului este zămislirea cerului, pentru că, înainte de a se încarna pe Pământ, a avut o serie de existenţe corporale şi spirituale. Din uniunea tatălui şi a mamei nu va lua naştere decât trupul copilului, căci sufletul său vine din altă parte. Această lege universală se impune tuturor. Cei mai mari profeţi, chiar cei prin care a vorbit verbul divin, nu ar putea să scape acestei orânduiri. Într-adevăr, din moment ce admitem preexistenţa sufletului, întrebarea cine este tatăl devine una de ordin secundar. Ceea ce contează este convingerea că profetul vine dintr-o lume divină. Adevăraţii copii ai lui Dumnezeu o dovedesc prin propria lor viaţă şi moarte. Dar iniţiaţii din antichitate nu considerau că trebuie să facă aceste lucruri cunoscute vulgului. Unii dintre cei care au apărut în lume în chip de trimişi ai divinităţii erau fiii ma-rilor iniţiaţi, iar mamele lor frecventaseră templele pentru a-i concepe pe cei

păşuni mănoase dominată de imense păduri de cedri prin care adia suflul curat al Himalayei. În această vale înaltă locuia un trib de păstori condus de patriarhul Nanda, prietenul anahoreţilor. Aici şi-a găsit Devaki refugiu împotriva persecuţiilor tiranului din Madura; şi aici, în locuinţa lui Nanda, l-a adus pe lume pe fiul său, Krişna. În afară de Nanda, nimeni nu ştia cine era străina şi cine era tatăl acestui copil. Femeile din ţinut spuneau doar: „Este fiul Gandharvaşilor[23]. Probabil cântăreţii lui Indra au cântat iubirile acestei femei, care se aseamănă cu o nimfă din ceruri, cu o Apsara”. Copilul minunat al femeii necunoscute a crescut printre turme şi păstori, sub ochii mamei sale. Păstorii îi spuseră „Cel Strălucitor”, pentru că prezenţa sa, surâsul său şi ochii săi mari aveau darul de a răspândi bucurie. Animale, copii, femei, bărbaţi, toată lumea îl iubea şi el părea că iubeşte pe toată lumea, îi surâdea mamei sale, se juca cu oile şi cu copiii de vârsta sa sau vorbea cu cei bătrâni. Copilul Krişna era netemător, plin de îndrăzneală şi făcea lucruri uimitoare. Uneori oamenii îl vedeau în pădure, culcat pe patul de muşchi, strângând cu braţele sale o panteră şi ţinându-i gura deschisă, fără ca aceasta să îndrăznească să-l muşte. Avea şi momente în care rămânea brusc ţintuit pe loc, profund mirat sau cufundat într-o tristeţe stranie. Atunci stătea deoparte şi grav, absorbit de gândurile sale, privea fără să scoată vreun cuvânt. Dar, mai mult decât orice fiinţă şi orice lucru, Krişna o adora pe tânăra sa mamă, atât de frumoasă, de radioasă, care îi vorbea despre cerul Develor, despre luptele eroice şi despre lucrurile minunate pe care le învăţase la anahoreţi. Iar păstorii care îşi mânau turmele spuneau: „Cine este această mamă şi cine este fiul ei? Deşi poartă aceleaşi veşminte ca femeile noastre, seamănă cu o regină. Copilul minunat este crescut împreună cu ai noştri,

23 Spiritele care, în toată poezia hindusă, oficiază căsătoriile din dragoste.

dar nu se aseamănă cu ei. Să fie oare un spirit? Să fie zeu? Oricine ar fi, ne va aduce noroc”.

Când Krişna împlini cincisprezece ani, mama sa, Devaki, fu chemată de mai marele anahoreţilor. Într-o zi, dispăru fără a-şi lua adio de la fiul său. Krişna, văzând că ea nu se mai întoarce, se duse la patriarhul Nanda şi îl întrebă:

— Unde este mama mea?

Nanda îi răspunse, cu o înclinare a capului:

— Copilul meu, nu îmi pune astfel de întrebări. Mama ta a plecat într-o călătorie lungă. S-a întors în ţara de unde a venit şi nu ştiu când se va întoarce.

Krişna nu mai spuse nimic, dar căzu într-o reverie atât de profundă, încât toţi copiii se îndepărtară de el, cuprinşi de o teamă superstiţioasă. Îşi părăsi prietenii, jocurile lor şi, pierdut în gândurile sale, merse singur pe muntele Meru. El rătăci astfel câteva săptămâni. Într-o dimineaţă, ajunse pe un vârf înalt, împădurit, care dezvăluia o frumoasă panoramă a lanţului Himalaya. Deodată, la umbra matinală a cedrilor uriaşi, văzu lângă el un bătrân de o statură impunătoare, înveşmântat într-o robă albă de anahoret. Părea să aibă o sută de ani. Barba sa albă şi fruntea sa înaltă străluceau maiestuos. Copilul plin de viaţă şi bătrânul centenar se priviră timp îndelungat. Ochii bătrânului erau îndreptaţi, plini de bunătate, asupra lui Krişna, care, fiind atât de uimit să îl vadă, rămase mut de admiraţie. Deşi îl vedea pentru prima dată, i se părea cunoscut.

— Pe cine cauţi? îl întrebă bătrânul.

— Pe mama.

— Ea nu mai este aici.

— Atunci unde o voi găsi?

— La Cel care nu se schimbă niciodată.

— Dar cum îl voi găsi pe El?

— Caută-L.

— Şi pe tine te voi mai revedea vreodată?

— Da; atunci când fiica şarpelui îl va împinge pe fiul taurului la crimă, atunci mă vei revedea într-o aurora purpurie. Atunci vei lua capul taurului şi îl vei strivi pe cel al şarpelui. Fiu al lui Mahadeva, află că tu şi cu mine suntem unul şi acelaşi în El! Caută-L, caută, caută mereu!

Bătrânul întinse mâna în semn de binecuvântare. Apoi se întoarse pe călcâie şi făcu câţiva paşi pe sub cedrii înalţi, înspre Himalaya. Deodată lui Krişna i se păru că forma sa maiestuoasă devine transparentă, apoi tremură şi dispăru în sclipirile ramurilor cu ace fine, într-o vibraţie luminoasă[24].

Întors la poalele muntelui Meru, Krişna părea transfigurat.

O energie nouă iradia din toată fiinţa sa. Îşi adună tovarăşii, cărora le spuse: „Să mergem la luptă împotriva taurilor şi a şerpilor; să mergem să-i apărăm pe cei buni şi să îi distrugem pe cei răi”. Cu arcul într-o mână şi spada la brâu, Krişna şi ai săi, fiii păstorilor transformaţi în războinici, plecară prin păduri să răpună fiarele sălbatice. Din străfundurile pădurii se auzeau urlete de hiene, şacali şi tigri, acoperite de strigătele triumfătoare ale tinerilor luptători. Krişna omora şi îmblânzea leii; se lupta cu regii şi elibera popoarele oprimate. Dar inima sa era în continuare tristă. Această inimă nu nutrea decât o dorinţă profundă, misterioasă, nerostită: să-şi regăsească mama şi pe bătrânul sublim. Îşi amintea de cuvintele sale: „Nu mi-a promis chiar el că îl voi vedea, când voi strivi capul şarpelui? Nu mi-a spus el că o voi găsi pe mama la Cel care nu se schimbă niciodată?” Dar degeaba se luptase, învinsese şi omorâse; nu îl mai văzu nici pe bătrânul înţelept, nici pe mama sa cea luminoasă. Într-o zi, auzi

---

24 În India există o credinţă constantă conform căreia marii asceţii pot să se manifeste la distanţă, sub o formă vizibilă, în timp ce corpul lor rămâne cufundat într-un somn cataleptic.

vorbindu-se de Kalayeni, regele şerpilor şi îi ceru să lupte cu cea mai teribilă dintre fiare în prezenţa unui vrăjitor de magie neagră. Se spunea că acest animal, dresat de Kalayeni, devorase deja sute de oameni şi că privirea sa îl putea îngheţa de spaimă pe cel mai curajos dintre muritori. Din întunecimile templului lui Kali, Krişna văzu ieşind, la chemarea lui Kalayeni, un şarpe lung de un albastru-verzui. Şarpele îşi înălţă încetişor corpul gros, îşi umflă creasta roşie, iar ochii pătrunzători se aprinseră în capul său cu armura aceea monstruoasă de solzi lucitori. „Acest şarpe, spuse Kalayeni, ştie multe lucruri; este un demon puternic. El nu va spune aceste lucruri decât celui care îl va omorî, dar îi omoară pe cei care cedează. Pe tine te-a văzut; te priveşte şi eşti în puterea lui. Nu îţi rămâne decât să îl adori sau să pieri într-o luptă nesăbuită”. La auzul acestor cuvinte, Krişna fu indignat; căci ştia că inima sa era ca limba ascuţită a fulgerului. Privi şarpele şi se aruncă asupra lui, străpungându-l în cap. Bărbatul şi şarpele se rostogoliră până pe treptele templului. Dar înainte ca reptila să apuce să îl cuprindă între inelele sale, Krişna îi tăie capul cu spada şi, eliberându-se din strânsoarea şarpelui, tânărul învingător ridică cu un aer triumfal în mâna stângă capul şarpelui. Dar acesta, care încă trăia, îl privea în continuare şi îi spuse: „De ce m-ai omorât, fiu al lui Mahadeva? Crezi că vei găsi adevărul omorându-i pe cei vii? Nesăbuitule, nu îl vei găsi decât atunci când vei agoniza tu însuţi. Moartea se află în viaţă şi viaţa în moarte. Teme-te de fiica şarpelui şi de sângele vărsat. Ai grijă! ai grijă!” Cu aceste cuvinte, şarpele îşi dădu ultima suflare. Krişna dădu drumul capului şi plecă îngrozit. Dar Kalayeni spuse: „Nu am nicio putere asupra acestui om; doar Kali îl poate îmblânzi prin farmece”.

După o lună de abluţiuni şi de rugăciuni pe malul Gangelui, după ce s-a purificat în lumina soarelui cu gândul îndreptat spre Mahadeva, Krişna reveni în ţinutul

său natal, la păstorii de pe muntele Meru.

Luna de toamnă îşi arăta globul strălucitor în spatele pădurilor de cedru şi noaptea aerul era îmbălsămat de mireasma crinilor sălbatici, cărora ziua le dădeau târcoale albinele. Aşezat sub un cedru bătrân, pe marginea unei pajişti, Krişna, obosit de luptele inutile de pe Pământ, visa la lupte celeste şi la infinitul cer. Cu cât se gândea mai mult la mama sa luminoasă şi la bătrânul înţelept, cu atât îi păreau mai demne de dispreţ luptele sale copilăreşti şi cele cereşti deveneau mai vii în el. Un farmec îi aduse alinarea, o amintire divină îi inundă toată fiinţa. Atunci, un imn de recunoştinţă pentru Mahadeva se înălţă din inima sa şi îi ieşi de pe buze ca o melodie suavă şi divină. Atrase de acest cântec minunat, Gopis, fiicele şi femeile păstorilor, ieşiră din casele lor. Primele, văzând pe drum bătrâni care veneau spre casă, intrară repede înăuntru, prefăcându-se că au cules vreo floare. Unele se apropiară mai mult, strigând: „Krişna! Krişna!”, apoi se întoarseră ruşinate. Făcându-şi curaj, puţin câte puţin, femeile îl înconjurară pe Krişna în grupuri, ca nişte gazele timide şi curioase, fermecate de melodia lui. Dar acesta, pierdut în visul zeilor, nu le văzu. Exaltate tot mai tare de cântecul lui Krişna, Gopis începură să se impacienteze că nu sunt remarcate. Nichdali, fiica lui Nanda, căzuse cu ochii închişi într-un fel de extaz. Dar Sarasvati, sora sa, mai îndrăzneaţă, se furişă aproape de fiul lui Devaki; apoi, cu o voce mieroasă, îi zise:

— O! Krişna, spuse ea, nu vezi că noi te ascultăm şi nu putem dormi? Melodiile tale ne-au fermecat, o, erou demn de adoraţie! Şi iată-ne fermecate de vocea ta şi nu ne mai putem desprinde de tine.

— O! mai cântă-ne, se rugă o altă fată; învaţă-ne să ne modulăm vocile!

— Învaţă-ne să dansăm, zise o femeie.

Şi Krişna, trezit din visare, le privi pe Gopis

binevoitor. Le adresă cuvinte dulci şi, luându-le de mână, le rugă să se aşeze pe iarbă, sub cedrii înalţi, la lumina lunii. Apoi le povesti ce văzuse în el: istoria zeilor şi a eroilor, războaiele lui Indra şi faptele de arme ale divinului Rama. Femei şi fete îl ascultau fermecate. Povestirea dură până în zori. Când aurora purpurie urcă în spatele muntelui Meru şi păsările kokilas începură sa ciripească pe sub cedri, fetele şi femeile Gopis se furişară în culcuşurile lor. Dar a doua zi, imediat ce magica lună se arătă pe cer, se întoarseră în pădure şi mai aţâţate. Krişna, văzând că ele se exaltau în faţa povestirilor sale, le învăţă să cânte şi să exprime prin gesturi faptele sublime ale eroilor şi zeilor. Unora le dădu vinasurile cu corzi fremătătoare ca nişte suflete vii, altora cimbale sonore ca nişte inimi de războinici, altora tobe care imitau tunetul. Şi, alegându-le pe cele mai frumoase, le anima cu gândurile sale. Astfel, cu braţele întinse, mergând şi mişcându-se într-un vis divin, dansatoarele sacre reprezentau maiestatea lui Varuna, furia lui Indra omorând dragonul sau disperarea lui Maya părăsit. Luptele şi gloria eternă a zeilor pe care Krişna le contemplase în el însuşi erau înviate prin aceste femei fericite şi transfigurate.

Într-o dimineaţă, femeile Gopis se răspândiră. Sunetele instrumentelor lor, vocile lor melodioase şi râzătoare se pierdură în depărtare. Krişna, rămas singur sub marele cedru, le văzu pe cele două fete ale lui Nanda, Sarasvati şi Nichdali, îndreptându-se spre el. Se aşezară lângă el. Sarasvati îi spuse, în timp ce-l înconjură cu braţele sale împodobite de brăţări: „Învăţându-ne cântecele şi dansurile sacre, ne-ai făcut cele mai fericite femei din lume, dar vom fi cele mai nefericite dacă ne vei părăsi. Ce ne vom face atunci când nu te vom mai vedea? O! Krişna! însoară-te cu noi, cu sora mea şi cu mine, îţi vom fi soţii fidele şi ochii noştri nu vor suporta durerea de a te pierde”. În timp ce Sarasvati vorbea astfel, Nichdali

închise ochii şi căzu în extaz.

— Nichdali, de ce ai închis ochii? o întrebă Krişna.

— Este geloasă, răspunse Sarasvati râzând; nu vrea să mă vadă cuprinzându-ţi gâtul cu braţele.

— Nu, răspunse Nichdali roşind; i-am închis pentru a-ţi contempla imaginea care mi s-a întipărit în suflet. Krişna, poţi să pleci; eu nu te voi pierde niciodată!…

Krişna devenise gânditor. Surâzând, desfăcu braţele lui Sarasvati din jurul gâtului său. Apoi le privi pe rând pe cele două femei şi le cuprinse cu braţele. Întâi îşi lipi buzele de cele ale lui Sarasvati, apoi de cele ale lui Nichdali. În aceste două săruturi prelungi tânărul Krişna parcă a gustat şi a savurat toate voluptăţile pământului. Dintr-odată, spuse fremătând:

— Eşti frumoasă, o, Sarasvati, tu, ale cărei buze au parfumul ambrei şi al tuturor florilor! Eşti adorabilă, o, Nichdali, tu, ale cărei pleoape acoperă cu vălul lor profunzimea ochilor şi care şti să priveşti în adâncul fiinţei tale. Vă iubesc pe amândouă… Dar cum să mă căsătoresc cu voi, când inima mea ar trebui să se împartă între voi?

— Ah! nu va putea iubi niciodată! spuse Sarasvati înciudată.

— Iubirea mea nu va putea fi decât una eternă.

— Şi ce trebuie să facem ca să iubeşti astfel? întrebă Nichdali plină de tandreţe.

Krişna se ridicase în picioare; ochii îi aruncau flăcări.

— Pentru a oferi iubirea eternă? repetă el. Trebuie ca lumina zilei să se stingă, fulgerul să cadă peste inima mea şi sufletul meu să se desprindă de mine şi să călătorească până în străfundurile cerului!

Rostind aceste cuvinte, păru tinerelor fete că mai crescuse cu un cot. Brusc, li se făcu teamă de el şi se întoarseră acasă plângând. Krişna a luat singur drumul muntelui Meru. Noaptea următoare, femeile păstorilor se adunară din nou în inima pădurii pentru jocurile lor, dar în

zadar îl aşteptară pe stăpânul lor. Acesta dispăruse, nelăsând în urma sa decât amintirea unei miresme, parfumul fiinţei sale: cântecele şi dansurile sacre.

V

Iniţierea

În acest răstimp, regele Kansa aflase că sora sa Devaki fusese adăpostită de anahoreţi, dar negăsind-o aici, începu să-i persecute şi să-i vâneze pe aceştia ca pe fiarele sălbatice, fiind obligaţi să se refugieze în partea cea mai ascunsă şi cea mai sălbatică a pădurii. Atunci, şeful lor, bătrânul Vasinta, deşi avea venerabila vârstă de o sută de ani, merse în persoană la regele din Madura. Gărzile palatului văzură cu uimire un bătrân orb, condus de o gazelă pe care o ţinea de o funie, apropiindu-se de porţile palatului. Din respectul lor pentru rishi, îl lăsară să treacă. Vasinta se apropie de tronul pe care stătea Kansa alături de Nysumba şi îi spuse:

— Kansa, rege al ţinutului din Madura, nenorocire ţie, fiilor taurului care îi persecută pe pustnicii din pădurea sfântă! Nenorocire ţie, fiică a şarpelui, care răspândeşti ura! Ziua pedepsirii voastre se apropie. Aflaţi că fiul lui Devaki este în viaţă. El va veni acoperit cu o armură de zale de nepătruns şi te va alunga de pe tronul tău în dezonoare. Acum tremuraţi şi trăiţi cu frică; este pedeapsa pe care v-au trimis-o Devele.

Războinici, gărzi, servitori, toţi se prosternaseră în faţa sfântului centenar, care părăsi palatul condus de gazela sa, fără ca nimeni să aibă curajul să îl atingă. Dar începând din acea zi Kansa şi Nysumba puseră la cale mijloace secrete de a-l omorî pe regele anahoreţilor. Devaki nu mai era printre cei vii şi nimeni, în afară de Vasinta, nu ştia că era mama lui Krişna. În acelaşi timp, zgomotul luptelor ajunsese la urechile regelui. Kansa se gândi: „Am nevoie de un bărbat puternic care să mă apere. Cel care a omorât marele şarpe al lui Kalayeni nu se va

teme de anahoret”. După ce se gândi la aceasta, Kansa îi transmise patriarhului Nanda: „Trimite-l la mine pe tânărul erou Krişna să-l fac conducătorul carului meu şi primul consilier[25]”. Nanda îi transmise lui Krişna ordinul regelui, iar Krişna răspunse: „Mă voi prezenta la palat”. Însă se gândi în sinea sa: „Regele din Madura este oare Cel care nu se schimbă niciodată? Prin el voi şti unde este mama mea”.

Lui Kansa, văzând forţa, îndemânarea şi inteligenţa lui Krişna, îi făcu plăcere să îl cunoască pe acesta şi îi încredinţă paza regatului său. Dar Nysumba tresări într-o dorinţă carnală impură, văzându-l pe eroul de pe muntele Meru, iar spiritul său subtil începu să ţească un plan tenebros în licărirea unei intenţii criminale. Fără ştirea regelui, îl chemă pe conducătorul carului în gineceul său. Posedând arta vrăjitorească, se întinerea pe moment cu filtre puternice. Fiul lui Devaki o găsi pe Nysumba cu sânul de abanos, aproape goală, pe un pat de purpură; brăţări de aur îi strângeau gleznele şi braţele; o diademă de pietre preţioase scânteia pe capul său. La picioarele sale ardea un vas de aramă din care ieşeau aburi de parfum.

— Krişna, spuse fiica regelui şerpilor, fruntea ta este mai liniştită decât neaua din Himalaya şi inima ta este ca vârful săgeţii. În inocenţa ta străluceşti mai puternic decât toţi regii de pe pământ. Aici nimeni nu te-a recunoscut; nici tu nu te cunoşti pe tine însuţi. Doar eu ştiu cine eşti; Devele au făcut din tine stăpânul oamenilor; eu singură aş putea să te transform în stăpân al lumii. Vrei?

— Dacă prin tine vorbeşte Mahadeva, răspunse Krişna cu un aer grav, înseamnă că îmi poţi spune unde este mama mea şi unde îl voi găsi pe bătrânul înţelept care

---

25 În India antică, aceste două funcţii erau adesea cumulate într-una singură. Conducătorii carelor regale erau personaje importante şi adesea miniştrii monarhilor. Poezia hindusă ne oferă o multitudine de exemple.

mi-a vorbit la umbra cedrilor muntelui Meru.

— Mama ta? izbucni Nysumba cu un surâs dispreţuitor, cu siguranţă nu sunt eu cea care îţi voi spune; cât despre bătrânul tău, nu îl cunosc. Nesăbuitule! Nu îţi urmezi decât visele tale şi nu vezi comorile pământului pe care ţi le ofer. Sunt regi care poartă coroană, dar care nu sunt regi. Sunt fii de preoţi care poartă pe frunţile lor însemnele regalităţii şi care nu sunt conştienţi de forţa lor. Tu eşti puternic, eşti tânăr, eşti frumos; poţi avea orice inimă îţi doreşti. Omoară-l pe rege în somn şi voi aşeza coroana pe fruntea ta, iar tu vei fi stăpânul lumii. Te iubesc şi ştiu că îmi eşti predestinat. Vreau să fii al meu, îţi ordon!

Cu aceste cuvinte, regina se ridică imperioasă, fascinantă, teribilă ca un frumos şarpe. Ridicată de pe patul său, îşi aţinti ochii negri ca o flacără întunecată în ochii limpezi ai lui Krişna, încât el fremătă înspăimântat. În aceste priviri i se arătase infernul. Văzu prăpastia templului lui Kali, zeiţă a dorinţei şi a morţii şi o mulţime de şerpi încolăciţi ca într-o agonie eternă. Atunci, brusc, ochii lui Krişna părură două spade tăioase. O străpunseră pe regină cu toată puterea lor şi eroul de pe muntele Meru strigă:

— Îi sunt fidel regelui care a făcut din mine apărătorul său, dar tu să ştii că vei muri!

Nysumba scoase un strigăt asurzitor şi se rostogoli în culcuşul său, muşcând din aşternutul purpuriu. Toată tinereţea sa artificială se răspândise; redevenise bătrână şi ridată. Krişna, lăsând-o cu propria ei furie, ieşi.

Chinuit zi şi noapte de cuvintele anahoretului, regele din Madura îi spuse conducătorului carului său:

— De când duşmanul a pus piciorul în palatul meu, nu mai am somn. Un vrăjitor infernal, pe numele său Vasinta, care trăieşte în adâncurile pădurii, a venit să-şi arunce blestemul asupra mea. De atunci, nu mai pot respira aerul; bătrânul mi-a otrăvit zilele. Dar cu tine

alături nu îmi e teamă de nimic, nu mi-e teamă de el. Vino cu mine în pădurea blestemată. Un spion care cunoaşte toate potecile ne va conduce până la el. Cum îl vezi, aleargă şi loveşte-l fără ca el să poată spune vreun cuvânt sau să-ţi arunce vreo privire. Când va fi rănit de moarte, întreabă-l unde este fiul surorii mele, Devaki, şi cum îl cheamă. Pacea regatului meu depinde de acest mister.

— Stai fără grijă, răspunse Krişna, nu am teamă de Kalayeni şi nici de şarpele lui Kali. Cine m-ar putea face să tremur acum? Oricât de puternic ar fi omul acesta, voi afla ceea ce-ţi ascunde.

Deghizaţi în vânători, regele şi ghidul său mergeau în carul rapid cu cai focoşi. Spionul, care explorase deja pădurea, venea în spatele lor. Era la începutul sezonului ploios. Râurile se umflau, plantele luxuriante acopereau drumurile şi linia albă descrisă de lebede se zărea printre nori. Când se apropiară de pădurea sacră, orizontul se întunecă, soarele se ascunse în nori, iar atmosfera se umplu de o brumă arămie.

— De ce, îl întrebă Krişna pe rege, s-a acoperit cerul dintr-odată şi de ce s-a întunecat pădurea?

— După cum văd, spuse regele din Madura, Vasinta, pustnicul cel rău face să pălească lumina cerului şi asmuţeşte pădurea blestemată împotriva mea. Dar Krişna, ţie nu ţi-e frică, nu?

— Chiar dacă-şi schimbă cerul faţa şi pământul culoarea, nu am pic de teamă.

— Atunci, înainte!

Krişna biciui caii şi carul intră sub umbra deasă a baobabilor. Mai alergară un timp cu o viteză ameţitoare. Dar pădurea devenea tot mai sălbatică şi mai teribilă. Începură să ţâşnească fulgere; tunetul bubui.

— Niciodată, spuse Krişna, n-am văzut cerul atât de negru şi copacii atât de fremătători. E puternic magicianul ăsta al tău!

— Krişna, omorâtor de şerpi, erou al muntelui Meru, te temi?

— Chiar dacă se cutremură pământul şi se prăbuşeşte cerul, nu am pic de teamă.

— Atunci, să mergem!

Şi din nou îndrăzneţul conducător biciui caii şi carul goni din nou. Atunci furtuna deveni atât de înspăimântătoare, încât uriaşii copaci se îndoiră. Pădurea zdruncinată mugi ca şi cum mii de demoni ar fi început să urle. Fulgerul căzu lângă călătorii noştri; un baobab zdrobit le bară drumul; caii se opriră şi pământul se cutremură.

— Deci este un zeu cel care îţi e duşman, spuse Krişna, din moment ce chiar Indra îl protejează?

— Vom reuşi, zise spionul regelui. Priveşte această alee de verdeaţă. La capătul ei se află o colibă mizeră. Acolo sălăşluieşte Vasinta, marele sihastru, hrănindu-şi păsările, temut de fiare şi apărat de gazela sa. Dar pentru nimic în lume, nu mai fac niciun pas înainte.

Auzind aceste cuvinte, regele din Madura păli: „Este aici? Chiar este? În spatele acestor copaci?” Şi agăţându-se de Krişna, murmură în şoaptă, tremurând din toate puterile sale:

— Vasinta! Vasinta, cel care îmi urzeşte moartea, este aici. Şi mă vede din ascunzişul colibei sale… privirea lui mă urmăreşte… Eliberează-mă de el!

— Da, pe Mahadeva, spuse Krişna coborând din car şi sărind peste trunchiul de baobab, vreau să îl văd pe cel care te face să tremuri astfel.

Sihastrul centenar Vasinta locuia de un an în această colibă ascunsă în hăţişurile cele mai sălbatice ale pădurii sacre, aşteptându-şi moartea. Înainte de moartea corporală, se eliberase din închisoarea trupului său. Ochii îi erau stinşi, dar vedea cu inima. Pielea sa de-abia simţea căldura şi frigul, dar spiritul său trăia într-o profundă

armonie cu spiritul atotputernic. Nu mai vedea lucrurile din această lume decât prin lumina lui Brahma, prin rugăciune, meditaţie neîncetată. Un alt sihastru, discipol fidel, îi aducea în fiecare zi porţia de orez din care trăia. Gazela care păştea din mâna sa îl avertiza, cu boncăluitul său, de apropierea fiarelor. Atunci le îndepărta intonând o mantră şi întinzându-şi toiagul de bambus cu şapte noduri. Pe oameni îi vedea venind, oricine ar fi fost aceştia, cu privirea interioară, de la mai multe leghe distanţă.

Krişna, mergând pe aleea întunecoasă, se găsi dintr-odată faţă în faţă cu Vasinta. Regele anahoreţilor era aşezat cu picioarele încrucişate pe o rogojină, sprijinit de coliba sa, într-o pace profundă. Din ochii săi orbi ţâşnea o sclipire interioară de clarvăzător. Krişna îl recunoscu imediat: „bătrânul sublim!”. Se simţi invadat de bucurie şi respectul pentru bătrân îi copleşi inima. Uitând de rege, de carul şi de regatul său, îngenunche în faţa bătrânului şi rămase prosternat în adoraţie.

Vasinta părea că îl vede. Căci trupul său sprijinit de colibă se înălţă cu un tremur uşor; îşi întinse braţele pentru a-l binecuvânta pe oaspetele său şi buzele sale murmurară silaba sacră: AUM[26].

Între timp regele Kansa, neauzind niciun sunet şi văzând că tânărul întârzia să apară, se furişă pe alee şi rămase împietrit de uimire când îl văzu pe Krişna îngenuncheat în faţa sfântului anahoret. Acesta îşi îndreptă spre Kansa ochii orbi şi ridicându-şi bastonul, îi spuse:

— O, rege al Madurei, vii să să-mi iei viaţa; bun venit îţi spun! Căci mă vei elibera astfel de povara acestui trup mizerabil. Tu vrei să ştii unde este fiul surorii tale Devaki,

---

26 În iniţierea brahmanică, înseamnă: zeul suprem, zeul spirit. Fiecare dintre literele care o compun corespund uneia dintre facultăţile divine, în termeni populari, uneia dintre persoanele care formează Trinitatea.

care trebuie să-ţi urmeze la tron. iată-l îngenuncheat în faţa mea şi a lui Mahadeva. Este chiar Krişna, conducătorul carului tău! Dă-ţi seama cât eşti de nesăbuit şi blestemat, din moment ce duşmanul tău cel mai de temut este chiar aici, în faţa ta. L-ai adus la mine ca eu să-i pot spune că este copilul predestinat. Tremură! Eşti pierdut, căci sufletul tău infernal vă cădea pradă demonilor.

Kansa asculta stupefiat. Nu îndrăznea să îl privească pe bătrân în faţă; palid de furie şi văzându-l pe Krişna nemişcat, îngenuncheat în faţa acestuia, îşi scoase arcul şi, cu toată forţa sa, trase o săgeată asupra fiului lui Devaki. Dar braţul îi tremurase şi săgeata deviată se înfipse în inima bătrânului Vasinta, care, cu braţele încrucişate, căzut în extaz, părea că o aşteaptă.

Un strigăt teribil ieşi, nu din pieptul bătrânului, ci din cel al lui Krişna. Auzise săgeata, care îi trecuse pe la ureche, o văzuse înfigându-se în trupul sfântului… I se păruse că se înfipsese în propria sa inimă, într-atât sufletul său se identificase în acel moment cu rishi-ul. Odată cu această săgeată ascuţită toată durerea lumii străpunse inima lui Krişna şi îl devastă pe de-a-ntregul. Dar Vasinta, cu săgeata încă înfiptă în inimă, fără să facă vreo mişcare, îşi mai putea încă mişca buzele şi murmură:

— Fiu al lui Mahadeva, de ce strigi astfel? A lua o viaţă este un gest inutil. Săgeata nu poate atinge inima, iar victima este învingătorul asasinului. Triumfă, Krişna, destinul s-a adeverit: eu mă reîntorc la Cel care nu se schimbă niciodată. Fie ca Brahma să-mi primească sufletul. Dar tu, alesul său, salvatorul acestei lumi, urmează-ţi calea! Krişna! Krişna!

Şi Krişna se ridică, cu mâna pe spadă, gata să-l lovească pe rege, dar Kansa fugise. Atunci, o rază de lumină despică cerul şi Krişna căzu la pământ ca străfulgerat de o lumină puternică. În timp ce trupul său

rămase fără simţire, sufletul său, unit cu cel al bătrânului prin empatie, urcă în sferele înalte. Pământul, cu fluviile, mările şi continentele sale, dispăruse ca o minge neagră, iar ei urcau în al şaptelea cer al Develor, spre tatăl tuturor fiinţelor, soare al sorilor, Mahadeva, inteligenţa divină. Ei se prăbuşiră într-un ocean de lumină, care se deschidea în faţa lor. În centrul acestei sfere, Krişna şi Devaki, luminoasa sa mamă, mama sa glorificată, care îi întindea braţele într-un surâs inefabil, îl trase la pieptul său. Mii de Deve veneau să se adape din bogăţia de lumină pe care o răspândea fecioara-mamă, ca un nucleu incandescent. Krişna se simţi absorbit într-o privire plină de iubire a lui Devaki. Atunci, aproape de inima mamei sale strălucitoare, toată fiinţa sa răspândea raze de bucurie în tot universul. Atunci, simţi că el este *fiul*, spiritul divin al tuturor fiinţelor, cuvântul vieţii, verbul creator.

Superior vieţii universale, el o pătrundea şi prin esenţa durerii, prin focul rugăciunii şi prin fericirea unui sacrificiu divin[27]

---

27 Legenda lui Krişna ne arată că ideea de fecioară-mamă, de om-Dumnezeu şi de Trinitate se află chiar la originea sa. În India, această idee s-a manifestat chiar de la începuturile sale printr-un simbolism transparent, cu tot sensul său profund metafizic. În cartea V, cap. II, *Viṣṇu-Purana,* după ce este povestită conceperea lui Krişna de către Devaki, istoria se continuă astfel: „Nimeni nu o putea privi pe Devaki, din cauza luminii în care era scăldată, iar spiritul celor care îi contemplau splendoarea era apoi tulburat; zeii, invizibili muritorilor, îi aduceau tot timpul omagii de când Viṣṇu se încarnase în ea”. Ei o proslăveau astfel: „Tu eşti Prakriti infinită şi subtilă, care îl purta altădată pe Brahma la sânul său; tu ai fost apoi zeiţa cuvântului, energia creatorului universului şi mama Vedelor. O, tu, fiinţă nemuritoare, care porţi în tine esenţa tuturor lucrurilor create, tu te-ai identificat cu creaţia, ai fost sacrificiul care precedă tuturor lucrurilor de pe acest pământ; tu eşti lemnul, care, prin frecare, dă naştere focului. Întruchiparea lui Adiţi, eşti mama zeilor; întruchiparea lui Diţi, eşti mama Datyas-ilor, duşmanii lor. Eşti lumina din care se naşte ziua, eşti umilinţa, mama adevăratei înţelepciuni; eşti politica regilor, mama ordinii; eşti dorinţa din care se naşte iubirea; eşti satisfacţia din care

Când îşi reveni Krişna, tunetul bubuia încă în ceruri, pădurea era întunecată şi ropote de ploaie se abăteau asupra colibei. O gazelă lingea sângele care se scurgea din trupul străpuns al ascetului. „Bătrânul sublim" nu mai era acum decât un cadavru. Dar Krişna se simţea renăscut parcă într-o altă viaţă. O prăpastie îl despărţea de această lume şi de aparenţele ei himerice. Trăise marea revelaţie a misiunii sale.

---

derivă resemnarea; eşti inteligenţa, mama ştiinţelor; eşti răbdarea, mama curajului; toată bolta cerească şi toate stelele sunt copiii tăi; din tine s-a născut tot ceea ce există pe acest pământ... Tu ai coborât pe pământ pentru a aduce salvarea oamenilor. Ai milă de noi, o, zeiţă; revarsă-ţi bunătatea asupra întregului univers şi fii mândră că îl porţi în pântecele tale pe cel care este sprijinul lumii". Acest pasaj dovedeşte faptul că brahmanii o identificau pe mama lui Krişna cu substanţa universală şi principiul feminin al naturii. Ei au făcut din această a doua persoană a Trinităţii divine, a triadei iniţiale şi nemanifestate. Tatăl, Nara *(eter*nul masculin), mama, Nari *(eter*nul feminin) şi fiul, Vira*di (ver*bul creator), acestea sunt facultăţile divine. Cu alte cuvinte: principiul intelectual, principiul plastic, principiul creator. Toate acestea la un loc constituie natu*ra naturans, ca* să folosim termenul lui Spinoza. Lumea organizată, universul viu, natu*ra naturata este* produsul verbului creator, care se manifestă la rândul său sub trei forme: Brah*ma, spir*itul corespunde lumii divine; *Viṣṇu, sufl*etul este corespondentul uman; *Şiva,* corpul simbolizează lumea naturală. În toate cele trei lumi, principiul masculin şi principiul feminin (esenţa şi substanţa) sunt la fel de active, iar eternul feminin se manifestă în acelaşi timp în natura terestră, umană şi divină. Isis este triplă, Cybela, de asemenea. Vedem, astfel concepută, dubla trinitate, cea a lui Dumnezeu şi cea universală. În aceasta se regăsesc principiile şi cadrul unei teodicee şi ale unei cosmogonii. Trebuie să recunoaştem că această idee de căpătâi s-a născut în India. Toate templele antice, toate marile religii şi mai mulţi filosofi celebri au adoptat-o. Din timpurile apostolilor şi în primele secole de creştinism, iniţiaţii creştini vor cinsti principiul feminin al naturii vizibile şi invizibile sub numele de spirit sfânt, reprezentat de o porumbiţă, simbol al puterii feminine în toate templele din Asia şi Europa. Dacă de atunci încoace biserica a ascuns şi a pierdut cheia misterelor, sensul lor se află încă în aceste simboluri.

Cât despre regele Kansa, acesta, plin de spaimă, gonea în carul său prin furtună, iar caii se cabrau ca biciuiţi necruţător de mii de demoni.

vi doctrina iniţiaţilor

Krişna fu salutat de anahoreţi în chip de succesor aşteptat şi predestinat al lui Vasinta. S-a celebrat *strada* sau ceremonia funebră a bătrânului sihastru în pădurea sacră, iar fiul lui Devaki primi toiagul cu şapte noduri, semn al suveranităţii, după ce îndeplini sacrificiul focului în prezenţa celor mai vârstnici trei anahoreţi, a celor care cunosc cele trei Vede pe dinafară. Apoi Krişna se retrase pe muntele Meru pentru a medita asupra doctrinei sale şi a căii salvatoare a oamenilor. Meditaţiile şi austeritatea în care trăi durară şapte ani. Atunci simţi că îşi îmblânzise complet latura terestră asupra căreia prevala acum natura divină şi că se identificase cu soarele lui Mahadeva suficient de mult pentru a-şi merita numele de Dumnezeu. Doar atunci îi chemă la el pe anahoreţi, tineri şi vârstnici, pentru a le împărtăşi doctrina sa. Aceştia îl găsiră pe Krişna purificat şi maturizat; eroul se transformase în sfânt; nu îşi pierduse forţa fizică uimitoare, dar dobândise blândeţea porumbeilor. Printre cei care veniră primii fu Ardjuna, un descendent al regilor solari, unul dintre Pandava-ii detronaţi de descendenţii Kurava-ilor, sau regii lunari. Tânărul Ardjuna era foarte înflăcărat, dar se descuraja şi se îndoia cu uşurinţă. Acesta se ataşă foarte tare de Krişna.

Aşezat sub cedrii de pe muntele Meru, faţă în faţă cu Himalaya, Krişna începu să le vorbească discipolilor săi despre adevărurile inaccesibile oamenilor care trăiesc în sclavia simţurilor. Le propovădui doctrina sufletului nemuritor, a renaşterilor succesive şi a uniunii mistice cu Dumnezeu. Corpul, spunea el, este îmbrăcămintea sufletului care sălăşluieşte în el, este un lucru finit, dar

sufletul este invizibil, imponderabil, incoruptibil, etern[28]. Fiinţa terestră are trei atribute, precum divinitatea a cărei răsfrângere este: inteligenţa, sufletul şi trupul. Dacă sufletul se uneşte cu inteligenţa, atinge *Satwa*, înţelepciunea şi pacea; dacă rămâne în incertitudine între inteligenţă şi trup, este dominat de *Raja*, pasiunea, şi începe să se învârtă într-un cerc vicios; dacă se abandonează trupului, cade în *Tama*, nesăbuinţa, ignoranţa şi moartea temporară. Iată ce poate să observe în el şi în jurul lui fiecare om[29].

— Dar care este soarta sufletului după moarte? întrebă Ardjuna. Se supune aceleiaşi legi sau poate să-i scape?

— Sufletul nu-i scapă niciodată, i se supune mereu, răspunse Krişna. În aceasta constă misterul reîncarnărilor. Aşa cum hăurile cerului se deschid razelor soarelui, misterele vieţii sunt elucidate în lumina acestui adevăr. Când corpul este suprimat, atunci când *Satwa* (înţelepciunea) preia controlul, sufletul îşi ia zborul spre regiunile populate de aceste fiinţe pure care deţin cunoaşterea Celui mai înalt. Atunci când corpul trece prin această disoluţie, în timp ce *Raja* (pasiunea) este cea care domină, sufletul vine să locuiască din nou printre cei care s-au ataşat de cele lumeşti. La fel, dacă corpul este distrus atunci când *Tama* (ignoranţa) predomină, sufletul întunecat de materie este din nou atras de o matrice de fiinţe lipsite de raţiune[30].

— Aşa este, confirmă Ardjuna. Dar spune-ne acum ce se întâmplă de-a lungul secolelor cu cei care au urmat calea înţelepciunii şi care vor să sălăşluiască după moarte

---

28 Enunţul acestei doctrine, care şi-a însuşit-o mai târziu şi Platon, se regăse0te în cartea I din Bhagavadgita, sub forma unui dialog între Krişna şi Ardjuna.

29 Cărţile XIN-XVNI din Bhagavadgita.

30 Bhagavadgita, cartea XIV.

în lumea celor înţelepţi.

— Omul, surprins de moarte în devoţiune, răspunse Krişna, după ce s-a bucurat multe sute de ani de recompensele datorate virtuţilor sale în sferele înalte, revine din nou să sălăşluiască într-un trup care face parte dintr-o familie sfântă şi respectabilă. Dar acest tip de regenerare, în această viaţă, este foarte greu de obţinut.

Omul astfel renăscut are acelaşi grad de cunoaştere şi avansare, iar la înţelepciunea dobândită în încarnarea anterioară începe să lucreze din nou pentru a se perfecţiona în devoţiune[31].

— Înseamnă, zise Ardjuna, că şi cei buni sunt obligaţi să se reîncarneze pentru a începe o nouă viaţă corporală! Dar, spune-ne, o, stăpân al misterelor vieţii! dacă pentru cel care urmează calea înţelepciunii, nu există un sfârşit al acestui ciclu de renaşteri?

— Acum, începu Krişna, vă voi spune un mare şi profund adevăr, misterul misterelor, sublim şi pur. Pentru a ajunge la perfecţiune, trebuie să dobândeşti *ştiinţa unităţii*, care este mai presus de înţelepciune; trebuie să te ridici până la fiinţa divină care se află deasupra sufletului, chiar deasupra inteligenţei. Or această fiinţă divină, acest prieten sublim se află în fiecare dintre noi. Căci Dumnezeu este în interiorul fiecărui om, dar puţin ştiu asta. Şi iată calea salvării. O dată ce vei fi întrezărit fiinţa perfectă care se află deasupra lumii şi în tine însuţi, hotărăşte-te să îţi abandonezi duşmanul, care ia forma dorinţei. Dominaţi-vă pasiunile. Plăcerile pe care vi le oferă simţurile sunt ca nişte matrice ale chinurilor viitoare. Nu este suficient să faceţi bine, trebuie să fiţi buni. Pentru ca motivul să rezide în act, ci nu în fructul său. Renunţaţi la fructul lucrării voastre, dar fiecare dintre acţiunile voastre să fie ca o ofrandă adusă fiinţei supreme. Omul care face sacrificiul dorinţelor şi faptelor sale fiinţei de la care pornesc

31 Bhagavadgita, cartea V.

principiile tuturor lucrurilor şi prin care s-a format universul obţine prin acest sacrificiu perfecţiunea. Unit în spirit, el atinge înţelepciunea spirituală, care este mai presus de cultul ofrandelor şi trăieşte o fericire divină. Căci cel care găseşte în el însuşi fericirea, bucuria şi lumina este unul cu Dumnezeu. Şi să nu uitaţi că sufletul care l-a găsit pe Dumnezeu este eliberat de reîncarnare şi moarte, de bătrâneţe şi durere şi se adapă din apa imortalităţii[32].

Astfel le explica Krişna doctrina discipolilor săi şi prin contemplarea interioară îi ajuta să se apropie, puţin câte puţin, de adevărurile sublime care i se revelaseră lui însuşi sub forma unei viziuni fulgerătoare. Atunci când vorbea de Mahadeva, vocea sa devenea mai gravă, trăsăturile sale mai luminoase. Într-o zi.

Ardjuna, plin de curiozitate şi îndrăzneală, îi spuse:

— Arată-ni-l pe Mahadeva sub forma sa divină. Ochii noştri nu îl vor putea contempla?

Atunci Krişna începu să le vorbească despre fiinţa care respiră în toate fiinţele, într-o sută de mii de forme, cu nenumăraţi ochi, cu feţele întoarse în toate părţile şi care depăşeşte în acelaşi timp înălţimea infinitului, despre fiinţa care, în trupul său imobil şi nesfârşit cuprinde universul în mişcare cu toate diviziunile sale. „Dacă, în ceruri, strălucea în acelaşi timp splendoarea miilor de sori, spuse Krişna, aceasta de-abia dacă s-ar putea compara cu splendoarea Celui atotputernic şi unic”. În timp ce vorbea astfel despre Mahadeva, o rază atât de puternică sclipi în ochii lui Krişna, încât discipolii nu putură să-i suporte strălucirea şi se prosternară la picioarele sale. Lui Ardjuna i se ridică părul în cap şi, aplecându-se, îi spuse cu o împreunare a mâinilor: „Stăpâne, cuvintele tale ne înspăimântă şi nu o putem privi pe marea fiinţă pe care o

32^ Bhagavadgita, passim.

evoci. Căci ea ne îngheaţă.”[33]

Krişna reluă: „Ascultaţi ce vă spune el prin mine: Şi eu şi voi ne naştem de mai multe ori. Renaşterile mele nu sunt cunoscute decât de mine, iar voi nu le cunoaşteţi pe ale voastre. Deşi nu sunt, prin natura mea, menit să mă nasc şi să mor, şi sunt stăpânul tuturor creaturilor, totuşi, cum eu pot comanda naturii mele, pot deveni vizibil prin propria mea putere şi de fiecare dată când adevărul este decăzut în lume şi când viciul şi nedreptatea îi iau locul, mă materializez şi, astfel, cu fiecare epocă, mă arăt pentru salvarea dreptăţii, distrugerea răului şi restabilirea adevărului. Cel care cunoaşte pe drept natura mea şi opera mea divină, părăsindu-şi corpul, nu se mai naşte din nou, ci vine la mine.”[34]

Vorbind astfel, Krişna îşi privi discipolii cu blândeţe şi bunăvoinţă. Ardjuna strigă:

— Stăpâne! Tu eşti dascălul nostru, tu eşti fiul lui Mahadeva! O ştiu după bunătatea ta, după farmecul tău inefabil şi strălucirea ta orbitoare. Nu în vâltorile infinitului te caută şi te doresc

Devele, ci în forma umană în care te iubesc şi te adoră. Nici penitenţa, nici pomenile, nici Vedele, nici sacrificiul nu valorează cât o singură privire de-a ta. Tu eşti adevărul. Condu-ne la luptă, la moarte. Oriunde ar fi aceasta, te vom urma!

Surâzători şi fascinaţi, discipolii se adună în jurul lui Krişna spunând:

— Cum de nu am înţeles mai devreme? Mahadeva vorbeşte prin tine.

Krişna răspunse:

---

33 Vezi această transfigurare a lui Krişna în cartea XI din Bhagavadgita. Ea poate fi comparată cu transfigurarea lui Isus, Matei, sec. XVII. Vezi cartea VIII a lucrării de faţiă.

34^ Bhagavadgita, cartea IV. Traducere de Emile Burnouf. Cf. Shlegel şi Wilkins.

— Ochii voştri nu erau deschişi. V-am dezvăluit marele secret. Nu îl dezvăluiţi la rândul vostru decât celor care pot să-l înţeleagă. Voi sunteţi aleşii mei; voi vedeţi scopul; mulţimea nu vede decât capătul drumului. Şi acum să mergem să predicăm poporului calea salvării.

vii triumful şi moartea

După ce şi-a instruit discipolii pe muntele Meru, Krişna se îndreptă împreună cu aceştia spre malurile Djamunei şi ale Gangelui pentru a converti poporul. Intra prin colibe şi se oprea în oraşe. Seara, la intrarea în sat, mulţimea se înghesuia în jurul lui. Ceea ce predica el, întâi de toate, era milostenia faţă de aproape. „Răul pe care îl facem aproapelui nostru, spunea el, ne urmăreşte precum umbra ne urmăreşte trupul. La faptele care se sprijină pe iubirea pentru cei de lângă noi trebuie să năzuiască cel drept, căci acestea vor cântări cel mai mult în balanţa celestă. Dacă stai printre cei buni, exemplele tale vor fi inutile; nu te teme să trăieşti printre cei răi pentru a-i aduce pe calea cea dreaptă. Omul virtuos se aseamănă unui corifeu uriaş a cărui umbră binefăcătoare le dă plantelor care îl înconjoară prospeţimea vieţii”. Uneori, Krişna, al cărui suflet deborda acum de o mireasmă de iubire, vorbea despre abnegaţie şi sacrificiu cu o voce suavă şi în imagini seducătoare: „Aşa cum pământul îi suportă pe cei care îl calcă şi îl răscolesc atunci când îl lucrează, tot aşa noi trebuie să răspundem răului cu binele. Omul cumsecade trebuie să cadă sub lovitura celor răi întocmai arborelui de santal, care, atunci când este lovit, parfumează securea care l-a tăiat”. Când falşii savanţi, incredulii sau orgolioşii îi cereau să le explice care este natura lui Dumnezeu, le răspundea prin cuvinte ca acestea: „Ştiinţa omului este simplă vanitate; toate faptele bune sunt iluzorii atunci când nu au legătură cu Dumnezeu. Cel cu sufletul şi spiritul umile este iubit de Dumnezeu; căci acesta nu are nevoie de altceva. Doar

infinitul şi spaţiul pot înţelege infinitul; doar Dumnezeu îl poate înţelege pe Dumnezeu”.

Nu erau singurele lucruri noi pe care le predica. El fermeca, aduna mulţimea de oameni de peste tot, pentru că vorbea despre Dumnezeul viu, despre Vișņu. Predica faptul că stăpânul universului se încarnase deja de mai multe ori printre oameni. Apăruse succesiv în cei şapte rishi, în Vyasa şi în Vasinta. Şi încă va mai apărea. Dar lui Vișņu, după spusele lui Krişna, îi plăcea uneori să se manifeste prin cei umili, prin cerşetori, prin femeile care se căiesc, prin copii. Le povestea oamenilor parabola pescarului sărac Durga, care întâlnise un copilaş lihnit de foame sub un tamarin. Bunul Durga, deşi încovoiat sub povara mizeriei şi având multe guri de hrănit, fu emoţionat de micuţ şi îl luă acasă. Soarele apusese, luna se arăta deasupra Gangelui, familia îşi făcuse rugăciunea de seară şi micuţul murmura încetişor: „Fructul de cataca purifică apa, aşa cum binefacerile purifică sufletul. Aruncă-ţi năvodul, Durga, barca ta pluteşte pe Gange”. Durga îşi aruncă năvodul care se îngreună de bogăţia peştelui. Copilul dispăru. Astfel, spunea Krişna, atunci când omul uită de propria sa mizerie ca să le dea o mână de ajutor altora, Vișņu îşi manifestă bunăvoinţa, făcându-l fericit. Prin astfel de exemple, Krişna predica cultul lui Vișņu. Fiecare era încântat să îl afle pe Dumnezeu atât de aproape de inima sa, atunci când le vorbea fiul lui Devaki.

Faima profetului de pe muntele Meru se răspândi în India. Păstorilor care îl văzuseră crescând şi fuseseră martori la primele sale fapte de lupte, nu le venea să creadă că acest personaj sfânt era eroul impetuos pe care îl cunoscuseră. Bătrânul Nanda era mort, dar cele două fiice ale sale, Sarasvati şi Nichdali, pe care

Krişna le iubea, erau în viaţă. Destinele le fuseseră diferite. Sarasvati, supărată de plecarea lui Krişna, căutase să îl uite măritându-se. Devenise soţia unui nobil, care o

luase pentru frumuseţea ei, dar apoi o repudiase şi o vându-se unui vayçia sau negustor. Sarasvati îl părăsise din dispreţ pe acest bărbat, pentru a deveni femeie de moravuri uşoare. Apoi, într-o bună zi, cu inima frântă, cuprinsă de remuşcări şi de dezgust, reveni în patria sa şi o căută în secret pe sora sa Nichdali. Aceasta, cu gândul mereu la Krişna, ca şi cum el ar fi fost tot timpul cu ea, nu se măritase şi trăia ca servitoare a unui preot. După ce îi povesti Sarasvati despre soarta sa nefericită şi ruşinea ei, Nichdali îi răspunse:

— Biata mea soră! te iert, dar fratele meu nu te va putea ierta. Doar Krişna te mai poate salva.

O flacără străluci în ochii stinşi ai lui Sarasvati.

— Krişna! exclamă ea, ce s-a întâmplat cu el?

— Acum este un sfânt, un mare profet, care predică pe malurile Gangelui.

— Hai să îl căutăm! spuse Sarasvati şi cele două surori porniră la drum, una ofilită de pasiunile sale, cealaltă, răspândind mireasma inocenţei, dar amândouă consumate de focul aceleiaşi iubiri.

Krişna tocmai îşi predica doctrina războinicilor sau kehatryas. Îi aborda rând pe rând pe brahmani, pe bărbaţii din casta militară şi pe oamenii simpli. Brahmanilor le explica cu calmul specific vârstei mature adevărurile profunde ale ştiinţei divine; în faţa rajahilor, proslăvea virtuţile războinice şi familiale şi focul tinereţii; oamenilor din popor le vorbea cu simplitatea copilăriei, a milei, a resemnării şi a speranţei.

Krişna era la un festin la unul dintre marii şefi, când două femei rugară să fie lăsate să se adreseze marelui profet. Fură lăsate să intre pentru că erau îmbrăcate în haine sărăcăcioase. Sarasvati şi Nichdali se prosternară la picioarele lui Krişna. Sarasvati strigă, vărsând un torent de lacrimi:

— De când ne-ai părăsit, mi-am petrecut viaţa în

greşeală şi păcat; dar, dacă vrei, Krişna, mă poţi salva!…

Nichdali adăugă:

— O! Krişna, în vremurile de demult ştiam că te voi iubi pentru totdeauna; acum, că te-am regăsit în puterea gloriei tale, ştiu că tu eşti fiul lui Mahadeva!

Şi amândouă îi îmbrăţişară picioarele. Rajahii spuseră:

— De ce, sfinte rishi, le permiţi acestor femei simple să te insulte cu cuvintele lor nesocotite?

Krişna răspunse:

— Lăsaţi-le să-şi descarce sufletul; ele sunt mai demne de respect decât voi. Una este însufleţită de credinţă, cealaltă de iubire. Sarasvati, păcătoasa, este salvată chiar din acest moment pentru că a crezut în mine, iar Nichdali, în tăcerea sa, a iubit adevărul mai mult decât voi prin toate strigătele voastre. Vă spun că mama mea cea sfântă, care trăieşte în soarele lui Mahadeva, o va învăţa misterele iubirii eterne, când voi toţi veţi fi încă înglodaţi în existenţele voastre inferioare.

Din acea zi, Sarasvati şi Nichdali îl urmară neîncetat pe Krişna alături de discipolii săi. Inspirat de el începură să predice doctrina lui Krişna altor femei.

Kansa domnea încă la Madura. De la asasinarea lui Vasinta, regele nu-şi mai aflase pacea. Profeţia anahoretului se adeverise: fiul lui Devaki era în viaţă! Regele îl văzuse şi, privindu-l, forţa şi regalitatea i se ofiliră. Tremura pentru viaţa sa ca o frunză uscată şi adesea, în ciuda faptului că era bine păzit de gărzile sale, se întorcea brusc, aşteptându-se parcă să-l vadă pe tânărul erou, teribil şi strălucitor, la porţile palatului său. Nysumba, întinsă pe patul din gineceul său, se gândea la puterile pierdute. Când află de predicile ţinute de Krişna, devenit profet, pe malurile Gangelui, îl convinse pe rege să trimită împotriva lui o trupă de soldaţi şi să-l aducă legat fedeleş. Când îi zări, Krişna îi întâmpină cu aceste cuvinte:

— Ştiu cine sunteţi şi pentru ce veniţi. Sunt gata să vă urmez până la regele vostru, dar înainte lăsaţi-mă să vă vorbesc despre regele cerului, care este şi stăpânul meu.

Şi începu să le povestească despre Mahadeva, despre splendoarea şi manifestările sale. Când termină de predicat, soldaţii îşi depuseră armele la picioarele lui Krişna, spunând:

— Nu te vom duce prizonier la regele nostru, ci te vom urma la al tău.

Şi rămaseră alături de el. Kansa, aflând aceasta, se înspăimântă. Nysumba îi spuse:

— Trimite-i pe mai marii regatului.

Şi aceştia făcură întocmai. Merseră în oraşul în care Krişna predica. Promiseseră să nu-l asculte, dar când văzură strălucirea privirii sale, maiestatea ţinutei sale şi respectul pe care îl inspira mulţimii, nu putură să nu se oprească să-l asculte. Krişna le vorbi despre servitutea inferioară a celor care fac rău şi despre libertatea celestă a celor care fac bine. Kehatryaii se simţiră plini de bucurie şi de surpriză, căci se simţiră eliberaţi de o povară enormă.

— Cu adevărat, eşti un mare magician, rostiră ei. Am jurat că te vom duce la rege în lanţuri, dar ne este imposibil să facem acest lucru, pentru că tu ne-ai eliberat.

Se reîntoarseră la Kansa şi îi spuseră:

— Nu putem să ţi-l aducem pe acest om. Este un mare profet şi nu ai de ce să te temi de el.

Regele, văzând că totul era inutil, îşi triplă numărul gărzilor şi bară toate porţile palatului cu lanţuri de fier. Dar, într-o bună zi, auzi un mare vuiet în oraş, strigăte de bucurie şi de triumf. Gărzile îi spuseră: „Este Krişna care intră în Madura. Poporul împinge porţile, rupe lanţurile de fier”. Kansa vru să fugă. Chiar gărzile îl obligară însă să rămână pe tron.

Într-adevăr, Krişna, urmat de discipolii săi şi de un mare număr de anahoreţi, îşi făcea intrarea în Madura,

împodobită cu steaguri, în mijlocul unei mulţimi de oameni, care se asemăna cu o mare agitată de vânt. El intră sub o ploaie de ghirlande şi flori. Toţi îl aclamau. În faţa templelor, brahmanii stăteau grupaţi sub bananierii sacri pentru a-l saluta pe fiul lui Devaki, învingătorul şarpelui, eroul muntelui Meru, dar mai ales profetul lui Vișņu. Urmat de un cortegiu strălucitor şi salutat ca un eliberator de popor şi kehatrahii, Krişna se înfăţişă regelui şi reginei.

— Nu ai domnit decât prin violenţă şi prin răutate, îi spuse Krişna lui Kansa, şi meriţi o mie de morţi, pentru că l-ai omorât pe bătrânul Vasinta. Dar nu ţi-a venit încă ceasul. Vreau să dovedesc lumii întregi că nu omorând vei triumfa asupra duşmanilor învinşi, ci iertându-i.

— Vrăjitor rău! exclamă Kansa, mi-ai furat coroana şi regatul. Termină cu mine.

— Vorbeşti ca un nesăbuit, îi zise Krişna. Căci, dacă ai muri în starea ta actuală de nesocontinţă, de împietrire şi de crimă, ai fi irevocabil pierdut în cealaltă viaţă. Dacă, din contră, începi să-ţi înţelegi nebunia şi să te căieşti în aceasta, pedeapsa ta va fi mai mică în cealaltă şi, prin intermediul spiritelor pure, Mahadeva te va salva într-o zi.

Nysumba murmură la urechea regelui:

— Nesăbuitule! Profită de nebunia orgoliului tău. Atâta timp cât eşti în viaţă, rămâne o speranţă de răzbunare.

Krişna înţelese ce spusese aceasta, fără să o fi auzit. Îi aruncă o privire severă, de milă pătrunzătoare.

— Ah! nefericito! îţi picuri mereu otrava. Corupătoareo, vrăjitoare rea, nu mai ai în inima ta decât veninul şerpilor. Sfârşeşte sau voi fi obligat într-o zi să-ţi strivesc capul. Şi acum vei merge împreună cu regele într-un loc de pedeapsă, în care îţi vei ispăşi crimele sub supravegherea brahmanilor.

După aceste evenimente, cu consimţământul mai

marilor regatului şi ai poporului, Krişna îl numi pe Ardjuna, discipolul său cel mai ilustru dintre descendenţii rasei solare, rege al Madurei. Conferi autoritatea superioară brahmanilor, care deveniră institutorii regilor. El însuşi rămase mai marele anahoreţilor, care formară consiliul superior al brahmanilor. Pentru a ţine acest consiliu la adăpost de persecuţii, puse să se construiască un oraş puternic în inima munţilor, apărat de un zid înalt şi având o populaţie aleasă. Oraşul se numi Dwarka. În centrul acestui oraş se găsea templul iniţiaţilor, iar partea cea mai importantă era ascunsă în subteran[35].

În acelaşi timp, când regii cultului lunar aflară că un rege al cultului solar fusese adus pe tronul din Madura şi că brahmanii, prin acesta, urmau să devină stăpâni ai Indiei, formară o ligă puternică pentru a-l alunga pe noul suveran. Ardjuna, la rândul său, grupă în jurul lui regii cultului solar ai tradiţiei albe, ariene, vedice. Din străfundurile templului din Dwarka, Krişna îi urmărea şi îi îndruma. Cele două armate se aflau faţă în faţă, se adulmecau reciproc şi bătălia decisivă era iminentă. Dar Ardjuna, nemaiavându-l pe mentorul său prin preajmă, îşi

35 Vişnu-Purana, cartea V, cap. XXII şi XXX, vorbeşte în termeni destul de transparenţi despre acest oraş: "Krişna hotărî deci să construiască o citadelă în care tribul Yadu să-şi găsească un refugiu sigur şi care să fie astfel organizat încât chiar şi femeile să îl poată apăra. Oraşul Dwarka era protejat de metereze înalte, înfrumuseţat de grădini şi rezervoare şi splendid precum Amaravati, cetatea Indrei." În acest oraş plantă copacul Parijata, "al cărui miros suav înmiresma până departe pământul. Toţi cei care se apropiau începeau să-şi amintească de existenţele lor anterioare." Acest copac este în mod evident un simbol al ştiinţei divine şi al iniţierii, ace-laşi pe care îl găsim în tradiţia caldeeană şi care a trecut de aici în geneza ebraică. După moartea lui Krişna, oraşul a fost înecat, copacul a urcat în ceruri, dar templul a rămas. Dacă toate acestea au un sens istoric, înseamnă, pentru cunoscătorii limbii ultrasimbolice şi prudente a hinduşilor, că un tiran oarecare a dat ordin ca oraşul să fie ras de pe faţa pământului şi că iniţierea a devenit din ce în ce mai

simţea spiritul tulburat şi curajul slăbit. Într-o dimineaţă, înainte de ivirea zorilor, Krişna apăru în faţa cortului regelui, discipolului său:

— De ce, spuse mentorul său sever, n-ai început lupta care trebuie să decidă cine va domni pe pământ: fiii Soarelui sau fiii Lunii?

— Fără tine n-aş putea, răspunse Ardjuna. Priveşte aceste armate imense şi aceste mulţimi care se vor măcelări.

De la înălţimea unde se aflau, stăpânul spiritelor şi regele Madurei contemplară cele două armate fără număr, în poziţie de luptă, faţă în faţă. Se vedeau strălucind zalele aurite ale căpeteniilor; mii de infanterişti, de cai şi de elefanţi aşteptau ordinul de luptă. În acel moment, căpetenia armatei duşmane, cel mai vârstnic dintre Kuravas suflă în cochilia sa de mare, în marea cochilie al cărui sunet se asemăna răgetului leului. La acest semnal, se auzi un nechezat de cai, un zgomot confuz de arme, de tobe şi de trompete şi o hărmălaie imensă se înstăpâni. Ardjuna nu mai trebui decât să urce pe carul său tras de cai albi şi să sufle în cochilia sa azurie pentru a le da semnalul de luptă fiilor soarelui. Dar iată că regele fu cuprins de milă şi rosti, foarte abătut:

— Văzând această mulţime, luptându-se cot la cot, simt că mă clatin pe picioare, gura mi s-a uscat, corpul îmi tremură, părul mi s-a făcut măciucă, pielea îmi arde, spiritul meu este ca purtat într-o vâltoare. Văd prevestiri rele. Acest masacru nu pare să aducă nimic bun. Ce vom face cu regatele, plăcerile şi chiar cu viaţa noastră? Înşişi cei pentru care dorim regatele, plăcerea, bucuriile sunt aici gata de luptă, uitând de viaţa şi bunurile lor. Preceptori, taţi, fii, bunici, unchi, nepoţi se vor măcelări unii pe alţii. Nu vreau să-i duc la moarte pentru a domni asupra celor trei lumi şi cu atât mai puţin asupra pământului. Ce plăcere aş putea simţi în a-i trimite la

moarte pe duşmanii mei? O dată ce mişeii vor fi morţi, păcatul va cădea asupra noastră.

— Cum te-a cuprins, spuse Krişna, acest flagel al fricii, nedemn de un înţelept, sursă a infamiei, care ne alungă din cer? Nu fi laş. La luptă!

Dar Arjuna, complet descurajat, se aşează în tăcere şi apoi vorbi:

— Nu mă voi lupta.

Atunci Krişna, regele spiritelor, reluă cu un surâs schiţat:

— O, Ardjuna! Te-am numit rege al somnului pentru ca spiritul tău să poată veghea mereu. Dar spiritul tău a adormit şi trupul ţi-a învins sufletul. Îi plângi pe cei pe care n-ar trebui să-i plângi şi cuvintele tale sunt lipsite de înţelepciune. Bărbaţii instruiţi nu se lamentează nici pentru cei vii, nici pentru cei morţi. Eu, tu şi comandanţii oamenilor am existat mereu şi nu vom înceta niciodată să existăm în viitor. Aşa cum în acest trup sufletul trece prin copilărie, tinereţe, bătrâneţe, tot aşa el va trece prin toate aceste faze fireşti şi în alte trupuri. Un om înţelept nu îşi face griji pentru asta. Fiu al lui Bharat! Suportă pedeapsa şi plăcerea unui suflet egal. Cei pe care nu îi mai atinge merită nemurirea. Cei care văd esenţa reală văd adevărul etern care domină sufletul şi corpul. Să ştii că ceea ce traversează toate lucrurile este deasupra distrugerii. Nimeni nu poate distruge inepuizabilul. Toate aceste trupuri au o viaţă limitată, ştii asta. Dar vizionarii mai ştiu că sufletul încarnat este etern, indestructibil şi infinit. Iată de ce trebuie să mergi la luptă, descendent al Bharatului! Atât cei care cred că sufletul poate să omoare, cât şi cei care cred că poate fi omorât se înşală. El nu este născut şi nu moare şi nu poate să-şi piardă această fiinţă pe care a avut-o dintotdeauna. Aşa cum o persoană îşi aruncă vechile veşminte pentru a îmbrăca altele noi, astfel sufletul încarnat respinge trupul pentru a se folosi apoi de altul.

Nici spada nu îl despică, nici focul nu îl arde, nici apa nu îl udă, nici aerul nu îl usucă. Este impermeabil şi incombustibil. Durabil, de neclintit, veşnic, traversează totul. Deci nu ar trebui să-ţi faci griji nici pentru naştere, nici pentru moarte, o, Ardjuna! Căci pentru cel care se naşte, moartea este sigură; şi pentru cel care moare, naşterea. Priveşte-ţi datoria pe care o ai de îndeplinit, fără să te poticneşti; căci, pentru un kehatrya, nu există nimic mai bun decât lupta dreaptă. Fericiţi războinicii care găsesc că bătălia este ca o poartă deschisă spre ceruri! Dar dacă nu vrei să lupţi în această luptă dreaptă, vei cădea în păcat, abandonându-ţi datoria şi renumele. Toate fiinţele vor vorbi de infamia ta eternă, iar infamia este mai rea decât moartea pentru cel care a fost onorat[36].

La aceste cuvinte ale mentorului său, Ardjuna se simţi cuprins de ruşine şi îşi simţi sângele regal pulsându-i din nou în vene, plin de îmbărbătare. Se ridică pe carul său şi dădu semnalul de luptă. Atunci, Krişna spuse adio discipolului său şi părăsi câmpul de bătaie, căci era sigur că victoria va fi de partea fiilor soarelui.

În acelaşi timp, Krişna înţelesese că pentru a face ca religia sa să fie acceptată de învinşi, trebuia să câştige o ultimă victorie, mai dificilă decât cea a armelor, cea asupra sufletului. Aşa cum sfântul Vasinta murise străpuns de o săgeată, tot aşa Krişna trebuia să moară de bunăvoie de loviturile mortale ale duşmanului său, pentru a implanta până în inima adversarilor săi credinţa pe care o propovăduise discipolilor săi şi lumii întregi. Ştia că fostul rege al Madurei, departe de a face penitenţă, se refugiase la socrul său, Kalayeni, rege al şerpilor. Ura sa, tot timpul ţinută trează de Nysumba, îl făcea să supravieţuiască prin spioni, pândind momentul propice pentru a-l lovi. Or Krişna simţea că misiunea sa era terminată şi nu voia, pentru a o îndeplini, decât însemnele sacrificiului suprem.

36 Începutul Bhagavadgitei.

Încetă deci să-l mai evite şi să-l mai paralizeze pe duşman prin puterea voinţei sale. Ştia că, dacă înceta să se apere prin această forţă ocultă, lovitura de mult premeditată a duşmanului avea să-l lovească din umbră. Dar fiul lui Devaki voia să-şi dea sufletul departe de oameni, în singurătatea Himalayei. Aici se va simţi mai aproape de mama sa luminoasă, de bătrânul sublim şi de soarele lui Mahadeva.

Krişna se îndreptă deci spre o sihăstrie, care se afla într-o sălbăticie pustie, la poalele vârfurilor înalte ale Himalayei. Niciunul dintre discipolii săi nu îi înţelesese planul. Doar Sarasvati şi Nichdali citiră acest lucru în ochii săi, prin divinaţia specifică femeii şi iubirii. Când Sarasvati înţelese că el voia să moară, se aruncă la picioarele lui, îl îmbrăţişă cu pasiune şi strigă:

— Stăpâne! Nu ne părăsi!

Nichdali îl privi şi îi spuse doar:

— Ştiu unde vei merge. Dacă noi te-am iubit, lasă-ne să te urmăm!

Krişna îi răspunse:

— Acolo în cerul meu, nimic nu este refuzat iubirii. Urmaţimă!

După o lungă călătorie, profetul şi sfintele femei ajunseră la nişte colibe grupate în jurul unui cedru dezgolit, pe un munte arid şi stâncos. De o parte se zăreau domurile imense de zăpadă ale Himalayei; de alta, în depărtare, un labirint de munţi; în depărtare câmpia, India pierdută ca un vis într-o brumă aurită. În această sihăstrie trăiau câţiva pustnici penitenţi, înveşmântaţi în scoarţă de copac, cu părul răsucit ca o jerbă, cu barba lungă, ale căror trupuri erau mânjite de noroi şi praf, cu membrele uscate de vânt şi arşiţa soarelui. Unii dintre ei nu aveau decât o piele uscată care le acoperea oasele. Văzând acest loc trist, Sarasvati strigă:

— Pământul este departe şi cerul mut. Stăpâne, de ce

ne-ai adus în acest deşert abandonat de Dumnezeu şi de oameni?

— Roagă-te, rosti Krişna, dacă vrei ca pământul să se apropie şi cerul să-ţi vorbească.

— Alături de tine, cerul este mereu prezent, spuse Nichdali; dar de ce vrea cerul să ne părăsească?

— Trebuie, răspunse Krişna, ca fiul lui Mahadeva să moară străpuns de o săgeată, pentru ca lumea să creadă în cuvântul său.

— Dezleagă-ne acest mister.

— Îl veţi înţelege după moartea mea. Să ne rugăm.

Timp de şapte zile, se rugară şi făcură penitenţe. Adesea chipul lui Krişna era transfigurat şi emana lumină cerească. În a şaptea zi, spre apusul soarelui, cele două femei văzură nişte arcaşi care urcau spre sihăstrie.

— Lată-i pe arcaşii lui Kansa, care au venit după tine, spuse Sarasvati; stăpâne, apără-te!

Dar Krişna, îngenuncheat în apropierea cedrului, nu puse capăt rugăciunii sale. Arcaşii se apropiară, le priviră pe femei şi pe pe ceilalţi penitenţi. Erau soldaţi aspri, cu feţele galbene şi negre. Văzând figura extatică a sfântului, rămaseră înmărmuriţi. Mai întâi încercară să îl scoată din starea sa de extaz, adresându-i întrebări, injurii şi aruncând cu pietre în el. Dar nimic nu îl putu face să iasă din imobilitatea sa. Atunci, se aruncară asupra lui şi îl legară de trunchiul unui copac. Krişna se lăsă în mâinile lor ca într-un vis. Apoi arcaşii, de la distanţă, începură să tragă asupra lui, întărâtându-se unii pe alţii. La prima săgeată care îl străpunse, sângele ţâşni şi Krişna strigă: „Vasinta, fiii Soarelui sunt victorioşi!” Când a doua săgeată vibră în carnea sa, mai spuse doar: „Mahadeva!” Şi apoi, cu numele lui Brahma pe buze, îşi dădu sufletul.

Soarele apusese. Un vânt puternic se porni, o furtună de zăpadă coborî din Himalaya şi se abătu asupra pământului. Cerul se acoperi. Un vârtej negru mătura

munţii. Speriaţi de ceea ce făcuseră, ucigaşii o luară la fugă, iar cele două femei, îngheţate de spaimă, se prăbuşiră leşinate pe pământ ca sub o ploaie de sânge.

Trupul lui Krişna fu ars de discipolii săi în oraşul sfânt din Dwarka. Sarasvati şi Nichdali se aruncară pe rug pentru a se alătura mentorului lor, iar mulţimea crezu că îl vede pe fiul lui Mahadeva ieşind din flăcări într-o întruchipare de lumină, alături de cele două soţii ale sale.

După aceasta, o mare parte a Indiei adoptă cultul lui Vișņu, care reunea cultul solar şi pe cel lunar în religia lui Brahma.

viii strălucirea verbului solar

Aceasta este legenda lui Krişna, reconstituită în ansamblul său organic şi reaşezată în perspectiva istoriei. Ea proiectează o lumină vie asupra originilor brahmanismului. Este cu certitudine imposibil să stabilim prin documente pozitive dacă în spatele mitului lui Krişna se ascunde un personaj real. Voalul des care ascunde naşterea tuturor religiilor orientale este mai gros în India decât în alte ţări. Brahmanii, stăpânii absoluţi ai societăţii hinduse, unicii deţinători ai acestor tradiţii le-au modelat şi reformulat adesea de-a lungul secolelor. Dar corect este să adăugăm că au păstrat cu fidelitate toate elementele şi că, dacă doctrina lor sacră s-a dezvoltat de-a lungul secolelor, centrul său nu s-a deplasat niciodată. N-am putea deci, aşa cum fac majoritatea savanţilor europeni, să explicăm o figură ca aceea a lui Krişna prin următoarele cuvinte: Este o poveste de adormit copiii, adaptată unui mit solar, al cărei ansamblu este garnisit cu o fantezie filosofică. Noi credem că nu astfel se fondează o religie care durează mii de ani, care dă naştere unei poezii minunate, mai multor mari filosofii, care rezistă atacului formidabil al

buddhismului[3738], invaziilor mongole, mahomedane, cuceririi englezilor şi care conservă până în profunda decadenţă sentimentul imemorialei şi înaltei sale origini. Dar nu, există întotdeauna un mare om la originea unei mari instituţii. Ţinând cont de rolul predominant al personajului Krişna în tradiţia epică şi religioasă, de caracteristicile umane, pe de o parte, şi de identificarea sa constantă cu Dumnezeul manifestat sau Viṣṇu, pe de alta, suntem obligaţi să credem că el a fost creatorul cultului vişnuit care a dat brahmanismului virtutea şi prestigiul său. Este deci logic să admitem că, în mijlocul haosului religios şi social care a permis invadarea Indiei primitive de către cultele naturaliste şi pasionale, a apărut un

---

371 Măreţia lui Çakia Mouni reside în sublima sa caritate, în reforma morală şi în revoluţia socială pe care a adus-o prin răsturnarea castelor rigide. Buddha a adus brahmanismului învechit o zdruncinare asemănătoare celei pe care protestantismul a adus-o catolicismului acum trei sute de ani; l-a forţat să se pregătească pentru luptă şi să se regenereze. Dar Çakia Mouni nu a mai adăugat nimic la doctrina ezoterică a brahmanilor şi nu a divulgat decât anumite părţi ale acesteia. Psihologia sa este, în fond, aceeaşi, deşi urmează un drum diferit. (Vezi articolul meu Légende de Bouddha, Revue des Deux-Mondes, [Legenda lui Buddha, Revista celor două lumi]

38 iulie 1885). Dacă Buddha nu apare deloc în această carte, nu este din cauza faptului că nu-i recunoaştem locul său în seria marilor iniţiaţi, ci datorită planului special al acestei lucrări. Fiecare dintre reformatorii sau filosofii aleşi de noi este menit să dezvăluie doctrina misterelor sub o înfăţişare nouă şi la o altă etapă a evoluţiei sale. Din acest punct de vedere, Buddha ne-ar fi fost folositor în două moduri: pe de o parte, la capitolul despre Pitagora, pe al cărui sistem am dezvoltat doctrina reîncarnării şi a evoluţiei sufletelor, pe de alta, la Iisus Christos, care propăvăduia pentru cele două biserici creştine fraternitatea şi iubirea pentru aproape. În ceea ce priveşte cartea, foarte interesantă de altfel şi demnă de a fi citită, Esoteric Buddhism [Buddhismul ezoteric] a lui Sinnett, atribuită unor adepţi care trăiesc actualmente în Tibet, îmi este imposibil să văd în ea altceva decât o foarte abilă compilaţie a brahmanismului şi buddhismului, cu anumite idei ale Kabbalei, ale lui Paracelsius şi anumite date ştiinţifice moderne.

reformator luminat care a înnoit pura doctrină ariană prin ideea trinităţii şi a verbului divin manifestat, care şi-a pus pecetea asupra operei sale prin sacrificiul propriei vieţi şi care a dat astfel Indiei spiritul său religios, caracterul său naţional specific şi organizarea definitivă.

Importanţa lui Krişna ne pare şi mai mare şi de un caracter cu adevărat universal dacă remarcăm faptul că doctrina sa se bazează pe două idei de căpătâi, pe două principii organizatoare ale religiilor şi ale filosofiei esoterice. Eu înţeleg doctrina organică a imortalităţii sufletelor sau a existenţelor succesive prin reîncarnare şi pe cea corespondentă trinităţii sau verbului divin revelat în om. Nu am făcut decât să indic mai sus[39] impactul filosofic al acestei concepţii centrale, care, dacă este bine înţeleasă, are o repercusiune benefică asupra tuturor domeniilor ştiinţei, artei şi vieţii în ansamblu. Trebuie să mă limitez, pentru a încheia, la o remarcă istorică.

Ideea că Dumnezeu, adevărul, frumuseţea şi bunătatea infinite se revelează în omul conştient de puterea reînvierii, care ţâşneşte până în profunzimile cerului, prin forţa iubirii şi a sacrificiului, această idee prolifică între toate celelalte idei, apare pentru prima dată la Krişna. Ea este întruchipată în momentul în care, ieşind din tinereţea sa ariană, umanitatea se va îngloda din ce în ce mai mult în cultul materiei. Krişna îi va revela ideea verbului divin; ea nu o va uita. Va avea o sete cu atât mai arzătoare de salvatori şi de fii ai lui Dumnezeu, cu cât îşi va resimţi mai profund decăderea. După Krişna, există o puternică radiere a verbului solar în templele Asiei, Africii şi Europei. În Persia, Mithras, reconciliatorul luminosului Ormuză şi a întunecatului Ahrimane; în Egipt, Horus, fiul lui Osiris şi al lui Isis; în Grecia, Apollon, zeul soarelui şi al lyrei; este Dionisos, salvatorul sufletelor. Peste tot, zeul solar este un zeu mediator, iar lumina sa este cuvântul

39 Vezi nota despre Devaki, cu privire la viziunea lui Krişna.

vieţii. Nu din ea s-a născut oare ideea mesianică? Oricum ar fi, prin Krişna, această idee a intrat în lumea antică; prin Iisus ea a strălucit pe tot pământul.

Voi arăta, în continuarea acestei istorii secrete a religiilor, cum se leagă doctrina ternarului divin de cea a sufletului şi de evoluţia sa, cum şi de ce se presupun una pe alta şi se completează reciproc. Să spunem mai întâi că punctul lor de contact formează centrul vital, nucleul luminos al doctrinei esoterice. Dacă nu luăm în considerare marile religii ale Indiei, Egiptului, Greciei, ludeei, decât prin aspectele lor exterioare, nu vom vedea decât dezordinea, superstiţia, haosul. Dar dacă privim mai în profunzime simbolurile, dacă încercăm să descifrăm misterele şi ajungem până la rădăcinile doctrinei fondatorilor şi profeţilor, armonia va ieşi la iveală în această lumină. Pe căi foarte diverse şi adesea întortocheate, se va ajunge în acelaşi punct, astfel încât să putem pătrunde în arcanul uneia dintre aceste religii, dar şi în ale celorlalte. Atunci se produce un fenomen ciudat. Puţin câte puţin, dar într-o sferă din ce în ce mai mare, se vede ieşind triumfătoare doctrina iniţiaţilor în centrul religiilor, ca un soare care străluceşte tot mai puternic. Fiecare religie apare ca o planetă diferită. Cu fiecare dintre ele, atmosfera şi orientarea celestă sunt altele, dar mereu acelaşi soare ne luminează. India, marea visătoare, ne poartă cu ea în visul eternităţii. Egiptul grandios, auster precum moartea, ne invită la călătoria de dincolo de morminte. Fermecătoarea Grecie ne invită la sărbătorile magice ale vieţii şi conferă misterelor sale seducţia formelor sale, rând pe rând, fermecătoare sau teribile, ale sufletului său plin de patimi. În fine, Pitagora îşi formulează doctrina esoterică într-o manieră ştiinţifică, îi dă expresia cea mai completă, poate şi cea mai solidă, pe care aceasta a avut-o vreodată; Platon şi alexandrinii nu au făcut decât să o vulgarizeze. Noi tocmai am făcut o

incursiune la originea sa, în junglele Gangelui şi singurătăţile munţilor Himalaya.

Cartea a treia:

hermes

(misterele egiptului)

O, suflet orb! *Înarmează-te cu flacăra misterelor şi, în noaptea terestră, vei descoperi dublura ta cea luminoasă, sufletul tău celest. Urmează această călăuză divină, fie el geniul tău. Căci el are cheia existenţelor tale trecute şi viitoare*.

Chemarea iniţiaţilor (după Cartea morţilor)

Ascultaţi în interiorul fiinţei voastre şi *priviţi spaţiul* şi *timpul infinite*. *Acolo răsună cântecul astrelor, vocea numerelor, armonia sferelor*.

Fiecare soare este o gândire a lui Dumnezeu şi *fiecare planetă este o lume a acestei gândiri. Pentru a cunoaşte gândirea divină, o, suflete*! *trebuie să purtaţi povara urcuşului şi coborâşului căii celor şapte planete şi celor şapte ceruri ale lor*.

Ce fac astrele? *ce spun numerele*? *ce poartă cu ele sferele*? *O, suflete pierdute sau salvate, ele spun, ele cântă, ele poartă – destinele voastre*!

Fragment (după HERMES)

I

sfinxul

În faţa Babilonului, metropola tenebroasă a despotismului, Egiptul a fost în lumea antică o adevărată citadelă a ştiinţei sacre.

O şcoală pentru cei mai iluştri profeţi ai săi, un refugiu şi un laborator al celor mai nobile tradiţii ale umanităţii. Graţie imenselor săpături, admirabilelor lucrări arheologice, poporul egiptean ne este astăzi mai bine cunoscut decât oricare altă civilizaţie precedentă Greciei, redeschizând cartea istoriei sale scrisă pe pagini de

piatră[40]. Monumentele sale sunt curăţate, hieroglifele descifrate; şi totuşi ne mai rămân enigme nedescifrate, în profunzimile cele mai adânci ale arcanului gândirii sale. Acest arcan este doctrina ocultă a preoţilor. Această doctrină cultivată în mod ştiinţific în temple, ascunsă cu prudenţă în spatele misterelor, ne dezvăluie dintr-o mişcare sufletul Egiptului, secretul politicii sale şi rolul său capital în istoria universală.

Istoricii noştri vorbesc despre faraoni pe acelaşi ton cu care îi descriu pe despoţii din Ninive şi Babilon. Pentru ei Egiptul este o monarhie absolută şi cuceritoare precum Asiria şi nu diferă de aceasta, decât pentru că a durat cu câteva mii de ani mai mult decât ea. Se îndoiesc oare că în Asiria regalitatea a strivit sacerdoţiul pentru a-l transforma în instrumentul propriei ei tiranii, în timp ce în Egipt preoţii au fost cei care i-au disciplinat pe regi, care nu au abdicat niciodată de la datoria lor sacră, chiar în epocile cele mai dificile, impunându-se în faţa regilor, alungându-i pe despoţi, guvernând toată naţiunea; şi ea printr-o superioritate intelectuală, printr-o înţelepciune profundă şi ascunsă, pe care nicio altă autoritate sacerdotală nu a egalat-o niciodată în nicio ţară şi în nicio epocă? Îmi vine greu să cred. Căci departe de a trage nenumărate concluzii din această diferenţă esenţială, istoricii din timpurile noastre de-abia au întrevăzut-o şi par să nu-i acorde nicio importanţă. Totuşi nu trebuie să fii arheolog sau lingvist pentru a înţelege că ura de neînlăturat dintre Asiria şi Egipt provine din faptul că cele două popoare au reprezentat două principii diferite ale acestei lumi şi că poporul egiptean şi-a datorat lunga

40 Champollion, L'Egypte sous les Pharaons [Egiptul sub faraoni]; Bunsen, Aegyptische Alterthümer [Vechiul Egipt]; Lepsius, Denkmaeler [Monumentul]; Paul Pierret, Le livre des morts [Cartea morgilor]; François Lenormant, Histoire des peuples de l'Orient [Istoria popoarelor Orientului]; Maspéro, Histoire ancienne des peuples de l'Orient [Istoria antică a popoarelor Orientului] etc.

dăinuire în timp unei osaturi religioase şi ştiinţifice mai puternice decât toate revoluţiile.

Din epoca ariană, trecând prin perioada tulbure care a urmat timpurilor vedice şi până la cucerirea persană şi la epoca alexandrină, adică timp de mai mult de cinci mii de ani, Egiptul a fost fortăreaţa doctrinelor pure şi înalte, al căror ansamblu constituie ştiinţa principiilor şi pe care am putea-o numi ortodoxie esoterică a antichităţii. Cincizeci de dinastii s-au succedat şi Nilul şi-a purtat aluviunile peste oraşe întregi, invazia feniciană a inundat ţara şi apoi a fost alungată: în toiul fluxului şi refluxului istoriei, sub idolatria aparentă a politeismului său exterior, Egiptul şi-a păstrat străvechile comori ale teologiei sale oculte şi ale organizării sacerdotale. A rezistat secolelor asemenea piramidei lui Gizeh, pe jumătate îngropată de nisip, dar totuşi intactă. Graţie acestei imobilităţi a sfinxului care îşi păstrează arcanul, acestei rezistenţe de granit, Egiptul a devenit axa în jurul căreia s-a dezvoltat gândirea religioasă a umanităţii, trecând din Asia în Europa. Iudeea, Grecia, Etruria sunt tot atâtea focare vii, care au dat naştere unor civilizaţii diverse. Dar de unde şi-au luat ideile călăuzitoare dacă nu din rezerva organică a Egiptului antic? Moise şi Orfeu au creat două religii opuse şi prodigioase, una prin monoteismul său aspru, cealaltă prin politeismul său uimitor. Dar în ce matcă s-a format geniul lor? Una a găsit una forţa, energia, îndrăzneala de a pune bazele unui nou popor pe jumătate sălbatic la acea vreme, aşa cum metalul se naşte în furnal, iar cealaltă, magia de a face zeii să vorbească, ca o liră acordată, sufletelor acestor barbari fermecaţi în templele lui Osiris, în antica Teba, pe care iniţiaţii o numeau cetatea soarelui sau Arcul solar – cuprinzând în sine sinteza ştiinţei divine şi toate arcanele iniţierii.

În fiecare an, la solstiţiul de vară, atunci când cad ploi torenţiale în Abysinia, Nilul îşi schimbă culoarea şi

capătă acea nuanţă sângerie, de care vorbeşte Biblia. Fluviul se umflă în matca sa până la echinocţiul de toamnă şi îşi inundă sub undele sale malurile, cât vezi cu ochii. Dar pe platourile de granit, sub soarele orbitor, templele săpate în stâncă, necropolele, pilonii, piramidele îşi reflectă maiestuozitatea ruinelor în Nilul devenit mare. Astfel, sacerdoţiul egiptean a traversat secole întregi cu organizarea şi simbolurile sale, arcane mult timp impenetrabile ale ştiinţei sale. În aceste temple, în aceste cripte şi în aceste piramide s-a elaborat faimoasa doctrină a verbului lumină, a cuvântului universal, pe care Moise a vă închide în chivotul său de aur şi a cărei flacără vie va fi Iisus Christos.

Adevărul este imuabil în el însuşi; singur supravieţuieşte tuturor lucrurilor, dar îşi schimbă sălaşurile şi formele, iar revelaţiile sale sunt intermitente. „Lumina lui Osiris" care lumina altă dată pentru iniţiaţi profunzimile naturii şi boltele celeste s-a stins în criptele abandonate. Cuvintele lui Hermes adresate lui Asklepios s-au adeverit: „O, Egipt! Egipt! nu vor rămâne din tine decât poveşti incredibile pentru generaţiile viitoare şi cuvintele săpate în piatră".

Totuşi vrem să readucem la viaţă o rază din acest soare misterios al sanctuarelor, urmând calea secretă a anticei iniţieri egiptene, atât cât ne permite intuiţia esoterică şi răsfrângerea ei fulgurantă peste timp. Dar pentru a intra în templu să aruncăm o privire asupra marilor faze prin care a trecut Egiptul înainte de epoca Hicsoşilor.

Aproape la fel de bătrână ca şi scoarţa continentelor noastre, prima civilizaţie egipteană îşi are originile în antica rasă roşie[41]. Sfinxul colosal de la Gizeh, situat în

41 Într-o inscripţie a celei de-a patra dinastii se vorbeşte de sfinx ca de un monument a cărui origine se pierde în negura vremii, care fusese descoperit din întâmplare sub domnia acelui prinţ, îngropat sub

apropierea Marii Piramide, este opera sa. Din vremurile în care Delta (formată mai târziu din aluviunile Nilului) nu exista încă, animalul monstruos şi simbolic trona deja pe colina sa de granit în faţa lanţului de munţi Libiei şi scruta marea, ale cărei valuri se spărgeau la picioarele sale, acolo unde astăzi se întind veşnicele nisipuri ale deşertului. Sfinxul, această primă creaţie a Egiptului, a devenit simbolul său principal, marca sa distinctivă. Cel mai străvechi sacerdoţiu uman l-a sculptat, imagine a naturii calmă şi redutabilă în misterul său. Un cap de om pe un corp de taur, cu gheare de leu, protejat de aripile sale de vultur. Aceasta este Isis terestră, natura în unitatea vie a regnurilor sale. Căci preoţii săi din timpuri imemoriale ştiau deja şi predicau doctrina conform căreia, în lunga sa evoluţie, natura umană se trage din cea animală. În acest trup compozit, cu elemente de taur, leu, vultur şi om se regăsesc cele patru animale care apar în viziunea lui Ezechiel, reprezentând cele patru elemente constitutive ale microcosmosului şi macrocosmosului: apa, pământul, aerul şi focul, elemente care se află la bazele ştiinţei oculte. De aceea, în secolele următoare, atunci când iniţiaţii vor vedea animalul sacru, în pragul templelor sau în întunericul criptelor, vor simţi misterul viu în ei înşişi şi îşi vor îndrepta în linişte atenţia asupra adevărului interior. Căci, înainte de Oedip, vor şti că dezlegarea enigmei sfinxului este cuvântul om, microcosmos, agent divin, care rezumă toate elementele şi toate forţele naturii.

Rasa roşie nu a lăsat deci din ea însăşi altă mărturie decât Sfinxul de la Gizeh, dovadă de necontestat că pusese şi rezolvase în felul său marea problemă.

hermes

Rasa neagră care a urmat rasei roşii australe în

---

nisipurile deşertului unde fusese uitat de generaţii întregi. Fr. Lenormant, Histoire d'Orient [Istoria Orientului], II, 55. - Or cea de-a patra dinastie ne poartă cu 4.000 de ani înainte de Christos. Ne dăm astfel seama care este vechimea Sfinxului.

dominaţia lumii a transformat Egiptul Antic în principalul său sanctuar. Numele de Hermes-Toth, acest prim misterios iniţiator al Egiptului în doctrinele sacre, se leagă fără îndoială de un prim amestec paşnic între rasa albă şi cea neagră, în regiunile Etiopiei, cu mult timp înainte de epoca ariană. Hermes este un nume generic, ca Manu sau Buddha. El desemnează în acelaşi timp un om, o castă şi un zeu. Ca om, Hermes este primul, marele iniţiator al Egiptului; ca şi castă, este sacerdoţiul depozitar al tradiţiilor oculte; ca zeu, este planeta Mercur, asimilată împreună cu sfera sa unei categorii de spirite, de iniţiatori divini; într-un cuvânt, Hermes prezidă regiuni supraterestre ale iniţierii divine. În economia spirituală a lumii toate aceste lucruri se leagă prin nişte afinităţi secrete ca printr-un fir invizibil. Numele de Hermes este un talisman care le rezumă, un sunet magic care le evocă. De aici şi prestigiul său. Grecii, discipolii egiptenilor, l-au numit Hermes Trismegistul sau cel de trei ori mare, pentru că era considerat rege, legislator şi preot. Este efigia unei epoci în care sacerdoţiul, magistratura şi regalitatea erau unite într-o singură autoritate guvernantă. Cronologia egipteană după Maneton numeşte această epocă domnia zeilor. Pe vremea aceea nu exista nici papirus, nici scriere fonetică, dar ideografia sacră exista deja; ştiinţa sacerdoţiului era înscrisă cu hieroglife pe coloanele şi zidurile criptelor. De dimensiuni din ce în ce mai mari, ea a trecut ulterior în bibliotecile templelor. Egiptenii i-au atribuit lui Hermes patruzeci şi două de cărţi despre ştiinţa ocultă. Cartea greacă cunoscută sub numele de Hermes Trismegistul cuprinde anumite resturi, cu modificările de rigoare, dar infinit mai valoroase, ale teogoniei antice, de la care Moise şi Orfeu şi-au primit primele raze. Doctrina focului principiu şi a verbului lumină, care se regăseşte în viziunea lui Hermes, va rămâne vârful de lance al centrului iniţierii egiptene.

În cele ce urmează vom încerca să regăsim viziunea maeştrilor, acest trandafir mistic care nu se deschide decât în noaptea sanctuarului şi în arcanul marilor religii. Anumite cuvinte ale lui Hermes, amprente ale înţelepciunii antice, vin exact în întâmpinarea acestui demers. „Niciunul dintre gândurile noastre, îi spune el discipolului său Asklepios, nu îl va putea concepe pe Dumnezeu şi nicio limbă nu îl va putea defini. Ceea ce este imaterial, invizibil, lipsit de formă nu poate fi perceput decât prin simţuri; ceea ce este etern nu va putea fi măsurat prin măsura timpului: Dumnezeu este deci inefabil. Dumnezeu le poate comunica, este adevărat, celor câţiva aleşi facultatea de a se ridica deasupra lucrurilor naturale, pentru a percepe anumite străluciri ale supremei sale perfecţiuni, dar aceşti aleşi nu găsesc cuvinte pentru a exprima pe înţelesul tuturor viziunea imaterială care i-a făcut să tresară. Ei pot explica întregii umanităţi cauzele secundare ale creaţiilor, care trec pe sub ochii lor ca imaginile vieţii universale, dar cauza primară rămâne ascunsă şi nu vom ajunge să o înţelegem decât păşind în moarte”. Astfel îi vorbea Hermes discipolului său despre Dumnezeul necunoscut la intrarea în cripte. Discipolii care pătrundeau împreună cu el în profunzimile lor învăţau să le cunoască ca pe nişte fiinţe vii[42].

---

42 Teologia savantă, ezoterică, spune dl Maspéro, este monoteistă încă din timpurile Vechiului Imperiu. Afirmarea unităţii fundementale a fiinţei divine este exprimată în termeni formali şi însufleţită de o mare energie în textele din acea epocă. Dumnezeu este unul, cel care există prin esenţă, singurul care trăieşte în substanţă, singurul generator din ceruri şi de pe pământ care nu a fost creat. În acelaşi timp tată, mamă şi fiu, el creează, dă naştere şi este în mod perpetuu; şi aceste trei persoane, departe de a diviza unitatea naturii divine, tind către perfecţiunea sa infinită. Atributele sale sunt imensitatea, eternitatea, independenţa, voinţa atotputernică, bunătatea fără margini. "El îşi creează propriile membre, care sunt zeii", spun textele antice. Fiecare dintre aceşti zei secundari, consideraţi identici cu Dumnezeul unic, pot forma un nou tip, din care vor emana la rândul lor şi prin acelaşi

Cartea vorbeşte despre moartea sa ca despre plecarea unui zeu. „Hermes vedea lucrurile în integralitatea lor şi văzând, el înţelegea şi înţelegând el avea puterea de a manifesta şi de a revela. Ceea ce gândea, scria; ceea ce scria ascundea în mare parte, tăcând cu înţelepciune şi vorbind în acelaşi timp, pentru ca toate secolele lumii care vor veni să caute aceste lucruri. Şi astfel, după ce le-a ordonat zeilor, fraţii săi, să îi servească drept cortegiu, urcă la ceruri”.

Se poate, în ultimă instanţă, izola istoria politică a popoarelor, dar nu se poate disocia istoria lor religioasă. Religiile Asiriei, Egiptului, ludeei, Greciei nu pot fi înţelese decât dacă identificăm punctul lor de legătură cu antica religie indo-ariană. Luate separat, acestea rămân nişte simple enigme sau şarade; văzute în ansamblul lor şi de departe, ne dezvăluie o superbă evoluţie, în care totul se condiţionează şi se explică reciproc. Într-un cuvânt, istoria unei religii va fi întotdeauna îngustă, superstiţioasă şi falsă; nu este adevărată decât istoria religioasă a umanităţii. De la această înălţime nu se mai simt decât curenţii care fac ocolul pământului. Poporul egiptean, cel mai independent şi cel mai închis dintre toate popoarele pământului la influenţele exterioare, nu s-a putut sustrage acestei legi universale. Cu cinci mii de ani înaintea lui Christos, lumina lui Rama, aprinsă în Iran, a strălucit deasupra Egiptului şi a devenit legea lui Ammon-Ra, zeul solar al Tebei. Această constituţie i-a permis să facă faţă atâtor revoluţii. Menes a fost primul rege justiţiar, primul faraon care a pus în practică aceste legi. S-a ferit să răpească Egiptului vechea sa teologie, care era şi a sa. Nu a făcut decât să o confirme şi să o înflorească, adăugându-i o organizare socială nouă: sacerdoţiul, adică autoritatea predicatoare, încredinţat unui prim consiliu; justiţia altuia;

---

procedeu alte tipuri inferioare. Histoire ancienne des peuples de l'Orient [Istoria antică a popoarelor Orientului].

guvernarea statului primelor două; regalitatea concepută ca o delegaţie a acestora şi supusă controlului lor; independenţa relativă a regiunilor şi a comunelor de la baza societăţii. Este ceea ce am putea numi guvernarea iniţiaţilor. Cheia de boltă a acesteia era o sinteză a ştiinţelor, cunoscută sub numele de Osiris (O-Sir-Is), stăpânul intelectual. Marea piramidă a acestuia este simbolul matematic. Faraonul, care îşi primea numele de iniţiere în templu, care înfăptuia arta sacerdotală şi regală pe tron, era deci un personaj complet diferit de despotul asirian, a cărui putere arbitrară se sprijinea pe crimă şi vărsare de sânge. Faraonul era iniţiatul încoronat sau cel puţin elevul şi instrumentul iniţiaţilor. Secole de-a rândul faraonii vor apăra, împotriva Asiei devenite despotică şi a Europei anarhice, legea berbecului, care reprezenta pe-atunci drepturile justiţiei şi ale arbitrajului internaţional.

Spre anul 2000 înainte de Christos, Egiptul a trecut prin cea mai grea criză prin care poate trece un popor: cea a invaziei străine şi a unei semicuceriri. Invazia feniciană era ea însăşi urmarea marii schisme religioase a Asiei, care ridicase masele populare, semănând discordia între temple. Condusă de regii păstori, numiţi hicsoşi, această invazie şi-a împins potopul spre Deltă şi spre Egiptul de Mijloc. Regii schismatici aduceau cu ei o civilizaţie coruptă, moliciunea ioniană, luxul Asiei, moravurile haremului, o idolatrie grosieră. Existenţa naţională a Egiptului era compromisă, intelectualitatea sa în pericol, misiunea sa universală ameninţată. Dar avea un nucleu viu, adică un corp bine organizat de iniţiaţi, depozitari ai anticei ştiinţe a lui Hermes şi a lui Ammon-Ra. Ce a făcut acest nucleu? S-a retras în adâncurile sanctuarelor sale, s-a închis în sine pentru a rezista mai bine în faţa duşmanului. În aparenţă, sacerdoţiul a fost supus de invazie şi i-a recunoscut pe uzurpatori, care aduceau legea taurului şi cultul boului Apis. Totuşi, ascunşi în temple,

cele două consilii şi-au păstrat aici, ca pe o comoară sacră, ştiinţa, tradiţiile, religia antică şi pură şi, alături de acestea, speranţa unei restaurări a dinastiei naţionale. În acea perioadă, preoţii au început să răspândească prin mulţimi legenda lui Isis şi Osiris, a dezmembrării acestuia şi a reînvierii sale viitoare, prin fiul său Horus, care îi va găsi membrele răspândite de Nil. Imaginaţia mulţimii era înflăcărată de fastul ceremoniilor publice. Dragostea sa pentru vechea religie era alimentată prin reprezentări ale nenorocirilor aduse de zeiţă, lamentări pentru pierderea soţului său celest şi speranţa că îl va putea ajuta să se încarneze în fiul său Horus pe divinul mediator. În acelaşi timp iniţiaţii au considerat necesar să facă adevărul esoteric inatacabil şi l-au acoperit cu un văl de simboluri. Răspândirii cultului popular al lui Isis şi Osiris îi corespunde organizarea interioară şi savantă a micilor şi marilor mistere. Acestea au fost înconjurate de bariere aproape de netrecut, de pericole teribile. Au fost inventate încercări morale, a fost instituit jurământul tăcerii; iniţiaţilor care divulgau cel mai mic detaliu al misterelor le era aplicată în mod riguros pedeapsa cu moartea. Graţie acestei organizări severe, iniţierea egipteană a devenit nu doar refugiul doctrinei esoterice, ci şi creuzetul unei reînvieri naţionale şi şcoala religiilor viitoare. În timp ce uzurpatorii încoronaţi domneau la Memfis, Teba pregătea lent regenerarea ţării. Din templul său, din arcul solar al Egiptului, a ieşit Amos, care i-a alungat pe hicsoşi după nouă secole de dominaţie şi a repus în drepturile lor ştiinţa egipteană şi religia masculină a lui Osiris.

Astfel, misterele au salvat sufletul Egiptului aflat atâta amar de vreme sub tiranie străină şi asta pentru binele umanităţii. Căci aceasta era pe-atunci forţa disciplinei, puterea iniţierii, care închideau în ele cea mai mare forţă morală, cea mai înaltă selecţie intelectuală.

Iniţierea antică se baza pe o concepţie despre om,

mai sănătoasă şi, în acelaşi timp, mai elevată decât cea de astăzi. Noi facem disocierea între educaţia corpului, sufletului şi spiritului. Ştiinţele noastre fizice şi naturale, foarte avansate în ele însele, fac abstracţie de principiul sufletului şi de difuziunea sa în univers; religia noastră nu răspunde nevoilor inteligenţei; medicina noastră nu vrea să aibă nimic de-a face nici cu sufletul, nici cu spiritul. Omul contemporan caută plăcerea fără a căuta în acelaşi timp şi bucuria, bucuria fără a căuta ştiinţa, ştiinţa fără a căuta înţelepciunea. Antichitatea nu admitea separarea acestora. În toate domeniile, ţinea cont de tripla natură a omului. Iniţierea era o pregătire treptată a fiecărei fiinţe umane în parte pe un drum, spre culmile ameţitoare ale spiritului, de unde viaţa poate fi dominată. „Pentru a ajunge la iniţiere, spuneau înţelepţii acelor vremuri, omul are nevoie de o reintegrare totală a fiinţei sale fizice, morale şi intelectuale. Or, această reintegrare nu este posibilă decât prin exerciţiul simultan al voinţei, al intuiţiei şi al gândirii. Prin concordanţa lor perfectă, omul îşi poate dezvolta facultăţile până la limite imprevizibile. Spiritul îşi are simţurile lui adormite; iniţierea le trezeşte. Printr-un studiu aprofundat, prin exerciţiu constant, omul se poate pune pe sine într-un raport conştient cu forţele oculte ale universului. Printr-un efort susţinut poate atinge percepţia spirituală directă, îşi poate deschide căi nebănuite spre lumea de dincolo şi devine capabil să se îndrepte într-acolo. Doar atunci poate spune că şi-a învins destinul şi că şi-a cucerit chiar din acea existenţă libertatea divină. Doar atunci poate deveni iniţiator, profet şi teurg, adică: văzător şi creator de suflete. Doar cel care îşi poate ordona lui însuşi, le poate ordona şi celorlalţi; doar cel care este liber poate elibera”.

Astfel gândeau iniţiaţii antici. Cei mai mari dintre ei trăiau şi acţionau în consecinţă. Adevărata iniţiere era deci altceva decât un vis lipsit de substanţă şi o simplă instruire

ştiinţifică; era crearea unui suflet din propriile resurse, renaşterea într-un plan superior, înflorirea într-o lume a divinităţii.

Avansând în epoca lui Ramses, a lui Moise şi a lui Orfeu, spre anul 1300 înaintea lui Christos, să încercăm să pătrundem în inima iniţierii egiptene. Monumentele figurative, cărţile lui Hermes, tradiţia evreiască şi greacă ne permit să readucem la viaţă fazele sale ascendente şi să ne facem o idee despre cea mai înaltă revelaţie la care a ajuns.

Isis. iniţierea. Încercările

Pe timpul lui Ramses civilizaţia egipteană era la apogeul gloriei sale. Faraonii celei de-a XX-a dinastii, elevi şi purtători ai spadei sanctuarelor susţineau ca nişte adevăraţi eroi lupta împotriva Babilonului. Arcaşii egipteni îi hărţuiau pe libieni, pe bodoni şi pe numizi până în centrul Africii. O flotă de o sută de vele a gonit coaliţia schismaticilor până la gurile Indusului. Pentru a rezista mai bine la şocul Asiriei şi al aliaţilor săi, cei din dinastia Ramses trasaseră rutele strategice până în Liban şi construiseră un lanţ de forturi între Mageddo şi Karkemish. Caravane interminabile şerpuiau prin deşert, de la Radasieh la Eléphantine. Lucrările de arhitectură se desfăşurau fără întrerupere şi pentru ele erau folosiţi muncitori de pe trei continente. Sala hipostil din Karnak, ai cărei stâlpi ajung la înălţimea coloanei Vendôme, era reparată; templul de la Abydos se îmbogăţea cu minuni sculpturale, iar Valea Regilor, cu monumente grandioase. Se construia la Bubaste, la Luxor, la Speos Ibsambul. La Memfis, Ramesseumul se ridica înconjurat de păduri, de obeliscuri, de statui, de monoliţi gigantici.

În mijlocul acestei activităţi clocotitoare, al acestei vieţi orbitoare, un străin, mai mult decât un simplu aspirant la Mistere, venit de pe plajele îndepărtate ale Asiei Mici sau din munţii Traciei, poposea în Egipt, atras

de reputaţia templelor sale! Ajuns la Memfis, rămase mut de uimire. Monumente, spectacole, sărbători publice, totul îi dădea impresia de opulenţă, de măreţie. După ceremonia încoronării regelui, care se făcea în secret într-un sanctuar, îl văzu pe faraon ieşind din templu în faţa mulţimii, urcând pe scutul său, purtat de doisprezece slujitori *flabelliferes* ai statului său major. În faţa lui, doisprezece tineri leviţi ţineau pe perne brodate cu aur însemnele regale: sceptrul arbitrilor cu cap de berbec, spada, arcul şi masa de arme. În spatele lui se aflau locuinţa regelui şi colegiile sacerdotale, urmate de iniţiaţii în marile şi în micile mistere. Pontifii purtau tiara albă şi tot pieptul le era acoperit de strălucitoare pietre simbolice. Demnitarii coroanei purtau decoraţiile mielului, berbecului, leului, crinului, albinei, prinse cu lanţuri masive lucrate admirabil. Corporaţiile închideau procesiunea cu emblemele şi drapelele lor desfăşurate[43]. Noaptea, bărcile magnific împodobite plimbau pe lacuri artificiale orchestrele regale, în mijlocul cărora se perindau în atitudini hieratice dansatoare şi cântăreţe la teorbă. Însă nu această pompă opulentă era ceea ce căuta tânărul. Dorinţa de a pătrunde arcanele Egiptului îl aducea atât de departe. I se spusese că în sanctuarele Egiptului trăiau magi, hierofani care se aflau în posesia ştiinţei divine. El era unul dintre cei care voiau să intre în posesia secretelor zeilor. Un preot din ţara sa îi vorbise despre *Cartea Morţilor*, de banderola sa misterioasă pusă pe capetele mumiilor în chip de împărtăşanie şi care povestea sub

O formă simbolică călătoria sufletului după moarte, după preoţii lui Ammon-Ra. Urmărise cu o curiozitate avidă şi un anumit tremur interior amestecat cu îndoială

43 A se vedea picturile murale din templele Tebei, reproduse în cartea lui François Lenormant şi capitolul despre Egipt din Mission des Juifs [Misiunea evreilor] , de dl Saint-Yves d'Alveydre.

această lungă călătorie a sufletului după moarte; ispăşirea sa într-o zonă fierbinte; purificarea corpului său sideral; întâlnirea sa cu călăuza rea, aşezat într-o barcă, cu capul întors şi cu călăuza bună, care priveşte înainte; judecata sa în faţa celor patruzeci şi doi de judecători tereştri; justificarea lui de către Toth; în fine, intrarea şi transfigurarea sa în lumina lui Osiris. Putem să ne dăm seama de puterea pe care o exercita această carte şi de revoluţia totală pe care iniţierea egipteană o opera adesea asupra spiritelor, după următorul pasaj din *Cartea Morţilor*. „Acest capitol fu găsit la Hemopolis, cu scris albastru pe o dală de alabastru, la picioarele lui Toth (Hermes) din timpul regelui Menkara, prin prinţul Hastatef, în călătoria sa de inspecţie a templelor. El duse piatra în templul regal. O, mare arcan! Nu mai văzu, nu mai auzi, după ce citi acest capitol pur şi sfânt, nu se mai apropie de nicio femeie şi nu mai mâncă nici carne, nici peşte.”[44] Dar ce era adevărat în aceste discursuri tulburătoare, în aceste imagini hieratice, în spatele cărora lucea misterul de dincolo de morminte? „Isis şi Osiris ştiu!” i se spunea. Dar care erau aceşti zei despre care nu se vorbea decât în şoaptă? Exact pentru a afla acest răspuns bătea străinul la poarta marelui templu din Teba sau din Memfis.

Servitorii îl conduceau sub porticul unei curţi interioare, ai cărei stâlpi enormi păreau nişte lotuşi uriaşi, care susţineau cu forţa şi puritatea lor arcul solar, templul lui Osiris. Hierofantul se apropia de noul venit. Maiestuozitatea trăsăturilor sale, pacea care se citea pe chipul său, misterul din ochii săi negri, impenetrabili, dar plini de lumină interioară, îl neliniştea deja pe postulant. Această privire sfredelea ca un poanson. Străinul simţea că se află în faţa unui om căruia nu va putea să îi ascundă niciodată nimic. Preotul lui Osiris îi punea noului venit

44 Cartea Morgilor, Capitolul LXIV.

întrebări despre oraşul său natal, despre familia sa şi despre templul în care fusese instruit. Dacă în timpul acestui scurt, dar pătrunzător examen era considerat nedemn de mistere, un gest silenţios, dar irevocabil îi arăta uşa. Dar dacă hierofantul găsea în aspirant dorinţa sinceră de a îmbrăţişa adevărul, îl ruga să îl urmeze. Împreună traversau porticuri, curţi interioare, apoi, pe o alee săpată în piatră sub cerul liber şi mărginită de stele şi sfincşi, ajungeau la un mic templu care servea drept intrare în criptele subterane. Uşa era mascată de o statuie a lui Isis în mărime naturală. Zeiţa aşezată ţinea o carte închisă pe genunchi, într-o atitudine de meditaţie şi de reculegere. Chipul său era impasibil. Sub statuie se putea citi:

Niciun muritor nu mi-a ridicat vălul.

— Aici este poarta sanctuarului ocult, spunea hierofantul. Priveşte aceste două coloane. Cea roşie reprezintă ascensiunea spiritului spre lumina lui Osiris; cea neagră semnifică captivitatea sa în materie, iar această cădere poate merge până la anihilare. Oricine abordează ştiinţa şi doctrina noastră îşi pune în joc propria viaţă. Nebunia sau moartea, iată ce găseşte aici cel slab sau cel rău; cei puternici şi cei buni găsesc aici, singuri, viaţa şi nemurirea. Mulţi imprudenţi au intrat pe această uşă şi n-au mai ieşit vii. Este o prăpastie care nu-i scoate la lumina zilei decât pe cei îndrăzneţi.

Deci gândeşte-te bine la ceea ce vei face, la pericolele la care te expui şi, dacă curajul tău nu este la înălţime, renunţă de pe acum. Căci o dată ce această uşă se va închide în urma ta, nu vei mai putea da înapoi.

Dacă străinul insista în voinţa sa, hierofantul îl ducea în curtea exterioară şi îl lăsa în grija slujitorilor templului, cu care trebuia să petreacă o săptămână, obligat fiind la muncile cele mai umile, să asculte imunurile şi să facă penitenţe. I se impunea liniştea absolută.

În seara încercărilor, doi neocori[45] sau asistenţi îl însoţeau pe aspirantul la mistere până la uşa sanctuarului ocult. Se intra într-un vestibul întunecos, fără ieşire aparentă. În cele două părţi ale acestei săli lugubre, la lumina torţelor, străinul vedea un rând de statui cu trupuri de oameni şi capete de animale, de lei, de tauri, de păsări de pradă, de şerpi care păreau că îl pândesc din întuneric. La capătul acestui culoar sinistru, pe care aspirantul trebuia să îl traverseze fără a rosti niciun cuvânt, se afla o mumie şi un schelet uman, în picioare, în faţa mumiei. Şi, cu un gest mut, cei doi neocori îi arătau novicelui o nişă în peretele din faţa sa. Era intrarea unui culoar atât de scund, încât nu se putea intra decât pe brânci.

— Dacă încă mai vrei să renunţi, îi spuse unul dintre asistenţi, uşa sanctuarului nu este închisă. Dacă nu o faci acum, trebuie să-ţi continui drumul pe aici şi nu mai ai cale de întoarcere.

— Rămân, zise novicele adunându-şi tot curajul.

Atunci neocorii îi lăsară o lampă aprinsă, se întoarseră şi închiseră cu zgomot uşa sanctuarului. Acum nu mai putea ezita, trebuia să intre în culoar. De-abia se strecură pe vine, ţinând lampa într-o mână, că şi auzi o voce spunându-i din străfundurile pământului: „Aici pier cei nebuni, care au râvnit ştiinţa şi puterea”. Datorită unui minunat efect acustic, aceste cuvinte se repetară de şapte ori în ecouri îndepărtate. Trebuia să meargă înainte; culoarul se lărgea, dar cobora într-o pantă din ce în ce mai accentuată. În fine, călătorul îndrăzneţ se găsea în faţa unui culoar în formă de pâlnie, care ajungea la o altă spărtură în zid. O scară din fier se pierdea în întuneric; novicele riscă. La ultima treaptă a scării privirea sa speriată căzu pe un puţ înspăimântător. Lampa sa slabă cu naft, pe care o strângea cu convulsii în mâna sa

45 Folosim acest termen ca fiind cea mai inteligibilă traducere greacă a termenilor egipteni.

tremurătoare, îşi proiecta lumina slabă în tenebrele fără fund. Ce să facă? Deasupra lui, imposibila întoarcere; dedesubt, căderea în abis, noaptea înspăimântătoare. În disperarea sa, zări o crevasă în stânga. Agăţându-se cu o mână de scară, ţinând lampa cu cealaltă, zări nişte trepte. O scară! aceasta era salvarea sa. Se aruncă; urcă, scăpase de prăpastie! Scara, străbătând roca precum un sfredel, urca în spirală. În fine, aspirantul se găsea în faţa unui grilaj de bronz, care dădea într-o mare galerie susţinută de cariatide mari. Din când în când vedea pe perete rânduri de fresce simbolice. Erau unsprezece de fiecare parte, slab luminate de lămpi de cristal pe care le ţineau în mâinile lor frumoasele cariatide.

Un mag numit *pastofor* (paznic al simbolurilor sacre) îi deschise novicelui grilajul şi îl întâmpină cu un surâs binevoitor. Îl felicită pentru că traversase cu succes prima probă, apoi, însoţindu-l prin galerie, îi explică picturile sacre. Sub fiecare dintre picturi se afla o literă şi un număr. Cele douăzeci şi două de simboluri reprezentau primele douăzeci şi două de arcane şi constituiau alfabetul ştiinţei oculte, adică principiile absolute, cheile universale, care, aplicate prin voinţă, devin sursa oricărei înţelepciuni şi a oricărei puteri. Aceste principii se fixau în memorie prin corespondenţa lor cu literele limbilor sacre şi cu numerele corespondente acestor litere. Fiecare literă şi fiecare număr exprimă, în această limbă, o lege ternară, care îşi are repercusiunea asupra *lumii divinului*, asupra *lumii intelectului* şi asupra *lumii fizice*. Aşa cum degetul care atinge o coardă a lirei face să răsune nota gamei şi să vibreze toate armonicele sale, aşa spiritul care contemplă toate virtualităţile unui număr, vocea care rosteşte o literă cu conştiinţa vibraţiilor sale, evocă o putere cu repercusiuni în cele trei lumi.

Astfel, litera A, care corespunde numărului 1, exprimă *în lumea divină*: fiinţa absolută, de la care emană

toate fiinţele; *în lumea intelectuală*: unitatea, sursa şi sinteza numerelor; *în lumea fizică*: bărbatul, fiinţa din vârful piramidei fiinţelor relative care, prin extrapolarea facultăţilor sale, se ridică în sferele concentrice ale infinitului. Arcanul 1 era reprezentat la egipteni printr-un mag în robă albă, cu sceptrul în mână, purtând pe frunte o coroană de aur.

Roba albă semnifica puritatea, sceptrul, ordinul, iar coroana de aur, lumina universală.

Novicele era departe de a înţelege toate ciudăţeniile şi noutăţile pe care le auzea, dar perspective necunoscute i se deschideau la auzul cuvintelor pastoforului, în faţa acestor frumoase picturi, care îl priveau cu impasibila gravitate a zeilor. În spatele fiecăreia dintre ele întrezărea în luciri o înlănţuire de gânduri şi imagini evocate brusc. Bănuia pentru prima dată *interiorul* lucrurilor, prin lanţul misterios al cauzalităţii. Astfel, de la o literă la alta, de la un număr la altul, maestrul îi explica elevului său sensul arcanelor şi îl conducea prin *Isis Urania* la *carul lui Osiris*, prin *turnul strălucitoare* şi, în fine, *la coroana magilor*. „Şi trebuie să ştii, spunea pastoforul, ce vrea să spună această coroană: toată voinţa care s-a unit cu Dumnezeu pentru a manifesta adevărul şi a fi o unealtă a justiţiei, intră începând chiar din această viaţă în participarea puterii divine asupra fiinţelor şi lucrurilor, recompensă eternă a spiritelor eliberate”. Ascultându-l pe maestru, neofitul simţi în acelaşi timp surprindere, teamă şi încântare. Erau primele luciri ale sanctuarului, iar adevărul pe care îl ghicea îi părea aurora unei divine amintiri reîmprospătate.

Încercările nu se sfârşiseră însă. După ce îi spuse ce avea de spus, pastoforul deschise o uşă care ducea la o nouă boltă îngustă şi lungă, la extremitatea căreia trosnea un rug aprins. „Dar aceasta este moartea!” exclamă novicele; şi îşi privi călăuza fremătând. „Fiul meu,

răspunse pastoforul, moartea nu înspăimântă decât naturile ratate. Am trecut şi eu mai demult prin aceste flăcări ca un câmp de trandafiri”. Şi grilajul galeriei arcanelor se închise în spatele postulantului. Apropiindu-se de bariera de foc, înţelese că rugul se reducea la o iluzie optică creată de împletiri uşoare ale unor bucăţi de lemn răşinos, dispuse câte cinci pe grilaje. O potecă desenată în mijlocul ei îi permitea să treacă rapid. *Încercării focului* îi urmă *încercarea apei*. Aspirantul era obligat să traverseze o apă moartă şi neagră, la lumina unui foc mare de naft, care lucea în spatele lui, în camera focului. După aceasta, doi asistenţi îl conduceau, aşa tremurător cum era încă, într-o grotă obscură în care nu se zărea decât un pat moale, în mod misterios iluminat de lumina slabă a unei lămpi de bronz suspendată de boltă. Îl lăsară să se usuce, îi unseră trupul cu esenţe fine, îl îmbrăcară în pânză moale de in şi îl lăsară singur, spunându-i:

„Odihneşte-te şi aşteaptă-l pe hierofant”.

Novicele îşi întinse membrele rupte de oboseală pe aşternutul somptuos al patului său. După emoţiile diverse pe care le simţise, acest moment de calm i se părea o binecuvântare. Picturile sacre pe care le văzuse, toate acele figuri stranii, sfinxul, cariatidele îi treceau din nou prin faţa ochilor. De ce îi revenea însă una dintre acele picturi ca o halucinaţie? îi apărea cu obstinaţie arcanul X reprezentat printr-o roată sprijinită pe axul său între două coloane. Pe de o parte, muntele Hermanubis, geniul binelui, frumos ca un tânăr efeb; pe de altă parte, Tyfon, geniul răului, cu capul în jos, care se îndreaptă către prăpastie. Între cei doi, pe partea cea mai de sus a roţii, stă un sfinx care ţine o spadă în gheara sa.

Zumzetul neclar al unei muzici lascive care părea că vine din străfundurile grotei alungă această imagine. Erau sunete uşoare şi neclare, de o melancolie tristă şi incisivă. O vibraţie metalică venea să-i gâdile urechea, amestecată

cu freamătul harpei, din care ieşeau sunete de flaut, suspine gâfâitoare ca o respiraţie arzătoare. Înfăşurat într-un vis de foc, străinul închise ochii. Când îi redeschise, văzu la câţiva paşi de culcuşul său o apariţie bulversantă de viaţă şi de o infernală seducţie. O femeie din Nubia, înveşmântată cu un voal de purpură transparentă, purtând la gât un colier de amulete, asemenea preoteselor din Mylitta, stătea în picioare, învăluindu-l cu privirea şi ţinând în mâna stângă o cupă încoronată cu trandafiri. Ea era tipul acela nubian, a cărui senzualitate intensă şi îmbătătoare concentrează toate puterile de animal feminin: pometi ieşiţi în afară, nări dilatate, buze groase ca un fruct roşu şi savuros. Novicele sări în picioare şi, surprins, neştiind dacă trebuie să tremure sau să se bucure, îşi încrucişă instinctiv mâinile pe piept. Dar sclava se apropia de el cu paşi înceţi şi, lăsând ochii în jos, îi spuse în şoaptă: „Ţi-e frică de mine, frumosule de pe alte meleaguri? Eu îţi aduc răsplata învingătorilor, uitarea chinurilor, cupa fericirii…” Novicele ezită; atunci, cuprinsă de oboseală, nubiana se întinse pe culcuş şi îl învălui pe străin cu o privire rugătoare ca o flacără umedă prelungă. Blestemat ar fi fost dacă îndrăznea să o înfrunte şi dacă se apleca asupra acestei guri, dacă se lăsa îmbătat de aceste parfumuri grele care emanau din umerii ei bronzaţi. O dată ce atingea această mână şi-şi înmuia buzele în cupă era pierdut… se rostogoli în culcuş într-o convulsie arzătoare. Dar după ce-şi potoli dorinţa sălbatică, lichidul pe care îl băuse îl aruncă într-un somn greu. Când se trezi, era singur, înfricoşat. Lampa arunca o lumină lugubră pe culcuşul său în dezordine. Un bărbat stătea în picioare în faţa lui; era hierofantul care îi spuse:

— Ai fost învingător în primele încercări. Ai triumfat asupra morţii, asupra focului şi apei, dar n-ai ştiut să te învingi pe tine însuţi. Tu, care aspiri la înălţimile spiritului şi ale cunoaşterii, ai sucombat primei tentaţii a simţurilor

şi ai căzut în prăpastia materiei. Cel care este sclavul simţurilor, să trăiască în tenebre. Ai preferat tenebrele luminii, rămâi deci în tenebre. Te-am avertizat despre pericolele la care te expuneai. Ţi-ai salvat viaţa, dar ţi-ai pierdut libertatea. Vei rămâne deci sclav al templului, sub pedeapsa cu moartea.

Dacă, dimpotrivă, aspirantul ar fi vărsat cupa şi ar fi respins-o pe cea care i-o întindea, douăsprezece neocori purtând torţe l-ar fi condus triumfal în sanctuarul lui Osiris, în care magii aranjaţi în hemiciclu şi înveşmântaţi în alb l-ar fi aşteptat în adunarea care s-ar fi reunit în plen pentru ceremonia sa. În străfundurile templului invadat de o lumină splendidă zărea statuia colosală a lui Isis din fontă, cu un trandafir de aur la piept şi încoronată cu o diademă cu şapte raze. Ea îl ţinea pe fiul său Horus în braţe. În faţa zeiţei, hierofantul, îmbrăcat în purpură, îl primea pe noul venit care trebuia să depună, sub imprecaţiile cele mai de temut, jurământul tăcerii şi al supunerii. Atunci îl saluta în numele întregii adunări ca pe un frate şi un viitor iniţiat. În faţa acestor maeştrii augusti, discipolul lui Isis se simţea ca în prezenţa zeilor. Depăşindu-şi limitele, intra pentru prima dată în sfera adevărului.

Iv osiris. moartea şi reînvierea

Şi totuşi nu este admis decât la pragul de jos al acestuia. Căci acum îşi începea lungii ani de studii şi ucenicie. Înainte să se ridice până la Isis Urania, trebuia s-o cunoască pe Isis terestră, să se instruiască în ştiinţele fizice şi androgonice. Timpul său era împărţit între meditaţiile din celula sa, studiul hieroglifelor în sălile şi cursurile templului, vaste ca o cetate, şi lecţiile profesorilor. Se instruia în ştiinţele minerale şi ale plantelor, în istoria omului şi a popoarelor, medicină, arhitectură şi muzica sacră. În această lungă ucenicie nu trebuia doar să *cunoască*, ci şi să *devină*, să dobândească

forţa prin renunţare. Înţelepţii antici credeau că omul nu se află în posesia adevărului decât dacă devine parte integrantă din fiinţa sa intimă, un act spontan al sufletului. Dar în această profundă lucrare de asimilare, elevul era lăsat singur cu sine însuşi. Mentorii săi nu îl ajutau cu nimic, mirându-se de răceala şi indiferenţa lor. Era supravegheat îndeaproape, era supus unor reguli intransigente; i se cerea o supunere absolută, dar toate adevărurile i se revelau într-o anumită limită. Neliniştilor şi întrebărilor sale i se răspundea: „Aşteaptă şi lucrează”. Atunci era cuprins de revolte bruşte, de regrete amare, de bănuieli înfricoşătoare. Devenise sclavul unor impostori îndrăzneţi sau al vrăjitorilor de magie neagră, care îi subjugau voinţa în scopuri infame? Adevărul i se refuza; zeii îl abandonau; era singur, prizonier al templului. Adevărul îi apăruse sub forma unui sfinx. Acum sfinxul îi spunea: „Eu sunt îndoiala!” Şi bestia înaripată, cu cap de femeie impasibilă şi gheare de leu îl ducea pentru a-l sfâşia în deşertul cu nisip arzător.

După aceste coşmaruri veneau orele de acalmie şi presentimente divine. Atunci înţelese sensul simbolic al încercărilor la care fusese supus după ce intrase în templu. Căci vai! puţul întunecos în care era cât pe ce să cadă nu era la fel de negru ca abisul adevărului insondabil; focul prin care trecuse era mai puţin de temut decât pasiunile care îi ardeau încă trupul; apa îngheţată şi adâncă în care trebuise să se cufunde era mai puţin rece decât îndoiala în care se înfunda spiritul său şi se îneca în momentele întunecate.

Într-una din sălile templului se succedau pe două rânduri picturile sacre care îi fuseseră explicate în criptă în noaptea încercărilor şi care reprezentau cele douăzeci şi două de arcane. Aceste arcane care erau lăsate să se întrevadă pe pragul ştiinţei oculte erau însăşi coloanele teologiei, dar trebuia să fi traversat toate treptele iniţierii

pentru a le înţelege. De-atunci, niciunul dintre maeştrii săi nu îi mai vorbise. I se permitea doar să se plimbe prin acea sală şi să mediteze asupra acelor semne. Petrecea acolo ore întregi de solitudine. Prin aceste figuri caste de lumină, grave ca eternitatea, invizibilul şi implacabilul se infiltrau încetul cu încetul în sufletul neofitului. În compania mută a acestor divinităţi tăcute şi anonime, care păreau că veghează fiecare asupra unei sfere a vieţii, începu să aibă simţăminte necunoscute lui până atunci: mai întâi, o coborâre în adâncurile fiinţei sale, apoi, un fel de detaşare de lumea care îl făcea să planeze deasupra lucrurilor. Uneori îl întreba pe unul dintre magi: „Îmi va fi permis într-o zi să respir mireasma trandafirului lui Isis şi să văd lumina lui Osiris?” I se răspundea: „Aceasta nu depinde de noi. Adevărul nu se dă. Se regăseşte în propriaţi fiinţă sau nu. Noi nu putem face din tine un adept, trebuie să devii tu singur. Lotusul creşte sub apă mult timp, înainte să înflorească. Nu grăbi desfacerea florii divine. Dacă trebuie să se producă, se va produce la momentul potrivit. Lucrează şi roagă-te în tăcere”.

Şi discipolul se întorcea la studiile sale, la meditaţiile sale, cu o bucurie tristă. Gusta din farmecul auster şi suav al acestei singurătăţi prin care trece ca un suflu al fiinţei fiinţelor. Astfel se scurseră luni, ani. Simţea în el o transformare lentă, o metamorfoză completă. Pasiunile care îi asaltaseră tinereţea se îndepărtau ca nişte umbre, iar gândurile care îl încercau acum, îi surâdeau ca nişte prieteni veşnici. Ceea ce simţea uneori era înghiţirea eului său terestru şi naşterea unui alt eu, mai pur şi mai subtil. În acea revelaţie, i se întâmpla să se prosterneze în faţa treptelor sanctuarului închis. Atunci nu mai simţea în el nici revoltă, nici dorinţă, nici regret. Nu-i mai rămânea decât un abandon perfect al sufletului său în faţa Zeilor, o ablaţiune completă adusă adevărului. „O, Isis, spunea în rugăciunea sa, pentru că sufletul meu nu este decât o

lacrimă a ochilor tăi, fie ca el să cadă ca o rouă peste alte suflete şi, în moarte, să simt parfumul lor venind spre tine. Iată-mă gata de sacrificiu”.

După una dintre rugăciunile sale mute, discipolul aproape în extaz îl văzu lângă el, ca o viziune ieşită din adâncurile pământului, pe hierofantul învăluit în lucirile calde ale asfinţitului. Preotul părea că îi citeşte toate gândurile, că îi pătrunde toată drama vieţii sale interioare.

— Fiul meu, îi spuse el, se apropie ceasul în care adevărul îţi va fi dezvăluit. L-ai presimţit deja, privind în adâncul fiinţei tale şi găsind aici viaţa divină. Vei intra în marea, inefabila comuniune a iniţiaţilor. Tu eşti demn prin puritatea inimii tale, prin iubirea pentru adevăr şi forţa renunţării. Dar nimeni nu ajunge la pragul lui Osiris fără a trece prin moarte şi prin reînviere. Noi te vom însoţi în criptă. Fii fără teamă, căci eşti deja unul dintre ai noştri.

La apusul soarelui, preoţii lui Osiris cu făcliile aprinse îl însoţeau pe noul adept într-o criptă joasă susţinută de patru stâlpi sprijiniţi pe sfincşi. Într-un colţ se găsea un sarcofag deschis, din marmură[46].

— Nimeni, spuse hierofantul, nu se poate eschiva în faţa morţii şi orice suflet viu este destinat reînvierii. Adeptul trece viu prin mormânt pentru a intra încă din această viaţă în lumina lui Osiris. Deci, întinde-te în acest sicriu şi aşteaptă venirea luminii. În această noapte vei

46 Arheologii au văzut de-a lungul timpului în sarcofagele marii piramide de la Giseh, mormântul regelui Sesostris, după credinţa lui Herodot, care nu era iniţiat şi căruia preoţii egipteni nu i-au încredinţat decât nişte anecdote şi poveşti populare. Dar regii Egiptului îşi aveau mormintele în altă parte. Structura interioară şi bizară a piramidei dovedeşte că ea trebuia să servească ceremoniilor iniţierii şi practicilor secrete ale preoţilor lui Osiris. Aici găsim Pupul adevărului, pe care l-am descris, scara care urcă spre sala arcanelor... Camera numită a regelui, în care se află sarcofagele, era cea în care adeptul era condus în ziua premergătoare marii sale iniţieri. Aceste dispo-ziţii erau reproduse în impunătoarele temple ale Egiptului medieval şi antic.

trece prin poarta spaimei şi vei ajunge în pragul iniţierii.

Adeptul se întinse în sarcofagul deschis, hierofantul îşi trecu mâna peste el pentru a-l binecuvânta şi cortegiul iniţiaţilor se îndepărtă în liniştea cavoului. O lampă, pusă pe pământ, mai luminează încă cu lumina sa pâlpâitoare cei patru sfincşi pe care se sprijină coloanele joase ale criptei. Un cor de voci joase se aude ca un murmur stins. De unde vine? Este cântecul care însoţeşte funeraliile!… Apoi se stinge, lampa aruncă o ultimă licărire şi se stinge şi ea. Adeptul este singur în tenebre, frigul sepulcral îl învăluie, îi îngheaţă membrele. Trece treptat prin senzaţiile dureroase ale morţii şi cade în letargie. Viaţa i se derulează prin faţa ochilor în tablouri succesive, ireale şi conştiinţa sa terestră devine din ce în ce mai vagă şi mai difuză. Pe măsură ce îşi simte corpul din ce în ce mai puţin, partea subtilă, fluidă a fiinţei sale se înălţă. Adeptul intră în extaz…

Ce este acest punct strălucitor şi îndepărtat care apare, imperceptibil, pe fondul întunecat al tenebrelor? Se apropie, creşte, devine o stea cu cinci vârfuri, ale cărei raze au toate culorile curcubeului şi care aruncă în tenebre săgeţi de lumină magnetică. Acum un soare îl atrage în flacăra centrului său incandescent. Să fie magia mentorilor cea care produce această iluzie? Să fie invizibilul care devine vizibil? Să fie prevestirea adevărului celest, steaua strălucitoare a speranţei şi a nemuririi? Viziunea dispare; în locul său, un boboc de floare se deschide în noapte, o floare imaterială, dar sensibilă şi înzestrată cu suflet. Ea se deschide în faţa lui ca un trandafir alb; îşi desface petalele, vede frunzele vii tremurându-i şi caliciul aprins roşind. Să fie floarea lui Isis, trandafirul mistic al înţelepciunii, cel care cuprinde iubirea în sufletul său? Dar iată că se evaporă ca un nor de miresme. Atunci extaticul se simte inundat de un suflu cald şi blând. După ce a luat forme capricioase, norul se

condensează şi ia forma unei figuri umane. Este o femeie, Isis a sanctuarului ocult, dar mai tânără, surâzătoare şi luminoasă. Un văl transparent se înfăşoară în spirale în jurul ei şi trupul său este tot o strălucire. În mână ţine un sul de papirus. Se apropie încetişor, se apleacă asupra iniţiatului întins în sarcofagul lui şi îi şopteşte: „Eu sunt sora ta invizibilă, eu sunt sufletul tău divin şi aceasta este cartea vieţii tale. În paginile ei sunt însemnate toate existenţele tale trecute, iar pe paginile albe, cele viitoare. Într-o zi le voi desfăşura pe toate în faţa ochilor tăi. Acum ştii cine sunt. Cheamă-mă şi voi veni!” În timp ce vorbea, o rază de blândeţe ţâşni din ochii săi… o prezenţă a unei dedublări angelice, promisiune inefabilă a divinului, întrepătrundere minunată în invizibilul de dincolo!…

Dar totul se destramă, iluzia se şterge. O destrămare înfricoşătoare; adeptul se simte împins înapoi în corpul său ca un cadavru. Revine la starea de letargie conştientă; chingi de fier îi ţin membrele în strânsoare; o greutate teribilă apasă pe craniul său; se trezeşte… şi în faţa lui stă hierofantul împreună cu magii. Ei îl înconjoară, îi dau să bea o băutură tonică. Se ridică.

— Iată-te reînviat, spuse profetul, vino să celebrezi împreună cu noi agapa iniţiaţilor şi povesteşte-ne despre călătoria în lumina lui Osiris, căci tu eşti de acum înainte unul dintre ai noştri.

Să ne deplasăm acum împreună cu hierofantul şi cu noul iniţiat pe observatorul templului în splendoarea umedă a unei nopţi egiptene. Aici, mai marele templului îi dădu recentului adept marea revelaţie, povestindu-i despre *viziunea lui Hermes*, care nu era scrisă pe niciun papirus. Era marcată doar prin semne simbolice inscripţionate pe stelele criptei secrete, cunoscută doar de profet. De la un pontif la altul, explicaţiile erau transmise pe cale orală.

— Ascultă bine, rosti hierofantul, această viziune închide în ea istoria eternă a lumii şi cercul lucrurilor.

V

VIZIUNEA LUI HERMES[47]

„Într-o zi, Hermes adormi, după ce se gândise la originea lucrurilor. O toropeală grea pusese stăpânire pe trupul său, dar pe măsură ce trupul îi devenea din ce în ce mai amorţit, spiritul îi urca în sfere. Atunci i se păru că o fiinţă imensă, fără o formă determinată, îl striga pe nume.

— Cine eşti? întrebă Hermes înspăimântat.

— Sunt Osiris, inteligenţa suverană, şi pot dezvălui orice lucru.

— Ce vrei?

— Să contemplu sursa tuturor fiinţelor, o, divin Osiris, şi să-l cunosc pe Dumnezeu.

— Îţi voi îndeplini dorinţa.

De îndată Hermes se simţi inundat de o lumină magnifică. În aceste unde diafane se răsfrângeau formele fermecătoare ale tuturor fiinţelor. Dar brusc tenebrele înfricoşătoare şi de o formă sinuoasă se prăbuşiră asupra lui. Hermes fu cufundat într-un haos umed, plin de fum şi de un muget lugubru. Atunci, o voce se ridică din abis. Era *strigătul luminii*. În curând un foc subtil începu să ardă din tenebrele umede şi ajunse în înălţimile eterate. Hermes urcă cu el şi se revăzu în spaţiu. Haosul se destrăma în abisul său; corurile de astre se auzeau deasupra sa, iar *vocea luminii* umplea infinitul.

— Ai înţeles ce ai văzut? îl întrebă Osiris pe Hermes, înlănţuit în visul său şi suspendat între pământ şi cer.

— Nu, spuse Hermes.

— Ei bine, vei învăţa. Tocmai ai văzut faţa eternităţii. Lumina pe care ai văzut-o mai întâi este inteligenţa divină care are în puterea sa orice lucru şi este matricea tuturor

47 Viziunea lui Hermes se găse0te la începutul cărţilor lui Hermes Trismegistul, sub numele de Poimandres. Tradiţia antică egipteană nu ne-a parvenit decât sub o formă alexandrină uşor modificată. Am încercat să reconstitui acest fragment capital al doctrinei lui Hermes în sensul înaltei iniţieri şi al sintezei ezoterice pe care o reprezintă.

fiinţelor. Tenebrele în care ai fost cufundat apoi sunt lumea materială în care trăiesc oamenii de pe pământ. Focul pe care l-ai văzut ţâşnind din străfunduri este verbul divin. Dumnezeu este tatăl, verbul este fiul, uniunea lor este viaţa.

— Ce simţ minunat s-a deschis în mine! exclamă Hermes. Nu mai văd cu ochii trupului, ci cu ochii spiritului. Cum se întâmplă asta?

— Copil al neantului, răspunse Osiris, aceasta se poate întâmpla pentru că verbul este în tine. Este ceea ce aude, vede, acţionează în tine, este verbul însuşi, focul sacru, cuvântul creator!

— Dacă este precum spui, răspunse Hermes, fă-mă să văd viaţa lumilor, calea sufletelor, de unde vine şi unde se întoarce omul.

— Facă-se voia ta!

Hermes deveni mai greu decât o piatră şi căzu prin spaţiile enorme, ca un meteorit. În fine, se văzu în vârful unui munte. Era noapte; pământul era întunecat şi gol; i se părea că membrele sale sunt grele ca fierul.

— Ridică ochii şi priveşte! se auzi vocea lui Osiris.

Atunci lui Hermes îi fu dat să vadă un spectacol minunat.

Spaţiul infinit, cerul înstelat îl înconjura cu şapte sfere luminoase. Dintr-o singură privire, Hermes zări cele şapte ceruri suprapuse deasupra capului său, ca şapte globuri transparente şi concentrice, al căror centru sideral îl ocupa. Centura ultimului era chiar Calea Lactee. În fiecare sferă gravita o planetă însoţită de câte un geniu cu forme, lumini şi semne diferite. În timp ce Hermes contempla uluit înflorirea răzleaţă a mişcărilor lor maiestuoase, vocea îi spuse:

— Priveşte, ascultă şi înţelege. Tu vezi acum cele şapte sfere ale vieţii. Prin ele se îndeplineşte căderea sufletelor şi ascensiunea lor. Cele şapte genii sunt cele

şapte raze ale verbului lumină. Fiecare dintre ele comandă unei sfere a spiritului, unei faze a vieţii sufletelor. Cel mai apropiat de tine este geniul Lunii, cu surâsul neliniştitor şi încoronat cu o coasă de argint. El prezidează naşterilor şi morţilor. El separă sufletele de trupuri şi le atrage sub raza sa. Deasupra lui este Mercur cel palid arătând calea sufletelor care coboară sau care urcă, cu caduceul care conţine ştiinţa. Mai sus, strălucitoarea Venus ţine oglinda iubirii, în care sufletele se uită şi se recunosc rând pe rând. Deasupra ei, geniul Soarelui ridică flacăra triumfală a eternei frumuseţi. Mai sus încă, Marte îşi învârte spada justiţiei. Tronând pe sfera azurie, Jupiter ţine sceptrul puterii supreme, care este inteligenţa divină. La marginea universului, sub[48]

semnele zodiacului, Saturn poartă globul înţelepciunii universale1.

— Văd, cele şapte regiuni care formează lumea vizibilă şi pe cea invizibilă, spuse Hermes; văd cele şapte raze ale verbului lumină, ale zeului unic, care le străbat şi guvernează prin ele. Dar, o, stăpânul meu, cum se realizează călătoria oamenilor prin toate aceste lumi?

— Vezi, începu Osiris, o sămânţă luminoasă care cade din regiunile Căii Lactee în cea de a şaptea sferă? Aceştia sunt germenii sufletelor. Trăiesc ca nişte vapori uşori în regiunile lui Saturn, fericite, lipsite de griji şi fără să-şi cunoască fericirea. Dar căzând din sferă în sferă, îmbracă forme din ce în ce mai grele. În fiecare încarnare ele dobândesc un nou simţ corporal, în funcţie de mediul în care trăiesc. Energia lor vitală creşte, dar pe măsură ce intră în corpuri tot mai grele, îşi pierd amintirea originii

48 Se înţelege de la sine că aceşti zei purtau alte nume în limba egipteană. Dar cei şapte zei cosmogonici au corespondente în toate mitologiile, prin sensul şi atributele lor. Ei îşi au rădăcinile comune în tradiţia exoterică din antichitate. De vreme ce tradiţia occidentală a adoptat denumirile latine, le păstrăm şi noi aici pentru o mai mare claritate.

lor celeste. Astfel are loc căderea sufletelor care vin din divinul eter. Din ce în ce mai captive în viaţă, se grăbesc ca o ploaie de foc, cu fiori de voluptate, prin regiunile durerii, iubirii şi morţii, până în închisoarea lor terestră, în care gemi tu însuţi, închis în centrul ars al Pământului şi în care viaţa divină îţi apare un vis deşert.

— Sufletele sunt muritoare? întrebă Hermes.

— Da, răspunse vocea lui Osiris, multe pier în căderea fatală. Sufletul este fiica cerului şi călătoria sa este o încercare. Dacă în iubirea sa neînfrânată pentru materie îşi pierde amintirea originii sale, scânteia divină care mocnea în el şi care ar fi putut deveni mai strălucitoare decât o stea, se întoarce la regiunea eterică, ca atom fără viaţă, iar sufletul se descompune în vâltoarea elementelor grosiere.

La cuvintele lui Osiris, Hermes fremătă. Căci o furtună ca un răcnet îl învălui într-un nor negru. Cele şapte sfere dispărură sub vapori groşi. Văzu spectre umane care scoteau strigăte ciudate, luate şi sfâşiate de fantomele monştrilor şi animalelor, în mijlocul gemetelor şi blasfemiilor fără nume.

— Acesta este, spuse Osiris, destinul sufletelor iremediabil joase şi rele. Tortura lor nu se sfârşeşte cu distrugerea care reprezintă pierderea întregii conştiinţe. Dar vezi, vaporii se disipă, cele şapte sfere reapar pe bolta cerească. Priveşte în această parte. Vezi adunarea de suflete care încearcă să urce către regiunea lunară? Unele sunt împinse către pământ ca nişte stoluri de păsări sub loviturile furtunii. Celelalte ating cu bătăi puternice de aripi sfera superioară care le antrenează în vârtejul său. O dată ce au ajuns aici, redobândesc viziunea asupra lucrurilor divine. Dar, de această dată, nu se mulţumesc să se reflecte în visul unei fericiri neputincioase. Se impregnează cu luciditatea conştiinţei iluminate de durere, cu energia voinţei dobândite în luptă. Dvin mai luminoase,

căci posedă divinul în ele însele şi strălucirea în faptele lor. Întăreşte-ţi deci sufletul, o, Hermes, şi redă-i spiritului tău întunecat seninătatea, contemplând aceste zboruri îndepărtate ale sufletelor care urcă în cele şapte sfere şi se răspândesc aici ca nişte jerbe de scântei. Şi tu le poţi urma; ajunge să vrei acest lucru, pentru a te înălţa. Iată cum se adună la un loc şi formează coruri divine. Fiecare se aşază sub geniul său preferat. Cele mai frumoase trăiesc în regiunea solară, cele mai puternice se ridică până la Saturn. Unele dintre ele urcă până la tată, printre puteri, ele însele fiind puteri. Acolo unde totul este finit, totul începe etern, iar cele şapte sfere spun împreună: «Înţelepciune! Iubire! Dreptate! Frumuseţe! Splendoare! Ştiinţă! Nemurire!»”.

„Iată, vorbea hierofantul, ce a văzut Hermes din antichitate şi ce ne-au transmis succesorii lui. Cuvintele înţeleptului sunt precum cele şapte note ale lirei care conţine în ea toată muzica şi toate numerele şi legile universului. Viziunea lui Hermes se aseamănă cerului înstelat, ale cărui profunzimi infinite sunt presărate cu constelaţii. Pentru copil nu este decât o boltă bătută în cuie de aur; pentru înţelept, este spaţiul nemărginit în care se rotesc toate lumile, cu ritmurile şi cadenţele lor minunate. Această viziune închide în ea înţelesul numerelor eterne, al semnelor evocatoare şi al cheilor magice. În plus, vei învăţa să contempli şi să înţelegi şi îi vei vedea limitele. Aceeaşi lege organică guvernează toate lumile”. Şi profetul templului comentă textul sacru. Explică faptul că doctrina verbului lumină reprezintă divinitatea *în starea statică*, în echilibrul său perfect. Demonstră tripla natură a acestuia, care este în acelaşi timp inteligenţă, forţă şi materie; spiritul, sufletul şi trupul; lumina, verbul şi viaţa. Esenţa, manifestarea şi substanţa sunt trei termeni care se presupun reciproc unul pe altul. Uniunea lor constituie principiul divin şi intelectual prin excelenţă,

legea unităţii ternare, care domină creaţia de sus în jos.

Conducându-şi astfel discipolul în centrul ideal al universului, la principiul generator al fiinţei, mentorul îl ajuta să se deschidă în timp şi spaţiu, îl legăna în înfloriri multiple. A doua parte a viziunii reprezenta divinitatea *în starea dinamică*, adică în evoluţia activă, cu alte cuvinte: universul vizibil şi invizibil, cerul viu. Cele şapte sfere corespunzătoare celor şapte planete simbolizau şapte principii, şapte lumi diferite, pe care fiecare om în parte şi fiecare umanitate sunt obligate să le traverseze în evoluţia lor printr-un sistem solar. Cele şapte genii sau cei şapte zei cosmogonici reprezentau spiritele superioare şi călăuzitoare ale tuturor sferelor, ieşiţi ei înşişi din inevitabila evoluţie. Fiecare mare zeu era deci pentru un iniţiat antic simbolul şi patronul legiunilor de spirite, care îi reproduceau prototipul în mii de variante şi care, din sfera lor, puteau exercita o influenţă asupra omului şi asupra lucrurilor terestre. Cele şapte genii ale viziunii lui Hermes sunt cele şapte Deve ale Indiei, cei şapte Amshapand ai Persiei, cei şapte îngeri ai Caldeei, cei şapte Sefiroţi[49] ai Cabalei, cei şapte arhangheli ai Apocalipsei creştine. Şi marele septenar care îmbrăţişează universul nu vibrează doar în cele şapte culori ale curcubeului, în cele şapte note ale gamei: el se manifestă încă în constituţia omului care este triplu prin prezenţa sa, dar înşeptit prin evoluţie[50].

„Astfel, îi spunea hierofanul încheindu-şi explicaţia, ai ajuns la pragul marelui arcan. Viaţa divină ţi-a apărut în

---

49 Există zece Sefiroţi în Cabbala. Primii trei reprezintă divinul ternar, iar ceilalţi şapte evoluţia universului.

50^ Aici folosim termenii egipteni ai acestei constituţii înşeptite a omului, care se regăseşte în Cabbala: Chat - corp material, Anch - forţă vitală, Ka - dublul subtil al corpului astral, Hati - suflet animal, Bai - suflet raţional, Chybi - suflet spiritual, Kou - spirit divin. Dezvoltarea acestor idei fundamentale ale doctrinei ezoterice se va regăsi în cartea lui Orfeu şi mai ales în cea a lui Pitagora.

fantomele realităţii. Hermes te-a ajutat să cunoşti cerul invizibil, lumina lui Osiris, zeul ascuns al universului care respiră prin milioane de suflete, îi animă globurile rătăcitoare şi trupurile truditoare. Este rândul tău acum să te îndrepţi spre el, să-ţi alegi calea pentru a urca la spiritul pur. De acum înainte aparţii *înviaţilor în viaţă*. Aminteşte-ţi că există două principii esenţiale ale ştiinţei. iată-l pe primul: «Interiorul este precum exteriorul lucrurilor; cel mic este asemănător celui mare; nu există decât o singură lege şi cel care lucrează este unul singur. Nimic nu este mic, nimic nu este mare în economia divină.» iată-l pe al doilea: «Oamenii sunt zei muritori, iar zeii sunt oameni nemuritori.» Fericiţi cei care înţeleg aceste cuvinte, căci ei deţin cheia tuturor lucrurilor. Aminteşte-ţi că legea misterului cuprinde întregul adevăr. Cunoştinţa totală nu le poate fi revelată decât fraţilor noştri, care au trecut prin aceleaşi încercări ca şi noi. Trebuie să măsori adevărul după inteligenţa fiecăruia, să îl dezvălui parţial celor nebuni, pentru că vor înnebuni la aflarea lui, să îl ascunzi celor răi, care nu pot să înţeleagă decât fragmente din el, pe care le vor transforma în arme de distrugere. Ştiinţa va fi forţa ta, credinţa spada ta, iar tăcerea armura ta care nu se sparge”.

Revelaţiile profetului lui Ammon-Ra, care îi deschideau noului iniţiat orizonturi atât de vaste despre el însuşi şi despre univers, lăsau fără îndoială asupra lui o impresie profundă, mai ales dacă erau făcute de pe observatorul unui templu din Teba, în calmul lucid al unei nopţi egiptene. Pilonii, acoperişurile şi terasele albe ale templelor dormeau la picioarele sale, între nopalii şi tamarinii întunecaţi şi masivi. La distanţă, monoliţi impunători, statui colosale ale zeilor, tronau ca nişte judecători incoruptibili pe lacul lor tăcut. Trei piramide, figuri geometrice ale tetragramei şi ale septenarului sacru, se pierdeau în zare, desfăşurându-şi triunghiurile în griul

deschis al orizontului. Infinita boltă cerească era un furnicar de stele. Toate aceste astre, care îi fuseseră descrise ca viitoare sălaşuri ale sufletului, le privea acum cu alţi ochi. Când, în fine, luntrea aurită a lunii începu să se arate în oglinda întunecată a Nilului, care se pierdea în zare ca un şarpe lung şi albăstrui, neofitul credea că vede barca lui Isis navigând pe fluviul sufletelor şi ducându-le spre soarele lui Osiris. Îşi amintea de *Cartea morţilor* şi sensul tuturor acestor simboluri se dezvăluia acum spiritului său. După ceea ce văzuse şi învăţase, putea să creadă în regatul crepuscular al lui Amenţi, interregn misterios între viaţa terestră şi cea celestă, în care defuncţii îşi recapătă puţin câte puţin, mai întâi lipsiţi de priviri şi de grai, privirea şi graiul. El însuşi va porni în marea călătorie, călătoria infinită, prin lumi şi existenţe. Hermes îl absolvise deja de păcate şi îl găsise demn de acest demers. Îi dezvăluise cuvântul marii enigme: „Un singur suflet, marele suflet universal a zămislit prin diviziunea sa toate sufletele care trudesc în această lume”. Deţinător al marelui secret, urcă în barca lui Isis şi porni la drum. Înălţată în spaţiile subtile, aceasta plutea prin regiuni intersiderale. Raze puternice ale unei aurore imense străpungeau deja pânzele azurii ale orizonturilor celeste, corul spiritelor glorioase, Akhimou-Sekou, care au ajuns la odhihna veşnică, cânta: „Ridică-te, Ra Hermakouti! Soare al spiritelor! Cei care se află în barca ta sunt în exaltare! Scot exclamaţii în *barca milioanelor de ani*. Marele ciclu divin este copleşit de bucurie aducând gloria în capela misterioasă. O, ridică-te, Ammon-Ra Hermakouti! Soare care se creează pe sine!” Şi iniţiatul răspunse prin aceste cuvinte pline de orgoliu: „Am ajuns pe tărâmul adevărului şi al îndreptării. Sunt reînviat asemenea unui zeu viu şi strălucesc în corul zeilor care sălăşluiesc în ceruri, căci fac parte din neamul lor”.

Astfel de gânduri pline de mândrie, astfel de

speranţe îndrăzneţe bântuiau spiritul adeptului în noaptea care urmă ceremoniei mistice a reînvierii. A doua zi, pe cărările templului, sub lumina orbitoare, această noapte nu i se mai părea decât un vis, dar ce vis de neuitat, această primă călătorie prin lumea impalpabilului şi invizibilului! Citea din nou inscripţia de pe statuia lui Isis: „Niciun muritor nu mi-a ridicat vălul”. Un colţ al vălului fusese totuşi ridicat, dar pentru a fi apoi lăsat şi ca el să se trezească pe pământul mormintelor. Ah! cât de departe era de sfârşitul călătoriei sale!

Călătorie în *barca milioanelor de ani* este lungă! Cel puţin îi întrezărise punctul terminus. Viziunea sa despre lumea de dincolo nu fusese decât un vis, o idee copilărească născută în imaginaţia sa încă îngreunată de ceţurile pământului; se putea oare îndoi de această altă conştiinţă care simţise că începe să prindă rădăcini în el, de această *dublură* misterioasă, de acest eu celest care îi apăruse în frumuseţea sa astrală ca o formă vie şi care îi vorbise în somn? Era oare acesta un suflet pereche, era geniul său sau nu era decât o oglindire a spiritului său intim, un presentiment al fiinţei sale viitoare? Minune şi mister. Cu siguranţă era o realitate şi dacă acest suflet nu era decât al său, era cel adevărat. Ce n-ar da ca să-l regăsească? Ar trăi milioane de ani ca să nu uite acest ceas divin în care îşi văzuse acest alt eu al său, pur şi strălucitor![51]

Iniţierea luase sfârşit. Adeptul era consacrat preot al lui Osiris. Egiptean, el rămânea legat de templu; străin, i se permitea uneori să se reîntoarcă în ţara sa pentru a fonda un cult sau pentru a îndeplini acolo o anumită

51 În doctrina egipteană, omul nu era considerat ca având cuno0tiinţ>ă în această lume, vorbind doar despre sufletul animal şi despre cel raţional, numite hati şi bai. Partea superioară a fiinţei sale, sufletul spiritual şi spiritul divin, cheybi şi kou, există în el în stadiul de germen, lipsit de con0tiinţ>ă şi se dezvoltă după această viaţiă, atunci când devine el însuşi un Osiris.

misiune. Dar, înainte de a pleca, promitea printr-un jurământ solemn şi redutabil să păstreze o tăcere absolută despre secretele templului. Nu trebuia să dezvăluie nimănui ceea ce văzuse sau auzise, nici să deconspire doctrina lui Osiris, decât sub triplul voal al simbolurilor mitologice sau al misterelor. Dacă încălca acest jurământ, o moarte fatală îl aştepta, mai devreme sau mai târziu, oricât de departe s-ar fi aflat. Dar liniştea devenise pavăza forţei sale.

Din nou, pe plajele Ioniei, în oraşul său agitat, sub şocul pasiunilor puternice, în această multitudine de oameni care trăiesc ca nişte nebuni, neştiind nimic despre ei înşişi, adesea gândul său zbura la Egipt, la piramide, la templul lui Ammon-Ra. Atunci retrăia visul din criptă. Şi, aşa cum lotusul pluteşte pe apele Nilului, această viziune albă înota la suprafaţa fluviului mâlos şi tulbure al vieţii. La ceasurile alese îşi auzea vocea şi asta era vocea luminii. Trezind în fiinţa sa o muzică intimă, vocea îi şoptea: „Sufletul este o lumină obscură. Atunci când nu ai cunoştinţă despre existenţa sa, se întunecă şi se stinge, dar când verşi peste el uleiul sfânt al iubirii, se aprinde ca o lampă veşnică”.

Cartea a patra:

moise

(misiunea lui Israel)

Nimic nu era străin de cunoaşterea sa, dar un văl acoperea esenţa a tot ceea ce văzuse.

Cuvinte gravate pe statuia lui Phtahmer, mare preot din Memfis (Muzeul Luvru)

Cea mai grea şi *cea mai vagă dintre cărţile sacre*, Geneza, *conţine tot atâtea secrete, câte cuvinte, iar fiecare cuvânt ascunde mai multe sensuri.*

SFÂNTUL IERONIM

Vorbindu-ne despre trecut şi *despre viitor, această carte* (*primele zece capitole ale* Genezei,), *moştenind toată*

ştiinţa egiptenilor, poartă în ea şi germenele ştiinţelor viitoare. Ceea ce natura are mai profund şi mai misterios, minunile pe care le poate concepe spiritul, partea cea mai sublimă a inteligenţei, toate acestea se găsesc în ea.

FABRE D'OLIVET, *Limba ebraică reconstituită*

(Discurs preliminar)

I

tradiţia monoteistă şi patriarhii deşertului

Revelaţia este la fel de veche ca şi umanitatea dotată cu conştiinţă. Efect al inspiraţiei, ea vine din negura timpurilor. Ajunge să fi aruncat un ochi pătrunzător în aceste cărţi sacre ale Iranului, ale Indiei şi ale Egiptului, pentru a fi sigur că ideile de căpătâi ale doctrinei esoterice constituie fondul ascuns, dar pulsând de viaţă, al acestora. În ele se găseşte inima invizibilă, principiul generator al marilor religii. Cei mai puternici dintre iniţiatori au întrezărit într-un moment al vieţii lor strălucirea adevărului central, dar lumina pe care au extras-o de aici s-a răspândit şi a luat diverse culori, în funcţie de geniul şi misiunea lor, de timpuri şi locuri. Am parcurs iniţierea ariană cu Rama, pe cea brahmanică împreună cu Krişna, pe cea a lui Isis şi Osiris alături de preoţii Tebei. Vom mai putea nega după tot acest periplu că principiul imaterial al zeului suprem, care constituie dogma esenţială a monoteismului şi unitatea naturii nu erau cunoscute de către brahmani şi preoţii lui Ammon-Ra? Fără îndoială, nu dădeau naştere lumii printr-un act instantaneu, printr-un capriciu al divinităţii, aşa cum făceau teologii noştri primari. Ci în mod savant, treptat, pe calea emancipării şi a evoluţiei, extrăgeau vizibilul din invizibil, universul profunzimilor infinite ale lui Dumnezeu. Dualitatea masculină şi feminină ieşeau din unitatea primitivă, din trinitatea vie a omului şi universului şi din universul dualităţii creatoare şi aşa mai departe. Numerele sacre constituiau verbul etern, ritmul şi instrumentul divinităţii.

Contemplate cu mai mult sau mai puţină luciditate şi forţă, evocau în spiritul iniţiatului structura internă a lumii prin perspectiva propriei sale lumi. Tot la fel cum nota corectă, ieşită din arcuşul unei bucăţi de sticlă acoperită de nisip, desenează în miniatură formele armonioase ale vibraţiilor care umplu cu undele lor sonore vastul regat al aerului.

Dar monoteismul esoteric al Egiptului nu a ieşit niciodată din sanctuarele sale. Ştiinţa sa sacră a rămas privilegiul unei mici minorităţi. Duşmanii din afara regatului începeau deja să nimicească această cetate de civilizaţie antică. La epoca la care am ajuns, în secolul XII înainte de Christos, Asia se scufunda în cultul materiei. India mergea deja cu paşi repezi spre decadenţă. Un puternic imperiu se ridicase pe malurile Eufratului şi ale Tigrului. Babilonul, acest oraş colosal şi monstruos, îi zăpăcea pe nomazii care îi dădeau târcoale. Regii Asiriei se proclamau monarhi ai celor patru regiuni ale lumii şi nu voiau să stabilească limitele imperiului lor decât acolo unde se termina pământul. Striveau popoarele, le deportau în masă, le înrolau şi le asmuţeau unele asupra altora. Nici dreptul oamenilor, nici respectul pentru supuşi, nici principiul religios, doar ambiţie personală nemăsurată, aceasta era legea succesorilor lui Ninus şi ai Semiramidei. Ştiinţa preoţilor caldeeni era plină de profunzime, dar mult mai puţin pură, mai puţin elevată şi mai puţin eficace decât cea a preoţilor egipteni. În Egipt, autoritatea rămânea ştiinţa. Sacerdoţiul exercita mereu o putere moderatoare asupra regalităţii. Faraonii rămaseră elevii săi şi nu deveniră niciodată despoţi odioşi, asemenea regilor Babilonului. Dimpotrivă, în Babilon, preoţii striviţi erau din principiu doar un instrument al tiraniei. În basorelieful din Ninive se poate vedea Nemrod, uriaşul bondoc, spânzurându-l cu braţul său musculos pe tânărul leu pe care îl ţine strâns la piept. Simbol grăitor: astfel strangulau monarhii Asiriei leul iranian, poporul eroic al

lui Zoroastru, îi asasinau pontifii, tăiau capetele magilor, îi storceau pe regi de averile lor. Dacă rishii Indiei şi preoţii Egiptului au reuşit într-o anumită măsură să înstăpânească providenţa pe pământ prin înţelepciunea lor, s-ar putea spune că regatul Babilonului a fost cel al destinului, adică al forţei oarbe şi brutale. Babilonul a devenit astfel centrul tiranic al anarhiei universale, ochiul imobil al furtunii sociale care înconjura Asia cu vârtejurile sale; ochiul formidabil al destinului, mereu deschis, pândind popoarele pentru a le devora.

Cum se putea apăra Egiptul împotriva torentului invadator? Dinastia Hicsoşilor îi înghiţise deja. El rezista cu vitejie, dar această situaţie nu a durat prea mult. Încă şase sute de ani şi ciclonul persan, venind după cel babilonian urma să măture templele şi pe faraonii săi. De altfel, Egiptul care poseda în cel mai înalt grad geniul iniţierii şi al conservării, nu l-a avut niciodată pe cel al cuceririlor şi al propagandei. Comorile acumulate prin ştiinţa sa urmau să piară? Cu siguranţă, cea mai mare parte a acesteia a fost îngropată. Când au venit alexandrinii, nu au putut să dezgroape decât fragmente. Două popoare înzestrate cu genii diferite au aprins în acelaşi timp flăcările în sanctuarele sale, flăcări care străluceau diferit, una luminează profunzimile cerului şi cealaltă luminează şi transfigurează pământul: Israel şi Grecia.

Importanţa poporului lui Israel pentru istoria umanităţii sare în ochi de la o primă privire, din două motive. Primul este acela că reprezintă monoteismul; al doilea este faptul că a dat naştere creştinismului. Dar scopul providenţial al misiunii lui Israel nu aparţine decât celui care, încercând să descifreze simbolurile Vechiului şi Noului Testament, înţelege că aici se află toată tradiţia esoterică a trecutului, chiar dacă sub o formă adeseori modificată – mai ales în ceea ce priveşte Vechiul Testament

– din cauza lungului şir de persoane care le-au scris şi tradus şi care, în mare parte, nu cunoşteau sensul lor primitiv, care s-a pierdut pe parcurs. Astfel, acest popor formează veriga necesară între vechiul şi noul ciclu, între Orient şi Occident. Ideea de monoteism are drept consecinţă unificarea umanităţii sub puterea unui singur zeu şi a unei singure legi. Dar atâta timp cât teologii îşi vor face o idee copilărească despre Dumnezeu şi oamenii de ştiinţă o vor ignora sau o vor nega pur şi simplu, unitatea morală, socială şi religioasă a planetei noastre nu va fi decât o dorinţă pioasă sau un postulat al religiei şi al ştiinţei, neputincioase să o realizeze. Dimpotrivă, această unitate organică pare posibilă atunci când recunoaştem, în principiul divin, prin mijloace esoterice şi ştiinţifice, cheia lumii şi a vieţii, a omului şi a societăţii în evoluţia lor. În fine, creştinismul, adică religia lui Christos, nu apare el însuşi în plinătatea şi universalitatea sa decât atunci când ne dezvăluie rezerva sa esoterică. Doar atunci ni se arată ca o rezultantă a tot ce l-a precedat, cuprinzând în el principiile, finalitatea şi mijloacele regenerării totale a umanităţii. Doar prin dezvăluirea misterelor sale ultime, va deveni ceea ce este cu adevărat: religia promisiunii şi a îndeplinirii, adică a iniţierii universale.

Moise, iniţiat egiptean şi preot al lui Osiris, a fost în mod incontestabil cel care a pus bazele monoteismului. Prin el, acest principiu până atunci ascuns sub triplul văl al misterelor, a fost adus la suprafaţă din întunecimile templului, pentru a intra în *circulus-ul* istoriei. Moise a avut îndrăzneala să facă din cel mai înalt principiu al iniţierii dogma unică a unei religii naţionale şi prudenţa de a nu-i releva consecinţele decât unui mic număr de iniţiaţi, pentru a-l impune maselor prin teamă. Prin aceasta, profetul de pe Muntele Sinai a avut, în mod evident, viziuni de perspectivă, care depăşeau cu mult destinele poporului său. Religia universală a umanităţii, iată adevărata misiune

a lui Israel, pe care puţini evrei, în afara celor mai mari profeţi ai săi, au înţeles-o. Această misiune, pentru a fi îndeplinită, presupunea înghiţirea poporului care o reprezenta. Naţiunea evreiască a fost dispersată, nimicită. Ideea lui Moise şi a profeţilor a trăit şi crescut. Dezvoltată, transfigurată de creştinism, reluată de islam, chiar dacă într-un mod inferior, trebuia să se impună asupra Occidentului barbar, să reacţioneze chiar asupra Asiei. De atunci umanitatea s-a zbătut degeaba, s-a revoltat inutil, s-a luptat împotriva ei însăşi în tresăltări convulsive, se va învârti în jurul acestei idei centrale ca o nebuloasă în jurul soarelui pe orbita căruia se află. Iată formidabila operă a lui Moise.

Pentru această lucrare, cea mai importantă de la exodul preistoric al arienilor, Moise găsi un instrument deja pregătit în triburile de evrei şi în special în cele care, fiind stabilite în Egipt cu valul lui Goshen, trăiau aici în robie sub numele de Ben-Jacob. Stabilirea unei religii monoteiste avea precursori şi în persoanele regilor nomazi şi pacificatori, pe care Biblia ni-i prezintă sub numele de Abraham, Isaac şi Jacob.

Să aruncăm o privire asupra acestor evrei şi patriarhi. Vom încerca apoi să desprindem figura marelui lor profet din mirajele deşertului şi din nopţile întunecate ale Sinaiului, unde vuieşte urgia fulgerului legendarului Iehova.

Aceştia erau cunoscuţi de sute de ani, de mii de ani chiar, aceşti Ibrim, aceşti nomazi neobosiţi, aceşti veşnici exilaţi[52]. Înrudiţi cu arabii, evreii erau, ca toţi semiţii, rezultatul unor încrucişări antice ale rasei albe cu cea neagră. Fuseseră văzuţi trecând de mai multe ori în nordul Africii, sub denumirea de *bodoni* (beduini), oamenii fără

52 Ibrim înseamnă "cei care locuiesc tărâmul de dincolo, lumea de apoi, cei care au trecut fluviul." - Renan, Hist. du peuple d'Israël [Istoria poporului lui Israel].

acoperiş deasupra capului. Apoi şi-au pus corturile mobile în vastele deserturi dintre Marea Roşie şi Golful Persic, dintre Eufrat şi Palestina. Amoniţi, elamiţi sau edomiţi, se asemănau între ei. Având ca mijloc de deplasare măgarul sau cămila, ca acoperiş cortul, ca singur bun turmele rătăcitoare ca şi ei, care păşteau mereu pământuri străine. Asemenea strămoşilor lor, *ghiborim*, sau a primilor celţi, aceşti nesupuşi aveau oroare de piatra tăiată, de oraşul fortificat, de corvoadă şi de templul de piatră. Şi totuşi, cetăţile-monstru din Babilon şi Ninive avea palate uriaşe, mistere şi dezmăţuri care exercitau o fascinaţie irezistibilă asupra acestor oameni pe jumătate sălbatici. Atraşi în aceste închisori de piatră, luaţi prizonieri de către soldaţii regilor Asiriei, înrolaţi în armatele lor, ei se dedau uneori la orgiile Babilonului. Alteori, israeliţii se lăsau seduşi de femeile din Moab, aceste încântătoare femei fără ruşine, cu pielea neagră şi ochii sclipitori. Ele îi îndemnau să adore idolii de piatră şi de lemn şi chiar să practice cultul plin de cruzime al lui Moloch. Dar brusc îi cuprindea din nou setea deşertului, unde fugeau să se refugieze. Întorşi în oazele aspre în care nu se aude decât răgetul fiarelor, pe câmpiile imense în care nu ai drept călăuză decât lumina constelaţiilor, sub privirea rece a acestor astre pe care le adoraseră strămoşii lor, le era ruşine de ei înşişi. Dacă atunci un patriarh, un om inspirat le vorbea despre zeul unic, despre Elelion, despre Elohim, despre Sebaoth, despre stăpânul armatelor care le vede pe toate şi îl pedepseşte pe cel vinovat, aceşti mari copii sălbatici şi sanguinari lăsau capul în jos şi, îngenuncheaţi pentru rugăciune, se lăsau conduşi de oi.

Şi, puţin câte puţin, această idee a marelui Elohim, zeul unic, atotputernic, le umplea inima, aşa cum în Padan-Harran crepusculul face la fel de obscure toate denivelările de teren sub linia infinită a orizontului, înecând culorile şi distanţele sub netezimea splendidă a

bolţii cereşti şi transformând universul într-o singură masă de tenebre, deasupra căreia se află o sferă scânteietoare de stele.

Cine erau deci aceşti patriarhi? Abram, Abraham sau tatăl Orham era regele oraşului Ur, din Caldeea, în apropierea Babilonului. După tradiţia lor asirienii şi-l imaginau, aşezat într-un fotoliu, cu un aer binevoitor[53]. Acest personaj antic, care a trecut în istoria mitologică a tuturor popoarelor, de vreme ce este citat şi de Ovidiu[54], este chiar cel pe care Biblia ni-l descrie ca pe un emigrant din ţara Our în teritoriul Canaan, la auzul vocii eternului: „Eternul îi apare şi îi spune: Eu sunt Dumnezeul puternic, atotputernic, mergi în faţa mea şi fără greş... Eu voi stabili alianţa între mine şi tine şi posteritatea ta ca o alianţă eternă, ca eu să fiu Dumnezeul tău şi Dumnezeul posterităţii care va veni în urma ta" (Gen. *XVI*, 17. XVII, 7). Acest pasaj, tradus în limba zilelor noastre, înseamnă că una dintre primele căpetenii semite, purtând numele de Abraham, care primise probabil iniţierea caldeeană, se simţea împins de vocea interioară să-şi îndrume tribul spre vest şi să-i impună cultul lui Elohim.

Numele de Isaac, prin prefixul Is, pare să indice o iniţiere egipteană, în timp ce cel de Iacob şi Iosif sugerează o origine feniciană. Oricum ar fi, probabil că cei trei patriarhi au fost şefii diferitelor triburi care au trăit în diverse epoci. Mult timp după Moise, legenda israelită îi grupează într-o singură familie. Isaac devine fiul lui Abraham, Iacob, fiul lui Isaac. Acest mod de a reprezenta paternitatea intelectuală prin paternitatea fizică era foarte mult întrebuinţată în sacerdoţiurile antice. Din această genealogie legendară reiese un fapt capital: filiaţia cultului

---

53 Renan, Peuple d'Israël [Poporul lui Israel],
^ Rexit Achaemenias pater Orchamus, isque Septimus a prisco numeratur origine Belo,
54O vidiu, Metam, [Metamorfozele], IV, 212.

monoteist prin patriarhii iniţiaţi ai deşertului. Dacă aceşti oameni au primit avertismente interioare prin revelaţii spirituale sub forma unor vise sau chiar viziuni în stare de veghe, asta nu contrazice cu nimic ştiinţa esoterică, nici legea psihică universală, care guvernează sufletele şi lumile. Faptele au luat în povestirea biblică forma naivă a vizitelor îngerilor adăpostiţi în cort.

Să fi avut aceşti patriarhi o viziune profundă a spiritualităţii lui Dumnezeu şi a scopurilor religioase ale umanităţii? Fără nicio îndoială. Inferiori în ştiinţele pozitive magilor Caldeei şi preoţilor egipteni, îi depăşeau probabil prin statura morală şi acea deschidere a spiritului care era rezultatul unei vieţi nomade şi libere. Pentru ei ordinea sublimă pe care o instituie Elohim în univers se traduce în ordinea socială, prin cultul familial, prin respectul pentru femeile lor, prin dragostea plină de devotament pentru proprii fii, prin protecţia întregului trib, prin ospitalitatea pentru străini. Într-un cuvânt, aceşti „înalţi părinţi” sunt arbitrii naturali între familie şi triburi. Sceptrul lor patriarhal este un sceptru de etichetă. Ei exercită o autoritate civilizatoare şi respiră bunătatea şi pacea. Ici şi acolo, de sub umbrela legendei patriarhale răzbate gândirea esoterică. Astfel, când la Bethel, Iacob vede în vis o scară în vârful căreia sunt Elohim şi îngerii, care urcă şi coboară pe treptele sale, se poate recunoaşte aici o formă populară, un rezumat iudaic al viziunii lui Hermes şi al doctrinei evoluţiei descendente şi ascendente a sufletelor.

În fine, un fapt istoric de cea mai mare importanţă despre epoca patriarhilor ne apare în două versete revelatoare. Este vorba despre întâlnirea lui Abraham cu un confrate iniţiat. După ce s-a luptat cu regii Sodomei şi Gomorei, Abraham îi va aduce omagiu lui Melchisedec. Acest rege locuieşte în fortăreaţa care va deveni mai târziu Ierusalim. „Melchisedec, rege al Salemului, puse să fie

aduse pâine şi vin, căci era sacrificator al lui Elohim, zeul suveran. Şi îl binecuvântă pe Abram spunându-i: «Binecuvântat fie Abram prin Elohim, Dumnezeul suveran, stăpânul cerurilor şi al pământului.»” (Gen. XIV, 18 şi 19). Iată deci un rege al Salemului, care este mare preot al aceluiaşi Dumnezeu ca cel al lui Abraham. Acesta îl tratează ca pe superiorul, stăpânul său şi comunică cu el în limbajul pâinii şi al vinului, în numele lui Elohim, ceea ce în Egiptul antic era un semn de comuniune între iniţiaţi. Exista deci o legătură de fraternitate, prin semne de recunoştinţă şi un scop comun între toţi adoratorii lui Elohim din colţurile cele mai îndepărtate ale Caldeei şi până în Palestina şi poate până în anumite sanctuare ale Egiptului.

Această conjuraţie monoteistă nu avea nevoie decât de un organizator.

Astfel, între Taurul înaripat al Asiriei şi Sfinxul Egiptului, care contempla de departe deşertul, între tirania strivitoare şi misterele impenetrabile ale iniţierii, triburile alese ale Abramiţilor, Iacobeliţilor şi Ben-Israel înaintează, evită petrecerile neruşinate ale Babilonului, ocolesc orgiile din Moab, orgiile Sodomei şi Gomorei şi cultul monstruos al lui Baal. Sub îndrumarea patriarhilor, caravana îşi urmează drumul presărat cu oaze, cu fântâni rare şi cu palmieri subţiri. Ca o panglică şerpuitoare, se pierde în imensitatea deşertului, sub arşiţa zilei, sub purpura asfinţitului şi sub mantia crepusculului pe care o domină Elohim. Nici turmele, nici femeile, nici bătrânii nu ştiu care este scopul acestei călătorii veşnice, dar înaintează sub pasul tânguitor şi resemnat al cămilelor. Unde merg aşa neîncetat? Patriarhii ştiu; Moise le va spune.

Iniţierea lui moise în Egipt. fuga sa la ietro

Ramses îl a fost unul dintre marii monarhi ai Egiptului. Fiul său se numea Menephtah. După tradiţia egipteană, a fost instruit de preoţi, în templul lui Ammon-

Ra din Memfis, arta regală fiind în acele vremuri considerată ca o ramură a artei sacerdotale. Menephtah erau un tânăr timid, curios şi de inteligenţă mediocră. Avea o pasiune scunsă pentru ştiinţele oculte, care îl făcu mai târziu să le cadă pradă magicienilor şi astrologilor de cea mai joasă speţă. A avut ca tovarăş de studii un tânăr de un spirit aspru, de un caracter ciudat şi închis.

Hosarsiph[55] era vărul lui Menephtah, fiul prinţesei, sora lui Ramses II. Fiu adoptiv sau natural? Nu s-a ştiut niciodată[56]. Hosarsiph era înainte de toate fiul templului, căci crescuse între coloanele sale. Dedicat lui Isis şi lui Osiris de către mama sa, era văzut încă din adolescenţă ca preot la încoronarea faraonilor, în procesiunile sacerdotale ale marilor sărbători, purtând ephodul, caliciul sau cădelniţa; apoi, în interiorul templului, grav şi atent, asculta orchestrele sacre, imnurile şi învăţămintele preoţilor.

Hosarsiph era mic de statură, avea aerul umil şi

---

55 Primul nume egiptean al lui Moise. (Manethon citat de Philon)

56^ Istorisirea biblică (Exodul II, 1-10) îl transformă pe Moise într-un evreu din tribul lui Levi, cules de fiica faraonului din stufărişul Nilului, unde fusese aruncat de o mamă vicleană pentru a ajunge la prinţesă şi a-şi salva copilul de o persecuţie identică cu cea a lui Irod. Dimpotrivă, Manethon, preotul egiptean căruia îi datorăm informaţiile cele mai exacte despre dinastiile faraonilor, informaţii astăzi confirmate de inscripţiile de pe monumente, afirmă că Moise a fost preot al lui Osiris. De asemenea, Strabon, care îşi strângea informaţiile din aceeaşi sursă, adică de la preoţii egipteni, atestă acest lucru. Sursa egipteană are aici o valoare mai mare decât cea evreiască. Preoţii Egiptului nu aveau nici un interes să îi facă pe greci sau pe romani să creadă că Moise era unul de-ai lor, în timp ce amorul propriu al poporului evreu le cerea să facă din fondatorul naţiunii lor un om de acelaşi sânge cu ei. Povestirea biblică recunoaşte de altfel că Moise a fost crescut în Egipt şi trimis din ordinul împăratului ca inspector al evreilor din Gossen. Acesta este faptul important, capital, care stabilele filiaţia secretă între religia mozaică şi iniţierea egipteană. Clementiu al Alexandriei credea că Moise era un mare iniţiat în ştiinţa Egiptului şi că, de fapt, opera creatorului lui Israel ar fi de neînţeles fără aceasta.

gânditor, o frunte de berbec şi ochi negri pătrunzători, ficşi ca ai unui vultur şi de o profunzime tulburătoare. Fusese poreclit „taciturnul”, atât era de concentrat, aproape mereu mut. Adesea bâiguia, ca şi cum şi-ar fi căutat cuvintele sau s-ar fi temut să spună ce gândeşte. Părea timid. Apoi dintr-odată, ca şi cum ar fi fost străfulgerat, rostea un cuvânt, o idee teribil de strălucitoare, care lăsa în urma ei o dâră de lumină. Atunci cei din jurul său înţelegeau că dacă vreodată „taciturnul” ar trece la acţiune, ar fi de o îndrăzneală înfricoşătoare. Deja începea să i se citească între sprâncene marca oamenilor predestinaţi să poarte pe umerii lor sarcini împovărătoare; şi pe frunte i se citea iminenţa unei furtuni ameninţătoare.

Femeile se temeau de privirea acestui tânăr slujitor al templului, privire de nepătruns, ca un mormânt, şi de figura sa impasibilă, ca poarta templului lui Isis. S-ar fi spus că ele presimţeau un duşman de sex feminin în acest viitor reprezentant al principiului masculin al religiei, prin imuabilul şi nesupusenia sa.

Totuşi, mama sa, prinţesa, visa pentru fiul său tronul faraonilor. Hosarsiph era mai inteligent decât Menephtah; putea să spere la o uzurpare cu sprijinul sacerdoţiului. Faraonii, este adevărat, îşi desemnau succesorii din rândul fiilor lor. Dar, uneori, preoţii împiedicau încoronarea prinţului după moartea regelui, şi aceasta în interesul statului. Nu o dată cei nedemni şi slabi au fost înlăturaţi de la tron pentru ca sceptrul regal să fie dat unui iniţiat. Menephtah era deja gelos pe vărul său; Ramses stătea cu ochii pe el şi îl bănuia pe preotul taciturn.

Într-o zi, mama sa îl întâlni pe Hosarsiph în Serapeumul din Memfis, piaţă imensă presărată cu obeliscuri, mausolee, temple de toate mărimile, piloni cu trofee, un fel de muzeu în aer liber al gloriei naţionale, în care se ajungea pe o străduţă cu o sută de sfincşi. În faţa mamei sale, tânărul iniţiat făcu o plecăciune adâncă şi

aşteptă, după cum era obiceiul, ca ea să-i vorbească.

— Vei pătrunde misterele lui Isis şi Osiris, îi spuse ea. O, fiul meu, mult timp nu te voi mai vedea. Dar nu uita că eşti sânge din sângele faraonilor şi că eu îţi sunt mamă. Priveşte în jurul tău... dacă vei vrea, într-o zi... toate acestea îţi vor aparţine!

Şi, cu o mişcare amplă a mâinii, arătă spre obeliscuri, spre temple, spre tot ce ţinea de acest oraş, Memfis, şi cuprinse toată zarea.

Un surâs de dispreţ se putu citi pe figura lui Hosarsiph, de obicei netedă şi imobilă precum o figură de bronz.

— Asta vrei tu, să le ordon oamenilor acestora care adoră zei cu capete de şacal, de ibis şi de hienă? Din toţi aceşti idoli ce va mai rămâne peste secole?

Hosarsiph se înclină, luă un pumn de nisip şi îl lăsă să alunece printre degetele sale slabe, sub privirea mamei sale uimite:

— Doar asta! mai adăugă.

— Dispreţuieşti deci religia strămoşilor noştri şi ştiinţa preoţior noştri?

— Din contră! Aspir către ele. Dar piramida este imobilă. Trebuie să se pună în mişcare... Eu nu voi fi un faraon. Patria mea este departe de aici... acolo... în deşert!

— Hosarsiph! exclamă prinţesa cu reproş, de ce blasfemiezi? Un vânt de foc te-a adus la sânul meu şi văd că furtuna mi te va răpi! Eu te-am adus pe lume, dar nu te cunosc. În numele lui Osiris, cine eşti şi ce vei face?

— Oare eu însumi ştiu acest lucru? Doar Osiris îl ştie; poate îmi va spune. Dar tu, dă-mi binecuvântarea ta, o, buna mea mamă, pentru ca Isis să mă protejeze şi ca pământul Egiptului să fie de partea mea.

Hosarsiph îngenunche în faţa mamei sale, îşi încrucişă respectuos mâinile pe piept şi îşi lăsă capul în jos. Mama sa îşi scoase floarea de lotus pe care femeile

templului obişnuiau să o poarte în păr, i-o dădu şi, înţelegând că pentru ea gândirea fiului său va rămâne un etern mister, se îndepărtă îngânând o rugăciune.

Hosarsiph a trecut într-un mod triumfal prin iniţierea lui Isis. Suflet de oţel, voinţă de fier, pentru el încercările nu au fost decât o joacă. Având un spirit universal, dovedea o forţă de uriaş în inteligenţa care îl ajuta să înţeleagă şi în uşurinţa cu care manevra numerele sacre, al căror simbolism fecund şi ale căror aplicaţii erau aproape infinite. Spiritul său dispreţuitor faţă de lucrurile care nu sunt decât aparenţă şi faţă de oamenii trecători nu respira în voie decât în atmosfera principiilor imuabile. De acolo, de sus, în linişte şi plin de siguranţă, pătrundea, domina totul, fără a manifesta nici dorinţă, nici revoltă, nici curiozitate.

Atât pentru mentorii săi, cât şi pentru mama sa, Hosarsiph rămânea o enigmă. Ceea ce-i speria cel mai mult era faptul că avea unitatea şi inflexibilitatea unui principiu. Îşi dădeau seama că nu putea fi nici subjugat, nici abătut de la drumul său. Mergea pe calea sa necunoscută ca un corp ceresc pe orbita sa invizibilă. Pontiful Membra se întreba până unde mergea această ambiţie concentrată în ea însăşi. Voia neapărat să afle. Într-o zi, Hosarsiph dusese împreună cu alţi trei preoţi ai lui Osiris chivotul de aur care era purtat în faţa pontifului la marile ceremonii. În acest chivot se aflau cele zece cărţi secrete ale templului, tratate despre magie şi teurgie.

Revenit în sanctuar împreună cu Hosarsiph, Membra îi spuse:

— Tu eşti sânge regesc. Forţa şi ştiinţa ta depăşesc cu mult nivelul vârstei tale. Ce urmăreşti?

— Nimic, în afară de aceasta.

Şi Hosarsiph îşi puse mâna pe chivotul sacru pe care creţii din aur topit îl acopereau cu aripile sclipitoare.

— Deci vrei să devii pontif al templului lui Ammon-Ra

şi profet al Egiptului?

— Nu; doar să aflu ce se află în aceste cărţi.

— Şi cum vei afla, când nimeni în afară de pontif nu trebuie să afle?

— Osiris vorbeşte cum vrea, când vrea şi cui vrea. Ceea ce se află în acest chivot nu sunt decât litere moarte. Dacă spiritul viu va vrea să-mi vorbească, îmi va vorbi.

— Ce vrei să faci pentru asta?

— Să aştept şi să mă supun.

Aceste răspunsuri aduse lui Ramses II îl făcură şi mai neîncrezător. Se temea că Hosarsiph aspira la tron în detrimentul fiului său, Menepthah. În consecinţă, faraonul ordonă ca fiul surorii sale să fie numit scrib sacru al templului lui Osiris. Această funcţie importantă cuprindea simbolismul sub toate formele sale, cosmogonia şi astronomia, dar îl îndepărta de tron. Fiul prinţesei se dădea plin de zel şi într-o supunere perfectă îndatoririlor sale de cunoscător într-ale hieroglifelor. La acestea se mai adăuga şi funcţia de inspector al diferitelor nome sau provincii ale Egiptului.

Dar Hosarsiph avea oare orgoliul care i se atribuia? Da, dacă din orgoliu leul în captivitate ridică capul şi priveşte în zare printre zăbrelele cuştii sale, fără a vedea măcar trecătorii care îl privesc insistent. Da, dacă din orgoliu vulturul prins în laţ freamătă din tot trupul său, cu gâtul încordat, cu aripile deschise, privind spre soare. Ca toţi cei care se simt predestinaţi unei mari opere, Hosarsiph nu se credea supus destinului orb; simţea că o providenţă misterioasă veghează asupra lui şi îl conduce spre ţelul său.

În timp ce era scrib sacru, Hosarsiph fu trimis în inspecţie în Deltă. Evreii supuşi Egiptului, care locuiau atunci în valea lui Gossen erau supuşi unor corvezi foarte aspre. Ramses II voia să lege Pelusium de Heliopolis printr-un lanţ de fortificaţii. Toate provinciile Egiptului

trebuiau să pună la dispoziţie contingente de muncitori pentru aceste lucrări uriaşe. Ben-Israel erau încărcaţi cu cele mai grele corvezi. Erau adesea tăietori de piatră şi cărămidari. Independenţi şi mândri, nu se lăsau atât de uşor călcaţi în picioare de bastoanele jandarmilor egipteni precum populaţia indigenă, ci bombăneau şi uneori le întorceau loviturile. Preotul lui Osiris nu-şi putu reţine o simpatie secretă pentru aceşti nesupuşi „curajoşi”, ai căror bătrâni, fideli traiţiei abramice, îl vene-rau, pur şi simplu, pe zeul unic, care îşi venerau conducătorii, *hags* şi *zakens*, dar care se opuneau sub jug şi protestau împotriva nedreptăţii. Într-o zi, Hosarsiph văzu un paznic egiptean snopind în bătaie un evreu lipsit de apărare. Inima începu să-i bată cu putere; se aruncă asupra egipteanului, îi scoase arma şi îl omorî pe loc. Această faptă, comisă într-o fierbere de indignare generoasă, îi puse viaţa în pericol. Preoţii lui Osiris care comiteau o crimă erau sever judecaţi de colegiul sacerdotal. Faraonul bănuia deja că este viitorul uzurpator al tronului fiului său. Viaţa scribului nu mai atârna decât de un fir de aţă. Preferă să se exileze şi să-şi impună el însuşi expierea. Ceva îl împingea spre singurătatea deşertului, în vastul necunoscut, dorinţa sa, presentimentul misiunii pe care o avea de îndeplinit şi, pe deasupra, acea voce din adâncul fiinţei sale, misterioasă, dar irezistibilă, care îi spunea în anumite ceasuri: „Pleacă! Acesta îţi este destinul”.

Dincolo de Marea Roşie şi de peninsula Sinai, în ţinutul Madian, se afla un templu care nu ţinea de sacerdoţiul egiptean. Această regiune se întindea ca o bandă de verdeaţă între golful Elamului şi deşertul Arabiei. De la depărtare, dincolo de braţul marin, se întrezăreau crestele masive şi întunecoase ale Muntelui Sinai şi vârful său golaş. O enclavă între deşert şi Marea Roşie, protejată de un masiv vulcanic, acest ţinut izolat era la adăpost de orice invazie. Templul îi era consacrat lui Osiris, dar era

locul unde era adorat şi Zeul suveran sub numele de Elohim. Căci acest sanctuar de origine etiopiană era folosit ca centru religios de arabi, de semiţi şi de popoare de rasă neagră, care erau în căutarea iniţierii. De secole întregi Sinaiul şi Horebul formau centrul mistic al unui cult monoteist. Măreţia golaşă şi sălbatică a muntelui, care se înălţa singuratic între Egipt şi Arabia, revela ideea Dumnezeului unic. Mulţi dintre semiţi veneau aici în pelerinaj pentru a-l adora pe Elohim. Făceau popas câteva zile, ţinând post şi rugându-se în cavernele şi galeriile săpate în stânca Sinaiului. Înainte de asta, mergeau să se purifice şi să se roage la templul din Madian.

În vecinătatea acestui loc se refugie Hosarsiph.

Marele preot al Madianului sau Raguel (supraveghetor al lui Dumnezeu) se numea atunci letro[57]. Era un om de culoare[58]. Aparţinea celui mai pur tip al rasei etiopiene, care acum patru sau cinci mii de ani, înainte de Ramses, avusese în stăpânire Egiptul şi care nu-şi uitase tradiţiile, aparţinând uneia dintre cele mai vechi rase ale globului. letro nu era nici iluminat, nici om de acţiune, ci doar un mare înţelept. Poseda comorile ştiinţei, îngrămădite în memoria sa şi în biblioteca din piatră a templului său. În plus, era protectorul oamenilor deşertului. Libieni, arabi, semiţi nomazi, aceşti veşnici rătăcitori, mereu aceiaşi, cu vaga lor aspiraţie spre Dumnezeul unic, reprezentau ceva imuabil printre atâtea culte efemere şi civilizaţii care se prăbuşeau. Se ghicea în ei, ca o prezenţă a eternităţii, memoria epocilor îndepărtate, marea rezervă a lui Elohim. letro era tatăl spiritual al acestor nesupuşi, al acestor nomazi, al acestor oameni liberi. Le ştia sufletul, le presimţea destinul. Când

57 Exodul, III, 1.

58^ Mai târziu (Numerele, III, 1), după exod, Aaron şi Maria, fiul şi sora lui Moise, după Biblie, îi reproşau căsătoria sa cu o etiopiană. Ietro, tatăl Sephorei, era deci din rasa neagră.

Hosarsiph veni să îi ceară adăpost în numele lui Osiris-Elohim, îl primi cu braţele deschise. Poate presimţea în acel moment că fugarul era predestinat să devină un profet al celor alungaţi, conducătorul poporului lui Dumnezeu.

Hosarsiph vru să se supună mai întâi expiaţiilor pe care legea iniţiaţilor le impunea unui criminal. Atunci când un preot al lui Osiris comisese o crimă, chiar involuntar, se presupunea că-şi pierde privilegiul reînvierii sale anticipate „în lumina lui Osiris”, privilegiu pe care îl obţinuse prin încercările iniţierii şi care îl ridica cu mult deasupra oamenilor obişnuiţi. Pentru a-şi expia crima, pentru a-şi regăsi lumina interioară, trebuia să se supună la încercări de o cruzime şi mai mare, să se expună el însuşi încă o dată morţii. După un post îndelungat şi cu ajutorul anumitor băuturi, cel care trebuia să-şi ispăşească pedeapsa cădea într-un somn letargic, iar apoi era depus într-un cavou din templu. Rămânea acolo zile întregi, uneori săptămâni[59]. În acest răstimp se credea că face o călătorie în lumea de dincolo, în Ereb sau în regiunea Amenţi, unde plutesc sufletele morţilor care nu s-au desprins încă de atmosfera terestră. Acolo trebuia să-şi caute victima, să trăiască spaimele acestuia, să-i obţină iertarea şi să-l ajute să-şi găsească drumul spre lumină. Doar atunci se considera că şi-a ispăşit pedeapsa, doar atunci corpul său astral se curăţa de petele negre cu care îl murdăreau suflul otrăvit şi imprecaţiile victimei. Dar din această călătorie reală sau imaginară cel care îşi expia pedeapsa putea să nu mai revină. Adesea, când mergeau să-l trezească din somnul letargic, preoţii nu mai găseau decât un cadavru.

59 Călători din secolul nostru au fost martorii unor fakiri hinduşi care au fost înhumaţii după ce au căzut în somnul cataleptic, indicând dinainte ziua precisă în care urmau să fie deshumaţi. Unul dintre ei, după trei săptămâni în care stătuse sub pământ, a fost găsit în viaţă, nevătămat.

Hosarsiph nu ezită să se supună acestei încercări, precum şi altora[60]. Fiind încă sub impresia crimei pe care o comisese, înţelesese caracterul imuabil al anumitor legi de ordin moral şi tulburarea profundă pe care nerespectarea lor o lasă în străfundurile conştiinţei. Îşi oferi fiinţa ca sacrificiu adus lui Osiris cu cea mai mare abnegaţie şi îi imploră acestuia forţa, dacă avea să revină în lumina terestră, pentru a face să triumfe legea dreptăţii. Când Hosarsiph ieşi din somnul cel mai de temut din subteranul templului din Madian, se simţi alt om. Se detaşase de trecutul său, Egiptul încetase să-i mai fie patrie şi în faţa lui se întindea doar imensitatea deşertului cu nomazii săi, ca un nou câmp de acţiune. Privi muntele lui Elohim, care se înălţa în zare şi, pentru prima dată, ca o viziune a furtunii prin norii de deasupra Muntelui Sinai, îl străfulgeră ideea misiunii sale: Să plămădească împreună cu aceste triburi mişcătoare un popor de luptători, care să reprezinte legea Dumnezeului suprem printre atâtea culte idolatre şi naţiuni anarhice, un popor care să poarte spre secolele viitoare adevărul pecetluit în chivotul de aur al iniţierii.

În acea zi şi pentru a marca noua epocă ce se deschidea în viaţa sa, Hosarsiph îşi luă numele de Moise, care înseamnă: Cel salvat.

sepher bereshit

Moise se căsători cu Sephora, fiica lui letro şi rămase

60^ Cele şapte fiice ale lui letro, despre care ne relatează Biblia (Exodul, II, 16-20), au în mod evident un sens simbolic, ca toată această poveste de altfel, care ne-a fost transmisă sub formă de legendă popularizată. Este mai mult decât neverosimil ca preotul unui mare templu să-şi lase fiicele să mâne turmele de oi şi să reducă un preot egiptean la rolul de păstor. Cele şapte fiice ai lui letro simbolizează cele şapte virtuţi pe care iniţiatul era obligat să le dobândească pentru ca fântânile adevărului să-i fie deschise. Aceste fântâni erau numite în istoria lui Agar şi Ismael "fântânile celui viu care mă vede".

mulţi ani în preajma înţeleptului din Madian. Graţie tradiţiilor etiopiene şi caldeene, pe care le regăsi în templu, putu să-şi completeze şi să-şi controleze cunoştinţele pe care le dobândise în sanctuarele egiptene, să-şi extindă orizonturile asupra celor mai străvechi cicluri ale umanităţii şi să le proiecteze, prin inducţie, în epoci îndepărtate din viitor. La letro găsi două cărţi despre cosmogonie, citate în Geneză: *Războaiele lui Iehova* şi *Generaţiile lui Adam* şi se adânci în studiul acestor cărţi.

Trebuia să se înarmeze cu multă răbdare pentru a-şi duce la îndeplinire opera. Înaintea sa, Rama, Krişna, Hermes, Zoroastru, Fo-Hi creaseră religiile popoarelor; Moise a vrut să creeze un popor pentru religia eternă. Pentru acest proiect atât de îndrăzneţ, atât de nou, de colosal, era nevoie de o bază solidă. De aceea Moise a scris *Sepher Bereshit*, *Cartea principiilor*, sinteză concentrată a ştiinţei trecute şi cadru pentru ştiinţele viitoare, cheie a misterelor, flacără a iniţiaţilor, punct de convergenţă al întregii naţiuni.

Să încercăm acum să vedem ce a însemnat Geneza pentru Moise. Cu siguranţă, răspândea o altă lumină, îmbrăţişa lumi vaste, diferite de lumea copilărească a micului Pământ, care ne apărea în traducerea greacă a lui Septante sau în traducerea latină a sfântului Ieronim!

Exegeza biblică a acestui secol a făcut foarte populară ideea că Geneza nu este opera lui Moise, că însuşi acest profet putea să nu fi existat şi să nu fi fost decât un personaj pur legendar, inventat patru sau cinci mii de ani mai târziu de sacerdoţiul evreiesc, pentru a-şi crea o origine divină. Critica modernă îşi bazează această opinie pe faptul că Geneza se compune din diverse fragmente (elohist şi iehovist) puse cap la cap şi că redactarea sa actuală este posterioară cu cel puţin patru sute de ani epocii în care Israel a plecat din Egipt. Faptele stabilite de critica modernă, privitoare la epoca redactării

textelor de care dispunem astăzi, sunt exacte; concluziile pe care le trage sunt arbitrare şi ilogice. Din ceea ce au scris elohiştii şi iehoviştii patru sute de ani după Exod nu reiese că au inventat Geneza şi că nu au folosit un document anterior, poate prost înţeles. Din ceea ce ne spune Pentateucul sub forma unei povestiri legendare despre viaţa lui Moise nu reiese că aceasta nu conţine şi ceva adevărat. Misiunea profetului este explicată, plasată în mediul său natal: templul solar din Memfis. În fine, însăşi profunzimile Genezei nu se arată decât la lumina flăcării smulse iniţierii lui Isis şi Osiris.

O religie nu se constituie fără a avea un iniţiator. Judecătorii, profeţii, toată istoria lui Israel îl atestă pe Moise; Iisus însuşi nu poate fi conceput fără el. Or Geneza conţine în ea esenţa tradiţiei care se revendică de la Moise. Indiferent ce transformări ar fi suferit, venerabila mumie trebuie să conţină, sub colbul secolelor şi bandajelor sacerdotale, ideea centrală, gândirea vie, testamentul profetului lui Israel.

Israel gravitează în jurul lui Moise la fel de sigur, la fel de fatal precum Pământul în jurul Soarelui. Dar o dată acceptat acest lucru, trebuie descifrate ideile de căpătâi ale Genezei, ceea ce Moise a vrut să transmită posterităţii prin acest testament secret, *Sepher Bereshit*. Problema nu a putut fi rezolvată decât din punct de vedere esoteric şi se pune astfel: în calitatea sa de iniţiat egiptean, intelectualitatea lui Moise trebuia să se situeze la înălţimea ştiinţei egiptene, care admitea, ca şi a noastră, imuabilitatea legilor universului, dezvoltarea lumilor printr-o evoluţie continuă, şi care poseda, pe deasupra, noţiuni extinse, precise, raţionale despre suflet şi natura invizibilă. Dacă aceasta era ştiinţa lui Moise – şi cum să nu fie ştiinţa preotului lui Osiris? – cum să o armonizezi cu ideile copilăreşti ale Genezei despre creaţia lumii şi despre originea omului? Această istorie a creaţiei, care, luată ad

literam, face să surâdă chiar şi un şcolar din zilele noastre, nu ascunde oare un profund sens simbolic şi nu există oare o cheie pentru a fi dezlega? Şi care este oare acest sens? Şi unde se află această cheie?

Această cheie se află: 1. În simbolismul egiptean; 2. În cel al tuturor religiilor ciclului antic; 3. În sinteza doctrinei iniţiaţilor, aşa cum rezultă din comparaţia învăţăturii esoterice de la India vedică şi până la iniţiaţii creştini ai primelor secole.

Preoţii egipteni, după cum ne spun autorii greci, aveau trei modalităţi de a-şi exprima gândurile. „Prima era clară şi simplă, a doua simbolică şi figurativă, a treia sacră şi hieroglifică. Acelaşi cuvânt îmbrăca, după voia lor, sensul propriu, figurat sau transcendental. Acesta era geniul limbii lor. Heraclit a exprimat perfect diferenţa, prin epitetele: *sugestiv*, *semnificativ*, şi *cifrat*[61]”.

În cadrul ştiinţelor teogonice şi cosmogonice, preoţii egipteni au folosit mereu cea de-a treia modalitate de scriere. Hieroglifele lor aveau atunci trei sensuri corespondente şi distincte. Ultimele două nu puteau fi înţelese fără cheie. Această manieră enigmatică şi concentrată de a scrie ţinea ea însăşi de o dogmă fundamentală a doctrinei lui Hermes, conform căreia aceeaşi lege guvernează lumea naturală, lumea umană şi lumea divină. Această limbă, de o conciziune prodigioasă, indescifrabilă vulgului, avea o elocvenţă singulară pentru adept; căci, cu ajutorul unui singur rând, evoca principiile, cauzele şi efectele care izvorăsc de la divinitate în natura oarbă, în conştiinţa umană şi în lumea spiritelor pure. Graţie acestei scrieri adeptul cuprindea cele trei lumi dintr-o singură privire.

Fără îndoială, dată fiind educaţia lui Moise, el a scris Geneza în hieroglifele egiptene cu cele trei sensuri. A

---

61 "parlant", "signifiant" şi "cachant", în traducere liberă după Fabre d'Olivet, Vers dorés de Pythagore [Versurile aurite ale lui Pitagora],

încredinţat dezlegarea, explicaţia orală a acestora urmaşilor săi. Când, pe vremea lui Solomon, s-a tradus Geneza cu caractere feniciene; când, după captivitatea Babilonului, Esdras a redactat-o cu caractere aramaice caldeene, sacerdoţiul ebraic nu mai reuşea să manevreze aceste simboluri decât într-o manieră plină de imperfecţiuni. Când grecii au tradus în sfârşit Biblia, nu mai aveau decât o vagă idee despre sensul esoteric al textelor. Sfântul Ieronim, atunci când a făcut traducerea latină după textul în ebraică, nu a mai putut pătrunde sensul iniţial, în ciuda intenţiilor sale serioase şi a spiritului său larg; şi, chiar dacă ar fi făcut acest lucru, ar fi trebuit să îl ascundă. Deci, la lectura Genezei în limbile noastre de astăzi, nu regăsim aici decât sensul ei primar şi inferior. Vrând nevrând, exegeţii şi chiar teologii, ortodocşi sau liberi cugetători, nu văd textul ebraic decât din perspectiva *Vulgatei*. Sensul comparativ şi superlativ, care este sensul profund şi veritabil, le scapă. Acesta rămâne îngropat în mod misterios în textul ebraic, care ajunge, prin rădăcinile sale, până la limba sacră a templelor, aşezată pe noi temelii de către Moise, limbă în care fiecare vocală, fiecare consoană avea un sens universal în funcţie de valoarea acustică a literei şi stadiul în care se afla sufletul omului care o producea. Pentru persoanele cu o intuiţie dezvoltată, acest sens profund ţâşneşte uneori din text ca o scânteie; pentru vizionari, străluceşte în structura fonetică a cuvintelor adoptate sau create de Moise: silabele magice în care iniţiatul lui Osiris lăsa să curgă gândirea sa, ca un metal sonor într-o matrice perfectă. Prin studiul acestui fonetism, care poartă amprenta limbii sacre a templelor antice, prin dezlegările pe care ni le oferă Cabala şi dintre care unele îi sunt tributare lui Moise, în fine, prin esoterismul comparat ne este permis astăzi să întrevedem şi să reconstituim Geneza veritabilă. Astfel, gândirea lui Moise va ieşi strălucitoare precum

aurul din furnalul secolelor, din rămăşiţele unei teologii primare şi din cenuşa criticii negative[62].

caid Mciodojd caui cajajed ednp ţep esa AA-ţups epjeo asO/\ ad aţ Oa Aud – ao Baao în sub pui apadse aţinui qns abS ab ap ejaţip ajapa A ap aaui aiaţound jbq aţeţnou ajbui o ap o apunţojd uapajde ui aseoipuejß unoiqeţ ui acbJ! dsu! ajbui o ap UßBd ui epunqe couaţoza eduMţ0 etscă o ap acbăaa bjbi o ap bs caţieo JBQ Bţndaoujooajd Baapi ezeazuoăeţ n Batsaos pueo punţb aţueosu apzaţodi ap auiaţ as nu o neeuiJ! te adus B sap Bajd aßmoaj p asjns azată bs aobd untg aouotsi aob Ofui nud Bzaţ (Bjtsuouiap b-o injoţnb ejnseui a o ui uieuuiexa bs înoo pb atsa ns minjotMA b 3 jbabs copn copeßjo eppos eaßa aţOaseb sa AA-ţups eţ – seaoe ui latwqetsudpuud aţou ednp cajewa Anß nes a/qjeu/s: aţOauinu as acuaţe ajbui bui ea o ap euuiap o cotwojd aap sa AA-ţups în b audojd ea api atsa etseaov ppajO caţupui ’npp mpiqoa A joMßpl b BAţnţtsuoo aţied o o jocb! e! U! puupop B jbojoo un aunduiţ aţeoţ up tsoţ b BOJ. cu!! ţ0 nss eseoßpl o ejepipnf coiuiou – ooa uaţnd plţ apa up suduioo Bjtqjb o jewaţ pwa Anß e o înţăsţ coseapa Aop bs odb lappaß aps aplado ui cuiun ui efap asasud ţa Ajio. P ajqej a o Baao ţdibg ui O Bsv ui o-

62 Adevăratul restaurator al cosmogoniei lui Moise este un om de geniu, aproape uitat astăzi şi căruia Franca îi va face dreptate în ziua în care ştiinţa ezoterică, şti- inţa integrală şi religioasă, va fi reedificată pe bazele sale indestructibile. Fabre d'Olivet nu putea fi înţeles de către contemporanii săi, căci era cu un secol înaintea epocii sale. Spirit universal, el poseda în acelaşi grad trei facultăţii a căror uniune formează inteligenţele transcendentale: intuiţia, analiza şi sinteza. Născut la Ganges (Hérault) în 1767, a abordat studiul doctrinelor mistice, al filosofiilor şi al literaturilor Occidentului. Court de Gébelin, prin lucrarea sa Monde primitif [Lumea primitivă], i-a deschis primele orizonturi asupra sensului simbolic al miturilor antichităţii şi asupra limbii sacre a templelor. Pentru a se iniţia în doctrinele Orientului, a învăţat limbile chineză, sanscrită, arabă şi ebraică. În 1815 şi-a publicat lucrarea capitală: La Langue hébraique restituée (Limba ebraică restituită). Carte cuprinde:

ţepaoajd ne ajeo associai joueooui b ejesaoau eţuepţzaj tsoţ ns asOA în eßpl O Beu!! ţ0 bo înţăbţ coseapa Aop bs: nonp înun atsa nes îndoos ţizoduioo unß un ap o epßani ajeopă o ap aceßoq ajeui o ap ’nou npţţipa un ţ – njtsuoo b ’nes împţ în a-npuetsn [e o aps appuaţeui puneßnepe predeo ap pp aţ – saob puenpy *ueujn în*/*nuab e* eoyoso//ţ euots/ up aţeţnuinjdiui ţuns aps plado B plauaß injpbO O auotsi ajdsap bs Bţosoţ a/ofiect/fd 9P *sajap s-a*/\ up ea aoe bs BOjziţbţaui no *aanpsaj* anö. /a/gaq anßue7 up ea aoe aţuauipcuasa atsa pzauao Bjdnsb bs Bajbţajdjaţui paho. P ajqej în jocibo coţosoţ cajaidpi ezeajoţep loi să aA-ţups (Aaş” – uubuibo lz88P) ai pă a Aiv. P sa AA-ţups ap [joipjă a caunpiiăi] st/nu *sap uajssj*atsa aţieo Btssaov o-ţejdsu b ajeo aueosjad puiud ejdnse cuapuadapu! joiuoţepojao ecuaţe abejţe b ap epos ad ţnăe b ţuaui nes în – udojd ap BJBţe ui ajeo o etseaoe up BAuap ajeo eţuaoai pui ajejoni etă o ajdsap aţuăno BAaţeo unds bs cajă Ob aţieo etseaoe ajdsap ţiqjcă uib a o ednQ

eppiţo Bß

— Opaţ o Beujjţ? ap tejoubi punţojd ajtseou apz ui sued atsa o ţnpjajd b-s sunase psuas ajeo njţuad aţuajede apăţoui o piiqis puotsi b eseouiun ajaundxa o aptă ajţ-uud aiaţo aN amßp pui apo apqo ejaţo au ţa Ajio. P Pi e ea o ţuauietsai piqoa A ajdsap aouaţoza 9 cibo aţeoţ ajţuia apleodod aţeoţ B ajoes apuinu njţuad apqo ţdajp Ajas aţeod ajeo oxa aqui aţeoţ up aţen aduiaxa ad tpifuds liqbliuipe oxa un no auă ajeo njţuad alesja/i/un /O *a Ajyu*/*ud jauujoepej* /e *ajapa A ap impund ujp* eueaappo o eueaune bubus equi ajţup eqejb o copjqa ajţup Be – Bjeduioo atsa pzauao le opjqa pptxaţ p uiţu psuas apunjţed e njţuad păo, P ajqej aţOasopţ o ajeo ad epop/\ Bseojnßu pui ea o BOţcu!! ţ0 epoţaui ednp epţjts – uoo o punţojd pui po ouaţoza înţuds ap esunjţed atsa ajeo aieoţepăai cibo pţ – saoe ecuetsqns o aindpuud teoap pp uinzai bs caţnd Obn sajaţui aieui pui po ap nueţuauioo un ap eţcosui atsa

ajaonpejţ etseaov aspă în Bpoßouisoo aucuoo aieo pzauao 9B aoţdeo aoaz jopuiud eezaßun o ezaouejţ ui ajaonpejţ o g Ijbu – uipjd sinosip un *p*: boboouip eduMţ0 ednp aţndaouoo aopjqa anupepej Ipu Ndpuud ad eţepuoţ copjqa coiţeuiejb o *z* npţucăno caujßun ajdsap BAţonpojţu uip 880 ui, is} diß3 uip 8 unoqul! s în giuspuodssjoo nesă B unsuss

8Jţ 880 8JB0 UI, în8J. IS 80IJUB J08 dUJ8} B BJOBS BqUJI B} U8Z8 jd8J 80 B880 BJ08J00 BUIUJN O-JŢUI, 8Und} Od 8 dlU8X8 BnoQ

Geneză. Pe mai multe monumente egiptene se vede o femeie încoronată, ţinând într-o mână crucea cu toartă, simbol al vieţii eterne, iar în cealaltă un sceptru cu floarea de lotus, simbol al iniţierii. Aceasta este zeiţa Isis. Or Isis are trei sensuri diferite. La propriu, ea simbolizează femeia, şi, prin urmare, genul feminin universal. La comparativ, ea este personificarea ansamblului naturii terestre cu toate puterile sale de concepţie. La superlativ, ea simbolizează natura celestă şi invizibilă, elementul propriu al sufletelor şi spiritelor, lumina spirituală şi inteligibilă prin ea însăşi, singura care poate conferi iniţierea. Simbolul care îi corespunde lui Isis în textul Genezei şi în intelectualitatea iudeo-creştină este Eva, Heva, femeia eternă. Această Evă nu este doar femeia lui Adam, ea este şi soţia lui Dumnezeu. Constituie cele trei sferturi din esenţa sa, căci numele de eternul IEVA pe care noi l-am transformat impropriu în Iehova sau Iahve, se compune din prefixul I (Ie) şi din numele Eva. Marele preot al Ierusalimului pronunţa o dată pe an numele divin şi îl enunţa în modul următor, literă cu literă: I, e, v, a. Prima literă exprima gândirea divină[63] şi ştiinţa teogonică; cele

63e xagerate şi prea legendare. Acestea fiind zise, mă grăbesc să recunosc înalta valoare a acestei cărţii, căreia îi datorez mult. Oricare ar fi părerea generală despre opera lui Saint-Yves, el are un merit în faţa căruia merită să ne înclinăm: acela al unei vieţi consacrată în întregime unei idei. A se vedea lucrările sale Mission des Souverains [Misiunea suveranilor] şi France vraie [Franţa adevărată], în care

trei litere ale numelui Evei exprimau trei ordine ale naturii[64], cele trei lumi în care această gândire se realizează şi, prin urmare, ştiinţele cosmogonice, psihice şi fizice, care îi corespund[65]. Inefabilul închide în profunzimea sa eternul masculin şi eternul feminin. Uniunea lor indisolubilă face puterea şi misterul său. Iată ce nu a spus Moise poporului, duşmanul declarat al oricărei imagini a divinităţii, ci a consemnat figurativ în structura numelui divin, explicându-l adepţilor săi. Astfel, natura voalată a cultului iudaic se ascunde chiar sub numele de Dumnezeu. Soţia lui Adam, femeia curioasă, vinovată şi fermecătoare, ne relevă afinităţile sale profunde cu Isis terestră şi divină, mama zeilor care creează în sânul său plin de profunzime vârtejuri de suflete şi astre.

Un alt exemplu. Un personaj care joacă un rol important în istoria lui Adam şi a Evei este şarpele. Geneza îl numea Nahash. Or, ce înseamnă şarpele pentru templele antice? Misterele Indiei, ale Egiptului şi ale Greciei

---

Saint- Yves i-a făcut dreptate, deşi puţin cam târziu şi în ciuda sa, maestrului său, Fabre d'Olivet.

^ Natura naturans a lui Spinoza.

64 Natura naturata a aceluiaşi Spinoza.

65 Iată cum explică Fabre d'Olivet numele de IEVA: "Acest nume este mai întâi semnul indicator al vieţii, dublat şi parte a rădăcinii esenţialmente vie EE. Această rădăcină nu a fost niciodată folosită ca nume şi este singura care se bucură de acest prerogativ. Ea este, încă de la formarea sa, nu doar un verb, ci un verb unic, din care s-au format toate celelalte: într-un cuvânt, verbul (EVA) a fi, fiind (în franceză etre étant, în original EVE). Aici, aşa cum se poate observa şi cum am explicat şi eu în gramatica mea, semnul inteligibil (Vau) se află în mijlocul rădăcinii vieţii. Moise, luând acest verb prin excelenţă pentru a forma de la el numele propriu al Fiinţei fiinţelor, îi adaugă semnul manifestării potenţiale şi al Eternităţii, (I) şi obţine (IEVA - în franceză, în original IEVE) în care elementul facultativ "fiind" (étant) este plasat între un trecut fără origine cunoscută şi un viitor neprecizat. Acest nume admirabil înseamnă deci, mai exact: Fiinţa care este, care a fost şi care va fi.

răspund unei singure voci: şarpele încolăcit simbolizează: viaţa universală al cărui agent magic este lumina astrală. Într-un sens chiar mai profund, Nahash semnifică forţa care pune această viaţă în mişcare, atracţia sinelui pentru sine, în care Geoffroy Saint-Hilaire vedea explicaţia gravitaţiei universale. Grecii îl numeau Eros, iubirea sau dorinţa. Aplicaţi acum aceste două sensuri istoriei lui Adam, a Evei şi a şarpelui şi veţi vedea că alungarea primului cuplu din paradis, faimosul păcat originar devine deodată un uriaş vârtej al naturii divine, universale, cu regnurile, sexele, speciile sale, în cercul formidabil şi ineluctabil al vieţii.

Cele două exemple ne-au permis să aruncăm o primă privire în profunzimile Genezei mozaice. Deja putem întrevedea ce însemna cosmogonia pentru un iniţiat antic şi care era diferenţa faţă de accepţiunea modernă a termenului „cosmogonie”.

Pentru ştiinţa modernă, cosmogonia se reduce la o cosmografie. Vom găsi aici descrierea unei porţiuni de univers vizibil, prin studiul înlănţuirii cauzelor şi efectelor fizice într-o sferă dată. Acesta ar fi, de exemplu, modelul lui Laplace, în care formarea sistemului nostru solar este ghicită prin funcţionarea sa actuală şi dedusă doar după materia în mişcare, ceea ce este o pură ipoteză. Ar mai putea fi istoria Terrei, ale cărei straturi suprapuse reprezintă mărturii irefutabile pentru susţinerea acestei teorii palpabile. Ştiinţa antică nu era străină de dezvoltarea universului vizibil, iar dacă avea despre acesta noţiuni mult mai puţin precise decât ştiinţa modernă, formulase însă intuitiv legile generale care o guvernează.

Pentru înţelepţii Indiei şi ai Egiptului acesta nu era decât aspectul exterior al lumii, mişcarea sa reflexă. Ei căutau explicaţia în aspectul său interior, în mişcarea sa directă şi originară. O regăseau într-o altă ordine a legilor care se relevă inteligenţei noastre. Pentru ştiinţa antică,

universul nemărginit nu era o materie moartă guvernată de legi mecanice, ci un tot unitar viu, înzestrat cu inteligenţă, cu suflet şi voinţă. Acest mare animal sacru avea organe nenumărate, corespunzând facultăţilor sale infinite. Aşa cum în corpul uman mişcările rezultă din spiritul înzestrat cu raţiune, din voinţa care acţionează, tot astfel, în concepţia anticilor, *ordinea vizibilă a universului nu era decât repercusiunea ordinii invizibile*, adică a forţelor cosmogonice şi a monadelor spirituale, a regnurilor, a sexelor, a speciilor care, prin *involuţia* lor perpetuă în materie produc *evoluţia* vieţii. Acolo unde ştiinţa modernă vede doar exteriorul, învelişul universului, ştiinţa templelor antice avea drept scop revelarea interiorului, descoperirea mecanismelor ascunse. Nu vedea inteligenţa ca pe o consecinţă a materiei, ci materia ca pe o consecinţă a inteligenţei. Pentru ea universul nu se năştea din dansul orb al atomilor, ci atomii erau generaţi de vibraţiile spiritului universal. Într-un cuvânt, pleca în cercuri concentrice de la universal la particular, de la invizibil la vizibil, de la spiritul pur la substanţa organică, de la Dumnezeu la om. Această ordine descrescătoare a forţelor şi spiritelor, invers proporţională cu ordinea ascendentă a vieţii şi a corpurilor era ontologia sau ştiinţa principiilor inteligente şi forma fundamentul cosmogoniei.

Toate marile iniţieri ale Indiei, Egiptului, ludeei şi Greciei, cea a lui Krişna, Hermes, Moise şi Orfeu au cunoscut sub diverse forme această ordine a principiilor, a puterilor, a spiritelor, a generaţiilor care pleacă de la cauza primară, de la tatăl inefabil.

Ordinea descendentă a încarnărilor este simultană cu ordinea ascendentă a vieţilor şi doar aceasta ne face să o înţelegem. Involuţia produce evoluţia şi o explică.

În Grecia, templele de sex masculin, doriene, cele ale lui Jupiter şi Apollo, dar mai ales cel din Delfi au fost singurele care au avut la baza lor ordinea descendentă.

Templele ioniene sau de sex feminin nu au cunoscut această ordine decât într-o manieră imperfectă. Toată civilizaţia greacă fiind ioniană, ştiinţa şi ordinea doriană s-au voalat în ea din ce în ce mai mult. Dar este la fel de adevărat că marii săi iniţiatori, eroii şi filosofii săi, de la Orfeu la Pitagora, de la Pitagora la Platon şi de la acesta la alexandrini relevă această ordine. Toţi l-au recunoscut pe Hermes drept stăpânul lor.

Dar să revenim la Geneză. În gândirea lui Moise, acest fiu al lui Hermes, primele zece capitole ale Genezei constituiau o veritabilă ontologie, după ordinea şi filiaţia principiilor. Tot ce a fost început are şi un sfârşit. Geneza povesteşte evoluţia în timp şi creaţia în eternitate, singura demnă de Dumnezeu.

În *cartea lui Pitagora* am rezervat un spaţiu anume în care am zugrăvit în culori vii teogonia şi cosmogonia esoterică, într-un cadru mai puţin abstract decât cel creat de Moise şi mai apropiat de spiritul modern. În ciuda formei politeiste, în ciuda diversităţii extreme a simbolurilor, sensul cosmogoniei pitagorice, după iniţierea orfică şi sanctuarele lui Apollo, va fi identic în linii mari cu sensul celei a profetului lui Israel. La Pitagora, va apărea pusă în lumină de complementul său natural: doctrina sufletului şi evoluţia sa. Era predată în sanctuarele greceşti sub simbolurile mitului Persefonei. Se mai numea şi: *istoria terestră şi celestă a lui Psyché*. Această istorie care corespunde termenului creştin de *reînviere* lipseşte cu desăvârşire din Vechiul Testament. Nu pentru că Moise şi profeţii săi nu o cunoşteau, ci pentru că o considerau de un nivel prea ridicat pentru a fi dezvăluită maselor şi de aceea era rezervată tradiţiei orale a iniţiaţilor. Divina Psyché nu va rămâne atât de mult timp ascunsă în spatele simbolurilor ermetice ale lui Israel decât pentru a fi personificată în apariţia subtilă şi luminoasă a lui Christos.

În ceea ce priveşte cosmogonia lui Moise, ea are

concizia aspră a geniului semit şi precizia matematică a geniului egiptean. Stilul discursului ne aminteşte de figurile care împodobesc interiorul mormintelor regale; drepte, seci şi severe, ele închid în goliciunea lor dură un mister impenetrabil. Ansamblul ne face să ne gândim la o construcţie gigantică, dar pe alocuri gândirea lui Moise ţâşneşte dintre versetele tremurătoare ale traducătorilor ca un jet de lavă dintre blocurile uriaşe, cu impetuozitatea focului iniţial. În primele capitole, de o incomparabilă măreţie, se simte suflul lui Elohim, care întoarce până la una toate paginile universului.

Înainte să le părăsim, să mai aruncăm o privire asupra unora dintre aceste puternice hieroglife compuse de profetul de pe Muntele Sinai. Asemenea uşii unui templu subteran, fiecare dintre ele dă într-o galerie de adevăruri oculte, care luminează ca nişte opaiţe imobile seria de lumi şi de temple. Să încercăm să le pătrundem folosind cheile iniţierii. Să încercăm să vedem aceste simboluri stranii, aceste formule magice în puterea lor evocatoare, aşa cum le-a văzut iniţiatul lui Osiris, atunci când au ieşit din literele de foc ale gândirii sale creatoare.

În cripta templului lui letro, Moise, aşezat pe un sarcofag, meditează în singurătatea sa. Pereţii şi stâlpii sunt acoperiţi de hieroglife şi de picturi care reprezintă numele şi figurile lui Dumnezeu la toate popoarele pământului. Aceste simboluri rezumă istoria ciclurilor care s-au stins şi o prezic pe cea a ciclurilor viitoare. O lampă cu naft luminează slab aceste semne, care grăiesc fiecare pe alte limbi. Dar deja nimic din lumea exterioară nu mai contează pentru el; caută în el însuşi verbul cărţii sale, figura operei sale, cuvântul care va deveni acţiune. Lampa s-a stins, dar în faţa ochiului său interior, în noaptea criptei, străluceşte acest nume:

IEVA

Prima literă, I, are culoarea albă a luminii, celelalte

trei strălucesc precum un foc cu reflexe schimbătoare, în care parcă se ghicesc toate culorile curcubeului. Şi ce viaţă stranie au aceste caractere! În litera iniţială, Moise percepe principiul masculin, Osiris, spiritul creator prin excelenţă, în Eva, facultatea conceptivă, Isis celestă care face parte din primul. Astfel, facultăţile divine care închid în puterea lor toate lumile se desfăşoară şi se ordonează în sânul lui Dumnezeu. Prin uniunea lor perfectă, tatăl şi mama inefabilă formează fiul, verbul viu, care creează universul. Aici se află misterul misterelor, ermetic ca sens, dar care vorbeşte prin semnul eternului, aşa cum spiritul vorbeşte spiritului. Iar tetragrama sacră străluceşte într-o lumină tot mai intensă. Moise vede ţâşnind, ca nişte fulgere imense, cele trei lumi, toate regnurile naturii şi ordinea sublimă a ştiinţei. Atunci ochiul său arzător se concentrează asupra semnului masculin al spiritului creator. Pe acesta îl invocă pentru a coborî în ordinea creaţiilor şi a extrage din voinţa suverană forţa de a-şi împlini creaţia, după ce a contemplat opera eternă.

Şi iată că în tenebrele criptei sale licăreşte celălalt nume divin:

ELOHIM

Pentru iniţiat, înseamnă: *El*, – *zeii*, *zeul zeilor*[66]. Nu mai este fiinţa îndreptată spre sine sau spre absolut, ci stăpânul lumilor, a cărui gândire se desface în milioane de stele, în sfere mobile de universuri plutitoare. „În principiu, Dumnezeu a creat cerurile şi pământul”. Dar aceste ceruri nu au fost la început decât gândirea timpului şi a spaţiului nemărginit, populate de vid şi de linişte. „Şi

66 Elohim este pluralul lui Aelo, nume dat fiinţei supreme de către evrei şi caldeeni şi derivând el însuşi din rădăcina Ael, care desemnează înălţimea, forţa şi puterea expansivă şi care are sensul universal de Dumnezeu. Hoâ, adică El, desemnează în ebraică, în caldeeană, în siriană, în etiopiană, în arabă, unul dintre numele sacre ale divinităţii. Fabre d'Olivet, La langue hebraique restituée.

acest suflu al lui Dumnezeu poposi deasupra prăpastiei.”[67] Ce va ieşi mai întâi din sânul său? Un soare? Un pământ? O nebuloasă? O substanţă oarecare a acestei lumi vizibile? Nu. Ceea ce se născu mai întâi din el fu *Aour*, lumina. Dar această lumină nu este lumina fizică, ci este lumina inteligibilă, născută din tresărirea lui Isis celestă în sânul infinitului; spirit universal, lumină astrală, substanţa din care sunt făcute spiritele şi în care se vor naşte dintr-un fluid eteric; element subtil prin care gândirea se transmite la distanţe infinite; lumină divină, anterioară şi posterioară celei a tuturor sorilor. Mai întâi se răspândeşte în infinit, este *respiraţia* puternică a lui Dumnezeu; apoi revine la ea însăşi într-o mişcare de iubire, *aspiraţie* profundă a eternului. În aceste unde ale divinului eter palpită ca sub un voal translucid formele astrale ale lumilor şi fiinţelor. Şi toate acestea se pot rezuma pentru magul-vizionar prin cuvintele pe care le spune şi care strălucesc în caractere scânteietoare: ROUA AELOHIM AOUR[68]

„Să se facă lumină şi se făcu lumină”. Suflul lui Elohim este lumina!

---

67 "Rouah Aelohim, suflul lui Dumnezeu, indică la modul figurat mişcarea spre expansiune, dilatarea. Este, într-un sens hieroglific, forţa opusă forţei tenebrelor. Dacă prin cuvântul obscuritate se desemnează o putere opresivă, cuvântul rouah va caracteriza o putere expansivă. ai în unul şi în celălalt vom regăsi eternul sistem a două forţe opuse pe care înţelepţii şi savanţii tuturor secolelor, de la Parmenide şi Pitagora până la Descartes şi Newton, le-au văzut în natură şi semnalat prin nume diferite." Fabre d'Olivet, Langue hébraique.

68 Suflu, Aelohim, lumină. Aceste trei nume sunt rezumatul hieroglific al celui de-al doilea şi celui de-al treilea verset al Genezei. Iată, cu litere latine, textul ebraic al celui de-al treilea verset: Wa, -iaqmer Aelohim iehi-aour, wa iehi aour. Iată traducerea ad literam a lui Fabre d'Olivet. "ai el spuse, el, fiinţa fiinţelor: se va face lumină; şi se făcu lumină (elementizare inteligibilă)." Cuvântul roua, care înseamnă "suflu", se regăseşte în al doilea verset. Se va remarca faptul că acest cuvânt, aour, care înseamnă lumină, este cuvântul roua inversat. Suflul divin, întorcându-se asupra lui însuşi, creează lumina inteligibilă.

Din sânul acestei lumini primitive, imateriale ţâşnesc primele şase zile ale Creaţiei, adică seminţele, principiile, formele, sufletele vieţii tuturor lucrurilor. Este universul în putere, în stadiu primar şi conform spiritului. Şi care este ultimul cuvânt al creaţiei, formula care rezumă fiinţa în act, verbul viu în care apare primul şi ultimul gând al fiinţei absolute? Acesta este:

ADAM EVA

Bărbatul-femeie. Acest simbol nu reprezintă doar, aşa cum ne învaţă bisericile noastre şi cum cred exegeţii noştri, primul cuplu de oameni pe pământul nostru, ci Dumnezeu în act în univers şi genul uman tipologizat; umanitatea universală din toate sferele. „Dumnezeu l-a creat pe om după chipul şi asemănarea sa; a creat bărbatul şi femeia”. Acest cuplu divin este verbul universal prin care leva îşi manifestă propria natură în lume. Sfera în care locuieşte primitiv şi pe care Moise o îmbrăţişează în gândirea sa puternică nu este grădina Edenului, paradisul legendar terestru, ci sfera temporală nemărginită a lui Zoroastru, pământul superior al lui Platon, regatul ceresc universal, Heden, Hadama, substanţa tuturor pământurilor. Dar care va fi evoluţia umanităţii în timp şi spaţiu? Moise o contemplă sub o formă concentrată în povestea alungării din paradis. În Geneză, Psyché, spiritul uman, se numeşte Aisha, alt nume al Evei1. Patria sa este *Shamaim*, Cerul. Aici, trăieşte fericită în eterul divin, dar fără a fi conştientă de ea însăşi. Se bucură de cer, fără a-l înţelege. Pentru a-l înţelege, trebuie să-l fi uitat şi apoi să şi-l fi reamintit; pentru a-l iubi, trebuie să-l fi pierdut şi apoi să-l fi recucerit. Ea nu va şti decât prin suferinţă, nu va înţelege decât prin cădere. Şi ce cădere, de altfel profundă şi tragică, este cea din Biblia copilărească pe care o citim! Atraşi spre prăpastia întunecoasă de dorinţa cunoaşterii, Aisha se lasă în voia căderii… Încetează să mai fie sufletul pur învelit într-un corp sideral şi trăind din

divinul eter. Primeşte un corp material şi intră în ciclul generaţiilor. Şi încarnările sale nu sunt puţine, ele sunt sute, mii, în corpuri din ce în ce mai grosiere, în funcţie de astrele unde sălăşluieşte. Ea coboară dintr-o lume într-alta... coboară şi uită... Un văl negru îi acoperă ochiul interior: conştiinţa divină înecată, amintirea cerului pierdut, prizonieră în învelişul gros al materiei. Palidă precum o speranţă pierdută, o proaspătă amintire, venind de departe, a fericirii sale trecute, luceşte în ea! Din această scânteie va trebui să renască şi să se regenereze!

Da, Aisha trăieşte încă în acest cuplu golaş, care pândeşte fără apărare pe un pământ sălbatic, sub un cer duşman în care tună fulgerul. Paradisul pierdut? Este imensitatea cerului acoperit, în spatele şi în faţa ei!

Moise contemplă astfel generaţiile de după Adam în univers[69][70]. Apoi meditează asupra destinelor omului pe Pământ. Vede ciclurile trecute şi prezente. În Aisha terestră, în sufletul umanităţii, conştiinţa lui Dumnezeu strălucise altă dată cu focul lui Agni, în ţara lui Koush, pe versanţii Himalayei.

Dar iat-o gata să se stingă în idolatrie, în pasiuni infernale, în tirania asiriană, printre popoarele dezbinate şi printre zeităţi care se devorează între ele. Moise se jură să o trezească, impunându-i cultul lui Elohim.

Atât întreaga umanitatea, cât şi fiecare individ în parte ar trebui să fie imaginea levei. Dar unde se află acel popor în care aceasta se va încarna şi care va fi verbul viu al umanităţii?

Atunci Moise, după ce şi-a conceput cartea şi opera,

---

69 Geneza, II, 23. Aisha, spriritul, asimilat aici femeii, este perechea lui Aish, intelectul, asimilat bărbatului. Ea este prinsă de el, ea constituie jumătatea sa inseparabilă; facultatea sa volitivă. Acelaşi raport există între Dionisos şi Persefona în Misterele orfice.

70 În versiunea samariteană a Bibliei, numele lui Adam este însorit de epitetul universal, infinit. Deci este vorba de specia umană, de regnul hominizilor din toate sferele cereşti.

după ce a pătruns în străfundurile sufletului umanităţii, îi declară război Evei terestre, naturii slabe şi corupte. Pentru a se lupta împotriva ei şi a o aduce pe calea cea bună, invocă spiritul, focul originar şi atotputernic, leva, la izvorul căruia el tocmai s-a întors. Simte că efluviile sale îl încing şi îl călesc precum oţelul. Numele său este Voinţă.

Şi în liniştea neagră a criptei, Moise aude o voce care iese din adâncurile conştiinţei sale, vibrează ca o lumină şi îi spune: „Mergi la muntele lui Dumnezeu, spre Horeb”.

Iv viziunea de pe muntele sinai

O masă întuncată de granit, atât de golaşă, atât de erodată sub arşiţa soarelui, încât părea că era brăzdată de fulgere şi sculptată de trăsnet. Este vârful Muntelui Sinai, tronul lui Elohim, aşa cum spun copiii deşertului. În faţă, un munte mai mic, rocile Serbalului, la fel de abrupt şi sălbatic. Pe laturile sale, mine de cupru, grote. Între cei doi munţi, o vale întunecată, un haos de piatră, pe care arabii îl numeau Horeb, Erebul legendei semite. Este valea lugubră a dezolării la căderea nopţii, cu umbra Sinaiului, chiar mai lugubră când muntele este acoperit de nori, care-şi aruncă sclipirile sinistre. Atunci un vânt teribil suflă prin culoarul strâmt. Se spune că acolo Elohim îi dărâmă la pământ pe cei care încearcă să se lupte cu el şi îi aruncă în prăpăstiile în care se sparg torentele de ploaie. Pe-aici, mai spun madianiţii, rătăcesc umbrele răufăcătoare ale uriaşilor, ale *Refaimilor*, care fac să se prăbuşească stâncile peste cei care vor să urce pe muntele sfânt. Tradiţia populară mai pretinde că Dumnezeul Sinaiului apare uneori în focul orbitor, ca un cap al Meduzei cu pene de vultur. Vai de capul celor care îi văd chipul, căci aceasta înseamnă moartea.

Iată ce povesteau nomazii, seara, în cort, când femeile şi cămilele adormeau. Adevărul este că doar cei mai îndrăzneţi dintre iniţiaţii lui letro urcau până la grota lui Serbal şi adesea petreceau aici mai multe zile în post şi

rugăciune. Înţelepţii din Idumea îşi găsiseră aici inspiraţia. Era un loc consacrat încă din timpuri imemoriale viziunilor supranaturale, Elohimilor şi spiritelor luminoase. Niciun preot, niciun vânător nu se învoise să-l aducă aici pe pelerin.

Moise urcase fără se teamă prin râpa Horebului. Traversase valea morţii şi haosul său stâncos cu inima îmbărbătată. Asemenea fiecărui efort uman, iniţierea îşi are fazele ei de umilinţă şi orgoliu. Urcând treptele muntelui sfânt, Moise ajunsese în vârful orgoliului, căci el ţintea culmea puterii umane. Credea deja că este unul cu fiinţa supremă. Soarele de o purpură arzătoare arunca umbre piezişe pe masivul vulcanic al Sinaiului şi umbre violete în văile sale, când Moise ajunse la intrarea unei grote ale cărei plante uscate de terebint îi protejau intrarea. Vru să intre, dar fu orbit de o lumină bruscă, care îl învălui cu totul. I se părea că pământul arde sub picioarele lui şi că munţii de granit s-au transformat într-o mare de flăcări. De la intrarea în grotă o apariţie orbitoare de lumină îl privea şi cu spada îi bara drumul. Tot orgoliul său se risipi. Privirea îngerului îl pătrunsese cu lumina sa. Şi apoi, având acea presimţire clară a lucrurilor care ni se dezvăluie în viziuni, înţelesese că această fiinţă îi va impune lucruri teribile. Ar fi vrut să dezerteze din misiunea sa şi să intre în pământ ca o reptilă mizerabilă, dar o voce îi spuse:

— Moise! Moise!

Şi el răspunse:

— Iată-mă!

— Nu te apropia. Scoate-ţi încălţările, căci locul în care te afli este pământ sfânt.

Şi îngerul îi spuse:

— Tu, cel care îl cauţi pe Elohim, de ce tremuri în faţa mea?

— Cine eşti?

— O rază a lui Elohim, un înger solar, un mesager al Celui care este şi va fi.

— Ce îmi ordoni?

— Vei merge şi le vei spune copiilor lui Israel: eternul, Dumnezeul părinţilor voştri, Dumnezeul lui Abraham, Dumnezeul lui Isaac, Dumnezeul lui Iacob m-a trimis la voi pentru a vă scoate din ţara robiei.

— Cine sunt eu, întrebă Moise, ca să îi scot pe copiii lui Israel din Egipt?

— Mergi, răspunse îngerul, căci eu voi fi cu tine. Voi pune focul lui Elohim în inima ta şi verbul său pe buzele tale. De patruzeci de ani îl chemi. Vocea ta a răsunat până la el. Iată, eu te iau sub oblăduirea mea. Fiu al lui Elohim, îmi aparţii pe vecie.

Şi Moise, încurajat, strigă:

— Arată-mi-l pe Elohim! Vreau să văd focul său viu!

Înălţă capul, dar marea de flăcări se risipise şi îngerul se topise ca un fulger. Soarele coborâse pe vulcanii stinşi ai Sinaiului; o linste mormântală se lăsase pe valea Horebului; o voce care părea că se rostogoleşte din văzduh şi se pierde în infinit rosti: „Eu sunt Cel care sunt”.

Moise părăsi această viziune sfârşit. Pentru o clipă crezu că trupul său fusese devorat de focul eternului. Dar spiritul său era mai puternic. Când începu să coboare spre templul lui Ietro, se simţi pregătit pentru opera sa. Ideea sa vie mergea în faţa lui precum îngerul înarmat cu spada de foc.

V

exodul. deşertul. magie şi teurgie

Planul lui Moise era unul dintre cele mai extraordinare, dintre cele îndrăzneţe concepute vreodată de om. Să smulgă un popor de sub jugul unei naţii atât de puternice precum Egiptul, să-l conducă spre cucerirea unei ţări ocupate de populaţii inamice şi mai bine înarmate, să îl poarte timp de zece, douăzeci sau patruzeci de ani prin

deşert, ars de sete, extenuat de foame; să îl hărţuiască precum un cal pur-sânge sub săgeţile hitiţilor şi ale amaleciţilor gata să-i taie în bucăţi; să-l izoleze cu al său tabernacol al eternităţii în mijlocul acestor naţiuni idolatre, să-i impună monoteismul cu o nuia de foc şi să-i inspire o asemenea teamă, o asemenea veneraţie a acestui Dumnezeu unic care să se întrupeze în el, care să devină simbolul său naţional, scopul tuturor aspiraţiilor sale şi motivul existenţei sale. Aceasta era opera extraordinară a lui Moise.

Exodul a fost conceput şi pregătit îndelung de către profet, de principalele căpetenii ale israeliţilor şi de letro. Pentru a-şi pune planul în aplicare, Moise a profitat de un moment în care Menephtah, vechiul său tovarăş de studii devenit faraon, trebuia să respingă redutabila invazie a regelui libienilor Mermaiu. Armata egipteană care se ocupa în întregime cu partea de Est nu i-a putut opri pe evrei şi emigrarea în masă s-a făcut paşnic.

lată-i deci pe Ben-Israel în mişcare. Acest lung şir al caravanelor, cărând corturile pe spatele cămilelor, urmate de un mare număr de trupe, se pregăteşte să înconjoare Marea Roşie. Nu sunt încă decât câteva mii de oameni. Mai târziu emigrarea se va mări „cu toate tipurile de oameni”, după cum spune Biblia, cananeeni, edomiţi, arabi, semiţi de toate tipurile, atraşi şi fascinaţi de profetul deşertului, care îi chema din toate colţurile orizontului pentru a-i modela după chipul şi asemănarea sa. Nucleul acestui popor este format din poporul lui Ben-Israel, oameni drepţi, dar duri, încăpăţânaţi şi rebeli. Căpeteniile (*hags*) lor i-au învăţat cultul Dumnezeului unic. Acesta constituie pentru ei o înaltă tradiţie patriarhală. În aceste naturi primitive şi violente, monoteismul nu este încă decât o conştiinţă mai bună şi intermitentă. Din momentul în care pasiunile lor cele rele se trezesc, instinctul politeismului, atât de natural la om, revine în prim plan.

Atunci recad în superstiţiile populare, în vrăjitorie şi în practicile idolatre ale populaţiilor vecine din Egipt şi din Fenicia, pe care Moise le va combate prin legi draconice.

În jurul profetului care conducea acest popor se află un grup de preoţi prezidaţi de Aaron, fratele său întru iniţiere, şi de profetesa Maria care reprezenta deja în Israel iniţierea feminină. Acest grup constituia sacerdoţiul. Împreună cu ei, şaptezeci de şefi aleşi sau iniţiaţi laici se strâng în jurul profetului lui leva, care le va încredinţa doctrina sa secretă şi tradiţia sa orală, care le va transmite o parte din puterile sale şi îi va face uneori părtaşi la inspiraţiile şi viziunile sale.

În inima acestui grup se poartă chivotul de aur. Moise s-a inspirat pentru această idee din templele egiptene în care chivotul era folosit ca arcan pentru cărţile teurgice, dar l-a modelat într-o matriţă nouă care să se potrivească întocmai scopurilor sale personale. Chivotul lui Israel are pe margini patru heruvimi auriţi, asemănători sfinxului şi celor patru animale simbolice din viziunea lui Ezechiel. Unul are cap de leu, altul de bou, cel de-al treilea de vultur şi ultimul de om. Acestea întruchipează cele patru elemente universale: pământul, apa, aerul şi focul; de asemenea, cele patru lumi reprezentate prin literele tetragramei divine. Heruvimii acoperă cu aripile lor capacul din aur de deasupra chivotului.

Acest chivot va fi instrumentul fenomenelor electrice şi luminoase produse prin magia preotului lui Osiris, fenomene care, exagerate de legendă, vor da naştere povestirilor biblice. Chivotul de aur închide între altele în el şi *Sepher Bereshitul* sau cartea Cosmogoniei, redactată de Moise în hieroglife egiptene şi bagheta profetului, numită vergea în Biblie. Va conţine şi cartea alianţei sau legea Sinaiului. Moise va numi chivotul tronul lui Elohim; căci în el se regăseşte tradiţia sacră, misiunea lui Israel, ideea lui leva.

Ce organizare politică a dat Moise poporului său? La acest capitol trebuie să citǎm unul dintre pasajele cele mai stranii ale Exodului. Acest pasaj pare cu atât mai vechi şi mai autentic, cu cât ne arată latura slabă a lui Moise, înclinaţia sa spre orgoliul sacerdotal şi spre tirania teocratică, reprimată de iniţiatorul său etiopian.

„A doua zi, cum Moise se oprise în mijlocul poporului său, care se înfăţişa pentru judecată de dimineaţă până seara:

Socrul lui Moise, văzând ce îi făcea poporului, îi spuse: Ce-i faci poporului? De ce tu eşti singurul care stă jos în timp ce poporul stă în picioare în faţa ta de dimineaţă până seara?

Şi Moise îi răspunse socrului său: Pentru că poporul vine la mine pentru a mă întreba despre Dumnezeu.

Când au un păs, vin la mine să se judece; atunci judecătorul îi introduce pe amândoi şi eu le arăt poruncile lui Dumnezeu şi legile sale.

Dar socrul lui Moise îi spuse: Nu faci bine.

Cu certitudine vei dispărea şi tu, şi acest popor care este cu tine; căci această misiune este o sarcină prea grea pentru tine şi nu o vei putea purta singur.

Ascultă deci sfatul meu; şi eu îţi voi da povaţă şi Dumnezeu va fi cu tine. Fii aproape de Dumnezeu pentru poporul tău şi spune-i Lui păsurile oamenilor tăi;

Dă-le porunci şi legi şi fă-i să audă vocea care le arată calea şi ce vor trebui să facă.

Şi alege din tot poporul oameni virtuoşi, cu teama lui Dumnezeu, oameni adevăraţi, care urăsc câştigul necinstit şi pune-i căpetenii peste miile, peste sutele, peste zecile de supuşi;

Şi ei să judece poporul în tot acest timp, dar să-ţi dea socoteală despre marile cauze şi să le judece pe toate cele mărunte. Astfel, îţi vor lua o parte din povara ta, pe care o vor purta împreună cu tine.

Dacă faci aceasta şi Dumnezeu asta îţi porunceşte, vei putea rezista şi tot poporul va ajunge cu bine la destinaţia sa.

Moise ascultă deci de cuvântul socrului său şi făcu tot ce-i spusese el[71].

Reiese din acest pasaj că în organizarea socială a poporului lui Israel, stabilită de Moise, puterea executivă era considerată o emanaţie a unei puteri judiciare şi plasată sub controlul autorităţii sacerdotale. Aceasta a fost guvernarea pe care Moise le-a transmis-o succesorilor săi prin consiliul înţelepţilor lui letro. Şi a rămas aceeaşi sub judecători, de la Joshua la Samuel, până la uzurparea lui Saul. Sub regi, sacerdoţiul deprimat a început să-şi piardă tradiţia veritabilă de la Moise, a supravieţuind doar la profeţi.

Am mai spus acest lucru, Moise nu a fost un patriot, ci un îmblânzitor de popoare, care includea în planul său destinele întregii umanităţi. Israel nu era pentru el decât un mijloc, religia universală era scopul său, iar dincolo de masele de nomazi gândirea sa mergea până departe în viitor. Începând cu istoria Egiptului şi până la moartea lui Moise, istoria poporului lui Israel nu a fost decât un lung duel între profet şi poporul său.

Moise a condus mai întâi triburile lui Israel la Muntele Sinai, în deşertul arid, în faţa munţilor consacraţi lui Elohim de către toţi semiţii, acolo unde el însuşi avusese revelaţia. Acolo unde geniul pusese stăpânire pe profet, profetul a vrut să pună stăpânire pe poporul său şi să-i imprime pe frunte pecetea lui leva: cele zece porunci, rezumat plin de înţeles al legii morale şi venind în completarea adevărului transcendent închis în cartea ermetică din chivot.

---

71 Exodul, XVIII, 13-24. Importanta acestui pasaj din punctul de vedere al organizării sociale a poporului lui Israel a fost corect pusă în evidentă de Saint-Yves în cartea sa: Mission des Juifs.

Nimic nu este mai tragic decât acest prim dialog între profet şi poporul său. S-au petrecut atunci scene ciudate, sângeroase, teribile, care şi-au lăsat amprenta ca un fier înroşit în foc în carnea mortificată a poporului lui Israel. Sub exagerările legendei biblice, se poate ghici realitatea posibilă a faptelor.

Elita triburilor face popas pe platoul Pharan, la intrarea unei trecători sălbatice, care duce la stâncile Serbalului. Capul ameninţător al Sinaiului domină acest teren stâncos, vulcanic, convulsionat. În spatele întregii adunări, Moise anunţă solemn că se va retrage în munte pentru a-l consulta pe Elohim şi că va aduce legea scrisă pe tăbliţe de piatră. Porunci poporului său să vegheze şi să postească, să îl aştepte în castitate şi rugăciune. Lăsă chivotul portabil care este apărat de cortul tabernacolului în paza celor şaptezeci de bătrâni. Apoi dispăru în strâmtoare, neluându-l cu el decât pe fidelul său discipol Joshua.

Zilele treceau; Moise nu se întorcea. Poporul se îngrijoră mai întâi, apoi începu să murmure: „De ce ne-a adus în acest deşert îngrozitor şi ne-a lăsat pradă amaleciţilor? Moise ne-a promis că ne va conduce spre ţinuturile Canaanului, unde curge lapte şi miere şi iată că pierim în deşert. Mai bine robi în Egipt decât această viaţă mizerabilă. Să dea bunul Dumnezeu să mai avem felurile de mâncare din carne pe care le mâncam acolo! Dacă zeul lui Moise este adevăratul Dumnezeu, să o dovedească, toţi duşmanii să se împrăştie şi să intrăm degrabă pe tărâmul făgăduinţei”. Murmurele cresc; începe răzmeriţa; căpeteniile se aruncă în luptă.

Şi iată că vine un grup de femei care şuşotesc între ele. Sunt fiicele lui Moab, cu pielea neagră, suple, cu forme opulente, concubine sau servitoare ale câtorva dintre căpeteniile edomiţilor, aliaţi ai israeliţilor. Ele îşi amintesc că au fost preotese ale lui Astaroth şi că au

participat la orgiile zeiţei în pădurile sacre ale ţării lor de baştină. Simt că a venit momentul să preia controlul. Împodobite cu aur, înveşmântate în voaluri transparente, cu surâsul pe buze, vin ca un pâlc de şerpi mlădioşi, care ies din pământ pentru a-şi expune la soare formele unduitoare cu reflexe metalice. Se amestecă printre rebeli, îi privesc cu ochii lor strălucitori, îi cuprind cu braţele lor pe care zornăie inele de cupru şi îi seduc cu vorba lor aurită: „Cine este în cele din urmă acest preot din Egipt cu zeul său? Nu se va mai întoarce viu de pe muntele Sinai. Refaimii îl vor fi aruncat într-o prăpastie. Nu va duce triburile în Canaan. Copiii lui Israel să invoce zeii lui Moab: Belfegor şi Astaroth! Aceştia sunt zei care se pot vedea şi ei fac miracole! Ei vă vor duce în Canaan!” Răzvrătiţii ascultă pe femeile moabite, se entuziasmează unii pe alţii şi strigătul porneşte din mulţime: „Aaron, fă-ne zei care să meargă în faţa noastră; căci nu ştim ce i s-a întâmplat lui Moise, care ne-a scos din Egipt”.

Aaron încearcă în zadar să calmeze mulţimea. Fiicele lui Moab îi cheamă pe preoţii fenicieni veniţi cu una dintre caravane, care aduc o statuie de lemn a lui Astaroth şi o ridică pe un altar de piatră. Rebelii îl obligă pe Aaron, sub ameninţarea cu moartea, să toarne viţelul de aur, una dintre formele lui Belfegor. Sunt sacrificaţi tauri şi ţapi pentru zeii străini, mulţimea se pune pe mâncat şi pe băut, iar în jurul idolilor, în sunetul nébelelor, al kinnorsurilor şi al tamburinelor agitate de femei, încep dansuri dezmăţate, conduse de fiicele lui Moab.

Cei şaptezeci de bătrâni aleşi de Moise pentru a păzi chivotul încearcă în zadar să oprească această desfrânare, prin dojeni aspre. Acum se aşază pe pământ, punându-şi cenuşă în cap. Strânşi în jurul tabernacolului chivotului, aud cu consternare strigătele sălbatice, cântecele voluptuoase, invocaţiile făcute zeilor blestemaţi, demoni ai desfrâului şi ai cruditătii. Văd îngroziţi acest popor

împreunându-se într-o bucurie sălbatică şi în revolta împotriva Dumnezeului său.

Ce se va întâmpla cu chivotul, cu cartea lui Israel, dacă Moise nu se întoarce?

Dar Moise se întoarce. Din lunga sa reculegere, din singurătatea muntelui lui Elohim, aduce legea pe table de piatră[72]. Ajuns în tabără, vede dansurile, dezmăţul poporului său în faţa idolilor lui Astaroth şi lui Belfegor. La vederea preotului lui Osiris, profetul lui Elohim, dansurile încetează, preoţii străini se ascund, rebelii ezită. Furia fierbe în Moise ca un foc mistuitor. Sparge tăbliţele de piatră şi oamenii simt că ar sparge astfel tot acest popor şi că Dumnezeu îl posedă.

Israel tremură, dar rebelii îşi ascund ura în priviri pline de frică. Un cuvânt, un gest de ezitare din partea profetului profeţilor şi hidra anarhiei idolatre îşi va îndrepta împotriva lui miile de capete măturând într-o grindină de pietre chivotul sfânt, profetul şi ideea sa. Dar Moise este aici şi în spatele lui puterile invizibile care îl protejează. El înţelege că, mai întâi de toate, trebuie să ridice sufletul celor şaptezeci de aleşi la înălţimea sa şi prin ei tot poporul. Îl invocă pe Elohim-Ieva, spiritul masculin, focul principiu, din străfundul fiinţei sale şi al cerului.

— Să vină la mine cei şaptezeci! strigă Moise. Să ia chivotul şi să urce cu mine la muntele lui Dumnezeu. Cât despre acest popor, să aştepte şi să tremure. O să le aduc judecata lui Elohim.

Leviţii scot de sub cort chivotul de aur protejat de pânzele sale şi cortegiul celor şaptezeci dispare în frunte cu profetul în defileul Sinaiului. Nu se ştie cine tremură

---

72 În antichitate se săpau în piatră lucrurile considerate cele mai sacre. Hierofantul din Eleusis le citea iniţiaţilor după tăbliţe de piatră lucrurile pe care se jurau să nu le dezvăluie nimănui şi care nu se mai aflau scrise în alte parte.

mai tare, leviţii pentru ceea ce vor vedea sau poporul pentru pedeapsa pe care Moise a lăsat-o ameninţătoare deasupra capetelor lor, ca o spadă invizibilă.

„Ah! Dacă am putea să scăpăm din mâinile teribile ale acestui preot al lui Osiris, acest profet al nenorocirii!” spun rebelii. Şi în grabă jumătate din tabără strânge corturile, înşeuează cămilele şi se pregăteşte să fugă. Dar iată că un crepuscul straniu, un văl de prai se întinde peste ceruri, un vânt rece bate dinspre Marea Roşie, deşertul capătă o culoare aurie şi lividă, iar în spatele Sinaiului se adună nori ameninţători. În cele din urmă, cerul devine negru. Rafale de vânt aduc trombe de nisip şi fulgerele fac să se reverse în torente de ploaie vârtejurile de nori care învăluie Sinaiul. Curând fulgerul brăzdează cerul şi vocea sa tună prin toate strâmtorile masivului şi deasupra taberei în detonări succesive, cu un vuiet înspăimântător. Poporul nu se îndoişte că este furia lui Elohim evocată de Moise. Fiicele lui Moab au dispărut. Idolii sunt răsturnaţi, căpeteniile se prosternează, copiii şi femeile se ascund sub cămile. Urgia durează o zi şi o noapte. Fulgerul a căzut peste corturi, a omorât oameni şi animale, iar tunetul nu a încetat să bubuie.

Spre seară, furtuna se potoleşte, norii pândesc deasupra Sinaiului şi cerul rămâne întunecat. Dar iată că la intrarea în tabără reapar cei şaptezeci de înţelepţi în frunte cu Moise. În lucirea neclară a crepusculului, chipul profetului şi cele ale aleşilor săi sunt însufleţite de o lumină supranaturală, ca şi cum ar purta pe feţele lor reflexul unei viziuni strălucitoare şi sublime. Chivotul de aur, heruvimii cu aripi de foc sunt învăluiţi toţi într-o lumină electrică, ca o coloană fosforescentă. În faţa acestui spectacol extraordinar, bătrânii şi poporul, bărbaţii şi femeile, se prosternează în zare.

— Cei care sunt de partea celui etern, să vină la mine, rosti

Moise.

Trei sferturi dintre căpeteniile lui Israel se adună în jurul lui Moise; rebelii rămân ascunşi în corturile lor. Atunci profetul face câţiva paşi şi le ordonă celor care i-au rămas fideli să îi omoare pe instigatorii la revoltă şi pe preotesele lui Astaroth, pentru ca Israel să tremure pentru totdeauna în faţa lui Elohim, să-şi amintească de legea de pe Muntele Sinai şi de prima sa poruncă. „Eu sunt eternul, Dumnezeul tău care te-a scos din ţara Egiptului, din casa robiei. Tu nu vei mai avea alt Dumnezeu în faţa mea. Tu nu-ţi vei face chip cioplit sau altă asemănare a lucrurilor care se află acolo în ceruri, în ape sau în adâncurile pământului”.

Prin acest această teroare amestecată cu mister şi-a impus Moise legea poporului său. Trebuia să imprime ideea lui leva cu litere de foc în sufletul său şi fără aceste măsuri implacabile, monoteismul nu ar fi triumfal niciodată asupra politeismului invadator al Feniciei şi Babilonului.

Dar ce văzuseră oare cei şaptezeci de înţelepţi pe Sinai? Deuteronomul (XXXIII, 2) vorbeşte de o viziune colosală, de mii de sfinţi apăruţi în mijlocul furtunii pe Sinai, în lumina lui leva. Înţelepţii vechiului ciclu, iniţiaţii din antichitate ai arienilor, ai Indiei, ai Persiei şi ai Egiptului, toţi nobilii fii ai Asiei, pământul lui Dumnezeu, au venit să-l ajute pe Moise în opera sa şi să exercite o presiune decisivă asupra conştiinţei aliaţilor săi? Puterile spirituale care veghează asupra umanităţii sunt mereu aici, dar vălul care ne separă de ele nu se destramă decât în marile ceasuri şi pentru puţini dintre iniţiaţi. Oricum ar fi, Moise le-a transmis celor şaptezeci de înţelepţi focul divin şi energia propriei voinţe. Ei au fost primul templu, înainte de cel al lui Solomon: templul viu, templul în mişcare, inima lui Israel, lumina regească a lui Dumnezeu.

Prin scenele de pe Sinai, prin execuţia în masă a rebelilor, Moise a dobândit o autoritate asupra semiţilor

nomazi pe care îi strunea cu mâna sa de fier. Scene analoge urmate de noi lovituri de forţă probabil că s-au produs în timpul marşurilor şi contramarşurilor spre ţara Canaanului. Asemenea lui Mahomet, Moise a trebuit să facă în acelaşi timp dovada geniului unui profet, a unui războinic şi a unui organizator social. A trebuit să lupte împotriva slăbiciunilor, calomniilor, conspiraţiilor. După revolta populară, a trebuit să anihileze orgoliul preoţilor leviţi, care voiau să egaleze rolul lor cu al său, să se considere, ca şi el, inspiraţi direcţi ai lui Ieva, sau cele mai periculoase conspiraţii ale unor căpetenii ambiţioase precum Coré, Datan şi Abiram, care aţâţau insurecţia populară pentru a-l înlătura pe profet şi a-şi încorona un rege, aşa cum o vor face mai târziu israeliţii cu Saul, în ciuda rezistenţei lui Samuel. În această luptă, Moise oscilează între indignare şi milă, între blândeţea părintească şi răgetul leului împotriva poporului care se zbate în strânsoarea spiritului său şi care, până la urmă, i se va supune. Ecoul acestor fapte îl regăsim în dialogurile pe care povestirea biblică le stabileşte între profet şi Dumnezeul său, dialoguri care par să ne dezvăluie ceea ce se întâmpla în străfundurile conştiinţei sale.

În Pentateuc, Moise triumfă asupra tuturor obstacolelor, prin miracole mai mult decât neverosimile. Iehova, conceput ca un zeu personal, este mereu la dispoziţia sa. Apare pe tabernacol ca un nor luminos, care se numeşte gloria stăpânului. Doar Moise poate să intre în el; profanii care se apropie sunt loviţi de moarte.

Tabernacolul moştenit, în care se afla chivotul, are în povestirea biblică rolul unei enorme baterii electrice care, o dată încărcată cu focul lui Iehova, străfulgeră masele umane. Fiii lui Aaron, cei două sute cincizeci de adepţi ai lui Coré şi ai lui Datan, în fine paisprezece mii de oameni din popor sunt omorâţi pe loc. În plus, Moise provoacă, la o oră bine stabilită dinainte, un cutremur de pământ, care

le înghite pe cele trei sute de căpetenii cu corturile şi familiile lor. Această ultimă povestire este de o poezie teribilă, grandioasă, dar este impregnată cu o astfel de exagerare, încât ar fi pueril să nu-i punem la îndoială veridicitatea. Ceea ce conferă un caracter exotic acestor povestiri este rolul de zeu irascibil şi capricios pe care îl are Iehova. Este mereu gata să fulgere şi să distrugă, în timp ce Moise reprezintă mila şi înţelepciunea. O concepţie atât de copilărească, atât de contradictorie despre divinitate nu este mai puţin străină conştiinţei unui iniţiat al lui Osiris decât celei unui Iisus. Şi totuşi, aceste exagerări colosale păreau că provin din anumite fenomene datorate puterilor magice ale lui Moise şi care nu sunt analoge în tradiţia templelor antice. Aici trebuie să spunem ce concluzie se poate trage în legătură cu aşa-zisele miracole ale lui Moise, din punctul de vedere al unei teozofii raţionale şi din punctele elucidate ale ştiinţei oculte. Producerea fenomenelor electrice sub diverse forme prin voinţa puternicilor iniţiaţi nu este atribută de antichitate doar lui Moise. Tradiţia caldeeană o atribuia magilor, tradiţia greacă şi latină anumitor preoţi ai lui Jupiter şi Apollo[73]. Într-un caz asemănător, fenomenele sunt de natură electrică. Electricitatea atmosferei terestre ar fi pusă aici în mişcare de o forţă mai subtilă şi mai universală, răspândită peste tot şi pe care marii adepţi puteau să o atragă, să o concentreze şi să o protejeze.

73 De două ori un asalt asupra templului din Delfi a fost respins în aceleaşi condicii. În 480 înainte de Christos, trupele lui Xerxes au atacat şi s-au retras înspăimântate din faţa unei furtuni, însorite de flăcări care ieşeau din pământ şi de căderea unor mari blocuri de piatră (Herodot). În 279 înainte de Christos templul a fost din nou atacat de o invazie a galilor lui Kimris. Cetatea Delfi nu era apărată decât de o mică trupă de phoceeni. Barbarii au dat asaltul şi în momentul în care au încercat să intre în templu, o furtună a început şi phoceenii i-au învins pe gali. (Vezi frumoasa povestire din Histoire des Gaulois [Istoria galilor] de Amédée Thierry, cartea II.)

Această forţă este numită *akasa* de către brahmani, *focul principiu* de către magii Caldeeni, *marele agent magic* de către kabbaliştii din evul mediu. Din punctul de vedere al ştiinţei moderne am putea-o numi *forţă subtilă*. Poate fi atrasă direct sau evocată cu ajutorul agenţilor invizibili, conştienţi sau semiconştienţi, de care este plină atmosfera terestră şi pe care voinţa magilor ştie să o folosească. Această teorie nu are nimic în contradictoriu cu o concepţie raţională asupra universului şi chiar este indispensabilă pentru explicarea unei multitudini de fenomene, care, astfel, ar rămâne de neînţeles. Mai trebuie să adăugăm doar că aceste fenomene sunt guvernate de legi imuabile şi mereu proporţionale cu forţa intelectuală, morală şi magnetică a adeptului.

Un lucru anti-raţional şi anti-filosofic ar fi punerea în mişcare a cauzei primare, a lui Dumnezeu, printr-o fiinţă oarecare sau acţiunea imediată a acestei cauze prin el, ceea ce s-ar duce la o identificare a individului cu Dumnezeu. Omul nu se ridică decât relativ până la el prin gândire sau prin rugăciune, prin acţiune sau prin extaz. Dumnezeu nu îşi exercită forţa în univers decât în mod indirect şi ierarhic, prin legile universale şi imuabile care îi exprimă gândirea, ca şi prin fiecare individ în parte, componente ale umanităţii terestre şi divine, care îl reprezintă parţial şi proporţional în infinitul spaţiului şi al timpului.

Aceste puncte fiind clarificate, credem că este perfect plauzibil ca Moise, susţinut de puterile spirituale care îl protejau şi manevrând forţa subtilă cu o ştiinţă experimentată s-a putut servi de chivotul său ca de un fel de receptaclu, de contractor activ pentru producerea fenomenelor electrice având caracteristicile fulgerului. Se izola, împreună cu preoţii şi confidenţii lui, prin veşminte de in şi parfumuri care îi apărau împotriva descărcărilor focului subtil. Dar aceste fenomene nu puteau fi decât rare

şi limitate. Însă, legenda sacerdotală le dădea dimensiuni exagerate. Probabil că i-a fost suficient lui Moise să omoare câteva căpetenii rebele sau câţiva leviţi care s-au răzvrătit împotriva lui printr-o astfel de proiecţie de lichid, pentru a teroriza şi a ridica în picioare întregul popor.

VI MOARTEA LUI MOISE

După ce şi-a condus poporul până la intrarea în Canaan, Moise a simţit că opera sa era îndeplinită. Ce era acest Iehova-Elohim pentru vizionarul de pe Muntele Sinai? Ordinea divină de sus în jos, prin toate sferele universului şi realizată pe pământul vizibil după asemănarea ierarhiilor celeste şi a adevărului etern. Nu, nu contemplase degeaba chipul Celui etern, care se reflectă în toate lumile. Cartea era în chivot, iar chivotul era păstrat de un popor puternic, templu viu al stăpânului. Cultul Dumnezeului unic era instaurat pe pământ; numele lui leva strălucea cu litere aprinse în conştiinţa lui Israel; secolele se vor putea revărsa în sufletul schimbător al omenirii, dar numele Celui etern nu va mai fi şters.

Moise, înţelegând aceste lucruri, îl invocă pe îngerul morţii. Îl impuse pe succesorul tău, Ioshua, în faţa tabernacolului asinierii, pentru ca Spiritul lui Dumnezeu să treacă în el, apoi binecuvântă toată umanitatea prin cele douăsprezece triburi ale lui Israel şi urcă pe Muntele Nebo, urmat doar de Joshua şi de doi leviţi. Aaron fusese deja „chemat la strămoşii săi”, profeteasa Maria luase acelaşi drum. Venise rândul lui Moise.

Care erau gândurile profetului centenar când a văzut dispărând tabăra lui Israel şi când a urcat în marea singurătate a lui Elohim? Ce simţea îmbrăţişând cu privirea pământul promis, Galaadul lui Jericho, tărâmul palmierilor? Un mare poet[74], zugrăvind ca un mare maestru această stare de spirit, îl făcu să scoată acest strigăt:

---

74 Alfred de Vigny.

O, stăpâne, am trăit în putere şi *singurătate*.
Lasă-mă să-mi primesc somnul pământului.

Aceste frumoase versuri spun mai mult despre sufletul lui Moise decât comentariile a o sută de teologi. Acest suflet se aseamănă marii piramide de la Gizeh, masivă, golaşă şi închisă lumii exterioare, dar cuprinzând în ea marile mistere şi purtând în centru un sarcofag, numit de marii iniţiaţi sarcofagul reînvierii. De aici, printr-un culoar oblic, se putea zări steaua polară. Astfel, acest spirit impenetrabil privea din centrul său finalitatea lucrurilor.

Da, toţi cei puternici au cunoscut singurătatea care se naşte din măreţie, dar Moise a fost mai singur decât ceilalţi pentru că principiul său a exprimat mai bine absolutul, transcendenţa. Dumnezeul său a fost principiul masculin prin excelenţă, spiritul pur. Pentru a-l insufla oamenilor, a trebuit să declare război principiului feminin, zeiţei natură, Hevei, femeii eterne, care trăieşte în pământ şi în inima omului. A trebuit să se lupte fără încetare şi fără milă, nu pentru a o distruge, ci pentru a o supune şi a o îmblânzi. Ce este de mirare în faptul că natura şi femeia, între care a fost încheiat un pact misterios, tremurau în faţa lui? Ce este de mirare în faptul că ele se bucurau de plecarea sa şi aşteptau, pentru a ridica capul, ca umbra lui Moise să nu mai arunce asupra lor presentimentul morţii? Acestea erau fără îndoială gândurile vizionarului, în timp ce urca muntele arid al lui Nebo. Oamenii nu îl puteau iubi pentru că el nu îl iubise decât pe Dumnezeu? Opera sa va trăi oare mai puţin? Poporul său va rămâne oare fidel misiunii sale? Ah! Fatală clarviziune a muritorilor, dar tragic al profeţilor, care ridică toate vălurile în ceasul al doisprezecelea! Pe măsură ce spiritul lui Moise se desprindea, vedea teribila realitate a viitorului; vedea trădarea lui Israel; anarhia ridicând capul; regalitatea urmând judecătorilor; crimele regilor pângărind templul

stăpânului; cartea sa mutilată, neînţeleasă; gândirea sa travestită, înjosită de preoţii ignoranţi sau ipocriţi; ereziile regilor; adulterul lui Iuda cu naţiunile idolatre; tradiţia pură, doctrina sacră sufocată şi profeţii, posesorii verbului viu, persecutaţi până în inima deşertului.

Aşezat într-o grotă din muntele Nebo, Moise vedea toate acestea în el însuşi, dar moartea îşi întindea deja aripile asupra frunţii sale şi îşi punea mâna rece pe inima sa. Atunci inima sa de leu încercă să mai scoată un ultim răget. Supărat pe poporul său, Moise invocă răzbunarea lui Elohim asupra rasei lui Iuda. Îşi ridică braţul greu. Ioshua şi leviţii care îi erau fideli înţeleseră înspăimântaţi aceste sentinţe care ieşeau din gura profetului muribund: „Israel şi-a trădat Dumnezeul, să fie răspândit în cele patru colţuri ale lumii!”

Leviţii şi Joshua îl priveau cu teroare pe mentorul lor care nu mai dădea semne de viaţă. Ultimul său cuvânt fusese un blestem. Oare îşi dăduse sufletul odată cu el? Dar Moise deschise ochii pentru ultima dată şi spuse: „Întoarceţi-vă spre Israel. Când va fi sosit timpul, Cel etern va învia un profet ca mine din rândul fraţilor voştri, care va rosti verbul său, iar acest profet vă va spune tot ceea ce îi va fi poruncit Cel etern. Şi se va întâmpla ca oricine nu va asculta cuvintele pe care el vi le va fi spus, Cel etern să îi ceară socoteală”. (Deuteronomul, XVIII, 18, 19.)

După ce spuse aceste cuvinte, Moise îşi dădu sufletul. Îngerul solar cu spada de foc, care îi apăruse mai întâi pe Muntele Sinai, îl aştepta. Îl trase la sânul profund al celestei Isis, în undele acestei lumini care este soţia lui Dumnezeu. Departe de regiunile terestre, traversară cercurile sufletelor de o splendoare din ce în ce mai mare. În fine, îngerul stăpânului îi arătă un spirit de o frumuseţe rară şi de o blândeţe celestă, dar care radia o lumină atât de strălucitoare, încât propria frumuseţe nu era decât o umbră lângă aceasta. Nu purta spada pedepsei, ci ramura

de palmier a sacrificiului şi a victoriei. Moise înţelese că acesta îi va împlini opera şi îi va conduce pe oameni spre tatăl suprem, prin puterea eternului feminin, prin graţia divină şi prin iubirea absolută.

Atunci legiuitorul se prosternă în faţa Mesiei şi Moise îl adoră pe Iisus Christos.

Cartea a cincea:

orfeu

(misterele lui DIONISOS)

Cum se mai agită în imensul univers aceste nenumărate suflete care ţâşnesc din marele suflet al lumii, cum se ridică în cercuri şi caută! *Cad de pe o planetă pe alta şi îşi plâng în abisuri patria uitată… Sunt lacrimile tale, Dionisos… O*! *mare spirit, o*! *divin eliberator, primeşte-ţi din nou fiicele în sânul tău de lumină.*

Fragment orfic

Eurydice! *O, lumină divină*! *spuse Orfeu cu ultima suflare. Eurydice*! *cele şapte coarde ale lirei sale gemeau să se rupă, iar capul său care se rostogoleşte, dus pentru totdeauna de fluviul timpului, mai strigă încă*: *Eurydice*! *Eurydice*!

Legenda lui Orfeu

I

Grecia preistorică. bacantele. apariţia lui orfeu

În sanctuarele lui Apollo care urmau tradiţia orfică o sărbătoare misterioasă ce se celebra la echinocţiul de primăvară. Era perioada în care narcisele înfloresc în apropierea fântânii Castaliei. Trepiedele şi lirele templului vibrau singure şi se spunea că zeul invizibil se întoarce din ţara hyperboreenilor, într-un car tras de lebede. Atunci, marea preoteasă înveşmântată asemenea muzelor, încoronată cu lauri, purtând pe frunte bentiţele sacre, proslăvea doar în faţa iniţiaţilor *naşterea lui Orfeu*, fiul lui Apollo şi al unei preotese a Zeului. Invoca spiritul lui Orfeu, tatăl misterelor, salvatorul oamenilor; Orfeu

suveranul, nemuritorul şi de trei ori cel încoronat, în infern, pe pământ şi în ceruri; mergând, cu o stea în frunte, printre astrele zeilor.

Cântecul misterios al preotesei din Delfi făcea referire la unul dintre numeroasele secrete păstrate de preoţii lui Apollo şi necunoscute de mulţime. Orfeu a fost un geniu animator al Greciei sacre, cel care i-a trezit spiritul divin. Lira sa cu şapte coarde cuprinde tot universul. Fiecare dintre ele răspunde unei tonalităţi a sufletului uman, conţine legea unei ştiinţe şi a unei arte. Am pierdut cheia deplinei sale armonii, dar diversele lumi nu au încetat să vibreze în urechile noastre. Impulsul teurgic şi dionisiac pe care Orfeu l-a transmis Greciei s-a răspândit apoi în toată Europa.

Vremurile noastre nu mai cred în frumuseţea vieţii. Dacă, în ciuda oricărui fapt ulterior, ele mai păstrează o amintire profundă, aceasta o datorăm sublimului inspirat al Greciei. Să îl salutăm în el pe marele ei iniţiator, Strămoşul poeziei şi al muzicii, concepute ca revelatoare ale adevărului etern. Dar înainte să reconstituim istoria lui Orfeu, având ca sursă de inspiraţie chiar tradiţia sanctuarelor, să vedem care era starea Greciei la apariţia lui.

Se întâmpla pe vremea lui Moise, cu cinci sute de ani înainte de Homer, cu treisprezece secole înainte de Christos. India se prăbuşea în *Kali-Yung*, epoca sa tenebroasă, şi nu mai lăsa să se întrevadă decât umbra fostei sale splendori. Asiria, care prin tirania Babilonului dezlănţuise asupra lumii flagelul anarhiei, continua să calce în picioare Asia. Egiptul, foarte mare prin ştiinţa preoţilor şi faraonilor săi, se opunea din toate forţele acestei descompuneri universale; dar influenţa sa se oprea la Eufrat şi la Mediterana. Israel va revela în deşert principiul Dumnezeului masculin şi al unităţii divine prin vocea tunătoare a lui Moise; dar pământul nu auzise încă

aceste ecouri.

Grecia era profund divizată prin religia şi politica sa. Peninsula muntoasă care îşi etalează fina lucrătură în Mediterana şi pe care o înconjoară ghirlande de insule era populată de mii de ani de un vlăstar al rasei înrudită cu geţii, sciţii şi celţii primitivi. Această rasă fusese supusă combinaţiilor şi impulsurilor tuturor civilizaţiilor anterioare. Colonii din India, Egipt, Fenicia roiseră pe ţărmurile sale, populaseră promontoriile şi văile cu rase, obiceiuri şi zeităţi multiple. Flote puternice treceau cu pânzele desfăşurate la poalele colosului din Rhodos, sprijinit pe cele două stăvilare ale portului său. Marea Cicladelor, unde în zilele senine marinarii văd mereu câte o insulă sau un ţărm în zare, era presărată de prorele roşii ale fenicienilor şi de prorele negre ale piraţilor din Lydia, care cărau în corăbiile lor toate bogăţiile Asiei şi ale Africii: fildeş, vase de lut pictate, stofe din Siria, vase din aur, purpură şi perle şi adesea femei răpite de pe coastele sălbatice.

Prin aceste încrucişări de rase s-a născut un idiom armonios şi uşor de vorbit, amestec de celtă primitivă, zendă, sanscrită şi feniciană. Această limbă care descria maiestuozitatea Oceanului în numele lui *Poseidon* şi seninătatea cerului în cel al lui *Uranus*, imita toate vocile naturii, de la ciripitul păsărilor până la zăngănitul spadelor şi vuietul furtunii. Era multicoloră, asemenea mării de un albastru închis, cu o diversitate de nuanţe azurii schimbătoare; multisonantă, precum valurile care murmură în golfuri sau mugesc spărgându-se de nenumăratele recifuri, „*poluphlosboio Thalassa*”, aşa cum ne spune Homer.

În acele vremuri erau adesea preoţi care dădeau porunci negustorilor şi piraţilor, ca nişte adevăraţi stăpâni. Ascundeau în barca lor o imagine preţioasă de lemn a unei divinităţi oarecare. Imaginea era sculptată în mod grosier

fără îndoială, iar mateloţii de atunci manifestau pentru ea acelaşi fetişism pe care mulţi dintre marinarii din zilele noastre îl manifestă faţă de Fecioara Maria. Dar aceşti preoţi mai stăpâneau şi anumite ştiinţe, iar divinitatea pe care o luau din templul lor pentru a fi dusă în ţări străine reprezenta pentru ei concepţia lor despre natură, un ansamblu de legi, o organizare civilă şi religioasă. În acele timpuri, toată viaţa intelectuală provenea din sanctuare. Iunona era adorată la Argos; Artemis în Arcadia; Astarte a fenicienilor devenise în Pafos şi Corint Afrodita născută din spuma mării. O colonie egipteană adusese la Eleusis cultul lui Isis sub forma Demetrei (Ceres), mama Zeilor. Erehteion stabilise între Muntele Hymettos şi Pentelic cultul unei zeiţe fecioare, fiică a cerului, protectoare a măslinului şi a înţelepciunii. În timpul invaziilor, la primul semnal de alarmă, populaţia se refugia pe o acropolă şi se aduna în jurul zeiţei ca în jurul unei victorii vii.

Deasupra divinităţilor locale domneau câţiva zei masculini şi cosmogonici. Împinşi în vârful munţilor înalţi, eclipsaţi de cortegiul strălucitor al divinităţilor feminine, ei aveau prea puţină influenţă. Zeul solar, Apollo din Delfi[75] exista deja, dar nu juca încă un rol important. Existau preoţii lui Zeus Cel înalt, la poalele piscurilor înzăpezite ale Idei, pe înălţimile Arcadiei şi sub stejarii din Dodona. Dar poporul le prefera zeului misterios şi universal pe

75 Conform tradiţiei antice a tracilor, poezia fusese inventată de Olen. Or acest nume înseamnă în feniciană fiinţa universală. Apollo are aceeaşi origine. Ap Olen sau Ap Wholon înseamnă tatăl universal. În epocile primitive, fiinţa universală era adorată la Delfi, sub numele de Olen. Cultul lui Apollo a fost introdus de un preot inovator, sub impulsul doctrinei verbului solar, care era în acele timpuri celebrat în sanctuarele din India şi Egipt. Acest reformator îl identifică pe tatăl universal cu dubla sa manifestare: lumina hiperfizică şi soarele vizibil. Dar această reformă nu a ieşit din profunzimile sanctuarului. Orfeu a fost cel care a conferit o forţiă nouă verbului solar al lui Apollo, reînviindu-l şi electrizându-l prin misterele lui Dionisos. (Vezi Fabre d'Olivet, Les vers dorés de Pythagore.)

zeiţele care reprezentau natura prin puterile lor, fie seducătoare, fie teribile. Fluviile subterane ale Arcadiei, grotele din munţi care coboară până la intrările subterane, erupţiile vulcanice din insulele Mării Egee îi făcuseră de timpuriu pe greci să îmbrăţişeze cultul forţelor misterioase ale pământului. Astfel, atât în înălţimile sale, cât şi în străfunduri, natura era presimţită, temută şi venerată. Totuşi, cum aceste divinităţi nu aveau niciun centru social, nicio sinteză religioasă, dădeau lupte crâncene între ele. Templele duşmane, cetăţile rivale, popoarele separate prin rit, prin ambiţiile preoţilor şi regilor, se urau, se invidiau şi dădeau lupte sângeroase.

Dar în urma Greciei era Tracia, sălbatică şi aspră. Spre nord, lanţuri de munţi acoperiţi de stejari uriaşi şi încoronaţi de stânci se înlănţuiau în culmi uluitoare, în depresiuni enorme sau se îmbinau în masive cu vârfurile în nori. Vânturile din nord le lucrau coastele pletoase şi un cer prevestind adesea furtuna le mătura piscurile. Păstorii acestor văi şi războinicii acestor câmpii aparţineau puternicei rase albe, marii rezerve a dorienilor greci. Rasă masculină prin excelenţă, a cărei frumuseţe are drept caracteristici trăsăturile accentuate, fermitatea caracterului şi a cărei urâţenie se defineşte prin spaima şi grandoarea pe care le regăsim în măştile cu chipuri de Meduze şi Gorgone antice.

Asemenea tuturor popoarelor antice care şi-au revendicat organizarea de la mistere, asemenea Egiptului, Israelului, Etruriei, Grecia a avut geografia ei sacră, în care fiecare ţinut devenea simbolul unei regiuni pur intelectuale şi supraterestre a spiritului. De ce a fost Tracia[76] mereu considerată de greci ţara sfântă prin

76 Trakia, după Fabre d'Olivet, derivă din fenicianul Rakhiwa: spahiul eteric sau firmamentul ceresc. Ceea ce este sigur pentru poezii şi iniţiaţii Greciei, ca şi pentru Pindar, Eschil sau Platon, este că numele de Tracia avea un sens simbolic şi desemna fiara doctrinei pure şi a poeziei sacre care derivă din ea. Acest cuvânt avea deci pentru ei un

excelenţă, ţara luminii şi patria veritabilă a muzelor! Pentru că în aceşti munţi înalţi se aflau cele mai vechi sanctuare ale lui Cronos, Zeus şi Uranus. De aici coborâseră în ritmuri cumolfice poezia, legile şi artele sacre. Poeţii fabuloşi ai Traciei stau mărturie. Numele de Tamiris, Linos şi Amfion corespund poate unor personaje reale; dar personifică înainte de toate, în limbajul templelor, tot atâtea genuri de poezie. Fiecare dintre ei consacră victoria unei teologii asupra alteia. În templele de atunci, nu se scria istoria decât într-un mod alegoric. Individul nu însemna nimic, doctrina şi opera însemnau totul. Tamir, care a cântat războiul titanilor şi a fost orbit de muze, anunţă înfrângerea poeziei cosmogonice de modalităţi noi. Linus, care a introdus în Grecia cântecele melancolice ale Asiei şi a fost omorât de Hercule, este dovada invadării Traciei de către o poezie emoţională, tânguitoare şi voluptuoasă, pe care spiritul viril al dorienilor nordici a respins-o la început. Mai înseamnă şi victoria unui cult lunar asupra unui cult solar. Amfion, care conform legendei alegorice punea pietrele în mişcare prin cântecele sale şi le construia temple fiiilor lirei, reprezintă în schimb forţa plastică pe care doctrina solară şi poezia dorianã ortodoxă au exercitat-o asupra artelor şi a întregii civilizaţiei elene[77].

---

sens filosofic şi istoric. Din punct de vedere filozofic, desemna o regiune intelectuală: ansamblul doctrinelor şi tradiţiilor care explică originea lumii ca fiind o inteligenţă divină. Istoric vorbind, desemna ţara rasei în care crescuseră doctrina şi poezia doriene, aceste viguroase vlăstare al spiritului antic arian, pentru a înflori apoi în Grecia prin sanctuarul lui Apollo. Folosirea acestui gen de simbolism este dovedită de istoria ulterioară. La Delfi era o clasă de preoţi traci. Erau paznicii înaltei doctrine. Tribunalul amficţionilor era din vremuri străvechi apărat de o gardă tracică, adică de o gardă de războinici iniţiaţi. Tirania Spartei a suprimat această falangă incoruptibilă şi a înlocuit-o cu mercenari brutali. Mai târziu verbul "a traciza" a fost aplicat ironic credincioşilor adepţi ai doctrinelor antice.

77 Strabon ne asigură că poezia antică nu era decât limbaj alegoric.

Cu totul diferită este lumina în care este văzut Orfeu! El străluceşte de-a lungul timpului cu raza personală a unui geniu creator, al cărui suflet vibrează de dragoste în profunzimile fiinţei sale masculine pentru eternul feminin şi în cele mai adânci profunzimi ale sale îi răspunde acest etern feminin care trăieşte şi palpită sub

O triplă formă, în natură, în umanitate şi în cer. Adoraţia sanctuarelor, tradiţia iniţiaţilor, strigătul poeţilor, vocea filosofilor şi mai mult decât toate: opera sa, Grecia organică – sunt martorii realităţii sale vii!

În acele timpuri Tracia era prada unei lupte profunde, încrâncenate. Cultele solare şi cultele lunare îşi disputau supremaţia. Acest război între adoratorii soarelui şi cei ai lunii nu era, aşa cum se putea crede, disputa inutilă dintre două superstiţii. Aceste două culte reprezentau două teologii, două cosmogonii, două religii şi două organizaţii sociale absolut opuse. Cultele uraniene şi solare îşi aveau templele pe culmile munţilor; preoţi erau bărbaţi; legile erau severe. Cultele lunare erau practicate în păduri de preotese, aveau rituri voluptuoase, gustul pentru excitarea orgiastică şi stăpâneau practica ocultă a desfrâului. Exista o luptă pe viaţă şi pe moarte între preoţii soarelui şi preotesele lunii. Lupta sexelor, lupta antică, inevitabilă, pe faţă sau în ascuns, dar eternă, dintre

---

Denis din Halicarnas confirmă acest lucru şi mărturiseşte că misterele naturii şi cele mai sublime concepţii ale moralei au fost acoperite cu un văl. Deci nu datorită metaforei era numită poezia antică limba zeilor. Acest sens secret şi magic care îi conferă forţa şi farmecul său specific este conţinut în ea însăşi. Cea mai mare parte a lingviştilor au derivat cuvântul poezie din verbul grec poiein, care înseamnă "a face", "a crea". Etimologie simplă şi foarte firească în aparenţă, dar care nu corespunde întocmai limbii sacre a templelor, din care s-a născut poezia primitivă. Este mai logic să admitem odată cu Fabre d'Olivet că poiesis vine din cuvintele feniciene phohe (gură, voce, limbă, discurs) şi ish (fiinţă superioară, fiinţă principiu, la figurat, Dumnezeul). Etruscul Aes sau Aesar, galicul Aes, scandinavul Ase, coptul Os (stăpân), egipteanul Osiris au aceeaşi rădăcină.

principiul masculin şi principiul feminin, dintre bărbat şi femeie, care umple istoria cu alternativele sale şi în care se joacă secretul lumilor. Aşa cum fuziunea perfectă a principiului masculin şi a celui feminin constituie esenţa însăşi şi misterul divinităţii, la fel echilibrul acestor două principii poate produce singur marile civilizaţii.

Peste tot în Tracia, ca şi în Grecia, zeii masculini, cosmogonici şi solari, fuseseră surghiuniţi pe culmile munţilor sau în ţinuturile deşertice. Poporul prefera cortegiul tulburător al divinităţilor feminine, care evocau pasiunile periculoase şi forţele oarbe ale naturii. Aceste culte atribuiau divinităţii superioare sexul feminin.

Abuzuri înspăimântătoare au început să fie practicate. La traci preotesele lunii sau ale Hecatei cu trei capete făcuseră act de supremaţie prin apropierea vechiului cult al lui Bachus şi dându-i un caracter sângeros şi redutabil. În semn de victorie, îşi luaseră numele de bacante pentru a-şi marca stăpânirea, suveranitatea femeii, dominaţia ei asupra bărbatului.

Rând pe rând, magiciene, seducătoare şi sacrificatoare sângeroase ale victimelor umane, îşi aveau sanctuarele în văile sălbatice şi retrase. Prin ce farmec întunecat, prin ce curiozitate arzătoare bărbaţi şi femei erau atraşi în aceste singurătăţi cu vegetaţie luxuriantă şi măreaţă? Siluetee nude, dansuri lascive în adâncurile pădurii... apoi râsete, un strigăt puternic şi o sută de bacante se aruncau asupra străinului pentru a-l răpune. El trebuia să le jure supunere şi să se dedea ritualurilor practicate de ele sau să piară. Bacantele îmblânzeau pantere şi lei, care apoi dădeau reprezentaţii la sărbătorile lor. Noaptea, cu braţele pline de şerpi, se prosternau în faţa Hecatei cu trei capete; apoi, în hore frenetice, îl evocau pe Bachus din adâncuri, hermafrodit şi având chip de taur. Da[78]r vai de străinul sau de preotul lui Jupiter sau

78 Bachus cel cu chip de taur se regăse0te în al XXIX-lea imn orfic.

al lui Apollo care încerca să le spioneze. Era făcut bucăţi.

Bacantele primitive au fost deci druidele Greciei. Multe dintre căpeteniile trace au rămas fidele vechilor culte masculine. Dar bacantele se insinuaseră pe lângă unii dintre regii lor care împleteau moravurile barbare cu luxul şi rafinamentul Asiei. Îi seduseseră prin voluptate şi îi îmblânziseră prin teroare. Astfel, zeii împărţiseră Tracia în două tabere duşmane. Dar preoţii lui Jupiter şi Apollo, pe vârfurile golaşe ale munţilor, bântuite de fulgere, deveneau neputincioşi în faţa Hecatei care câştiga adepţi în văile arzătoare şi care începea să ameninţe altarele fiilor luminii.

În acele vremuri, apăruse în Tracia un tânăr de viţă nobilă şi extrem de seducător. Se spunea că ar fi fiul unei preotese a lui Apollo. Vocea sa melodioasă avea un farmec aparte. Vorbea despre zei într-un ritm nou şi părea un inspirat. Părul său blond, mândria dorienilor, cădea în valuri aurite pe umerii săi, iar muzica care curgea de pe buzele sale avea o melodicitate suavă şi tristă. Ochii săi de un albastru intens răspândeau forţă, blândeţe şi magie. Tracii sălbatici se temeau de privirea sa, dar femeile care se dedau artei farmecelor spuneau că aceşti ochi ar răspândi săgeţile soarelui cu mângâieri de lună. Bacantele însele, curioase în legătură cu frumuseţea sa, îi dădeau adesea târcoale ca nişte pantere îndrăgostite, mândre de pielea lor pătată şi surâdeau la cuvintele sale de neînţeles.

Brusc, acest tânăr, care era numit *fiul lui Apollo*, dispăru. Se credea că murise, că ajunsese în infern. Dar el

---

Este o amintire a cultului antic şi nu aparţine nici pe departe purei tradiţii a lui Orfeu. Acesta l-a epurat complet şi l-a transfigurat pe Bachus din tradiţia populară în Dionisos celest, simbol al spiritului divin, care evoluează traversând toate regnurile naturii. Lucru curios, îl regăsim pe Bachus cel infernal al bacantelor în Satan cel cu chip de taur, pe care îl evocau şi adorau vrăjitoarele din Evul Mediu în sabaturile lor nocturne. Este faimosul Baphomet, ai cărui adepţii erau acuzaţii de către biserică a fi templieri pentru a fi discreditaţi.

se ascunsese în secret în Samotracia, apoi în Egipt, unde le ceruse adăpost preoţilor din Memfis. După douăzeci de ani, în care a pătruns misterele, a revenit sub numele său de iniţiat, pe care şi-l dobândise prin încercări şi îl primise de la mentorii săi ca semn al misiunii sale. Acum se numea *Orfeu* sau *Arfa*[79], ceea ce înseamnă: *cel care vindecă prin lumină*.

Cel mai vechi sanctuar al lui Jupiter se ridica atunci pe Muntele Kogainon. Altă dată, hierofanţii săi fuseseră mari pontifi. Din vârful acestui munte, la adăpost de lovituri duşmane, domniseră asupra întregii Tracii. Dar de când divinităţile inferioare preluaseră controlul, adepţii lor erau în număr tot mai mic, iar templul lor aproape abandonat. Preoţii de pe Muntele Kogainon îl primiră pe iniţiatul egiptean ca pe un salvator. Prin ştiinţa sa şi prin entuziasmul său, Orfeu antrenă cea mai mare parte a tracilor, transformă complet cultul bahic şi îmblânzi bacantele. În scurt timp, influenţa lui pătrunse în toate sanctuarele Greciei. El fu cel care îl consacră pe Zeus rege al Traciei, pe Apollo, rege al cetăţii Delfi, în care puse bazele tribunalului amfictionilor, care reprezenta unitatea socială a Greciei. În fine, prin crearea misterelor, formă nucleul religios al patriei sale. Căci, aflându-se în vârful iniţierii, uni religia lui Zeus cu cea a lui Dionisos, într-o gândire universală. Iniţiaţii primeau prin învăţămintele sale lumina pură a adevărurilor sublime şi această lumină ajungea la poporul de rând mai puţin puternică, dar nu mai puţin binefăcătoare, sub vălul poeziei şi al sărbătorilor care fermecau.

Astfel, Orfeu devenise pontiful Traciei, mare preot al lui Zeus din Olimp şi, pentru iniţiaţi, revelatorul lui Dionisos ceresc.

TEMPLUL LUI JUPITER

---

79 Cuvânt fenician compus din cuvintele "aour", care înseamnă lumină şi "rophae", cu sensul de vindecare.

Aproape de izvoarele Ebrei se ridică Muntele Kogainon. Păduri dese de stejari îl înconjoară ca un brâu. Un cerc de stânci şi de pietre ciclopeene îl încoronează. De mii de ani, acest loc este un munte sfânt. Palesgii, celţii, sciţii şi geţii, care se vânau unii pe alţii, au ajuns să adore rând pe rând diverşii zei. Dar oare omul nu caută mereu acelaşi zeu atunci când străbate acele înălţimi? Dacă nu, de ce şi-ar ridica o colibă în acele locuri atât de aspre, pe tărâmul fulgerului şi al vânturilor?

Un templu al lui Jupiter se ridică acum în centrul incintei sacre, masiv, inabordabil ca o fortăreaţă. La intrare, un peristil cu patru coloane doriene îşi detaşează fusurile enorme pe un portic întunecos.

La zenit cerul este senin, dar furtuna mai bubuie încă pe munţii Traciei, care îşi desfăşoară în depărtare văile şi culmile, ocean negru agitat de furtună şi presărat de lumină.

Este momentul sacrificiului. Preoţii din Kogainon nu îndeplinesc decât sacrificiul focului. Ei coboară treptele templului şi aprind o ofrandă din lemn aromatic cu o torţă din sancturar. În fine, pontiful iese din templul său. Înveşmântat în alb, ca toţi ceilalţi, poartă pe cap smirnă şi chiparos. Ţine un sceptru de abanos cu cap de fildeş şi o centură de aur, din care mii de cristaluri aruncă focuri sumbre, simboluri ale regalităţii misterioase. Acesta este Orfeu.

Îşi conduce de mână un discipol, copil al Delfiului, care, palid, tremurător şi fermecat, aşteaptă cuvintele marelui inspirat cu fiorul misterelor. Orfeu îl vede şi, pentru a-l linişti pe novicele ales al inimii sale, îi înconjoară umerii uşor cu braţele sale. Ochii săi sunt surâzători, dar brusc se înflăcărează. Orfeu, solemn, îi spune novicelui său iubit cuvinte de iniţiere, care merg la sufletul acestuia ca o licoare divină.

Iată aceste cuvinte înaripate pe care Orfeu i le-a spus

tânărului discipol:

„Apleacă-te asupra ta, tu însuţi, până în profunzimile fiinţei tale pentru a te ridica apoi până la esenţa lucrurilor, la marea triadă care străluceşte în eterul imaculat. Consumă-ţi trupul în focul gândirii; desprinde-te de materie precum flacăra de lemnul pe care îl devorează. Atunci, spiritul tău se va ridica în eterul pur al cauzelor eterne, ca vulturul la tronul lui Jupiter.

Îţi voi dezvălui secretul lumilor, sufletul naturii, esenţa lui Dumnezeu. Ascultă mai întâi marele arcan. O singură fiinţă domneşte în cerul profund şi în marele abis al pământului, Zeus cel tunător, Zeus cel din eter. El este sfatul profund, ura puternică şi iubirea îmbătătoare. El domneşte în adâncurile pământului şi în înălţimile cerului înstelat: suflu al lucrurilor, foc neîmblânzit, bărbat şi femeie, un rege, o putere, un zeu, un mare stăpân.

Jupiter este soţul şi soţia divină, bărbatul şi femeia, tatăl şi mama. Din împreunarea lor sacră, din nunta lor eternă ţâşnesc neîncetat focul şi apa, pământul şi eterul, noaptea şi ziua, fiarele în care sunt înlănţuiţi titanii, zeii imuabili şi sămânţa călătoare a oamenilor.

Iubirea cerului cu pământul nu este cunoscută de profani. Misterele soţului şi soţiei nu sunt dezvăluite decât fiinţelor divine. Dar eu vreau să afirm adevărul. Acum puţin timp, tunetul zdruncina stâncile, fulgerul cădea ca un foc viu, ca un bulgăre de foc şi ecourile munţilor mugeau de bucurie. Dar tu tremurai, neştiind de unde vine focul, nici unde cade. Este focul masculin, sămânţa lui Zeus, focul creator. Iese din inima şi din creierul lui Jupiter; se agită în toate fiinţele. Atunci când cade fulgerul, ţâşneşte de la dreapta sa. Dar noi, preoţii săi, îi cunoaştem esenţa; evităm şi uneori îi îndreptăm săgeţile în alte părţi.

Şi acum, priveşte bolta cerului. Vezi acel cerc strălucitor de constelaţii pe care este aruncată eşarfa uşoară a Căii Lactee, praf de sori şi de lumi. Vezi Orionul

în mii lumini, Gemenii care sclipesc şi Lira strălucitoare. Este trupul soţiei divine, care se roteşte într-un vârtej armonios în cântecele soţului. Priveşte cu ochii spiritului şi îi vei vedea capul întors, braţele întinse şi îi vei ridica vălul presărat cu stele.

Jupiter este soţul divin şi soţia divină. Aceasta este prima iniţiere.

Şi acum, copil al Delfiului, pregăteşte-te pentru a doua iniţiere. Tremură, plângi, bucură-te, adoră! Căci spiritul tău va cădea în zona arzătoare în care marele demiurg amestecă sufletul şi lumea în cupa vieţii. Potolindu-şi setea din această cupă îmbătătoare, toate fiinţele uită şederea divină şi coboară în abisul dureros al generaţiilor.

Zeus est marele demiurg. Dionisos este fiul său, verbul său manifestat. Dionisos, spirit luminos, inteligenţă, strălucea în sălaşurile tatălui său, în palatul imuabilului eter. Într-o zi în care, aplecându-se, contempla abisurile cerului prin constelaţii, văzu reflectată în profunzimea azurie propria sa imagine care întindea braţele. Îndrăgostit de această frumoasă arătare, dublura sa, alergă să o prindă. Dar imaginea fugea, fugea mereu. În fine, ajunse într-o vale umbroasă şi parfumată, şi se bucura de adierile voluptuoase ce-i mângâiau trupul. În grotă o zări pe Persefona. Maia, frumoasa ţesătoare, cosea un văl în care se vedeau unduind imaginile tuturor fiinţelor. În faţa fecioarei divine se opri mut de fascinaţie. În acel moment, mândrii titani şi titanidele libertine îl zăriră. Primii, geloşi pe frumuseţea sa, celelalte, îndrăgostindu-se pe loc, se aruncară asupra lui ca nişte furii şi îl făcură bucăţi. Apoi, puseră la fiert membrele sale dispersate şi îi înmormântară inima. Jupiter îi fulgeră pe titani, iar Minerva duse în eter inima lui Dionisos; aici, acesta deveni un soare arzător. Dar din fumul pe care îl emana trupul lui Dionisos ieşiră sufletele oamenilor care urcară la ceruri.

Când palele umbre vor fi ajuns la inima de foc a lui Dumnezeu, se vor aprinde precum flăcările, iar Dionisos va renaşte pe de-a întregul, mai viu ca niciodată, în înălţimile Empyreei.

Iată misterele morţii lui Dionisos. Acum ascultă povestea învierii sale. Oamenii sunt carnea şi sângele lui Dionisos; oamenii nefericiţi sunt membrele răspândite care se caută încordate în crimă şi ură, în durere şi iubire, prin miile de existenţe. Căldura născută din arderea pământului, abisul forţelor inferioare, le atrage tot mai jos în această prăpastie, le distruge tot mai mult. Dar noi, iniţiaţii, ştim ce este sus şi ce este jos, suntem salvatorii sufletelor, Hermeşii oamenilor. Ca nişte magneţi le atragem la noi, care suntem la rândul nostru atraşi de zei. Astfel, prin incantaţiile celeste reconstituim trupul viu al divinităţii. Facem cerul să plângă şi pământul să jubileze; şi, ca nişte giuvaieruri preţioase, purtăm în sufletele noastre lacrimile tuturor fiinţelor pentru a le schimba în surâsuri. Dumnezeu moare în noi; şi tot în noi renaşte”.

Astfel vorbea Orfeu. Discipolul din Delfi îngenunche în faţa mentorului său, cu braţele ridicate, într-un gest de implorare, iar pontiful lui Jupiter îşi întinse mâna deasupra capului său, spunând cuvintele de consacrare:

„Fie ca Zeus inefabilul şi Dionisos cel de trei ori revelatorul, în infernuri, pe pământ şi în cer, să-ţi ocrotească tinereţea şi să verse în inima ta ştiinţa zeilor”.

Atunci, iniţiatul părăsind peristilul templului, merse să arunce smirnă în focul altarului şi îl invocă de trei ori pe Zeus cel tunător. Preoţii se învârtiră în cerc în jurul lui, intonând un imn. Pontiful rege rămase gânditor sub portic, cu braţele încrucişate pe o stelă. Discipolul reveni la el.

„— Melodios Orfeu, spuse el, fiu iubit al nemuritorilor şi blând medic al sufletelor, din ziua în care te-am auzit cântând imnurile Zeilor, la sărbătoarea lui Apollo din Delfi, mi-ai vrăjit inima şi te-am urmărit peste tot. Cântecele tale

sunt ca un vin îmbătător, învăţămintele tale ca o băutură amară, care uşurează trupul copleşit şi răspândeşte în membrele sale o forţă nouă.

— Drumul care duce de aici la zei este greu, rosti Orfeu, care păru că răspunde unor voci interioare mai curând decât discipolului său. O cărare înflorită, o pantă abruptă şi apoi roci arse de fulger şi un imens spaţiu de jur-împrejur – iată destinul vizionarului şi al profetului pe pământ. Copilul meu, rămâi pe cărările înflorite ale câmpiei şi nu te abate dincolo de ele.

— Setea mea creşte pe măsură ce tu mi-o astâmperi, zise tânărul iniţiat. M-ai instruit din esenţa zeilor. Dar spune-mi, mare stăpân al misterelor, inspirat al divinului Eros, voi putea *să-i văd* vreodată?

— Cu ochii spiritului, răspunse pontiful lui Jupiter, nu cu cei ai trupului. Ori tu nu poţi vedea încă decât cu aceştia. Trebuie să trudeşti mult sau să înduri multă durere pentru a-ţi deschide ochii din interior.

— Doar tu mi-i poţi deschide, Orfeu! Cu tine m-aş putea oare teme de ceva?

— Vrei asta? Atunci ascultă! În Tesalia, în valea fermecată Tempea (Tempé) se află un templu mistic, închis profanilor. Aici Dionisos li se arată adepţilor şi vizionarilor. Peste un an te voi invita la sărbătoarea sa şi te voi face să cazi într-un somn magic, îţi voi deschide ochii spre lumea divină. Până atunci să duci o viaţă de castitate, pură precum sufletul tău. Căci află că lumina zeilor îi înspăimântă pe cei slabi şi îi omoară pe profanatori. Vino în locuinţa mea. Îţi voi da cărţile de care ai nevoie pentru a te pregăti”.

Mentorul intră cu discipolul său din Delfi în templu şi îl conduse în nişa care îi era rezervată. Aici ardea o lampă egipteană mereu aprinsă, din metal forjat, împodobită cu un geniu înaripat. În cufere de cedru înmiresmat erau închise numeroase suluri de papirus, acoperite cu

hieroglife egiptene şi caractere feniciene şi cărţi scrise în limba elenă de Orfeu, cuprinzând ştiinţa magică şi doctrina sa secretă[80].

Mentorul şi discipolul vorbiră pe această temă până târziu în noapte.

SĂRBĂTOARE DIONISIACĂ ÎN VALEA TEMPEI[81]

Se întâmpla în Tesalia, în valea înverzită a Tempei. Venise noaptea sfântă, consacrată de Orfeu misterelor lui Dionisos. Condus de unul dintre servitorii templului, discipolul din Delfi mergea printr-un chei îngust şi adânc, mărginit de stânci înalte. Nu se auzea în noaptea întunecată decât murmurul fluviului care curgea între malurile sale înverzite. În cele din urmă, luna plină se arătă din spatele unui munte. Discul său galben ieşi din spatele coamei negre a rocilor. Lumina sa subtilă şi magnetică aluneca în adâncuri; şi, deodată, valea fermecată apăru într-o lumină paradiziacă. Într-o clipă se

---

80 Printre numeroasele cărţii pierdute pe care scriitorii orfici ai Greciei le atribuiau lui Orfeu se află şi Argonauticele, care vorbeşte despre marea operă a lui Hermes; o Demetriadă, un poem despre mama zeilor căruia îi corespundea o Cosmogonie; cântecele sacre ale lui Bachus sau Spiritul pur, care avea ca anexă o Teologie; fără a mai vorbi de alte opere precum Vălul sau firul sufletelor, arta misterelor şi a riturilor; Cartea mutaţiilor chimice şi alchimice; Coribantele sau misterele terestre şi cutremurele de pământ; Anemoscopia, ştiinţa atmosferei; o botanică naturală şi magică etc.

81^ Pausanias povesteşte că în fiecare an o procesiune pleca de la Delfi spre valea Tempei, pentru a culege laurul sacru. Acest obicei important le amintea discipolilor lui Apollo că erau urmaşii iniţierii orfice şi că inspiraţia primară a lui Orfeu era trunchiul antic şi viguros din care templul din Delfi culegea ramurile mereu tinere şi pline de viaţă. Fuziunea între tradiţia apolloniană şi tradiţia orfică se mai distinge într-un fel în istoria templelor. Într-adevăr, celebra dispută dintre Apollo şi Bachus pentru trepiedul templului nu poate avea alt sens. Bachus, spune legenda, i-a cedat trepiedul fratelui său şi s-a retras la Parnas. Aceasta înseamnă că Dionisos şi iniţierea orfică au rămas privilegiul iniţiaţilor, în timp ce oracolele lui Apollo au fost răspândite şi în afara templelor.

dezvălui în toată plenitudinea sa, cu ierburile şi pâlcurile de frasini şi plopi, cu izvoarele cristaline, cu grotele acoperite de iederă plângătoare şi fluviul sinuos înlănţuind insule de copaci sau curgând pe sub leagăne de ierburi încâlcite. Un abur auriu, un somn voluptuos învelea plantele. Suspinele nimfelor păreau că fac să tresalte oglinzile izvoarelor şi sunete neclare de flaut se auzeau din stufărişul nemişcat. Deasupra întregii naturi plutea incantaţia Dianei.

Discipolul din Delfi mergea ca prin vis. Se oprea uneori să respire o delicioasă mireasmă de caprifoi şi de laur amar, dar seninătatea magică nu dură decât o clipă. Luna se acoperi de nori. Totul se întunecă; stâncile îşi recăpătară formele ameninţătoare; lumini hoinăreau strălucitoare în toate părţile sub coroanele dese ale copacilor, pe malul apei şi în adâncurile văii.

— Lată-i pe mişti, îi spuse vârstnicul ghid al templului, încep procesiunea. Fiecare cortegiu îşi are călăuza sa care duce torţa. Le vom urma.

Călătorii întâlniră coruri care ieşeau din tufişuri, pornind procesiunea. Îi văzură mai întâi trecând pe *adoratorii tânărului Bachus*, adolescenţi îmbrăcaţi în tunici lungi de in moale şi purtând pe cap coroane de iederă. În mâini duceau cupe din lemn lucrat, simboluri ale cupei vieţii. Apoi veneau tineri mândri, bine făcuţi. Aceştia erau *adoratorii lui Hercules luptătorul*; înveşmântaţi în tunici scurte, cu picioarele goale, cu piei de leu aruncate pe umeri şi peste şale, cu coroniţe de măslin pe cap. Apoi veneau inspiraţii, *adoratorii lui Bachus sfâşiat*, cu trupurile înfăşurate în piele de panteră, cu banderole purpurii pe cap şi cu toiagul în mână.

Trecând prin apropierea unei grote, îi văzură prosternaţi la pământ pe *adoratorii lui Adonis* şi *ai lui Eros din adâncuri*. Erau bărbaţi care îşi plângeau părinţii sau prietenii morţi. Intonau cu voce joasă: „Adonis! Adonis!

Dă-ni-i înapoi pe cei pe care ni i-ai răpit sau ia-ne în regatul tău”. Vântul năvălea în grotă şi părea că se târăşte pe sub pământ cu râsete şi horcăieli funebre. Deodată, un adorator se întoarse spre discipolul din Delfi şi îi spuse: „Ai trecut pragul Aidoneei; nu vei mai vedea lumina din lumea celor vii”. Un altul îl atinse uşor şi îi spuse la ureche: „Umbră, vei cădea pradă umbrei; tu, care vii din noapte, întoarce-te în Ereb!” Şi se îndepărtă în grabă. Discipolul din Delfi simţi un fior rece de frică şi îi spuse încetişor călăuzei sale: „Ce înseamnă asta?” Slujitorul templului părea că nu auzise nimic. Îi spuse doar atât: „Trebuie să trecem podul. Nimeni nu poate evita ţinta”.

Traversară un pod de lemn aruncat peste Peneea.

— De unde vin aceste voci tânguitoare şi această melopee plângătoare? întrebă neofitul. Cine sunt aceste umbre albe, care merg în lungi procesiuni, pe sub plopi?

— Sunt femei care vor fi iniţiate în misterele lui Dionisos.

— Ştii cum le cheamă?

— Aici nimeni nu ştie numele celorlalţi şi fiecare îl uită pe al său. Căci, la fel ca la intrarea pe domeniul consacrat, unde adoratorii îşi lasă pantofii murdari pentru a se scălda în fluviu şi a se îmbrăca cu robe curate de in la fel fiecare dintre cei prezenţi aici îşi uită numele pentru a-şi lua un altul. Timp de şapte zile şi şapte nopţi se transformă, trec în altă viaţă. Priveşte toate aceste procesiuni de femei. Ele nu sunt grupate în funcţie de familiile şi ţările lor, ci de zeul care le inspiră.

Le văzu defilând tinere fete, care purtau pe cap narcise, înveşmântate în pepluri azurii, pe care călăuza le numea *nimfe însoţitoare ale Persefonei*. Purtau pe braţele lor caste casete, urne şi vase votive. Apoi veneau, îmbrăcate în pepluri roşii, *amantele mistice*, *soţiile arzătoare*, *care o căutau pe Afrodita*. Ele se adânciră în pădurea întunecată. De aici se auzeau chemări violente,

amestecate cu suspine languroase. Se potoliră încet, încet. Apoi un cor se auzi din tufişul întunecat de mirt şi urcă până la cer într-un ritm lent şi fluctuant: „Eros! Ne-ai rănit! Afrodita! Ne-ai rupt mâinile şi picioarele! Ne-am acoperit sânii cu piei de ied, dar purtăm în pieptul nostru purpura sângelui rănilor pe care le-am primit. Inima noastră este toată numai o flacără. Alţii mor de sărăcie; pe noi ne consumă iubirea. Devorează-ne, Eros! Eros! Sau eliberează-ne, Dionisos! Dionisos!”

O altă procesiune trecea. Aceste femei erau complet îmbrăcate în lână neagră cu trene de văluri lungi şi toate păreau îndurerate de un doliu apăsător. Călăuza le numi *plângătoarele Persefonei*. În acest loc se afla un mare mausoleu din marmură acoperită cu iederă. Îngenuncheară în jurul lui, îşi dezlegară părul şi începură să strige. La strofa dorinţei, răspunseră prin antistrofa durerii. „Persefona, spuneau ele, eşti moartă, luată de Aidoneea; ai coborât în imperiul morţilor. Dar noi, care îl plângem pe iubitul nostru, suntem nişte moarte vii. Fie ca ziua să nu renască! Fie ca pământul care te acoperă, o, mare zeiţă! să ne dea somnul cel de veci şi umbra noastră să rătăcească înlănţuită de umbra îndrăgită! Ascultă-ne rugăciunea, Persefona! Persefona!”

În faţa acestor scene stranii, în delirul contagios al durerilor profunde, discipolul din Delfi se simţi invadat de mii de senzaţii contradictorii, chinuitoare. Nu mai era el însuşi; dorinţele, gândurile, agoniile tuturor acestor fiinţe deveniseră dorinţele şi agoniile sale. Sufletul său se diviza pentru a trece în mii de alte trupuri. O nelinişte de moarte îl invada. Nu mai ştia dacă era om sau umbră. Atunci un iniţiat de o statură impunătoare, care trecea pe-acolo, se opri şi spuse: „Pace umbrelor îndurerate! Femei în suferinţă, tânjiţi lumina lui Dionisos. Orfeu vă aşteaptă!” Toate îl înconjurară în tăcere, smulgând frunzele coroanelor lor de crini de pădure şi, cu toiagul său, le

arătă drumul. Femeile merseră să-şi astâmpere setea de la un izvor, din cupele de lemn. Procesiunile se adunară din nou şi cortegiul îşi reluă drumul. Tinerele o luaseră înainte şi intonau un cântec funebru al cărui refren suna aşa: „Agitaţi macii! Beţi din unda râului Lethe! Daţi-ne floarea dorinţei; şi să înflorească din nou narcisa pentru surorile noastre! Persefona! Persefona!”

Discipolul merse mult timp împreună cu călăuza sa; traversă preeriile unde creştea crinul de pădure; merse la umbra plopilor care murmurau trişti. Auzi cântece lugubre care alunecau prin aer şi veneau nu se ştie de unde. Văzu, agăţate în copaci, măşti oribile şi figurine de ceară, ca nişte copii înfăşaţi. Ici şi acolo, bărcile traversau fluviul cu oamenii tăcuţi ca nişte morţi. Apoi, valea se lărgi, cerul deveni senin pe înălţimile munţilor şi zorii zilei îşi făcură apariţia. În depărtare, se zăreau strâmtorile întunecate ale Ossei, presărată cu abisuri, în care se îngrămădeau stânci prăbuşite. Mai aproape, în mijlocul unei depresiuni muntoase, strălucea pe o colină împădurită templul lui Dionisos.

Soarele poleia deja înălţimile munţilor. Pe măsură ce se apropiau de templu, vedeau cum veneau din toate părţile cortegii de adoratori, procesiuni de femei, grupuri de iniţiaţi. Această mulţime, gravă în aparenţă, dar agitată în interior de o aşteptare tumultuoasă, se întâlni la poala colinei şi urcă spre sanctuar. Toţi se salutau ca între prieteni, agitau rămurelele şi toiegele. Călăuza dispăruse, iar discipolul din Delfi se trezi, nu se ştie cum, într-un grup de iniţiaţi cu părul strălucitor, împletit în coroniţe de flori şi bentiţe de diverse culori. Nu-i văzuse niciodată şi totuşi credea că îi recunoaşte dintr-o amintire plină de bucurie. Şi ei păreau îl că aşteaptă. Îl salutau ca pe un frate şi îl felicitau pentru sosirea sa mult dorită, când o rază de lumină orbitoare îi intră în ochi. Era soarele care răsărea şi care îşi aruncă prima rază în vale, inundând cu razele

sale strălucitoare acest popor de adoratori şi iniţiaţi grupaţi pe scara templului şi pe toată colina.

După puţin timp, un cor intonă imnul lui Apollo. Uşile de bronz ale templului se deschiseră singure şi, urmat de Hermes şi de purtătorul torţei, apăru profetul, hierofantul, Orfeu. Discipolul din Delfi îl recunoscu cu un freamăt de bucurie. Înveşmântat în purpură, cu lira sa din fildeş şi aur în mână, Orfeu strălucea de o tinereţe veşnică. El rosti:

„Salut vouă, tuturor, care aţi venit ca să renaşteţi după durerile pământeşti şi care renaşteţi în acest moment. Veniţi să vă adăpaţi din lumina templului, voi, care ieşiţi din noapte, adepţi, femei, iniţiaţi. Veniţi să vă bucuraţi, voi, cei care aţi suferit; veniţi să vă odihniţi, voi, cei care aţi luptat. Soarele pe care îl chem deasupra capetelor voastre şi care va străluci în sufletele voastre nu este soarele muritorilor, este lumina pură a lui Dionisos, marele soare al iniţiaţilor. Prin suferinţele voastre, prin efortul care vă aduce aici, voi veţi învinge şi, dacă credeţi în cuvintele divine, aţi învins deja. După lungul ciclu al existenţelor tenebroase, veţi ieşi în sfârşit din cercul dureros al generaţiilor şi vă veţi regăsi toţi ca un singur trup, ca un singur suflet în lumina lui Dionisos.

Scânteia divină care ne călăuzeşte pe pământ este în noi; ea devine torţă în templu, stea în cer. Astfel creşte lumina Adevărului! Ascultaţi cum vibrează lira cu şapte coarde, lira zeului… Ea mişcă lumile. Ascultaţi bine! Să fiţi pătrunşi de sunet… şi adâncurile cerului se vor deschide!

Ajutor celor slabi, consolare celor suferinzi, speranţă tuturor! Dar nenorocire celor răi, celor profani! Ei vor fi reduşi la tăcere. În extazul misterelor, fiecare vede până în adâncul sufletului celuilalt. Acum, cei răi sunt loviţi de teroare, profanii, de moarte.

„Şi acum Dionisos a strălucit deasupra voastră, îl invoc pe Eros celest şi atotputernic. Fie ca el să vegheze asupra iubirilor, plânsetelor, bucuriilor voastre. Iubiţi; căci

oricine iubeşte, demonii – abisul, iar zeii – eterul. Iubiţi; căci oricine iubeşte. Dar iubiţi lumina şi nu tenebrele. Amintiţi-vă de scop în timpul călătoriei. Când sufletele se întorc în lumină, ele poartă, ca nişte pete hidoase pe trupul lor sideral, toate greşelile vieţii lor… Şi pentru a le şterge, sufletele trebuie să-şi ispăşească greşeala şi să revină pe pământ… Dar cei puri, cei puternici sunt absorbiţi în soarele lui Dionisos.

Şi acum cântaţi „Evohe!”

„Evohe!” strigară heralzii în cele patru colţuri ale templului. „Evohe!” răsunară şi cimbalele. Evohe! răspunse adunarea entuziastă de pe treptele sanctuarului. Şi strigătul lui Dionisos, chemarea sacră la renaştere, la viaţă, umplu toată valea, ieşind dintr-o mie de piepturi, întoarsă de toate ecourile munţilor. Iar păstorii de pe cheile sălbatice din Ossa, opriţi în loc cu turmele lor la marginea pădurilor, aproape de nori, răspunseră: „Evohe!”[82]

---

82 Strigătul Evohe!, care se pronunţia în realitate: He, Vau, He, era strigătul sacru al tuturor iniţiaţilor din Egipt, Iudeea, Fenicia, Asia Minor şi Grecia. Cele patru litere sacre pronunţate după cum urmează: Iod - He, Vau, He, îl reprezentau pe Dumnezeu în fuziunea sa eternă cu natura; ea cuprindea totalitatea fiinţei, universului viu. Litera I, pronunţată Iod (Osiris) însemna divinitatea propriu-zisă, intelectul creator, eternul masculin, care se află în toate, peste tot şi deasupra tuturor. He-Vau- He reprezenta eternul feminin, Eva, Isis, natura, sub toate formele vizibile şi invizibile, fecundată de el. Cea mai înaltă iniţiere, cea în ştiinţele exoterice şi artele teur- gice, corespundea literei I. O altă ordine a ştiinţelor corespundea fiecăreia dintre literele care formează cuvântul Eva. Ca şi Moise, Orfeu a rezervat ştiinţele care corespund literei I (Iov, Zeus, Jupiter) şi ideea de unitate a lui Dumnezeu iniţiaţilor de prim rang, încercând chiar să atragă interesul poporului pentru acestea prin poezie, arte şi simboluri vii ale lor. De aceea strigătul Evohe! era în mod deschis proclamat în timpul sărbătorilor lui Dionisos, în care erau admişi, pe lângă iniţiaţi, simplii aspiranţi la mistere. În aceasta constă toată diferenţa între opera lui Moise şi opera lui Orfeu. Ambii pleacă de la iniţierea egipteană şi se află în posesia aceluiaşi adevăr, dar le aplică în moduri foarte diferite.

Iv evocarea

Sărbătoarea trecuse ca un vis; se lăsase seara. Dansurile, cântecele şi rugăciunile se topiseră într-o ceaţă roz. Orfeu şi discipolul său coborâră printr-o galerie subterană în cripta sacră, care se prelungea până în inima munţilor şi unde avea acces doar hierofantul. Aici inspiratul lui Dumnezeu se deda meditaţiilor solitare sau urmărea împreună cu adepţii săi înaltele opere de magie şi teurgie. În jurul lor se întindea un spaţiu vast şi plin de grote. Două torţe înfipte în pământ luminau doar vag zidurile crăpate şi adâncimile tenebroase. La câţiva paşi, o despicătură neagră se căsca larg în pământ; un vânt cald ieşea de aici, iar această prăpastie părea că ajunge până în miezul pământului. Un mic altar în care ardea un foc de lauri uscaţi şi un sfinx de porfir păzeau marginile. Foarte departe, la o înălţime incomensurabilă, grota se deschidea către cerul înstelat printr-o fisură oblică. Această rază pală de lumină albăstruie părea a fi ochiul bolţii cereşti contopindu-se cu abisul.

„— Te-ai adăpat din izvoarele luminii sfinte, spuse Orfeu, ai intrat cu inima pură în inima misterelor. A venit ora solemnă în care te voi ajuta să pătrunzi până la izvoarele vieţii şi ale luminii. Cei care n-au ridicat vălul gros care ştirbeşte privirilor oamenilor minunile nevăzute nu au devenit fiii lui Dumnezeu.

Ascultă deci care sunt adevărurile pe care trebuie să le ascunzi mulţimii şi care fac forţa sanctuarelor:

Dumnezeu este unul şi mereu asemănător lui însuşi. El domneşte peste tot. Dar *zeii* sunt nenumăraţi şi diverşi;

Moise, îl glorifică pe tatăl, zeul masculin, în mod aspru, invidios. Încredinţează paza acestuia unui sacerdoţiu închis şi supune poporul unei discipline implacabile, fără nici o revelaţie. Orfeu, divin îndrăgostit de eternul feminin, de natură, o glorifică în numele lui Dumnezeu, care o pătrunde şi pe care vrea să îl vadă ţâşnind în umanitatea divină. ai iată de ce strigătul Evohe! devine strigătul sacru prin excelenţă în toate misterele Greciei.

divinitatea este eternă şi infinită. Cei mai mari sunt sufletele astrelor. Sorii, stelele, pământurile şi lunile, fiecare astru are sufletul său, iar toate s-au născut din focul celest al lui Zeus şi din lumina primitivă. Semiconştiente, inaccesibile, imuabile, ele guvernează marele tot prin mişcările lor regulate. Or, fiecare astru, în cursa pe care o face, antrenează în sfera sa eterică falange ale semizeilor sau suflete strălucitoare, care au fost altă dată oameni şi care, după ce au coborât pe scara regnurilor, au urcat în mod glorios ciclurile, pentru a ieşi în sfârşit din cercul generaţiilor. Prin aceste spirite divine respiră, acţionează, se manifestă Dumnezeu; dar ce spun eu? Ele sunt suflul spiritului său viu, razele conştienţei sale eterne. Ele poruncesc armatelor de spirite inferioare, care agită elementele; ele conduc lumile. De departe ne înconjoară şi, deşi esenţa lor este una nemuritoare, iau forme mereu schimbătoare, în funcţie de popoare, de timpuri şi de regiuni. Necredinciosul care le neagă se teme de ele; omul pios le adoră, fără a le cunoaşte; iniţiatul le cunoaşte, le atrage şi le vede. Dacă am luptat pentru a le găsi, dacă am sfidat moartea, dacă, aşa cum se spune, am coborât în infern, am făcut aceasta pentru a îmblânzi demonii abisurilor, pentru a-i chema pe zeii din înălţimi în Grecia mea iubită, pentru ca cerul adânc să se cunune cu pământul şi ca pământul fermecat să asculte vocile divine. Frumuseţea celestă se va încarna în femei, focul lui Zeus va curge odată cu sângele eroilor; şi, mult înainte de a ajunge la astre, fiii zeilor vor străluci asemenea nemuritorilor.

Ştii ce este lira lui Orfeu? Sunetul templelor inspirate. Ele au zeii drept coarde. La muzica lor, Grecia se va acorda ca o liră, iar marmura însăşi va cânta în cadenţe scânteietoare, în armonii celeste.

Iar acum îi voi evoca pe zeii *mei*, pentru ca ei să-ţi apară vii şi să-ţi arate, într-o viziune profetică, misticul

himeneu pe care l-am pregătit lumii şi pe care îl vor vedea iniţiaţii.

Culcă-te la adăpostul acestei stânci. Nu te teme de nimic. Un somn magic îţi va închide pleoapele, vei tremura mai întâi şi vei vedea lucruri teribile, dar apoi o lumină fermecătoare, o bucurie necunoscută îţi va inunda simţurile şi întreaga fiinţă”.

Discipolul se adăpostise deja în nişa săpată în formă de culcuş în stâncă. Orfeu aruncă nişte miresme în focul altarului. Apoi îşi luă sceptrul de abanos împodobit cu un cristal strălucitor, se aşeză lângă sfinx şi, cu un glas adânc, începu evocarea:

„Cibela! Cibela! Mare mamă, ascultă-mă! Lumină originală, flacără sprintenă, subtilă şi mereu săltăreaţă prin spaţii, care închizi ecourile şi imaginile tuturor lucrurilor! îi chem pe solii tăi trecători de lumină. O! Suflet universal care zămisleşti abisurile, care semeni sorii, care îţi laşi cometa de stele prin imensul spaţiu; lumină subtilă, ascunsă, invizibilă ochilor trupeşi; mare mamă a lumilor şi zeilor, tu, care cuprinzi în tine tipurile eterne! Antică Cibela, arată-mi-te! arată-mi-te! Prin sceptrul meu magic, prin pactul meu cu puterile, prin sufletul lui Eurydice!… Te evoc, soaţă multiformă, docilă şi vibrantă sub focul masculin etern. Din cel mai înalt dintre spaţii, din cel mai adânc dintre abisuri, din toate părţile, vino, năvăleşte, umple această grotă cu efluviile tale. Înconjoară-l pe fiul misterelor cu metereze de diamant şi fă-l să vadă în sânul tău adânc spiritele abisului, ale pământului şi ale cerurilor”.

La aceste cuvinte, un tunet din adâncuri zgudui adâncurile prăpastiei şi tot muntele tremură. O sudoare rece îngheţă trupul discipolului. El nu-l vedea pe Orfeu decât printr-un abur din ce în ce mai dens. Pentru o clipă încercă să se opună acestei puteri formidabile care îl răpunea. Dar creierul său fu înecat, voinţa sa, anihilată.

Trecu prin chinurile unui înecat, căruia apa îi umple pieptul şi ale cărui oribile convulsii se sfârşesc în abisurile inconştienţei.

Când îşi recăpătă cunoştinţa, noaptea îl înconjura; o noapte străbătută de o lumină slabă, târâtoare, gălbuie şi murdară. Privi mult timp fără a vedea nimic. Din când în când îşi simţea pielea atinsă în treacăt de nişte lilieci invizibili. În fine, i se păru că distinge încă neclar în întuneric nişte forme monstruoase de centauri, de hidre şi de alte animale marine. Dar primul lucru pe care îl zări clar fu o mare figură de femeie, aşezată pe un tron. Era acoperită cu un văl lung cu pliuri întunecate, presărată cu stele pale şi purta o coroană de maci. Ochii ei mari vegheau imobili. Mase de umbre umane se mişcau în jurul ei ca nişte păsări obosite şi şopteau: „Regină a morţilor, suflet al pământului, o, Persefona! Noi suntem fiicele cerului. De ce suntem exilate în regatul întunericului? O, secerătoare a cerului, de ce ne-ai cules sufletele care zburau fericite altă dată în lumină, printre surorile lor, pe câmpurile infinitului?”

Persefona le răspunse: „Am cules narcisa, am intrat în patul nupţial. Am băut moartea şi viaţa. Ca şi voi, şi eu gem în tenebre”.

„— Când vom fi eliberate? se auziră sufletele care gemeau”.

„— Când va veni soţul meu celest, divinul eliberator, spuse Persefona”.

Atunci apărură nişte femei teribile. Ochii le erau injectaţi de sânge, pe cap aveau plante otrăvitoare. În jurul braţelor şi al şoldurilor pe jumătate dezgolite se încolăceau şerpi pe care îi mânuiau în chip de bice: „Suflete, spectre, larve! se auzeau vocile lor şuierătoare, nu vă încredeţi în regina nesăbuită a morţilor. Noi suntem preotesele vieţii din tenebre, slujitoarele elementelor şi monştrilor din lumea de jos, bacante pe pământ, furiile din Tartar. Noi

suntem reginele voastre eterne, sufletele nefericite. Nu veţi ieşi din cercul blestemat al generaţiilor, vă vom ţine aici cu bicele noastre. Chirciţi-vă pe veci între inelele şuierătoare ale şerpilor noştri, în nodurile dorinţei, ale urii şi ale remuşcărilor”. Şi, cu părul vâlvoi, se năpustiră asupra turmelor de suflete înnebunite, care începură să se învolbureze în aer sub loviturile de bici, ca un vârtej de frunze uscate, gemând prelung.

Martoră a acestui spectacol sumbru, Persefona păli; nu mai părea decât o fantomă lunară. Murmură: „Cerul… lumina… zeii… un vis!… Somnul, somnul de veci”. Coroana sa de maci se ofili; ochii săi se închiseră de durere. Regina morţilor căzu în letargie pe tronul său şi apoi totul dispăru în tenebre.

Viziunea se schimbă. Discipolul din Delfi se văzu într-o vale splendidă şi înverzită. Muntele Olimp se ghicea în zare. În faţa unei peşteri întunecate, dormea pe un pat de flori frumoasa Persefona. O coroană din narcise înlocuia coroana funerară din maci şi aurora unei noi vieţi răspândea pe obrajii săi o nuanţă de ambrozie. Cozile sale de abanos îi cădeau pe umerii de un alb strălucitor, iar trandafirii sânului său uşor ridicat păreau să cheme sărutul vânturilor. Nimfele dansau pe o câmpie. Nori mici albicioşi traversau azurul. O liră răsuna într-un templu…

Auzindu-i vocea de aur, ritmurile sacre, discipolul percepu muzica intimă a lucrurilor. Căci din frunze, din unde, din grote ieşea o melodie eterică şi blândă, iar vocile din depărtări ale femeilor iniţiate, care îşi înălţau cântecele în munţi, ajungeau la urechea sa în cadenţe întrerupte. Unele, tulburate, îl chemau pe zeu; altele credeau că îl zăresc, căzând la marginea pădurilor, aproape moarte de oboseală.

În cele din urmă, azurul se deschise la zenit pentru a naşte la sânul său un nor strălucitor. Ca o pasăre care se opreşte pentru o clipă din zborul său pentru a se confunda

apoi cu pământul, zeul care ţine toiagul coborî şi se aşeză în faţa Persefonei. Era strălucitor, cu părul despletit; în ochii săi se citea delirul sacru al lumilor încă nenăscute. Mult timp o ocroti cu privirea sa, apoi îi atinse uşor sânul cu toiagul şi ea surâse. El îi atinse fruntea; ea deschise ochii, se ridică încet şi îşi privi soţul. Aceşti ochi încă plini de somnul Erebului se luminară ca două stele. „Mă cunoşti? o întrebă zeul.

— O, Dionisos! spuse Persefona, spirit divin, verb al lui Jupiter, lumină celestă care se răspândeşte asupra omului! De fiecare dată când mă trezeşti, am impresia că trăiesc pentru prima dată; lumile renasc în amintirea mea; trecutul, viitorul redevin nemuritorul prezent şi simt în inima mea cum palpită întregul univers!”

În acelaşi timp, pe deasupra munţilor, într-o fâşie de nori argintaţi apărură zeii curioşi, aplecaţi deasupra pământului.

Jos, grupuri de bărbaţi, femei şi copii ieşiţi din vâlcele şi din grote îi priveau pe nemuritori cu o admiraţie celestă. Imnuri exaltate urcau din temple cu iz de tămâie. Între pământ şi cer se pregătea unul dintre acele mariaje din care mamele nasc apoi eroi şi zei. O pâclă roşiatică se răspândise peste toată natura; regina morţilor, redevenită divina culegătoare, urca deja la cer în braţele soţului său. Un nor de purpură îi înconjură şi Dionisos îşi atinse buzele de gura Persefonei… Atunci cerul şi pământul răsunară de un imens strigăt de iubire, ca şi cum freamătul sacru alzeilor, care trecea pe deasupra marii lire, voia să-i rupă toate corzile, să-i împrăştie sunetele în toate zările. În acelaşi timp ţâşni din cuplul divin un fulger, un uragan de lumină orbitoare… Şi totul dispăru…

Pentru o clipă, discipolul lui Orfeu se simţi înghiţit de sursa tuturor vieţilor, înecat în soarele fiinţei. Dar, scufundându-se în jarul său incandescent, ţâşni din nou cu aripile sale celeste şi ca un fulger traversă lumile pentru a

atinge la limitele lor somnul extatic al infinitului.

Când îşi reveni în simţiri, era aruncat undeva în noaptea neagră. O liră luminoasă strălucea singură în aceste adânci tenebre. Ea fugea, fugea până când deveni o stea. Doar atunci discipolul îşi dădu seama că se află în cripta evocărilor şi că acest punct luminos era ieşirea îndepărtată a grotei deschise spre cer.

O mare umbră stătea în picioare în faţa lui. Îl recunoscu pe Orfeu cu buclele sale lungi şi cristalul sceptrului său care arunca mii lumini.

— Copil al Delfiului, de unde vii? îl întrebă hierofantul.

— O, stăpân al iniţiaţilor, vrăjitor celest, minunate Orfeu, am avut un vis divin. Să fi fost oare nişte vrăji, un dar al zeilor? Ce s-a întâmplat? S-a schimbat lumea? Unde mă aflu?

— Ai cucerit coroana iniţierii şi ai trăit visul meu: Grecia nemuritoare! Dar să ieşim de aici; căci pentru ca acesta să se îndeplinească trebuie ca eu să mor şi tu să trăieşti.

V

moartea lui orfeu

Pădurile de stejari mugeau sub bicele furtunii pe coastele muntelui Kogainon; fulgerul bubuia cu lovituri violente pe stâncile golaşe, făcând să tremure până în temelii templul lui Jupiter. Preoţii lui Zeus se adunaseră într-o criptă boltită a sanctuarului. Erau aşezaţi pe jilţurile lor în semicerc. Orfeu stătea în picioare în mijlocul lor, în chip de acuzat. Era mai palid decât de obicei, dar o flacără profundă ţâşnea din ochii săi liniştiţi.

Cei mai în vârstă dintre preoţi îşi ridicară vocea gravă ca a unui judecător:

— Orfeu, pe tine care eşti numit fiul lui Apollo, te-am numit pontif şi rege, ţi-am dat sceptrul mistic al fiilor lui Dumnezeu; tu domneşti asupra Traciei prin arta

sacerdotală şi regală. Tu ai ridicat în acest ţinut templele lui Jupiter şi Apollo şi ai făcut să strălucească în noaptea misterelor soarele divin al lui Dionisos. Dar ştii ce ne ameninţă? Tu, care cunoşti secretele de temut, tu, care ne-ai prezis de mai multe ori viitorul şi care le-ai vorbit de departe discipolilor tăi, apărându-le în vis, tu nu ştii ce se întâmplă în jurul tău. În absenţa, la bacantele sălbatice, preotesele blestemate s-au adunat în valea Hecatei. Conduse de Aglaonice, vrăjitoarea din Tesalia, le-au convins pe căpeteniile de pe malurile Ebrei să reinstaureze cultul întunecatei Hecate şi ameninţă să distrugă templele zeilor masculini şi toate altarele Celui de Sus. Întărâtaţi de vocile lor tunătoare, o mie de războinici traci şi-au aşezat tabăra la piciorul acestui munte şi mâine vor da asaltul asupra templului, însufleţiţi de aceste femei învelite în piei de panteră, avide de sângele bărbaţilor. Aglaonice, marea preoteasă a Hecatei tenebroase, este implacabilă şi înverşunată ca o furie. Trebuie să o cunoşti! Ce spui despre asta?

— Ştiam toate acestea, răspunse Orfeu, şi toate trebuiau să vină.

— Atunci de ce n-ai făcut nimic pentru a ne apăra? Aglaonice a jurat să ne ia capul pe altarele noastre, în faţa cerului viu pe care îl adorăm. Dar ce vor deveni acest templu şi aceste comori, ştiinţa ta şi Zeus însuşi, dacă îl abandonezi?

— Nu sunt eu oare de partea voastră? reluă Orfeu cu blândeţe.

— Ai venit, dar prea târziu, spuse bătrânul. Aglaonice le conduce pe bacante, iar bacantele îi conduc pe traci. Îi vei respinge cu fulgerul lui Jupiter şi cu săgeţile lui Apollo? N-ai vrea să le chemi în această incintă pe căpeteniile tracilor fideli lui Zeus pentru a înăbuşi revolta?

— Nu cu ajutorul armelor, ci cu ajutorul cuvintelor îi putem apăra pe zei. Nu căpeteniile trebuie lovite, ci

bacantele. Voi merge singur. Staţi liniştiţi. Niciun profan nu va intra în această incintă. Mâine va lua sfârşit domnia preoteselor sângeroase. Şi ţineţi minte, voi, cei care tremuraţi în faţa hoardei Hecatei, că zeii celeşti şi solari vor învinge. Ţie, bătrânule care te îndoiai de mine, îţi las sceptrul de pontif şi coroana de hierofant.

— Ce vei face? întrebă bătrânul înspăimântat.

— Voi merge pe calea zeilor… La revedere tuturor!

Orfeu ieşi, lăsându-i pe preoţi muţi pe jilţurile lor. În templu el îl găsi pe discipolul din Delfi şi luându-i mâna cu putere îi spuse:

— Momentul suprem a venit pentru mine. Alţii m-au înţeles, tu m-ai iubit. Eros este cel mai bătrân dintre zei, spun iniţiaţii; ei deţin cheia tuturor fiinţelor. Astfel, eu te-am ajutat să pătrunzi profunzimile misterelor; zeii ţi-au vorbit, tu i-ai văzut!… Acum, departe de oameni, singur singurel, în clipa morţii sale, Orfeu trebuie să-şi lase discipolul să iubească cuvântul destinului său, moştenirea nemuritoare, flacăra pură a sufletului său.

— Stăpâne! Te ascult şi mă supun ţie, zise discipolul din Delfi.

— Să ne continuăm drumul pe această potecă, urmă Orfeu. Suntem în mare grabă. Vreau să-mi surprind duşmanii. Urmându-mă, ascultă-mă, întipăreşte-ţi cuvintele mele în memorie, dar păstrează-le ca pe un secret. Acum ştii că sufletul este fiul cerului. Ai contemplat originea şi finalitatea ta şi începi să ţi le aminteşti. Când coboară în carnea ta, el primeşte în continuare, deşi slab, un impuls de sus. Şi noi primim acest suflu puternic, mai întâi de la mamele noastre. Laptele sânului lor ne hrăneşte trupul, dar fiinţa noastră înfricoşată se hrăneşte din sufletul lor, prin închisoarea sufocantă a trupului. Mama mea era preoteasa lui Apollo, primele mele amintiri sunt cele din pădurea sacră, dintr-un templu solemn, despre o femeie care mă ţinea în braţele sale, mă învăluia cu părul

său mătăsos ca un veşmânt cald. Obiectele terestre, chipurile umane mă umpleau de o groază insuportabilă, dar imediat ce mama mă strângea în braţele sale, îi întâlneam privirea şi ea mă inunda cu amintirea divină a cerului. Însă această rază s-a stins, topindu-se în cenuşiul închis al pământului. Într-o zi mama mea a dispărut; murise. Lipsit de privirea şi de mângâierile sale, am fost înspăimântat de singurătatea mea. După ce văzusem curgând sângele unui sacrificiu, templul mi s-a părut o oroare şi am coborât în văile tenebroase.

Bacantele m-au uimit în tinereţe. De atunci Aglaonice domnea asupra acestor femei voluptuoase şi sălbatice. Bărbaţi şi femei, toată lumea se temea de ea. Ea pulsa de o dorinţă sumbră şi lovea prin teroare. Această tesaliană exersa asupra tuturor celor care se apropiau de ea o atracţie fatală. Prin meşteşugul infernalei Hecate le atrăgea pe tinere în valea sa bântuită şi le iniţia în cultul său. În acest timp, Aglaonice îşi aruncase ochii asupra lui Eurydice. Se îndrăgostise de această fecioară cu o poftă perversă, cu o iubire neînfrânată, malefică. Voia să o atragă pe această tânără în cultul bacantelor, să o îmblânzească, să o lase pe mâna spiritelor infernale, după ce i se va fi veştejit tinereţea. O prinsese deja în mreaja promisiunilor sale seducătoare, a incantaţiilor nocturne.

Atras prin nu ştiu ce presentiment în valea Hecatei, mergeam într-o zi prin ierburile înalte ale unei prerii de plante veninoase. În jur domnea oroarea pădurilor întunecate bântuite de bacante. Miresmele o umpleau precum suflul cald al plăcerii. O zării pe Eurydice, care mergea încet, fără să mă vadă, ca şi cum s-ar fi îndreptat spre o ţintă invizibilă. Uneori un surâs uşor se auzea din pădurea bacantelor, uneori un suspin straniu. Eurydice se oprea fremătătoare, nesigură şi apoi îşi relua mersul ca atrasă de o putere magică. Buclele sale de aur îi cădeau în valuri pe umerii de nea, ochii săi ca narcisele înotau în

beţie, în timp ce se îndrepta spre intrarea în infern. Văzusem cerul odihnindu-se în privirea ei.

— Eurydice! strigai eu luându-i mâna, unde te duci?

Ca trezită dintr-un vis, ea scoase un strigăt de groază şi de eliberare, apoi căzu la pieptul meu. Atunci divinul Eros ne îmblânzi; dintr-o privire Eurydice-Orfeu deveniră soţi pe veci.

Totuşi, Eurydice, care mă ţinea înlănţuit în spaima sa, îmi arătă grota cu un gest de groază. M-am apropiat şi am văzut acolo aşezată o femeie. Era Aglaonice. Aproape de ea se afis o mică statuie de ceară a Hecatei, pictată în roşu, în alb şi negru, cu un bici în mână. Ea îşi murmura cuvintele fermecate, învârtind vârtelniţa magică, iar ochii săi fixaţi în vid păreau că îşi devorează prada. Eu spărsei vârtelniţa, călcai Hecata în picioare, o străpunsei pe vrăjitoare cu privirea şi strigai:

— Pe Jupiter! Îţi interzic să te gândeşti la Eurydice, sub pedeapsa cu moartea! Căci să ştii că fiii lui Apollo nu se tem de tine.

Aglaonice, rămasă mută de uimire, se răsuci ca un şarpe la gestul meu şi dispăru în grotă, aruncându-mi o privire plină de ură.

Am dus-o pe Eurydice la intrarea templului meu. Fecioarele Ebrei, încoronate cu hiacint, cântau: „Hymen! Hymeneea!” în jurul nostru; am cunoscut fericirea.

Luna nu se schimbase decât de trei ori, atunci când bacantele împinse de tesaliene îi întinseră lui Eurydice o cupă cu vin, care îi va da, spuneau ele, ştiinţa filtrelor şi a ierbilor magice. Eurydice, curioasă, o bău şi căzu ca lovită de fulger. În cupă se afla o otravă mortală.

Când văzui cum o consuma rugul pe Eurydice; când văzui cum îi înghiţea mormântul cenuşa; când ultima amintire a trupului său viu dispăru, strigai: „Unde este sufletul său?” şi plecai disperat. Rătăcii prin toată Grecia. Am cerut preoţilor din Samotracia să-l cheme; l-am căutat

în adâncurile pământului, la capul Tenare; dar degeaba. În sfârşit am ajuns la grota lui Trophonius. Aici, anumiţi preoţi îi conduceau pe vizitatorii temerari, printr-un tunel, până la lacurile de foc care fierbeau în inima pământului şi le arătau ce se întâmplă. Pe drum cădeau în extaz, iar secunda prevăzută se deschidea. De-abia respirau, cu vocea gâtuită, nu mai puteau decât să gesticuleze. Unii dădeau înapoi la jumătatea drumului, alţii mergeau în continuare, până când mureau sufocaţi; cea mai mare parte a celor care ieşeau vii de aici înnebuneau. După ce văzuseră ceea ce nu trebuia să dezvăluie nimeni, eu am intrat din nou în grotă şi am căzut într-o letargie profundă. În timpul acestui somn de moarte îmi apăru în vis Eurydice. Plutea înconjurată de un nimb, palidă ca o rază de lună, şi îmi spuse: „Pentru mine tu ai sfidat infernul, m-ai căutat printre cei morţi. iată-mă; vin la chemarea ta. Eu nu sălăşluiesc în inima pământului, ci în regiunea Erebului, conul de umbră dintre pământ şi lună. Mă învârt în acest loc plângând ca şi tine. Dacă vrei să mă eliberezi, salvează Grecia, dându-i lumina. Atunci eu însămi, după ce îmi voi fi regăsit aripile, voi urca spre aştri, iar tu mă vei regăsi în lumina zeilor. Până atunci trebuie să rătăcesc prin sfera tulbure şi dureroasă…” De trei ori am vrut să o prind şi de trei ori s-a topit în braţele mele ca un sunet de coardă care se rupe; apoi, o voce slabă ca un suflu, tristă ca un sărut de adio, murmură: „Orfeu!”

Auzind această voce, mă trezii. Acest nume dat de un suflet îmi schimbase întreaga fiinţă. M-am simţit invadat de fiorul sacru al unei imense dorinţe şi de puterea unei iubiri supraumane. Eurydice vie îmi dăduse beţia fericirii; Eurydice moartă m-a făcut să găsesc adevărul. Din dragoste am îmbrăcat veşmântul de in dedicându-mă marii iniţieri şi vieţii ascetice; din dragoste am pătruns magia şi am căutat ştiinţa divină; din dragoste am traversat grotele din Samotracia, puţurile piramidelor şi mormintele

Egiptului. Am săpat aici în căutarea morţii şi am găsit viaţa, iar deasupra vieţii am văzut limburile, sufletele, sferele transparente, infinitul şi zeii. Pământul mi-a deschis abisurile sale, cerul, templele sale pline de lumină. Preoţii lui Isis şi Osiris mi-au dezvăluit secretele lor. Ei nu-i aveau decât pe aceşti zei; eu îl aveam pe Eros! Prin el am vorbit, am cântat, am învins. Prin el am silabisit verbul lui Hermes şi verbul lui Zoroastru; prin el l-am pronunţat pe cel al lui Jupiter şi Apollo!

Dar a venit clipa confirmării misiunii mele prin moartea mea. Trebuie să mai cobor în infern încă o dată pentru a urca apoi la ceruri. Ascultă, copil drag, cuvântul pe care ţi-l voi spune acum: Vei purta doctrina până la templul din Delfi şi legea mea până la tribunalul amfictionilor. Dionisos este soarele iniţiaţilor; Apollo va fi lumina Greciei; amfictionii, păzitorii justiţiei sale”.

Hierofantul şi discipolul său ajunseseră în fundul văii. În faţa lor un luminiş, masive mari cu păduri întunecate, corturi şi oameni întinşi pe pământ. În inima pădurii, două focuri mocnite, torţe tremurătoare. Orfeu mergea încet prin mijlocul tracilor adormiţi şi obosiţi după o orgie nocturnă. O santinelă care mai veghea încă îl întrebă cum îl cheamă.

— Sunt mesagerul lui Jupiter, cheamă-ţi căpeteniile, îi răspunse Orfeu.

„Un preot al templului!...” Acest strigăt ieşit din pieptul santinelei se răspândi ca un semnal de alarmă în tot campusul. Armele fură pregătite; strigătele umpleau văzduhul; spadele străluceau; căpeteniile alergară uimite şi îl înconjurară pe pontif.

— Cine eşti? Ce te aduce pe-aici?

— Sunt un trimis al templului. Voi toţi, regi, căpetenii, războinici ai Traciei, renunţaţi să vă luptaţi cu fiii luminii şi recunoaşteţi divinitatea lui Jupiter şi a lui Apollo. Zeii de sus vă vorbesc prin mine. Vin la voi ca

prieten, dacă vreţi să mă ascultaţi; ca judecător, dacă refuzaţi să mă auziţi.

— Vorbeşte, spuseră căpeteniile.

De sub un ulm bătrân, Orfeu începu să le vorbească. Le vorbi despre binefacerile zeilor, despre farmecul şi despre lumina celestă; despre această viaţă pură pe care o ducea acolo sus, alături de fraţii săi iniţiaţi, sub supravegherea mareului Uranus şi despre care voia să le vorbească tuturor oamenilor; promiţând să aplaneze discordiile, să-i vindece pe bolnavi, să răspândească seminţele care zămislesc cele mai frumoase fructe ale pământului şi cele, încă şi mai preţioase, care produc fructele divine ale vieţii: bucuria, iubirea, frumuseţea. În timp ce vorbea, vocea sa gravă şi blândă vibra precum coardele unei lire şi cobora mereu mai adânc în inima Traciei zdruncinate. Din străfundurile pădurii, bacantele curioase cu torţele în mâini veniseră atrase de muzica unei voci umane. Înveşmântate doar în piele de panteră, apăruseră să-şi arate sânii de abanos şi şoldurile superbe. La înălţimea torţelor nocturne ochii lor străluceau de dezmăţ şi cruzime, dar calmate încetul cu încetul de vocea lui Orfeu, se grupară în jurul lui sau şi se aşezară la picioarele sale ca nişte fiare sălbatice îmblânzite. Unele, cuprinse de remuşcări, aruncau priviri întunecate asupra pământului; altele ascultau fermecate. Tracii emoţionaţi murmurau între ei: „Ne vorbeşte un zeu, este chiar Apollo, care le farmecă pe bacante!”

Dar, din adâncurile pădurii, Aglaonice stătea la pândă. Marea preoteasă a Hecatei, văzându-i pe tracii imobili şi pe bacantele înlănţuite de o magie mai puternică decât a sa, înţelese că cerul era triumfător asupra infernului, iar puterea sa malefică se prăbuşi în tenebrele din care ieşise, sub cuvântul divinului seducător. Scoase un răget şi aruncându-se în faţa lui Orfeu cu un efort violent spuse:

— Un zeu, spuneţi? Eu vă spun că este Orfeu, un om ca şi voi, un vrăjitor care vă amăgeşte, un tiran care îşi arogă suveranitatea. Un zeu, spuneţi? Fiul lui Apollo? El? Preotul? Pontiful cel orgolios? Să ne aruncăm asupra lui! Dacă este Dumnezeu, să se apere… şi dacă eu mint, să fiu făcută bucăţi!

Aglaonice era urmărită de nişte căpetenii exaltate de farmecele sale şi înflăcărate de ura sa. Se repeziră asupra hierofantului. Orfeu scoase un strigăt şi căzu străpuns de săbiile lor. Îi întinse mâna discipolului său şi spuse:

— Eu mă duc, dar zeii sunt vii!

Apoi îşi dădu sufletul. Aplecată asupra cadavrului său, vrăjitoarea din Tesalia, al cărui chip se asemăna acum cu cel al Tisifonei, aştepta cu o bucurie sălbatică ultima suflare a profetului şi un ultim oracol de la victima sa. Dar mare fu teama tesalienei când văzu acest cap cadaveric revenind la viaţă la lumina pâlpâitoare a torţei, o roşeaţă palidă răspândindu-se pe chipul mortului, ochii săi deschizându-se din nou larg şi o privire profundă, blândă şi teribilă fixându-se asupra sa… în timp ce o voce stranie, vocea lui Orfeu, mai ieşea încă de pe buzele fremătânde pentru a pronunţa distinct aceste silabe melodioase, de răzbunare:

— Eurydice!

În faţa acestei priviri, la auzul acestei voci, preoteasa înspăimântată se dădu câţiva paşi înapoi strigând:

— Nu este mort! Mă vor urmări! Pe veci! Orfeu… Eurydice!

Aruncând aceste cuvinte, Aglaonice dispăru ca biciuită de o sută de gorgone. Bacantele înnebunite şi tracii cuprinşi de oroarea crimei lor se împrăştiară în noapte cu strigăte de disperare.

Discipolul rămase singur, aproape de trupul mentorului său. Când o rază sinistră a Hecatei lumină veşmântul de in însângerat şi chipul palid al marelui

iniţiator, i se păru că valea, fluviul, munţii şi pădurile adânci gemeau ca o mare liră.

Trupul lui Orfeu fu ars de preoţii săi şi cenuşa dusă într-un sanctuar îndepărtat al lui Apollo, unde iniţiatorul fu venerat ca şi cum ar fi fost egalul lui Dumnezeu. Niciunul dintre revoltaţi nu îndrăzni să urce la templul din Kogainon. Tradiţia lui Orfeu, ştiinţa şi misterele sale se perpetuară şi se răspândiră în toate templele lui Jupiter şi Apollo. Poeţii greci spuneau că Apollo devenise gelos pe Orfeu, pentru că acesta era invocat mai des decât el. Adevărul este că, atunci când poeţii îl cântau pe Apollo, marii iniţiaţi invocau sufletul lui Orfeu, salvatorul şi divinatorul.

Mai târziu, tracii convertiţi la religia lui Orfeu povestiră că acesta coborâse în infern pentru a căuta aici sufletul soţiei sale şi că bacantele geloase pe iubirea sa eternă îl făcuseră bucăţi, dar capul său aruncat în Ebru şi dus de valurile sale furtunoase, striga încă: Eurydice! Eurydice!

Astfel tracii îl cântară ca pe un profet pe cel pe care îl omorâseră ca pe un criminal şi care îi convertise prin moartea sa. Astfel verbul orfic se infiltră în mod misterios în venele Eleniei, pe căile secrete ale sanctuarelor şi ale iniţierii. Zeii îşi acordară vocile după vocea sa, aşa cum în templu un cor de iniţiaţi îşi acordează vocile după sunete unei lire invizibile şi sufletul lui Orfeu deveni sufletul Greciei.

Cartea a şasea:

pitagora

(misterele din DELFI)

Cunoaşte-te pe tine însuţi – şi *vei cunoaşte Universul* şi *Zeii*.

Inscripţie din templul din Delfi

Somnul, *visul* şi *extazul sunt cele trei porţi deschise către lumea de dincolo*, *de unde ne vine ştiinţa sufletului* şi

arta divinaţiei.

Evoluţia este legea Vieţii.

Numărul este legea Universului. *Unitatea este legea lui Dumnezeu*.

I

Grecia secolului şase

Orfeu trăia prin opera sa, prin discipolii săi şi chiar prin cei care îl negau. Dar ce era această operă? Unde trebuie oare căutat acest suflet viu? În oligarhia militară şi feroce a Spartei, în care ştiinţa este dispreţuită, ignoranţa erijată în sistem, brutalitatea cerută ca o încoronare a curajului? Oare în aceste războaie implacabile din Mesina în care erau văzuţi spartanii urmărind un popor vecin până la exterminare, iar romanii din Grecia pregătindu-se pentru stânca tarpeiană şi pentru laurii sângeroşi ai Capitolului, împingându-l în prăpastie pe eroicul Aristomene, apărător al patriei sale? Poate în democraţia zgomotoasă a Atenei, mereu gata să se transforme în tiranie? Sau poate în garda pretoriană a lui Pisistrate sau în pumnalul lui Harmodius şi al lui Aristogiton, ascuns sub o ramură de mirt? Sau în numeroasele oraşe ale Eladei, ale Greciei Mari şi ale Asiei Minor, pentru care Atena şi Sparta reprezintă cele două modele opuse? Sau în toate aceste democraţii şi tiranii mânate de invidie, gelozie şi mereu gata să se sfâşie între ele? Nu, sufletul Greciei nu se află în toate acestea. El rămâne în templele sale, în mistere şi în iniţiaţii ai căror revelatori au fost. Acest suflet se află în sanctuarul lui Jupiter din Olimp, în cel al Junonei din Argos, în cel al lui Ceres din Eleusis; el domneşte asupra Atenei odată cu Minerva, străluceşte la Delfi prin Apollo, care domină şi umple de lumina sa toate templele. Iată centrul vieţii eleniste, creierul şi inima Greciei. Aici se vor instrui poeţii care explică mulţimii adevărurile sublime în imagini vii, înţelepţii care le transmit în dialectica subtilă. Spiritul lui Orfeu circulă peste tot unde palpită

nemuritoarea Grecie. Îl regăsim în întrecerile de poezie şi gimnastică, în jocurile din Delfi şi din Olimp, instituţii fericite pe care le-au imaginat succesorii stăpânului pentru a apropia şi a uni cele douăsprezece triburi elene. O atingem cu degetul în tribunalul amfictionilor, în această adunare a marilor iniţiaţi, curte supremă şi arbitrală, care se reunea la Delfi, mare putere justiţiară şi de înţelegere, singura prin care Grecia îşi regăsea unitatea în clipele de eroism şi abnegaţie[83].

Dar această Grecie a lui Orfeu care avea drept intelect o doctrină pură păstrată în temple, drept suflet o religie plastică şi drept trup o înaltă curte de justiţie al cărui centru se afla la Delfi, această Grecie începea să fie în pericol încă din secolul al şaptelea. Ordinele din Delfi nu erau respectate; teritoriile sacre erau violate. Şi aceasta pentru că rasa marilor inspiraţi dispăruse. Nivelul intelectual şi moral al templelor scăzuse. Preoţii se lăsau cumpăraţi de puterile politice. Misterele în sine începuseră să fie corupte. Aspectul de ansamblu al Greciei se schimbase. Vechii regalităţi sacerdotale şi agricole îi urma fie tirania pură şi simplă, fie aristocraţia militară sau chiar democraţia anarhică. Templele deveniseră neputincioase în faţa disoluţiei ameninţătoare. Aveau nevoie de un nou ajutor. O vulgarizare a doctrinelor esoterice devenise necesară. Pentru ca gândirea lui Orfeu să poată trăi şi să poată înflori în toată splendoarea sa, trebuia ca ştiinţa templelor să treacă la ordinele laice. Ea a ajuns deci sub

---

83 Jurământul amficţionilor şi al popoarelor asociate dă ideea de măreţie şi forţa socială a acestei instituţii: "Jurăm să nu atacăm niciodată oraşele amficţionice, să nu le privăm, nici în timp de pace, nici în timp de război, de resursele necesare nevoilor lor. Dacă vreo putere îndrăzneşte să le atace, ne vom întoarce împotrivă-i şi vom distruge oraşele respective. Dacă aceşti nelegiuiţi fură ofrandele din templul lui Apollo, jurăm să ne folosim de picioarele, braţele, vocea noastră, de toate forţele pe care le avem pentru a lupta împotriva lor şi a complicilor lor."

diverse forme la legislatorii civili, în şcolile poeţilor, sub porticurile filosofilor. Aceştia au simţit în instruirea lor aceeaşi necesitate pe care Orfeu o simţise în privinţa religiei, cea a doua doctrine: una publică, alta secretă, care expunea acelaşi adevăr, într-o măsură şi sub forme diverse, adecvate dezvoltării elevilor lor. Această evoluţie i-a dat Greciei cele trei mari secole de creaţie artistică şi de splendoare intelectuală ale sale. A permis gândirii orfice, care este în acelaşi timp impulsul primar şi sinteza ideală a Greciei, să-şi concentreze toată lumina şi să o împrăştie asupra lumii întregi, înainte ca edificiul său politic, minat de disensiunile interne, clătinându-se sub loviturile Macedoniei, să se prăbuşească în cele din urmă sub mâna de fier a Romei.

Evoluţia despre care vorbim a avut mulţi făuritori. A născut fizicieni precum Tales, legislatori precum Solon, poeţi precum Pindar, eroi precum Epaminondas, dar mai presus de toţi a fost un conducător recunoscut, un iniţiat de prim ordin, o inteligenţă suverană, creatoare şi ordonatoare. Pitagora este mentorul Greciei laice, aşa cum Orfeu este cel al Greciei sacerdotale. El prelucrează, continuă gândirea religioasă a predecesorului său şi o aplică timpurilor noi, dar prelucrarea sa este o adevărată creaţie. El coordonează inspiraţiile orfice într-un sistem complet; oferă proba ştiinţifică a acestora în învăţămintele sale şi proba morală în instituţia sa de educaţie, în ordinea pitagorică, care i-a supravieţuit.

Deşi apare în toiul istoriei, Pitagora a rămas un personaj cvasilegendar. Motivul principal este persecuţia încrâncenată a cărui victimă a fost în Sicilia şi care i-a costat viaţa pe atâţia discipoli ai săi. Unii au pierit striviţi sub resturile şcolii lor incendiate, ceilalţi au murit de foame într-un templu. Amintirea şi doctrina maestrului nu s-au perpetuat decât prin supravieţuitorii care au putut părăsi Grecia. Platon, cu multă străduinţă şi cu mari

sacrificii, şi-a procurat prin Archytas un manuscris al maestrului, care de altfel nu îşi scria niciodată doctrina esoterică decât prin semne secrete şi sub o formă simbolică. Adevărata sa acţiune, ca cea a oricărui reformator, se exercita pe cale orală. Dar esenţa sistemului consistă în *Versurile aurite* ale lui Lysis, în comentariile lui Hierocles, în fragmentele lui Philolaus şi lui Archytas şi, de asemenea, în *Timea* lui Platon, care conţine cosmogonia lui Pitagora. În fine, scriitorii din antichitate sunt puternic influenţaţi de filosoful din Crotone. Ei au propagat numeroase legende despre înţelepciunea, frumuseţea şi minunata sa putere asupra oamenilor. Neoplatonienii din Alexandria, gnosticii şi chiar primii părinţi ai Bisericii îl citează ca pe o autoritate. Mărturii preţioase în care vibrează mereu unda puternică a entuziasmului pe care marea personalitate a lui Pitagora a ştiut să o comunice Greciei şi ale cărei ultime zvâcniri mai sunt sensibile încă opt secole după moartea sa.

Privită în ansamblu, deschisă cu cheile esoterismului comparat, doctrina sa prezintă un magnific sistem, un tot unitar ale cărui părţi sunt legate printr-o concepţie fundamentală. Regăsim aici o reproducere raţională a doctrinei esoterice a Indiei şi Egiptului, căreia Pitagora i-a conferit claritatea şi simplitatea elenă, la care a adăugat un sentiment mai energic, o idee mai clară despre libertatea umană.

În aceeaşi perioadă şi în diverse locuri de pe glob, mari reformatori au popularizat doctrine analoage. Lao-Tse al chinezilor provenea din esoterismul Fo-Hi; ultimul Bouddha, Çakia-Mouni, predica pe malurile Gangelui; în Italia, sacerdoţiul etrusc trimitea la Roma un iniţiat care se afla în posesia cărţilor sibilice, regele Numa, care încerca să ţină în frâu prin instituţii înţelepte ambiţia ameninţătoare a Senatului roman. Şi nu în mod întâmplător, aceşti reformatori apar în acelaşi timp la

popoare atât de diverse. Misiunile lor diferite concură la atingerea unui scop comun. Dovedesc faptul că, în anumite epoci, acelaşi curent spiritual traversează în mod misterios toată umanitatea. De unde vine acesta oare? Din lumea divină pe care noi nu o putem cuprinde, dar ale cărei genii şi ai cărei profeţi sunt trimişi şi martori în acelaşi timp.

Pitagora a traversat toată lumea antică, înainte de a-şi spune cuvântul Greciei. A văzut Africa şi Asia, Memfis şi Babilonul, politica şi iniţierea lor. Viaţa sa furtunoasă se aseamănă unei corăbii avântate în plină furtună; cu pânzele sus, şi-a urmat scopul fără a devia de la calea sa, imagine a calmului şi a forţei în mijlocul elementelor dezlănţuite. Doctrina sa dă senzaţia unei nopţi proaspete, care urmează focurilor aprinse ale unei zile însângerate. Ne face să ne gândim la frumuseţea bolţii cereşti care îşi înşiră puţin câte puţin arhipelagurile scânteietoare şi armoniile celeste deasupra capului vizionarului.

Să încercăm să discernem aceste aspecte din negura legendei, ca şi din prejudecăţile şcolii lui Pitagora.

anii de călătorie

Samos era la începutul secolului şaisprezece înaintea lui Christos una dintre insulele cele mai înfloritoare ale Ioniei. Rada portului său se deschidea în faţa munţilor violeţi ai leneşei Asii Mici, de unde veneau tot luxul şi toate seducţiile. Într-un golf mare, oraşul se desfăşura pe malul înverzit şi se înălţa în chip de amfiteatru pe munte, la poalele promontoriului încoronat de templul lui Neptun. Era dominat de colonadele unui palat magnific. Aici domnea tiranul Polycrate. După ce privase Samosul de libertăţile sale, îi dăduse lustrul artelor şi o splendoare asiatică. Hetairele din Lesbos, chemate de el, se stabiliseră în palatul vecin cu al său şi îi îmbiau pe tinerii din oraş să ia parte la sărbătorile la care ele îi iniţiau în voluptăţile cele mai rafinate, condimentate cu muzică, dansuri şi festinuri. Anacreon, chemat de Polycrate la Samos, fu adus

aici pe o triremă cu pânze de purpură şi cu catarge aurite. Poetul, ţinând o cupă din argint bătut în mână, îşi făcu auzite în faţa acestei înalte curţi a plăcerii odele sale mângâietoare şi înmiresmate ca o ploaie de trandafiri. Norocul lui Polycrate devenise proverbial în toată Grecia. Îl avea ca prieten pe faraonul Amasis care îl avertizase de mai multe ori să nu se încreadă într-o bucurie neîncetată şi mai ales să nu se laude cu ea. Polycrate îi răspunse monarhului egiptean, aruncându-şi inelul în mare. „Dedic acest sacrificiu zeilor", rosti el. A doua zi, un pescar îi aduse tiranului inelul preţios pe care îl găsise în măruntaiele unui peşte. Când faraonul află, declară că vrea să rupă prietenia sa cu Polycrate, pentru că o bucurie atât de insolentă ar atrage răzbunarea zeilor asupra sa. Deşi aceasta este doar o anecdotă, sfârşitul lui Polycrate a fost tragic. Unul dintre satrapii săi îl atrase într-o provincie vecină, îl omorî în chinuri şi porunci să i se pironească trupul pe o cruce de pe muntele Mical. Astfel, samienilor le fu dat să vadă într-un apus de soare însângerat cadavrul tiranului lor crucificat pe un promontoriu, în faţa insulei peste care domnise încununat de glorie şi cufundat în plăceri.

Dar să revenim la începuturile domniei lui Polycrate. Într-o noapte senină, un tânăr stătea într-o pădure de *agnus-castus* cu frunze lucioase, nu departe de templul Junonei, a cărei faţadă doriană era scăldată de luna plină, în timp ce-i scotea în evidenţă maiestuozitatea mistică. De mult timp un sul de papirus pe care era scris cântecul lui Homer îi alunecase la picioare. Meditaţia sa care începuse în amurg mai dura însă şi se prelungi în liniştea nopţii. Soarele apusese de mult timp, dar discul său de foc mai plutea prin faţa tânărului ca într-o visare. Gândul său era undeva departe de lumea vizibilă.

Pitagora era fiul unui negustor bogat de inele, din Samos, şi al unei femei pe nume Parthenis. Pythia din

Delfi, consultată într-o călătorie de tinerii căsătoriţi, le promisese „un fiu care le va fi de folos tuturor oamenilor, în toate timpurile”, iar oracolul îi trimisese pe soţi la Sidon, în Fenicia, pentru ca fiul predestinat să fie conceput şi adus pe lume departe de influenţele tulburi ale patriei sale. Chiar dinainte de naşterea sa, copilul minune fusese menit cu fervoare de părinţii săi luminii lui Apollo, în luna dragostei. Copilul se născu; la vârsta de un an mama sa, urmând sfatul primit dinainte de la preoţii din Delfi, îl duse la templul lui Adonis într-o vale din Liban. Aici marele preot îl binecuvântă. Apoi familia se reîntoarse în Samos. Copilul lui Parthenis era foarte frumos, blând, chibzuit, dotat cu spiritul dreptăţii. Doar pasiunea intelectuală sclipea în ochii săi şi conferea acţiunilor sale o energie secretă. Departe de a-l constrânge, părinţii îl încurajaseră să-şi dezvolte înclinaţia precoce pentru studiu şi înţelepciune. Fusese lăsat să se întreţină în mod liber cu preoţii din Samos şi cu savanţii care începeau în Ionia să pună bazele şcolilor în care predau principiile fizicii. La optsprezece ani urmaşe deja cursurile lui Hermodamas din Samos; la douăzeci, pe cele ale lui Pherecyde la Syros; purtase discuţii chiar şi cu Tales şi Anaximandru din Milet. Aceşti maeştri îi deschiseseră noi orizonturi, dar nu era mulţumit de niciunul dintre ei. Printre învăţămintele lor contradictorii căuta o legătură interioară, o sinteză, unitatea marelui Tot. Acum fiul lui Parthenis ajunsese la una dintre acele răscruci, în care spiritul surescitat de contradicţia dintre lucruri concentrează toate facultăţile sale într-un efort suprem, pentru a întrevedea scopul, pentru a găsi calea care duce la soarele adevărului, la centrul vieţii.

În această noapte splendidă şi caldă, fiul lui Parthenis privea când pământul, când templul şi cerul înstelat. Ea era acolo, la picioarele lui, Demetra, pământul mamă, natura ale cărei mistere voia să le pătrundă. Respira

emanaţiile sale puternice, simţea invincibila atracţie care îl înlănţuia la sânul său, pe el, atomul gânditor, precum o parte inseparabilă din ea însăşi. Înţelepţii pe care îi consultase îi spuseseră: „Din ea vin toate. Nimic nu se naşte din nimic. Sufletul iese din apă sau din foc sau din amândouă. Subtilă emanaţie a elementelor, ea nu le eliberează pe acestea decât pentru a le atrage, apoi, înapoi la sânul său. Supune-te legii sale fatale. Singurul tău merit va fi să o cunoşti şi să i te supui”.

Apoi privea bolta cerească şi literele de foc pe care le formează constelaţiile în adâncimea insondabilă a spaţiului. Aceste litere trebuiau să aibă un sens. Căci, dacă şi în infinitul cel mic, mişcarea atomilor îşi are raţiunea sa de a exista, cum nu ar avea-o pe a sa în infinitul cel mare, dispersia astrelor, a căror grupare reprezintă corpul universului? A! Da, fiecare dintre aceste lumi îşi are propriile sale legi şi totul pare să se mişte printr-un număr şi într-o armonie supremă. Dar cine va descifra vreodată alfabetul stelelor? Preoţii Iunonei îi spuseseră „Cerul zeilor a fost înaintea pământului. Sufletul tău vine de acolo. Pe ei roagă-i ca el să urce din nou acolo”.

Meditaţia sa fu întreruptă de un cântec voluptuos care venea dintr-o grădină de pe malurile Imbrasului. Vocile lascive ale lesbienelor se împleteau languros cu sunetele chitarei; tinerii răspundeau cu arii bahice. Alte strigăte ascuţite şi lugubre veniră din port şi se suprapuseră deodată peste aceste voci. Erau rebelii încărcaţi într-o barcă, din porunca lui Polycrate, pentru a fi vânduţi ca sclavi în Asia, loviţi cu mănuşi prevăzute cu ţinte şi înghesuiţi sub băncile vâslaşilor. Urletele şi blestemele lor se pierdură în noapte, apoi liniştea se aşternu din nou.

Tânărul simţi un fior dureros, dar şi-l reprimă pentru a se închide în el. Problema devenise mai îngrozitoare, mai acută.

Pământul spunea: *Fatalitate*! Cerul spunea: *Pinvindenţă*! Iar umanitatea care pluteşte între cele două răspundea: *Nebunie*! *Durere*! *Sclavie*! Dar în adâncul fiinţei sale viitorul adept auzea o voce invincibilă care răspundea lanţurilor pământului şi sclipirilor cerului prin strigătul: *Libertate*! Deci cine avea dreptate: înţelepţii, preoţii, nebunii, cei nefericiţi sau el? A! Dar toate aceste voci spuneau adevărul, fiecare triumfa în sfera sa de cuprindere, dar niciuna nu îi dezvăluia raţiunea de a exista. Cele trei lumi erau imuabile precum sânul Demetrei, precum lumina astrelor şi inima omului, dar numai cel care ar găsi legătura dintre ele şi legea echilibrului lor este într-adevăr înţelept, doar acela ar fi în posesia ştiinţei divine şi i-ar putea ajuta pe oameni. În sinteza a trei lumi se afla secretul lui *Kosmos*!

Pronunţând acest cuvânt pe care tocmai îl inventase, Pitagora se ridică. Privirea sa fascinată rămase aţintită asupra faţadei doriene a templului. Sobrul edificiu părea transfigurat sub razele caste ale Dianei. Crezu că vede în acest tablou imaginea ideală a lumii şi soluţia problemei pe care încerca să o rezolve. Căci baza, coloanele, arhitrava şi frontonul triunghiular îl duseră brusc la reprezentarea triplei naturi a omului şi a universului, a microcosmosului şi a macrocosmosului încoronat de unitatea divină, care este ea însăşi o trinitate. Kosmosul, dominat şi pătruns de Dumnezeu, forma:

Triada sacră, imens şi pur simbol.
Sursă a naturii şi model al zeilor[84].

Da, ea se afla aici, ascunsă printre aceste rânduri geometrice, cheia universului, ştiinţa numerelor, legea ternară care guvernează naşterea fiinţelor, cea septenară care precedă evoluţiei lor. Şi, într-o viziune grandioasă, Pitagora a văzut lumile mişcându-se în ritmul şi armonia numerelor sacre. A văzut echilibrul pământului şi al

84 Vers dorés de Pitagora, traducere de Fabre d'Olivet.

cerului, ale căror talere se înclină după libertatea umană; cele trei lumi: cea naturală, cea umană şi cea divină se susţin, se determină una pe alta şi sunt actorii dramei universale printr-o dublă mişcare descendentă şi ascendentă. El a ghicit sferele lumii invizibile care îmbracă vizibilul şi care îl animă fără încetare; în fine, a conceput epurarea şi eliberarea omului, încă de pe acest pământ, prin tripla iniţiere. A văzut toate acestea şi viaţa şi opera sa, într-o iluminare instantanee şi clară, cu certitudinea irefutabilă a spiritului care se află faţă în faţă cu adevărul. A fost o inspiraţie de moment. Acum trebuia să dovedească cu ajutorul raţiunii ceea ce pura sa inteligenţă percepuse în absolut; şi pentru asta îi trebuia o viaţă de om, o muncă de Hercule. Dar unde putea să găsească oare ştiinţa de care avea nevoie pentru a duce la bun sfârşit o astfel de sarcină dificilă? Nici cântecele lui Homer, nici înţelepţii din Ionia, nici templele Greciei nu-i ajungeau.

Spiritul lui Pitagora, care prinsese brusc aripi, începu să se scufunde în trecutul său, în naşterea sa acoperită parcă de un văl şi în dragostea misterioasă a mamei sale. O amintire din copilărie îi trecu prin faţa ochilor, cu o claritate incisivă. Îşi aminti că mama sa îl dusese la vârsta de un an în valea Libanului, la templul lui Adonis. Se văzu din nou mic copil, în braţele lui Parthenis, în mijlocul munţilor colosali, a pădurilor enorme, unde fluviul curgea în cataracte. Ea era în picioare, pe o terasă umbrită de cedrii bătrâni. Un preot maiestuos, cu barba încărunţită, surâdea mamei şi copilului, spunând cuvinte grave pe care nu le înţelegea. Mama sa îi amintise adesea cuvintele stranii ale hierofantului lui Adonis: „O, femeie din Ionia, fiul tău va fi mare prin înţelepciunea sa, dar aminteşte-ţi că, dacă grecii mai deţin încă *ştiinţa zeilor*, *ştiinţa lui Dumnezeu* nu se mai găseşte decât în Egipt”. Aceste cuvinte îi reveneau acum învăluite în surâsul matern, alături de frumosul chip al bătrânului şi de susurul

îndepărtat al cataractei, dominat de vocea preotului, într-un peisaj grandios, ca un vis dintr-o altă viaţă. Pentru prima dată ghicea sensul oracolului. Auzise mai demult vorbindu-se despre ştiinţa prodigioasă a preoţilor egipteni şi de misterele lor formidabile, dar credea că se poate lipsi de ele. Acum înţelesese că avea nevoie de „ştiinţa lui Dumnezeu” pentru a pătrunde în adâncurile naturii şi că această ştiinţă nu o va găsi decât în templele din Egipt. Şi dulcea Parthenis, cu instinctul său matern, îl pregătise pentru această operă, îl oferise ca pe o ofrandă zeului suveran! Luă atunci hotărârea să meargă în Egipt şi să se iniţieze acolo.

Polycrate se lăuda că îi protejează pe filosofi şi pe poeţi. El se grăbi să-i dea lui Pitagora o scrisoare de recomandare pentru faraonul Amasis, care îl prezentă preoţilor din Memfis. Aceştia nu îl primiră decât după o asiduă rezistenţă şi nenumărate piedici pe care i le ridicară. Înţelepţii egipteni nu aveau încredere în greci, pe care îi considerau drept uşuratici şi nestatornici. Aşa că făcură totul pentru a-l descuraja pe tânărul din Samos, dar novicele se supuse cu o răbdare şi un curaj de nezdruncinat tergiversărilor şi probelor la care era supus. Ştia dinainte că nu va ajunge să deţină cunoaşterea decât prin dominarea totală a voinţei şi a întregii sale fiinţe. Iniţierea dură douăzeci şi doi de ani, sub pontificatul marelui preot Sonchis. Am povestit în cartea despre Hermes care erau încercările, tentaţiile, spaimele şi extazul iniţiaţilor lui Isis, până la moartea aparentă şi cataleptică a adeptului şi la reînvierea sa în lumina lui Osiris. Pitagora trecu prin toate aceste faze care îi permiteau să realizeze, nu ca pe o teorie lipsită de fundament, ci ca pe un lucru trăit, doctrina verbului lumină sau a cuvântului universal şi pe cea a evoluţei umane prin cele şapte cicluri planetare. La fiecare pas al acestei vertiginoase ascensiuni încercările deveneau tot

mai redutabile. De o sută de ori aspirantul îşi risca viaţa, mai ales prin practica periculoasă a magiei şi a teurgiei. Ca toate marile personalităţi, Pitagora se încredea în steaua sa. Nimic din ceea ce putea duce la dobândirea ştiinţei nu îl descuraja şi teama de moarte nu îl oprea, pentru că, dincolo de toate aceste obstacole, vedea viaţa. Când preoţii egipteni recunoscură în el extraordinara forţă a spiritului şi această pasiune impersonală a înţelepciunii, care este lucrul cel mai rar din lume, îi dădură cheia comorilor experienţei lor. Aici el se formă şi se îmbibă de ele. Aici a avut ocazia să aprofundeze matematicile sacre, ştiinţa numerelor sau a principiilor universale, pe care le-a transformat în centrul sistemului său şi le-a exprimat într-o nouă formă. Severitatea disciplinei egiptene din temple îl ajută să cunoască, pe de altă parte, şi uriaşa putere a voinţei umane savant exersată şi antrenată, aplicaţiile sale infinite atât asupra corpului, cât şi a sufletului. „Ştiinţa numerelor şi arta voinţei sunt cele două chei ale magiei, spuneau preoţii din Memfis; ele deschid toate uşile universului”. În Egipt şi-a dobândit deci Pitagora viziunea de ansamblu asupra lumii, care permite urmărirea sferelor vieţii şi a ştiinţelor într-o ordine concentrică, înţelegerea *involuţiei* spiritului în învelişul materiei prin creaţia universală şi *evoluţia* sau ascensiunea sa spre unitate, prin creaţia individuală ce poartă numele de dezvoltare a unei conştiinţe.

Pitagora ajunsese în vârful sacerdoţiului egiptean şi se gândea poate să se întoarcă în Grecia, când războiul cu toate flagerurile sale se năpusti asupra bazinului Nilului şi îl aruncă pe iniţiatul lui Osiris într-un nou vârtej. De mult timp despoţii Asiei aşteptau momentul propice pentru a nimici Egiptul. Asalturile lor repetate timp de secole întregi rămăseseră fără succes în faţa înţelepciunii instituţiilor egiptene, în faţa forţei sacerdoţiului şi a energiei faraonilor. Dar regatul imemorial, adăpost al

ştiinţei lui Hermes, nu putea să dureze pe veci. Fiul învingătorului Babilonului, Cambyse, se năpusti asupra Egiptului cu armatele sale fără număr şi înfometate, precum stoluri întregi de lăcuste, pentru a pune capăt instituţiei faraonatului, a cărei origine se pierdea în negura timpurilor. În ochii înţelepţilor era o catastrofă pentru lumea întreagă. Până atunci, Egiptul acoperise Europa contra Asiei. Influenţa sa protectoare se întindea încă asupra întregului bazin al Mediteranei prin templele Feniciei, Greciei şi Etruriei, cu care înaltul sacerdoţiu egiptean era într-o relaţie constantă. Acest drum o dată parcurs, taurul urma să se prăbuşească, cu capul plecat, pe malurile Eladei. Pitagora îl văzu deci pe Cambyse invadând Egiptul. Îl văzu pe despotul persan, demn moştenitor al sângeroşilor încoronaţi la Ninive şi la Babilon, cum prăda templele din Memfis şi Teba şi îl distrugea pe cel din Hammon. Îl văzu pe faraonul Psammenit adus în lanţuri în faţa lui Cambyse, urcat pe o movilă înconjurată de preoţi, de principalele familii şi de curtea regală. A văzut-o pe fiica faraonului în zdrenţe, urmată de toate fetele din suita sa; pe prinţ, moştenitorul tronului şi două mii de tineri aduşi cu căluşul în gură şi zale la gât, înainte de a fi decapitaţi; pe faraonul Psammenit stăpânindu-şi hohotele de plâns în faţa acestei scene, iar ferocele Cambyse, aşezat pe tronul său, se bucura de durerea adversarului răpus. Crudă, dar instructivă lecţie de istorie după lecţia ştiinţei. Ce imagine a naturii animalice dezlănţuită în om, dusă până la acest monstru de despotism, care calcă totul în picioare şi impune umanităţii domnia celui mai nemilos destin prin apoteoza sa hidoasă!

Cambyse dădu poruncă ca Pitagora să fie transportat la Babilon cu o parte din sacerdoţiul egiptean şi îl închise acolo[85]. Acest oraş colosal pe care Aristotel l-a comparat

85 Iamblichos povesteşte despre această întâmplare în Vie de

cu o ţară înconjurată de ziduri, oferea pe atunci un imens câmp de observaţie. Anticul Babel, marea prostituată a profeţilor evrei, era mai mult ca niciodată, după cucerirea persană, un pandemoniu de popoare, de limbi, de culte şi religii, în mijlocul cărora despotismul asiatic îşi înălţa turnul vertiginos. După tradiţiile persane, începuturile sale merg până la legendara Semiramidă. Ea este cea care, aşa cum se spune, construise monstruoasa incintă cu un perimetru de optzeci şi cinci de kilometri, Imgoum-Bel, zidurile sale, în care două care alergau în frunte, terasele sale suprapuse, palatele sale masive cu reliefuri policrome, templele sale sprijinite pe elefanţi de piatră şi împodobite cu dragoni multicolori. În aceste locuri se desfăşurase seria de despoţi care supuseseră Caldeea, Asiria, Persia, o parte din Tătaria, Iudeea, Siria şi Asia Mică. Aici Nabucodonosor, asasinul magilor, târâse în captivitate poporul evreu, care continua să-şi practice cultul, într-un colţ al imensei cetăţi, în care Londra ar fi încăput de patru ori. Evreii îi dăduseră marelui rege un ministru puternic, în persoana profetului Daniel. În timpul lui Balthassar, fiul lui Nabucodonosor, zidurile vechiului Babel se prăbuşiseră, sub loviturile răzbunătoare ale lui Cyrus, iar Babilonul trecu timp de mai multe secole sub dominaţia persană. Prin această serie de evenimente anterioare, în momentul în care Pitagora ajunse aici, trei religii diferite se succedaseră în înaltul sacerdoţiu al Babilonului: anticii preoţi caldeeni, supravieţuitorii magismului persan şi elita captivităţii evreieşti, ceea ce dovedeşte că diverşii preoţi erau de acord în privinţa doctrinei esoterice, stabilind chiar rolul lui Daniel, care, afirmându-l pe Dumnezeul lui Moise, a rămas prim-ministru sub stăpânirea lui Nabucodonosor, Balthassar şi Cyrus.

Pitagora a trebuit să-şi lărgească orizontul deja vast prin studiul acestor doctrine, religii şi culte, a căror

---

Pythagore.

sinteză o mai păstrau încă câţiva iniţiaţi. A putut să-şi aprofundeze la Babilon cunoştinţele magilor, moştenitori ai lui Zoroastru. Dacă preoţii egipteni erau singurii care deţineau cheile universale ale ştiinţelor sacre, magii persani aveau reputaţia de a fi împins mult mai departe practica anumitor arte. Ei îşi atribuiau menţinerea acestor puteri oculte ale naturii, care se numesc *foc pantomorf* şi *lumină astrală*. Se spunea că în templele lor tenebrele se arătau în plină zi, lămpile se aprindeau de la sine, se vedeau zei strălucitori şi se auzea fulgerul ameninţător. Magii numeau *leul celest* acest foc imaterial, agent generator de electricitate, pe care ştiau să-l condenseze sau să-l disipe după bunul plac. Numeau *şerpi* curenţii electrici atmosferici şi pe cei magnetici ai pământului, pe care pretindeau că îi dirijează ca pe nişte săgeţi asupra oamenilor. Făcuseră, de asemenea, un studiu special asupra puterii sugestive, de atracţie şi creatoare a verbului uman. Pentru evocarea spiritelor, foloseau formule gradate, împrumutate din cele mai vechi limbi ale pământului. Iată motivaţia psihică pe care o invocau chiar ei: „Nu schimba nimic din numele barbare ale evocării, căci acestea sunt numele panteistice ale lui Dumnezeu; sunt magnetizate de adoraţiile unei mulţimi şi puterea lor este inefabilă”.[86] Evocaţiile practicate în mijlocul purificărilor şi al rugăciunilor erau propriu-zis ceea ce se va numi mai târziu magia albă.

Pitagora pătrunse deci în Babilon toate arcanele magiei antice. În acelaşi timp, în acest sălaş al despotismului, văzu un spectacol grandios: peste rămăşiţele religiilor care se prăbuşeau în Orient, deasupra sacerdoţiului lor decimat şi degenerat, un grup de iniţiaţi curajoşi, strânşi la un loc, îşi apărau ştiinţa, credinţa şi, în măsura în care puteau, justiţia. Chemaţi în faţa despoţilor, precum Daniel în groapa cu lei, mereu gata de a fi

86 Oracolele lui Zoroastru, culese din teurgia lui Proclus.

devoraţi, hipnotizau şi îmblânzeau fiara sălbatică a puterii absolute, prin puterea lor intelectuală şi îşi disputau fiecare palmă de teren.

După iniţierea sa egipteană şi caldeeană, copilul insulei Samos ştia mult mai mult despre aceasta decât profesorii săi de fizică şi decât orice alt grec, preot sau laic, al timpului său. Cunoştea principiile eterne ale universului şi aplicaţiile lor. Natura îşi deschisese abisurile pentru el; vălurile grosiere ale materiei căzuseră în faţa sa pentru a-i arăta minunatele sfere ale naturii umane şi ale naturii spirituale. În templul lui Neith-Isis din Memfis, în cel al lui Bel din Babilon, învăţase multe dintre secretele despre trecutul religiilor, despre istoria continentelor şi despre rase. Putuse să compare avantajele şi inconvenientele monoteismului evreiesc, ale politeismului grec, ale trinităţii hinduse şi ale dualismului persan. Ştia că toate aceste religii erau raze ale aceluiaşi adevăr, filtrate prin diverse grade de inteligenţă şi pentru diverse stări sociale. El deţinea cheia, adică sinteza tuturor acestor doctrine în ştiinţa esoterică. Privirea sa, care cuprindea trecutul şi scruta viitorul, trebuia să judece prezentul cu o luciditate singulară. Experienţa îi spunea că umanitatea este ameninţată de cele mai mari flageluri, de ignoranţa preoţilor, de materialismul savanţilor şi de indisciplina democraţiilor. În toiul delăsării universale, vedea crescând despotismul asiatic şi din acest nor negru un ciclon formidabil urma să se abată asupra Europei lipsite de apărare. Era deci timpul să revină în Grecia, să-şi îndeplinească misiunea, să-şi înceapă opera.

Pitagora fusese ţinut întemniţat la Babilon timp de doisprezece ani. Pentru a ieşi de aici era nevoie de ordinul regelui Persiei. Un compatriot, Democede, medicul regelui, interveni în favoarea sa şi îi obţinu filosofului eliberarea. Pitagora se întoarse deci pe insula Samos, după treizeci şi patru de ani de absenţă. Îşi găsi patria strivită de un

satrap al marelui rege. Şcolile şi templele erau închise; poeţii şi savanţii fugiseră ca un nor de rândunele, în faţa absolutismului persan. Cel puţin avu consolarea să îl găsească încă în viaţă, deşi pe patul de moarte, pe primul său maestru, Hermodamas, şi să-şi găsească mama, pe Parthenis, singura care nu se îndoise de reîntoarcerea sa. Toată lumea îl crezuse mort pe fiul aventurier al bijutierului din Samos, dar ea niciodată nu pusese la îndoială cuvintele oracolului lui Apollo. Înţelegea că, sub roba albă de preot egiptean, fiul său se pregătea de o înaltă misiune. Ştia că din templul lui Neith-Isis ieşea maestrul binefăcător, profetul luminii, pe care îl visase în pădurea sacră din Delfi şi pe care hierofantul lui Adonis i-l promisese la umbra cedrilor din Liban.

Şi acum o barcă uşoară o ducea pe valurile azurii ale Cycladelor pe această mamă şi pe fiul său într-un nou exil. Părăseau, cu toată averea lor, insula Samos oprimată şi pierdută. Navigau către Grecia. Fiul lui Parthenis nu ţintea nici coroanele olimpice, nici laurii poetului. Opera sa era mai misterioasă şi mai mare: aceea de a trezi spiritul adormit al zeilor din sanctuare; de ai reda forţa şi prestigiul templului lui Apollo şi apoi de a fonda undeva o şcoală a ştiinţelor şi a vieţii, de unde vor ieşi nu doar politicieni şi sofişti, ci şi bărbaţi şi femei iniţiate, adevărate mame şi vajnici eroi!

templul din delfi ştiinţa apoliniană – teoria divinaţiei

PYTHONISA THEOCLEEA

De pe câmpia din regiunea Focide urci preriile surâzătoare care se învecinează cu malurile râului Plistios şi te înfunzi, printre vârfurile înalte ale munţilor, într-o vale întortocheată. La fiecare pas, devine mai strâmtă, iar ţinutul tot mai grandios şi mai dezolant. În fine, ajungi la o depresiune între nişte versanţi de munţi abrupţi, încoronaţi cu vârfuri sălbatice, adevărate pâlnii de electricitate, peste care se descarcă furtuni frecvente.

Brusc, în fundul cheiului întunecat, apare oraşul Delfi, ca un cuib de vultur, pe stânca sa înconjurată de hăuri şi dominată de cele două culmi ale Parnasului. De departe se vedeau scânteind Victoriile din bronz, caii din aliaj de cupru şi bronz, nenumăratele statui de aur înşiruite pe calea sacră, ca o gardă de eroi şi de zei în jurul templului dorian al lui Phoibos Apollo.

Era locul cel mai sacru al Greciei. Aici profeţea Pythia, aici se reuneau amfictionii, aici toate popoarele elene ridicaseră în jurul sanctuarului capele, în care se aflau comori de ofrande. Aici, procesiuni de bărbaţi, de femei şi de copii veniţi de departe urcau calea sacră pentru a-l saluta pe zeul luminii. Religia consacrase Delfiul din timpuri imemoriale venerării popoarelor. Poziţia sa centrală în Elada, stânca sa, la adăpostul loviturilor duşmanilor şi uşor de apărat, contribuise la crearea faimei sale. Zeul era făcut pentru a şoca imaginaţia; o caracteristică aparte îi dădea prestigiul. Într-o grotă, în spatele templului, se deschidea o nişă de unde ieşeau aburi reci care provocau, după cum se spunea, inspiraţia şi extazul. Plutarh povesteşte că, în timpuri imemoriale, un păstor care se aşezase pe marginea acestei nişe începuse să facă profeţii. Mai întâi s-a crezut că este nebun, dar, după ce prezicerile sale s-au adeverit, faptul a fost luat în seamă. Preoţii puseră stăpânire pe acest loc şi îl consacrară divinităţii. De aici instituţia Pythiei care era aşezată deasupra nişei pe un trepied. Aburii care ieşeau din grotă îi provocau convulsii, crize stranii, care duceau apoi la această *a doua vedere*, care se poate observa la somnambulii veritabili. Eschil, pe ale cărui afirmaţii ne putem baza căci era fiul unui preot din Eleusis şi el însuşi iniţiat, ne spune în *Eumenide* prin gura Pythiei că Delfi fusese consacrat mai întâi pământului, apoi justiţiei (Themis), apoi lunii mediatoare (Phoebe) şi apoi lui Apollo, zeul solar. Fiecare dintre aceste nume reprezenta în

simbolistica templelor lungi perioade, însemnând secole întregi. Celebritatea Delfiului datează de la Apollo. Jupiter, spuneau poeţii, vrând să cunoască pământul, a întins două aripi, de la răsărit şi de la apus, care s-au întâlnit la Delfi. De unde vine această faimă, această autoritate universală şi incontestabilă care a făcut din Apollo Zeul grec prin excelenţă şi din care a rămas până astăzi o strălucire inexplicabilă?

Istoria nu ne spune nimic despre acest punct important. Întrebaţi oratorii, poeţii, filosofii, nu vă vor da decât explicaţii superficiale. Adevăratul răspuns va rămâne secretul templului. Să încercăm aşadar să îl pătrundem.

În gândirea orfică, Dionisos şi Apollo erau două revelaţii diferite ale aceleiaşi divinităţi. Dionisos reprezenta adevărul esoteric, fondul şi interiorul lucrurilor, dezvăluite doar iniţiaţilor. Îngloba misterele vieţii, existenţele trecute şi viitoare, raporturile sufletului şi trupului, ale cerului şi pământului. Apollo întruchipa acelaşi adevăr aplicat vieţii terestre şi ordinii sociale. Sursă de inspiraţie pentru poeţi, medicină şi justiţie, el reprezenta ştiinţa prin divinaţie, frumuseţea prin artă, pacea popoarelor prin justiţie şi armonia sufletului şi a trupului prin purificare. Într-un cuvânt, pentru iniţiat, Dionisos nu însemna nimic mai puţin decât spiritul divin în evoluţia universului, în timp ce Apollo era manifestarea sa încarnată pe pământ. Preoţii făcuseră poporul să înţeleagă acest lucru printr-o legendă. Îi spuseseră că în vremea lui Orfeu, Bachus şi Apollo îşi disputaseră trepiedul din Delfi. Bachus i-l cedase de bunăvoie fratelui său şi se retrăsese pe una dintre culmile Parnasului, unde femeile tebane îi celebrau misterele. De fapt, cei doi mari fii ai lui Jupiter îşi împărţeau imperiul lumii. Unul domnea asupra misterelor vieţii de apoi; celălalt, asupra lumii celor vii.

Vom recunoaşte deci în Apollo verbul solar, cuvântul universal, pe marele mediator, pe Viṣṇu al hinduşilor, pe

Mithras al persanilor, pe Horus al egiptenilor. Dar ideile învechite ale esoterismului au îmbrăcat în legenda lui Apollo o frumuseţe plastică, o splendoare incisivă, care le-a făcut să pătrundă mai adânc în conştiinţa umană, precum săgeţile zeului, „şerpi cu aripi albe care se înalţă din chivotul său de aur”, după cum ne spune Eschil.

Apollo ţâşneşte din marea noapte din Delos; toate zeiţele îi salută naşterea; merge, purtându-şi arcul şi lira; buclele i se leagănă în vânt, tolba îi zornăie pe umeri; la trecerea sa marea palpită şi toată insula străluceşte într-o baie de flăcări de aur. Este epifania luminii divine, care prin augusta sa prezenţă creează ordinea, splendoarea şi armonia, al cărei minunat ecou este poezia. Zeul merge la Delfi şi străpunge cu săgeţile sale un şarpe monstruos care devasta ţinutul, purifică zona şi întemeiază templul; este imaginea victoriei acestei lumini divine asupra tenebrelor şi asupra răului. În religiile antice şarpele simboliza în acelaşi timp cercul fatal al vieţii şi răul care rezultă din el. Şi totuşi, din această viaţă înţeleasă şi strivită se naşte cunoaşterea. Apollo, cel care a omorât şarpele, este simbolul iniţiatului care străpunge natura prin ştiinţă, o îmblânzeşte prin voinţa sa şi, rupând cercul fatidic al cărnii, urcă în splendoarea spiritului, în timp ce membrele rupte ale animalităţii umane se chircesc în nisip. Iată de ce Apollo este stăpânul expiaţiilor, al purificărilor sufletului şi trupului. Împroşcat de sângele monstrului, şi-a ispăşit pedeapsa, s-a purificat el însuşi într-un exil de opt ani, sub laurii amari şi salubri ai văii Tempei. Lui Apollo, educatorul de oameni, îi place să trăiască în mijlocul lor; îi place în oraşe, printre tinerii bărbaţi, la concursurile de poezie şi în gimnazii, dar nu rămâne aici decât temporar. Toamna se întoarce în patria sa, în ţara hyperboreenilor. Acesta este poporul misterios al sufletelor luminoase şi transparente care trăiesc în aurora eternă a unei fericiri perfecte. Acolo sunt adevăraţii săi preoţi şi iubitele preotese. Trăieşte cu

ei într-o comunitate intimă şi profundă şi, când vrea să le facă oamenilor un dar regal, le aduce din ţara hyperboreenilor unul dintre acele mari suflete luminoase şi îl face să se nască pe pământ, pentru a-i învăţa şi fermeca pe muritori. El însuşi revine la Delfi, în fiecare primăvară, atunci când se cântă imnurile în cinstea sa. Soseşte, vizibil doar pentru cei iniţiaţi, înveşmântat în roba sa albă hyperboreană, pe un car tras de lebede care scot sunete melodioase. Se întoarce în sanctuarul său, unde Pythia îşi transmite oracolele, unde înţelepţii şi poeţii îl ascultă. Atunci privighetorile cântă, fântâna Castaliei susură cu bulboane de argint, efluviile unei lumini strălucitoare şi ale unei muzici celeste pătrund inima omului şi venele naturii.

În această legendă a hyperboreenilor, ţâşneşte cu raze strălucitoare fondul esoteric al mitului lui Apollo. Ţinutul hyperboreenilor este ţara de dincolo, imperiul sufletelor victorioase, ale căror aurore astrale luminează zonele multicolore. Apollo însuşi este întruchiparea luminii imateriale şi inteligibile, al cărei soare nu este decât imagine fizică şi din care emană orice adevăr. Minunatele lebede care îl conduc sunt poeţii, geniile divine, mesagerii marelui său suflet solitar, care lasă în urmă freamăte de lumină şi de melodie. Apollo hyperboreanul întruchipează deci coborârea din ceruri pe pământ, încarnarea frumuseţii spirituale în sânge şi carne, afluxul adevărului transcendent prin inspiraţie şi divinaţie. Dar este momentul să ridicăm vălul aurit al legendelor şi să pătrundem chiar în inima templului. Cum se exercita oare divinaţia? Aici atingem profunzimile ştiinţei apoliniene şi misterele din Delfi. O legătură profundă unea în antichitate divinaţia cultelor solare. Cultul solar este cheia de aur a tuturor misterelor numite magice. Adoraţia omului arian a fost îndreptată încă de la începuturile civilizaţiei spre soare, ca spre sursa de lumină, de căldură şi de viaţă. Dar când gândirea înţelepţilor s-a ridicat de la fenomen la

cauză, ei au conceput sub acest foc sensibil şi această lumină vizibilă, un foc imaterial şi o lumină inteligibilă. L-au identificat pe primul cu principiul masculin, cu spiritul creator sau cu esenţa intelectuală a universului, iar pe cel de-al doilea cu principiul feminin, cu sufletul formator, cu substanţa plastică. Această intuiţie îşi are originile în timpuri imemoriale. Concepţia despre care vorbesc se suprapune peste cele mai vechi mitologii; circulă în imnurile vedice sub forma lui Agni, focul universal care pătrunde orice lucru. Înfloreşte în religia lui Zoroastru, a cărei parte esoterică este reprezentată de cultul lui Mithras. Acesta este focul masculin, iar Mitra este lumina corespunzând principiului feminin. Zoroastru spune în mod formal că eternul a creat prin mijlocul verbului viu lumina celestă, sămânţa lui Ormuză, principiul luminii materiale şi al focului material. Pentru iniţiatul lui Mithras, soarele nu este decât o reflectare grosieră a acestei lumini. În grota sa obscură, a cărei boltă este ornată cu stele, el invocă soarele de graţie, focul iubirii, învingătorul răului, reconciliatorul lui Ormuză şi lui Ahriman, purificatorul şi mediatorul, care sălăşluieşte în sufletul sfinţilor profeţi. În criptele Egiptului, iniţiaţii caută acest soare pe care îl numesc Osiris. Când Hermes vrea să contemple originea lucrurilor, se simte mai întâi cufundat în undele subtile ale unei lumini plăcute, în care se mişcă toate formele vii. Apoi, aruncat în tenebrele materiei grosiere, aude o voce şi recunoaşte în aceasta *vocea luminii*. În acelaşi timp, un foc ţâşneşte din adâncimi, imediat haosul se ordonează şi se luminează. În *Cartea egipteană a morţilor* sufletele plutesc cu greutate spre această lumină în barca lui Isis. Moise a adoptat din plin doctrina în *Geneză*. Elohim spune: „Să se facă lumină şi se făcu lumină”. Ori creaţia acestei lumini o precedă pe cea a soarelui şi a stelelor. Asta înseamnă că, în ordinea principiilor şi a cosmogoniei, lumina inteligibilă o precedă pe cea materială. Grecii, care s-au scufundat în

forma umană şi au dramatizat ideile cele mai abstracte, au exprimat aceeaşi doctrină în mitul lui Apollo hyperboreanul.

Spiritul uman a ajuns deci, prin contemplarea internă a universului, din punctul de vedere al sufletului şi al inteligenţei, să conceapă o lumină inteligibilă, un element imponderabil, care are rolul de intermediar între materie şi spirit. Ar fi uşor de arătat că fizicienii moderni au ajuns într-un mod insesizabil la aceeaşi concluzie pe o cale opusă, încercând să determine cum s-a format materia şi văzând imposibilitatea de a o explica prin ea însăşi. În secolul al şaisprezecelea, Paracelsius, studiind combinaţiile chimice şi metamorfozele corpurilor, ajunsese deja să admită existenţa unui agent universal şi ocult cu ajutorul căruia se operează aceste combinaţii şi metamorfoze. Fizicienii din secolul al şaptesprezecelea şi al optsprezecelea, care au conceput universul ca pe o maşină moartă, au crezut că între spaţiile celeste există un vid absolut. Totuşi, atunci când s-a recunoscut că lumina nu este emisia unei materii radiante, ci vibraţia unui element imponderabil, a trebuit să se admită că întregul spaţiu este umplut de un fluid infinit de subtil, care pătrunde toate corpurile şi prin care se transmit undele de căldură şi lumină. S-a revenit astfel la ideile fizicii şi teozofiei greceşti. Newton, cel care îşi dedicase întreaga viaţă studiului mişcărilor corpurilor celeste, a mers chiar mai departe şi a numit acest eter *senzorium Dei* sau creierul lui Dumnezeu, adică organul prin care gândirea divină acţionează în infinitul cel mare ca şi în infinitul cel mic. Emiţând această idee care i se părea necesară pentru a explica simpla rotaţie a astrelor, acest mare fizician se afla în plină filosofie esoterică. Eterul pe care gândirea lui Newton îl găsea în spaţii, Paracelsius îl găsise în străfundurile alambicurilor sale şi îl numise *lumină astrală*. Or, acest fluid imponderabil, dar omniprezent, care

pătrunde toate lucrurile, acest agent subtil, dar indispensabil, această lumină invizibilă ochilor noştri, dar care se află la baza tuturor scânteierilor şi a tuturor fosforescenţelor, toate acestea au fost observate de un fizician german într-o serie de experienţe savant ordonate. Reichenbach remarcase faptul că subiecţi cu o percepţie nervoasă foarte sensibilă, aflându-se într-o cameră perfect obscură, în faţa unui magnet, vedeau la cele două extremităţi ale sale nişte raze puternice de lumină roşie, galbenă şi albastră. Aceste raze vibrau într-o mişcare ondulatorie. El şi-a continuat experienţele cu tot felul de corpuri, mai ales cu cristale. În jurul lor, subiecţii sensibili vedeau emanaţii luminoase. În jurul capetelor oamenilor care se aflau în camera obscură se puteau distinge raze albe, iar din degete ieşeau mici flăcări. În prima fază a somnului lor, somnambulii îl văd deseori pe magnetizator cu aceleaşi caracteristici. Pura lumină astrală nu apare decât în extazul total, dar ea se polarizează în toate corpurile, se combină cu toate fluidele terestre şi joacă roluri diverse în electricitate, în magnetismul terestru şi în magnetismul animal[87]. Meritul experienţelor lui Reichenbach este de a fi făcut palpabile limitele tranziţiei viziunii fizice către viziunea astrală, care poate conduce la viziunea spirituală. Ele ne-au permis să întrevedem de asemenea infinitele rafinamente ale materiei imponderabile. Pe această cale, nimic nu ne împiedică să o concepem atât de fluidă, atât de subtilă şi penetrabilă, încât să devină oarecum omogenă pentru spirit şi să-i servească drept veşmânt perfect.

Tocmai am văzut că fizica modernă a fost obligată să recunoască existenţa unui agent universal imponderabil

87 Reichenbach a numit acest fluid odyle. Opera sa a fost tradusă în engleză de Gregory: Researches on magnetism, electricity, heat, light, cristallization and chemical attraction [Cercetări privind magnetismul, electricitatea, căldura, lumina, cristalizarea şi atracţia chimică] - Londra, 1850.

pentru a explica lumea, că i-a constatat chiar prezenţa şi că astfel a rămas, fără să-şi fi dat măcar seama, în sfera ideilor teozofiei antice. Să încercăm acum să definim natura şi funcţia fluidului cosmic, după filosofia ocultă din toate timpurile. Asupra acestui principiu capital al cosmogoniei, Zoroastru este de acord cu Heraclit, Pitagora cu sfântul Paul, cabaliştii cu Paracelsius. Cosmogonia guvernează totul, Cybela-Maia, marele suflet al lumii, substanţa vibrantă şi plastică care manevrează după bunul plac suflul spiritului creator. Oceanele sale subtile au rolul de liant între toate lumile. Este marea mediatoare între invizibil şi vizibil, între spirit şi materie, între interiorul şi exteriorul universului. Condensată în enormele mase din atmosferă, sub acţiunea soarelui, izbucneşte în fulgere. Absorbită de pământ, circulă sub forma curenţilor magnetici. Subtilizată în sistemul nervos al animalului, îşi transmite voinţa membrelor sale, iar senzaţiile creierului său. Mai mult decât atât, acest fluid subtil formează organisme vii asemănătoare corpurilor materiale. Are rol de substanţă a corpului astral a sufletului, veşmânt luminos pe care spiritul şi-l ţese fără încetare în jurul său. În funcţie de sufletele pe care le îmbracă, în funcţie de lumile pe care le învăluie, acest fluid se transformă, se subţiază sau se îngroaşă. Nu este doar încarnarea spiritului şi spiritualizarea materiei, dar şi reflectă, în sânul său plin de viaţă, lucrurile, voinţele şi gândurile umane, într-un miraj perpetuu. Forţa şi durata acestor imagini este proporţională intensităţii voinţei care le produce. Şi într-adevăr nu există alt mijloc pentru a explica sugestia şi transmiterea gândurilor la distanţă, decât acest principiu al magiei, astăzi constatat şi recunoscut de ştiinţă[88]. Astfel, trecutul lumilor tremură în lumina astrală

88 A se vedea Buletinul Societăţii de psihologie fiziologică prezidat de Charcot, 1885 şi, mai ales, frumoasa carte a lui Ochorowicz, De la Suggestion mentale [Sugestia mentală], Paris, 1887.

în imagini nesigure, iar viitorul se arată odată cu sufletele vii pe care ineluctabilul destin le forţează să coboare în haina materiei. Iată care este sensul vălului lui Isis şi al mantiei Cybelei, în care sunt ţesute toate fiinţele.

Acum înţelegem că doctrina teozofică a luminii astrale este identică cu doctrina secretă a verbului solar în religiile Orientului şi ale Greciei. Se vede, de asemenea, cum această doctrină se leagă de cea a divinaţiei. Lumina astrală se revelează ca un medium universal al fenomenelor vizionare şi extatice şi le explică. Este în acelaşi timp vehiculul care transmite mişcarea gândurilor şi oglinda vie în care sufletul contemplă imaginile lumii materiale şi spirituale. O dată transportat în acest element, spiritul vizionarului iese din condiţionările sale corporale. Măsura spaţiului şi a timpului se schimbă pentru el. Participă într-o oarecare măsură la ubicuitatea fluidului universal. Materia opacă devine transparentă pentru el, iar sufletul, detaşându-se de trup, ridicându-se în lumina sa proprie, ajunge prin extaz să pătrundă în lumea spirituală, să vadă sufletele înveşmântate în corpurile lor subtile şi să comunice cu ele. Toţi iniţiaţii din antichitate aveau o idee clară despre această *a doua vedere* sau vedere directă a spiritului. Martor este Eschil care face următoarea afirmaţie prin umbra Clitemnestrei: „Priveşte aceste răni, spiritul tău le poate vedea; atunci când dormim, spiritul are ochi mai pătrunzători; în lumina zilei, muritorii nu cuprind cu privirea lor decât un câmp îngust”.

Să mai adăugăm faptul că această teorie a clarviziunii şi a extazului se potriveşte de minune cu numeroasele experienţe ştiinţifice practicate de savanţii şi de medicii acestui secol pe somnambuli lucizi şi pe clarvăzători de toate felurile[89]. După aceste fapte

89 Există în acest domeniu o literatură bogată, de valoare foarte inegală, atât în Franca, cât şi în Germania şi în Anglia. Vom cita aici două lucrări în care întrebările sunt tratate în mod ştiinţific de

contemporane, vom încerca să caracterizăm pe scurt succesiunea stărilor psihice, începând cu clarviziunea simplă şi până la extazul cataleptic.

Starea de clarviziune, lucru dovedit de miile de fapte constatate, este o stare psihică diferită atât de somn, cât şi de starea de veghe. Departe de a se diminua, facultăţile intelectuale ale clarvăzătorului se dezvoltă într-un mod surprinzător. Memoria sa este mai promptă, imaginaţia, mai vie, inteligenţa, mai trează. În fine, argument capital, la aceşti subiecţi s-a dezvoltat un simţ nou, care nu mai este unul corporal, ci unul spiritual. Nu numai că magnetizatorul le transmite gândurile sale ca într-un simplu fenomen de sugestie, care iese deja din planul fizic, ci clarvăzătorul poate citi gândurile asistenţilor, poate vedea prin pereţi, poate pătrunde la sute de leghe în interioare în care nu a intrat niciodată şi în viaţa intimă a oamenilor pe care nu îi cunoştea. Ochii săi sunt închişi şi

---

persoane demne de toată încrederea.

1ş Letters on animal magnetism [Scrieri despre magnetismul animal], William Gregory, Londra, 1850. Gregory era profesor de chimie la Universitatea din Edinburgh. Cartea sa este un studiu aprofundat asupra fenomenelor magnetismului animal, începând cu sugestia şi terminând cu viziunea la distantă şi clarviziunea lucidă, pe subiecţii ţinuţi sub observaţie de el însuşi, după o metodă ştiinţifică şi cu o minuţioasă exactitate.

2ş Die mystischen Erscheinungen der menschlichen Natur [Latura mistică a dezvoltării umane], von Maximilian Perty, Leipzig, 1872 - Perty este profesor de filosofie şi medicină la Universitatea din Berna. Cartea sa ne oferă un imens repertoriu al tuturor fenomenelor oculte care au ceva valoare istorică. Remarcabilul capitol despre clarviziune (Schlafwachen), din volumul I, cuprinde douăzeci de cazuri de somnambulism la femei şi cinci cazuri de somnambulism la bărbaţi, descrise de medicii care i-au tratat. Cel al clarviziunii lui Weiner, tratat de autorul însuşi, este unul dintre cele mai curioase.

A se vedea de asemenea tratatele de magnetism ale lui Dupotet, ale lui Deleuze şi cartea extrem de curioasă: Die Scherin von Prévorst [Grijile lui Prévorst], de Justinus Kerner.

nu pot vedea nimic, dar spiritul său vede mai departe şi mai bine decât ochii săi deschişi şi pare să călătorească liber prin spaţiu[90].

Într-un cuvânt, dacă clarviziunea este o stare anormală din punctul de vedere al trupului, este o stare normală şi superioară din punctul de vedere al spiritului. Conştiinţa sa a devenit mai profundă, viziunea mai extinsă. Eul a rămas acelaşi, dar a trecut pe un plan superior, unde privirea sa, eliberată de organele grosiere ale corpului, cuprinde şi pătrunde un orizont mai vast[91]. Trebuie să

90^ Numeroase exemple în Gregory. Scrisorile XVI, XVII şi XVIII.

91 Filosoful german Schelling recunoscuse importanta capitală a somnambulismului în problema imortalităţii sufletului. El a observat că în timpul somnului lucid se produce o elevaţie şi o eliberare relativă a sufletului fată de corp, aşa cum nu se întâmplă niciodată în starea normală. La somnambuli totul denotă cea mai înaltă stare de conştientă, ca şi cum toată fiinţa lor ar fi adunată într-un nucleu luminos care reuneşte trecutul, prezentul şi viitorul. Departe de a-şi pierde amintirile, trecutul devine mai limpede pentru ei şi viitorul însuşi li se dezvăluie uneori într-o lumină puternică. Dacă acest lucru este posibil în viata terestră - se întreabă Schelling - nu este oare sigur că personalitatea noastră spirituală, care dăinuie după moartea noastră, este deja prezentă în noi acum, că nu se naşte atunci, că este pur şi simplu eliberată şi se arată imediat ce nu mai este înlănţuită în constrângerile lumii exterioare de simţuri? Starea de după moarte este deci mai reală decât starea terestră. În această viaţă, accidentalul, amestecându-se în toate, paralizează în noi esenţialul. Shelling numeşte deschis această stare viitoare: clarviziune. Spiritul eliberat de tot ceea ce este accidental în viaţa terestră, devine mai viu şi mai puternic; cel rău devine mai rău, cel bun, mai bun.
Recent Charles Du Prel a susţinut aceeaşi teză, documentată cu o mare bogăţie de fapte şi opinii, într-o carte interesantă, Philosophie der Mystik [Filosofia mistică] (1886). El pleacă de la următorul fapt: "Conştiinţa sinelui nu îi epuizează obiectul. Sufletul şi conştiinţa nu sunt doi termeni adecvaţi; pentru că nu se completează unul pe altul şi pentru că nu au o cuprindere egală. Sfera sufletului o depăşeşte cu mult pe cea a conştiinţei." Există deci în noi un eu latent. Acest eu latent, care se manifestă în somn şi în vis, este adevăratul eu, supraterestru şi transcendent, a cărui existenţă a precedat eul nostru terestru, legat de corp. Eul terestru este perisabil; eul transcendent

remarcăm faptul că anumiţi somnambuli, fiind supuşi la pasele magnetizatorului, se simt inundaţi de o lumină din ce în ce mai strălucitoare, în timp ce trezirea lor pare o întoarcere dificilă în tenebrele terestre.

Sugestionarea, citirea gândurilor şi viziunea la distanţă sunt faptele care dovedesc deja existenţa independentă a sufletului şi care ne transportă dincolo de planul fizic al universului, fără a ne face să îl părăsim cu orice preţ. Dar clarviziunea are varietăţi infinite şi o scară a stărilor de manifestare mult mai extinsă decât starea de veghe. Pe măsură ce urcăm pe această scară, fenomenele devin mai rare şi mai extraordinare. Nu vom cita aici decât etapele principale. *Retmspecţia* este o viziune asupra evenimentelor trecute, păstrate în lumina astrală şi înviate de simpatia vizionarului. *Divinaţia* propriu-zisă este o viziune problematică a lucrurilor viitoare, fie printr-o introspecţie a gândirii celor vii, care conţine germenul acţiunilor viitoare, fie prin influenţa ocultă a spiritelor superioare, care derulează fapte viitoare în imagini vii, în faţa sufletului clarvăzătorului. În ambele cazuri este vorba de proiecţii ale gândurilor în lumina astrală. În fine, *extazul* se defineşte ca o viziune a lumii spirituale, în care spiritele bune sau rele apar vizionarului sub formă umană şi comunică cu el. Sufletul pare în mod real transportat în afara corpului, aproape lipsit de viaţă şi îngheţat într-o catalepsie vecină cu moartea. Nimic nu poate reda, după mărturisirile marilor extatici, căldura şi splendoarea acestor viziuni, nici sentimentul inefabilei fuziuni cu esenţa divină, despre care vorbesc ca fiind o beţie de lumină şi muzică. Ne putem îndoi de realitatea acestor viziuni, dar trebuie să adăugăm că, dacă în starea medie de clarviziune sufletul are o percepţie corectă asupra locurilor îndepărtate şi asupra acelor absenţe, este logic să

---

este nemuritor. Iată de ce sfântul Paul a spus: "Chiar de pe acest pământ ne îndreptăm spre cer."

admitem că, în cea mai mare exaltare a sa, ar putea avea viziunea unei realităţi superioare şi imateriale.

Va fi, după părerea noastră, sarcina viitorului să redea facultăţilor transcendentale ale sufletului uman demnitatea şi funcţia lor socială, prin reorganizarea lor sub controlul ştiinţei şi pe bazele unei religii cu adevărat universale, deschise tuturor adevărurilor. Atunci ştiinţa, regenerată prin adevărata credinţă şi prin spiritul caităţii, va atinge, cu ochii deschişi, aceste sfere în care filosofia speculativă rătăceşte, cu ochii legaţi şi pe pipăite. Da, ştiinţa va deveni vizionară şi mântuitoare, pe măsură ce vor creşte în ea conştiinţa şi iubirea pentru umanitate. Şi poate prin „poarta somnului şi a viselor", aşa cum spunea bătrânul Homer, divina Psyche, interzisă în civilizaţia noastră şi care plânge în linişte sub vălul ce o acoperă, va intra din nou în posesia altarelor sale.

Oricum ar fi, fenomenele de clarviziune observate în toate fazele lor de savanţii şi medicii din secolul al XIX-lea pun într-o lumină foarte nouă rolul divinaţiei în antichitate şi o mulţime de fenomene în aparenţă supranaturale, care umplu analele tuturor popoarelor. Este cu certitudine indispensabil să ţinem seama de legendă şi istorie, de halucinaţii şi de viziunea adevărată. Dar psihologia experimentală din zilele noastre ne învaţă că nu trebuie să respingem în masă fapte care sunt posibile naturii umane, ci să le studiem din punctul de vedere al legilor constatate. Dacă clarviziunea este o facultate a sufletului, nu ne mai este permis să respingem pur şi simplu profeţii, oracolele şi sibilele din domeniul superstiţiei. Divinaţia a putut fi cunoscută şi practicată în templele antice prin aceste principii fixe într-un scop social şi religios. Studiul comparat al religiilor şi tradiţiilor esoterice ne arată că principiile au fost aceleaşi peste tot, deşi aplicarea lor a fost infinit de variată. Ceea ce a discreditat arta divinaţiei sunt abuzurile cele mai înfiorătoare la care a dus corupţia

sa şi faptul că manifestările frumoase nu sunt posibile decât în fiinţe de o măreţie şi o puritate excepţionale.

Divinaţia, aşa cum era practicată la Delfi, se baza pe principiile pe care tocmai le-am expus, iar organizarea templului îi corespundea acesteia. Ca în marile temple ale Egiptului, ea se compunea dintr-o artă şi dintr-o ştiinţă. Arta consta în pătrunderea de la distanţă a trecutului şi a viitorului, prin clarviziune sau prin extazul profetic; ştiinţa însemna calcularea viitorului după legile evoluţiei universale. Arta şi ştiinţa se controlau reciproc. Nu vom vorbi aici despre această ştiinţă, numită genetlialogie de antici, din care astrologia evului mediu nu reprezintă decât un fragment insuficient înţeles, fie şi pentru că ea presupunea enciclopedia esoterică aplicată viitorului popoarelor şi fiecărui individ în parte. Foarte utilă ca orientare, va rămâne mereu foarte problematică în practică. Doar spiritele de prim ordin au ştiut să se folosească de ea. Pitagora o aprofundase în Egipt. În Grecia era practicată cu date mai puţin complete şi mai puţin precise. Dimpotrivă, clarviziunea şi profeţia fuseseră împinse destul de departe.

Se ştie că divinaţia se exercita la Delfi prin intermediul femeilor tinere şi vârstnice, numite Pythii sau Pythonise, care jucau rolul pasiv de somnambule clarvăzătoare. Preoţii interpretau, traduceau, aranjau oracolele lor, adesea confuze, după propria lor inspiraţie. Istoricii moderni nu au văzut în instituţia din Delfi decât exploatarea superstiţiei printr-un şarlatanism inteligent. Dar, în afara asentimentului întregii antichităţi filosofice pentru ştiinţa divinatorie din Delfi, mai multe oracole consemnate de Herodot, cum ar fi cel despre Cresus şi despre bătălia de la Salamina, vorbesc în favoarea sa. Fără îndoială, această artă şi-a avut începuturile, înflorirea şi decadenţa sa. Şarlatanismul şi corupţia au sfârşit prin a se amesteca în ea, martor fiind regele Cleomene, care a

corupt-o pe mai marea preoteselor din Delfi pentru a-l priva pe Demarate de tronul său. Plutarh a scris un tratat în care încerca să găsească motivele extinderii oracolelor, iar această degenerescenţă a fost resimţită ca o nenorocire de societatea antică în ansamblul său. În epoca anterioară, divinaţia a fost cultivată cu o sinceritate religioasă şi o putere de pătrundere ştiinţifică, care a ridicat-o la înălţimea unui veritabil sacerdoţiu. Se putea citi, pe frontonul templului, următoarea inscripţie: „Cunoaşte-te pe tine însuţi" şi o alta, deasupra porţii de intrare: „Cel care nu are mâinile curate să nu se apropie de acest loc". Aceste cuvinte avertizau pe oricare nou venit că pasiunile, minciunile, ipocriziile terestre nu trebuiau să treacă pragul sanctuarului şi că în interiorul său adevărul divin domnea cu o seriozitate de temut.

Pitagora nu reveni la Delfi decât după ce făcuse turul tuturor templelor din Grecia. Făcuse popas la Epimenide în sanctuarul lui Jupiter idean; asistase la jocurile olimpice; prezidase misterele din Eleusis la care hierofantul îi cedase locul său. Peste tot fusese primit ca un adevărat maestru. Era aşteptat la Delfi. Arta divinaţiei lâncezea aici şi Pitagora voia să-i redea profunzimea, forţa şi prestigiul său. Deci nu venea atât pentru a-l consulta pe Apollo, cât pentru a-i lămuri pe interpreţii săi, pentru a le reaprinde entuziasmul şi a le elibera energia. Acţionând asupra lor ar fi acţionat asupra sufletului Greciei şi ar fi pregătit-o pentru viitor. Din fericire el găsi în templu un instrument nemaipomenit, pe care un plan providenţial părea că i-l rezervase.

Tânăra Teocleea aparţinea colegiului preoteselor lui Apollo. Se trăgea dintr-una din acele familii în care demnitatea de preot este ereditară. Marile impresii din sanctuar, ceremoniile cultului, imnurile adresate lui Apollo, sărbătorile organizate în cinstea acestui Apollo pythianul şi hyperboreanul îi hrăniseră copilăria. Ne-o putem imagina

ca pe una dintre acele tinere care au o aversiune înnăscută şi instinctivă pentru ceea ce-i atrăgea pe alţii. Nu o agrea deloc pe Ceres şi se temea de Venus. Căci atmosfera terestră încărcată le tulbura pe aceste tinere, iar dragostea fizică vag întrevăzută le părea un viol al sufletului, o intruziune în fiinţa lor intactă şi virginală. Dimpotrivă, ele sunt în mod straniu sensibile la curenţii misterioşi, la influenţele astrale. Atunci când luna aluneca deasupra tufişurilor întunecoase ale fântânii Castaliei, Teocleea vedea furişându-se forme albe. În plină zi, auzea voci. Când se expunea razelor soarelui la răsărit, vibraţia lor o făcea să cadă într-un fel de extaz, în care auzea coruri invizibile. Dar erau foarte insensibil la superstiţiile şi la idolatriile populare ale cultului. Statuile o lăsau pe tânăra Teocleea indiferentă, avea oroare de sacrificiile animale. Nu vorbea cu nimeni despre apariţiile care îi tulburau somnul. Simţea cu instinctul clarvăzătoarelor că preoţii lui Apollo nu stăpâneau lumina supremă de care ea avea nevoie. Totuşi, aceştia o supravegheau pentru a hotărî dacă va deveni Pythonisă. Se simţea atrasă de o lume superioară, a cărei cheie nu o deţinea. Cine erau aceşti zei care puneau stăpânire pe ea prin suflu şi frisoane? Voia să afle răspunsul, înainte să li se predea. Marile suflete au nevoie să vadă clar, chiar atunci când se abandonează puterilor divine.

De ce profund freamăt, de ce presentiment misterios trebuie să fi fost agitat sufletul Teocleei, atunci când l-a zărit pentru prima dată pe Pitagora şi când i-a auzit vocea răsunătoare, plină de elocvenţă, printre coloanele sanctuarului apollinian! Simţi prezenţa iniţiatorului pe care îl aştepta, îşi recunoscu maestrul. Voia să ştie; va şti prin el şi această lume interioară, această lume pe care o purta în ea avea să o facă să vorbească! Pitagora probabil că a recunoscut la rândul său în ea, cu siguranţa puterii sale de pătrundere, sufletul viu şi vibrant pe care îl căuta

pentru a deveni interpretul propriei gândiri în templu şi pentru a-i insufla un nou spirit. De la prima privire schimbată, de la primul cuvânt rostit, un lanţ invizibil îi legă pe înţeleptul din Samos şi pe tânăra preoteasă, care îl asculta tăcută, sorbindu-i cuvintele cu ochii atenţi. Nu ştiu cine a spus că poetul şi lira sa se recunosc printr-o vibraţie profundă, atunci când se apropie unul de celălalt. Tot la fel s-au recunoscut Pitagora şi Teocleea.

Încă de la răsăritul soarelui, Pitagora avea lungi conversaţii cu preoţii lui Apollo, numiţi sfinţi şi profeţi. Ceru ca tânăra preoteasă să fie acceptată printre ei, pentru a putea fi iniţiată în doctrina secretă şi pregătită pentru rolul pe care urma să îl aibă. I se permise deci să urmeze prelegerile pe care maestrul le ţinea în fiecare zi în sanctuar. Pitagora era atunci în puterea vârstei. Purta roba albă strânsă după moda egipteană, iar pe fruntea înaltă avea o bentiţă purpurie. Când vorbea, ochii gravi şi blânzi se fixau asupra interlocutorului şi îl învăluiau într-o lumină caldă. Aerul din jurul său părea că devine mai uşor şi încărcat de intelectualitate.

Convorbirile înţeleptului din Samos cu cei mai înalţi reprezentanţi ai religiei greceşti erau de cea mai mare importanţă. Nu era vorba doar de divinaţie şi de inspiraţie, ci de viitorul Greciei şi de destinele întregii lumi. Cunoştinţele, titlurile şi puterile pe care le dobândise în templele din Memfis şi Babilon îi dădeau cea mai mare autoritate. Avea dreptul să vorbească ca mare învăţat şi ghid pentru inspiratorii Greciei. O făcea cu elocvenţa geniului său, cu entuziasmul misiunii sale. Pentru a le ilumina inteligenţa, începu prin a le povesti despre tinereţea sa, despre luptele şi iniţierea egipteană. Le vorbi despre acel Egipt, mama Greciei, bătrân precum lumea, imuabil ca o mumie acoperită de hieroglife, în adâncurile piramidelor sale, dar care dusese cu sine acolo, în mormântul său, secretul popoarelor, al limbilor, al

religiilor. Prin faţa ochilor lor trecură misterele marei Isis, terestră şi celestă, mamă a zeilor şi oamenilor şi, făcându-i să retrăiască încercările prin care trecuse, îi duse cu el în lumina lui Osiris. Apoi făcu turul Babilonului, al magilor caldeeni, al ştiinţelor lor oculte, al acelor temple profunde şi masive, în care ei evocă focul viu în care mişună demoni şi zei.

Ascultându-l pe Pitagora, Teocleea avea senzaţii surprinzătoare. Tot ce spunea maestrul se întipărea cu caractere de foc în spiritul său. Aceste lucruri i se păreau în acelaşi timp nemaiauzite şi cunoscute. Învăţându-le, i se părea că începe să-şi amintească. Cuvintele lui o făceau să frunzărească paginile universului ca pe cele ale unei cărţi. Nu mai vedea zeii sub înfăţişările lor umane, ci în esenţa lor, care dă naştere lucrurilor şi spiritelor. Fugea, urca, cobora cu ei în spaţii. Uneori avea iluzia că nu mai sesizează limitele trupului său şi că se risipeşte în infinit. Astfel, imaginaţia se infiltra puţin câte puţin în lumea invizibilă, iar urmele vechi ale acesteia pe care le găsea în suflet îi spuneau că era lumea adevărată, singura realitate; cealaltă nu era decât aparenţă. Simţea că în curând ochii săi interiori se vor deschide pentru a citi direct în această lume nevăzută.

Din sferele înalte, maestrul o aduse brusc pe pământ, povestindu-i despre nenorocirile petrecute în Egipt. După ce îi prezentă măreţia ştiinţei egiptene, i-o descrise sucombând sub invazia persană. Îi povesti despre ororile lui Cambyse, despre templele prădate, despre cărţile sacre puse pe rug, despre preoţii lui Osiris omorâţi sau împrăştiaţi, despre monstrul despotismului persan adunând sub mâna sa de fier toată vechea barbarie asiatică, rasele rătăcitoare pe jumătate sălbatice din centrul Asiei şi din inima Indiei, care nu aşteptau decât ocazia propice pentru a se năpusti asupra Europei. Da, acest ciclon crescând trebuia să izbucnească asupra

Greciei, la fel cum fulgerul se dezlănţuie după ce se adună în nori. Grecia împărţită era oare pregătită să reziste acestui şoc teribil? Tânăra nu se îndoia de acest lucru. Popoarele nu se pot sustrage destinelor lor şi, dacă nu veghează fără încetare, zeii le nimicesc. Înţeleapta naţiune a lui Hermes, Egiptul, nu se prăbuşise oare după şase mii de ani de prosperitate? Vai, Grecia, frumoasa Ionie se va stinge chiar mai repede! Va veni o vreme când zeul solar va abandona acest templu, ale cărui pietre de temelie vor fi răsturnate de barbari, iar peste ruinele Delfiului vor paşte turmele păstorilor…

Auzind aceste sinistre profeţii, chipul Teocleei se transformă şi luă o expresie înspăimântată. Alunecă la pământ şi cuprinzând cu braţele sale una dintre coloanele templului, cu privirea fixă, adâncită în gândurile sale, părea un spirit al durerii, vărsând lacrimi pe mormântul Greciei.

„Dar, continuă Pitagora, acestea sunt secrete care trebuie înmormântate în adâncul templelor. Iniţiatul atrage moartea sau o respinge, după placul său. Prin lanţul magic al voinţelor, iniţiaţii prelungesc astfel viaţa popoarelor. Este rândul vostru acum să întârziaţi momentul fatal, să faceţi să strălucească Grecia, să faceţi să triumfe verbul lui Apollo. Popoarele sunt ceea ce vor zeii lor; dar zeii nu se arată decât celor care îi invocă. Ce este Apollo? Verbul zeului unic, care se manifestă veşnic în lume. Adevărul este sufletul lui

Dumnezeu, trupul său este lumina. Doar înţelepţii, vizionarii, profeţii îl văd; oamenii nu îi văd decât umbră. Spiritele glorificate, pe care le numim eroi şi semizei sălăşluiesc în această lumină, în legiuni, în sfere fără număr. Iată adevăratul trup al lui Apollo, soarele iniţiaţilor şi fără razele sale niciun lucru mare nu se face pe pământ. Aşa cum magnetul atrage fierul, tot aşa prin gândurile noastre, prin rugăciunile noastre, prin acţiunile noastre, ne

atragem inspiraţia divină. Este rândul vostru să transmiteţi Greciei verbul lui Apollo, iar Grecia va deborda de o lumină nemuritoare!”

Prin astfel de discursuri, Pitagora a reuşit să-i facă pe preoţii din Delfi conştienţi de misiunea lor. Teocleea le sorbea cu o pasiune tăcută şi concentrată. Se transforma văzând cu ochii sub gândirea şi voinţa maestrului, ca sub influenţa unei incantaţii lente. Stând în mijlocul bătrânilor uimiţi, îşi desfăcea părul negru şi îşi trecea mâna prin el pentru a-l îndepărta de cap, ca şi cum l-ar fi simţit străpuns de foc. Ochii săi larg deschişi şi transfiguraţi, păreau să contemple geniile solare şi planetare, în splendidele lor orbite şi în radiaţia lor nebunească.

Într-o zi căzu singură într-un somn profund şi lucid. Cei cinci profeţi o înconjurară, dar ea rămase insensibilă la vocea şi la atingerea lor. Pitagora se apropie de ea şi îi spuse: „Ridică-te şi mergi acolo unde te trimite gândul meu, căci acum eşti Pythonisă!”

La auzul vocii maestrului, un freamăt îi trecu prin tot trupul, tânăra se ridică cu o vibraţie prelungă. Ochii îi erau închişi; îi avea deschişi pe cei din interior.

— Unde eşti? întrebă Pitagora.

— Urc… urc mereu.

— Şi acum?

— Înot în lumina lui Orfeu…

— Ce vezi în viitor?

— Războaie devastatoare… bărbaţi în zale… victorii neprihănite… Apollo revine în sanctuarul său, iar eu voi fi vocea sa!… Dar tu, mesagerul său, vai! Vai! Tu mă vei părăsi… şi îi vei duce lumina în Italia.

Vizionara cu ochii închişi mai vorbi mult timp, cu vocea melodioasă, gâfâind ritmat; apoi, deodată, cu un suspin căzu ca moartă.

Astfel, Pitagora vărsă învăţămintele pure în sânul Teocleei, pe care o acordă ca pe o liră pentru suflul zeilor.

O dată exaltată la această înaltă inspiraţie, ea deveni o torţă pentru el însuşi, datorită căreia putu să-şi cerceteze propriul destin, să pătrundă posibilul viitor şi să se îndrepte spre zonele fără graniţe ale invizibilului. Această a doua probă palpitantă a adevărurilor pe care le predica îi umplu pe preoţi de admiraţie, le trezi entuziasmul şi le învie credinţa. Templul avea acum o Pythonisă inspirată şi preoţi iniţiaţi în ştiinţele şi artele divine; Delfi putea redeveni un centru de viaţă şi de acţiune.

Pitagora rămase aici un an întreg. Doar după ce îi instruise pe preoţi în toate secretele doctrinei sale şi după ce o pregătise pe Teocleea pentru misiunea sa, plecă în Marea Grecie.

Iv ordinul şi doctrina

Oraşul Crotona ocupa extremitatea golfului Tarente din apropierea promontoriului Lacinian, faţă în faţă cu marea înaltă. Era în apropiere de Sybaris, oraşul cel mai înfloritor din Italia meridională. Era renumit pentru structura sa dorianã, pentru atleţii săi învingători la Jocurile Olimpice, pentru medicii săi rivali ai Asclepiazilor. Sibariţii şi-au datorat imortalitatea luxului şi lâncezelii. Crotoniaţii ar fi fost poate uitaţi în ciuda virtuţilor lor, dacă n-ar fi avut meritul de a fi oferit adăpost unei mari şcoli de filosofie esoterică, cunoscută sub numele de sectă pitagorică, care poate fi considerată leagănul şcolii platoniene şi strămoşul şcolilor idealiste. Oricât de nobili ar fi descendenţii, strămoşul îi depăşeşte cu mult. Şcoala platoniană s-a născut dintr-o iniţiere incompletă; şcoala stoică şi-a pierdut deja adevărata tradiţie. Alte sisteme de filosofie antică şi modernă sunt doar nişte speculaţii mai mult sau mai puţin reuşite, în timp ce doctrina lui Pitagora se bazează pe o ştiinţă experimentală, fiind însoţită de o organizare completă a vieţii.

Asemenea ruinelor oraşului dispărut, secretele ordinii şi gândirii maestrului sunt astăzi adânc îngropate.

Să încercăm totuşi să le redăm viaţa. Ar fi pentru noi o ocazie de a pătrunde până în adâncurile doctrinei teozofice, arcan al religiilor şi filosofiilor şi de a ridica un colţişor din vălul lui Isis, la lumina geniului grec.

Mai multe motive l-au determinat pe Pitagora să aleagă această colonie dorianã ca centru de acţiune. Scopul său nu era doar să predea doctrina esotericã unui cerc de discipoli preferaţi, ci să îi aplice principiile educaţiei tineretului şi vieţii de stat. Acest plan presupunea fondarea unei instituţii pentru iniţierea laică, împreună cu gândul ascuns de a transforma puţin câte puţin organizarea politică a oraşelor, după modelul acestui ideal filosofic şi religios. Cu siguranţă niciuna dintre republicile Eladei sau Peloponesului nu ar fi tolerat această inovaţie. Filosoful ar fi fost acuzat de conspiraţie împotriva statului. Oraşele greceşti din golful Tarente, mai puţin subminate de demagogie, erau mai liberale. Pitagora nu s-a înşelat deloc atunci când a sperat să găsească aici o primire favorabilă pe lângă senatul din Crotona pentru a-şi putea aplica reformele. Să mai adăugăm faptul că aceste ţinte se extindeau dincolo de Grecia. Ghicind evoluţia ideilor, prevedea căderea elenismului şi visa să imprime spiritului uman principiile unei religii ştiinţifice. Punând bazele şcolii sale în golful Tarente, răspândi ideile esoterice în Italia şi conservă în vasul preţios al doctrinei sale esenţa purificată a înţelepciunii orientale pentru popoarele din Occident.

Ajungând la Crotona, care avea atunci înclinaţie spre viaţa de plăceri a vecinei sale Sybaris, Pitagora dădu naştere unei adevărate revoluţii. Porfirios şi lamblichos ne descriu începuturile sale aici ca pe cele ale unui vrăjitor, mai curând decât ale unui filosof. I-a adunat pe tineri la templul lui Apollo şi a reuşit prin elocvenţa sa să îi smulgă dezmăţului. A chemat femeile la templul Iunonei şi le-a convins să-şi ofere robele aurite şi bijuteriile acelui templu

ca pe nişte trofee care sfidau vanitatea şi luxul. A dat mult farmec austerităţii învăţăturilor sale; din înţelepciunea sa ieşea o flacără atunci când vorbea oamenilor. Frumuseţea chipului său, nobleţea persoanei sale, farmecul fizionomiei şi vocea sa reuşeau să seducă. Femeile îl comparau cu Jupiter, tinerii, cu Apollo hyperboreanul. Captiva, făcea mulţimea care îl asculta mută de uimire să iubească virtutea şi adevărul.

Senatul Crotonei sau *Consiliul celor o mie* începu să se îngrijoreze din cauza acestui personaj atât de carismatic. Îl somă pe Pitagora să dea socoteală de comportamentul său şi de mijloacele pe care le folosea pentru a stăpâni spiritele. Pentru el aceasta a fost o ocazie să-şi dezvolte ideile despre educaţie şi să demonstreze că, departe de a ameninţa structura doriană a Crotonei, nu făcea decât să o întărească. După ce a atras de partea sa cetăţenii cei mai înstăriţi şi majoritatea senatului, le propuse crearea unui institut pentru el şi discipolii săi. Această confrerie de iniţiaţi laici urmau să trăiască în comun, într-un edificiu construit pentru acest scop, dar fără a se pregăti pentru viaţa civilă. Aceia dintre ei care meritau deja numele de maestru puteau să predea ştiinţele fizice, psihice şi religioase. Cât despre tineri, urmau să fie admişi la lecţiile maeştrilor şi la diverse grade ale iniţierii, în funcţie de inteligenţa şi voinţa lor, sub controlul mai marelui ordinului. Pentru început, trebuiau să se supună regulilor vieţii comune şi să-şi petreacă toată ziua la institut, sub supravegherea maeştrilor. Cei care voiau să intre în mod formal în ordin, urmau să îşi abandoneze averea unui curator, care ar fi avut libertatea de a o înstrăina după bunul său plac. În institut trebuia să se înfiinţeze o secţie pentru femei, pentru iniţierea în paralel, dar diferenţiată şi adaptată la îndatoririle lor specifice.

Acest proiect a fost adoptat cu entuziasm de Senatul Crotonei, iar după câţiva ani, la intrarea în oraş a fost

ridicat un edificiu înconjurat de vaste porticuri şi grădini frumoase. Crotoniaţii l-au numit templul Muzelor şi în centrul acestor clădiri exista într-adevăr, aproape de modestul lăcaş al maestrului, un templu dedicat divinităţilor.

Astfel a luat naştere institutul pitagoric, care a devenit în acelaşi timp un colegiu de educaţie, o academie de ştiinţe şi o mică cetate model sub îndrumarea unui mare iniţiat. Prin teorie şi practică, prin ansamblul de ştiinţe şi arte s-a ajuns încetul cu încetul la acea ştiinţă a ştiinţelor, la acea armonie magică a sufletului şi intelectului cu universul, pe care pitagoricii o considerau arcanul filosofiei şi religiei. Şcoala pitagorică prezintă pentru noi un interes suprem, pentru că a fost cea mai remarcabilă tentativă de iniţiere laică. Sinteză anticipată a elenismului şi creştinismului, ea a grefat fructul ştiinţei pe arborele vieţii; a cunoscut realizarea internă şi vie a adevărului, singurul care poate duce la credinţa profundă. Creaţie efemeră, dar de o importanţă capitală, a avut fecunditatea exemplului.

Pentru a ne forma o idee despre aceasta, să pătrundem acum în institutul pitagoric împreună cu novicele şi să urmărim iniţierea sa pas cu pas.

Încercarea

Albul edificiu al fraţilor iniţiaţi strălucea pe o colină, printre chiparoşi şi măslini. De jos, dintr-o parte, se zăreau porticurile, grădinile, gimnaziul său. Templul Muzelor depăşea în înălţime cele două aripi ale edificiului prin colonada sa circulară, de o eleganţă aeriană. De pe terasa grădinilor exterioare se zărea întregul oraş cu Prytaneul său, portul, locul de adunări. În depărtare, golful se întindea între coastele ascuţite ca într-o cupă de agată, iar marea ioniană închidea orizontul cu linia sa azurie. Uneori se vedeau femei înveşmântate în haine de diverse culori ieşind din aripa stângă şi coborând în rânduri prelungi

spre mare, prin aleea chiparoşilor. Mergeau să-şi îndeplinească ritualurile la templul lui Ceres. Adeseori, din aripa dreaptă se vedeau urcând bărbaţi în robă albă la templul lui Apollo. Şi nu era de cea mai mică importanţă pentru imaginaţia curioasă a tineretului, să se gândească la faptul că şcoala iniţiaţilor aflaţi sub protecţia acestor două divinităţi, dintre care una, marea zeiţă, deţinea misterele profunde ale femeii şi pământului, iar cealaltă, zeul solar, le revela pe cele ale omului şi cerului.

Mica cetate a aleşilor surâdea în afară şi deasupra oraşului aglomerat... Seninătatea sa liniştită atrăgea nobilele instincte ale tinereţii, dar nu se vedea nimic din ceea ce se întâmpla înăuntru şi se ştia că nu era uşor să fii admis. Un simplu gard viu avea rolul de apărare al grădinilor institutului lui Pitagora, iar poarta de intrare rămânea deschisă pe timpul zilei. Dar se afla acolo o statuie a lui Hermes pe al cărei soclu se putea citi: *Eskato Bébéloi*, înapoi profani! Toată lumea respecta această poruncă a misterelor.

Pitagora îi admitea pe novici extrem de greu şi spunea: „nu orice lemn este bun pentru a face din el un Mercur”. Tinerii care voiau să intre în asociaţie trebuiau să petreacă un timp în încercări şi teste. Prezentaţi de părinţii lor sau de un maestru, li se permitea mai întâi să intre la gimnaziul pitagoric, unde novicii se dedicau jocurilor vârstei lor. Tânărul remarca dintr-o privire că acest gimnaziu nu se asemăna deloc cu cel al oraşului. Aici nu se auzeau strigăte violente, nici nu se vedeau grupuri zgomotoase; nici nu găseai lăudăroşenia ridicolă sau etalarea vană a forţei unor viitori atleţi, prin arătarea muşchilor; ci grupuri de tineri afabili şi distinşi, care se plimbau doi câte doi pe sub porticuri sau se jucau în arenă. Aceştia îi invitau pe noii veniţi cu graţie şi simplitate să ia parte la conversaţie, ca şi cum ar fi fost unul de-ai lor, fără să-l măsoare cu o privire bănuitoare sau să-i arunce un

surâs maliţios. În arenă se exersau cursele, aruncarea cu suliţa şi cu discul. Se executau, de asemenea, lupte simulate sub forma dansurilor doriene, dar Pitagora interzisese cu severitate în institutul său lupta corp la corp, spunând că era superfluu şi chiar periculos să dezvolţi orgoliul şi ura prin forţă şi agilitate, că bărbaţii destinaţi practicării virtuţilor prieteniei nu trebuiau să înceapă prin a se răpune unii pe alţii şi prin a se târî prin nisip ca nişte fiare sălbatice, că un adevărat erou ştia să se lupte cu curaj, dar fără furie, că ura ne face inferiori oricărui adversar. Noul venit asculta aceste maxime ale maestrului, repetate de novici, mândri de a-i împărtăşi înţelepciunea lor precoce. În acelaşi timp, îl solicitau să-şi exprime părerile, să-i contrazică în mod liber. Încurajat de aceste invitaţii, pretendentul ingenuu îşi arăta curând adevărata natură în mod deschis. Fericit de a fi ascultat şi admirat, el perora şi se dezvolta după bunul plac. În tot acest timp, maeştrii îl observau îndeaproape, fără a-i reprima înclinaţiile naturale. Pitagora venea pe nepusă masă să studieze gesturile şi cuvintele tânărului. Dădea o atenţie specială iniţiativelor şi râsetelor tinerilor. Râsul, spunea el, le manifestă caracterul în mod indubitabil şi nici

O disimulare nu poate înfrumuseţa râsul unui om rău. Studiase fizionomia umană îndeaproape, astfel încât putea citi după aceasta în adâncul sufletului[92].

Prin aceste observaţii minuţioase maestrul îşi făcea o idee precisă despre viitorii săi discipoli. După câteva luni, veneau încercările decisive. Acestea erau inspirate din iniţierea egipteană, dar foarte mult uşurate şi adaptate naturii greceşti, a cărei impresionabilitate n-ar fi suportat spaimele de moarte ale criptelor din Memfis şi Teba. Aspirantul trebuia să-şi petreacă noaptea într-o grotă, în apropierea oraşului, în care i se spunea că există monştri şi fantome. Cei care nu aveau puterea să suporte

92 Origene pretinde că Pitagora a fost inventatorul fizionomiei.

impresiile funebre ale singurătăţii şi nopţii, care refuzau să intre sau dădeau bir cu fugiţii odată cu venirea zorilor, erau consideraţi prea slabi pentru iniţiere şi trimişi înapoi.

Încercarea morală era mai serioasă. Brusc, fără nicio pregătire prealabilă, într-o dimineaţă, tânărul discipol era închis într-o celulă tristă şi goală. I se lăsa o plăcuţă de ardezie şi i se poruncea sec să găsească sensul unuia dintre simbolurile pitagorice, de exemplu: „Ce înseamnă triunghiul înscris în cerc?” sau: „De ce dodecaedrul înscris în sferă reprezintă cifra universală?” Petrecea aici douăsprezece ore cu plăcuţa sa de ardezie şi problema sa, fără alt tovarăş, decât un vas cu apă şi pâine uscată. Apoi era dus într-o sală, în faţa novicilor reuniţi. Acum aveau ordin să îl ironizeze fără milă pe nefericit, care, posac şi înfometat, părea în faţa lor un vinovat „Iată-l, spuneau ei, pe noul filosof. Ce mutră de inspirat are! O să ne povestească şi nouă meditaţiile sale. Nu trebuie să ne ascunzi ce ai descoperit. Vei face astfel turul tuturor simbolurilor. Încă o lună de regim ca ăsta şi o să devii un mare înţelept!”

În acest moment maestrul observa cu mare atenţie atitudinea şi fizionomia tânărului. Iritat de postul la care fusese supus, copleşit de sarcasmul celorlalţi, umilit pentru că nu putuse să rezolve o enigmă de nedezlegat, trebuia să facă un mare efort pentru a se stăpâni. Unii plângeau de furie; alţii răspundeau prin cuvinte cinice; alţii, ieşindu-şi din fire, spărgeau plăcuţa de ardezie înfuriaţi la culme, acoperind de injurii şcoala, pe maestru şi pe discipolii săi. Pitagora apărea atunci şi îi spunea cu calm că, suportând atât de greu încercarea amorului propriu, era rugat să nu se mai întoarcă la o şcoală despre care avea o părere atât de proastă şi unde virtuţile elementare trebuiau să fie prietenia şi respectul pentru maeştri. Candidatul respins pleca ruşinos şi devenea uneori un duşman redutabil al ordinului, asemenea acelui

Cylon, care mai târziu a asmuţit poporul asupra pitagoricilor şi a făcut să se abată catastrofa asupra ordinului. Cei care, dimpotrivă, suportau atacurile cu fermitate, care răspundeau provocărilor prin reflexii corecte şi spirituale şi declarau că sunt gata să ia încercarea de la capăt de o sută de ori pentru a obţine o fărâmă de înţelepciune, erau admişi cu solemnitate în noviciat şi primeau felicitările entuziaste ale vechilor discipoli.

primul grad – pregătirea

Noviciatul şi *viaţa pitagorică*.

Doar atunci începea noviciatul care se numea *pregătire* (paraskéie), care dura cel puţin doi ani şi se putea prelungi până la cinci. Novicii sau *ascultătorii* (akousikoi) erau supuşi în timpul lecţiilor pe care le primeau regulii absolute a tăcerii. Nu aveau dreptul nici să le aducă vreo obiecţie maeştrilor lor, nici să le discute învăţămintele. Trebuiau să le primească cu respect şi apoi să mediteze îndelung asupra lor. Pentru a imprima această regulă în spiritul noului *ascultător* i se arăta o statuie de femeie acoperită cu un văl lung, cu degetul la gură, aceasta era *Muza tăcerii*.

Pitagora nu credea că tinereţea era capabilă să înţeleagă originea şi finalitatea lucrurilor. Considera că exersarea dialecticii şi a raţiunii la această vârstă, înainte de a-i fi deschis ochii asupra simţului realităţii, ducea la nişte capete goale şi la nişte sofişti pretenţioşi. Visa să dezvolte, înainte de toate, în elevii săi facultatea primordială şi superioară a omului: *intuiţia*. Şi pentru aceasta, nu preda lucruri misterioase sau dificile. Le vorbea despre sentimentele naturale, despre primele îndatoriri ale omului la intrarea sa în viaţă şi le arăta legătura acestora cu legile universale. Pentru că le insufla mai întâi de toate tinerilor simţul iubirii pentru părinţi, făcea să crească acest sentiment prin asimilarea ideii de

tată celei de Dumnezeu, marele creator al universului. „Nu există nimic mai venerabil, spunea el, decât calitatea de tată. Homer l-a numit pe

Jupiter regele zeilor, dar pentru a arăta întreaga sa măreţie l-a numit tatăl zeilor şi al oamenilor. „A comparat-o pe mamă cu mama natură, generoasă şi binefăcătoare; aşa cum Cybela celestă produce astrele, aşa cum Demeter dă naşte fructelor şi florilor pământului, tot aşa mama îi oferă copilului toate bucuriile. Fiul trebuia deci să-i onoreze în tatăl său şi în mama sa pe reprezentanţii, efigiile terestre ale acestor mari divinităţi. Pitagora le mai arăta că dragostea de patrie vine din dragostea copilului pentru mama sa. Părinţii ne sunt daţi nu la întâmplare, aşa cum se crede în popor, ci printr-un ordin antecedent şi superior numit soartă sau necesitate. *Trebuie* să îi onorăm pe aceştia, dar trebuie să ne *alegem* un prieten. Novicii erau încurajaţi la discuţiile în grupuri de câte doi, în funcţie de afinităţile lor. Cel mai tânăr trebuia să caute în cel mai în vârstă virtuţile pe care le urmărea el însuşi, iar cei doi tovarăşi trebuiau să se incite reciproc la o viaţă mai bună”. Prietenul este un alt sine. Trebuie să îl onorezi ce pe un zeu”, spunea maestrul. Dacă regula pitagorică îi impunea novicelui care asculta o supunere absolută faţă de maeştri, îi dădea în schimb libertatea totală de a-şi alege prietenii; făcea chiar din aceasta factorul care stimulează toate adevărurile, poezia vieţii, calea idealului.

Energiile individuale erau astfel activate, morala devenea vie şi poetică, regula acceptată cu dragoste înceta să mai fie o constrângere şi devenea afirmarea a însăşi individualităţii. Pitagora voia ca supunerea să fie un asentiment. Mai mult, învăţămintele morale le pregăteau pe cele filosofice. Legăturile care se stabileau între îndatoririle sociale şi armoniile Kosmosului erau ca o presimţire a legii analogiilor şi a concordanţelor universale. În această lege rezidă principiul misterelor, al

doctrinei oculte şi al întregii filosofii. Spiritul elevului se obişnuia astfel să găsească amprenta unei ordini invizibile în realitatea vizibilă. Maxime generale şi recomandări succinte deschideau perspectivele asupra lumii superioare. Dimineaţa şi seara *versurile aurite* răsunau în urechea elevului, odată cu tonalităţile lirei:

Închină-le zeilor nemuritori cultul consacrat.

Păstrează-ţi apoi credinţa.

Comentând această maximă, am putea arăta că zeii, diferiţi în aparenţă, erau aceiaşi în adâncul templului lor, din moment ce corespundeau aceloraşi forţe intelectuale şi însufleţitoare, active în tot universul. Înţeleptul putea deci să-i onoreze pe zeii patriei sale, făcându-şi despre esenţa lor o idee diferită de cea a omului simplu. Toleranţa pentru toate cultele; unitatea popoarelor umanităţii; unitatea religiilor în ştiinţa esoterică: aceste idei noi se schiţau în spiritul novicelui, ca nişte divinităţi grandioase întrevăzute în splendoarea apusului. Iar lira de aur îşi continua gravele sale învăţăminte:

Cinsteşte onoarea

Eroilor binefăcători, a spiritelor semizei.

În spatele acestor versuri, novicele vedea strălucind, ca prin vălul divinei Psyche, sufletul umanităţii. Calea celestă lucea ca o izbucnire de lumină. Căci, în cultul eroilor şi al semizeilor, iniţiatul contempla doctrina vieţii viitoare şi misterele evoluţiei universale. Acest mare secret nu i se dezvăluia novicelui, dar el era pregătit pentru a-l înţelege, i se vorbea despre o ierarhie de fiinţe superioare oamenilor, numiţi eroi sau semizei, care sunt călăuzele şi protectorii săi. I se mai spunea că aceştia aveau rolul de intermediari între om şi divinitate, că prin intermediul lor putea ajunge treptat să se apropie de ea, prin practica virtuţilor eroice şi divine. „Dar cum să comunici cu aceste spirite invizibile? De unde vine sufletul? Încotro se îndreaptă? De ce acest sumbru mister al morţii?” Novicele

nu îndrăznea să formuleze aceste întrebări, dar i se ghiceau în priviri şi pentru orice răspuns maeştrii săi îi arătau luptătorii de pe pământ, statuile din temple şi sufletele glorificate din cer, „din citadela de foc a zeilor”, în care ajunsese Hercule.

În adâncurile misterelor antice erau strânşi toţi zeii în zeul unic şi suprem. Această revelaţie înţeleasă cu toate consecinţele sale devenea cheia Kosmosului. Ea era rezervată în întregime iniţierii propriu-zise. Novicele nu ştia nimic de asta. Era lăsat doar să întrevadă acest adevăr prin ceea ce i se spunea despre puterile muzicii şi numărului. Numerele, spunea maestrul, conţin secretul lucrurilor şi Dumnezeu este armonia universală. Cele şapte moduri sacre, construite pe cele şapte note ale heptocordului, corespund celor şapte culori ale luminii, celor şapte planete şi celor şapte moduri de existenţă, care se reproduc în toate sferele vieţii materiale şi spirituale, de la cea mai mică până la cea mai mare. Melodiile acestor moduri savant infuzate trebuiau să acorde sufletul şi să îl facă suficient de armonios pentru a vibra la suflul adevărului.

Acestei purificări a sufletului îi corespundea în mod necesar cea a trupului, care se obţinea prin igienă şi prin disciplina severă a moravurilor. Învingerea pasiunilor era prima îndatorire a iniţierii. Cel care nu şi-a impus propriei fiinţe o armonie nu poate reflecta armonia divină. Totuşi, idealul vieţii pitagorice nu avea nimic în comun cu viaţa ascetică, din moment ce căsătoria era considerată un lucru sfânt. Dar se recomanda castitatea novicilor, iar moderaţia, iniţiaţilor, ca o forţă şi o perfecţiune. „Nu ceda voluptăţii decât atunci când vei consimţi să fii inferior ţie însuţi”, spunea maestrul. El mai adăuga că voluptatea nu există decât prin ea însăşi şi o compara „cu cântecul sirenelor, care, atunci când te apropii de ele, se topesc şi lasă în locul lor doar oase rupte şi carne sângerândă pe o stâncă

tocită de valuri, în timp ce adevărata bucurie este asemănătoare concertului muzelor, care lasă în suflet o celestă armonie”. Pitagora credea în virtuţile femeii iniţiate, dar se îndoia mult de femeia naturală. Unui discipol care îl întrebă dacă îi este permis să se apropie de o femeie, i-a răspuns ironic: „Atunci când vei fi obosit să te odihneşti”.

Ziua pitagorică se desfăşura în felul următor: imediat ce discul arzător al soarelui ieşea din malurile azurii ale mării ioniene şi aurea coloanele templului muzelor, pe deasupra edificiului iniţiaţilor, tinerii discipoli pitagorici îi înălţau un imn lui Apollo şi efectuau un dans dorian cu caracter masculin şi sacru. După abluţiunile de rigoare, în tăcere se făcea o plimbare până la templu. Fiecare trezire este o înviere, care îşi are floarea ei de inocenţă. Sufletul trebuia să se reculeagă la începutul zilei şi să rămână virgin pentru lecţia de dimineaţă. În pădurea sacră se grupau toţi în jurul maestrului sau a interpreţilor săi şi lecţia se prelungea la umbra copacilor vârstnici sau a porticurilor. La prânz se făcea o rugăciune adresată eroilor, spiritelor binevoitoare. Tradiţia esoterică susţinea că spiritele bune preferă să se apropie de pământ în strălucirea razelor solare, în timp ce spiritele rele bântuie întunericul şi se răspândesc în atmosferă odată cu venirea nopţii. Prânzul frugal se compunea în general din pâine, miere şi măsline. După-amiaza era consacrată exerciţiilor de gimnastică, apoi studiului, meditaţiei şi exerciţiului mintal asupra lecţiei de dimineaţă. După apusul soarelui se făcea o rugăciune în comun, se cânta un imn zeilor cosmogonici, lui Jupiter celest, Minervei Providenţa, Dianei, protectoarea morţilor. În acest timp, storaxul, mana sau tămâia ardeau pe altarul în aer liber, iar imnul înmiresmat urca uşor în crepuscul, în timp ce primele stele străpungeau palul azur. Ziua se termina cu cina, după care cel mai tânăr dintre discipoli făcea o lectură comentată

apoi de cel mai vârstnic.

Astfel se scurgea o zi a discipolilor lui Pitagora, limpede precum un izvor, senină ca o dimineaţă fără nori. Anul îşi urma ciclurile după marile sărbători astronomice. Astfel, întoarcerea lui Apollo hyperboreanul şi serbarea misterelor lui Ceres îi aduceau la un loc pe iniţiaţii de toate gradele, bărbaţi şi femei. Se puteau vedea acum tinere cântând la lire de fildeş, femei măritate în pepluri purpurii şi galbene cântând în coruri, acompaniate de soliste, alternativ, cu mişcarea armonioasă a strofei şi antistrofei, pe care le va imita mai târziu tragedia. În toiul acestor mari serbări, la care divinitatea părea prezentă prin graţia formelor şi a mişcărilor, în melodia incisivă a corurilor, novicele trăia un presentiment al forţelor oculte, al legilor atotputernice ale universului animat, ale cerului profund şi transparent. Căsătoriile şi riturile funebre aveau un caracter mai intim, dar nu mai puţin solemn. Ceremonii originale erau organizate pentru a şoca imaginaţia. Atunci când un novice părăsea voluntar institutul pentru a-şi relua viaţa laică, atunci când un discipol trăda un secret al doctrinei, ceea ce nu s-a întâmplat decât o singură dată, iniţiaţii îi ridicau un mormânt în incinta consacrată, ca şi cum acesta ar fi fost mort. Maestrul spunea: „Este mai mort decât cei morţi, pentru că s-a reîntors la viaţa cea rea; trupul său se plimbă printre oameni, dar sufletul său este mort; să îl plângem acum”. Iar mormântul ridicat unui om viu îl teroriza pe acesta ca propria sa fantomă şi ca o prevestire sinistră.

al doilea grad – purificarea1

Numerele – Teogonia

Era o zi fericită, „o zi de aur”, aşa cum spuneau anticii, cea în care Pitagora îl primea pe novice în locuinţa sa şi îl accepta cu solemnitate printre discipoli. Apoi tânărul intra într-un raport urmărit şi direct cu maestrul; pătrundea în curtea interioară a locuinţei sale, rezervată

celor apropiaţi. De aici numele de *esoterici* (cei din interior), prin opoziţie cu *exoterici* (cei din afară). Începea adevărata iniţiere.

Această revelaţie consta într-o expunere completă şi raţională a doctrinei oculte, de la primele principii conţinute în ştiinţa misterioasă a numerelor şi până la ultimele consecinţe ale evoluţiei universale, la destinele şi finalităţile supreme ale divinei Psyche, ale sufletului uman. Această ştiinţă a numerelor era cunoscută sub diverse nume în templele din Egipt şi Asia. Pentru că reprezenta cheia oricărei doctrine, era ascunsă cu multă grijă vulgului. Cifrele, literele, figurile geometrice sau reprezentările umane, care serveau drept semne pentru această algebră a lumii oculte, nu erau înţelese decât de iniţiat. Nu dezvăluia sensul adepţilor decât după ce depuneau jurământul tăcerii. Pitagora a formulat această ştiinţă într-o carte numită: *hieros logos*, cuvântul sacru. Cartea nu a ajuns până la noi, dar în scrierile posterioare ale pitagoricilor Philolaus, Architas şi Hierocles, în dialogurile lui Platon, în tratatele lui Aristotel, ale lui Porfirios şi lamblichos regăsim principiile ei. Dacă au rămas nişte mistere pentru filosofii moderni este pentru că sensul şi deschiderea lor nu pot fi înţelese decât prin comparaţie cu toate doctrinele esoterice ale Orientului.

Pitagora îi numea pe discipolii săi matematicieni, pentru că învăţământul său superior începea prin doctrina numerelor. Dar această matematică sacră sau ştiinţă a principiilor era în acelaşi timp mai transcendentă şi mai vie decât matematica profană, singura cunoscută de către savanţii şi filosofii noştri. NUMĂRUL nu era considerat în concepţia lui Pitagora o cantitate abstractă, ci o virtute intrinsecă şi activă a UNULUI suprem, a lui Dumnezeu, sursă a armoniei universale. Ştiinţa *numerelor* era cea a forţelor vii, *a facultăţilor divine* în acţiune în lumi şi în om, în macrocosmos şi în microcosmos... Pătrunzându-le,

distingându-le şi explicându-le jocul, Pitagora făcea deci cel puţin o teogonie sau o teologie raţională.

O teologie veritabilă trebuia să ofere principiile tuturor ştiinţelor. Ea nu va fi ştiinţa lui Dumnezeu decât dacă reflectă unitatea şi înlănţuirea ştiinţelor naturii. Nu îşi merită numele decât cu condiţia ca organul şi sinteza tuturor celorlalte să fie constituite. Ori iată care este rolul pe care îl juca în templele egiptene ştiinţa verbului sacru, formulată şi precizată de Pitagora sub numele de ştiinţă a numerelor. Ea avea pretenţia de a oferi cheia fiinţei, a ştiinţei şi a vieţii. Adeptul, ghidat de maestrul său, trebuia să înceapă prin a contempla principiile prin propria sa inteligenţă, înainte de a urma multiplele aplicaţii în imensitatea concentrică a sferelor evoluţiei.

Un poet modern a presimţit acest adevăr, atunci când îl face pe Faust să transcendă la *Maici* pentru a da viaţă fantomei Hellenei. Faust deţine cheia magică, pământul se surpă sub picioarele sale, îl apucă ameţeala, se scufundă în vidul spaţiilor. În fine, ajunge la Maici, care veghează asupra formelor originare ale marelui tot şi fac să ţâşnească fiinţele din matricea arhetipurilor. Maicile sunt numerele lui Pitagora, forţele divine ale lumii. Poetul ne-a redat fiorul propriei sale gândiri în faţa saltului în abisurile insondabilului. Pentru iniţiatul antic, în care vederea directă a inteligenţei se trezea puţin câte puţin, ca un simţ nou, această revelaţie interioară părea mai curând o ascensiune în marele soare incandescent al adevărului, de unde contempla în plenitudinea luminii fiinţele şi formele, proiectate în vârtejul vieţilor printr-o iradiere vertiginoasă.

Nu se ajungea într-o singură zi la această posesie interioară a adevărului, în care omul realizează viaţa universală prin concentrarea facultăţilor sale. Trebuiau ani de exerciţiu, punerea de acord atât de dificilă a inteligenţei şi voinţei. Înainte de a manevra cuvântul creator – şi cât de puţini reuşesc! – trebuia să înveţi să silabiseşti verbul

sacru, literă cu literă, silabă cu silabă.

Pitagora avea obiceiul să ofere aceste învăţăminte în templul Muzelor. Magistraţii Crotonei dăduseră poruncă să fie ridicat, la cererea expresă şi la indicaţiile sale, în apropierea propriei locuinţe, într-o grădină închisă. Discipolii de gradul al doilea erau acceptaţi aici, singuri cu maestrul. În interiorul templului circular se vedeau cele nouă muze din marmură. În mijlocul lui veghea Hestia acoperită cu un văl, solemnă şi misterioasă. Cu mâna stângă proteja flacăra unui cămin, cu mâna dreaptă arăta spre cer. La greci, ca şi la romani, Hestia sau Vesta este paznicul principiului divin prezent în toate. Conştiinţă a focului sacru, ea îşi are altarul în templul din Delfi, în Prytanea din Atena şi în cea mai neînsemnată dintre gospodării. În sanctuarul lui Pitagora simboliza ştiinţa divină şi centrală sau teogonia. În jurul ei, muzele esoterice purtau, în afara numelor lor tradiţionale şi mitologice, numele ştiinţelor oculte şi ale artelor sacre pe care le păzeau. *Urania* era protectoarea astronomiei şi astrologiei; *Polhymnia*, a ştiinţei sufletelor în celălaltă viaţă şi arta divinaţiei; *Melpomena*, cu masca sa tragică, a ştiinţei vieţii şi morţii, a transformărilor şi renaşterilor. Aceste trei muze superioare constituiau împreună cosmogonia sau fizica celestă. *Calliope*, *Clio* şi *Euterpe* prezidau ştiinţa omului sau psihologia cu artele sale corespondente: medicina, magia, morală. Ultimul grup: *Terpsichora*, *Erato* şi *Talia*, cuprindea fizica terestră, ştiinţa elementelor, a pietrelor, a plantelor şi a animalelor.

Astfel, de prima dată, organismul ştiinţelor, copiat pe organismul universului, îi apărea discipolului în cercul viu al muzelor iluminate de flacăra divină.

După ce-şi conducea discipolii în micul sanctuar, Pitagora deschidea cartea verbului şi începea predarea învăţămintelor sale esoterice.

„Aceste muze, spunea el, nu sunt decât înfăţişările

terestre ale puterilor divine ale căror imaterialitate şi sublimă frumuseţe le veţi contempla în voi înşivă. La fel cum ele stau cu ochii pe focul Hestiei din care emană şi care le dă mişcarea, ritmul şi melodia – la fel voi trebuie să vă cufundaţi în focul central al universului, în spiritul divin, pentru a vă răspândi cu el în manifestările sale vizibile”. Atunci, cu o mână puternică şi curajoasă, Pitagora îi ridica pe discipolii săi în lumea formelor şi a realităţilor; anula spaţiul şi timpul şi îi ducea cu el în *marea monadă*, în esenţa fiinţei necreate.

Pitagora o numea unul primar, compus din armonie, focul masculin care traversează totul, spiritul care se pune în mişcare prin el însuşi, Indivizibilul şi marele nemanifestat, ale cărui lumi efemere se manifestă în gândirea creatoare, unicul, eternul, imuabilul, ascuns sub multitudinea lucrurilor trecătoare şi schimbătoare. „Esenţa în sine se refuză omului, spunea pitagoricul Philolaus. El nu cunoaşte decât lucrurile din această lume în care finitul se combină cu infinitul. Şi cum ar putea să le cunoască? Pentru că există între el şi lucruri o armonie, un raport, un principiu comun şi acest principiu le este oferit de Cel unic, cel care le dă, simultan cu esenţa lor, măsura şi inteligibilitatea. El este măsura comună a obiectului şi subiectului, raţiunea lucrurilor prin care sufletul participă la raţiunea ultimă a Celui unic.”[93] Dar cum să te apropii de El, de ffiinţa imperceptibilă? L-a văzut cineva vreodată pe

93 În matematicile transcendente se demonstrează algebric faptul că zero înmulţit cu Infinitul este egal cu Cel unic. Zero în ordinea ideilor absolute semnifică fiinţa nedeterminată. infinitul, eternul în limbajul templelor, este reprezentat printr-un cerc sau printr-un şarpe care îşi muşcă coada, care înseamnă infinitul în propria sa mişcare. Or, din moment ce Infinitul este determinabil, el produce toate numerele pe care le convine în marea sa unitate şi pe care le guvernează într-o armonie perfectă. Acesta este sensul transcendent al primei probleme de teogonie pitagorică, raţiunea care face ca marea monadă să convină toate micile monade şi ca toate numerele să ţ>â0nească din marea unitate în mişcare.

stăpânul timpurilor, sufletul sorilor, sursa inteligenţelor? Nu; şi doar prin contopirea cu el se poate pătrunde esenţa sa. El este asemănător unui foc invizibil aflat în centrul universului, a cărui flacără agilă circulă în toate lumile şi îi mişcă circumferinţa. Maestrul a mai adăugat că opera de iniţiere înseamnă apropierea de marea fiinţă, prin asemănarea cu ea, printr-un grad de perfecţionare cât mai înalt, prin dominarea lucrurilor cu ajutorul inteligenţei, devenind astfel *activ* ca ea şi nu *pasiv* ca el. „Propria voastră fiinţă, sufletul vostru nu este el oare un microcosmos, un mic univers? Dar el este plin de furtuni şi discordii. Ei bine, trebuie să realizaţi unitatea în armonie. Atunci, doar atunci, Dumnezeu va coborî în conştiinţa voastră, atunci veţi lua parte la exercitarea puterii sale şi veţi fi prin propria voastră voinţă piatra căminului, altarul Hestiei, tronul lui Jupiter!”

Dumnezeu, substanţa indivizibilă, are deci ca număr unitatea care conţine Infinitul, ca nume, pe cel al tatălui, al creatorului sau al eternului masculin, ca semn, focul viu, simbol al spiritului, esenţă a totului. Iată primul principiu.

Dar facultăţile divine tremură în faţa lotusului mistic pe care iniţiatul egiptean, culcat în mormântul său, îl vede înflorind din noaptea neagră. Mai întâi nu este decât un punct strălucitor, apoi se deschide ca o floare şi centrul incandescent înfloreşte ca un trandafir de lumină cu o mie de frunze.

Pitagora spunea că marea monadă acţionează ca o *Diadă* creatoare. Din moment ce Dumnezeu se manifestă, el este dublu; esenţa indivizibilă şi substanţa divizibilă; principiul masculin activ, animator şi principiul feminin, pasiv, sau materia plastică animată. Diada reprezenta deci uniunea eternului masculin şi a eternului feminin în Dumnezeu, cele două facultăţi divine esenţiale şi corespondente. Orfeu exprimase în mod poetic această idee în următorul vers:

Jupiter este soţul şi *soaţa divină*.

Toate doctrinele politeiste au fost intuitiv conştiente de idee, reprezentând divinitatea când sub formă masculină, când sub formă feminină.

Şi această natură vie, eternă, această mare soţie a lui Dumnezeu, nu este doar natura terestră, ci şi natura celestă invizibilă ochilor noştri de materie, sufletul lumii, lumina primordială, rând pe rând Maia, Isis şi Cybela, care, vibrând mai întâi sub impulsul divin, cuprinde esenţele tuturor sufletelor, tipurile spirituale ale tuturor fiinţelor. Apoi este vorba de Demetra, pământul viu şi toate pământurile cu trupurile pe care le închide în ea, în care aceste suflete vin să se încarneze. Apoi este femeia, tovarăşa bărbatului. În umanitate, femeia reprezintă natura, iar imaginea perfectă a lui Dumnezeu nu este doar bărbatul, ci bărbatul şi femeia. De aici invincibilitatea lor, atracţie seducătoare şi fatală; de aici beţia şi Iubirea, care ascunde visul creaţiilor infinite şi obscurul presentiment că eternul masculin şi eternul feminin se bucură de o uniune perfectă în sânul lui Dumnezeu. „Onoare deci femeii, pe pământ şi în cer, spunea Pitagora alături de toţi iniţiaţii antici; ea ne face să înţelegem această mare femeie, natura. Să fie imaginea sa sacrificată şi să ne ajute să urcăm treptat până la marele suflet al lumii, care procreează, conservă şi înnoieşte, până la divina Cybela, care trage după ea poporul sufletelor sub mantaua sa de lumină”.

Monada reprezintă esenţa lui Dumnezeu, Diada, facultatea generatoare şi reproductivă. Aceasta generează lumea, răspândirea invizibilă a lui Dumnezeu în spaţiu şi timp. Ori lumea reală este triplă. Căci tot aşa cum omul se compune din trei elemente distincte, dar contopite unul în altul, trup, suflet şi spirit; tot aşa universul este divizat în trei sfere concentrice: lumea naturală, lumea umană şi lumea divină. *Triada* sau *legea ternarului* este deci legea

constitutivă a lucrurilor şi adevărata cheie a vieţii. Ea se regăseşte în toate gradele scării vieţii, de la constituirea celulei organice, prin formarea fiziologică a corpului animal, funcţionarea sistemului sanguin şi a sistemului cerebro-spinal, până la constituirea hiperfizică a omului, a universului şi a lui Dumnezeu. Triada deschide, ca un pergament, spiritului uimit structura internă a universului; arată corespondenţele infinite ale macrocosmosului şi microcosmosului. Ea acţionează ca o lumină care trece în lucruri pentru a le face transparente şi face să lucească lumile mici şi mari, ca tot atâtea latenţe magice.

Să explicăm această lege prin corespondenţa esenţială a omului şi universului.

Pitagora admitea că spiritul omului sau intelectul îşi trage de la Dumnezeu natura nemuritoare, invizibilă, absolut activă. Căci spiritul este cel care se pune în mişcare pe el însuşi. El numea trupul partea sa muritoare, divizibilă şi pasivă. Credea că ceea ce noi numim *suflet* este strâns legat de spirit, dar format dintr-un al treilea element intermediar care provine din *fluidul cosmic*. Sufletul se aseamănă deci unui corp eteric pe care spiritul şi-l ţese şi şi-l construieşte pentru sine. Fără acest corp eteric, corpul material nu ar putea fi pus în mişcare şi nu ar fi decât o masă inertă şi lipsită de viaţă[94]. Sufletul are o formă asemănătoare trupului pe care îl ţine în viaţă şi îi supravieţuieşte acestuia după disoluţia sau moartea sa. El devine atunci, după expresia lui Pitagora, reluată de Platon, *carul subtil* care ridică spiritul spre sferele divine sau îl lasă să cadă din nou în regiunile tenebroase ale materiei, după cum este el, mai rău sau mai bun. Or, constituirea şi evoluţia omului se repetă în nişte cercuri crescătoare pe toată scara fiinţelor şi în toate sferele. Aşa cum în umană Psyche se dă o luptă între spiritul care o

94 Doctrină identică la sfântul Paul Iniţiatul, care vorbeşte despre corpul spiritual.

atrage şi trupul care o reţine, la fel umanitatea evoluează între lumea naturală şi cea animală, în care se cufundă prin rădăcini terestre, şi lumea divină a spiritelor pure, în care se află sursa ei celestă şi spre care tinde să se ridice. Şi ceea ce se petrece în umanitate se petrece pe toate pământurile şi în toate sistemele solare, în proporţii mereu diferite, în moduri mereu noi. Extindeţi cercul până la infinit şi, dacă puteţi, îmbrăţişaţi lumile fără limită printr-un singur concept. Ce veţi găsi aici? Gândirea creatoare, fluidul astral şi lumile în evoluţie: spiritul, sufletul şi trupul divinităţii. Ridicând văl după văl şi cercetând facultăţile acestei divinităţi, veţi găsi aici Triada şi Diada învăluindu-se în profunzimea întunecată a Monadei ca o eflorescenţă de stele în abisurile imensităţii.

După această expunere rapidă ne putem da seama de importanţa capitală pe care o atribuia Pitagora legii ternarului. Se poate spune că ea formează piatra unghiulară a ştiinţei esoterice. Toţi marii iniţiatori religioşi au avut conştiinţa acesteia, toţi teozofii au presimţit-o. Un oracol al lui Zoroastru spune:

Numărul trei domneşte peste tot în univers
Şi monada este principiul său.

Meritul incomparabil al lui Pitagora este de a o formula cu limpezimea spiritul grec. El a făcut din ea centrul teogoniei sale şi fundamentul ştiinţelor. Deja voalată în scrierile esoterice ale lui Platon, dar absolut de neînţeles pentru filosofii posterităţii, această concepţie nu a fost pătrunsă, în timpurile moderne, decât de câţiva iniţiaţi în ştiinţele oculte[95]. Se vede începând chiar de acum ce bază largă şi solidă oferea legea ternarului universal clasificării ştiinţelor, edificării cosmogoniei şi

95 Pe primul plan al acestora trebuie să-l situăm pe Fabre d'Olivet (Vers dorés de Pythagore). Această concepţie vie a forjelor universului, care îl traversează de sus în jos, nu are nimic de-a face cu speculaţiile vane ale metafizicienilor puri, ca de exemplu teza, antiteza şi sinteza lui Hegel, simple jocuri ale spiritului.

psihologiei.

Aşa cum ternarul universal se concentrează în unitatea lui

Dumnezeu sau în monadă, tot aşa ternarul uman se concentrează în conştiinţa sinelui şi în voinţă, care adună toate facultăţile trupului, sufletului şi spiritului în unitatea sa vie. Ternarul uman şi divin rezumat în monadă constituie *ternarul sacru*. Dar omul nu îşi realizează propria unitate decât într-un mod relativ. Voinţa sa, care acţionează asupra întregii sale fiinţe, nu poate să acţioneze simultan şi complet în cele trei organe ale sale, adică în instinct, în suflet şi în intelect. Universul şi Dumnezeu însuşi nu îi apar decât rând pe rând şi succesiv reflectate prin cele trei oglinzi. – 1. Văzut prin instinct şi prin caleidoscopul simţurilor, Dumnezeu este multiplu şi infinit precum manifestările sale. De aici, politeismul, în care numărul zeilor nu este limitat. – 2. Văzut prin spiritul raţional, Dumnezeu este dublu, adică spirit şi materie. De aici dualismul lui Zoroastru, al maniheenilor şi al multor altor religii. – 3. Văzut prin intelectul pur, este triplu, adică: spirit, suflet şi corp, în toate manifestările universului. De aici, cultele trinitare ale Indiei (Brahma, Vișņu, Śiva) şi trinitatea însăşi a creştinismului (Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh). – 4. Conceput prin voinţa care rezumă totul, Dumnezeu este unic şi avem modelul monoteismului ermetic al lui Moise în toată rigoarea sa. Aici, mai multă personificare, mai multă încarnare; ieşim din universul vizibil şi intrăm în absolut. Eternul domneşte singur asupra lumii reduse la nimicnicie. Diversitatea religiilor provine deci din acest fapt, că omul nu realizează divinitatea decât prin propria sa fiinţă, care este relativă şi finită, în timp ce Dumnezeu realizează în orice clipă unitatea celor trei lumi în armonia universală.

Această ultimă aplicaţie ar putea demonstra ea singură adevărul oarecum magic al *tetragramei* în ordinea

ideilor. Nu numai că s-ar putea regăsi aici principiile ştiinţelor, legea fiinţelor şi modul lor de evoluţie, ci şi raţiunea diversităţii şi unităţii lor superioare. Era într-adevăr cheia universului. De aici, entuziasmul cu care Lysis vorbeşte în *Versurile aurite*. Putem înţelege acum de ce pitagoricii jurau pe acest mare simbol:

Jur pe cel care a gravat în inimile noastre
Tetrada sacră, imens şi pur simbol.
Sursă a naturii şi model al zeilor.

Pitagora a dus mult mai departe învăţămintele despre numere. În fiecare dintre ele, definea un principiu, o lege, o forţă activă a universului. Spunea însă că principiile esenţiale sunt conţinute în primele patru numere, pentru că toate celelalte se obţin din adunarea şi înmulţirea acestora. Tot aşa, infinita varietate a fiinţelor care compun universul este produsă prin combinarea a trei forţe primordiale: materie, suflet, spirit, sub impulsul creator al unităţii divine, care le contopeşte şi le disociază, le concentrează şi le dă impulsul vieţii. La fel ca principalii maeştri ai ştiinţei esoterice, Pitagora a acordat o mare importanţă *numărului şapte* şi *numărului zece*. Şapte fiind compus din trei şi patru, simbolizează uniunea omului şi a divinităţii. Aceasta este cifra adepţilor, a marilor iniţiaţi şi, de vreme ce exprimă realizarea completă în toate sferele prin cele şapte grade, reprezintă legea evoluţiei. Numărul zece, format din adunarea primelor patru şi conţinându-l pe cel precedent, este numărul perfect prin excelenţă, din moment ce reprezintă toate principiile divinităţii evoluate şi reunite într-o nouă unitate.

Încheindu-şi învăţămintele teogonice, Pitagora le arăta discipolilor săi cele nouă muze, personificarea ştiinţelor grupate trei câte trei, prezidând triplului ternar evoluat în nouă lumi şi formând, odată cu Hestia, ştiinţa divină, paznic al focului primordial, *decada sacră*.

al treilea grad – perfecţiunea1

Cosmogonie şi *psihologie*. *Evoluţia sufletului*

Discipolul primise de la maestrul său principiile ştiinţei. Această primă iniţiere făcuse să cadă toate straturile groase de materie care îi acopereau ochii spiritului. Rupând vălul strălucitor al mitologiei, îl smulsese lumii vizibile pentru a-l arunca fără speranţă în spaţiile nemărginite şi în soarele inteligenţei, de unde adevărul iradiază deasupra celor trei lumi, dar ştiinţa numerelor nu reprezenta decât preambulul marii iniţieri. Înarmat cu aceste principii, trebuie să coboare acum din înălţimile absolutului în profunzimile naturii pentru a regăsi aici gândirea divină în formarea lucrurilor şi în evoluţia sufletului. Cosmogonia şi psihologia esoterice încercau să dezlege cele mai mari mistere ale vieţii, secretele periculoase şi cu invidie păstrate de ştiinţele şi artele oculte. La fel, Pitagora prefera să-şi ţină aceste lecţii departe de lumina zilei profane, noaptea, pe malul mării, pe terasele templelor lui Ceres, în murmurul liniştitor al Mării Ioniene, având o cadenţă melodioasă, sub fosforescenţele îndepărtate ale cosmosului înstelat; sau în criptele sanctuarului, unde lămpile egiptene cu naft răspândeau o lumină uniformă şi blândă. Femeile iniţiate asistau la aceste reuniuni nocturne. Uneori, preoţii sau preotesele sosiţi din Delfi sau Eleusis veneau să confirme învăţămintele maestrului, povestind experienţe trăite de ei sau prin cuvântul lucid al somnului clarvăzător.

Evoluţia materială şi evoluţia spirituală a lumii sunt două mişcări inverse, dar paralele şi concordante pe toată scara fiinţei. Una nu se explică decât prin cealaltă şi, ca un ansamblu, explică lumea. Evoluţia materială reprezintă manifestarea lui Dumnezeu în materie prin sufletul lumii care o lucrează. Evoluţia spirituală reprezintă elaborarea conştiinţei în monadele individuale şi încercările lor de a ajunge, prin ciclul vieţilor, la spiritul divin din care emană. A vedea universul din punct de vedere fizic sau din punct

de vedere spiritual nu înseamnă a lua în considerare un obiect diferit, ci a privi lumea prin cele două extremităţi diferite. Din punct de vedere terestru, explicaţia raţională a lumii trebuie să înceapă cu evoluţia materială, din moment ce ne apare în acest fel, dar, făcându-ne să vedem opera spiritului universal în materie şi să urmărim dezvoltarea monadelor individuale, ea conduce, fără să ne dăm seama, la punctul de vedere spiritual şi ne face să trecem din *exteriorul* în *interiorul* lucrurilor, de la o extremitate a lumii la cealaltă.

Astfel proceda Pitagora care considera universul ca pe o fiinţă vie, animată de un suflet mare şi înzestrată cu o mare inteligenţă. A doua parte a învăţământului său începea cu cosmogonia.

Dacă am ţine cont de diviziunile bolţii cereşti, pe care le găsim în fragmentele exoterice ale discipolilor pitagorici, această astronomie ar fi asemănătoare astronomiei lui Ptolemeu, pământul imobil şi soarele care se învârte în jurul său, cu planetele şi întregul cer. Dar principiul însuşi al acestei astronomii ne avertizează că ea este pur simbolică. În centrul universului său, Pitagora situează focul (soarele nefiind decât o reflectare a acestuia). Or, în tot esoterismul Orientului, focul este semnul reprezentativ al spiritului, al conştiinţei divine, universale. Ceea ce filosofii noştri consideră în general ca fiind fizica lui Pitagora şi Platon, nu este deci altceva decât o descriere imagistică a filosofiilor secrete, pe cât de luminoase pentru iniţiaţi, pe atât de impenetrabile vulgului, încât a fost luată pur şi simplu drept fizică. Să căutăm deci în aceasta un fel de cosmografie a vieţii sufletelor şi nu altceva. Regiunea sublunară desenează sfera în care se exercită atracţia terestră şi se numeşte *cerc al generaţiilor*. Iniţiaţii înţelegeau prin aceasta că pământul este pentru noi regiunea vieţii trupeşti. Aici au loc toate operaţiile care însoţesc încarnarea şi părăsirea

vieţii corporale a sufletelor. Sfera celor şase planete şi a soarelui răspund unor categorii ascendente a spiritelor. Olimpul, conceput ca o sferă în continuă mişcare, este numit *cerul celor imuabili*, pentru că este asimilat sferei sufletelor perfecte. Această astronomie copilărească cuprinde deci o concepţie despre universul spiritual.

Toate argumentele ne fac să credem că anticii iniţiaţi şi Pitagora, în special, avea despre universul fizic noţiuni mult mai corecte. Aristotel afirmă cu certitudine că pitagoricii credeau în mişcarea pământului în jurul soarelui. Copernic afirmă că ideea de rotaţie a pământului în jurul axei sale i-a venit citind, la Cicero, că un anumit Hycetas din Syracusa vorbise de mişcarea diurnă a pământului. Discipolilor săi de gradul al treilea Pitagora le povestea despre dubla mişcare a pământului. Fără a putea face măsurătorile exacte pe care le permite ştiinţa modernă, el ştia, asemenea preoţilor din Memfis, că planetele care se desprinseseră din soare se învârteau în jurul lui; că stelele sunt tot atâtea sisteme solare guvernate de aceleaşi legi care îl guvernează pe al nostru şi că fiecare dintre acestea îşi are rangul său în imensul univers. El mai ştia că fiecare lume solară formează un mic univers, care îşi are corespondenţa în lumea spirituală şi propriul său cer. Planetele aveau rolul de a-i marca scara. Aceste noţiuni, care ar fi bulversat mitologia populară şi pe care mulţimea ar fi considerat-o drept sacrilegiu, nu erau niciodată încredinţate scrierii vulgare. Nu erau predate decât sub pecetea celui mai strict secret[96].

---

96 Anumite definirii ciudate, sub forma unei metafore, care ne-au fost transmise şi care provin din învăţămintele secrete ale maestrului, lasă să decurgă din ele, în sensul lor ocult, concepţia grandioasă pe care o avea Pitagora despre Kosmos. Vorbind despre constelaţii, el a numit Ursa Mică şi Ursa Mare: mâinile Rhéa- Kybelei. Ori Rhéa-Kybela reprezintă în sens ezoteric lumina astrală în mişcare, soaţa divină a focului universal sau a spiritului creator, care, prin concentrarea în sistemele solare, atrage esenţele imateriale ale fiinţelor, le prinde şi le

Universul vizibil, spunea Pitagora, cerul cu toate stelele sale nu este decât o formă trecătoare a sufletului lumii, a marelui Maia, care concentrează materia împrăştiată în spaţiile infinite, apoi o disipă şi o presară în chip de fluid cosmic imponderabil. Fiecare turbion solar posedă o parte din acest suflet universal, care evoluează în sânul său timp de milioane de secole, cu o forţă de impuls şi o măsură specială. Cât despre puteri, regnuri, specii şi suflete vii, care vor apărea succesiv în astrele acestei mici lumi, ele vin de la Dumnezeu, descind de la Tatăl; adică emană dintr-o ordine spirituală imuabilă şi superioară şi dintr-o evoluţie materială anterioară, adică dintr-un sistem solar stins. Dintre aceste puteri invizibile, unele, absolut nemuritoare, guvernează formarea acestei lumi, altele îi aşteaptă procrearea în somnul cosmic sau în visul divin, pentru a intra în rândul generaţiilor vizibile, după rangul lor şi legea eternă. Totuşi, sufletul solar şi focul său central care mişcă direct marea monadă prelucrează materia în fuziune. Planetele sunt fiicele soarelui. Fiecare dintre ele, elaborată prin forţele de atracţie şi rotaţie inerente materiei, este înzestrată cu un suflet semiconştient, desprins din sufletul solar, având un caracter aparte şi rolul său deosebit în evoluţie. Cum fiecare planetă este o expresie diferită a gândirii lui Dumnezeu, cum ea exercită o funcţie specială în lanţul planetar, înţelepţii antici au identificat numele planetelor cu cele ale marilor zei care reprezentau facultăţile divine în acţiune în univers.

Cele *patru elemente* din care au luat naştere astrele şi toate fiinţele desemnează patru stări progresive ale materiei. Prima, fiind mai densă şi mai grosieră, este cea mai refractară spiritului; ultima, fiind mai rafinată, arată o mare afinitate pentru acesta. *Pământul* reprezintă starea

---

face să intre în vârtejul vieţilor. Astfel, el numea planetele câinii Proserpinei, pentru că ea păzeşte şi ţine încătuşate sufletele încarnate, aşa cum Cerberul mitologic păzeşte

solidă; *apa*, starea lichidă; *aerul*, starea gazoasă; *focul*, starea imponderabilă. Cel de-al cincilea element, *eterul*, reprezintă o stare a materiei atât de subtilă şi vivace, încât nu mai este atomică şi înzestrată cu puterea de pătrundere universală. Acesta este fluidul cosmic originar, lumina astrală sau sufletul lumii.

Pitagora le vorbea apoi discipolilor săi despre Egipt şi Asia. El ştia că pământul în fuziune fusese înconjurat de mult de o atmosferă gazoasă, care, lichefiată de răcirea sa treptată, dusese la formarea mărilor. După obicieul său, rezuma în mod metaforic această idee, spunând că mările erau produse de *lacrimile lui Saturn* (în timpul cosmic).

Dar iată că apar regnurile şi germenii invizibili, plutind în *aura* subtilă a pământului, învârtejindu-se în roba sa gazoasă, atraşi în sânul profund al mărilor şi pe primele continente care au luat naştere. Lumile vegetală şi animală, încă amestecate, apar aproape în acelaşi timp. Doctrina esoterică admite transformarea speciilor animale, nu doar după legea secundară a *selecţiei*, ci şi după legea primară a *fecundării* pământului de către puterile celeste şi a tuturor fiinţelor vii de către principii inteligibile şi forţe invizibile. Când o nouă specie apare pe glob, înseamnă că o rasă de suflete de o factură superioară se încarnează la un moment dat în descendenţii vechii specii, pentru a o face să urce pe scara evoluţiei, remodelând-o şi transformând-o după imaginea sa. Astfel, doctrina esoterică explică apariţia omului pe Pământ. Din punctul de vedere al evoluţiei terestre, omul este ultima ramură şi încoronarea tuturor speciilor anterioare. Dar acest punct de vedere nu este suficient pentru a explica intrarea sa pe o scenă aşa cum nu este suficient pentru a explica apariţia primei alge sau a primului crustaceu pe fundul oceanelor. Toate aceste creaţii succesive presupun, asemenea fiecărei naşteri în parte, fecundarea pământului de puterile invizibile care creează viaţa. Aceea a omului presupune

dominaţia anterioară a umanităţii celestecare prezidă ecloziunea umanităţii terestre şi îi trimite, ca undele unei maree formidabile, noi torenţi de suflete, care se încarnează în coastele sale şi fac să strălucească primele raze ale unei zile divine în această fiinţă luminată de animalitate şi forţată să se lupte cu toate puterile naturii pentru a trăi.

Pitagora, instruit în templele Egiptului, avea noţiuni precise asupra marilor revoluţii ale globului. Doctrina indiană şi egipteană avea cunoştinţă despre existenţa vechiului continent austral, care fusese leagănul rasei roşii şi cel al unei puternice civilizaţii, numită a atlanţilor de greci. Ea atribuia naşterea şi imersiunea alternative ale continentelor oscilaţiei polilor şi admitea că umanitatea traversase astfel şase potopuri. Fiecare ciclu interdiluvian aduce predominanţa uneia dintre marile rase ale umanităţii. În toiul eclipselor parţiale ale civilizaţiei şi ale facultăţilor umane, există o mişcare generală ascendentă.

Iată deci umanitatea constituită şi rasele lansate în cursa lor, printre cataclismele de pe glob. Dar de pe acest glob pe care îl considerăm, de la naşterea noastră, baza imuabilă a lumii, care pluteşte ea însăşi prin spaţiu, pe aceste continente care se formează din mări pentru a dispărea din nou, în mijlocul acestor popoare care se sting, al acestor civilizaţii care se prăbuşesc, care este marele, sfâşietorul, eternul mister? Este marea problemă interioară, cea a fiecăruia dintre noi şi a tuturor, este problema sufletului, care descoperă în el însuşi un abis tenebros şi luminos, care se priveşte cu un amestec de farmec şi spaimă şi îşi spune: „Nu sunt din această lume, căci aceasta nu ajunge pentru a mă explica. Eu nu vin de pe pământ; merg în altă parte. Dar unde?” Este misterul lui Psyche, care le cuprinde pe toate celelalte.

Cosmogonia lumii vizibile, spunea Pitagora, ne-a condus la istoria pământului şi aceasta, la misterul

sufletului uman. Cu el, noi atingem sanctuarul sanctuarelor, arcanul arcanelor. Conştiinţa sa o dată trezită, sufletul devine pentru ea cel mai uimitor spectacol. Dar această conştiinţă în sine nu este decât suprafaţa iluminată a fiinţei, în care ea bănuieşte existenţa unor abisuri obscure şi insondabile. În profunzimea sa necunoscută, divina Psyche contemplă cu o privire fascinată toate vieţile şi toate lumile: trecutul, prezentul, viitorul contopite în eternitate. „Cunoaşte-te pe tine însuţi şi vei cunoaşte universul zeilor”. Iată secretul înţelepţilor iniţiaţi. Dar pentru a pătrunde prin această uşă îngustă în imensitatea universului invizibil, să trezim în noi viaţa directă a sufletului purificat şi să ne înarmăm cu flacăra inteligenţei, a ştiinţei principiilor şi a numerelor sacre.

Pitagora trecea astfel de la cosmogonia psihică la cosmogonia spirituală. După evoluţia pământului, el povestea evoluţia sufletului prin lumi. În afara iniţierii, această doctrină este cunoscută sub numele de *transmigraţie a sufletelor*. Despre nicio altă parte a doctrinei oculte nu s-au bătut mai tare câmpii, astfel încât literatura antică şi cea modernă nu o cunosc decât prin travestiri puerile. Platon însuşi, cel care, dintre toţi filosofii, a contribuit cel mai mult la popularizarea ei, nu a venit decât cu nişte păreri fanteziste şi adesea extravagante, fie pentru că prudenţa, fie pentru că jurămintele l-au împiedicat să spună tot ce ştia despre aceasta. Puţini oameni bănuiesc astăzi că doctrina esoterică ar fi putut avea pentru iniţiaţi un aspect ştiinţific, le-ar fi putut deschide perspective infinite şi i-ar fi oferit sufletului o consolare divină. Doctrina vieţii ascensionale a sufletului prin seria de existenţe este trăsătura comună a tradiţiilor esoterice şi încoronarea teozofiei. Aş mai adăuga faptul că ea are pentru noi o importanţă capitală. Omul respinge astăzi cu acelaşi dispreţ nemurirea abstractă şi vagă a filosofiei şi cerul copilăresc al religiei primare. Şi

totuşi uscăciunea şi neantul materialismului îl înspăimântă. Aspiră în mod inconştient către conştiinţa unei *nemuriri organice*, care răspunde în acelaşi timp exigenţelor raţiunii sale şi nevoilor indestructibile ale sufletului său. Putem înţelege de altfel de ce iniţiaţii religiilor antice, având cunoştinţă despre aceste adevăruri, le-au ţinut secrete. Ele sunt de natură să bulverseze spiritele necultivate. Ele sunt legătura strânsă cu misterele profunde ale generării spirituale, ale sexelor şi ale încarnării, de care depind destinele umanităţii viitoare.

Momentul capital al învăţămintelor esoterice era deci aşteptat cu un fel de freamăt. Prin cuvântul lui Pitagora, ca printr-o lentă incantaţie, materia grea părea că-şi pierde din greutate, lucrurile terestre deveneau transparente, cele ale cerului vizibile spiritului. Sfere aurii şi azurii presărate cu esenţe luminoase îşi desfăşurau orbitele la infinit.

Atunci, discipolii, bărbaţi şi femei, grupaţi în jurul maestrului, într-o parte subterană a templului lui Ceres, numită cripta Proserpinei, ascultau cu emoţie puternică: *istoria celestă a lui Psyche*.

Ce este sufletul omului? O bucăţică din marele suflet al lumii, o scânteie a spiritului divin, o monadă nemuritoare. Dar dacă viitorul său posibil se deschide în splendorile nemăsurate ale conştiinţei divine, misterioasa sa ecloziune îşi are originile în începuturile materiei organizate. Pentru a deveni ceea ce este în umanitatea actuală, ea a trebuit să traverseze toate regnurile naturii, toată scara fiinţelor, dezvoltându-se treptat în ea, printr-o serie de nenumărate existenţe. Spiritul care lucrează în lumi şi condensează materia cosmică în mase enorme se manifestă cu o intensitate diferită şi o concentrare tot mai mare în regnurile succesive ale naturii. Forţă oarbă şi nedesluşită în mineral, individualizată în plante, polarizată în sensibilitatea şi instinctul animalelor, tinde spre monada

conştientă în această lentă elaborare, iar monada elementară este vizibilă în animalul aflat cel mai jos pe scara evolutivă. Sufletul şi spiritul există deci în toate regnurile, deşi doar la stadiul de cantitate infinitezimală în regnurile inferioare. Sufletele care existau în stadiul de germeni în regnurile inferioare sălăşluiesc aici fără a putea ieşi pe perioade mari şi doar după lungi revoluţii cosmice trec la un regn superior şi pe o altă planetă. Tot ce pot face ele în timpul perioadei de viaţă a unei planete este să urce cu câteva specii. Dar unde începe monada? Poate ar trebui să ne întrebăm în ce moment s-a format o nebuloasă sau a strălucit un soare pentru prima dată. Oricum ar fi, ceea ce constituie esenţa oricărui om a trebuit să evolueze milioane de ani printr-un lanţ de planete, de regnuri inferioare şi de existenţe, timp în care s-a păstrat acel principiu individual care îi urmează peste tot. Această individualitate obscură, dar indestructibilă constituie pecetea divină a monadei în care Dumnezeu vrea să se manifeste prin conştiinţă.

Cu cât urcăm mai mult pe scara evolutivă, cu atât monada dezvoltă mai mult principiile latente care se găsesc în ea. Forţa polarizată devine sensibilă, sensibilitatea, instinct, instinctul, inteligenţă. Şi pe măsură ce se aprinde flacăra nesigură a conştiinţei, acest suflet devine mai independent de trup, mai capabil să ducă o existenţă liberă. Sufletul fluid şi nepolarizat al mine-ralelor şi vegetalelor este legat de elementele pământului. Cel al animalelor puternic atras de focul terestru sălăşluieşte aici un anumit timp după ce şi-a părăsit cadavrul, apoi revine la suprafaţa pământului pentru a se reîncarna în specia sa, fără a mai putea vreodată să părăsească straturile joase ale atmosferei. Acestea sunt populate cu suflete elementare sau suflete animale, care îşi au rolul lor în viaţa atmosferică şi o mare influenţă ocultă asupra omului. Sufletul uman este singurul care vine din cer şi se întoarce

aici după moarte. Dar în ce moment din lunga sa existenţă cosmică a devenit sufletul elementar suflet uman? Prin ce creuzet incandescent, prin ce flacără subtilă a trecut pentru a se înălţa? Transformarea nu a fost posibilă într-o perioadă interplanetară decât prin întâlnirea sufletelor umane deja formate într-o mare măsură, care au dezvoltat în sufletul elementar principiul său spiritual şi şi-au imprimat prototipul divin ca o pecete de foc în substanţa sa plastică.

Dar câte călătorii, câte încarnări, câte cicluri planetare mai sunt de parcurs pentru ca sufletul uman astfel format să devină omul pe care îl cunoaştem! După tradiţiile esoterice ale Indiei şi Egiptului, indivizii care formează umanitatea actuală şi-ar fi început existenţa umană pe alte planete, unde materia este mult mai puţin densă decât pe a noastră. Trupul omului era atunci aproape numai vapori, iar încarnările sale, uşoare şi puţin dense. Facultăţile sale de percepţie spirituală directă ar fi fost foarte puternice şi foarte subtile în această primă fază umană; raţiunea şi inteligenţa erau dimpotrivă în stadiul embrionar. În această stare semicorporală, semispirituală, omul vedea spiritele, totul era splendoare şi farmec pentru ochi, muzică pentru urechi. El putea percepe armonia sferelor. Nu gândea, nici nu reflecta; voinţa sa era slabă. Trăia hrănindu-se cu sunete, cu forme şi cu lumină, plutind ca într-un vis de la viaţă la moarte şi din moarte în viaţă. Iată ce numeau discipolii lui Orfeu *cerul lui Saturn*. Nu încarnându-se pe planete din ce în ce mai dense, aşa cum ne spune doctrina lui Hermes, s-a materializat omul. Încarnându-se într-o materie mai grosieră, umanitatea şi-a pierdut simţul spiritual, dar prin lupta din ce în ce mai atroce cu lumea exterioară ea şi-a dezvoltat foarte mult raţiunea, inteligenţa şi voinţa. Pământul este ultima treaptă a acestei adânciri în materie, pe care Moise o numeşte alungarea din paradis şi Orfeu, căderea în cercul

sublunar. De aici omul poate să urce cu greutate într-o serie de existenţe noi şi să-şi redobândească simţurile spirituale, prin exerciţiul liber al intelectului şi al voinţei sale. Doar atunci, spun discipolii lui Hermes şi Orfeu, omul dobândeşte prin *acţiunea* sa conştiinţa şi posesia divinului; doar atunci el devine *fiul lui Dumnezeu*. Iar cei care au purtat acest nume pe pământ au trebuit, înainte să apară printre noi, să coboare şi să urce din nou înspăimântătoarea spirală.

Ce este deci umila Psyche la originea sa? Un suflu trecător, un germen plutitor, o pasăre bătută de vânturi care emigrează dintr-o viaţă în alta. Şi totuşi, din naufragiu în naufragiu, de-a lungul a milioane de ani, a devenit fiica lui Dumnezeu şi nu mai recunoaşte altă patrie decât cerul! Iată de ce poezia greacă, de un simbolism atât de profund şi luminos, a comparat sufletul cu o insectă înaripată, când vierme în pământ, când fluture celest. De câte ori a fost crisalidă şi de câte ori, fluture? Ea nu va şti niciodată, dar simte că are aripi!

Acesta este trecutul vertiginos al sufletului uman, ce ne explică condiţia sa prezentă şi ne permite să-i întrevedem viitorul.

Dar ce se întâmplă cu divina Psyche în viaţa terestră? Dacă ne gândim puţin, e greu de imaginat o situaţie mai ciudată şi mai tragică. De când s-a trezit cu mari eforturi în atmosfera grea a pământului, sufletul îi este înlănţuit în încolăcirile trupului său. Nu trăieşte, nu respiră, nu gândeşte decât prin el; şi totuşi sufletul nu este ea! Pe măsură ce acesta se dezvoltă, simte crescând în ea o lumină uşor tremurătoare, ceva invizibil şi imaterial pe care îl numeşte spiritul *său*, conştiinţa *sa*. Da, omul are sentimentul înnăscut al triplei sale naturi, din moment ce distinge în limbajul său instinctiv trupul de suflet şi sufletul de spirit. Dar sufletul captiv şi chinuit se luptă între cei doi tovarăşi ca în strânsoarea unui şarpe cu mii de

încolăcituri, strigat de un spirit invizibil, dar a cărui prezenţă nu se face simţită decât prin bătaia aripilor şi prin licăriri fugitive. Uneori, acest trup o absoarbe atât de mult, în aşa măsură, încât vede doar prin senzaţiile şi pasiunile sale; se tăvăleşte odată cu el în orgiile sângeroase ale furiei sau în fumul gros al voluptăţilor carnale, până ce se sperie de ea însăşi în tăcerea mormântală a tovarăşului său invizibil. Atunci, atrasă de acesta, se pierde la o astfel de înălţime a gândirii, încât uită de trup, până ce el îi aminteşte de existenţa sa printr-o chemare tiranică. Şi, totuşi, o voce interioară îi spune: între ea şi oaspetele nevăzut legătura este indisolubilă, în timp ce moartea îi va rupe această legătură cu trupul. Dar, clătinându-se între cei doi în lupta sa eternă, sufletul caută în zadar fericirea şi adevărul. În van se caută pe sine în senzaţiile sale trecătoare, în gândurile care fug, în lumea care se schimbă ca un miraj. Negăsind nimic durabil, chinuit, alungat ca o frunză în vânt, se îndoieşte de sine însuşi şi de o lume divină care nu i se relevă decât prin durerea şi neputinţa de a ajunge acolo. Ignoranţa umană este scrisă în contradicţiile pretinşilor înţelepţi, iar tristeţea umană, în setea nemărginită a privirii umane. În fine, oricât de vaste ar fi cunoştinţele sale, naşterea şi moartea îl închid pe om între două limite fatale. Acestea sunt două uşi ale tenebrelor, dincolo de care nu îi mai este dat să vadă nimic. Flacăra vieţii sale se aprinde intrând pe una şi se stinge, ieşind pe cealaltă. Să se întâmple oare la fel şi cu sufletul?

Răspunsurile pe care filosofii le-au dat la această întrebare chinuitoare au fost foarte diferite. Cel al teozofilor iniţiaţi ai tuturor timpurilor este acelaşi în esenţă. Sunt cu toţii de acord cu sentimentul universal şi cu spiritul intim al religiilor. Ele nu au exprimat adevărul decât sub forma superstiţiei sau a simbolurilor. Doctrina esoterică deschide nişte perspective mult mai vaste, iar

afirmaţiile sale sunt în legătură cu legile evoluţiei universale. Iată ceea ce iniţiaţii, instruiţi de tradiţie şi de numeroase experienţe ale vieţii psihice, i-au transmis omului: ceea ce se mişcă în tine, ceea ce numeşti sufletul tău este un *dublu subtil* al trupului care închide în el un spirit nemuritor. Spiritul îşi construieşte şi îşi ţese, prin propriile sale acţiuni, trupul spiritual. Pitagora îl numeşte *carul subtil al sufletului*, pentru că este destinat ridicării sale de pe pământ după moarte. *Acest trup spiritual este organul spiritului*, învelişul său sensibil, instrumentul său volitiv şi serveşte animării trupului care, astfel, ar rămâne inert. În apariţiile muribunzilor sau ale morţilor, acest *dublu* devine vizibil, dar presupune întotdeauna o stare nervoasă specială a vizionarului. Subtilitatea, puterea, perfecţiunea trupului spiritual variază în funcţie de calitatea spiritului pe care îl adăposteşte. Între substanţa sufletelor ţesute în lumina astrală, dar impregnate cu fluidele imponderabile ale pământului şi cerului, există nuanţe mai numeroase, diferenţe mai mari decât între toate trupurile terestre şi toate stările materiei imponderabile. Acest trup astral, deşi mult mai subtil şi superior trupului terestru, nu este nemuritor ca monada pe care o conţine. El este schimbător, se epurează în funcţie de mediul prin care trece. Spiritul îl modelează, îl transformă în continuu după imaginea sa, dar nu îl părăseşte niciodată şi dacă se dezbracă de el puţin câte puţin, face acest lucru înconjurându-se de substanţe tot mai subtile. Iată ce preda Pitagora, care nu concepea entitatea spirituală abstractă, monada fără formă. Spiritul în acţiune în adâncurile cerurilor ca şi pe pământ trebuie să aibă un organ; acest organ este sufletul viu, bestial sau sublim, obscur sau luminos, dar având forma umană, această imagine a lui Dumnezeu.

Ce se întâmplă la moartea sa? Când se apropie agonia, sufletul îşi grăbeşte separarea de trup. El revede

întreaga sa existenţă terestră în imagini care se succed rapid, cu o claritate înspăimântătoare. Dar când viaţa epuizată se opreşte în creier, se tulbură şi îşi pierde total conştienţa. Dacă este un suflet sfânt şi pur, simţurile sale spirituale se vor fi trezit deja prin detaşarea treptată de materie. Înainte de a muri, a avut, într-un mod sau altul, fie şi doar prin introspecţia propriei sale stări, sentimentul prezenţei unei alte lumi. La solicitările tăcute, la chemările îndepărtate, la razele neclare ale lumii Invizibile, pământul şi-a pierdut deja consistenţa şi atunci când sufletul se debarasează în fine de cadavrul rece, fericit de eliberarea sa, se simte aspirat într-o lumină puternică, spre familia spirituală căreia îi aparţine. Dar cu omul obişnuit nu se întâmplă la fel, viaţa sa a fost împărţită între instinctele materiale şi aspiraţiile superioare. El se deşteaptă cu o semiconştiinţă ca în toropeala unui coşmar. Nu mai are nici braţ să strângă, nici voce să strige, îşi aminteşte doar, suferă, există într-un limb de tenebre şi spaimă. Singurul lucru pe care îl zăreşte aici este prezenţa cadavrului său de care s-a debarasat, dar pentru care mai simte încă o invincibilă atracţie. Căci prin acest trup a trăit, iar acum ce a mai rămas din el? Se caută înspăimântat în fibrele îngheţate din creierul său, în sângele pietrificat din vene şi nu se mai găseşte. Să fie oare mort? Să fie oare viu? Ar vrea să vadă, să se agaţe de ceva; dar nu vede, nu poate apuca nimic. Tenebrele îl înconjoară; în jurul lui, în el, totul este haos. Nu vede decât un lucru şi acesta îl atrage şi îl înspăimântă… fosforescenţa sinistră a propriei sale despuieri; şi coşmarul reîncepe.

Această stare se prelungeşte luni sau ani întregi. Durata sa depinde de forţa instinctelor materiale ale sufletului. Dar, bun sau rău, infernal sau celest, sufletul va deveni, puţin câte puţin, conştient de el însuşi şi de noua sa stare. O dată eliberat de trupul său, va ajunge în abisurile atmosferei terestre, ale cărei efluvii electrice îl

vor purta de colo-colo. În tot acest timp, el începe să perceapă existenţa hoinarilor multiformi, mai mult sau mai puţin asemănători cu el, ca nişte luciri fugare într-o ceaţă deasă. Atunci începe o luptă vertiginoasă, pe viaţă şi pe moarte, a sufletului încă îngreunat, pentru a urca în straturile superioare ale atmosferei, pentru a se elibera de atracţia terestră şi a ajunge în zona sistemului nostru planetar care i se potriveşte şi spre care doar nişte călăuze prietenoase îl pot îndrepta. Dar înainte să le audă şi să le vadă îi trebuie adesea mult timp. Această fază a vieţii sufletului a fost numită în diferite moduri în religii şi mitologii. Moise o numeşte Horeb; Orfeu, Ereb; creştinismul, purgatoriu sau *valea umbrei morţii*. Iniţiaţii greci o identificau cu conul de umbră pe care pământul îl poartă mereu în spatele său, care ajunge până la lună, şi îl numeau din acest motiv *abisul Hecatei*. În acele puţuri tenebroase se rotesc, conform doctrinei orfice şi pitagorice, sufletele care caută prin eforturi disperate să ajungă la cercul lunii şi pe care violenţa vânturilor le dărâmă cu miile la pământ. Homer şi Vergiliu le.com pară cu nişte vârtejuri de frunze, cu nişte stoluri de păsări înnebunite de furtună.

Luna juca un rol foarte important în esoterismul antic. Pe suprafaţa sa, întoarse spre cer, sufletele trebuiau să-şi purifice corpul astral înainte de a-şi continua ascensiunea celestă. De asemenea, se credea că eroii şi spiritele sălăşluiau un timp pe suprafaţa sa întoarsă spre pământ pentru a îmbrăca un trup apropiat de lumea noastră, înainte să se încarneze în aceasta. Într-un fel, i se atribuia lunii puterea de a magnetiza sufletul pentru încarnarea terestră şi a-l demagnetiza pentru existenţa celestă. În general, aceste aserţiuni cărora iniţiaţii le dădeau un sens real şi simbolic în acelaşi timp însemnau că sufletul trebuie să treacă printr-o stare intermediară de purificare şi să se debaraseze de impurităţile pământeşti,

înainte de a-şi urma călătoria. Dar cum să descriem sosirea sufletului pur în lumea sa? Pământul a dispărut ca un vis. Un somn nou, un leşin plăcut îl învăluie ca o mângâiere. Nu-şi mai vede decât călăuza înaripată care îl duce cu viteza fulgerului în profunzimile spaţiului. Ce să spunem despre trezirea sa în vâlceaua unui astru celest, fără atmosferă elementară, unde totul, munţi, flori, vegetaţie, este o natură încântătoare, sensibilă, fremătând de viaţă? Şi mai ales cum să descriem formele luminoase, bărbaţi şi femei, care îl înconjoară ca o procesiune sacră pentru a-l iniţia în sfintele mistere ale noii sale vieţi? Să fie aceştia zei şi zeiţe? Nu, sunt suflete ca şi el; şi este minunat că gândirea lor intimă înfloreşte pe chipul lor, că tandreţea, iubirea, dorinţa sau teama strălucesc prin aceste trupuri diafane într-o gamă de culori luminoase. Aici trupurile şi chipurile nu mai sunt măştile sufletului, pentru că sufletul transparent apare în forma sa adevărată şi străluceşte în toată splendoarea adevărului său pur. Psyche şi-a regăsit patria divină. Căci lumina secretă în care se scaldă, care emană din ea însăşi şi care îi revine în surâsul iubiţilor şi iubitelor, această lumină de fericire… este sufletul lumii… el simte prezenţa lui Dumnezeu! Acum, nu mai sunt obstacole; va iubi, va fi, va trăi fără altă limitare decât propriul său avânt. O, fericire stranie şi minunată! Se simte contopit cu toţi tovarăşii săi, prin afinităţi profunde. Căci în viaţa de dincolo cei care nu se iubesc se îndepărtează unii de alţii şi cei care se plac se atrag. El va sărbători împreună cu ceilalţi divinele mistere în templele cele mai frumoase, într-o comuniune perfectă. Vor fi poeme vii, mereu noi, ale cărei strofe vor fi sufletele şi în care fiecare îşi va retrăi viaţa în cea a celorlalţi. Apoi, fremătând, se va înălţa în lumina de sus, la chemarea celor trimişi, a spiritelor înaripate, a celor care sunt numiţi zei, pentru că au scăpat cercului generaţiilor. Călăuzit de inteligenţele sublime, va încerca să silabisească marele

poem al verbului ocult, să înţeleagă ce va putea cuprinde din simfonia universului. Va primi învăţămintele ierarhice ale cercurilor iubirii divine; va încerca să vadă esenţele pe care le răspândesc în lumi spiritele animatoare; va contempla spiritele glorificate, razele vii ale zeului zeilor şi nu va putea să le suporte splendoarea orbitoare care face să pălească sorii ca nişte lămpi înconjurate de aburi! Şi atunci când va reveni înspăimântat din aceste călătorii uimitoare, căci palpită în faţa imensităţilor, va auzi de la depărtare chemarea vocilor iubite şi va cădea din nou pe plajele aurite ale astrului său, sub vălul trandafiriu al unui somn unduitor, bântuit de forme albe, plin de miresme şi melodie.

Aceasta este viaţa celestă a sufletului, pe care de-abia o concepe spiritul nostru îngroşat de pământ, dar pe care o ghicesc iniţiaţii, pe care o trăiesc vizionarii şi pe care o demonstrează legea analogiilor şi a concordanţelor universale. Imaginile noastre grosiere, limbajul nostru imperfect încearcă în zadar să o explice, dar fiecare suflet viu îi simte germenul în profunzimile sale ocult. Dacă în starea prezentă ne este imposibil să o realizăm, filosofia ocultă îi formulează condiţiile psihice. Ideea de aştri subtili, invizibili nouă, dar făcând parte din sistemul nostru solar şi având rolul de sălaş pentru sufletele fericite, se regăseşte adesea în arcanele tradiţiei esoterice. Pitagora o numeşte contra-partidă a pământului: *antihton* luminat de focul central, adică de lumina divină. La sfârşitul *Fedonului*, Platon descrie pe larg, deşi într-o manieră deghizată, pământul spiritual. El spune că acesta este uşor ca aerul şi înconjurat de o atmosferă subtilă. În cealaltă viaţă, sufletul îşi păstrează deci toată individualitatea. Din existenţa sa terestră nu păstrează decât amintirile nobile şi pe celelalte le dă acelei uitări pe care poeţii au numit-o undele Letei. Eliberat de murdăriile din timpul vieţii, sufletul uman îşi simte conştiinţa ca reîntoarsă la el. Din

afara universului a pătruns înăuntru; Cybela Maia, sufletul lumii, a absorbit-o profund în sânul său. Acolo Psyche îşi va îndeplini visul, vis întrerupt în fiecare moment şi fără încetare reînceput pe pământ. El va fi pe măsura efortului său terestru şi a luminii dobândite, dar îl va creşte de o sută de ori. Speranţele destrămate vor înflori sub aurora vieţii divine; apusurile întunecate de soare de pe pământ se vor îmbrăţişa în zile strălucitoare. Da, chiar dacă omul nu a trăit decât o oră de entuziasm sau de abnegaţie, această singură notă pură, smulsă gamei disonante a vieţii sale, se va repeta în viaţa de apoi într-o progresie minunată, în armoniile eoliene. Bucuriile trecătoare pe care ni le produce muzica încântătoare, extazurile iubirii sau emoţiile caităţii nu sunt decât notele înşirate ale unei simfonii, pe care o vom asculta atunci. Înseamnă că această viaţă nu este decât un vis lung, o grandioasă halucinaţie? Dar ce este mai adevărat decât ceea ce sufletul simte înăuntrul său şi decât ceea ce realizează prin comunicarea divină cu alte suflete? Iniţiaţii, fiind nişte idealişti consecvenţi şi transcendenţi, au crezut întotdeauna că singurele lucruri reale şi durabile de pe pământ sunt manifestările frumuseţii, ale iubirii şi adevărului spiritual. Cum viaţa de apoi nu poate avea alt obiect decât acest adevăr, această frumuseţe şi această iubire pentru cei care au făcut din ele obiectul vieţii lor, ei sunt convinşi că cerul va fi mai adevărat decât pământul.

Viaţa celestă a sufletului poate dura sute de mii de ani, în funcţie de rangul şi de forţa impulsului. Dar nu o pot prelungi la infinit decât cele perfecte, cele mai sublime, cele care au depăşit cercul generaţiilor. Acestea nu au atins doar repausul temporar, ci şi acţiunea nemuritoare în adevăr; şi-au creat aripi. Sunt inviolabile, căci sunt lumina; conduc lumile, căci văd prin ele. Celelalte sunt guvernate de legea inflexibilă a încarnării, care le obligă să se supună unei noi probe şi să se ridice pe

o treaptă superioară sau să cadă mai jos, dacă sunt slabe.

Asemenea vieţii terestre, viaţa spirituală îşi are începutul său, apogeul său şi decadenţa sa. Când această viaţă este epuizată, sufletul se simte cuprins de o greutate, de ameţeală, de melancolie. O forţă invincibilă îl atrage din nou spre luptele şi suferinţele de pe pământ. Această dorinţă este amestecată cu o teamă teribilă şi o imensă durere la gândul de a părăsi viaţa divină. Dar a venit timpul; legea trebuie să se îndeplinească. Durerea creşte, el se întunecă. Nu îşi mai zăreşte tovarăşii luminoşi decât printr-un văl de ceaţă şi acest văl, din ce în ce mai gros, îl face să presimtă separarea iminentă. Aude salutul lor trist de rămas bun; lacrimile multiubiţilor fericiţi îl pătrund ca o rouă celestă care va lăsa în inima sa setea arzătoare pentru o fericire necunoscută. Atunci, cu jurăminte solemne, promite *să* îşi *amintească*... *să* îşi amintească de lumina din lumea tenebrelor, de adevărul din lumea minciunii, de iubirea din lumea urii. Pentru revederea ei, pentru coroana nemuritoare trebuie să plătească acest premiu! Se trezeşte într-o atmosferă groasă. Astru subtil, suflete diafane, oceane de lumină, toate au dispărut. iată-l din nou pe pământ, în abisul naşterii şi morţii. Totuşi nu şi-a pierdut încă amintirea vieţii celeste, iar călăuza înaripată, încă vizibilă ochilor săi, i-o arată pe femeia care îi va fi mamă. Aceasta poartă în ea germenul unui copil, dar care nu va trăi decât dacă spiritul vine să îl anime. Atunci se îndeplineşte timp de nouă luni misterul cel mai impenetrabil al vieţii terestre, cel al încarnării şi al maternităţii.

Fuziunea misterioasă se petrece lent, în mod savant, organ cu organ, fibră cu fibră. Pe măsură ce sufletul întârzie în această grotă caldă care freamătă şi viermuieşte, pe măsură ce se simte prins în meandrele viscerelor cu mii de pliuri, conştiinţa vieţii divine se şterge şi se stinge. Între el şi lumina de sus se interpun undele de

sânge, ţesuturile de carne care îl strâng şi îl umplu de întuneric. Deja această lumină îndepărtată nu mai este decât o lucire care se stinge. În fine, o durere oribilă îl comprimă, îl strânge ca într-o menghină; o convulsie însângerată îl smulge sufletului matern şi îl ţintuieşte într-un trup viu. Copilul s-a născut, mizerabilă efigie terestră, şi strigă de frică. Dar amintirea celestă a intrat în profunzimile oculte ale inconştientului. Nu va mai trăi decât prin ştiinţă sau prin durere, prin iubire sau prin moarte!

Legea încarnării şi a părăsirii vieţii corporale ne dezvăluie deci adevăratul sens al vieţii şi al morţii. Ea constituie nodul capital în evoluţia sufletului şi ne permite să străbatem înainte şi înapoi profunzimile naturii şi ale divinităţii. Această lege ne dezvăluie ritmul şi măsura, raţiunea şi scopul nemuririi sale. Abstractă sau fantastică, ea dă viaţă şi logică, arătând corespondenţele vieţii şi ale morţii. Naşterea terestră este o moarte din punct de vedere spiritual, iar moartea este o înviere celestă. Alternanţa celor două vieţi este necesară dezvoltării sufletului şi fiecare dintre ele este în acelaşi timp consecinţa şi explicaţia celeilalte. Cine s-a lăsat pătruns de aceste adevăruri se află în inima misterelor, în centrul iniţierii.

Dar, se va spune, ce ne dovedeşte continuitatea sufletului, a monadei, a entităţii spirituale prin toate aceste existenţe, din moment ce el le pierde succesiv amintirea? Şi ce vă dovedeşte, vă vom răspunde noi, identitatea propriei persoane în timpul stării de veghe şi în timpul somnului? Vă treziţi în fiecare dimineaţă dintr-o stare la fel de ciudată, de inexplicabilă ca moartea, renaşteţi din acest neant pentru a cădea din nou în el seara. Să fie acesta neantul? Nu; căci aţi visat şi visele voastre au fost pentru voi la fel de reale ca şi realitatea stării de veghe. O schimbare a condiţiilor fiziologice ale creierului a

modificat raporturile sufletului cu trupul vostru şi v-a deplasat punctul de vedere psihic. Aţi fost acelaşi individ, dar v-aţi aflat în alt mediu şi aţi dus o altă existenţă. La persoanele magnetizate, la somnambuli şi la clarvăzători, somnul dezvoltă facultăţi noi, care ne par miraculoase, dar care sunt facultăţile naturale ale sufletului desprins de corp? O dată treziţi, aceşti clarvăzători nu îşi mai amintesc ce au văzut, făcut şi spus în timpul somnului lor lucid, dar îşi amintesc perfect, într-una din stările lor de somn, ce li s-a întâmplat în somnul precedent şi uneori prezic, cu o exactitate matematică, ce li se va întâmpla în următoarele. Deci e ca şi cum ar poseda două conştiinţe, două vieţi alternative complet distincte, dar având fiecare continuitatea ei raţională, derulându-se în jurul aceleiaşi individualităţi, ca nişte cordoane de diverse culori, încolăcite pe un fir invizibil.

Într-un sens foarte profund deci, anticii poeţi iniţiaţi au numit somnul *fratele morţii*. Căci un văl de uitare separă somnul şi starea de veghe, precum naşterea de moarte şi la fel cum viaţa noastră terestră se divizează în două părţi care sunt într-o continuă alternare, la fel sufletul pendulează, în imensitatea evoluţiei sale cosmice, între încarnarea şi viaţa spirituală, între pământuri şi ceruri. Această trecere alternativă dintr-un plan al universului în altul, această inversare a polilor fiinţei sale este la fel de necesară sufletului ca alternarea stării de veghe cu cea a somnului, necesare vieţii trupeşti a omului. Avem nevoie de undele Lethei atunci când trecem dintr-o existenţă într-alta; un văl salutar ne ascunde trecutul şi viitorul. Dar uitarea nu este totală şi lumina trece prin acest văl. Ideile înnăscute dovedesc de la sine o existenţă anterioară. Dar este mai mult decât atât: ne naştem cu o lume de amintiri vagi, de impulsuri misterioase, de presentimente divine. La copiii născuţi din părinţi liniştiţi şi blânzi există izbucniri de pasiuni sălbatice pe care

atavismul nu îl poate explica singur şi care vin dintr-o existenţă anterioară. Există adesea în vieţile cele mai umile, fidelităţi inexplicabile şi sublime pentru un sentiment, pentru o idee. Şi oare nu vin acestea din promisiunile şi jurămintele făcute în viaţa celestă? Căci amintirea ocultă pe care sufletul o păstrează este mai puternică decât toate raţiunile terestre. După cum păstrează această amintire sau o abdandonează, ea învinge sau sucombă. Adevărata credinţă este fidelitatea mută a sufletului faţă de el însuşi. Se poate concepe, pentru acest motiv, că Pitagora, la fel ca toţi teozofii, a considerat viaţa corporală ca pe o elaborare necesară voinţei, iar viaţa celestă ca pe o creştere şi o împlinire spirituală.

Vieţile se succed şi nu se aseamănă între ele, dar se înlănţuie cu o logică nemiloasă. Dacă fiecare dintre ele îşi are propria lege şi un anumit destin, succesiunea lor este guvernată de o lege generală, care s-ar putea numi *repercusiunea vieţilor*[97]. Conform acestei legi, faptele dintr-o viaţă îşi au repercusiunea fatală asupra vieţii următoare. Omul nu va renaşte doar cu instinctele şi facultăţile pe care şi le-a dezvoltat în încarnarea precedentă, ci însuşi tipul existenţei va fi determinat în mare parte de folosirea bună sau rea a libertăţii sale în viaţa precedentă. Nu există niciun cuvânt, nicio acţiune care să nu-şi aibă ecoul în eternitate, spune un proverb. După doctrina esoterică, acest proverb se aplică pe pământ de la o viaţă la alta. Pentru Pitagora nedreptăţile aparente ale destinului, diformităţile, mizeria, loviturile sorţii, nenorocirile de tot felul îşi găsesc explicaţia în faptul că fiecare existenţă este recompensa sau pedeapsa pe care o primim pentru cea precedentă. O viaţă criminală atrage după sine o alta de ispăşire; o viaţă imperfectă, una plină de încercări. O viaţă bună determină o misiune; o viaţă superioară, o misiune creatoare. Sancţiunea morală

97 Legea numită Karma de brahmani şi buddhişti.

care se aplică cu o imperfecţiune aparentă din punctul de vedere al unei singure vieţi, se aplică deci cu o perfecţiune admirabilă şi o dreptate minuţioasă în seria încarnărilor. În această serie se poate să existe o progresie spre spiritualitate şi spre inteligenţă, aşa cum se poate să existe o regresie spre bestialitate şi spre materie. Pe măsură ce sufletul urcă în evoluţia sa treptată, dobândeşte o posibilitate mai mare de alegere a reîncarnărilor sale viitoare. Sufletul inferior i se supune; sufletul mediu alege dintre cele care i se oferă; sufletul superior, care îşi impune

O misiune, alege cu devotament. Cu cât se ridică mai mult sufletul, cu atât îşi păstrează mai bine, prin încarnările sale, conştiinţa limpede, de nestrămutat a vieţii spirituale, care domneşte deasupra orizontului nostru terestru, care îl învăluie ca o sferă de lumină şi îşi trimite razele în tenebrele noastre. Tradiţia susţine chiar că iniţiatorii de prim rang, profeţii divini ai umanităţii îşi amintesc de vieţile lor terestre precedente. Conform legendei, Gautama Bouddha, Çakya-Mouni îşi regăsise în extazurile sale firul existenţelor trecute, iar despre Pitagora se spune că datorită unei favori speciale a zeilor îşi amintise de unele din vieţile sale anterioare.

Noi am afirmat că, în seria de vieţi, sufletul poate da înapoi sau avansa, după cum se abandonează naturii inferioare sau divine. De aici reiese o consecinţă importantă al cărei adevăr l-a simţit mereu conştiinţa umană cu un tremur straniu. În toate vieţile există lupte de dat, alegeri de făcut, decizii de luat, ale căror urmări sunt incalculabile. Dar pe drumul ascendent al binelui, care traversează o serie considerabilă de încarnări, trebuie să existe o viaţă, un an, o zi sau poate o oră în care sufletul, descoperind întreaga conştiinţă a binelui şi a răului, să se poată ridica printr-un ultim şi suveran efort la o înălţime de unde nu va mai trebui să coboare din nou şi unde

începe drumul piscurilor. La fel, pe calea ascendentă a răului, există un punct în care sufletul pervers mai poate reveni asupra deciziilor făcute. Dar acest punct o dată depăşit, el se va rostogoli până în fundul tenebrelor. Îşi va pierde umanitatea. Omul va deveni demon, demonul animal şi monada sa indestructibilă va fi obligată să-şi înceapă evoluţia anevoioasă, înfricoşătoare, prin seria de regnuri ascendente şi de existenţe fără număr. Iată adevăratul infern, după legea evoluţiei. Nu este oare la fel de teribil şi de logic ca cel al religiilor exoterice?

Sufletul poate deci să urce sau să coboare în seria existenţelor. Cât despre umanitatea terestră, mersul său se desfăşoară după legea progresiei ascendente, care face parte din ordinea divină. Acest adevăr pe care credem că l-am descoperit de curând era cunoscut şi răspândit prin misterele antice. „Animalele sunt părinţii omului, iar omul este părintele zeilor”, spunea Pitagora. El dezvolta într-o manieră filosofică ceea ce ne învăţau simbolurile din Eleusis: progresul regnurilor ascendente, aspiraţia lumii vegetale spre cea animală, a lumii animale spre cea umană şi succesiunea în sânul umanităţii a raselor din ce în ce mai aproape de perfecţiune. Acest progres nu se realizează uniform, ci în cicluri regulate şi tot mai largi, cuprinse unele în altele. Fiecare popor îşi are tinereţea, maturitatea şi declinul. La fel se întâmplă şi cu rasele: rasa roşie, rasa neagră şi rasa albă, care au guvernat globul rând pe rând. Rasa albă, încă în plină tinereţe, nu şi-a atins maturitatea. La apogeul său, în sânul său se va dezvolta o rasă perfecţionată, prin restabilirea iniţierii şi prin selecţia spirituală a căsătoriilor. Astfel îşi urmează rasele una alteia, astfel progresează umanitatea.

Iniţiaţii antici mergeau mult mai departe în previziunile lor decât contemporanii noştri, admiţând că va veni un moment în care o mare parte a indivizilor care compun umanitatea actuală vor migra pe o altă planetă

pentru a începe acolo un nou ciclu de viaţă. În seria ciclurilor care constituie lanţul planetar, întreaga umanitate va dezvolta principiile intelectuale, spirituale şi transcendentale, pe care marii iniţiaţi le-au cultivat în ei înşişi încă din această viaţă şi le vor duce astfel la o dezvoltare de ordin mai general. Se înţelege de la sine că o astfel de dezvoltare nu se petrece în mii, ci în milioane de ani şi că va aduce astfel de schimbări în condiţia umană încât noi nu le vom putea imagina. Pentru a le caracteriza, Platon spune că în acele timpuri zeii vor sălăşlui realmente în templele oamenilor. Este logic să admitem că în înlănţuirea planetară, adică în evoluţiile succesive ale umanităţii noastre pe alte planete, încarnările sale devin din ce în ce mai subtile, ceea ce le va apropia în mod insesizabil de starea pur spirituală, de acea a opta sferă care se găseşte în afara cercului generaţiilor şi prin care teozofii din antichitate desemnau starea divină. Este firesc, de asemenea, ca numărul celor aleşi să scadă mereu în această prodigioasă ascensiune, pentru că nu toţi suntem mânaţi de aceleaşi impulsuri şi mulţi rămân undeva pe drum sau cad. Această teorie are de ce să dea dureri de cap inteligenţelor noastre pământene limitate, dar inteligenţele celeste o contemplă fără teamă, aşa cum noi contemplăm o singură viaţă. Evoluţia sufletelor astfel înţeleasă nu este ea oare în concordanţă cu unitatea spiritului, acest principiu al principiilor; cu omogenitatea naturii, această lege absolută; cu continuitatea mişcării, această forţă supremă? Văzut prin prisma vieţii spirituale, un sistem solar nu mai constituie doar un mecanism material, ci şi un organism viu, un regat celest, în care sufletele călătoresc dintr-o lume într-alta ca suflul lui Dumnezeu însuşi, cel care îl animă.

Care este deci scopul final al omului şi al umanităţii, conform doctrinei esoterice? După atâtea vieţi, morţi, renaşteri, acalmii şi vise terifiante, există un sfârşit al

travaliului lui Psyche? Da, spun iniţiaţii, atunci când sufletul va fi învins definitiv materia, atunci când, dezvoltându-şi toate facultăţile spirituale, va fi găsit în el însuşi principiul şi finalitatea tuturor lucrurilor, atunci încarnarea nu va mai fi necesară şi el va intra în starea divină prin contopirea sa completă cu inteligenţa supremă. Din moment ce noi de-abia putem presimţi viaţa spirituală a sufletului după fiecare viaţă terestră, cum să ne imaginăm această viaţă perfectă care va trebui să urmeze toată seria existenţelor sale spirituale? Acest cer al cerurilor va fi pentru fericirile sale precedente ceea ce oceanul este pentru fluvii. Pentru Pitagora, apoteoza omului nu era imersiunea în inconştienţă, ci activitatea creatoare în conştiinţa supremă. Sufletul devenit spirit pur nu îşi pierde individualitatea, ci o împlineşte ajungând la arhetipul său în Dumnezeu. Îşi aminteşte de toate existenţele anterioare, care îi par tot atâtea trepte pentru atingerea gradului de unde poate cuprinde şi pătrunde universul. Ajuns la acest stadiu, omul nu mai este om, aşa cum spunea Pitagora, el este semizeu. Căci reflectă în toată fiinţa sa lumina inefabilă cu care Dumnezeu umple infinitul. Pentru el a şti înseamnă a putea; a iubi înseamnă a crea; a fi înseamnă a străluci de adevăr şi frumuseţe.

Acest termen este definitiv? Eternitatea spirituală are alte măsuri decât timpul solar, dar îşi are şi etapele sale, normele şi ciclurile sale. Doar că acestea depăşesc în întregime concepţiile umane. Legea analogiilor progresive în regnurile ascendente ale naturii ne permite să afirmăm că spiritul care a ajuns la această stare sublimă nu mai poate involua şi că, dacă lumile vizibile sunt schimbătoare şi trecătoare, lumea invizibilă, care este raţiunea sa de a fi, sursa şi portiţa sa de ieşire şi din care face parte divina Psyche, este nemuritoare.

Din aceste perspective luminoase Pitagora punea punct istoriei *divinei Psyche*. Ultimul cuvânt fusese rostit

de înţelept, dar sensul adevărului care nu putea fi exprimat rămânea suspendat în aerul imobil al criptei. Fiecare credea că şi-a încheiat visul vieţilor şi că se va trezi în pacea totală, în oceanul liniştit al vieţii unice şi nemărginite. Lămpile de naft luminau uşor statuia Persefonei, impunătoare, în chip de secerătoare celestă, şi reînviau istoria sa simbolică în frescele sacre ale sanctuarului. Uneori, preotesele căzute în extaz la auzul vocii armonioase a lui Pitagora păreau, prin atitudinea şi chipul lor luminos, întruchiparea inefabilei frumuseţi a viziunii sale. Iar discipolii, cuprinşi de un fior religios, le priveau în linişte. Dar curând maestrul, cu un gest lent şi sigur, aducea în simţiri pe *preoteasa inspirată*. Puţin câte puţin, trăsăturile chipului său se destindeau, ea se lăsa în braţele tovarăşelor sale şi cădea într-o letargie profundă, din care se trezea confuză, tristă şi epuizată de trăirea sa. Atunci maestrul şi discipolii părăseau cripta pentru a urca în grădinile lui Ceres, odată cu mijirea zorilor deasupra mării, acolo unde se termina bolta înstelată a cerului.

al patrulea grad – epifania

Adeptul. *Femeia iniţiată*. *Iubirea* şi *căsătoria*

Tocmai am atins împreună cu Pitagora culmea iniţierii antice. De pe această culme pământul apare înecat în umbră, ca un astru pe moarte. De aici se deschid perspective siderale şi se desfăşoară, ca un minunat ansamblu, vederea de sus, *epifania* universului[98]. Dar scopul învăţămintelor nu era să absoarbă omul în contemplare sau în extaz. Maestrul îşi dusese discipolii în regiunile incomensurabile ale cosmosului îi făcuse să se cufunde în abisurile invizibilului. Din înspăimântătoarea călătorie adevăraţii iniţiaţi trebuiau să revină pe pământ

98 Epifanie sau vedere de sus; autopsie sau vedere directă; teofanie sau manifestare a lui Dumnezeu; acestea sunt tot atâtea idei corelative exprimate diferit pentru a marca starea de perfecţiune în care iniţiatul, după ce şi-a contopit sufletul cu cel al lui Dumnezeu, contemplă adevărul absolut.

mai buni, mai puternici şi mai căliţi pentru încercările vieţii.

Iniţierii inteligenţei trebuia să-i succeadă cea a voinţei, cea mai dificilă dintre toate. Discipolul trebuia acum să coboare adevărul în profunzimile fiinţei sale şi să îl pună în practică. Pentru a atinge acest ideal, trebuia, după cum spunea Pitagora, să întrunească trei condiţii ale perfecţiunii: să realizeze adevărul în inteligenţă, virtutea în suflet şi puritatea în trup. O igienă absolută.

O abstinenţă măsurată trebuia să-i menţină puritatea trupului. Ea era cerută nu ca un scop în sine, ci ca mijloc. Orice exces trupesc lasă o urmă şi o murdărie în corpul astral, organism viu al sufletului, şi ca urmare, în spirit. Căci corpul astral concură la toate actele celui material; el este cel care le duce la îndeplinire, trupul material nefiind în lipsa acestuia decât o masă inertă. Trupul trebuie deci să fie curat pentru ca sufletul să fie la fel. Apoi sufletul, iluminat fără încetare de inteligenţă, trebuie să dobândească curajul, abnegaţia, devotarea şi credinţa, într-un cuvânt, virtutea şi să facă din ele o a doua natură care să o substituie pe prima. În fine, trebuie ca intelectul să atingă înţelepciunea prin ştiinţă, astfel încât să poată distinge binele şi răul în toate şi să-l vadă pe Dumnezeu în cele mai mici fiinţe ca în ansamblul lumilor. Ajuns la un stadiu atât de înalt, omul devine *adept* şi, dacă are suficientă energie, intră în posesia unor facultăţi şi puteri noi. Simţurile interne ale sufletului se deschid, voinţa străluceşte în celelalte. Magnetismul său corporal pătrunde efluviile sufletului său astral, electrizat de voinţa sa şi dobândeşte o putere în aparenţă miraculoasă. Uneori vindecă bolnavii prin atingerea cu mâna sau prin simpla sa prezenţă. Pătrunde adesea gândurile oamenilor printr-o simplă privire. Uneori, în starea de veghe, vede evenimente care se produc la distanţă[99]. Aceasta

99 Vom cita aici două fapte celebre de acest gen, absolut autentice.

acţionează la distanţă prin concentrarea gândirii şi a voinţei asupra persoanelor de care este ataşat printr-o legătură de simpatie personală şi acestora le apare imaginea lui de la distanţă, ca şi cum corpul său astral şi-ar putea părăsi corpul material. Apariţia muribunzilor sau a morţilor prietenilor este exact acelaşi

[ßjoquapaMS p beb! al *ßjoquapaMS ap ai*/\ jaţţblAI ap Bţbtă qoopou» ap aţţopbqo! ajbo?! uuiop Btssajpb ajbosuos – „ 6581 up sinuos b-s 3 jbo Qub 6) ţinos pdiuţ ajapa A ui pubab UBpoo jopoţ – jam Baţbţuofbiu boui osapjţ piu 3JB0 ui Objo poajţui up apdiuoo nebujjoţu! aucqo întţnd b! O bzba ap piu apo apsso aţ0Bouno p: pn snop oală lunob Bjoqatpto B! O p iupq>pots b jbop nu uştaojao înoşt b auos (lui. aibO puapud iţuaiu – ma Aa ptsaos neibpţiţuaţnb BĂU (odiui booaui atsod as a o ßjoquapaMS asszpajd uino bOb ţosxa suosap Bja pipuaoui uosuos atsaos u ppipuaoui pdiuţ ui asas – uiuţ o iupq>pots up BŢOod ajbO ad aps o Bjoqatpto B asunfe BJBas pnq jo nuap – ud io apnunq njţuad jfub nsaobţ y ausosjad aţinui tso no o ţdsţ tsaos ap asbsajaţui as plopwa Anß tso no inui

---

Primul se petrece în antichitate. Eroul este ilustrul filosof magician Apollonius din Tyana.

Primul fapt. - A doua vedere a lui Apollonius din Tyana. - "În timp ce aceste fapte (asasinatul imperatorului Domitian) se petreceau la Roma, Apollonius le vedea la Efes. Domitian era atacat de Clementiu spre prânz; în aceeaşi zi, în aceeaşi clipă, Apollonius ţinea o prelegere în grădinile alăturate Xystes-ului. Dintr-o dată vocea îi slăbi ca şi cum ar fi fost cuprins de o teamă subită. Îşi continuă discursul, dar limbajul său nu mai avea forţa sa obişnuită, astfel încât să ajungă la cei care vorbesc, gândindu-se la altceva. Apoi tăcu brusc, ca şi cum şi-ar fi pierdut şirul gândurilor, aruncă o privire înspăimântătoare pământului, făcu trei sau patru paşi înainte şi strigă: «Loveşte tiranul!» S-ar fi spus nu că vedea imaginea a ceea ce se întâmpla într-o oglindă, ci însuşi faptul în toată realitatea sa. Efesienii (căci întregul Efes asista la discursul lui Apollonius) fură şocaţi. Apollonius se opri, asemenea unui om care încearcă să vadă rezultatul unui fapt îndoielnic. ai în sfârşit strigă: «Curaj, efesieni, tiranul a fost ucis astăzi. Dar ce spun, astăzi? Pe Minerva! Tocmai a fost ucis

bui pp no puocoiuanţ ajbO n0BJO ţoţ ui ipuşdsbi as Batsa A z Baob u bs Bţbjnp o prioişts pţndaoui pipuaoui apţiţobxa no asuosap ßjoquapaMS ţoapns tsaos aidsap UBqajţuţ asud ţi ajbO jbuocounţ tsaos B piuaqonţ ßjoquapaMS ecibauiiuip BopiiunQ mpuaoui ajdsap (Buuoţui atsa plopwa Anß BJBas Baob ui jbjqo «Baiu b ap Belubtsip asbO plţ B suts b-s pipuaoui ’nazauiunQ în osauincână»: zbb ui aunonq no asuds ’nou Up Oa a o şdnp ţdo bjo b „po – uad uţ Bja bs b bo O BOnuao qns Bsnjtsp Bja iunu ţi ajbO ad nes p-ap uaţaud pun Belupooi bo asuds Bai „bs bsbo ajds Beuap! A no Bapujţui as înooţ bo o lupuuapns uţ uioq>oots B njpuaoui un asjuonqzj Bdp Baob uţ bo asuds o pwatsuoo O P! Bd uobs uţ asjboţuţ as ucând as Oa ajbO ßjoquapaMS asb? bjo b BJBas aubos – jad aoazaidspup b BjUBduioo uţ ’nes pobuoo B Bţă U ţ ptsbQ iubiwm Bjoqatpto B ZBdod noşt bbuv up as-npub OJO (uţ ßjoquapaMS njpd bjo ajds BtsquibS o-jţuţ auqiuaţdas p prioişts ajds 6581 u ipppui plşouo pdbO luaund bs amqajţ

BO O BAjţblţă UOU – iap BCiOţ 9JBUI BUI B90 9JB BO 9JBD 9S UI BZB aiujn 9JB0 pţdbd”.

ps nuanţaud ajţută spun auos ţi a o Bţb înţuaiuua Aa asnoajpd as ajbO uţ Objo spans uţ Bjoqatpto e Bţaqous o BOBŢ bs uaţaud un tsbnj b-o ţus» ubui – jaß ţosonţ injqapo aoazajdsţdo pppoas b aţbţ Buinf snop B-ap Bao uţ nes plnf uţ ajbouinj Btpui înosşu b uioq>oots up pipuaoui ap Belubtsip aqßa ap pazpjţ b o – ţnă B b ßjoquapaMS alBO ad Baunpia aţdsţ ap auicânuj o ap Bţbtsaţb bs b ajapa A snop b BBopui B aund atsod as nu jbp ßjoquapaMS p JO! un ZA b a Apaqo nebţ! Baj Bjdnsb Bţnosjp atsod as aujapoui joiundunţ B jbuo Za ajbui bui a o B Bjaţai as ţdsţ Baop B-ap po – *ßjoquapaMS PI e ajapa A enop y* – ţdsţ Baipp iv ßubSSBqo ap ajaonpsjţ ţbjtsoiiqd ap *snjuonodv, p aţ/* – „pe ap (Bjdsu ’nes ppsjnosjp Bnz uţ jouasaţa aspbăzap a pubpibsui a o Baao uţ aţbţiţobxa no nsasbßai as nbţap atsaos atsoţ supoipdv asbf Bjnouţ ţ ajbO ad puiuo

ploţns ppzubjd bjo ţbujăbSB asasnţ ajbO uţ Bnz ppubjjţ sajappn pşo: snuopdv p jacujjţ? Bajb OABŢ uţ Btssaob nud aunpbui şjasudap o şunq Bao Batsa A Bjasnps a ajbO ps aţou Bjjua A puşjno uţisp sinosip ptsaos Buun uţ jo Bjdnsb ajpojouau oală Bţbqb as nu bs nsauiaţ as jbp plgăapb suds ţţ bs p bo ajbopjb no nsaiop: acu! uj asnpjajd u supoipdv bo şjnzajo nu aisatg «ţdnjajţuţ uib-ul 9 jbo uţ Bdp uţ

8Ui; U Olßjb}8 inULUOS UI, BUnBSptOŢUI, SdbOjdb IS UUJOS UI,} B08 p iq – isod 8} S8 nu njon jssob jsnţoi siuntsuoo 8 bs isuiidsp b is stos; – J8 d ijbţ BUBS i8 un Bisssod ui, pun; sonpojd o înţăspb spbom gnop b Ul, nbS 8IUOßB UI, BJUSIJSUOOUI BŢUIJOP O-Jţuud BJ8U8ß ui, sonpojd o minţiouj înţ8; ns nbS impunquniu sjbo 8 d Biţubds bo jboq usujous; adeptul se simte înconjurat şi protejat de fiinţe invizibile, superioare şi luminoase, care îi împrumută forţa lor şi îl ajută în misiunea sa.

Rari sunt adepţii, dar şi mai rari sunt cei care dobândesc această putere. Grecia nu a cunoscut decât trei: Orfeu, la aurora elenismului; Pitagora, la apogeul său; Apolloniu din Tyana, în declinul său ultim. Orfeu a fost marele inspirat şi marele iniţiator al religiei elenistice; Pitagora, organizatorul ştiinţei esoterice şi al filosofiei şcolilor; Apollonius, stoicul moralizator şi magicianul popular al decadenţei. Dar în toţi trei, în ciuda gradelor şi a diferitelor nuanţe, străluceşte raza divină: spiritul pasionat pentru salvarea sufletelor, energia neîmblânzită dublată de blândeţe şi de seninătate. Dar nu vă apropiaţi prea mult de aceste mari frunţi calme; ei ard în linişte. Se simte deasupra furnalului o voinţă arzătoare, dar mereu reţinută.

În Pitagora avem deci un adept de prim ordin şi aceasta cu spiritul ştiinţific şi formula filosofică care se apropie cel mai mult de spiritul modern. Dar el însuşi nu putea şi nici nu pretindea să-şi transforme discipolii în adepţi perfecţi. O mare epocă are mereu un mare

inspirator la originea sa. Discipolii şi elevii discipolilor săi formează lanţul magnetizat şi îi răspândesc gândirea în lume. În cel de-al patrulea grad al iniţierii, Pitagora se mulţumea deci să le predea discipolilor fideli aplicaţiile practice ale doctrinei sale. Căci *Epifania*, vederea de sus, dădea naştere la un ansamblu de vederi profunde şi regeneratoare asupra lucrurilor terestre.

Originea binelui şi *a răului* rămâne un mister de neînţeles pentru cine nu şi-a dat seama de originea şi finalitatea lucrurilor. O morală care nu ia în considerare destinele supreme ale omului nu va fi decât utilitară şi imperfectă. În plus, libertatea umană nu există de fapt pentru cei care se simt mereu sclavii pasiunilor lor şi aceasta nu există de drept pentru cei care nu cred nici în suflet, nici în Dumnezeu şi pentru cei pentru care viaţa este o sclipire între două neanturi. Primii trăiesc în servitutea sufletului înlănţuit de pasiuni; cei din a doua categorie, în servitutea inteligenţei limitată la lumea fizică. Dar nu la fel se întâmplă cu omul religios, nici cu adevăratul filosof şi cu atât mai puţin cu teozoful iniţiat, care realizează adevărul în trinitatea fiinţei sale şi în unitatea voinţei sale. Pentru a înţelege originea binelui şi a răului, iniţiatul priveşte *cele trei lumi* cu ochii spiritului. El vede lumea tenebroasă a materiei şi a animalităţii, dominată de ineluctabilul *destin*. El vede lumea luminoasă a spiritului, care pentru noi este lumea invizibilă, imensa ierarhie a sufletelor eliberate, în care domneşte legea divină şi care sunt ele însele *providenţa în act*. Între cele două vederi, într-un clar obscur, umanitatea care se scufundă prin partea sa joasă în lumea naturală şi atinge, prin culmile sale, lumea divină. Geniul ei este *libertatea*. Căci în momentul în care omul percepe libertatea şi greşeala, este liber să aleagă: să se contopească cu providenţa, prin realizarea adevărului sau să cadă sub legea destinului, urmând calea greşelii. Actul voinţei

concertat cu actul intelectual nu este decât un punct matematic, dar din acest punct ţâşneşte universul spiritual. Orice spirit simte parţial şi instinctiv ceea ce teozoful înţelege total cu ajutorul intelectului, mai precis, că răul este ceea ce-l face pe om să se cufunde în fatalitatea materiei şi că binele este ceea ce-l face să urce spre legea divină a spiritului. Adevăratul său destin este să urce mereu mai sus şi prin propriile sale strădanii. Dar pentru aceasta, trebuie să fie liber să coboare şi mai jos. Cercul libertăţii se lărgeşte infinit de mult pe măsură ce urcă. Cu cât urcăm mai mult, cu atât devenim mai liberi; căci cu cât suntem mai mult învăluiţi de lumină, cu atât mai multă forţă dobândim pentru a face binele. Cu cât coborâm mai mult, cu atât cădem mai mult în sclavie. Căci fiecare cădere pe calea răului ne slăbeşte inteligenţa adevărului şi capacitatea de a face binele. Destinul guvernează deci trecutul, libertatea, viitorul şi providenţa, pe ambele, adică, prezentul mereu existent, care ar putea fi numit eternitate[100]. Din acţiunea concertată a destinului, din libertate şi providenţă reies destinele nenumărate, infernurile şi paradisurile sufletelor. Răul, fiind dezacordul cu legea divină, nu este opera lui Dumnezeu, ci cea a omului şi nu are decât o existenţă relativă, aparentă şi tranzitorie. Binele, ca armonie cu legea divină, este singurul care există în mod real şi etern. Nici preoţii din Delfi sau din Eleusis, nici filosofii iniţiaţi nu au vrut vreodată să releve aceste idei profunde poporului, care ar fi putut să le înţeleagă strâmb şi să abuzeze de ele. În mistere, această doctrină era reprezentată simbolic prin tăierea în bucăţi a lui Dionisos, dar acoperind cu un văl impenetrabil profanilor ceea ce numeau *suferinţele lui*

100 Această idee reiese în mod logic din ternarul uman şi divin, din trinitatea microcosmosului şi a macrocosmosului, pe care am expus-o în capitolele precedente. Corelarea metafizică a destinului, a libertăţii şi a providenţei a fost în mod admirabil dedusă de Fabre d'Olivet, în comentariul său la Versurile aurite ale lui Pitagora.

Dumnezeu.

Cele mai mari discuţii religioase şi filosofice se ţin în jurul originii binelui şi a răului. Tocmai am văzut că doctrina esoterică posedă cheia acestora prin arcanele sale. Este o altă întrebare capitală de care depinde problema socială şi politică: cea a *inegalităţii condiţiilor umane*. Spectacolul răului şi al durerii are în esenţa sa ceva înspăimântător. Se poate adăuga faptul că distribuirea lor, în aparenţă arbitrară şi nedreaptă, este la originea urii, a tuturor revoltelor şi a tuturor negărilor. Aici doctrina profundă aduce în tenebrele noastre terestre lumina sa suverană de pace şi speranţă. Diversitatea sufletelor, a condiţiilor, a destinelor, nu se poate justifica într-adevăr decât prin pluralitatea existenţelor şi prin doctrina reîncarnării. Dacă omul se naşte pentru prima dată în această viaţă, cum se explică nenumăratele nenorociri care par să se abată asupra lui la întâmplare? Cum să admitem că există o dreptate eternă, din moment ce unii se nasc într-o condiţie care atrage după sine în mod fatal mizeria şi umilirea, în timp ce alţii se nasc norocoşi şi trăiesc fericiţi? Dar dacă este adevărat că am mai trăit alte vieţi, că vom mai trăi şi altele după moarte, că toate existenţele sunt guvernate de legea recurenţei şi a repercusiunii, atunci sufletele, condiţia, destinul atât de diferite nu vor fi decât efectele vieţilor anterioare şi aplicaţiile multiple ale acestei legi. Diferenţele de condiţie provin dintr-o folosire inegală a libertăţii în vieţile precedente, iar diferenţele intelectuale, din faptul că oamenii într-un secol aparţin unor grade de evoluţie extrem de diverse, care se întind de la semianimalitatea celor mai de jos rase în regresie şi până la stările angelice ale sfinţilor şi la regalitatea divină a geniului. În realitate, pământul se aseamănă unei corăbii, iar noi toţi, cei care locuim aici, călătorilor care vin din ţări îndepărtate şi se risipesc treptat în toate colţurile orizontului. Doctrina

încarnării îi dă o raţiune de a fi atât răului cel mai înspăimântător, cât şi binelui celui mai invidiat, după dreptatea şi logica eternă. Idiotul ne va părea de înţeles, dacă ne gândim că buimăceala sa, de care este semiconştient şi pentru care suferă, este pedeapsa pentru o folosire criminală a inteligenţei într-o viaţă anterioară. Toate nuanţele suferinţelor fizice sau morale, ale fericirii şi nefericirii, în infinita lor diversitate, ne vor apărea ca o eflorescenţă naturală şi savant gradată a instinctelor şi acţiunilor, a greşelilor şi virtuţilor unui lung trecut, căci sufletul păstrează în adâncimile sale oculte tot ce acumulează în diferitele sale existenţe. În funcţie de moment şi influenţă, straturile cele mai vechi reapar şi dispar; iar destinul, adică spiritele care îl guvernează, îi stabileşte tipul reîncarnării după rangul şi calitatea sa. Lysis exprimă acest adevăr într-o formă învăluită, în *versurile sale aurite*:

Vei vedea că nenorocirile care îi devorează pe oameni

Sunt fructele alegerii lor; *şi că aceşti nefericiţi*

Caută departe de ei binele al cărui izvor îl poartă în ei.

Departe de a slăbi sentimentul fraternităţii şi al solidarităţii umane, această doctrină nu le poate face decât mai puternice. Suntem tributari oricărui ajutor, oricărei simpatii şi caritări; căci suntem toţi de aceeaşi rasă, deşi am ajuns la grade diferite de evoluţie. Orice suferinţă este sacră; căci durerea este creuzetul sufletelor. Orice simpatie este divină; căci ea ne face să simţim, ca printr-un efluviu magnetic, lanţul invizibil care leagă toate lumile. Adevărul durerii este raţiunea geniului. Da, înţelepţi şi sfinţi, profeţi şi divini creatori strălucesc de o frumuseţe şi mai mişcătoare pentru cei care ştiu că şi ei au ieşit din ciclul evoluţiei universale. Dar câte vieţi, câte victorii le-au fost necesare pentru a cuceri această forţă care ne

uimeşte? Această lumină înnăscută a geniului, din câte ceruri parcurse deja îi vine? Nu ştim. Dar aceste vieţi au fost şi aceste ceruri există. Conştiinţa popoarelor nu s-a înşelat; profeţii n-au minţit atunci când au numit oamenii fiii lui Dumnezeu, trimişii cerului nemărginit. Căci misiunea lor este dorită de adevărul etern, legiuni invizibile îi protejează şi verbul viu vorbeşte prin ei!

Printre oameni există o diversitate care provine din esenţa primitivă a indivizilor; mai există o alta, tocmai am spus acest lucru, care provine din gradul de evoluţie spirituală pe care l-au atins. Din acest ultim punct de vedere, recunoaştem că oamenii se pot împărţi în patru categorii, care cuprind toate subdiviziunile şi toate nuanţele.

1. La marea majoritate a oamenilor, voinţa acţionează mai ales în trup. Aceştia sunt *instinctivii*. Ei sunt făcuţi nu doar pentru muncile fizice, ci şi pentru existenţa şi dezvoltarea inteligenţei lor în lumea fizică, deci pentru comerţ şi industrie;

2. În al doilea grad al dezvoltării umane, voinţa, şi prin urmare conştiinţa, rezidă în suflet, adică în sensibilitatea asupra căreia acţionează inteligenţa, care constituie înţelegerea. Aceştia sunt *animicii* sau *pasionalii*. Cu un astfel de temperament, sunt potriviţi pentru a fi războinici, artişti sau poeţi. Marea majoritate a oamenilor de litere şi a savanţilor sunt din această categorie. Căci ei trăiesc prin ideile relative, modificate prin pasiunile lor sau mărginite de un orizont limitat, fără a se putea ridica până la nivelul ideii pure şi al universalităţii.

3. În a treia clasă de oameni, mult mai rar întâlniţi, voinţa şi-a luat obiceiul să acţioneze în principal şi în mod suveran în intelectul pur, să elibereze inteligenţa în funcţia sa specială de sub tirania pasiunilor şi din limitările materiei, ceea ce dă tuturor concepţiilor lor un caracter de universalitate. Aceştia sunt *intelectualii*. Aceşti oameni

sunt cei care vor deveni eroi naţionali, poeţi de prim rang şi mai ales adevăraţi filosofi şi înţelepţi, cei care, după părerea lui Pitagora şi a lui Platon, ar trebui să conducă umanitatea. În aceşti oameni pasiunea nu este stinsă, căci fără ea nimic nu ar fi posibil; ea constituie focul şi impulsul electric în lumea morală. Doar că la ei pasiunile au devenit slujitoarele inteligenţei, în timp ce în categoria precedentă inteligenţa este cel mai adesea supusă pasiunii.

4. Cel mai înalt ideal uman este realizat de o a patra categorie, care a adăugat suveranităţii inteligenţei asupra sufletului şi asupra instinctelor pe cea a voinţei asupra întregii fiinţe. Prin dominarea şi posesia tuturor acestor facultăţi ei îşi exercită marea stăpânire. Ei au realizat unitatea în trinitatea umană. Graţie acestei concentrări minunate, care adună la un loc toate puterile vieţii, voinţa lor, protejându-se prin celelalte, dobândeşte o forţă aproape nelimitată, o magie strălucitoare şi creatoare. Aceşti oameni au purtat diverse denumiri de-a lungul istoriei. Ei sunt oamenii primordiali, *adepţii*, *marii iniţiaţi*, geniile sublime care metamorfozează umanitatea. Ei sunt atât de rari, încât se pot număra pe degete în toată istoria; providenţa îi seamănă la intervale mari de timp, asemenea aştrilor de pe bolta cerească[101].

Este evident că această ultimă categorie nu se supune nici unei reguli, nici unei clasificări. Dar o structurare a societăţii umane care nu ţine cont de primele trei categorii, care nu îi oferă fiecăreia dintre ele funcţia sa normală şi mijloacele necesare manifestării sale, nu este decât una exterioară şi nu una *organică*. Este clar că, într-o epocă primitivă, care ajunge probabil în timpurile vedice, brahmanii Indiei şi-au fondat diviziunea societăţii în caste

---

101 Această împărţire a oamenilor corespunde celor patru grade de iniţiere pitagorică şi constituie fondul tuturor iniţierilor, până la cea a francmasonilor primitivi, care deţineau ceva resturi din doctrina ezoterică. - Vezi Fabre d'Olivet, Vers dorés de Pythagore.

pe principiul ternar. Dar, cu timpul, această împărţire atât de corectă şi fecundă s-a schimbat în privilegiu sacerdotal şi aristocratic. Principiul vocaţiei şi al iniţierii a lăsat loc celui ereditar. Castele închise au sfârşit prin a împietri şi decadenţa iremediabilă a Indiei a urmat. Egiptul, care a păstrat sub toţi faraonii structura ternară cu castele mobile şi deschise, principiul iniţierii aplicat sacerdoţiului, cel al examinării pentru ocuparea tuturor funcţiilor civile şi militare, a rezistat între cinci şi şase mii de ani fără a-şi schimba structura. Cât despre Grecia, temperamentul său mobil a făcut-o să treacă rapid de la aristocraţie la democraţie şi apoi la tiranie. Ea s-a învârtit în acest cerc vicios ca un bolnav care trece de la febră la letargie pentru a fi din nou cuprins de febră. Poate că avea nevoie de această exaltare pentru a da naştere operei sale fără precedent: traducerea înţelepciunii profunde, dar obscure a Orientului într-o limbă clară şi universală; crearea frumosului prin artă şi fondarea ştiinţei deschise şi raţionale succedându-se iniţierii secrete şi intuitive. Grecia şi-a datorat la fel de mult organizarea religioasă şi cele mai înalte inspiraţii ale sale principiului iniţierii. Din punct de vedere social şi politic, se poate spune că a trăit mereu în provizorat şi grandoare. În calitatea sa de adept, Pitagora înţelesese de pe culmile iniţierii principiile eterne care guvernează societatea şi a urmat planul unei mari reforme, ţinând cont de aceste adevăruri. Vom vedea în cele ce urmează cum a naufragiat odată cu şcoala sa în furtunile democraţiei.

Din înălţimile pure ale doctrinei, viaţa lumilor se desfăşoară în ritmul eternităţii. Splendidă epifanie! Dar razele magice ale boitei celeste dezvăluite, pământul, umanitatea, viaţa ne deschid şi ele profunzimile lor secrete. Trebuie să-l regăsim pe cel infinit de mare în cel infinit de mic, pentru a simţi prezenţa lui Dumnezeu. Acest gând îi speria probabil pe discipolii lui Pitagora, când

maestrul le arăta, pentru a-şi ilustra mai bine învăţămintele, cum eternul adevăr se manifestă în contopirea bărbatului cu femeia, în căsătorie. Frumuseţea numerelor sacre pe care le auziseră şi contemplaseră în infinit urmau să le regăsească în sânul vieţii, iar Dumnezeu le era încă o dată revelat prin marele mister al sexelor şi al iubirii.

Antichitatea înţelesese un adevăr capital pe care epocile următoare l-au cunoscut prea puţin. Femeia are nevoie de o instruire, de o iniţiere specială pentru a-şi putea îndeplini cu succes îndatoririle sale de soţie şi mamă. De aici, iniţierea pur feminină, adică în întregime rezervată femeilor. Ea exista în India, în timpurile vedice, când femeile erau preotese în altarul domestic. În Egipt acest tip de iniţiere se revendică de la cultul lui Isis. Orfeu a organizat-o în Grecia. Până la stingerea păgânismului o vom vedea înflorind în misterele dionisiace şi în templele Iunonei, ale Dianei, ale Minervei şi ale lui Ceres. Ea consta în nişte rituri simbolice, ceremonii şi sărbători nocturne, apoi într-o instruire specială făcută de preotesele vârstnice sau de marele preot şi care avea legătură cu lucrurile cele mai intime ale vieţii conjugale. Se dădeau sfaturi şi se explicau reguli privind relaţiile dintre sexe şi perioadele anului sau ale lunii favorabile unei concepţii reuşite. Se acorda cea mai mare importanţă igienei fizice şi morale a femeii în timpul sarcinii, pentru ca opera sacră, creaţia copilului să se poată îndeplini după legile divine. Într-un cuvânt, se preda ştiinţa vieţii conjugale şi a artei maternităţii. Aceasta din urmă depăşea cu mult momentul naşterii. Până la vârsta de şapte ani copiii rămâneau în gineceu, unde soţul nu avea voie să intre, sub îndrumarea exclusivă a mamei. Antichitatea vedea, în înţelepciunea sa, copilul ca pe o plantă delicată, care are nevoie, pentru a nu se atrofia, de atmosfera maternă caldă. Tatăl nu făcea decât să o deformeze; pentru a-l ajuta să înflorească era

nevoie de mângâierile şi îmbrăţişările mamei; era nevoie de dragostea puternică, învăluitoare a femeii pentru a apăra de loviturile din afară acest suflet pe care viaţa îl înspăimânta încă.

Datorită faptului că femeia îndeplinea cu o conştiinciozitate absolută aceste înalte îndatoriri considerate divine în antichitate, ea era cu adevărat preoteasa familiei, păzitoarea focului sacru al vieţii, Vesta căminului. Iniţierea feminină poate fi considerată deci adevărata raţiune a frumuseţii rasei, a forţei generaţiilor, a longevităţii familiei în antichitatea greacă şi romană[102].

Înfiinţând o secţie pentru femei în institutul său, Pitagora nu a făcut decât să epureze şi să aprofundeze ceea ce exista deja înaintea lui. Femeile iniţiate de el primeau, odată cu riturile şi preceptele, principiile supreme ale funcţiei lor. De asemenea, le dădea conştiinţa rolului lor celor care erau demne de acest lucru. Le revela transfigurarea iubirii în căsătoria perfectă, care înseamnă îngemănarea celor două suflete, chiar în centrul vieţii şi adevărului. Bărbatul nu este oare prin forţa sa reprezentantul principiului şi spiritul creator? Iar femeia în toată puterea sa nu întruchipează oare natura, în forţa sa plastică, în minunatele sale realizări, terestre şi divine? Ei bine, dacă aceste două fiinţe ajung să se pătrundă perfect, trup, suflet şi spirit, ele vor reprezenta esenţa universului. Dar pentru a crede în Dumnezeu, femeia are nevoie să îl vadă întruchipat în bărbat, iar pentru aceasta bărbatul trebuie să fie iniţiat. Doar el este capabil, prin inteligenţa sa profundă de viaţă, prin voinţa sa creatoare, să fecundeze sufletul ei de femeie, să îl transforme prin idealul divin. Iar acest ideal, femeia iubită i-l transmite amplificat prin gândurile sale care vibrează, în senzaţiile

---

102 Montesquieu şi Michelet sunt aproape singurii autori care au remarcat virtutea soliilor grecoaice. Nici unul, nici altul nu au indicat însă cauza de care vorbim aici.

sale subtile, în divinaţiile sale profunde. Femeia îi transmite imaginea sa prin entuziasm, ea *devine* idealul său. Căci ea îl *realizează* prin puterea iubirii în propriul său suflet. Prin ea, el devine viu şi vizibil şi se întrupează. Căci ceea ce bărbatul creează prin dorinţă şi voinţă, femeia creează fizic şi este izvorul spiritual în iubire.

În rolul său de amantă, soţie, mamă sau femeie inspirată, nu este mai puţin măreaţă şi este chiar mai apropiată de divinitate decât bărbatul. Căci a iubi înseamnă a uita. Femeia care se uită pe sine şi se lasă purtată de iubirea sa este mereu sublimă. Ea îşi află în această uitare de sine renaşterea celestă, coroana de lumină şi strălucirea nemuritoare a fiinţei sale.

Dragostea este tema predilectă a literaturii moderne din ultimele două secole. Nu este vorba despre dragostea pur senzuală, care se aprinde în prezenţa frumuseţii fizice ca la poeţii antici; nu este vorba nici de cultul fad al unui ideal abstract şi convenţional ca în Evul Mediu; ci despre dragostea în acelaşi timp senzuală şi psihică, care înfloreşte în deplină libertate şi fantezie. Cel mai adesea, între cele două sexe se dau lupte chiar atunci când cei doi se iubesc. Revolte ale femeilor împotriva egoismului şi brutalităţii bărbatului; dispreţ al bărbatului pentru ipocrizia şi vanitatea femeii; strigăte ale cărnii, furie neputincioasă a victimelor voluptăţii, sclavie a dezmăţului. În mijlocul acestora, pasiuni profunde, atracţii teribile şi cu atât mai puternice cu cât sunt interzise de convenţiile mondene şi de instituţiile sociale. De aici, acele amoruri furtunoase, ruina morală, tragicele catastrofe care constituie aproape în exclusivitate tema romanului şi drama zilelor noastre. S-ar putea spune că bărbatul obosit, negăsindu-l pe Dumnezeu nici în ştiinţă, nici în religie, îl caută cu disperare în femeie. Şi bine face, dar doar prin iniţierea în marile adevăruri *el* îl va găsi în *ea* şi *ea* în *el*. Între aceste suflete care se ignoră reciproc şi care nu se

cunosc nici măcar pe sine, care adesea se părăsesc blestemându-se, există un fel de sete imensă de pătrundere şi de a găsi în contopire fericirea imposibilă. În ciuda aberaţiilor şi revărsărilor care rezultă din astfel de ciocniri, această căutare disperată este necesară; ea se naşte dintr-un divin inconştient şi va fi punctul vital pentru reedificarea viitorului. Căci atunci când bărbatul şi femeia se vor fi regăsit ei înşişi şi unul pe altul, prin dragostea profundă şi prin iniţiere, contopirea lor va fi forţa strălucitoare şi creatoare prin excelenţă.

Dragostea psihică, dragostea pasiune a sufletului nu a intrat deci în literatură şi în conştiinţa universală decât de puţin timp, dar îşi are sursa în iniţierea antică. Dacă literatura greacă de-abia o lasă să se întrevadă, lucrul ţine de excepţia rarisimă. Ea provine de asemenea din secretul profund al misterelor. Dar tradiţia religioasă şi filosofică a păstrat urma femeii iniţiate. În spatele poeziei şi al filosofiei oficiale, câteva figuri de femei apar acoperite de un văl semitransparent, dar luminoase. O cunoaştem deja pe Pythonesa Teocleea, care l-a inspirat pe Pitagora; mai târziu va apărea preoteasa Corina, rivală adesea fericită a lui Pindar, care a fost el însuşi cel mai mare iniţiat dintre poeţii greci; în fine, misterioasa Diotima apare la banchetul lui Platon pentru a da revelaţia supremă asupra iubirii. Pe lângă aceste roluri excepţionale, femeia din Grecia antică avea un veritabil rol sacerdotal în căminul şi în gineceul său. Creaţia sa se măsoară tocmai prin aceşti eroi, aceşti artişti, aceşti poeţi, ale căror cântece, blocuri de marmură şi acţiuni sublime le admirăm şi în ziua de azi. Ea i-a conceput prin misterul dragostei, i-a modelat la sânul său cu dorinţa frumuseţii, le-a dat naştere clocindu-i sub aripile sale materne. Să mai adăugăm că pentru bărbatul şi femeia cu adevărat iniţiaţi, procrearea copilului are un sens infinit mai frumos, o profunzime mult mai mare decât pentru noi. Tatăl şi mama, ştiind că sufletul

copilului preexistă naşterii sale terestre, concepţia devine un act sacru, chemarea sufletului la încarnare. Între sufletul încarnat şi mamă există aproape întotdeauna o mare similitudine. Cum femeile perverse şi demonice atrag spirite demonice, tot aşa mamele blânde atrag spirite divine. Acest suflet invizibil care este aşteptat, care va veni şi care vine – atât de misterios şi atât de sigur – nu este oare ceva divin? Naşterea sa, încarcerarea sa în carne va fi un lucru dureros. Căci, dacă între el şi cerul pe care l-a părăsit se interpune un văl grosier, dacă începe să-şi mai amintească, ah! nu suferă mai puţin! Şi sfântă şi divină este sarcina mamei care trebuie să îi ofere un nou sălaş, să îi îndulcească prizonieratul şi să îi uşureze încercarea.

Astfel, învăţămintele lui Pitagora, care începuseră în profunzimile absolutului prin trinitatea divină, sfârşeau în sânul vieţii prin trinitatea umană. În tată, în mamă şi în copil, iniţiatul ştia să recunoască acum spiritul, sufletul şi inima universului viu. Această ultimă iniţiere constituia pentru el fundamentul operei sociale concepută de la înălţimea şi în toată frumuseţea idealului, edificiu la ridicarea căruia fiecare iniţiat trebuia să-şi aducă contribuţia.

familia lui pitagora. şcoala şi destinele sale

Printre femeile care urmau învăţămintele maestrului se afla şi o tânără de o mare frumuseţe. Tatăl său, un locuitor al Crotonei, se numea Brontinos. Pe ea o chema Theano. Pitagora avea atunci vreo şaizeci de ani. Dar marea sa stăpânire a pasiunilor şi o viaţă pură consacrată în întregime misiunii sale îl ajutaseră să-şi păstreze intactă forţa virilă. Tinereţea sufletului, această flacără nemuritoare, pe care marele iniţiat o obţinuse din viaţa sa spirituală şi pe care o hrănea prin forţele oculte ale naturii, strălucea în el şi îi subjuga anturajul. Magul grec nu ajunsese la vârsta declinului, ci la apogeul puterii sale. Theano fu atrasă de Pitagora, de strălucirea aproape

supranaturală care emana din persoana sa. Gravă, rezervată, căutase la maestrul său explicaţia misterelor pe care ea le iubea fără să le înţeleagă. Dar, când la lumina adevărului, la blânda căldură care o învăluia puţin câte puţin, îşi simţi sufletul deschizându-se ca o floare din adâncurile fiinţei sale, asemenea trandafirului cu mii de frunze, când simţi că această deschidere venea din el şi din cuvântul său, se îndrăgosti în tăcere de maestru, cuprinsă de o iubire pătimaşă şi de un entuziasm fără margini.

Pitagora nu încercase să o atragă. Îi înconjura cu afecţiune pe toţi discipolii săi. Nu se gândea decât la şcoala sa, la Grecia, la viitorul lumii. Ca mulţi dintre marii adepţi, renunţase la femei pentru a se dedica operei sale. Magia voinţei, posesia spirituală a atâtor suflete pe care le formase şi care rămâneau legate de el ca de un tată adorat, glorificarea mistică a tuturor iubirilor nerostite, care urcau până la el, şi parfumul fin de simpatie umană, care îi unea pe fraţii pitagoricieni – toate acestea îi ţineau loc de voluptate, de fericire şi de dragoste. Dar, într-o zi, pe când medita singur la viitorul şcolii în cripta Proserpinei, o văzu pe tânăra fecioară, gravă şi hotărâtă, căreia nu îi vorbise niciodată între patru ochi, îndreptându-se spre el. Îngenunche în faţa lui şi fără să-şi ridice capul lăsat până la pământ, îl imploră pe maestru, – pe el, atotputernicul! – să o elibereze de o iubire imposibilă şi nefericită, care îi consuma trupul şi îi devora sufletul. Pitagora o întrebă care este numele celui pe care îl iubea. După îndelungi ezitări, Theano mărturisi că era vorba de el, dar că era gata de orice şi că se va supune voinţei lui. Pitagora nu spuse nimic. Încurajată de tăcerea sa, îşi ridică fruntea şi îi aruncă o privire rugătoare, din care ţâşnea seva unei vieţi şi parfumul unui suflet oferite ca sacrificiu maestrului.

Înţeleptul se cutremură; simţurile ştia să şi le învingă, imaginaţia şi-o potolise, dar lumina sufletului ei îl

pătrunsese pe al său. În această fecioară maturizată de pasiune, transfigurată de o gândire de devoţiune absolută, îşi găsise tovarăşa şi întrevăzuse o realizare mai completă a operei sale. Pitagora îi porunci tinerei să se ridice cu un gest plin de emoţie şi Theano putu să citească în ochii maestrului că destinele lor erau pe veci unite.

Prin căsătoria sa cu Theano, Pitagora îşi puse *pecetea realizării* asupra operei sale. Asocierea, contopirea acestor două vieţi fu deplină. Într-o zi, când soţia maestrului fu întrebată cât timp îi trebuie unei femei pentru a fi pură după ce a avut o relaţie cu un bărbat, ea răspunse: „Dacă este vorba de soţul său, este chiar acum; dacă este vorba de un altul, nu va fi niciodată”. Multe dintre femei vor răspunde surâzând că pentru a spune aceste cuvinte trebuie să fii soţia lui Pitagora şi să îl iubeşti aşa cum îl iubea Theano.

Au dreptate. Nu căsătoria sanctifică iubirea, ci iubirea o justifică pe aceasta. Theano a reuşit să pătrundă complet gândirea soţului său, astfel încât după moartea sa a avut rolul de centru al ordinului pitagoric. Un autor grec citează ca pe o autoritate opinia sa despre doctrina numerelor. Ea i-a dat lui Pitagora doi fii: Arimneste şi Telauges şi o fiică: Damo. Telauges a devenit mai târziu maestrul lui Empedocle şi i-a transmis secretele doctrinei.

Familia lui Pitagora a oferit ordinului un veritabil model. Casa sa era numită templul lui Ceres, iar curtea sa, templul muzelor. În timpul sărbătorilor domestice şi religioase mama conducea corul femeilor, iar Damo corul tinerelor fete. Damo a fost în toate demnă de părinţii săi. Pitagora îi încredinţase anumite secrete cu interdicţia expresă de a le comunica oricui în afara familiei. După împrăştierea pitagoricilor, Damo căzu într-o sărăcie lucie. I s-a oferit o sumă foarte mare pentru preţiosul manuscris, dar fidelă voinţei tatălui său, ea a refuzat în continuare să îl predea.

Pitagora a trăit treizeci de ani la Crotona. În douăzeci de ani dobândise o putere atât de mare, încât cei care îl numeau semizeu nu exagerau. Această putere părea că ţine de domeniul miraculosului; niciodată un filosof nu a avut o astfel de putere. Ea s-a extins nu numai până la şcoala din Crotona şi la ramificaţiile sale din alte oraşe de pe coastele italiene, ci şi la politica tuturor statelor mici. Pitagora era un reformator în toată puterea cuvântului. Crotona, colonia aheeană, avea o structură aristocratică. *Consiliul celor o mie*, format din marile familii, exercita aici puterea legislativă şi supraveghea puterea executivă. Adunările populare existau, dar aveau o putere limitată. Pitagora, care voia ca în stat să domnească ordinea şi armonia, nu agrea nici comprimarea oligarhică nici haosul demagogiei. Acceptând ca atare structura doriană, el a încercat pur şi simplu să introducă o nouă rotiţă. Ideea era îndrăzneaţă: să creeze deasupra puterii politice o putere ştiinţifică, cu rol deliberaţiv şi consultativ în problemele vitale, care urma să devină cheia de boltă, legiuitorul suprem în stat. Deasupra Consiliului celor o mie, a organizat *Consiliul celor trei sute*, aleşi de primul, dar recrutaţi doar dintre iniţiaţi. Numărul lor era suficient pentru a atinge scopul fixat. Porfirios povesteşte că două mii de cetăţeni ai Crotonei au renunţat la viaţa lor obişnuită şi s-au adunat să trăiască împreună cu soţiile şi copiii lor, după ce şi-au pus bunurile în comun. Pitagora voia deci în fruntea statului o guvernare mai puţin misterioasă, dar la fel de sus plasată ca şi sacerdoţiul egiptean. Ceea ce a reuşit să realizeze pentru puţin timp a rămas visul tuturor iniţiaţilor care s-au ocupat de politică: să introducă principiul iniţierii şi examinarea guvernării statului şi să reconcilieze în această sinteză superioară principiul electiv sau democratic cu o guvernare constituită prin selectarea inteligenţei şi a adevărului. Consiliul celor trei sute a format deci un tip de ordin

politic, ştiinţific şi religios al cărui conducător recunoscut era Pitagora. Angajamentul se făcea în faţa lui, printr-un jurământ solemn şi teribil de a păstra un secret absolut, ca în mistere. Aceste societăţi sau *hetairii* s-au răspândit din Crotona, unde se afla societatea mamă, în aproape toate oraşele marii Grecii, unde exercitau o puternică influenţă politică. Ordinul pitagoric avea de asemenea tendinţa să preia conducerea statului în toată Italia meridională. El avea ramificaţii la Tarente, Heraclea, Metaponte, Regium, Himera.

Catana, Agrigente, Sybaris, conform lui Aristoxene, până la etrusci. Cât despre influenţa lui Pitagora asupra guvernării acestor mari şi bogate oraşe, nu se putea imagina una mai mare, mai liberală, mai pacifistă. Peste tot unde apărea, el restabilea ordinea, dreptatea, înţelegerea. Chemat de un tiran din Sicilia, îl convinsese prin simpla sa elocinţă să renunţe la bogăţiile rău dobândite şi să abdice de la o putere uzurpată. Oraşelor, care erau supuse unele altora, le-a redat independenţa şi libertatea. Acţiunea sa era atât de binefăcătoare, încât în peregrinările prin cetăţi se spunea: „Nu a venit pentru a predica, ci pentru a vindeca”.

Influenţa suverană a unui mare spirit şi a unui mare caracter, magia sufletului şi a inteligenţei dau naştere unor gelozii cu atât mai teribile, unei uri cu atât mai violente, cu cât sunt inatacabile. Imperiul lui Pitagora dura de un sfert de secol, adeptul neobosit atingea vârsta de nouăzeci de ani, când veni reacţia de subminare. Scânteia porni din Sybaris, oraş rival Crotonei. Avu loc acolo o mişcare populară şi partidul aristocratic fu învins. Cinci sute de exilaţi au cerut adăpost în Crotona, dar sybariţii au cerut extrădarea lor. Temându-se de furia oraşului duşman, magistraţii Crotonei se pregăteau să dea curs cerinţei, când Pitagora interveni. La insistenţele sale a fost refuzată predarea acestor nefericiţi, care implorau îndurare,

adversarilor nemiloşi. Lovindu-se de acest refuz, Sybaris declară război Crotonei. Dar armata acesteia, condusă de un discipol al lui Pitagora, celebrul atlet Milon, îi învinse în totalitate pe sybariţi. Urmă dezastrul oraşului Sybaris. Acesta fu asediat, prădat, distrus din temelii şi transformat în scrum. Este imposibil să admitem că Pitagora ar fi fost de acord cu asemenea represalii, care nu mai respectau deloc principiile sale şi ale tuturor iniţiaţilor. Dar nici el, nici Milon nu putură să pună frâu pasiunii dezlănţuite ale unei armate victorioase, aţâţate de vechi gelozii şi surescitate de un atac nedrept.

Orice răzbunare, fie din partea indivizilor, fie din partea unor popoare întregi, atrage după sine şocul pasiunilor dezlănţuite. Nemesisul acestora fu redutabil; consecinţele căzură asupra lui Pitagora şi asupra întregului ordin al său. După luarea Sybarisului, poporul ceru împărţirea pământurilor. Nefiind mulţumit după obţinerea acestora, partidul democratic propuse o schimbare de constituţie, care anula privilegiile Consiliului celor o mie, suprima Consiliul celor trei sute şi nu mai admitea decât o singură autoritate: sufragiul universal. În mod firesc, pitagoricii care făceau parte din Consiliul celor o mie se opuseră unei reforme contrare principiilor lor şi care ataca chiar de la bază opera minuţioasă a maestrului. Pitagoricii erau deja obiectul acestei un surde, la care duc misterul şi superioritatea în rândul mulţimii. Atitudinea lor politică ridică împotriva lor furia demagogiei şi o ură personală împotriva maestrului produse explozia finală.

Un anumit Cylon se prezentase altă dată la şcoală. Pitagora, foarte sever în admiterea discipolilor săi, îl respinsese din cauza caracterului său violent şi imperios. Candidatul respins deveni un adversar mânat de o ură puternică. Când opinia publică începu să se întoarcă împotriva lui Pitagora, organiză un club de opoziţie la ordinul pitagoric, o mare societate populară. Reuşi să-i

atragă de partea lui pe principalii conducători ai poporului şi pregăti în aceste adunări o revoluţie care trebuia să înceapă prin expulzarea pitagoricilor. În faţa unei mulţimi furtunoase, Cylon urcă la o tribună populară şi rosti extrase furate din cartea secretă a lui Pitagora, intitulată: Cuvântul sacru (*hieros logos*). Extrase desfigurate, extrase travestite. Câţiva oratori încercau să-i apere pe fraţii care depuseseră jurământul tăcerii, care respectă chiar şi animalele. Li se răspunse prin hohote de râs. Cylon urcă din nou şi din nou la tribună. El demonstră că acest catehism religios al pitagoricilor reprezintă un atentat la libertate. „Şi aceasta nu este tot, adaugă tribunul. Cine este acest maestru, acest pretins semizeu, de care ascultă orbeşte ai săi şi care nu trebuie să dea decât un ordin pentru ca toţi discipolii săi să strige: aşa a spus maestrul! Oare nu este el tiranul Crotonei şi cel mai rău dintre tirani, un tiran ocult? Din ce se hrăneşte această prietenie indisolubilă, care îi uneşte pe toţi membrii eteriei pitagorice, dacă nu din dispreţ faţă de popor? Ei rostesc mereu cuvântul lui Homer, că principele trebuie să fie păstorul poporului său. Deci pentru ei poporul nu este decât o amărâtă de turmă. Da, existenţa însăşi în ordin este o conspiraţie permanentă împotriva drepturilor populare. Atâta timp cât nu va fi distrusă, în Crotona nu va domni libertatea!” Unul dintre membrii adunării populare, animat de un sentiment de loialitate, strigă: „Cel puţin să i se permită lui Pitagora şi discipolilor săi să vină să se justifice la tribuna aceasta, înainte să fie condamnaţi”. Dar Cylon ripostă imediat: „Aceşti pitagorici nu vor oare să ne fure dreptul de a judeca şi de a decide asupra treburilor publice? Cu ce drept ar putea ei să ceară astăzi să fie ascultaţi? Ei nu v-au consultat atunci când v-au răpit dreptul la justiţie; ei bine! acum este rândul vostru să îi loviţi fără a le da dreptul la replică!” Tunete de aplauze răspunseră acestor ieşiri vehemente şi spiritele se

încingeau din ce în ce mai mult.

Într-o seară în care cei patruzeci de membri principali ai ordinului se reuniseră la Milon, tribunul îşi asmuţi bandele asupra lor. Casa fu împresurată. Pitagoricii, cu maestrul în mijlocul lor, baricadară uşile. Mulţimea furioasă dădu foc şi flăcările cuprinseră întreg edificiul. Treizeci şi opt dintre pitagorici, primii discipoli ai maestrului, floarea ordinului şi Pitagora însuşi pieriră, unii în flăcările incendiului, alţii omorâţi de popor. Doar Arhipes şi Lysis scăpară din masacru.[103]

Astfel muri acest mare înţelept, acest om divin, care încercase să impună înţelepciunea sa în guvernarea oamenilor. Omorârea pitagoricilor fu semnalul unei revoluţii democratice la Crotona şi în golful Tarente. Oraşele Italiei îi alungară pe nefericiţii discipoli ai maestrului. Ordinul fu împrăştiat, dar rămăşiţele sale se răspândiră în Sicilia şi în Grecia, ducând peste tot cuvântul maestrului. Lysis deveni maestrul lui Epaminondas. După noile revoluţii, pitagoricii putură să se întoarcă în Italia cu condiţia să nu mai formeze asociaţii politice. O fraternitate mişcătoare nu încetă să îi unească, considerându-se ca o singură familie. Unul dintre ei, căzut în mizerie şi bolnav,

---

103 Aceasta este versiunea lui Diogene asupra morgii lui Pitagora. După Dicearc, citat de Porfirios, maestrul ar fi scăpat masacrului împreună cu Arhipes şi Lysis şi ar fi rătăcit dintr-un oraş în altul până la Metaponte, unde s-ar fi stins înfometat în templul muzelor. Locuitorii din Metaponte pretindeau, dimpotrivă, că înţeleptul pe care îl primiseră ei murise liniştit în oraşul lor. Ei i-au arătat lui Ciceron casa, jilţul şi mormântul său. Trebuie să remarcăm faptul că, mult timp după moartea maestrului, oraşele care îl persecutaseră cel mai mult pe Pitagora o dată cu revirimentul democratic au reclamat onoarea de a-l fi adăpostit şi salvat. Oraşele din golful Tarente îşi disputau rămăşiţele pământeşti ale filosofului cu aceeaşi îndârjire cu care oraşele din Ionia îşi disputau onoarea de a fi locul de naştere al lui Homer. A se vedea aceste fapte discutate aici în cartea detaliată a lui Chaignet: Pythagore et la philosophie pythagoricienne [Pitagora şi filosofia pitagorică].

fu adăpostit de un hangiu. Înainte de a muri, desenă câteva semne misterioase pe poarta casei şi îi spuse gazdei sale: „Fii liniştit, unul dintre fraţii mei îţi va achita datoria”. Un an mai târziu, un străin trecând pe la hanul respectiv văzu semnele şi îi spuse hangiului: „Eu sunt un discipol al lui Pitagora; unul dintre fraţii mei a murit aici; spune-mi ce îţi datorez pentru el”. Ordinul a rezistat două sute cincizeci de ani; cât despre ideile şi tradiţiile întemeiate de maestru, ele s-au transmis până în zilele noastre.

Influenţa regeneratoare a lui Pitagora asupra Greciei a fost imensă. Ea a fost exercitată în mod misterios, dar sigur, din templele prin care trecuse. L-am văzut la Delfi conferind o forţă nouă ştiinţei divinatorii, întărind autoritatea preoţilor şi formând prin arta sa o Pythonisă model. Graţie acestei reforme interioare care a fost primită cu entuziasm chiar în sânul sanctuarelor şi în sufletele iniţiaţilor, Delfi a devenit, mai mult ca niciodată, centrul moral al Greciei. Acest lucru a putut fi observat în timpul războaielor medice. De-abia treizeci de ani se scurseseră de la moartea lui Pitagora, când ciclonul Asiei, prezis de înţeleptul din Samos, veni să se abată asupra coastelor Eladei. În această luptă epică dintre Europa şi Asia barbară, Grecia, care reprezintă libertatea şi civilizaţia, are în spatele ei ştiinţa şi geniul lui Apollo. Suflul său patriotic şi religios înalţă şi apoi reduce la tăcere rivalitatea născândă între Sparta şi Atena. El îi inspiră pe Miltiade şi pe Temistocle. La Marathon entuziasmul este atât de mare, încât atenienii cred că văd doi războinici, învăluiţi într-o lumină albă, luptându-se unul împotriva altuia. Unii îl recunosc pe Tezeu şi pe Echetos, alţii pe Castor şi pe Pollux. Când invazia lui Xerxes, de zece ori mai formidabilă decât cea a lui Darius, ajunge în defileul Thermophyle şi învinge Elada, Pythia este cea care, de pe înălţimea trepiedului său, le prezice salvarea trimişilor

Atenei şi îl ajută pe Temistocle să învingă corăbiile care acostaseră pe malurile Salaminei. Paginile lui Herodot freamătă de cuvântul său rostit cu sufletul la gură: „Părăsiţi-vă locuinţele şi înaltele coline ale cetăţii construite în cerc... focul şi temutul Marte urcat pe carul său sirian vă va distruge turnurile... templele se clatină, zidurile lor sunt jilave de o sudoare rece, pe ruinele lor se prelinge un sânge negru... ieşiţi din sanctuarul meu. Un zid de lemn să vă fie meterez de nebiruit. Fugiţi! Ascundeţi-vă de pedeştri şi de nenumăraţii cavaleri! O, divină Salamină! Cât de funestă vei fi pentru copiii femeii!” În discu[104]rsul lui Eschil bătălia începe cu un strigăt asemănător imnurilor lui Apollo: „Degrabă ziua albilor bidivii se răspândi asupra lumii, învăluind-o în lumina sa. În acea clipă un strigăt intonat ca un cânt sacru cuprinde văzduhul, ieşind din piepturile grecilor; ecourile insulei îi răspund cu mii de voci răsunătoare”. Este oare de mirare că, îmbătaţi de vinul victoriei, elenii în bătălia de la Mycala, în faţa Asiei învinse, îşi aleseseră drept strigăt de luptă: „Hébé, eternă tinereţe”? Da, suflul lui Apollo trăieşte în aceste uimitoare războaie medice. Entuziasmul religios, care face miracole, îi cuprinde pe vii şi pe morţi, face să strălucească trofeele şi îmbracă în aur mormintele. Toate templele au fost prădate, dar cel din Delfi a rămas în picioare. Armata persană s-a apropiat să jefuiască oraşul sfânt. Tot pământul tremura. Dar zeul solar a spus prin vocea pontifului: „Mă voi apăra eu însumi!” Din ordinul templului, cetatea este evacuată; locuitorii se refugiază în grotele Parnasului şi doar preoţii rămân în sanctuar, cu

104 În limbajul templelor termenul de fiu al femeii desemna gradul inferior de iniţiere, femeia însemna aici natura. Deasupra erau fiii bărbatului sau iniţiaţiii întru spirit şi suflet, fiii zeilor sau iniţiiaţiii în “tiinţiele cosmogonice şi fiii lui Dumnezeu sau iniţ>iaţ>ii în “tiinţia supremă. Pythia îi numea pe perşi: fiii femeii, desemnându-i prin caracterul religiei lor. Luate literalmente, aceste cuvinte nu ar avea sens.

garda sacră, în aşteptarea duşmanului. Armata persană intră în oraşul mut ca un mormânt; doar statuile îi privesc trecând. Un nor negru se adună din adâncurile cheiului; tunetul bubuie şi fulgerul îi loveşte pe invadatori. Două stânci enorme se prăbuşesc din vârful Parnasului şi strivesc o mulţime de perşi 1. În acelaşi timp, se aud din templul Minervei strigăte şi din pământ, sub paşii atacatorilor ţâşnesc flăcări. În faţa acestor minuni, barbarii înspăimântaţi se retrag; armata lor o ia la fugă înspăimântată. Zeul s-a apărat prin forţele proprii.

S-ar fi întâmplat aceste minuni, ar fi avut loc aceste victorii, pe care umanitatea le numără printre ale sale, dacă, treizeci de ani mai devreme Pitagora nu ar fi apărut în sanctuarul din Delfi pentru a aprinde aici din nou focul sacru? Este foarte îndoielnic.

Aş vrea să mai adaug câteva cuvinte despre influenţa maestrului asupra filosofiei. Înaintea lui existaseră câţiva fizicieni şi câţiva moralişti; Pitagora a reuşit realizarea unei sinteze a moralei, ştiinţei şi religiei. Această sinteză nu este altceva decât doctrina esoterică a cărei lumină deplină am încercat să o regăsim chiar în adâncurile iniţierii pitagorice. Filosoful din Crotona nu a fost inventatorul, ci cel care a organizat într-o manieră strălucită aceste adevăruri primordiale, aşezându-le în ordinea ştiinţifică. Am ales deci sistemul său drept cadrul cel mai favorabil pentru o expunere completă a doctrinei misterelor şi a adevăratei teozofii.

Cei care au urmat periplul maestrului odată cu noi vor fi înţeles că, în adâncurile acestei doctrine, străluceşte soarele adevărului unic. Razele sale împrăştiate se regăsesc în filosofii şi religii, dar centrul lor se află aici. Ce trebuie să facem pentru a ajunge la el? Observarea şi raţionamentul nu sunt suficiente. Este necesară *intuiţia*, mai importantă decât toate, Pitagora a fost un adept, un iniţiat de prim rang. El a deţinut vederea directă a

spiritului, cheia ştiinţelor oculte şi a lumii spirituale; a săpat deci la sursa primară a adevărului. Şi cum la aceste facultăţi transcendentale ale sufletului intelectual şi spiritualizat a adăugat observarea minuţioasă a naturii fizice şi clasificarea magistrală a ideilor prin înalta sa raţiune, nimeni nu era mai potrivit decât el pentru a construi edi-[105]

ficiul ştiinţei Kosmosului.

Acest edificiu nu a fost niciodată distrus cu adevărat. Platon, care a împrumutat de la Pitagora toată metafizica sa, a avut despre ea o idee completă, chiar dacă exprimată cu mai puţină rigoare şi claritate. Şcoala alexandrină a ocupat nivelurile superioare ale acesteia. Ştiinţa modernă a preluat bazele sale, pe care le-a consolidat. Dar nicio filosofie nu a fost capabilă să o cuprindă în ansamblul său. Noi am încercat să dăm o idee despre ansamblu în armonia şi unitatea sa.

Cartea a şaptea:

platon

(misterele din eleusis)

Oamenii au numit dragostea Eros căci ea are aripi; Zeii au numit-o Pteros, căci ea are virtutea de a da.

Platon (Banchetul)

În cer, a învăţa înseamnă a vedea; Pe pământ, înseamnă a-şi aminti.

Fericit cel care a traversat misterele; El cunoaşte izvorul şi scopul vieţii.

---

105 "Se mai poate vedea încă în împrejmuirea Minervei", spune Herodot, VIII, 39. Invazia galică care a avut loc 200 de ani mai târziu a fost respinsă într-un mod asemănător. ai atunci se abate o furtună, fulgerul cade repetat asupra galilor, pământul tremură sub picioarele lor; văd apariţii supranaturale; şi templul lui Apollo este salvat. Aceste fapte par să dovedească faptul că preoţii din Delfi defineau şti- inţia focului cosmic şi ştiau să manevreze generarea de electricitate prin puteri oculte, asemenea magilor chaldeeni. - Vezi Amédée Thierry, Histoire des Gaulois, I, 246.

Pindare platon

După ce am încercat să reînviem în Pitagora pe cel mai mare iniţiat al Greciei şi prin el fondul primordial şi universal al adevărului religios şi filosofic, am putea să nu mai vorbim despre Platon, care nu a făcut decât să dea acestui adevăr o formă mai fantezistă şi mai populară. Dar iată motivul care ne va opri un moment în faţa nobilei figuri a filosofului atenian.

Da, există o doctrină mamă şi sinteză a religiilor şi a filosofiilor. Ea se dezvoltă şi se aprofundează de-a lungul secolelor; dar fondul şi nucleul rămân aceleaşi. Noi am regăsit liniile generale ale acesteia. Este suficient? Nu, trebuie şi să arătăm motivul providenţial al diverselor sale forme, în funcţie de rasă şi epocă. Trebuie să restabilim seria marilor iniţiaţi care au fost adevăraţii iniţiatori ai umanităţii. Atunci, forţa fiecăruia dintre ei se va uni cu a celorlalţi şi unitatea adevărului va apărea în însăşi diversitatea expresiei sale. Ca orice mare civilizaţie, Grecia a avut zorii săi, momentul său de glorie şi declinul său. Este legea zilelor şi a nopţilor, a oamenilor, a pământurilor şi a cerurilor. Orfeu este iniţiatul din zori, Pitagora, cel al deplinei străluciri, Platon cel al apusului elenismului, apus de purpură aprinsă care devine apoi trandafiriul unui nou răsărit, acela al umanităţii. Platon îl urmează pe Pitagora, precum în misterele din Eleusis cel care purta torţa îl urma pe marele hierofant. Împreună cu el, vom pătrunde, încă o dată şi pe o altă cale, pe potecile sanctuarului până în inima templului, întru contemplarea marelui arcan.

Dar înainte de a merge în Eleusis, să-l ascultăm o clipă pe ghidul nostru, divinul Platon. Cel care ne face el însuşi să-i vedem orizontul natal; cel care ne povesteşte istoria sufletului său şi ne conduce la maestrul său mult iubit.

I

TINEREŢEA LUI PLATON ŞI MOARTEA LUI

SOCRATE

S-a născut în Atena, în oraşul frumosului şi umanităţii. Privirile lui tinere nu cunoşteau limite. Atica, deschisă în cele patru vânturi, înaintează precum prova unei corăbii în Marea Egee şi porunceşte precum o regină ciclului insulelor, sirene albe aşezate pe valurile de un albastru închis. Crescu la poalele Acropolelor, sub apărarea lui Palas Atena, în câmpia întinsă, încadrată de munţi violeţi şi învăluită într-un azur luminos, între Pentelicul cu povârnişuri de marmură, Hymettosul încoronat de pini înmiresmaţi unde bâzâie albinele şi liniştitul golf Eleusis.

Cu atât mai sumbru şi mai tulbure a fost orizontul politic din timpul copilăriei şi tinereţii lui Platon. Ele au fost în timpul acelui implacabil război al Peloponezului, luptă fratricidă între Sparta şi Atena, care a pregătit prăbuşirea Greciei. Trecuseră marile zile ale războaielor medice, apusese soarele marilor bătălii de la Marathon şi de la Salamina. Anul naşterii lui Platon (429 î.Hr.) este anul morţii lui Pericle, cel mai mare om de stat al Greciei, la fel de integru precum Aristide, la fel de abil ca Temistocle, reprezentantul perfect al civilizaţiei elene, magul acestei democraţii turbulente, patriot ardent, dar care a ştiut să-şi păstreze calmul unui semizeu în mijlocul furtunilor populare. Mama lui Platon i-a povestit probabil fiului ei o scenă la care în mod sigur a asistat, cu doi ani înainte de naşterea viitorului filosof. Spartanii invadaseră Atica; Atena, deja ameninţată în existenţa sa naţională, a luptat toată iarna, Pericle fiind sufletul apărării. În acel an sumbru a avut loc o impozantă ceremonie la Ceramic. Sicriele războinicilor morţi pentru patrie au fost puse pe care funebre şi poporul a fost chemat în faţa mormântului monumental destinat să-i reunească. Mausoleul părea simbolul magnific şi sinistru al mormântului pe care Grecia şi-l săpa singură prin această luptă criminală. Atunci,

Pericle a ţinut cel mai frumos discurs care s-a păstrat din antichitate. Tucidide l-a transcris pe tablele de plumb şi aceste cuvinte strălucesc, precum un scut al frontonului unui templu: „Mormântul eroilor este întregul univers, nu doar nişte coloane încărcate cu inscripţii fastuoase”. În aceste cuvinte nu respiră oare conştiinţa Greciei şi a imortaliţii sale?

Dar Pericle a murit, ce a mai rămas din vechea Grecie care trăia prin oamenii săi de acţiune? În interiorul Atenei, discordiile unei demagogii încolţite de duşmani; în exterior, invazia lacedemoniană încă asediind oraşul, războiul pe uscat şi pe mare şi aurul regelui Persiei circulând precum o otravă a corupţiei în mâinile tribunilor şi magistraţilor. Alcibiade îl înlocuise pe Pericle în funcţia publică. Acest tip al tinereţii de aur a Atenei devenise omul zilei. Politician aventuros, intrigant plin de seducţie, şi-a dus cu zâmbetul pe buze patria la pieire. Platon îl studiase cu atenţie; căci mai târziu, ca maestru, i-a făcut profilul psihologic. El a comparat dorinţa furioasă de putere care stăpânea sufletul lui Alcibiade cu o viespe înaripată, „în jurul căreia pasiunile încoronate de flori, parfumate cu miresme, îmbătate de vin şi de toate plăcerile neînfrânate care merg pe urmele acestora, vin să bâzâie, hrănind-o, ridicând-o, înarmând-o în final cu acul ambiţiei. Atunci, acest tiran al sufletului, însoţit de demenţă, se agită cu furie; dacă găseşte în jurul său gânduri şi sentimente oneste care mai puteau încă să-l facă să roşească, le omoară şi le alungă, până când ce-şi va fi curăţat sufletul de orice cumpătare şi-l va fi umplut de furia atotstăpânitoare”.

Cerul Atenei avea deci culori destul de întunecate în timpul tinereţii lui Platon. La douăzeci şi cinci de ani el asistă la cucerirea Atenei de către spartani, după dezastruoasa bătălie navală de la Aigos Potamos. Apoi văzu intrarea lui Lixandru în oraşul său natal, însemnând

sfârşitul independenţei ateniene. Văzu lungile ziduri construite de Temistocle demolate în sunetul unei muzici de sărbătoare şi inamicul triumfător dansând literalmente pe ruinele patriei sale. Apoi veniră cei treizeci de tirani şi proscripţiile lor.

Aceste spectacole întristară sufletul tânăr al lui Platon, dar nu reuşiră să-l tulbure. Sufletul lui era blând, limpede, deschis, precum bolta cerului deasupra Acropolei. Platon era un tânăr de o statură impunătoare, cu umeri laţi, grav, gânditor, aproape întotdeauna tăcut, dar atunci când vorbea, o sensibilitate încântătoare, o blândeţe fermecătoare emana din cuvintele sale. Nu avea nimic bătător la ochi, nimic în exces. Aptitudinile variate se ascundeau contopite în armonia superioară a fiinţei sale. O graţie înaripată, o modestie firească ascundeau profunzimea spiritului său; o tandreţe aproape feminină îi acoperea ca un văl fermitatea caracterului. În el virtutea era surâzătoare, iar plăcerea, castă şi ingenuă. Dar ceea ce caracteriza cel mai bine, într-un mod extraordinar şi unic, acest suflet, era faptul că prin naşterea sa, încheiase un pact misterios cu eternitatea. Da, lucrurile eterne păreau singurele însufleţite în ochii săi mari; celelalte se reflectau ca nişte umbre efemere într-o oglindă adâncă. În spatele formelor vizibile, schimbătoare, imperfecte, ale lumii şi fiinţelor, îi apăreau formele invizibile, perfecte, pe veci strălucitoare, ale aceloraşi fiinţe, pe care spiritul le vede şi care sunt modelele lor eterne. Şi iată de ce tânărul Platon, fără a-şi fi formulat doctrina, neştiind nici măcar că va fi filosof într-o zi, avea deja conştiinţa realităţii divine a idealului şi a omniprezenţei sale. Iată de ce, atunci când vedea femeile trecând cu unduiri uşoare, carele funebre, armatele, sărbătorile şi tristeţile, privirea sa părea să vadă altceva şi să spună: „De ce plâng şi de ce se scot strigăte de bucurie? Cred că sunt şi de fapt nu sunt. De ce nu pot să mă ataşez de ceea ce se naşte şi de ceea ce moare? De

ce nu pot să iubesc decât invizibilul, care nu se naşte şi nu moare niciodată şi care este veşnic?”

Iubirea şi armonia, iată ce domnea în adâncul sufletului lui Platon, dar care armonie şi care iubire? Iubirea pentru frumuseţea eternă şi armonia care cuprinde întregul univers. Cu cât un suflet este mai mare şi mai profund, cu atât are nevoie de mai mult timp pentru a se cunoaşte. Primul său entuziasm fu îndreptat asupra artelor. Era de neam ales, căci tatăl său pretindea că se trage din regele Codrus şi mama sa din Solon. Tinereţea sa a fost cea a unui atenian bogat, înconjurat de tot luxul şi de toate atracţiile unei epoci de decadenţă. A dus un trai fără excese, dar şi fără ipocrizie, traiul celor de rangul său, bucurându-se de o frumoasă avere, înconjurat şi sărbătorit de numeroşii săi prieteni. În *Fedra* ne-a descris cu mare măiestrie pasiunea iubirii în toate fazele sale, pentru că nu trăise emoţiile şi deziluziile ei. Un singur vers ne-a rămas de la el, la fel de pasionat ca cel al lui Sapho, emanând la fel de multă lumină ca o noapte înstelată deasupra mării Cycladelor: „Aş vrea să fiu cerul, ca să pot fi numai ochi pentru a te privi”. Căutând frumosul suprem în toate lumile şi în toate formele frumuseţii, a cultivat rând pe rând pictura, muzica şi poezia. Aceasta din urmă părea să răspundă tuturor nevoilor sale şi reuşi să-i fixeze dorinţele. Tânărul avea o uşurinţă uimitoare pentru toate genurile. Simţea cu aceeaşi intensitate poezia de iubire şi ditirambică, epopeea, tragedia şi chiar comedia cu umorul său atic cel mai fin. Ce-i lipsea pentru a deveni un alt Sofocle şi a ridica din decadenţa sa imanentă teatrul atenian? Această ambiţie era tentantă, iar prietenii săi îl încurajau. La douăzeci şi şapte de ani compusese mai multe tragedii şi avea să se prezinte cu una dintre ele la concursul de artă dramatică.

A fost perioada în care Platon l-a întâlnit pe Socrate, care discuta cu tinerii în grădinile Akademos. El vorbea

despre dreptate şi nedreptate, despre frumos, despre bunătate şi adevăr. Poetul se apropie de filosof, îl ascultă, reveni a doua zi şi în zilele următoare. După câteva săptămâni o revoluţie completă se petrecea în spiritul său. Fericitul tânăr, poetul plin de iluzii nu se mai recunoştea. Cursul gândurilor sale, scopul vieţii sale se schimbaseră. Un alt Platon se năştea în el, sub cuvântul celui care se intitula el însuşi „un născător de suflete”. Ce se petrecuse deci? Prin ce fel de vrajă acest gânditor cu chip de satir îl smulsese luxului, voluptăţilor, poeziei, pe frumosul, genialul Platon, pentru a-l converti la marea renunţare a înţelepciunii?

Socrate era un om foarte simplu, dar foarte original. Fiu al unui sculptor de statui, a realizat în adolescenţă cele trei Graţii, dar apoi, spunând că preferă să-şi sculpteze sufletul decât nişte blocuri de marmură, a aruncat dalta. Din acel moment s-a consacrat în întregime căutării înţelepciunii. Era văzut prin gimnazii, în piaţa publică, la teatru, vorbind cu tinerii, cu artiştii, cu filosofii şi cerând fiecăruia socoteală pentru ce spunea. De câţiva ani sofiştii se abătuseră ca un nor gros de lăcuste asupra oraşului Atena. Sofistul este contrafacerea şi negarea vie a filosofului, aşa cum demagogul este un om de stat contrafăcut, ipocritul un fals preot, magicianul de magie neagră, reversul malefic al ve-ritabilului iniţiat. Tipul grec de sofist este mai subtil, mai raţional, mai coroziv decât altele, dar genul aparţine tuturor civilizaţiilor decadente. Sofiştii mişunau în acea perioadă asemenea viermilor într-un cadavru în descompunere. Că se numesc atei, nihilişti sau pesimişti, sofiştii din toate timpurile au ceva esenţial în comun. Ei îl neagă mereu pe Dumnezeu şi existenţa sufletului, adică adevărul şi vieţile supreme. Cei din timpurile lui Socrate, adepţii lui Gorgias, Prodicus şi Protagoras, spuneau că nu există nicio diferenţă între adevăr şi greşeală. Ei se încăpăţânau să susţină orice idee

şi contrariul său, afirmând că nu există altă dreptate în afara formei şi nici alt adevăr în afara părerii subiectului. Cu aceasta, mulţumiţi de ei înşişi, spirite petrecăreţe, câştigau foarte bine de pe urma lecţiilor pe care le dădeau, îi împingeau pe tineri la desfrâu, la intrigă şi la tiranie.

Socrate se apropia de sofişti cu blândeţea sa insinuantă, cu bonomia sa rafinată, ca un ignorant care vrea să se instruiască. Ochiul său strălucea la lumina spiritului şi bunăvoinţei sale. Apoi, dintr-o întrebare în alta, îi obliga să afirme contrariul a ceea ce spuseseră mai înainte şi să recunoască implicit că nu ştiau despre ce vorbesc. Socrate demonstra apoi că sofiştii nu cunoşteau cauza şi principiul nici unui lucru, ei, care pretindeau că deţin ştiinţa universală. După ce îi reducea la tăcere, nu se arăta triumfător pentru victoria sa, ci le mulţumea, surâzând, adversarilor săi, pentru că îl instruiseră prin răspunsurile lor şi adăugând că dacă ştii că nu ştii nimic înseamnă începutul adevăratei înţelepciuni. Ce credea, ce spunea Socrate despre el însuşi? Nu îi nega pe zei; le închina acelaşi cult ca şi concetăţenii săi, dar spunea că natura lor era impenetrabilă şi mărturisea că nu înţelege nimic din fizica şi metafizica predate în şcoli. Important, spunea el, era să crezi în ceea ce este corect şi adevărat şi să le pui în practică. Argumentele sale aveau o mare forţă, căci se dădea el însuşi de exemplu: cetăţean ireproşabil, soldat viteaz, judecător integru, prieten fidel şi dezinteresat, stăpân absolut al tuturor pasiunilor sale.

Astfel, tactica educaţiei morale se schimbă după timpuri şi medii. Pitagora, în faţa discipolilor săi iniţiaţi, cobora morala din înălţimile cosmogoniei. În Atena, în piaţa publică, între adepţii lui

Cleon şi Gorgias, Socrate vorbea despre sentimentul înnăscut al corectitudinii şi adevărului, pentru a reconstrui lumea şi starea socială zdruncinată. Şi ambele, unul în ordinea descendentă a principiilor, celălalt în ordinea

ascendentă, afirmau acelaşi adevăr. Pitagora reprezintă principiile şi metoda celei mai înalte iniţieri; Socrate anunţă era ştiinţei deschise. Pentru a nu-şi părăsi rolul de vulgarizator, el a refuzat să se iniţieze în misterele din Eleusis. Dar, pe de altă parte, avea simţul credinţei şi al adevărului total şi suprem pe care le propovăduiau marile mistere. Atunci când vorbea despre ele, bunul, spiritualul Socrate se schimba la faţă, ca un Faun inspirat pe care a pus stăpânire un zeu. Ochii săi se aprindeau, o rază trecea deasupra capului său chel şi din gura sa ieşea una dintre acele sentinţe simple şi luminoase, care lămuresc lucrurile până în adâncul lor.

De ce a fost Platon în mod irezistibil fermecat şi subjugat de acest om? Văzându-l, el a înţeles superioritatea binelui şi a frumosului. Căci frumosul nu realizează adevărul decât în mirajul artei, în timp ce binele îl împlineşte în adâncul sufletelor; rară şi puternică fascinaţie, căci simţurile nu au aici niciun rol. Vederea unui adevărat înţelept a făcut să pălească în sufletul lui Platon splendorile orbitoare ale artei vizibile, pentru a le înlocui cu un vis divin.

Acest om i-a arătat inferioritatea frumuseţii şi a gloriei, aşa cum le concepuse până în acel moment, în faţa frumuseţii şi gloriei sufletului în acţiune, care atrage pentru totdeauna alte suflete spre adevărul său, în timp ce pompa artei nu reuşeşte decât să scânteieze pentru o clipă un adevăr mincinos, sub un văl înşelător. Această frumuseţe strălucitoare, eternă, care este „splendoarea adevărului”, a omorât frumuseţea schimbătoare şi mincinoasă în sufletul lui Platon. Iată de ce el, uitând şi dezicându-se de tot ce iubise până atunci, deveni un discipol fervent al lui Socrate, în floarea tinereţii sale, cu toată poezia sufletului său. Mare victorie a adevărului asupra frumuseţii şi care a avut consecinţe incalculabile pentru istoria spiritului uman.

Totuşi, prietenii lui Platon se aşteptau să-l vadă debutând în poezie pe scena tragică. În invită la el, la un mare festin şi toţi se mirară pentru că îl dădea în acel moment, căci obiceiul era să nu se ţină decât după ce va fi fost obţinut premiul şi când tragedia încoronată de succes fusese deja jucată. Dar nimeni nu refuză invitaţia la bogatul moştenitor al unei familii cu atâta vază, unde muzele şi graţiile se întâlneau în compania lui Eros. Casa era de mult timp locul de întâlnire al tinerimii elegante din Atena. Platon cheltuise o avere pentru a da acest banchet. Masa fu pusă în grădină. Tineri purtând torţe le făceau lumină oaspeţilor. Cele mai frumoase trei hetaire din Atena erau şi ele prezente. Festinul dură toată noaptea. Cântăreţele din flaut dansară cele mai voluptuoase dansuri. În fine, Platon fu rugat să recite el însuşi unul dintre ditirambii săi. Se ridică surâzător şi spuse: „Acest festin este ultimul pe care îl dau. Începând de astăzi, renunţ la plăcerile vieţii pentru a mă consacra înţelepciunii şi a urma învăţămintele lui Socrate. V-o spun tuturor aici de faţă: renunţ chiar şi la poezie, căci am recunoscut neputinţa sa de a exprima adevărul, pe a cărui cale voi merge de acum înainte. Nu voi mai face niciun vers şi le voi arde în prezenţa voastră pe cele pe care le-am scris până acum”. Un singur strigăt de uimire şi de protest se auzi din toate colţurile mesei, în jurul căreia erau cufundaţi, în paturi somptuoase, comesenii ce purtau coroane de trandafiri. Pe chipurile împurpurate de vin, de veselia şi cuvintele plăcute spuse în timpul mesei se citea surpriza sau indignarea. Dinspre cei cu vază şi de la sofişti veniră râsete de neîncredere şi dispreţ. Proiectul lui Platon fu considerat o nebunie şi un sacrilegiu; fu rugat să revină asupra cuvintelor pe care tocmai le rostise. Dar Platon îşi susţinea hotărârea cu un calm şi o siguranţă de sine care nu mai lăsau loc de replică. El îşi încheie discursul astfel: „Vă mulţumesc tuturor pentru că aţi binevoit să luaţi parte

la această serbare de adio, dar nu îi voi mai accepta alături de mine decât pe cei care vor dori să împărtăşească noua mea viaţă. Prietenii lui Socrate vor fi de acum înainte singurii mei prieteni". Aceste cuvinte trecură ca un îngheţ pe deasupra unui câmp înflorit. Ele aduseră de-ndată pe chipurile îmbujorate de veselie tristeţea şi stinghereala oamenilor care iau parte la un convoi funebru. Curtezanele se ridicară şi se îndepărtară în litierele lor, aruncându-i priviri înciudate stăpânului casei. Eleganţii şi sofiştii se eschivară cu aceste cuvinte ironice şi vesele: „Adio, Platon! Fii fericit! Ne vom mai întâlni! Adio! Adio!" Doar doi tineri serioşi rămaseră cu el. Îi luă de mână pe aceşti prieteni fideli şi, lăsând acolo amforele cu vin pe jumătate golite, trandafirii scuturaţi, lirele şi flauturile răsturnate în dezordine lângă cupele încă pline, Platon îi conduse în curtea interioară a casei. Aici văzură, înghesuite sub un mic altar, o piramidă de suluri de papirus. Erau toate operele poetice ale lui Platon. Poetul luă o torţă pe care o aprinse şi spuse cu zâmbetul pe buze: „Vulcan, vino aici; Platon are nevoie de tine."[106]

Când flacăra se stinse învolburându-se în aer, cei trei prieteni îşi simţiră ochii plini de lacrimi şi îşi luară tăcuţi adio de la viitorul lor maestru. Dar Platon, rămas singur, nu plângea. O pace, o seninătate minunată îi umpleau toată fiinţa. Se gândea la Socrate, pe care urma să îl vadă. Zorii care mijeau făceau să înflorească terasele caselor, colonadele, frontoanele templelor; şi în curând prima rază de soare aruncă o sclipire asupra coifului Minervei de pe înălţimile Acropolei.

INIŢIEREA LUI PLATON ŞI FILOSOFIA PLATONISMULUI

La trei ani după ce Platon a devenit discipolul lui Socrate, acesta a fost condamnat la moarte de Areopag şi

106 Fragment din operele complete ale lui Platon, păstrat sub titlul "Platon arzându-şi poeziile."

a murit, înconjurat de discipolii săi, bând cucută.

Puţine evenimente istorice sunt atât de mult dezbătute. Totuşi, sunt puţine cele ale căror cauze şi răsunet au fost la fel de prost înţelese. Astăzi este acceptat faptul că Areopagul a avut dreptate, din punctul său de vedere, să îl condamne pe Socrate ca pe un duşman al religiei statului, pentru că, negându-i pe zei, a ruinat bazele republicii ateniene. Noi vom arăta că această aserţiune se sprijină pe două erori profunde. Să amintim mai întâi ceea ce Victor Cousin a îndrăznit să scrie în introducerea lucrării *Apologie de Socrate*, frumoasa lui traducere a operelor lui Platon: „Anytus, trebuie să o spunem, era un cetăţean respectabil; Areopagul, un tribunal echitabil şi moderat; şi, dacă ar fi trebuit să ne mirăm de ceva, acest lucru ar fi fost acuzarea tardivă a lui Socrate şi condamnarea sa cu o majoritate prea mică”. Filosoful, ministru al instrucţiei publice, nu a văzut că, dacă avea dreptate, trebuiau condamnate în acelaşi timp şi filosofia şi religia, pentru a glorifica doar politica minciunii, a violenţei şi a arbitrarului. Căci, dacă filosofia ruinează în mod obligatoriu bazele stării sociale, ea nu este decât o nebunie pompoasă, iar dacă religia nu poate subzista decât prin suprimarea căutării adevărului, ea nu este decât o tiranie funestă. Să încercăm să fim mai riguroşi în acelaşi timp în ceea ce priveşte atât religia, cât şi filosofia greacă.

Există un fapt capital şi frapant, care a scăpat majorităţii istoricilor şi filosofilor moderni. În Grecia, persecuţiile, foarte rare împotriva filosofilor, nu îşi aveau niciodată punctul de pornire în temple, fiind întotdeauna opera politicienilor. Civilizaţia elenă nu a cunoscut războiul între preoţi şi filosofi, care joacă un rol atât de important în civilizaţia modernă, de la distrugerea esoterismului creştin, în secolul al doilea după Christos. Tales a putut recunoaşte liniştit că originea lumii este în apă; Heraclit, că ea este în foc; Anaxagoras, a afirmat că soarele este o

masă de foc incandescent; Democrit a pretins că la baza tuturor lucrurilor stau atomii. Niciun templu nu s-a îngrijorat din cauza tuturor acestor partizanate, toate acestea erau cunoscute şi chiar foarte bine. Se mai ştia că pretinşii filosofi care îi negau pe zei nu îi puteau distruge în conştiinţa naţională şi că adevăraţii filosofi credeau în ei în felul iniţiaţilor şi vedeau în ei simbolurile marilor categorii ale ierarhiei spirituale, ale divinului, care penetrează natura, ale invizibilului care guvernează vizibilul. Doctrina esoterică avea deci rolul de legătură între adevărata filosofie şi adevărata religie. Iată faptul profund, primordial şi final care explică colaborarea lor secretă în civilizaţia elenă.

Cine l-a acuzat deci pe Socrate? Preoţii din Eleusis, care i-au blestemat pe autorii războiului Peloponesului, scuturând praful de pe robele lor înspre Occident, nu au spus niciun cuvânt împotriva lui. Cât despre templul din Delfi, acesta i-a adus cea mai frumoasă mărturie care putea fi făcută în favoarea unui om. Pythia, consultată în legătură cu ceea ce credea Apollo despre Socrate, răspunse: „Nu există om mai liber, mai corect, mai raţional.”[107] Cele două capete de acuzare împotriva lui Socrate: coruperea tinerilor şi negarea zeilor nu au fost decât un pretext. La al doilea cap de acuzare acuzatul răspunse victorios: „Cred în spiritul meu familiar, cu atât mai mult trebuie să cred în zeii care sunt marile spirite ale universului”. Atunci de unde această ură de neînlăturat împotriva înţelepţilor? El luptase contra nedreptăţii, demascase ipocrizia, arătase falsitatea atâtor pretenţii deşarte. Oamenii vor ierta toate viciile şi toate ateismele, dar nu îi vor ierta pe cei care le demască. De aceea ateii veritabili care făceau parte din Areopag îl condamnară la moarte pe cel drept şi inocent, acuzându-l de crima pe care ei o comiteau. În apărarea sa admirabil reprodusă de

107 Xenofon, Apologie de Socrate.

Platon, Socrate explică el însuşi cu o perfectă simplitate: „Eşecul încercărilor mele de a găsi oameni înţelepţi printre atenieni, este cel care a incitat împotriva mea atâtea vrăjmăşii periculoase; de aici toate calomniile răspândite pe seama mea; căci toţi cei care mă ascultă cred că eu ştiu toate lucrurile prin care demasc ignoranţa altora… Intriganţi, activi şi numeroşi, vorbind despre mine după un plan concertat şi cu o elocvenţă foarte capabilă să seducă, ei v-au umplut de mult timp urechile cu zgomotele cele mai perfide şi îşi pun în practică fără încetare sistemul lor de calomnie. Astăzi mi-au fost trimişi Melitus, Anytus şi Lycon. Melitus reprezintă poeţii; Anytus, oamenii politici şi artiştii; Lycon, oratorii”. Un poet tragic fără talent, un bogătaş rău şi fanatic, un demagog neruşinat reuşesc să-l condamne la moarte pe cel mai bun dintre oameni. Şi această moarte l-a făcut nemuritor. El le poate spune cu mândrie judecătorilor săi: „Cred mai mult în zei decât în oricare dintre acuzatorii mei. Este timpul să ne despărţim, eu, pentru a muri şi voi, pentru a trăi. Cine dintre noi va fi fericit după această despărţire? Nimeni nu ştie, în afara lui Dumnezeu.”[108]

Departe de a perturba viaţa religioasă şi simbolurile sale naţionale, Socrate avea totul pentru a le întări. El ar fi primit cea mai mare susţinere din partea patriei sale, dacă aceasta ar fi ştiut să-l înţeleagă. Ca şi Iisus, a murit iertându-şi călăii şi a devenit pentru toată umanitatea modelul înţelepţilor martiri. Căci el reprezintă înscăunarea definitivă a iniţierii individuale şi a ştiinţei deschise.

Imaginea senină a lui Socrate înainte de muri pentru adevăr şi petrecându-şi ultima clipă din viaţă vorbind cu discipolii săi despre nemurirea sufletului, s-a întipărit în inima lui Platon ca cel mai frumos dintre spectacole şi cel mai sfânt dintre mistere. A fost prima, marea sa iniţiere. Mai târziu, urma să studieze fizica, metafizica şi multe alte

108 Platon, Apologie de Socrate.

ştiinţe, dar rămase veşnicul discipol al lui Socrate. El ne-a lăsat imaginea sa vie, punând în gura maestrului comorile propriei gândiri. Această floare de modestie îl face discipolul ideal, aşa cum focul entuziasmului face din el poetul filosofilor. Chiar dacă ştim că a pus bazele şcolii sale la vârsta de cincizeci de ani şi că a murit la optzeci, nu ni-l putem imagina decât tânăr. Căci eterna tinereţe este darul sufletelor care alătură profunzimii gândurilor o candoare divină.

Platon primise de la Socrate marele impuls, principiul activ şi masculin al vieţii, credinţa sa în justiţie şi în adevăr. El a datorat ştiinţa şi substanţa ideilor sale iniţierii în mistere. Geniul său consistă în forma nouă, în acelaşi timp poetică şi dialectică, pe care a ştiut să le-o dea. Această iniţiere nu a luat-o doar din Eleusis. A căutat-o în toate sursele accesibile ale lumii antice. După moartea lui Socrate, a început să călătorească. A urmat lecţiile de filosofie ale mai multor filosofi din Asia Mică. De aici, s-a dus în Egipt, pentru a intra în legătură cu preoţii şi a trecut prin iniţierea lui Isis. Nu a atins asemenea lui Pitagora gradul superior în care ar fi trebuit să devină adept, pentru a dobândi vederea efectivă şi directă a adevărului divin cu puterile supranaturale din punct de vedere terestru. S-a oprit la al treilea grad, care conferă claritatea intelectuală perfectă prin suveranitatea inteligenţei asupra sufletului şi trupului. Apoi s-a dus în Italia meridională pentru a-i cunoaşte pe pitagorici, ştiind foarte bine că Pitagora fusese cel mai mare înţelept grec. A cumpărat cu preţul unei averi un manu-scris al maestrului. După ce a cunoscut chiar la sursă tradiţia esoterică a lui Pitagora, a împrumutat de la acest filosof ideile de căpătâi şi osatura sistemului său[109].

---

109 "Ceea ce Orfeu a afirmat prin alegorii obscure, spune Proclus, Pitagora a predat după ce a fost iniţiat în misterele orfice, iar Platon a cunoscut pe deplin respectivele idei prin scrierile orfice şi pitagorice."

Reîntors la Atena, Platon şi-a întemeiat aici şcoala, rămasă celebră până în zilele noastre sub numele de Academie. Pentru a continua opera lui Socrate trebuia să răspândească adevărul. Dar Platon nu putea să predea public lucrurile pe care pitagoricii le acopereau cu un văl gros. Jurămintele, prudenţa, însuşi scopul său îi interziceau să facă acest lucru. Doctrina esoterică o regăsim în *Dialogurile* sale, dar disimulată, amestecată, încărcată de o dialectică raţională ca de un bagaj străin, travestită în legendă, mit, parabolă. Doctrina nu se mai prezintă aici în ansamblul impunător în care ne apare la Pitagora şi pe care am încercat să-l reconstituim, edificiu fondat pe o bază imuabilă şi ale cărui părţi sunt foarte bine cimentate, ci prin fragmente analitice. Platon, ca şi Socrate, se situează chiar pe terenul tinereţii ateniene, al mondenilor, al retorilor şi al sofiştilor. El îi combate cu propriile lor arme. Dar geniul său este mereu prezent; în fiecare clipă rupe ca un vultur ţesătua dialecticii, pentru a se ridica într-un zbor îndrăzneţ până la adevărurile sublime, care sunt patria şi atmosfera sa naturală. Aceste dialoguri au un farmec picant şi unic: în ele găseşti, pe lângă entuziasmul din Delfi şi Eleusis, o claritate minunată, o sare atică, maliţia bonomului Socrate, ironia fină şi înaripată a înţeleptului.

Nimic mai uşor decât să regăseşti diferitele părţi ale doctrinei esoterice la Platon şi să descoperi în acelaşi timp sursele din care s-a inspirat. Doctrina ideilor tip ale lucrurilor expuse în *Fedra* este un corolar al doctrinei *Numerelor sacre* a lui Pitagora[110]. *Timeea* ne oferă o expunere foarte confuză şi complicată asupra cosmogoniei

---

Aceasta este părerea şcolii alexandrine despre filiaţia ideilor platonice şi este pe deplin confirmată prin studiul comparat al tradiţiilor orfice şi pitagorice cu scrierile lui Platon. ţinută secretă timp de multe secole, filiaţia nu a fost dezvăluită decât de filosofii alexandrini, pentru că ei au fost primii care au făcut cunoscut caracterul ezoteric al misterelor.

110^ Vezi această doctrină expusă în cartea precedentă.

esoterice. Cât despre doctrina sufletului, a migrărilor şi evoluţiei sale, ea transpare din toată opera lui Platon, dar nicăieri atât de clar că în *Banchetul*, în *Fedon* şi în *legenda lui Ei* care încheie acest dialog. O zărim pe Psyche sub un văl, dar cât de frumoasă şi mişcătoare se ghiceşte în spatele acestuia, cu formele-i fine şi graţia-i divină!

Am văzut în cartea precedentă unde se află cheia Kosmosului, secretul constituirii sale de sus în jos, şi anume în principiul *celor trei lumi* reflectate prin microcosmos şi macrocosmos, în ternarul uman şi divin. Pitagora formulase şi rezumase într-o manieră magistrală această doctrină sub simbolul *Triadei sacre*. Doctrina verbului viu, etern, constituia marele arcan, sursa magiei, templul de diamant al iniţiatului, citadela sa inexpugnabilă de deasupra oceanului lucrurilor. Platon nu putea şi nici nu voia să dezvăluie acest arcan prin învăţământul său public. În primul rând, îi interzicea jurământul misterelor. Apoi, nu toţi l-ar fi înţeles, oamenii simpli ar fi profanat în mod nedemn misterul teogonic, care conţine în el generarea lumilor. Pentru a combate coruperea moravurilor şi dezlănţuirea pasiunilor politice, trebuia altceva. Cu marea iniţiere urma să se închidă curând uşa spre lumea de dincolo, uşă care de altfel deschide pentru a lăsa să treacă prin ea lumina decât marilor profeţi, rarisimilor, adevăraţilor iniţiaţi.

Platon a înlocuit doctrina *celor trei lumi* prin trei concepte, care, în absenţa iniţierii organizate, rămân timp de două mii de ani ca trei căi deschise către atingerea scopului suprem. Aceste trei concepte se referă atât la lumea umană, cât şi la cea divină; ele prezintă avantajul de a se uni într-un sistem comun, deşi într-o manieră abstractă. Aici se vede geniul vulgarizator şi creator al lui Platon. El a aruncat torente de lumină asupra lumii, punând pe acelaşi plan ideile adevărului, ale frumosului şi binelui. Elucidând-o pe una prin cealaltă, el a demonstrat

că sunt trei raze care pornesc din acelaşi cămin, care, unindu-se, reconstituie acest cămin, adică pe Dumnezeu.

Urmând calea binelui, adică justiţia, sufletul se purifică şi el pregăteşte pentru cunoaşterea adevărului – prima şi indispensabila condiţie a progresului său. Urmărind, extinzând ideea de frumos, el atinge frumosul intelectual, lumină inteligibilă, mamă a lucrurilor, animatoare a formelor, substanţă şi organ al lui Dumnezeu. Prelungindu-se în sufletul lumii, sufletul uman simte crescându-i aripi. Urmărind ideea adevărului, atinge esenţa pură, principiile conţinute în spiritul pur. El îşi recunoaşte imortalitatea prin identitatea principiului său cu principiul divin, perfecţiunea; epifania sufletului.

Deschizând aceste mari căi spiritului uman, Platon a definit şi creat, în afara sistemelor înguste şi a diferitelor religii, *categoria idealului* care trebuia să înlocuiască pentru secole de-a rândul şi care înlocuieşte până în zilele noastre *iniţierea organică* şi completă. El a deschis cele trei căi sacre spre Dumnezeu, aşa cum calea sacră a atenienilor conducea la Eleusis prin poarta Kerameikos. După ce am pătruns în interiorul templului împreună cu Hermes, Orfeu şi Pitagora, judecăm cu atât mai bine soliditatea şi corectitudinea acestor căi largi, construite de divinul inginer Platon. Cunoaşterea iniţierii ne oferă justificarea şi raţiunea de a fi a idealismului.

Idealismul este afirmarea îndrăzneaţă a adevărurilor divine prin sufletul care îşi pune întrebări în singurătatea sa şi judecă realităţile celeste prin facultăţile sale intime şi vocile sale interioare. *Iniţierea* este însăşi penetrarea acestor adevăruri prin experienţa sufletului, prin vederea directă a spiritului, prin resurecţia interioară. La gradul suprem, este punerea în comunicare a sufletului cu lumea divină.

Idealul este o morală, o poezie, o filosofie; *iniţierea* este o acţiune, o viziune, o prezenţă sublimă a adevărului.

Idealul este visul şi regretul patriei divine; iniţierea, templul al aleşilor, este amintirea limpede, posesia însăşi a acestei patrii.

Construind categoria idealului, iniţiatul Platon a creat deci un refugiu, a deschis drumul salvării a milioane de suflete, care nu pot ajunge în viaţa prezentă la iniţierea directă, dar aspiră în mod dureros la deţinerea adevărului. Platon a făcut astfel din filosofie vestibulul unui viitor sanctuar, invitându-i în el pe toţi oamenii de bună credinţă. Idealismul numeroşilor săi fii păgâni sau creştini ne apare ca o sală de aşteptare a marii iniţieri.

Aceasta explică imensa popularitate şi forţa sclipitoare a ideilor platoniene, forţă ce rezidă din fondul lor esoteric. Iată de ce Academia din Atena, fondată de Platon, a durat secole întregi şi s-a prelungit în marea şcoală a Alexandrinilor. Iată de ce primii părinţi ai bisericii i-au adus omagiu lui Platon; iată de ce sfântul Augustin a extras de aici două treimi din teologia sa. Două mii de ani trecuseră după ce discipolul lui Socrate îşi dăduse obştescul sfârşit la umbra Acropolei. Lumea cunoscuse creştinismul, invaziile barbare, Evul Mediu. Dar Antichitatea renăştea din cenuşa ei. La Florenţa, familia de Medici a vrut să pună bazele unei academii şi a chemat un savant grec, exilat din Constantinopol, pentru a o organiza. Ce nume i-a dat Marsile Ficin? El a numit-o *Academia platoniană*. Astăzi însă, după ce atâtea sisteme filosofice clădite unele peste altele s-au prăbuşit; astăzi, când ştiinţa a săpat în materie, aflată în ultimele sale transformări şi când se află în faţa inexplicabilului şi invizibilului, astăzi Platon mai revine încă printre noi. Mereu simplu şi modest, dar strălucind de o tinereţe veşnică, el ne întinde creanga sacră a misterelor, creanga de mirt şi chiparos şi narcisa: *floarea sufletului*, care promite divina renaştere într-un nou Eleusis.

misterele din eleusis

Misterele din Eleusis au fost în Antichitatea greacă şi latină obiectul unei veneraţii speciale. Chiar şi autorii, care au târât în ridicol fabulele mitologice, nu au îndrăznit să se atingă de cultul „marilor zeiţe”. Domnia lor, mai puţin zgomotoasă decât cea a Olympienilor, s-a dovedit mai sigură şi mai eficace. În timpuri imemoriale, o colonie grecească venită din Egipt adusese în golful liniştit al Eleusisului cultul marii Isis, sub numele de Demetra sau mama universală. Din acele vremuri, Eleusis a rămas un centru de iniţiere.

Demetra şi fiica sa Persefona prezidau micile şi marile mistere, de unde prestigiul lor.

Dacă poporul cinstea în Ceres pământul mamă şi pe zeiţa agriculturii, iniţiaţii vedeau în ea lumina celestă, mama celestă a sufletelor şi inteligenţa divină, mamă a zeilor cosmogonici. Ritul său era oficiat de preoţi care se trăgeau din cea mai veche familie sacerdotală a Aticii. Se intitulau fiii Lunii, adică născuţi pentru a fi mediatori între Pământ şi Cer, veniţi din sfera în care se găseşte podul aruncat între cele două regiuni, prin care sufletele urcă şi coboară. Chiar de la origini, funcţia lor fusese „de a cânta, în acest abis al mizeriei, deliciile celeste şi să le arate oamenilor mijloacele de a găsi calea spre ele”. De aici numele lor de Eumolpide sau de „cantori ai melodiilor binefăcătoare”, dulci regeneratoare ale oamenilor. Preoţii din Eleusis propovăduiau aceeaşi mare doctrină esoterică pe care o moşteniseră din Egipt. Dar, de-a lungul timpului, au îmbrăcat-o cu tot farmecul unei mitologii plastice şi fermecătoare. Printr-o artă subtilă şi profundă, aceşti vrăjitori au avut rolul de pastori tereştri pentru a exprima ideile celeste. S-au folosit de atracţia simţurilor, de pompa ceremoniilor, de seducţiile artei, pentru a introduce sufletul într-o viaţă mai bună şi spiritul în lumea inteligenţei adevărurilor divine. Nicăieri misterele nu au apărut sub o formă atât de umană, atât de vie şi plină de

culoare.

Mitul lui Ceres şi al fiicei sale, Proserpina, formează nucleul cultului din Eleusis[111]. Ca o procesiune strălucitoare, toată iniţierea eleusiană se învârte şi se dezvoltă în jurul acestui cerc luminos. Or, în sensul său intim, acest mit este reprezentarea simbolică a istoriei sufletului, a coborârii sale în materie, a suferinţelor în tenebrele uitării, apoi a urcării din nou şi a întoarcerii sale în viaţa divină. Cu alte cuvinte, este drama căderii şi a renaşterii sub forma sa elenistă.

Se poate afirma deci, pe de altă parte, că, pentru atenianul cultivat şi iniţiat din timpurile lui Platon, misterele din Eleusis ofereau complementul explicativ, contrariul luminos al reprezentărilor tragice ale Atenei. Aici, în marele teatru al lui Bachus, în faţa poporului agitat şi gălăgios, incantaţiile teribile ale lui Melpomene evocau omul terestru orbit de pasiunile sale, urmărit de Nemesis a crimelor sale, copleşit de un destin implacabil şi adesea de neînţeles. Aici răsunau luptele prometeice, imprecaţiile Eriniilor; răcneau disperările lui Oedip şi furiile lui Oreste. Aici domneau sumbra teroare şi mila lamentabilă. La Eleusis, în incinta lui Ceres, totul se lumina. Cercul lucrurilor se lărgea pentru iniţiaţii deveniţi vizionari. Istoria lui Psyche-Persefona era pentru fiecare suflet o revelaţie surprinzătoare. Explicaţia vieţii era necesitatea unei ispăşiri sau a unei încercări. În spatele şi în faţa prezentului său terestru, omul descoperea regiunile înstelate ale trecutului şi viitorului divin. După chinurile morţii, speranţele, eliberările, bucuriile eliseene şi, prin porticurile templului larg deschis, cântecele celor fericiţi, lumina care inundă minunatul tărâm de dincolo.

Iată ce însemnau misterele faţă de tragedie: drama divină a sufletului, care vine să completeze şi să explice drama terestră a omului.

---

111 Vezi imnul homeric adresat Demetrei.

Micile mistere erau celebrate în luna februarie, la Agrae, oraş vecin cu Eleusis. Aspiranţii care trecuseră un examen prealabil şi făcuseră dovada naşterii, educaţiei şi onorabilităţii lor erau primiţi la intrarea incintei închise de preotul din Eleusis, numit *hieroceryx* sau herald sacru, asimilat lui Hermes, purtând ca şi el pălăria cu boruri largi şi caduceul. Acesta era ghidul, mediatorul, interpretul misterelor. El îi conducea pe cei sosiţi spre un mic templu cu coloane ioniene, dedicat lui *Kore*, marea fecioară Persefona. Graţiosul sanctuar al zeiţei se ascundea în fundul unei vâlcele liniştite, în mijlocul unei păduri sacre, între pâlcuri de tisă şi plopi albi. Atunci preotesele Proserpinei, hierofantidele, ieşeau din templu în peplosurile imaculate, cu braţele descoperite, cu capetele încoronate de narcise. Se aliniau în partea de sus a scării şi intonau o melopee gravă în manieră doriană. Ele îşi scandau cuvintele cu gesturi largi:

„O, aspiranţi la mistere, iată-vă la intrarea în templul Proserpinei. Tot ce veţi vedea vă va surprinde. Veţi afla că viaţa voastră prezentă nu este decât o ţesătură de vise mincinoase şi confuze. Somnul care vă înconjoară cu o zonă de tenebre vă absoarbe visele şi zilele în fluxul său, ca pe nişte rămăşiţe plutitoare care se refuză privirii. Dar deasupra lor se întinde un spaţiu de lumină eternă. Persefona să-şi reverse bunăvoinţa asupra voastră şi să vă înveţe ea însăşi să treceţi fluviul tenebrelor şi să pătrundeţi la celesta Demetra”.

Apoi profantida sau profeta care conducea corul cobora trei trepte ale scării şi profera următorul blestem cu o voce solemnă şi privire înspăimântătoare: „Dar nenorociţi fie cei care au venit aici cu gândul de a profana misterele! Căci zeiţa va urmări aceste inimi perverse toată viaţa lor şi nici chiar în regatul umbrelor nu-şi va scăpa prada!”

Apoi câteva zile se petreceau în abluţiuni, în post,

rugăciune şi instruire.

În seara ultimei zile, neofiţii se adunau în partea cea mai ascunsă a pădurii sacre pentru a asista la *răpirea Persefonei*. Scena se petrecea în aer liber, jucată de preotesele templului. Obiceiul era foarte vechi, iar în esenţă, reprezentarea nu se schimba, ideea dominantă era aceeaşi, deşi forma a variat mult de-a lungul timpului. Din vremea lui Platon, graţie dezvoltării recente a tragediei, străvechea severitate hieratică cedase locul unui gust mai apropiat de oameni, mai rafinat şi a unei tendinţe pasionale. Călăuziţi de hierofant, poeţii anonimi din Eleusis au transformat sceneta într-o mică dramă care se desfăşura cam în felul următor:

(Neofiţii sosesc doi câte doi, într-un luminiş. În spate se văd nişte stânci şi o grotă, înconjurate de o pădure de mirt şi de câţiva plopi. În prim plan, o prerie unde nişte nimfe stau întinse pe iarbă în jurul unui izvor. În adâncurile grotei se zăreşte *Persefona* aşezată pe un jilţ. Goală până la brâu, asemenea unei Psyche, bustul său zvelt se ghiceşte cast printr-o văl înfăşurat ca un abur azuriu în jurul trupului. Pare fericită, inconştientă de frumuseţea sa şi brodează un văl lung cu fire multicolore. *Demetra*, mama sa, stă în picioare lângă ea, cu kalathosul pe cap şi sceptrul în mână.)

HERMES (*vestitorul misterelor, către asistenţi*): Demetra ne face două daruri nepreţuite: fructele, ca să nu trăim asemenea animalelor, şi iniţierea, care le dă o speranţă mai dulce celor care iau parte la ea, şi pentru sfârşitul acestei vieţi şi pentru eternitate. Luaţi seama la cuvintele pe care le veţi auzi, la lucrurile pe care le veţi vedea.

DEMETRA (*cu o voce gravă*): Fiică iubită a zeilor, rămâi în această grotă până când mă voi întoarce şi brodează-mi vălul. Cerul este patria ta, universul este al tău. Tu îi vezi pe zei; ei vin la chemarea ta. Dar nu asculta

vocea lui Eros cel viclean, nici privirile sale suave, nici sfaturile sale perfide. Fereşte-te să ieşi din grotă şi nu culege niciodată florile seducătoare ale pământului; parfumul lor tulburător şi funest te va face să pierzi lumina cerului şi chiar amintirea lui. Ţese la vălul meu şi trăieşte fericită până la întoarcerea mea, cu nimfele care îţi sunt tovarăşe. Atunci, pe carul meu de foc, tras de şerpi, te voi duce din nou în splendoarea eterului de deasupra Căii Lactee.

PERSEFONA: Da, mamă augustă şi de temut, pe această lumină care te înconjoară şi care îmi este dragă, îţi promit şi zeii să mă pedepsească dacă nu-mi respect jurământul. (*Demetra iese.*)

CORUL NIMFELOR: O, Persefona! O, fecioară, tânără logodnică a Cerului, tu, care brodezi figura zeilor pe vălul tău, tu n-ai putea să cunoşti niciodată iluziile vane şi nenorocirile fără număr ale pământului. Adevărul etern îţi surâde. Soţul tău celest, Dionisos, te aşteaptă în Empyreea. Adeseori el îţi apare sub forma unui soare îndepărtat; razele sale te mângâie; el respiră suflul tău, iar tu bei lumina sa... Vă posedaţi unul pe altul dinainte!... O, fecioară, cine este oare mai fericit decât tine?

PERSEFONA: Pe acest văl de azur cu pliuri interminabile brodez, cu acul meu de fildeş, figurile nenumăratelor fiinţe şi ale tuturor lucrurilor. Am încheiat istoria zeilor; am brodat Haosul înspăimântător cu o sută de capete, cu o mie de braţe. De aici trebuie să iasă muritorii. Cine i-a făcut deci să se nască? Tatăl zeilor mi-a spus că Eros. Dar eu nu l-am văzut niciodată, nu ştiu cum arată. Cine îmi va zugrăvi deci chipul său?

NIMFELE: Nu te gândi la el. De ce această deşartă întrebare?

PERSEFONA (*se ridică şi aruncă vălul*): Eros! Cel mai vârstnic şi totuşi cel mai tânăr dintre zei, sursă nesecătuită a bucuriilor şi plânsetelor – căci astfel mi-ai

fost descris – zeu teribil, singurul necunoscut, singurul invizibil printre nemuritori şi singurul dorit, tu, misterios Eros! Ce zbucium, ce ameţeală mă cuprinde atunci când îţi rostesc numele!

CORUL: Nu căuta să afli mai multe. Întrebările periculoase i-au dus la pieire pe oameni şi chiar pe zei.

PERSEFONA (*cu ochii plini de teamă pironiţi în gol*): Să fie oare amintire? Să fie un prezent înspăimântător? Haosul… oamenii… abisul generaţiilor, strigătul naşterilor, zgomotele urii şi ale războiului… prăpastia morţii! Aud, trebuie să văd toate acestea, abisul mă atrage, mă vrea din nou la el, trebuie să cobor acolo. Eros mă aruncă în el cu torţa sa incendiară. Ah! o să mor! Alungaţi de lângă mine acest vis oribil! (Îşi acoperă *faţa cu mâinile şi izbucneşte în hohote de plâns*.)

CORUL: O! Fecioară divină, încă nu este decât un vis, dar el îţi va cuprinde trupul, va deveni ineluctabila realitate şi tot cerul va dispărea ca un vis deşert, dacă vei ceda dorinţei tale vinovate. Ia seama la acest avertisment salutar, ia-ţi acul şi continuă să-ţi ţeşi vălul. Uită-l pe vicleanul, neruşinatul, criminalul Eros!

PERSEFONA (*îşi ia mâinile de pe faţă, a cărei expresie s-a schimbat. Surâde printre lacrimi*): Nebune ce sunteţi! Nesăbuită ce eram! Acum îmi amintesc, am auzit rostindu-se asta printre misterele olimpiene: Eros este cel mai frumos dintre zei; pe un car îna-ripat el prezidă evoluţiile nemuritorilor, amestecul esenţelor primare. El este cel care îi conduce pe oamenii îndrăzneţi, din adâncul haosului spre culmile eterului. El ştie tot; asemenea focului principiu, el traversează toate lumile, el deţine cheia pământului şi a cerului! Vreau să îl văd!

CORUL: Nefericito! Opreşte-te!

EROS (*iese din pădure întrupat de un adolescent înaripat*): Mă chemai, Persefona? iată-mă.

PERSEFONA (*se aşază din nou în jilţul său*): Se

spune că eşti viclean, dar chipul tău este inocenţa întruchipată; se spune că eşti atotputernic, dar pari un copil plăpând; se spune că eşti un trădător, dar cu cât te privesc mai mult în ochi, cu atât am mai multă încredere în tine, frumos copil vesel. Se spune că eşti învăţat şi iscusit. Mă ajuţi să-mi ţes vălul?

EROS: Cu plăcere, iată-mă, aproape de tine, la picioarele tale. Ce văl minunat! Ce chipuri frumoase a brodat mâna ta, dar totuşi frumuseţea lor nu o atinge pe cea a divinei lor autoare, care nu s-a privit niciodată într-o oglindă. (*Surâde maliţios*.)

PERSEFONA: Să mă privesc pe mine! Este posibil? (*Roşeşte*.) Dar recunoşti aceste figuri?

EROS: Dacă le cunosc! Istoria zeilor. Dar de ce te opreşti la Haos? Aici începe lupta. Nu vrei să brodezi războiul Titanilor, naşterea oamenilor şi iubirile lor?

PERSEFONA: Cunoaşterea mea se opreşte aici, nu-mi amintesc altceva. Nu vrei să mă ajuţi să brodez continuarea?

EROS (*aruncându-i o privire înflăcărată*): Da, Persefona, dar cu o condiţie şi anume, mai întâi vino să culegem împreună o floare din prerie. Cea mai frumoasă dintre toate!

PERSEFONA (*serioasă*): Mama mea augustă şi înţeleaptă mi-a interzis să fac asta. Mi-a spus: „Nu asculta de cuvintele lui Eros, nu culege florile din câmpie. Altfel, vei fi mai nefericită decât muritorii!”

EROS: Înţeleg. Mama ta nu vrea ca tu să cunoşti secretele pământului şi ale infernului. Dacă ai respira florile preriei, ţi s-ar arăta pământul şi infernul.

PERSEFONA: Tu le cunoşti?

EROS: Pe toate; şi, vezi bine, sunt chiar mai tânăr şi mai agil. O, fiică a zeilor, abisul ascunde în el spaime şi fiori care nu au ce căuta în cer, dar cel care nu a traversat pământul şi infernul nu poate înţelege cerul.

PERSEFONA: Poţi să mă faci să le înţeleg?

EROS: Da, priveşte! (*Atinge pământul cu vârful arcului său*; *o narcisă mare apare*.)

PERSEFONA: O! Floare admirabilă! Ea îmi face inima să se înfioare şi o divină amintire mă face să tresar… Uneori când dormeam pe culmea astrului meu iubit, pe care îl luminează un veşnic apus, atunci când mă trezeam vedeam pe tivul purpuriu al orizontului o stea de argint plutind în sânul sidefiu al cerului verde pal. Atunci aveam impresia că steaua era flacăra soţului nemuritor, promisiunea zeilor, a divinului Dionisos. Dar ea cobora, cobora… şi flacăra se stingea în depărtare. Această floare minunată seamănă cu steaua mea.

EROS: Eu, cel care pot transforma şi uni lucrurile între ele, eu, care fac din cel mic imaginea celui mare, din profunzimea oglinzii cerului, eu, care amestec cerul şi infernul pe pământ, care dau viaţă tuturor formelor din oceanul adânc, am făcut să renască steaua ta din abis, sub forma unei flori, pentru ca să o poţi atinge, culege şi să îi poţi respira mireasma.

CORUL: Ai grijă ca această vrajă să nu fie o capcană!

PERSEFONA: Cum i-ai spus florii tale?

EROS: Oamenii îi spun narcisă; dar eu o numesc dorinţă. Vezi cum te priveşte, cum se întoarce spre tine. Petalele-i albe freamătă de viaţă, inima sa de aur emană o mireasmă care umple toată atmosfera cu voluptatea sa. Imediat ce-ţi vei prinde în păr această floare magică, vei vedea, într-un tablou imens şi minunat, monştrii abisului, pământul adânc şi inima oamenilor. Nimic nu-ţi va fi ascuns.

PERSEFONA: O, floare minunată cu parfum îmbătător, inima îmi palpită, degetele îmi ard la atingerea ta. Vreau să respir, să te apăs pe buzele mele, să te ţin la inimă – chiar de-ar fi să mor!

(Pământul se deschise lângă ea. Din hăul negru

căscat se zăreşte ieşind încet, pe jumătate, *Pluto*, pe un car condus de doi bidivii negri. El o ia pe Persefona în momentul în care culege floarea şi o atrage violent spre el. Ea se zbate în van în braţele lui şi scoate un strigăt puternic. De îndată carul coboară în pământ şi dispare. Se pierde în depărtare ca un tunet din adâncurile pământului. Nimfele se împrăştie gemând în pădure. Eros fuge hohotind de râs.)

VOCEA PERSEPHONEI (*de sub pământ*): Mamă! Ajutor! Buna mea mamă!

HERMES: O, aspiranţi la mistere, a căror viaţă este încă întunecată de aburii vieţii josnice, aceasta este istoria voastră. Păstraţi şi meditaţi la aceste cuvinte ale lui Empedocle: naşterea este o distrugere teribilă care îi face pe cei vii să treacă printre cei morţi. Altă dată aţi trăit adevărata viaţă şi de atunci, atraşi de un farmec, aţi căzut în abisul terestru, subjugaţi de trup. Prezentul vostru nu este decât un vis fatal. Trecutul şi viitorul sunt singurele care există cu adevărat. Învăţaţi să vă amintiţi, învăţaţi să prevedeţi".

În timp ce se petrecea această scenă, noaptea se lăsase, torţele funebre se aprindeau între criptele negre, la intrarea micului templu, iar spectatorii se îndepărtau în tăcere, urmaţi de cântările disperate ale hierofantidelor, care strigau: *Persefona*! *Persefona*! Micile mistere se încheiaseră. Neofiţii deveniseră *mişti*, adică *„cei acoperiţi de văl"*. Ei urmau să se reîntoarcă la ocupaţiile lor obişnuite, dar marele *văl al misterelor* se aşternuse deja pe ochii lor. Între ei şi lumea exterioară se pusese un nor. În acelaşi timp, un ochi interior se deschisese în spiritul lor, prin care percepeau vag o altă lume plină de forme atrăgătoare, care se mişcau în nişte abisuri, rând pe rând, splendide şi tenebroase.

Marile mistere, care le urmau celor mici şi care se mai numeau *Orgiile sacre*, nu se celebrau decât din cinci în

cinci ani, în luna septembrie, la Eleusis.

Aceste sărbători simbolice durau nouă zile; în cea de-a opta li se împărţeau adepţilor însemnele iniţierii: tirsul şi un coş împletit înconjurat de rămurele de iederă. În el se aflau obiecte misterioase, a căror înţelegere trebuia să ducă la cunoaşterea secretului vieţii. Dar coşul era pecetluit cu grijă. Nu trebuia deschis decât la sfârşitul iniţierii şi în faţa hierofantului.

Apoi, cei care luau parte la serbare se dedau la o bucurie exuberantă, agitau torţe, le treceau de la unii la alţii, scoteau chiote de veselie. În acea zi, un cortegiu ducea de la Atena la Eleusis statuia lui Dionisos, încoronat cu mirt, care se numea lacchos. Venirea sa la Eleusis anunţa marea renaştere. Căci el reprezenta spiritul divin care pătrunde orice lucru, mediatorul între cer şi pământ.

De această dată, se intra în templu pe poarta mistică, pentru a petrece aici noaptea sfântă sau noaptea iniţierii.

Se intra mai întâi pe sub un mare portic aflat în incinta exterioară. Aici vestitorul, cu teribilele ameninţări şi strigătul: *Eskato Bebeloi*! „afară cu profanii!”, îi alunga pe intruşi, care reuşeau uneori să se strecoare în incintă odată cu iniţiaţii. Pe aceştia îi punea să jure, sub pedeapsa cu moartea, că nu vor dezvălui nimic din ceea ce vor vedea. El mai adăuga: „iată-vă pe pragul subteran al Persefonei. Pentru a înţelege viaţa viitoare şi condiţia voastră actuală, trebuie să fi traversat imperiul morţii; aceasta este încercarea la care sunt supuşi iniţiaţii. Trebuie să ştii să sfidezi tenebrele, pentru a te putea bucura de lumină”. Apoi se acopereau cu piei de pui de căprioară, simbol al sfâşierii şi al frământărilor sufletului cufundat în viaţa trupească. Apoi erau stinse torţele şi lămpile şi se intra în labirintul subteran.

Adepţii orbecăiau mai întâi prin beznă. Curând se auzeau zgomote, gemete şi voci înfricoşătoare. Fulgere însoţite de tunete presărau tenebrele. La lumina lor se

zăreau viziuni înspăimântătoare: când un monstru, o himeră sau un dragon; când un om sfâşiat sub picioarele sfinxului; când o larvă umană. Aceste apariţii erau atât de bruşte, încât nu se putea distinge artificiul care le producea şi întunericul total care le urma amplifica oroarea. Plutarh a comparat teroarea pe care o nasc acele viziuni cu starea unui om aflat pe patul de moarte.

Scena cea mai stranie şi care se apropia de magia veritabilă se petrecea într-o criptă în care un preot frigian, îmbrăcat într-o robă asiatică încreţită, cu dungi verticale, roşii şi negre, stătea în picioare în faţa unui vas de aramă încins, care arunca sclipiri şterse, intermitente în sală. Cu un gest care te lăsa fără replică, le poruncea celor care soseau să se aşeze la intrare şi arunca în vasul de aramă pumni întregi de arome narcotice. Sala se umplea imediat de vârtejuri groase de fum şi începeau să se zărească alandala forme schimbătoare, animale şi umane. Uneori erau şerpi lungi care se transformau în sirene şi se încolăceau în spirale interminabile; alteori, busturi de nimfe voluptuoase cambrate, cu braţele întinse, se transformau în lilieci; capete fermecătoare de adolescenţi, în boturi de câini. Şi toţi aceşti monştri, rând pe rând drăguţi şi hidoşi, fluizi, aerieni, înşelători, ireali, topindu-se la fel de repede pe cât apăruseră, învârtindu-se, strălucitori, dădeau ameţeli, îi învăluiau pe adepţii fermecaţi ca pentru a le pune piedici în cale. Uneori, preotul Cybelei îşi întindea bagheta sa scurtă în mijlocul aburilor şi efluviul voinţei sale părea să imprime miilor de forme unduitoare o mişcare de vârtej şi o vitalitate neliniştitoare. Treceţi! spunea frigianul. Adepţii se ridicau şi intrau în cerc. Atunci, majoritatea se simţeau atinşi în treacăt, alţii, rapid, de mâini invizibile sau violent aruncaţi la pământ. Unii se dădeau înapoi de spaimă şi plecau pe unde veniseră. Doar cei mai curajoşi intrau în cerc de mai

multe ori; căci o hotărâre fermă punea capăt vrăjitoriei[112].

Atunci se trecea într-o mare sală circulară, iluminată de o lumina funebră a câtorva lampadare. În centru, o coloană unică, un copac de bronz, ale cărui frunze metalice se întind pe tot plafonul[113]. În acest frunziş sunt încrustate himerele, gorgonele, scorpiile, bufniţele, sfincşii şi vârcolacii, imagini sugestive ale tuturor nenorocirilor terestre, ale tuturor demonilor care se abat asupra omului. Aceşti monştri, reproduşi în metale strălucitoare, se încolăcesc în jurul crengilor copacului şi par să-şi pândească prada de sus. Sub arborele jilţ, pe un tron magnific, stă Pluto-Aidone, cu mantia sa de purpură, largă, în mână ţine tridentul; fruntea îi este îngândurată. Alături de regele Infernului, care nu surâde niciodată, stă soţia sa: marea, zvelta Persefona. Iniţiaţii o recunosc sub trăsăturile hierofantidei care o prezentase deja pe zeiţă în cadrul

---

112 atiinţa contemporană nu va vedea în aceste fapte decât nişte simple halucinaţii sau sugestii. Însă ştiinţa ezoterică antică atribuia acestui gen de fenomene, care erau declanşate în timpul misterelor, o valoare în acelaşi timp subiectivă şi obiectivă. Ea credea în existenţa spiritelor elementare, fără suflet individualizat şi fără raţiune, semiconştiente, care umplu atmosfera terestră şi sunt, într-un fel, sufletele elementelor. Magia, care este voinţa pusă în fapt prin menţinerea forţelor oculte, le face uneori vizibile. Despre ele vorbeşte Heraclit atunci când spune: "Natura în toate locurile este plină de demoni." Platon le numeşte: demoni ai elementelor; Paracelsius: elementare. Conform acestui medic teozof din secolul al XVI-lea, ele sunt atrase de atmosfera magnetică a omului, se electrizează de ea şi, în aceste condiţii, pot să îmbrace toate formele imaginabile. Cu cât omul se dedă mai mult pasiunilor sale, cu atât devine mai uşor prada lor, fără să bănuiască acest lucru. Doar magul le poate îmblânzi şi folosi. Dar ele constituie o sferă de iluzii înşelătoare şi de nebunii pe care acesta trebuie să le stăpânească şi să le învingă la intrarea sa în lumea ocultă. Bulwer le numea paznicii pragului, în curiosul său roman despre Zanoni.

113 Este pomul iluziilor, menţionat de Virgiliu în coborârea lui Enea în Infern, în cartea a Vl-a a Eneidei, care reproduce scenele principale ale misterelor din Eleusis, cu amplificări poetice.

micilor mistere. Ea este mereu frumoasă, mai frumoasă poate în melancolia sa, dar cât de schimbată sub rochia sa de doliu cu lacrimi de argint şi sub diadema de aur! Nu mai este fecioara din grotă; acum ea cunoaşte viaţa de dicolo şi suferă pentru aceasta. Domneşte asupra puterilor inferioare, este suverană în lumea morţilor, dar străină în imperiul său. Un surâs palid îi luminează chipul întunecat de umbra Infernului! Ah! în acest surâs se află ştiinţa binelui şi a răului, farmecul inexprimabil al durerii trăite şi mute. Suferinţa ne învaţă mila. Îi întâmpină cu o privire plină de compasiune pe iniţiaţii care îngenunchează şi depun la picioarele ei coroane de narcise. Atunci îi luceşte în ochi o flacără gata să se stingă în orice clipă, speranţă pierdută, amintire îndepărtată a cerului!

Deodată, de la capătul unei galerii care urcă, se zăresc torţe şi, ca un sunet de trompetă, o voce strigă: „Sosiţi, mistere! Iacchus s-a întors! Demetra îşi aşteaptă fata. Evohe!” Ecourile sonore din subteran repetă acest strigăt. Persefona se ridică de pe tronul său, ca trezită brusc dintr-un somn lung şi tulburată de un gând trecător: „Lumina! Mama mea! Iacchus!” Vrea să se avânte; dar Aidone o opreşte cu un gest, prinzând-o de poala rochiei, şi cade din nou pe tronul său, ca moartă. Atunci lampadarele se sting brusc şi o voce rosteşte: „Să mori înseamnă să renaşti!” Dar miştii se grăbesc prin galeria eroilor şi a semizeilor, spre deschiderea subteranului, în care îi aşteaptă Hermesul şi cel care ţine torţa. Li se dă jos pielea de pui de căprioară, sunt stropiţi cu apă purificatoare, sunt îmbrăcaţi cu pânză de in curat şi sunt aduşi în templul splendid iluminat, în care îi primeşte hierofantul, marele preot din Eleusis, bătrânul maiestuos, îmbrăcat în veşminte purpurii.

Şi acum, să îl lăsăm pe Porfirios să vorbească. Iată ce ne povesteşte despre iniţierea supremă din Eleusis:

„Încoronaţi cu mirt, intrăm împreună cu ceilalţi

iniţiaţi în vestibulul templului, încă orbi, dar hierofantul, care este în interiorul său, ne va deschide ochii în curând. Mai întâi – căci nu trebuie făcut nimic în grabă – să ne spălăm în apa sacră. Căci suntem rugaţi să intrăm în incinta sacră cu mâinile curate şi cu inima pură. Conduşi în faţa hierofantului, el ne citeşte dintr-o carte de piatră lucruri pe care nu trebuie să le divulgăm, sub pedeapsa cu moartea. Să spunem doar că aceste lucruri se potrivesc cu locul şi cu situaţia. Veţi râde poate dacă le veţi auzi în afara templului, dar aici nu aveţi deloc chef de râs, ascultând cuvintele bătrânului şi privind simbolurile revelate[114]. Şi sunteţi foarte departe de a râde, atunci când Demetra confirmă, prin limba sa aparte şi prin semnele sale, prin viile scânteieri de lumină, prin norii îngrămădiţi unii peste alţii, tot ce am văzut şi am auzit de la preotul sacru; atunci, în sfârşit, o lumină minunat de senină umple templul; vedem purele câmpii Elizee; auzim corul celor fericiţi; atunci, nu doar printr-o simplă aparenţă exterioară sau printr-o interpretare filosofică, ci de fapt şi în realitate, hierofantul devine creatorul (*demiurgul*) şi revelatorul tuturor lucrurilor; Soarele nu este decât cel care îi poartă torţa, Luna, preotul său oficiant aproape de altar, iar Hermes, heraldul său mistic. Dar ultimul cuvânt a fost rostit: *Konx Om Pax*[115].

Ritul s-a consumat, iar noi suntem *vizionari* (*epopte*)

---

114 Obiectele de aur, care se găseau în coş, erau: conul de brad (simbol al fecundităţii, al generaţiilor), Şarpele în spirală (evoluţia universală a sufletului: căderea în materie şi învierea prin spirit), oul (amintind de sfera sau perfecţiunea divină, scopul omului).

115 Aceste cuvinte misterioase nu au sens în limba greacă. Faptul dovedeşte, în orice caz, că sunt străvechi şi sursa lor este în Orient. Wilford le atribuie o origine sanscrită. Konx ar veni din Kansha, cu sensul de obiect al celei mai profunde dorinţe; Om, de la Oum, sufletul lui Brahma, iar Pax de la Pasha, rând, schimb, ciclu. Binecuvântarea supremă a hierofantului din Eleusis însemna deci: Fie ca dorinţele să ţi se îndeplinească; întoarce-te la sufletul universal!

pentru totdeauna”.

Ce spunea deci marele hierofant? Ce reprezentau cuvintele sacre, această revelaţie supremă?

Iniţiaţii aflau că divina Persefona, pe care o văzuseră în mijlocul terorilor şi torturilor infernului, era imaginea sufletului uman înlănţuit de materie în această viaţă sau care este supus în cealaltă viaţă himerelor şi torturilor celor mai groaznice, dacă a trăit ca sclav al pasiunilor sale. Viaţa sa terestră este o ispăşire sau o probă a existenţelor precedente. Dar sufletul se poate purifica prin disciplină, îşi poate aminti şi poate presimţi prin efortul combinat al intuiţiei, raţiunii şi voinţei şi poate participa dinainte la marile adevăruri pe care trebuie să le deţină pe de-a-ntregul în imensitatea vieţii de apoi. Doar atunci Persefona va deveni din nou pură, luminoasă, fecioara inefabilă, cea care împarte iubirea şi bucuria. Cât despre mama sa Ceres, ea era în mistere simbolul inteligenţei divine şi al principiului intelectual al omului, pe care omul trebuie să şi-l însuşească pentru a atinge perfecţiunea.

Dacă ar fi să îl credem pe Platon, pe lamblichos sau pe Proclus şi pe toţi filosorii alexandrini, elita iniţiaţilor avea în interiorul templului viziuni de un caracter extatic şi minunat. Am citat mărturia lui Porfirios. Iat-o pe cea a lui Proclus: „În toate iniţierile şi misterele, zeii (acest cuvânt are aici semnificaţia tuturor ordinelor spiritelor) se arată în forme mult mai diferite şi ne apar într-o mare diversitate de chipuri; uneori este o lumină informă, alteori această lumină îmbracă forme umane; sau chiar o altă formă.”[116] lată pasajul din Apuleius: „Mă apropiam de graniţele morţii şi după ce am ajuns pe pragul Proserpinei, am revenit matur, predispus a trece prin toate elementele (spirite elementare ale pământului, ale apei, ale aerului şi ale focului). În profunzimile miezului de noapte, am văzut

116 Proclus, Commentaire de la République de Platon [Comentarii la Republica lui Platon],

soarele strălucind într-o lumină splendidă, pe zeii infernali şi zeii superiori şi, apropiindu-mă de aceste divinităţi, le-am adus omagiul unei pioase adoraţii".

Oricât de vagi ar fi aceste mărturii, ele par să aibă legătură cu fenomenele oculte. După doctrina misterelor, viziunile extatice ale templului s-ar fi produs prin cel mai pur dintre elemente: lumina spirituală asimilată lui Isis celestă. Oracolele lui Zoroastru o numeau: natura care vorbeşte prin ea însăşi, adică un element prin care magul dă o expresie vizibilă şi instantanee gândirii ce are rolul de trup şi veşmânt ale sufletelor, care sunt cele mai frumoase gânduri ale lui Dumnezeu. Iată de ce hierofantul, dacă avea puterea să producă acest fenomen, să pună iniţiaţii în legătură cu sufletele eroilor şi ale zeilor (îngeri şi arhangheli), era asimilat creatorului, demiurgului, purtătorul torţei, soarelui, adică luminii hiperfizice; iar Hermes cuvântul divin este interpretul său. Oricare ar fi adevărul despre aceste viziuni, există o singură voce în antichitate care vorbeşte despre exaltarea senină pe care o produceau ultimele revelaţii din Eleusis. Atunci o fericire necunoscută, o pace supraumană cobora în sufletul iniţiaţilor. Viaţa părea învinsă, sufletul eliberat, ciclul de temut al existenţelor, încheiat. Toţi se regăseau cu o bucurie netulburată de nimic, cu o certitudine inefabilă în eterul pur al sufletului universal.

Tocmai am trăit drama din Eleusis cu sensul său intim şi ascuns. Am indicat firul conducător care traversează acest labirint; am arătat marea unitate care îi domină bogăţia şi complexitatea. Printr-o armonie savantă şi suverană, o legătură strânsă unea diversele ceremonii ale dramei divine, care formau centrul ideal, căminul luminos al acestor sărbători religioase. Astfel, iniţiaţii se identificau puţin câte puţin cu acţiunea. Din simpli spectatori deveneau actori şi recunoşteau, la sfârşit, că drama Persefonei se petrecea în ei înşişi. Şi ce surpriză, ce

bucurie era în această descoperire! Dacă sufereau, dacă luptau cu ea în viaţa prezentă, aveau, ca şi ea, speranţa de a regăsi fericirea divină, lumina marii inteligenţe. Cuvintele hierofantului, scenele şi revelaţiile din templu îi pregăteau pentru aceasta.

Se înţelege de la sine că fiecare asimila experienţa în funcţie de gradul său de cultură şi de capacitatea sa intelectuală. Căci, aşa cum spunea Platon, lucru valabil pentru toate timpurile, există mulţi oameni care poartă toiagul şi bagheta şi puţini inspiraţi. După epoca alexandrină, eleusienii au fost atinşi într-o anumită măsură de decadenţa păgână, dar fondul lor sublim a subzistat şi i-a salvat din decăderea care a atins alte temple. Prin profunzimea doctrinei lor sacre, prin splendoarea punerii în scenă, Misterele se menţin încă timp de trei secole în faţa creştinismului care mijea. Ele au adunat atunci acea elită care, fără a nega că Iisus era o manifestare de ordin eroic şi divin, nu voia să uite, aşa cum o făcea deja biserica din acea epocă, vechea ştiinţă şi doctrina sacră. A fost necesar un edict al lui Teodosiu, care să interzică ceremoniile din templul din Eleusis, pentru a pune capăt cultului august, în care magia artei greceşti îşi încorporase cu atâta uşurinţă cele mai înalte doctrine ale lui Orfeu, Pitagora şi Platon.

Astăzi adăpostul anticei Demetra a dispărut fără urmă în golful liniştit al Eleusisului. Numai fluturele, insecta lui Psyche, care străbate golful de azur în zilele de primăvară, ne aminteşte că aici, odinioară, marele exilat, sufletul uman, i-a evocat pe zei şi şi-a recunoscut patria eternă.

Cartea a opta:

Iisus

(misiunea lui christos)

Nu am venit pentru a aboli legea şi *profeţii, ci pentru a le desăvârşi opera*.

MATEI, V, 17

Lumina era în lume, iar lumea s-a făcut prin ea, dar lumea nu a cunoscut-o.

IOAN, L, 10

Venirea fiului omului va fi ca un fulger care porneşte de la răsărit înspre apus.

MATEI, XXIV, 27

— Ojd etseaoe a Apzaj bs Ba (Onaj v BUB – iun aßopqsd ap şuiapojd o-jţui sotsuqo în beb! a puuotsubjţ b 3JB0 piuud ppjoptos npuzbjpui o jsp ajbjaţii o aoţ – atsa cbţ! BO aps joppţui ajbopţnpjts Biupţ ploţbp b-o usuay ap *snsi*/ *mi ecieth* puotsi o joptxaţ ipiţuo B bpob în combiußop pbopaţ ppaiuop up şuiapojd (Bjatsusjţ b 9 jbo ppo nqbjappuoo ţuaiu un Onţoţ uppjoob – bs amqaji ajbos bjbi jbos uiatsp un atsa ssnsjts ap *sns*/ /n/ be/b/a ppiuspiţ – Oajo Baujßun pp sns p plaţob JBO pp BOdxa nu b ap paţap apjbiu ajb Ba sud u apucasa appund ui o nes piquib SUB ui inucsns ap ipisodiui ţnpsqs JBP ’nq – Bţap ap apund aţiiunub ui BţbJBA – apb tpa Aop b-s ajelipnja spunţojd o no o aţbţizop – aßu Biuajtxa o no Bţbjşdb BAjţb Bău ind Bzaj ţuaiubtsai pppă a AJOM – caţojd uuoţ – uoo O Bafiiu ajbO pniusp! (Oaj3 aOAau aobtsitss b njţuad BJB – pdod bebu! bblu! ap Btsajo gpuaßai o ţiiu un Bţuizaidai ’npqßubăg ui Britsa Aod atsa uino bOb bs beb! a bo pţdsţ Bossapa Aop bs pojaoui b sns p Beluatsjxa Bßau b bjbi ssnsjts Jansg p b aouotsi o soţuo po0 as-npubjntsp o pßan PI e Boţţosonţ bboo? puSBJBD (Buoiclizod LUB-LU ajbO ui ajapa A ap pune pou auq piu mqbts b njţuad UBuay o ssnsjts no psja ABjţ B-a ajbO ad apdp –nud azbţ snop apo jbop pp ţuUJB pa pnpb nes pipsts appajd no BZB – aqojbiu o ţadiuoo ouotsi npnts un şjaţo au npnts soiunjţ tsaov (sns ajdsap ppopv IIA pompă jabjaquatqon ap [asbOßpl jopcu!! ţ0 plbuoco! al sasna/fi//a/ *saouaps sap ajjeuuajpici*) Btssaob ajdsap jaipqss înogţ b9 jbo ad piunzai ploţidips uţ Bţadujoo ajaundxa o zb6 ujoa undiuiţ atsaos up aţubţiodiui puj apo

ajţup Bun Belubjnßp no atsa sns p nea! A Bjdnss BOţuo nud ub ap Bţns o ap BţbZjpai Bjado j

ui, Bisy ui, 8S8 snp nu iniusisjnod joijţejţiuj minţiop epnp u

8JJSIUIS Ulţă8A8 jd 8 p Uld IS} B08Un} UI, BJ8 8 ţ8UBD în J80! ULU80S B8U8A8 p j LU n în} U8LUO/!

usnsu im văvăisvn va iiwm V3 avis ajpedets în ale a fie moo mjeo e o anceds aţeqejts educ mjeo e plntpă atsa în înoq – m^2 pţtsv cuinzaj a e ap copjaţnd aţeţippoiu o o njtsaeiu ap aţepăaj apţuapuao – suejţ jounjbăape ejdnse epunţojd aumzw o ale ueo pinţujds Bjpqßucăg aţeţdajp eunq ad o-ţiiunu e psja Apa miniusuaţoza epqo inucap ne ajeo p (Oajo jdoosjda juej ajţup înun eupuexaiv up njţuaiuaio couaţoza BAjazaj Mumsjujojd psuas aploas apţujiuecicăui puupop ap apunţojd apntqnsapap pe uipeo ajatsiiu atsaoe ampăzap ueo pţuets! M! dn!! o ipwaţ e mppiţns Bjpqßucăg atsa Ippuaß – a e ojţaod ppă qns ap jopjatsjiu psuas epcă-aiţui as es bsb conq ppueig conq – nd apţupno o aptoe osaseßai as piv pţdeţ o plaţ ap aseocajd ainpqßucăg ţuns nojblAI o pţe/\ ednp ainpqßucăg aţuaţip un poiu ui jep aojţuaţne ap pţ B ţuns aptă nud apun aţeojţiţoaj o aţepjţuoo amqajţ ajeo ’npqßucăg njţed apo üpqßucăg ptsaoe b corpqiup eclujpuaţ! O Bjeouatsod cajeţoepaj puecijiupe sns în b aouaţoza puupop e ubojb e o ueo o ezeq e o (conq o nojeiăi pţe/\) aojţdoup unopeţ plţ apo ţisopţ me joinpqßucăg e BAjţepi! O couotsi cajeopă aţ Oa Aud a o ea ao ui e o niduijs o ind eßnepe Oh! O cântsaoe e aietpăzap o atsa caţieo eţeoj. plßpl e o pe un ţ? e ezaţup ouaţoza ajapa A ap ţound nud ßapcui a o ea ao pp osauptă es amqajţ e o jappuoo n\ puajaţ tefebap b ajeo aouotsi nojţuo e ejeouaţie couniu eţeoţ ap ţuoo pueuc ueiu nun uţ sns în eclejă pp ruptsuooaj es teojaom ale apunoaţio Mţoso! ţ jojnţnţ p plţuao jbăape joiüßpl jojnţnţ b ejeouaţui ejeoeţţ aouaţoza; u; ujn ptsaoe injoţnfe no aouaţoza plelipejţ ploţnfe ejeţ o acmţu! ejeţ a Apzaj o bs caţnd jb

ajeo jopo e atsa nu cuiapojd jea ouoţoxo poiu uţ aţeţajdjaţuj auotsi up o atxaţ up abejţ ţod as ajeo jonznpuoo jojnţnţ injoţnfe no cuţiuni aoeţ eg aoeooui ueuay în b b ap tetsjxa b ajeo enqeojeiuaj puj ea o atsa p ap esuos sns în ece! A (ajelipa be g/81 dounz ’nsap *uaqai ssbq*) pţuojţ azapjoqe o es emqaiţ e o sapcui b ujp» aiopoşqj. aţipoo ad o-ţen o ţeţiza b ueuay epjeo eceţ ui ea o atsg sotsuqo în caiadaouoo uţ epcuasa eppjoujud cajeqajţuţ etc iepaţăi sns tpa Aap e uino ajeoţeajo emppo ejeţ o coseacaţ – nsui bs ajeo ujsipubbuj ap euun o pp ejeţ pipd ajeos un ap pujujnn jepued ujaţ – de un atsa ueuay ap sns în beb! a uoipauieo pţaiţns equjpos o enou aißpl o pţ – ojd plbăape un ezeaaio eqes ap ţeţe eclupaio o nontg – pinjodod e o joiiptsode ecluuop aoetsjţes b njţuad teoap eundujj as bs aujnu tsaoe e o eţdaooe nu 13 ţ0 e ejeţ adeojde o cajă b ejeţ epaiăi auwap e o atsa pţdeg „minpujujni! apsw o mps – oţeliqujb appopo ajţuud aţOaţnd ueuay în p sotsuqo apnqau ajds soţeues ţujds mun cajeţdajpui atsa jajpqes aunds mpouots! jopţuaujefeuauj jojnţnţ epnp u „ Mcieţil-eaj inejujjs ţnpjajd b ajeo ţuapjă Bjnpujneţ un e o apqoui o O Apu o tsipjoiu e o poţesjă pueiq un e o ejaueo adaom u ueuay în p sns nu e o tsoţ e aseouas nojţ – un b epjauaß cajajed capeo tejnonq e-s ajeo ap joţcaujb psaoons ednQ ieujap

— IBJß aulßBLUI O lunţbU OB OţbZILJBJOI JOC} JO; B BOL}00 d 0ISOjdX0 O

} BOOP} se; nb nu MOZ ’nibţilioiţub OB O} uids Oublu ne} UOD în}.000} U! 0 Aiu ţilunub un Ouiju Oi Os b Op BUB – iun BjnţbU ne} UOD B0} B} înnoi; nu} BOOP Bznob LUO (nd n\ joluoh se Bjbnuiiuip Bfep JBP Bpipuods BJOIUBLU O-JŢUI, B} IABSOjd ’n0JJO în B BIUOßOLUSOO BLUI – iqnă B Oßunfe nu B} SOoy ibijbziiiăp B ne} ZBZOP un B} BOOP Bdojnm is bou; vioare a organismului său intern şi tocmai în calitatea lor de simboluri ale forţelor cosmice şi spirituale, zeii trăiesc indestructibili în

conştiinţa umanităţii. În gândurile iniţiaţilor, diversitatea zeilor sau a forţelor era dominată şi pătrunsă de zeul suprem sau de spiritul pur. Scopul principal al sanctuarelor din Memfis, din Delfi şi din Eleusis fusese de a răspândi cunoaşterea unităţii lui Dumnezeu cu ideile teozofice şi disciplina morală care îi corespund. Dar discipolii lui Orfeu, ai lui Pitagora şi ai lui Platon au eşuat în faţa egoismului politicienilor, în faţa micimii sofiştilor şi pasiunilor mulţimii. Descompunerea socială şi politică a Greciei a fost consecinţa descompunerii sale religioase, morale şi intelectuale. Apollo, verbul solar, manifestarea zeului suprem şi a lumii supraterestre prin frumuseţe, dreptate şi divinaţie, tace. Nu mai există oracole, inspiraţi, poeţi adevăraţi: Minerva-zeiţa înţelepciunii şi a providenţei se ascunde în faţa poporului său transformat în satiri, care profanează misterele, îi insultă pe înţelepţi şi pe zei, în teatrul lui Bachus, în farsele aristofaneşti. Misterele însele sunt corupte; căci sunt admişi sicofanţii şi curtezanele la serbările din Eleusis. Când sufletul devine mai necioplit, religia devine idolatră; când gândirea se transformă într-una materialistă, filosofia cade în scepticism. Astfel, îl vedem pe Lucian, microb născând pe cadavrul păgânismului, bătându-şi joc de mituri, după ce Carneade a dat dovadă de necunoaşterea originii lor ştiinţifice.

Superstiţioasă în religia sa, agnostică în filosofie, egoistă şi separatistă în politică, îmbătată de anarhie şi dedată în mod fatal tiraniei: iată ce devenise Grecia divină, care ne-a transmis ştiinţa egipteană şi misterele Asiei, sub formele nemuritoare ale frumuseţii.

Dacă cineva a înţeles ce-i lipsea lumii antice, dacă cineva a încercat să releve misterul printr-un efort de eroism şi de geniu, acesta a fost Alexandru cel Mare. Cuceritor legendar, iniţiat asemenea tatălui său, Filip, în misterele din Samotracia, s-a arătat mai mult fiu intelectual al lui Orfeu decât discipol al lui Aristotel. Fără

îndoială Ahile al Macedoniei, care s-a avântat cu o mână de greci prin Asia până în India, visa la un imperiu universal, dar nu în felul Cezarilor, prin opresiunea popoarelor, prin strivirea religiei şi prin ştiinţa liberă. Marea sa idee a fost reconcilierea Asiei şi a

Europei printr-o sinteză a religiilor, care să se sprijine pe autoritatea ştiinţifică. Impulsionat de acest gând, el a adus omagiu ştiinţei lui Aristotel, ca şi Minervei din Atena, lui Iehova din Ierusalim, lui Osiris al egiptenilor şi lui Brahma al hinduşilor, recunoscând ca un adevărat iniţiat aceeaşi divinitate şi aceeaşi înţelepciune în spatele tuturor acestor simboluri. Vedere magistrală, superbă divinaţie a noului Dionisos. Spada lui Alexandru a fost ultima sclipire a Greciei lui Orfeu. Ea a iluminat Orientul şi Occidentul. Fiul lui Filip a murit îmbătat de victoria şi de visului său, lăsând zdrenţele imperiului generaţiilor rapace. Dar gândirea sa nu a murit odată cu el. A pus bazele Alexandriei, cetatea în care filosofia orientală, iudaismul şi elenismul trebuiau să se contopească în creuzetul esoterismului egiptean, în aşteptarea cuvântului resurecţiei lui Christos.

Pe măsură ce aştrii gemeni ai Greciei, Apollo şi Minerva, coborau pălind la orizont, popoarele au văzut urcând pe cerul lor în pragul furtunii un semn ameninţător: lupoaica romană.

Care este originea Romei? Conjuraţia unei oligarhii avide în numele forţei brutale; opresiunea intelectului uman, a religiei, a ştiinţei şi a artei prin puterea politică zeificată: cu alte cuvinte, contrariul adevărului, după care o guvernare nu îşi trage dreptul decât din principiile supreme ale ştiinţei, ale justiţiei şi economiei[117]. Toată

117 Acest punct de vedere, diametral opus “colii empirice a lui Aristotel şi Montesquieu, a fost acela al marilor iniţiaţii, al preoţilor egipteni, ca şi al lui Moise şi al lui Pitagora. El a fost semnalat şi pus în evidenţă cu multă forţă într-o lucrare citată mai sus: Mission des Juifs, de Saint-Yves. A se vedea remarcabilul capitol despre fondarea Romei.

istoria romană este doar consecinţa acestui pact al nedreptăţii, prin care senatorii romani declarau război mai întâi Italiei şi apoi speciei umane. Ei şi-au ales cu grijă simbolul! Lupoaica de bronz, care îşi înalţă blana sa scurtă şi îşi întinde capul de hienă asupra Capitoliului, este imaginea acestei guvernări, demonul care a posedat până în adâncurile sale sufletul roman.

Cel puţin în Grecia sanctuarele din Delfi şi Eleusis erau mereu respectate. La Roma, ştiinţa şi arta au fost respinse încă de la început. Tentativa înţeleptului Numa, iniţiatul etrusc, a eşuat izbindu-se de ambiţia bănuitoare a senatorilor romani. El a adus cu sine cărţi sibilinice, care conţineau o parte din ştiinţa lui Hermes. A creat judecători arbitri aleşi de popor; i-a dat acestuia pământuri; şi i-a fost permis să ridice un templu în cinstea bunei credinţe şi a lui Janus, hierogramă care simbolizează universalitatea legii; a supus dreptul la război preoţilor însărcinaţi cu luarea acestor decizii. Regele Numa, pe care memoria poporului nu a încetat să-l venereze şi pe care îl consideră un inspirat de un geniu divin, pare deci o intervenţie istorică a ştiinţei sacre în guvernare. El nu reprezintă geniul roman, ci geniul iniţierii etrusce, care urmărea aceleaşi principii ca şi şcoala din Memfis şi Delfi.

După Numa, senatul roman a ars cărţile sibilinice, a distrus autoritatea flaminilor, instituţiile arbitrale şi a revenit la sistemul său în care religia nu era decât un instrument al dominaţiei politice. Roma a devenit hidra care înghite popoarele odată cu zeii lor. Naţiunile pământului au fost puţin câte puţin supuse şi sărăcite. Închisoarea Mamertină s-a umplut de regi din nord şi din sud. Roma, nevrând alţi preoţi decât sclavi şi şarlatani, îi asasinează, în Galia, în Egipt, în Iudeea şi în Persia, pe ultimii deţinători ai tradiţiei esoterice. Ea mima adoraţia zeilor, dar nu adora decât lupoaica sa. Şi acum, într-o auroră sângeroasă, le apare popoarelor ultimul fiu al

acestei lupoaice, care rezumă geniul Romei: Cezar! Roma a absorbit toate popoarele; Cezar, încarnarea sa, devorează toate puterile. Cezar nu aspiră doar la funcţia de imperator al naţiunilor; punându-şi pe cap tiara diademă, se intitulează mare pontif. După bătălia de la Thapsus, i se votează apoteoza eroică, după cea de la Munda, apoteoza divină; apoi, statuia îi este aşezată în templul din Quirinus, împreună cu un colegiu de slujitori care îi poartă numele: preoţii iuliani. Printr-o supremă ironie şi o supremă logică a lucrurilor, acest Cezar, care îşi ia o aură de zeu, neagă nemurirea sufletului în plin Senat. Este suficient să afirmăm că nu mai există niciun alt zeu în afara lui Cezar?

Cu Cezarii, Roma, moştenitoarea Babilonului, îşi întinde mâna de fier asupra lumii întregi. Or, ce a devenit statul roman? Statul roman distruge în exteriorul său orice viaţă colectivă; dictatură militară în Italia; hoţii ale guvernatorilor şi funcţionarilor în provincii. Roma cuceritoare este întinsă ca un vampir deasupra cadavrului societăţilor antice. Şi acum orgia romană se poate etala în plină zi, cu bacanalele sale de vicii şi procesiunea sa de crime.

Începe prin întâlnirea voluptuoasă a lui Marc Antoniu cu Cleopatra şi va sfârşi prin dezmăţurile Messalinei şi despotismul lui Nero. Ea începe prin parodia lascivă şi publică a misterelor; şi se sfârşeşte în circul roman, în care fiarele sălbatice se aruncă asupra fecioarelor goale, martire ale credinţei lor, în aplauzele celor douăzeci de mii de spectatori.

Totuşi printre popoarele cucerite de Roma se afla şi unul care se numea poporul lui Dumnezeu şi al cărui geniu era opusul celui roman. Cum se face că Israel, uzat de luptele sale interne, strivit de trei sute de ani de robie, îşi păstrase credinţa sa de neîmblânzit? De ce acest popor învins se ridica în faţa decadenţei greceşti şi a orgiei

romane, ca un profet, cu capul acoperit de un sac de cenuşă şi cu ochii fierbând de o furie teribilă? De ce avea el curajul să prezică prăbuşirea stăpânilor lui, care îşi ţineau piciorul pe grumazul său şi să vorbească de nu ştiu ce triumf final, atunci când el însuşi se îndrepta spre ruina iremediabilă? Pentru că o idee mare clocotea în el. Aceasta îi fusese insuflată de Moise. Sub Ioshua, cele douăsprezece triburi înălţaseră o piatră comemorativă purtând inscripţia: „Este o mărturie între noi că leva este singurul Dumnezeu”.

Cum şi de ce legiuitorul lui Israel făcuse din monoteism piatra ascuţită a ştiinţei sale, a legii sale sociale şi a unei idei religioase universale, am văzut în cartea lui Moise. El avusese geniul de a înţelege că de triumful acestei idei depindea viitorul umanităţii. Pentru a o transmite mai departe, scrisese o carte hieroglifică, construise un chivot de aur, ridicase un popor din praful nomad al deşertului. Deasupra acestor martori ai ideii spiritualiste, Moise face să planeze focul din cer şi să bubuie tunetul. Împotriva lor formează o conjuraţie nu doar moabiţii, filistinii, amaleciţii, toate triburile din Palestina, ci toate pasiunile şi slăbiciunile poporului evreu însuşi. Cartea a încetat să mai fie înţeleasă de sacerdoţiu; chivotul a fost furat de duşmani; şi de o sută de ori poporul a fost pe punctul de a-şi uita misiunea. Aşadar, pentru ce i-a rămas totuşi fidel, în ciuda tuturor acestor vitregii ale istoriei sale? De ce ideea lui Moise a rămas gravată pe fruntea şi în inima lui Israel cu litere de foc? Cui i se datorează această perseverenţă exclusivă, această fidelitate grandioasă prin toate vicisitudinile unei istorii agitate, pline de catastrofe, fidelitate care îi dă lui Israel fizionomia sa unică printre toate naţiunile? S-ar putea răspunde cu îndrăzneală: profeţilor şi instituţiei profetismului. În mod riguros şi prin tradiţia orală, ea îşi are originile în timpurile lui Moise. Poporul evreu a avut

Nabi în toate epocile istoriei sale, până la împrăştierea sa. Dar instituţia profetismului ne apare, pentru prima dată, sub o formă organizată în epoca lui Samuel. El a fost cel care pus bazele confreriilor *Nebiime*, şcoli de profeţi care ţineau piept unei regalităţi în formare şi unui sacerdoţiu deja degenerat. Profeţii au devenit paznicii austeri ai tradiţiei esoterice şi ai gândirii religioase universale a lui Moise, împotriva regilor în care trebuia să predomine ideea politică şi scopul naţional. În cadrul acestor confrerii se păstrează cu adevărat resturile ştiinţei lui Moise, muzica sacră cu genurile şi puterile sale, ştiinţa terapiei oculte, în fine, arta divinaţiei, pe care marii profeţi au desfăşurat-o cu o putere, o măreţie şi o abnegaţie magistrale.

Divinaţia a existat sub formele şi prin mijloacele cele mai diverse la toate popoarele vechiului ciclu. Dar profetismul lui Israel are o anvergură, o înălţime, o autoritate, prin care monoteismul păstrează sufletul uman intact. Profetismul prezentat de teologii pământului ca o comunicare directă a unui Dumnezeu personal, negat de filosofia naturalistă ca o pură superstiţie, nu este în realitate decât manifestarea superioară a legilor universale ale spiritului. „Adevărurile generale care guvernează lumea, spune Ewald în frumoasa sa carte despre profeţi, cu alte cuvinte, *gândurile lui Dumnezeu* sunt neschimbate şi inatacabile, absolut independente de fluctuaţiile lucrurilor trecătoare, de voinţa şi de acţiunea oamenilor. La origine, omul este chemat să participe la punerea în practică a acestora, să le înţeleagă şi să le reproducă liber în fapte. Prin aceasta îşi atinge destinaţia sa specifică şi veritabilă. Dar pentru ca verbul spiritului să pătrundă în omul încarnat, trebuie ca omul să fie scuturat până în profunzimile sale de marile şocuri ale istoriei. Atunci adevărul etern ţâşneşte din el ca o dâră de lumină. Iată de ce se spune atât de des, în Vechiul Testament, că *Iahve*

este un Dumnezeu viu. Când omul ascultă chemarea divină, o nouă viaţă se edifică în el, în care nu se mai simte singur, ci în comuniune cu Dumnezeu şi cu toate adevărurile şi în care este gata să se îndrepte de la un adevăr la altul, până la infinit. În această nouă viaţă gândirea sa se identifică cu voinţa universală. El are vederea clară asupra timpului prezent şi crede pe deplin în succesul final al ideii divine. Omul care simte aceasta este profet, adică se simte în mod irezistibil împins către manifestarea în faţa altora ca reprezentant al lui Dumnezeu. *Gândirea sa devine viziunea sufletului său* şi forţă superioară, care face să ţâşnească adevărul din sufletul său, uneori rupându-i zăgazurile, constituie elementul profetic. *Manifestările profetice au fost în istorie tunetele şi fulgerele adevărului.*”[118]

Iată sursa din care aceşti giganţi, pe nume Elia, Isaia, Iezechiel, Ieremia, şi-au luat forţa. În adâncurile grotelor lor sau în palatele regilor, au fost adevăratele santinele ale eternului şi, aşa cum îi spune Elizeu maestrului său, Elia, „carele şi cavalerii lui Israel”. Uneori ei se înşală. Deşi aprinsă din soarele adevărului divin, flacăra profetică clipeşte şi se stinge uneori în mâinile lor, sub influenţa pasiunilor naţionale. Dar niciodată nu greşesc în privinţa adevărurilor morale, a adevăratei misiuni a lui Israel, a triumfului final al justiţiei în umanitate. Ca nişte adevăraţi iniţiaţi, propovăduiesc dispreţul pentru cultul exterior, abolirea sacrificiilor sângeroase, purificarea sufletului şi caritatea. Punctul în care viziunea lor este admirabilă este cel cu privire la victoria finală a monoteismului, la rolul său eliberator şi pacificator pentru toate popoarele. Cele mai mari nenorociri care pot lovi popoarele, invazia străină, deportarea în masă în Babilon nu pot clinti această credinţă. Ascultaţi-l pe Isaia în timpul invaziei lui Sennacherib: „Eu, care le dau naştere altora, nu îi voi da

118 Ewald, Die Propheten [Profetul], Introducere.

naştere lui Sion? a spus Cel Etern. Eu, care dau naştere, îl voi împiedica pe el să aducă pe lume? a spus zeul tău. Bucuraţi-vă cu Ierusalim şi veseliţi-vă datorită lui, voi, toţi care îl iubiţi; voi, toţi care plângeţi pentru el, bucuraţi-vă de o bucurie mare. Căci astfel a spus Cel Etern: Iată, voi face să se reverse asupra lui pacea ca un fluviu şi gloria naţiunilor ca un mare torent; şi veţi fi alăptaţi şi veţi fi purtaţi în braţe şi mângâiaţi pe genunchi. Vă voi consola aşa cum o mamă îşi consolează fiul şi veţi fi consolaţi în Ierusalim. Văzându-le operele şi gândurile, vin pentru a aduna toate naţiunile şi toate limbile; ele vor veni şi vor vedea gloria mea.”[119] Doar astăzi şi în faţa mormântului lui Christos această viziune începe să se realizeze, dar cine i-ar putea nega adevărul profetic, gândindu-se la rolul lui Israel în istoria umanităţii?

Nu mai puţin zguduitoare decât credinţa în gloria viitoare a lui Ierusalim, în măreţia sa morală, în universalitatea sa religioasă, este credinţa profeţilor într-un salvator sau un Mesia. Toţi vorbesc despre el; incomparabilul Isaia este şi cel care îl vede cu cea mai mare claritate, care îl zugrăveşte cu cea mai mare forţă în limbajul său îndrăzneţ: „Va ieşi într-o zi din trunchiul lui Iese (Jessé), un vlăstar va creşte din rădăcinile sale, iar spiritul Celui Etern se va pogorî asupra lui, spiritul înţelepciunii şi al inteligenţei, spiritul sfatului şi al forţei, spiritul ştiinţei şi al temerii de Cel Etern. El îi va judeca cu dreptate pe cei mici şi va condamna cu dreptate pentru a-i lăsa în viaţă pe cei blânzi; şi va lovi pământul cu vergeaua şi cu vorbele sale şi îi va condamna la moarte pe cei răi prin spiritul care va ieşi de pe buzele sale.”[120] Cu această viziune, sufletul întuncecat al profetului se calmează şi se luminează ca un cer cuprins de furtună la freamătul harpei celeste şi toate furtunile se potolesc. Căci aceasta este

119 Isaia, LXVI, 10-18.

120 Isaia, XI, 1-5.

într-adevăr imaginea galileeanului, cea care se desenează ochiului său interior: „El a ieşit ca o floare din pământ uscat şi a crescut fără strălucire. Este dispreţuit, ultimul om, copleşit de durere. Şi-a luat asupra lui toate durerile noastre şi noi am crezut că fusese lovit de Dumnezeu. Dar a fost mâhnit pentru ticăloşiile noastre şi lovit pentru nelegiuirile noastre. Pedeapsa care ne aduce pacea a căzut asupra lui şi noi am primit vindecarea prin lovitura pe care a primit-o el... Este împovărat, este copleşit, este dus la tăiere ca un miel şi nu spune niciun cuvânt în apărarea sa.”[121]

Timp de opt secole, peste toate disensiunile şi nefericirile poporului lor, verbul răsunător al profeţilor face să planeze ideea şi imaginea Mesiei, când ca o răzbunare teribilă, când ca un înger al mântuirii. Crescută la lumina tiraniei asiriene, în exilul Babilonului, născută din dominaţia persană, ideea mesianică nu face decât să crească mereu sub domnia Seleucidizilor şi a Macabeilor. La instaurarea dominaţiei romane şi a domniei lui Irod, Mesia era prezent în toate conştiinţele. Dacă marii profeţi îl văzuseră sub trăsăturile unui om înţelept, ale unui martir, ale unui adevărat fiu al lui Dumnezeu, poporul, fidel ideii iudaice, şi-l închipuia ca pe un David, ca pe un Salomon sau ca pe un nou Macabeu. Dar, oricum ar fi fost, toată lumea credea în acest restaurator al gloriei lui Israel, îl aştepta, îl chema. Atât de mare a fost forţa profetică.

Astfel, aşa cum istoria romană a ajuns în mod fatal la Cezar pe calea instinctivă şi prin logica infernală a destinului, la fel istoria lui Israel a dus în mod liber la Iisus Christos, pe calea conştientă şi prin logica divină a providenţei, manifestată prin reprezentanţii săi vizibili: profeţii. Răul este în mod fatal condamnat să se contrazică şi să se distrugă el însuşi prin ceea ce este dals, dar binele, în ciuda tuturor obstacolelor, dă naştere luminii şi

121 Isaia, LIII, 2-8.

armoniei pe firul timpului, pentru că este fecunditatea adevărului. Din triumful său, Roma nu s-a ales decât cu cezarismul; din prăbuşirea sa, Israel i-a dat naştere lui Mesia, fapt care l-a făcut pe un poet modern să rostească aceste frumoase cuvinte: „Din propriul său naufragiu speranţa creează lucrul contemplat!”

O aşteptare vagă era suspendată asupra popoarelor. În excesul acestor nenorociri, umanitatea întreagă presimţea un salvator. De secole întregi, mitologiile visau la un copil divin. Templele vorbeau despre el voalat; astrologii calculau venirea sa; sibilele în delir vociferaseră sfârşitul definitiv al zeilor păgâni. Iniţiaţii anunţaseră că va veni o zi în care lumea va fi condusă de unul dintre ai lor, de un fiu al lui Dumnezeu[122]. Pământul aştepta un rege spiritual care să fie înţeles de cei mici, de umili şi de săraci.

Marele Eschil, fiul unui preot din Eleusis, era să fie omorât de atenieni pentru că a îndrăznit să spună în mijlocul teatrului, prin gura Prometeului său, că domnia lui Jupiter-Destin se va sfârşi. Patru secole mai târziu, la umbra tronului lui Augustus, blândul Virgiliu anunţă o eră nouă şi visează la un copil minunat: „A venit această ultimă epocă prezisă de sibila din Cumes, marea ordine a secolelor epuizate începe din nou; se întoarce deja fecioara, şi, cu ea, domnia lui Saturn, din înaltul cerului coboară deja o nouă rasă. Acest copil a cărui naştere trebuie să alunge secolul de fier şi să aducă din nou vârsta de aur în întreaga lume, îndrăzneşte, castule Lucian, să îl protejezi, fratele tău Apollo domneşte deja. Vezi lumea balansându-se pe axa ei zgâlţâită; vezi pământul, mările în imensitatea lor, cerul şi bolta sa profundă, natura întreagă

122 Acesta este sensul ezoteric al frumoasei legende a regilor magi, care, avându-şi originile în Orient, veneau să îl proslăvească pe copilul din Bethleem.

fremătând la speranţa secolului care va veni!”[123]

Acest copil, unde se va naşte? Din ce lume divină va veni acest suflet? Prin ce sclipire de iubire va coborî pe acest pământ? Prin ce puritate minunată, prin ce energie supraomenească îşi va aminti de cerul părăsit? Prin ce efort gigantesc va reuşi să se desprindă din străfundurile conştiinţei sale terestre pentru a trage după el toată umanitatea?

Nimeni nu putea răspunde la aceste întrebări, dar toţi îl aşteptau. Irod cel Mare, uzurpatorul idumean, protejatul lui Cezar Augustul, agoniza pe-atunci în castelul său din Cypros, la Ierihon, după o domnie somptuoasă şi sângeroasă, care acoperise Iudeea cu palate splendide şi hecatombe umane. Era pe moarte din cauza unei boli înspăimântătoare, o descompunere a sângelui, urât de toţi, ros de furie şi remuşcări, bântuit de spectrele nenumăratelor sale victime, printre care se afla şi inocenta sa soţie, Mariana, şi de asemenea, de sângele vărsat al Macabeilor şi a trei dintre fiii săi. Cele şapte femei ale haremului său fugiseră din faţa fantomei regelui care, încă în viaţă, avea deja un iz de mormânt. Până şi gărzile îl abandonaseră. Impasibilă, la căpătâiul muribundului

---

123 Ultima Cumaei venit jam carminis aetas,

Magnus ab integro saeclorum nascitur ordo,

Jam redit et Virgo, redeunt Saturnia regna;

Jam nova progenies caelo demittitur alto.

Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,

Casta, fave, Lucina; tuus jam regnat Apollo.

Aspice convexo nutantem pondere mundum,

Terrasque, tractusque maris, caelumque profundum;

Aspice venturo laetantur ut omnia saeclo.
(Vergiliu, Eglogă, IV.)

veghea sora sa, Salomeea, geniul lui rău, instigatoarea la crimele cele mai atroce pe care le săvârşise. Cu o diademă pe frunte, cu pieptul strălucind de nestemate, giuvaieruri, într-o atitudine trufaşă, ea pândea ultimul suspin al regelui, pentru a-i lua tronul.

Astfel a murit ultimul rege al evreilor. Chiar în acel moment a venit pe lume viitorul rege spiritual al umanităţii[124], iar puţinii iniţiaţi ai lui Israel îi pregăteau în linişte domnia, într-o smerenie şi un anonimat total.

Îi maria. prima pregătire a lui Iisus lehoshua, pe care îl numim astăzi Iisus, după numele său elenizat, s-a născut probabil la Nazareth[125]. Cu siguranţă copilăria lui s-a scurs într-un colţ pierdut din Galileea şi tot aici s-a îndeplinit primul şi cel mai mare dintre misterele creştine: naşterea lui Christos. Era fiul lui Myriam, pe care noi o numim Maria, soţia dulgherului Iosif, o galileeană de viţă nobilă, apropiată de esenieni.

Legenda a învăluit naşterea lui Iisus cu o ţesătură de minuni. Dacă ascunde în ea multe superstiţii, uneori se pot ghici şi câteva adevăruri psihice puţin cunoscute, pentru că se situează deasupra percepţiei comune. Un fapt pare să reiasă din povestea Mariei şi anume că Iisus a fost un copil consacrat unei misiuni profetice prin dorinţa mamei sale, înainte de naştere. Acelaşi lucru s-a povestit despre mai mulţi eroi şi profeţi din Vechiul Testament. Aceşti fii meniţi lui Dumnezeu de mama lor se numesc *nazarineni*. În această privinţă, este interesant să legăm istoria lui Samson de cea a lui Samuel. Un înger o anunţă pe mama

---

124^ Irod a murit în anul 4 înaintea lui Christos. Calculele cercetătorilor contemporani sunt în general de acord cu faptul că naşterea lui Isus datează din acea perioadă. Vezi Keim, Dass Leben Jesu [Isus multiubit].

125 Nu este exclus ca Isus să se fi născut la Bethleem printr-o întâmplare a sorţii. Dar această tradiţie pare să facă parte din ciclul de legende ulterioare despre sfânta familie şi despre copilăria lui Christos.

lui Samson că va rămâne însărcinată, că va naşte un copil, că briciul nu va trece peste capul său „pentru că va fi un copil nazarinean încă de la sânul mamei sale; şi el va fi cel care va începe să-l elibereze pe Israel de mâna filistinilor”.[126] Mama lui Samuel i-a cerut ea însăşi lui Dumnezeu copilul. „Ana, femeia lui Elkana, era sterilă. Ea a făcut un legământ şi a spus: Tu, Stăpân Etern al armatelor celeste! Dacă îi dai un copil de sex masculin servitoarei tale, îl voi dărui Celui Veşnic pentru toate zilele vieţii sale şi niciun brici nu va trece peste capul său... Atunci *Elkana şi-a cunoscut femeia*... *După* câtva timp.

Ana, dădu naştere unui fiu, pe care îl numi Samuel, *pentru că*, spuse ea, *l-am cerut Celui Etern*”.*1* Or SAM-U-EL înseamnă, după rădăcinile semite primitive: *splendoarea interioară a lui Dumnezeu*. Mama, simţindu-se iluminată de cel pe care îi purta în pântece, îl considera *esenţa eterică a Domnului*.

Aceste pasaje sunt extrem de importante, pentru că ne ajută să pătrundem în tradiţia esoterică, constantă şi vie în Israel şi prin ea în sensul veritabil al legendei creştine. Elkana, soţul, este tatăl terestru al lui Samuel după trup, dar Cel Etern este tatăl său celest după spirit. Limbajul figurativ al monoteismului iudaic semnifică aici doctrina preexistenţei sufletului. Femeia iniţiată face apel la un suflet superior, pentru a primi în sânul său şi a aduce pe lume un profet. Această doctrină, foarte voalată la evrei, complet absentă din cultul lor oficial, făcea parte din tradiţia secretă a iniţiaţilor. Ea este prezentă la profeţi. Ieremia o afirmă în aceşti termeni: „Cuvântul Celui Etern mi-a fost adresat şi el mi-a spus: *Înainte să te formez în pântecul mamei tale*, *te-am cunoscut*; înainte să te fi născut la sânul său, te-am sanctificat şi te-am făcut profet

126^ Judecători, XIII, 3-5.

peste naţiuni.”[127] [128]Iisus le va spune la fel fariseilor scandalizaţi: „Cu adevărat vă spun: eu am fost înainte să fie Avraam.”[129]

Ce trebuie să reţinem din toate acestea în ceea ce o priveşte pe Maria, mama lui Iisus? Se pare că, în primele comunităţi creştine, Iisus era considerat ca fiul Mariei şi al lui Iosif; Matei ne dă un arbore genealogic al lui Iosif, pentru a dovedi că Iisus se trage din David. În aceste comunităţi, ca şi în unele secte gnostice, oamenii vedeau în Iisus un copil dat de Cel Etern în acelaşi sens ca Samuel. Mai târziu, legenda, preocupată de a arăta originea supranaturală a lui Christos, i-a ţesut vălul de aur şi azur: istoria lui Iosif şi a Mariei, Buna Vestire şi chiar copilăria Mariei în templu[130].

Dacă încercăm să desprindem sensul esoteric al tradiţiei evreieşti şi al legendei creştine, vom spune: acţiunea providenţială sau, pentru a fi mai expliciţi, influxul lumii spirituale, care concură la naşterea fiecărui om în parte, este mai puternică şi mai vizibilă la naşterea tuturor oamenilor de geniu, a căror apariţie nu se explică doar prin simpla lege a atavismului fizic. Influxul atingea cea mai mare intensitate, atunci când era vorba despre unul dintre aceşti divini profeţi, meniţi să schimbe faţa lumii. Sufletul ales pentru o anumită misiune vine din lumea divină; el vine de bunăvoie, în mod conştient, dar ca să intre în scenă în viaţa terestră, trebuie un vas ales, trebuie chemarea unei mame de elită, care, prin atitudinea sa morală, prin dorinţa sufletului şi prin puritatea vieţii sale, să presimtă, să atragă şi să încarneze în sângele şi în carnea sa sufletul mântuitorului, destinat să devină în ochii

---

127 Samuel, cartea I, capitolul I, 11-20.

128^ Ieremia, I, 4.

129 Ioan, Ev. VIII, 58.

130 Evanghelie apocrifă a Mariei şi a copilului Salvator, publicată de Tishcendorff.

oamenilor un fiu al lui Dumnezeu. Este adevărul profund care îmbracă ideea antică a fecioarei-mame. Geniul hindus exprimase deja această idee în legenda lui Krişna. Evangheliile după Matei şi după Luca l-au redat cu o simplitate şi o poezie chiar mai admirabile.

„Pentru sufletul care vine din cer, naşterea este o moarte", spusese Empedocle cu cinci sute de ani înaintea lui Christos. Oricât de sublim ar fi un spirit, o dată înghiţit de materie, îşi pierde temporar amintirea întregului său trecut; o dată prins în angrenajul vieţii trupeşti, dezvoltarea conştiinţei sale terestre este supusă legilor lumii în care se încarnează. Cade sub influenţa elementelor. Cu cât originea sa este mai înaltă, cu atât mai mare va fi efortul de regăsire a acestor puteri adormite, înnăscute şi de origine celestă şi de a deveni conştient de misiunea sa.

Sufletele profunde şi blânde au nevoie de linişte şi pace pentru a se naşte. Iisus a crescut în ţinutul calm al Galileei. Primele sale impresii au fost plăcute, austere şi pline de seninătate. Valea natală se asemăna cu un colţ de cer cufundat în deschizătura unui munte. Oraşul Nazareth nu s-a schimbat deloc în cursul secolelor[131]. Casele sale etajate în stâncă seamănă, după spusele călătorilor, cu nişte cuburi albe presărate într-o pădure de rodii, de smochini şi printre viţele de vie, traversate în zbor de stoluri de porumbei. În jurul acestui cuib de prospeţime şi verdeaţă pluteşte aerul curat al munţilor; pe înălţimile sale se deschide orizontul liber şi luminos al

Galileei. Să mai adăugăm la acest cadru grandios interiorul grav al unei familii pioase şi patriarhale. Forţa educaţiei evreieşti a constat dintotdeauna în unitatea legii

131 Toată lumea îşi aminteşte de descrierile magistrale ale Galileei făcute de Renan, în cartea sa Viaţa lui Iisus, şi de cele nu mai puţiin remarcabile ale lui E. Melchior de Vogûé, Voyage en Syrie et en Palestine [Călătorie în Siria şi Palestina],

şi a credinţei şi în puternica organizare a familiei, dominată de sentimentul naţional şi religios. Casa părintească era pentru copil un fel de templu. În locul frescelor cu figuri surâzătoare, cu fauni şi nimfe, care ornau atriumul caselor greceşti, aşa cum puteau fi văzute la Sephoris şi în Tiberiada, nu se vedeau în casele evreieşti decât pasaje din lege şi profeţi, ale căror benzi rigide se întindeau deasupra uşilor şi pe pereţi cu caractere chaldaice. Dar uniunea tatălui şi a mamei în iubirea copiilor încălzea şi ilumina austeritatea acestui interior cu o viaţă în întregime spirituală. Într-un astfel de interior şi-a primit Iisus primele învăţăminte, aici, prin cuvintele tatălui şi ale mamei sale, a fost iniţiat în Scripturi. Din primii ani de viaţă, lungul, straniul destin al poporului lui Dumnezeu s-a derulat prin faţa ochilor săi, cu sărbătorile periodice care erau celebrate în familie prin lectură, cântec şi rugăciune. La sărbătoarea Tabernacolului, în curtea sau pe acoperişul casei era înălţată o colibă din ramuri de mirt şi de măslin, ca o amintire a timpurilor imemoriale ale patriarhilor nomazi. Se aprindea candelabrul cu şapte braţe, apoi se deschideau sulurile de papirus şi se citeau istoriile sfinte. Pentru sufletul copilului, eternul era prezent, nu doar în cerul înstelat, ci şi în candelabrul care îi reflecta gloria, în verbul tatălui, ca şi în iubirea tăcută a mamei. Astfel, marile zile ale lui Israel au legănat copilăria lui Iisus, zile de bucurie şi de doliu, de triumf şi de exil, de mâhniri nenumărate şi de speranţă eternă. La întrebările pline de curiozitate, incisive ale copilului, tatăl rămânea tăcut. Dar mama, ridicându-şi de sub genele-i lungi ochii mari şi visători şi întâlnind privirea întrebătoare a fiului, spunea: „Cuvântul lui Dumnezeu nu trăieşte decât prin profeţii săi. Într-o zi, înţelepţii esenieni, pustnicii de pe muntele Carmel şi de la Marea Moartă îţi vor răspunde”.

Ni-l putem imagina astfel pe copilul Iisus amestecându-se printre prietenii săi, făcându-şi printre ei

o faimă aparte, pe care o dă inteligenţa precoce, ajutată de sentimentul dreptăţii şi de o simpatie activă. Era urmat la sinagogă, unde asculta discuţiile dintre scribi şi farisei, şi probabil că-şi exersa el însuşi puterea dialectică.

Îl putem vedea de mic copil dezgustat de uscăciunea acestor doctori ai legii, care îi întorceau litera până la a-i anula spiritul. Îl mai putem vedea trecând pe lângă viaţa păgână, ghicind-o şi îmbrăţişând-o cu privirea, vizitând opulenta Sephoris, capitala Galileei, rezidenţa lui Antipa, dominată de acropola sa şi păzită de mercenarii lui Irod, galezi, traci, barbari din toate ţările. Poate chiar, într-una dintre aceste călătorii, atât de frecvente la familiile evreieşti, a ajuns la unul dintre oraşele feniciene, adevărate furnicare umane mişunând pe malul mării. A zărit de departe temple cu coloane joase, înconjurate de boscheţi negri de unde se auzeau, acompaniate de flauturi tânguitoare, cântecele preoteselor lui Astarte. Strigătul lor de voluptate, ca o durere ascuţită, a trezit în sufletul său plin de uimire un freamăt profund de teamă şi milă. Atunci fiul Mariei se întorcea în munţii săi îndrăgiţi cu inima încărcată de un sentiment de eliberare. Urca pe stânca din Nazareth şi scruta cu privirea vastul orizont al Galileei şi Samariei. Privea Carmelul, Gelboe-ul, Thaborul, munţii Sichern, străvechi mărturii ale patriarhilor şi profeţilor. „Locurile înalte” se desfăşurau într-un cerc; se înălţau în imensitatea cerului ca nişte altare îndrăzneţe în aşteptarea focului şi a tămâii. Oare aşteptau ele pe cineva?

Dar, oricât de puternice erau impresiile lumii înconjurătoare asupra sufletului lui Iisus, păleau toate în faţa adevărului suveran, de nerostit al lumii interioare. Adevărul înflorea în adâncurile fiinţei sale ca o floare luminoasă, ieşind dintr-o apă întunecată. Aceasta semăna cu claritatea din ce în ce mai mare din fiinţa lui, când era singur şi se reculegea. Atunci oamenii şi lucrurile, apropiate sau îndepărtate, îi apăreau transparente în

esenţa lor intimă. El citea gândurile şi vedea în suflete. Apoi, zărea în amintirea sa, ca printr-un văl subţire, fiinţe de o frumuseţe rară, luminoase, care se aplecau deasupra lui sau erau adunate în adoraţia unei lumini orbitoare. Viziuni minunate îi tulburau somnul sau se interpuneau între el şi realitate, printr-o veritabilă dedublare a conştiinţei. În culmea acestor extazuri, care îl duceau dintr-o zonă în alta, ca spre alte ceruri, se simţea uneori atras de o lumină fulgurantă, apoi cufundat într-un soare incandescent. Rămânea din aceste încântări cu o blândeţe inefabilă, cu o forţă uriaşă. Cât de împăcat se simţea atunci cu toate fiinţele, în armonie cu întregul univers! Care era deci această lumină misterioasă, dar mai familiară şi mai vie decât celelalte, care ţâşnea din adâncurile fiinţei sale pentru a-l duce în spaţiile cele mai îndepărtate, ale căror prime efluvii îl inundaseră prin ochii mari ai mamei sale şi care acum îl contopea cu toate sufletele prin vibraţii secrete? Nu era oare sursa sufletelor şi a lumilor?

Pe aceasta o numi: *tatăl celest*[132].

Acest sentiment originar de unitate cu Dumnezeu în lumina iubirii, iată revelaţia cea mare, precoce a lui Iisus.

---

132 Analele mistice din toate timpurile arată că adevăruri morale şi spirituale de un ordin superior au fost pătrunse de anumite suflete de elită, fără ajutorul raţiunii, doar prin contemplarea internă şi sub formă de viziune. Fenomen psihic încă puţin cunoscut de ştiinţa modernă, dar fapt incontestabil. Caterina de Siena, fiica unui boiangiu sărac a avut, la vârsta de patru ani, viziuni demne de luat în seamă. (Vezi Sa Vie [Viaţa sa], de doamna Albana Mignaty, la editura Fischbacher). Swedenborg, om de ştiinţă, natură aşezată, observator şi gânditor, la vârsta de patruzeci de ani, când se bucura de o sănătate perfectă, a început să aibă viziuni care nu aveau nici o legătură cu viaţa sa anterioară (Vie de Swedenborg, de Matter, la editura Perrin). Nu am pretenţia să pun aceste fenomene exact pe aceeaşi linie cu cele care se petreceau în conştiinţa lui Isus, încerc pur şi simplu să stabilesc universalitatea unei percepţii interne, independente de simţurile corporale.

O voce interioară îi spunea să o închidă în adâncimile cele mai profunde ale sufletului său, dar ea avea să îi ilumineze toată viaţa. Această lumină i-a dat o certitudine de învins, l-a făcut blând şi de neînfrânt. Din gândirea sa a făcut un scut de diamant, din verbul său, o spadă de lumină.

În plus, viaţa mistică, profund ascunsă, se contopea la adolescent cu o luciditate perfectă asupra vieţii reale. Luca ni-l zugrăveşte la vârsta de doisprezece ani „crescând în forţă, graţie şi înţelepciune”. Conştiinţa religioasă a fost la Iisus un lucru înnăscut, absolut independent de lumea exterioară. Conştiinţa sa profetică şi mesianică nu s-a putut trezi decât la şocul lumii exterioare, la spectacolul timpului său şi, în cele din urmă, printr-o iniţiere specială şi

O îndelungă elaborare interioară. Urme ale acestora se regăsesc în Evanghelii.

Prima mare cutremurare l-a cuprins în acea primă peregrinare la Ierusalim împreună cu părinţii săi, despre care ne vorbeşte Luca. Oraşul, orgoliu al lui Israel, devenise centrul aspiraţiilor evreieşti. Nenorocirile sale nu făcuseră decât să exalte spiritele. S-ar fi spus că, cu cât era mai mare numărul mormintelor, cu atât era mai multă speranţă. Sub Seleucizi, sub Macabei, prin Pompei şi în sfârşit prin Irod, Ierusalimul suferise asedii înspăimântătoare. Sângele cursese în torente; legiunile romane făcuseră adevărate masacre în stradă; crucificările în masă murdăriseră colinele cu scene infernale. După atâtea orori, după umilirea adusă de ocupaţia romană, după ce sanhedrinul fusese decimat şi pontiful adus la stadiul de sclav tremurător, Irod, ca o ironie, reconstruise templul mult mai frumos decât Salomon. Ierusalimul nu mai era oraşul sfânt. Isaia, lectura preferată a lui Iisus, nu îl numise oare „logodnica în faţa căreia se vor prosterna popoarele?” El spusese: „Zidurile tale vor fi numite: salvare, iar porţile tale: laudă! şi naţiunile vor merge în

splendoarea care se va ridica pe locul tău.”[133] Să vadă Ierusalimul şi templul lui Iehova era visul tuturor evreilor, mai ales de când Iudeea devenise provincie romană. Veneau din Pereea, din Galileea, din Alexandria şi din Babilon. Pe drum, prin deşert, pe sub palmieri, aproape de puţuri, se cântau psalmi, se suspina după lumea Celui Etern, era căutată din ochi colina Sionului.

Un ciudat sentiment de opresiune a invadat probabil sufletul lui Iisus, atunci când a zărit, în primul său pelerinaj, cetatea cu zidurile sale formidabile, înălţată pe muntele ca o fortăreaţă; când a văzut amfiteatrul roman al lui Irod la porţile sale; turnul Antonia dominând templul; legionarii romani, cu lancea în mână; gardianul meterezelor. El urcă pe scările templului. Admiră splendoarea porticurilor din marmură, pe sub care fariseii se plimbau în costume somptuoase. Traversă curtea nobililor şi pe cea a femeilor. Se apropie împreună cu mulţimea Israeliţilor de poarta Nicanor şi de balustrada de trei coate, în spatele căreia se vedeau preoţii în veşminte sacerdotale, violete şi purpurii, strălucind de aur şi de pietre preţioase, oficiind în faţa sanctuarului, sacrificând ţapi şi tauri şi stropind poporul cu sângele acestor animale, în timp ce pronunţau o binecuvântare. Toate acestea nu semănau nici cu templul visurilor sale, nici cu cerul din inima sa.

Apoi coborî din nou în cartierele populare a oraşului de jos. Aici văzu cerşetori palizi de foame, feţe speriate care păstrau reflexul ultimelor războaie civile, al supliciilor, al crucificărilor. Ieşind pe o poartă a oraşului, începu să rătăcească prin valea pietroasă, prin văgăunile lugubre unde sunt carierele, piscinele, mormintele regilor şi care formează la Ierusalim o centură sepulcrală. Aici văzu nebuni ieşind din grote şi rostind blasfemii împotriva viilor şi morţilor. Apoi, coborând pe scara mare care ducea

133 Isaia, LX, 3 şi 18.

la fântâna lui Siloe, adâncă asemenea unei cisterne, văzu pe malul unei ape gălbui leproşi care se târau, paralitici, nefericiţi acoperiţi de tot felul de răni. O nevoie irezistibilă îl făcea să îi privească în adâncul ochilor, să le soarbă toată durerea. Unii îi cereau ajutor; alţii erau impasibili şi lipsiţi de speranţă; alţii, nebuni de-a binelea, păreau că nu mai suferă. Dar cât timp trebuise să treacă ca ei să devină ceea ce erau?

Atunci Iisus îşi spuse: La ce este bun acest templu, la ce servesc preoţii imnuri, din moment ce nu pot vindeca toate aceste dureri? Şi brusc, ca un torent de lacrimi fără sfârşit, simţi durerea din toate aceste suflete, din acest oraş, ale acestui popor şi ale întregii umanităţi, umplându-i inima. Înţelese că era copleşit de o fericire pe care nu le-o putea comunica altora. Aceste priviri, aceste priviri disperate nu trebuiau să-i mai iasă din memorie. Logodnică întunecată, suferinţa umană mergea alături de el şi îi spunea: Nu te voi mai părăsi!

Merse cuprins de tristeţe şi nelinişte şi, în timp ce ajunse din nou pe culmile luminoase ale Galileei un strigăt profund ieşi din inima sa: Tată ceresc!… Vreau să ştiu! Vreau să vindec! Vreau să salvez!

esenienii. Ioan botezătorul. tentaţia

Ceea ce voia să ştie nu putea să înveţe decât la esenieni. Evangheliile au păstrat o tăcere absolută asupra faptelor şi gesturilor lui Iisus dinante de întâlnirea sa cu Ioan Botezătorul, prin care, după părerea lor, el şi-a luat într-un fel în primire misiunea. Imediat după acest moment, va apărea în Galileea cu o doctrină hotărâtă, cu siguranţa unui profet şi conştiinţa unui adevărat Mesia. Dar este evident că acest început îndrăzneţ şi premeditat a fost precedat de o lungă dezvoltare şi de o veritabilă iniţiere. Nu este mai puţin sigur că iniţierea s-a petrecut la singura asociaţie, care păstra pe-atunci în Israel adevăratele tradiţii şi genul de viaţă a profeţilor. Nu este

nicio îndoială asupra acestor fapte pentru cei care, ridicându-se deasupra superstiţiei literei şi maniei maşinale a documentelor scrise, îndrăznesc să descopere înlănţuirea lucrurilor prin spiritul lor. Concluzia reiese nu doar din relaţia strânsă dintre doctrina lui Iisus şi cea a esenienilor, ci şi din tăcerea păstrată de Christos şi de ai săi despre această sectă. De ce el, care atacă într-o manieră de o libertate inegalabilă toate partidele religioase ale timpului său, nu îi numeşte niciodată pe esenieni? De ce apostolii şi evangheliştii nu vorbesc mai mult despre ei? Evident, pentru că îi consideră pe esenieni ca fiind unii de-ai lor, care sunt înrudiţi cu ei prin jurământul misterelor şi pentru că secta s-a contopit cu cea a creştinilor.

Ordinul esenienilor constituia, din timpul lui Iisus, ultima rămăşiţă a confreriilor de profeţi organizate de Samuel. Despotismul stăpânilor Palestinei, gelozia sacerdoţiului ambiţios şi servil le refulase pe acestea într-o retragere şi o tăcere absolută. Ei nu mai luptau, asemenea predecesorilor lor, se mulţumeau doar să păstreze tradiţia. Aveau două centre principale: unul în Egipt, pe malul lacului Maoris; şi altul în Palestina, la Engaddi, pe malul Mării Moarte. Numele de esenieni pe care şi-l luaseră venea dintr-un cuvânt din siriană veche: *Asaya*, însemnând medici, în greacă: terapeuţi, căci misiunea lor mărturisită faţă de oameni era vindecarea bolilor fizice şi morale. „Studiau cu mare grijă, spunea Josephus, anumite scrieri de medicină care se foloseau de adevărurile oculte despre plante şi minerale.”[134] [135]Unii aveau darul profeţiei, ca acest Menahem, care îi prezisese lui Irod domnia sa. „Ei sunt slujitorii lui Dumnezeu, spune Philon, cu o mare pietate, nu oferindu-i victime, ci sacrificându-şi propriile

134 Josephus Flavius, Guerre des Juifs [Războiul evreilor], II, ed. Antiquités, XIII, 5-9; XVIII, 1-5.

135 Philon, De la vie contemplative [Viaţa contemplativă].

lor spirite. Stau departe de oraşe şi studiază artele păcii. Nu exită niciun sclav la ei; sunt cu toţii liberi şi lucrează unii pentru alţii". 2 Regulile ordinului erau severe. Pentru a fi admis, trebuia să parcurgi un noviciat de un an. Dacă făceai destule dovezi de cumpătare, erai admis la abluţiuni, fără a intra însă în legătură cu maeştrii ordinului. Mai trebuiau doi ani de încercări pentru a fi primit în confrerie. Trebuia să depui „teribile jurăminte" că vei respecta îndatoririle ordinului şi că nu vei trăda niciunul dintre secretele sale. Doar atunci puteai lua parte la mesele comune, care se sărbătoreau cu mare solemnitate şi constituiau cultul intim al esenienilor. Considerau sacre veşmintele pe care le purtaseră la aceste mese şi le schimbau cu altele înainte de a se pune din nou pe treabă. Aceste agape frăţeşti, formă primitivă a Cinei instituite de Iisus, începeau şi se terminau prin rugăciune. Aici se făcea o primă interpretare a cărţilor sacre ale lui Moise şi a profeţilor. Dar, în explicaţiile textelor ca şi în iniţiere, erau trei simţuri şi trei grade. Foarte puţini ajungeau la gradul superior. Toate acestea seamănă uimitor de mult cu organizarea pitagoricilor[136][137], dar este sigur că erau cam la fel la vechii profeţi, căci ele se regăsesc peste tot unde a existat iniţierea. Să mai adăugăm că esenienii propovăduiau dogma esenţială a doctrinei orfice şi pitagorice, cea a preexistenţei sufletului, consecinţă şi motiv al nemuririi sale. „Sufletul, spuneau ei, coborât din eterul cel mai subtil şi atras în corp printr-un farmec natural (*eggi tini fisihi*), rămâne aici ca într-o

---

136 Puncte comune între esenieni şi pitagorici: Rugăciunea la răsăritul soarelui; veşmintele de in; agapele frăţeşti; noviciatul de un an; cele trei grade de iniţiere;

137 organizarea ordinului şi comunitatea bunurilor administrate de curatori; legea tăcerii; jurământul misterelor; divizarea învăţămintelor în trei părţi: 1) ştiinţa principiilor universale sau teogonice, ceea ce Platon numea logica; 2) fizica sau cosmogonia; 3) morala, adică tot ce ţine de om, ştiinţa căreia se consacrau în mod special ter-

închisoare; eliberat de legăturile trupului, ca de o lungă sclavie, el îşi ia zborul plin de bucurie". (Josephus, A.J.H., 8.)

La esenieni, fraţii propriu-zişi trăiau în comunitatea bunurilor şi în celibat, în locuri retrase, săpând pământul şi crescând uneori copii străini. Cât despre esenienii căsătoriţi, aceştia formau un fel de ordin terţ afiliat şi supus primului. Tăcuţi, blânzi şi gravi, erau văzuţi ici şi acolo cultivând artele păcii. Ţesători, dulgheri, podgoreni sau grădinari, niciodată armurieri sau negustori. Răspândiţi în mici grupuri în toată Palestina, în Egipt şi până la muntele Horeb, îşi ofereau unii altora ospitalitatea cea mai mare.

Astfel, îl vedem pe Iisus şi pe discipolii săi călătorind dintr-un oraş în altul, dintr-o provincie în alta, mereu siguri că vor găsi adăpost. „Esenienii, spune Josephus, erau de o moralitate exemplară; se străduiau să reprime în ei orice urmă de pasiune şi orice zvâcnire de furie; mereu binevoitori în relaţiile lor, paşnici, de cea mai bună credinţă. Cuvântul lor avea mai multă forţă decât un jurământ; astfel, considerau jurământul depus în viaţa obişnuită ca pe un lucru superfluu şi un sperjur. Ar fi suportat cu o tărie admirabilă de caracter şi cu zâmbetul pe buze cele mai crude torturi, decât să violeze cel mai mic precept religios".

Indiferent la pompa exterioară a cultului practicat în Ierusalim, respins de duritatea saduceică, de orgoliul fariseic, de pedantismul şi uscăciunea sinagogii, Iisus s-a simţit atras de esenieni printr-o afinitate naturală[138]. Moartea prematură a lui Iosif l-a făcut cu adevărat liber pe

138 Puncte comune între doctrina esenienilor şi cea a lui Iisus: iubirea pentru aproape, pusă înaintea oricărui alt lucru, ca o îndatorire de căpătâi; interdicţia de a jura pentru a atesta un adevăr; ura pentru minciună; umilinţa; instituirea Cinei, al cărei model erau agapele frăţeşti ale esenienilor, dar căruia Iisus îi conferă un sens nou, acela de sacrificiu.

fiul Mariei, devenit bărbat. Fraţii săi puteau continua meseria tatălui lor şi întreţine casa. Mama îl lăsă să plece în secret la Engaddi. Primit ca un frate, salutat ca un ales, probabil că în scurt timp a început să exercite un ascendent incontestabil asupra mentorilor săi, prin facultăţile sale superioare, prin caritatea arzătoare şi acel ceva divin răspândit în întreaga sa fiinţă. Dar primi de la ei ceea ce doar esenienii îi puteau oferi: tradiţia esoterică a profeţilor şi, prin ea, propria sa orientare istorică şi religioasă. A înţeles că un abis separa doctrina evreiască oficială dei antica înţelepciune a iniţiaţilor, adevăratul izvor al religiilor, dar mereu persecutat de Satan, adică prin spiritul răului, spirit al egoismului, al urii şi al negării, concertat cu puterea politică absolută şi cu impostura sacerdotală. A aflat că Geneza cuprindea, sub pecetea simbolurilor, o teogonie şi o cosmogonie la fel de îndepărtate de sensul literal ca şi ştiinţa cea mai profundă de fabula cea mai copilăreească. A contemplat zilele lui Elohim sau creaţia eternă prin emanarea elementelor şi formarea lumilor; originea sufletelor plutitoare şi întoarcerea lor la Dumnezeu prin existenţe progresive sau generaţiile lui Adam. Şi a fost frapat de măreţia gândirii lui

Moise, care încercase să pregătească unitatea religioasă a naţiunilor, prin crearea cultului Dumnezeului unic şi încarnarea acestei idei într-un popor.

Apoi i-a fost transmisă doctrina verbului divin, deja propovăduită de Krişna în India, prin preoţii lui Osiris în Egipt, prin Orfeu şi Pitagora în Grecia şi cunoscută la profeţi sub numele de *Mistere ale fiului omului şi ale fiului lui Dumnezeu*. După această doctrină, cea mai înaltă manifestare a lui Dumnezeu este *omul*, care, prin constituţia, forma, inteligenţa şi organele sale, este imaginea fiinţei universale şi posedă facultăţile acesteia. Dar, în evoluţia terestră a umanităţii, Dumnezeu este împrăştiat, fracţionat şi mutilat, în multiplicitatea

oamenilor şi a imperfecţiunii umane. El suferă, se caută, luptă cu ea; este fiul omului. Omul perfect, omul prototip, care este gândirea cea mai profundă a lui Dumnezeu, rămâne ascuns în abisul infinit al dorinţei şi al puterii sale. Totuşi, în anumite epoci, când este vorba de a smulge umanitatea dintr-un hău, de a o smulge de acolo pentru a o înălţa, un ales se identifică cu divinitatea, o atrage la el prin forţă, înţelepciune şi iubire şi o manifestă din nou în faţa oamenilor. Atunci aceasta, prin virtutea şi suflul spiritului, este complet prezentă în el; *fiul omului* devine *fiul lui Dumnezeu* şi verbul său viu. În alte epoci şi la alte popoare, existaseră deja fii ai lui Dumnezeu; dar de la Moise încoace niciunul nu se mai ridicase în Israel. Toţi profeţii îl aşteptau pe acest Mesia. Vizionarii spuneau chiar că de data aceasta se va numi *fiul femeii*, al lui Isis celestă, al luminii divine care este soaţa lui Dumnezeu, pentru că lumina iubirii va străluci în el deasupra tuturor celorlalte, cu o sclipire fulgurantă încă necunoscută pământului.

Aceste lucruri ascunse pe care patriarhul esenienilor le dezvăluia tânărului galileean pe plajele pustii ale Mării Moarte, în singurătatea de la Engaddi, îi păreau în acelaşi timp minunate şi cunoscute. Cuprins de o emoţie unică, îl asculta pe şeful ordinului cum îi arăta şi cum comenta cuvintele, pe care le putem citi astăzi în cartea lui Enoh: „De la începuturi fiul omului era în mister. Cel Foarte Mare îl ţinea aproape şi îl ajuta *să li se arate celor aleşi*... *Dar* regii vor fi înspăimântaţi şi se vor prosterna până la pământ şi vor fi cuprinşi de teamă, când îl vor vedea pe fiul *femeii* aşezat pe tronul gloriei sale... Atunci Cel Ales va chema toate forţele cerului, toţi sfinţii de sus şi puterea lui Dumnezeu. Atunci heruvimii, serafimii, ofanimii, toţi îngerii puterilor *cereşti*, toţi îngerii Domnului, *adică ai* Celui Ales şi ai celeilalte *forţe*, *care* slujesc pe pământ şi

deasupra apelor, îşi vor ridica vocile.”[139]

În lumina acestor revelaţii, cuvintele profeţilor recitite de o sută de ori şi la care reflectase îndelung, sclipiră în ochii nazarineanului cu luciri noi, profunde şi teribile, ca nişte fulgere în noapte. Cine era deci acest ales şi când va veni el în Israel?

Iisus petrecu câţiva ani la esenieni. Se supuse disciplinei lor, studie împreună cu ei secretele naturii şi îşi exersă capacităţile terapeutice oculte. Îşi îmblânzi în întregime simţurile pentru a-şi dezvolta spiritul. Nicio zi nu trecea fără a medita asupra destinelor umanităţii şi fără a realiza introspecţia propriei fiinţe. A fost o noapte memorabilă pentru ordinul esenienilor şi pentru noul adept cea în care a primit, în cel mai mare secret, iniţierea supremă a celui de-al patrulea grad, cea care nu se acorda decât în cazul special al unei misiuni profetice, dorită de adept şi confirmată de cei vârstnici. Se adunau într-o grotă săpată în inima muntelui ca o sală vastă, cu un altar şi jilţuri de piatră. Şeful ordinului era aici alături de câţiva dintre bătrâni. Uneori erau admise la misterioasa ceremonie şi două sau trei eseniene, profetese iniţiate. Ţinând în mâini torţe şi frunze de palmier, ele îl salutau pe noul iniţiat înveşmântat într-o tunică de in alb, ca pe „soţul şi regele” pe care îl presimţiseră şi pe care îl vedeau poate pentru ultima dată! Apoi, şeful ordinului, de obicei un bătrân centenar (Josephus spune că esenienii trăiau foarte mult) îi dădea *cupa de aur*, simbol al iniţierii supreme, în care se găsea *vinul din via Domnului*, simbol al inspiraţiei divine. Unii spuneau că Moise băuse din el împreună cu cei şaptezeci de înţelepţi ai săi. Alţii credeau că se trage de la

---

139 Cartea lui Enoh. Capitolele XLVIII şi LXI. Acest pasaj demonstrează că doctrina verbului şi a trinităţii, care se găseşte în Evanghelia după Ioan, exista în Israel cu mult timp înaintea lui Iisus şi se trăgea din adâncurile profetismului ezoteric. În cartea lui Enoh Domnul spiritelor reprezintă Tatăl; alesul, Fiul; şi cealaltă forpă, Spiritul Sfânt.

Abraham, care a primit de la Melchisedeck această iniţiere, sub forma pâinii şi a vinului[140]. Niciodată cel vârstnic nu oferea cupa altuia decât celui în care recunoscuse cu certitudine semnele unei misiuni profetice. Dar nimeni nu putea defini această misiune; fiecare trebuia să o descopere singur. Căci aceasta este legea iniţiaţilor: nimic din afară, totul din interior. Din acel moment era liber, stăpân pe faptele sale, liber să părăsească ordinul, lăsat în calea furtunilor spiritului, care puteau să-l arunce în abisuri sau să îl ducă pe culmi, deasupra oricăror torente şi vârtejuri.

Când, după toate cântecele, rugăciunile, cuvintele sacramentale ale bătrânului, nazarineanul luă cupa, o rază pală a zorilor, alunecând printr-o scobitură în munte, trecu ca un freamăt uşor pe deasupra torţelor şi veşmintelor lungi, imaculate ale tinerelor eseniene. Tresăriră când raza căzu pe chipul său frumos, căci o mare tristeţe apăru pe el. Privirea-i pierdută se îndrepta oare spre bolnavii din Siloe şi din adâncurile acestei dureri mereu prezente îşi întrevedea poate deja calea?

Or, în tot acest timp, Ioan Botezătorul, predica pe malurile Iordanului. Nu era esenian, ci un profet popular al puternicei rase a lui Iuda. Împins spre deşert de o pietate sălbatică, dusese acolo viaţa cea mai dură, în rugăciuni, în posturi şi mortificare. Pe pielea sa descoperită, arsă de soare, purta veşminte ţesute din păr de cămilă, ca semn al penitenţei pe care voia să şi-o impună lui însuşi şi poporului său. Căci simţea profund cumplitele suferinţe ale lui Israel şi aştepta eliberarea sa. Îşi imagina, conform concepţiei iudaice, că Mesia va veni curând ca un răzbunător şi un justiţiar care, ca un nou Macabeu, va ridica poporul, îi va alunga pe romani, îi va pedepsi pe toţi cei vinovaţi şi apoi va intra triumfător în Ierusalim, unde va restabili regatul lui Israel, care va stăpâni asupra

140 Geneza, XIV, 18.

tuturor popoarelor, în pace şi dreptate. Anunţa celor mulţi venirea viitoare a acestui Mesia; le spunea că trebuie să aibă sufletele deschise. Împrumutând de la esenieni obiceiul abluţiunilor, transformându-l în felul său, îşi imaginase botezul Iordanului ca un simbol vizibil, ca o îndeplinire a purificării interioare pentru care pleda. Această nouă ceremonie, această predicare vehementă în faţa mulţimilor imense, în deşert, în faţa apelor sacre ale Iordanului, între munţii aspri ai Iudeei şi Pereei, aprindea imaginaţia oamenilor, atrăgea mulţimile. Ea amintea de zilele glorioase ale profeţilor din vechime; îi dădea poporului ceea ce nu găsea în temple: zbuciumul interior şi, după chinurile căinţei, o speranţă, vagă, dar considerabilă. Mulţimea venea din toate colţurile Palestinei şi chiar din cele mai îndepărtate, pentru a-l asculta pe sfântul deserturilor, care îl anunţa pe Mesia. Populaţiile, atrase de vocea sa, rămâneau acolo săptămâni întregi pentru a-l asculta în fiecare zi şi nu mai voiau să se întoarcă pe la casele lor, în aşteptarea Mesiei. Mulţi nu cereau decât să preia armele sub conducerea sa, pentru a începe din nou războiul sfânt. Irod Antipa şi preoţii din Ierusalim începură să se îngrijoreze de această mişcare populară. De altfel, semnele timpurilor erau grave. Tiberiu, în vârstă de şaptezeci şi patru de ani, îşi sfârşea bătrâneţea în dezmăţul din Capris; Ponţiu Pilat sporea violenţele împotriva evreilor; în Egipt, preoţii anunţaseră că pasărea phoenix va renaşte din cenuşa ei[141].

Iisus, care simţea crescând în el vocaţia sa profetică, dar care mai era încă în căutarea căii pe care trebuia să o urmeze, veni şi el în deşertul Iordanului, împreună cu câţiva fraţi esenieni, care îl urmau deja ca pe un învăţător. Vru să-l vadă pe Ioan Botezătorul, să îl asculte şi să se supună botezului public. Dorea să intre în scenă printr-un act de umilinţă şi respect faţă de profet, care îndrăznea să

141 Tacitus, Analele, VI, 28, 31.

ridice vocea împotriva puterilor de atunci şi să trezească din somnul său îndelungat sufletul lui Israel.

Îl văzu pe asprul ascet, purtând plete, cu capul de leu vizionar, în picioare pe o estradă din lemn, sub un tabernacol rustic, acoperit de ramuri şi piei de capră. În jurul lui, printre arbuştii uscaţi ai deşertului, o mulţime nesfârşită şi corturi desfăcute: vameşi de poduri, soldaţi ai lui Irod, samariteni, leviţi din Ierusalim, idumeeni cu turmele lor de oi şi chiar arabi opriţi cu cămile, cu corturi şi caravane, de „vocea care răsună în deşert”. Iar această voce tunătoare acoperea toate mulţimile. Ea spunea: „Îndreptaţi-vă, pregătiţi-vă pentru căile Domnului, aşterneţi-i cărările”. Îi numea pe farisei şi pe sadduceeni „rasă de vipere”. Mai spunea că toporul ajunsese deja la rădăcina copacilor „şi despre Mesia că: „Eu nu vă botez decât cu apă, dar el vă va boteza cu foc”. Apoi, spre apusul soarelui, Iisus văzu aceste mase de oameni îndreptându-se în grabă spre un golf, pe malul Iordanului şi pe mercenarii lui Irod, pe briganzi aplecaţi pentru a primi apa botezului. Se apropie şi el. Ioan nu îl cunoştea pe Iisus, nu ştia nimic despre el, dar îl recunoscu pe esenian după tunica sa de in îl văzu, pierdut în mulţime, intrând în apă până la brâu şi aplecându-se umil pentru a primi botezul. Când neofitul se ridică, privirea redutabilă a predicatorului răzvrătit şi privirea galileeanului se recunoscură pe loc. Omul deşertului tresări sub această rază de o blândeţe minunată şi rosti aceste cuvinte fără să-şi dea seama: Oare tu eşti Mesia?[142] Misteriosul esenian nu răspunse, ci lăsându-şi

142 Se ştie că, după Evanghelii, loan l-a recunoscut pe loc pe Isus ca fiind Mesia şi ia dat botezul său. Dar ele sunt contradictorii în această privinţă. Căci mai târziu, ca prizonier al lui Antipa la Markerus, loan îl întreabă pe Isus: Tu eşti cel care trebuie să vină sau trebuie să aşteptăm un altul? (Matei, XI, 3). Această îndoială tardivă dovedeşte că, deşi bănuise că Isus este Mesia, nu era sigur de acest lucru. Dar primii autori ai Evangheliilor, fiind evrei, fineau să prezinte faptele ca şi cum Isus şi-ar fi primit misiunea şi consacrarea de la Ioan

capul în jos, gânditor şi încrucişându-şi mâinile pe piept, ceru binecuvântarea Botezătorului. Ioan ştia că tăcerea era legea esenienilor novici, aşa că întinse mâinile solemn deasupra capului său; apoi, nazarineanul dispăru împreună cu tovarăşii săi prin stufărişul fluviului.

Botezătorul îl văzu plecând cu o îndoială, amestecată cu o bucurie secretă şi cu o profundă melancolie. Ce reprezentau ştiinţa şi speranţa sa profetică, în faţa luminii pe care o zărise în ochii necunoscutului, lumină care părea să îi inunde toată fiinţa? Ah! dacă tânărul şi frumosul galileean era Mesia, atunci trăise cea mai mare fericire din viaţa sa! Dar rolul său se sfârşise, urma să tacă. Începând din acea zi, începu să predice cu o voce mai produndă şi mai emoţionată pe această temă melancolică: „El trebuie să crească şi eu să scad”. Începu să resimtă sfârşeala şi tristeţea leilor bătrâni, care sunt obosiţi să ragă şi se culcă în linişte, aşteptându-şi moartea…

Oare tu eşti Mesia? Întrebarea Botezătorului îl tulbura şi pe Iisus. De la deschiderea conştiinţei sale, îl găsise pe Dumnezeu în el însuşi şi certitudinea regatului cerului în frumuseţea strălucitoare a viziunilor sale. Apoi, suferinţa umană înfipsese în sufletul său strigătul teribil al chinului său. Înţelepţii esenieni îl învăţaseră secretele religiilor, ştiinţa misterelor; îi arătaseră decăderea spirituală a umanităţii şi faptul că aceasta era în aşteptarea unui mântuitor. Dar cum să găsească forţa de a se smulge abisului? Iată cum chemarea directă a lui Ioan Botezătorul cădea asupra tăcerii sale meditative ca un fulger asupra Muntelui Sinai. Să fie el oare Mesia?

Iisus nu putea răspunde la această întrebare decât prin reculegerea cea mai profundă a fiinţei sale. De aici, acea retragere, acel post de patruzeci de zile, pe care Matei îl rezumă sub forma unei legende simbolice. *Tentaţia* reprezintă în realitate în viaţa lui Iisus marea

---

Botezătorul, profetul iudaic popular.

răscruce şi viziunea suverană asupra adevărului, prin care trebuie să treacă în mod infailibil toţi profeţii, toţi iniţiatorii religiilor înainte de a-şi începe opera.

Deasupra Engaddiului, acolo unde esenienii cultivau susan şi viţă de vie, o potecă abruptă ducea la o grotă săpată în stânca muntelui. În aceasta se intra prin două coloane doriene tăiate în stânca brută, asemănătoare celor de la ascunzătoarea apostolilor, în valea lui Iosafat. Aici rămâneai suspendat deasupra hăului fără sfârşit, ca într-un cuib de vultur. În adâncul unei trecători se zăreau vii, aşezări umane; mai departe, Marea Moartă, imobilă şi gri şi munţii pustii ai Moabului. Esenienii făcuseră acest refugiu pentru fraţii lor care voiau să se supună probei singurătăţii. Înăuntru se găseau mai multe suluri de papirus cu învăţămintele profeţilor, arome întăritoare, smochine uscate şi un burduf cu apă, singura hrană a asceţilor în meditaţie. Iisus se retrase aici.

Revăzu mai întâi, în adâncul fiinţei sale, tot trecutul umanităţii. Cântări gravitatea momentului prezent. Roma îl domina; prin ea, ceea ce magii persani numiseră regatul lui Ahriman şi profeţii, domnia lui Satan, semnul bestiei, apoteoza răului. Tenebrele invadau umanitatea, acest suflet al pământului. Poporul lui Israel primise de la Moise misiunea regală şi sacerdotală de a reprezenta religia masculină a tatălui, a spiritului pur, de a ilumina naţiunile şi de a o face să triumfe asupra tuturor. Regii şi preoţii săi îndepliniseră oare această misiune? Profeţii, singurii care fuseseră conştienţi de ea, răspundeau într-o singură voce: Nu! Israel agoniza sub călcâiul Romei. Trebuia să se rişte, pentru a suta oară, o revoltă, aşa cum mai visau încă fariseii, o repunere temporară în drepturile sale a regalităţii lui Israel prin forţă? Trebuia să se declare el fiul lui David şi să strige împreună cu Isaia: „Voi călca în picioare popoarele în furia mea şi le voi îmbăta în indignarea mea şi le voi răsturna toată forţa?” Trebuia să

fie un nou Macabeu şi să devină pontif rege? Iisus putea să încerce. Văzuse mulţimile gata să se ridice la vocea lui Ioan Botezătorul, iar forţa pe care o simţea în el era chiar mai mare! Dar violenţa putea oare să stăvilească violenţa? Spada putea să pună capăt regatului spadei? Nu însemna aceasta să strângă noi recruţi pentru puterile tenebrelor, care îşi vor pândi prada din umbră?

Nu trebuia mai curând să facă accesibile oamenilor adevăruri care până atunci rămăseseră privilegiul câtorva sanctuare şi al celor câţiva iniţiaţi, să le deschidă sufletele, aşteptând ca ele să pătrundă în inteligenţe prin revelaţia interioară şi prin ştiinţă; adică să predice venirea regatului ceresc celor simpli, să înlocuiască domnia legii cu cea a harului, să transforme umanitatea în adâncurile sale şi din rădăcini, prin regenerarea sufletelor?

Dar a cui va fi victoria? A lui Dumnezeu sau a Satanei? A spiritului răului care domneşte împreună cu puterile formidabile ale pământului sau a spiritului divin care domneşte în legiunile invizibile celeste şi doarme în inima omului, ca o scânteie în piatră? Care va fi soarta profetului care va îndrăzni să rupă vălul templului pentru a arăta goliciunea sanctuarului, sfidându-l în acelaşi timp de Irod şi pe Cezar?

Totuşi trebuia! Vocea interioară nu îi spunea ca lui Isaia: „ia-mi un volum mare şi scrie pe el cu pana omului!” Vocea Celui Etern striga în el: „Ridică-te şi vorbeşte!” Trebuia să găsească verbul viu, credinţa care mişcă munţii, forţa care sparge fortăreţele.

Iisus începu să se roage cu fervoare. Atunci, o nelinişte, o tulburare tot mai mare puseră stăpânire pe el. Avu sentimentul că şi-a pierdut seninătatea minunată de până atunci şi că se scufundă într-un abis întunecat. Un nor negru îl învălui. Acest nor era făcut din umbre de tot felul. În ele distingea figurile fraţilor, ale maeştrilor săi esenieni, ale mamei sale. Umbrele îi spuneau, unele după

altele: „Nebun care vrei imposibilul! Nu ştii ce te aşteaptă! Renunţă!” Invincibila voce interioară le răspundea: „Trebuie!” Şi astfel se dădură în el lupte, zile şi nopţi, şi stătea când în picioare, când îngenuncheat, când prosternat. Şi cu cât devenea mai adânc abisul în care cobora, cu atât mai gros era norul din jurul lui. Avea senzaţia că se apropie de ceva înfricoşător şi de nerostit.

În sfârşit, intră în acea stare de extaz lucid care îi era specifică, în care partea profundă a conştiinţei se trezeşte, intră în comunicare cu spiritul viu al lucrurilor şi proiectează pe pânza diafană a visului imaginile trecutului şi ale viitorului. Lumea exterioară dispare; ochii se închid. Vizionarul contemplă adevărul în lumina care îi inundă fiinţa şi face din inteligenţa sa un cămin incandescent.

Tunetul se dezlănţui; muntele tremură până în străfunduri. Un vârtej de vânturi, venit din adâncimile spaţiului, îl duse pe vizionar pe vârful templului din Ierusalim. Acoperişuri şi minarete luceau în soare ca o pădure aurie cu reflexe de argint. Imnuri se înalţau din Sfânta Sfintelor. Miresme pluteau din toate altarele şi ajungeau până la picioarele lui Iisus. Poporul în tunici de sărbătoare umplea porticurile; femei superbe cântau pentru el imnuri de iubire arzătoare. Trompetele sunau şi o sută de mii de voci strigau: Glorie lui Mesia! Regele lui Israel! Tu vei fi acest rege, dacă vrei să mă adori, îi spuse o voce care venea de jos. Cine eşti? întrebă Iisus.

Din nou vântul îl duse, prin spaţiile largi, pe vârful unui munte. La picioarele sale, regatele pământului se întindeau într-o lumină aurită. Sunt regele spiritelor şi prinţul pământului, spuse vocea de jos. Ştiu cine eşti, rosti Iisus; formele tale sunt nenumărate, numele tău este Satan. Apari sub forma ta terestră! Figura unui monarh încoronat apăru tronând pe un nor. O aureolă ştearsă îi înconjura capul. Figura sumbră se desprindea într-un nimb sângeros, chipul era palid, iar privirea tăioasă ca o seceră.

Mai spuse: Eu sunt Cezar. Apleacă-te doar în faţa mea şi îţi voi da toate aceste regate. Iisus îi răspunse: Înapoi, ispită! Este scris: „Nu-l vei adora decât pe Cel Etern, Dumnezeul tău”. Şi imediat viziunea se topi.

Rămas din nou singur în grota de la Engaddi, Iisus îşi spuse: Prin ce semn voi învinge puterile pământului? Prin semnul fiului omului, îi răspunse o voce de sus. Arată-mi acest semn, ceru Iisus.

O constelaţie strălucitoare apăru la orizont. Era formată din patru stele dispuse în cruce. Galileeanul recunoscu semnul iniţiaţilor din vechime, familiar egiptenilor şi păstrat de esenieni. În tinereţea lumii, fiul lui lafet îl adorase ca pe un semn de foc terestru şi celest, semnul vieţii cu toate bucuriile sale, al iubirii cu toate minunile sale. Mai târziu, iniţiaţii egipteni văzuseră în el simbolul marelui mister, trinitatea dominată de unitate, imaginea sacrificiului fiinţei inefabile, care se divide ea însăşi pentru a se manifesta în lumi. În acelaşi timp, simbol al vieţii, al morţii şi al învierii, el cuprindea hipogeele, mormintele şi nenumăratele temple. Crucea splendidă creştea şi se apropia, ca şi cum ar fi fost atrasă de inima vizionarului. Cele patru stele vii străluceau în sorii puterii şi gloriei. Iată semnul magic al vieţii şi nemuririi, rosti vocea celestă. Oamenii l-au deţinut altă dată; apoi l-au pierdut. Vrei să li-l redai? Da, vreau, spuse Iisus. Atunci, priveşte! iată care-ţi este destinul!

Brusc cele patru stele se stinseră. Se făcu noapte. Un tunet subteran zgudui munţii; din adâncurile Mării Moarte se înălţă un munte întunecat pe care se afla o cruce neagră. Un bărbat în agonie era agăţat de ea, cu mâinile şi picioarele străpunse de cuie. Un popor demonic acoperea întregul versant al muntelui şi striga, cu nişte rânjete infernale: Dacă eşti Mesia, salvează-te! Vizionarul deschise ochii mari, apoi se dădu înapoi, ud de o sudoare rece; căci acest om crucificat era el... Înţelesese. Pentru a învinge

trebuia să se identifice cu acest dublu înspăimântător, evocat chiar de el şi aşteptând în faţa lui ca o întrebare sinistră. Suspendat în incertitudinea sa ca într-un gol al spaţiilor infinite, Iisus simţea în acelaşi timp torturile crucificatului, insultele oamenilor şi liniştea profundă a cerului. „O poţi accepta sau o poţi respinge”, îi spuse vocea angelică. Viziunea îi tremura deja în faţa ochilor şi crucea fantomatică începea să se şteargă odată cu cel torturat, când Iisus îi revăzu brusc alături de el pe bolnavii din puţurile din Siloe şi în spatele lor un întreg popor de suflete disperate, care murmurau cu mâinile împreunate: „Fără tine suntem pierduţi. Salvează-ne, tu, cel care ştii să iubeşti!” Atunci galileeanul se ridică încet şi deschizându-şi braţele într-un gest de iubire, strigă: „Voi purta crucea! şi lumea va fi salvată!” Imediat Iisus simţi o mare durere în toată fiinţa sa şi scoase un strigăt teribil... În tot acest timp, muntele negru dispăru, crucea fu şi ea înghiţită de neant; o lumină suavă, o fericire divină îl inundară în toată fiinţa sa pe vizionar şi din înălţimile azurii o voce triumfătoare străbătu imensitatea spaţiului, spunând: „Satana nu mai este stăpân! Moartea este răpusă: Glorie fiului omului! Glorie fiului lui Dumnezeu!”

Când Iisus se ridică din această viziune, nimic nu se schimbase în jurul său: soarele răsărea, aurind pereţii grotei din Engaddi; roua îi umezea ca nişte lacrimi de iubire angelică picioarele chinuite de durere şi aburi plutitori se ridicau din Marea Moartă. Dar el era complet schimbat. Un eveniment definitiv se petrecuse în abisul insondabil al conştiinţei. Rezolvase enigma vieţii sale, se împăcase cu el însuşi şi marea certitudine se cuibărise în el. Din sfâşierea fiinţei sale terestre, pe care o călcase în picioare şi o aruncase în prăpastie, o conştiinţă nouă ieşise plină de lumină: Ştia că devenise Mesia printr-un act irevocabil al propriei voinţe.

La puţin timp după aceasta, coborî din nou în satul

esenienilor. Află de la ei că Ioan Botezătorul fusese prins de Antipa şi întemniţat în fortăreaţa din Makerus. Departe de a se lăsa intimidat de veste, văzu în ea semnul că venise timpul şi că trebuia, la rândul său, să acţioneze. Îi anunţă deci pe esenieni că merge să predice în Galileea „Evanghelia împărăţiei cerurilor”. Aceasta însemna: dezvăluirea marilor mistere pe înţelesul celor simpli, traducerea doctrinei iniţiaţilor. Çakia Muni, ultimul Buddha, mişcat de o imensă milă, predicase pe malurile Gangelui. Aceeaşi compasiune sublimă pentru umanitate îl anima şi pe Iisusalături de o lumină interioară, o putere a iubirii, o mare credinţă şi o energie a acţiunilor pe care doar el le putea dovedi. Din străfundurile tărâmului morţii, pe care o cercetase şi o gustase dinainte, le aducea fraţilor săi speranţa şi viaţa.

Iv viaţa publică a lui Iisus.

Învăţămintele adresate maselor şi învăţămintele esoterice.

miracolele, apostolii, femeile

Până acum am încercat, prin propria sa lumină, să dezvălui adevărul despre această parte a vieţii lui Iisus, pe care Evangheliile au lăsat-o în umbră sau ne-au arătat-o de sub un văl legendar. Am spus deja prin ce iniţiere, prin ce dezvoltare a sufletului şi a gândirii a ajuns marele nazarinean la conştiinţa mesianică. Într-un cuvânt, am încercat să refac geneza interioară a lui Christos. Geneza o dată recunoscută, restul misiunii mele va fi mai uşor. Există în aceste relatări divergenţe, contradicţii, lipituri. Legenda, care acoperă sau exagerează anumite mistere, se mai face simţită ici şi acolo, dar din ansamblul ei se degajă o asemenea unitate a gândirii de acţiune, un caracter atât de puternic şi de original, încât ne simţim într-un mod de netăgăduit în prezenţa realităţii şi a vieţii. Nu are rost să refacem acele povestiri inimitabile, care, prin simplitatea lor copilărească sau prin frumuseţea lor simbolică, spun

mai mult decât toate amplificările lor. Dar ceea ce ne interesează astăzi este să lămurim rolul lui Iisus în cadrul tradiţiilor şi adevărurilor esoterice, să arătăm adevăratul sens şi influenţa transcendentală a dublului său ansamblu de învăţăminte.

Ce veste mare venea să le aducă oamenilor esenianul deja celebru, care se întorcea de pe malurile Mării Moarte în patria sa, Galileea, pentru a predica aici Evanghelia Împărăţiei? Cum urma să schimbe faţa lumii? Gândirea profeţilor tocmai se împlinise în el. Puternic prin darul întregii sale fiinţe, venea să împartă cu oamenii împărăţia cerului, pe care o cucerise prin meditaţiile şi luptele sale, prin durerile infinite şi bucuriile nemărginite. Venea să rupă vălul pe care vechea religie a lui Moise îl aruncase asupra vieţii de apoi. Venea să spună: „Credeţi, iubiţi, acţionaţi şi speranţa să fie sufletul acţiunilor voastre. Deasupra acestui pământ există o lume a sufletelor, o viaţă mai bună. Eu ştiu aceste lucruri pentru că vin de acolo şi vă voi duce şi pe voi. Dar nu este suficient să aspiraţi la aceasta. Pentru a ajunge acolo trebuie să începeţi o nouă viaţă încă de pe acum, să vă schimbaţi în interiorul vostru mai întâi şi apoi să acţionaţi asupra lumii din jurul vostru. Cum? Prin Iubire, prin Milostenia tradusă în fapte”.

Şi iată-l din nou pe tânărul profet în Galileea. El nu afirma că este Mesia, ci discuta despre lege şi profeţi în sinagogi. Predica pe malurile Genezarethului, în bărcile de pescari, în apropierea fântânilor, în oazele de verdeaţă, care erau pe-atunci numeroase între Capernaum, Bethsaida şi Korazim. Vindeca bolnavii prin puterea mâinilor şi a privirii, printr-o poruncă sau deseori doar prin simpla sa prezenţă. Mulţimile îl urmau; avea deja mulţi discipoli alături de el. Îi alegea dintre oamenii din popor, pescari, vameşi de poduri. Căci voia firi drepte şi neîntinate, arzătoare şi cu multă credinţă şi pe aceştia puse stăpânire într-un mod irezistibil. Era condus în

alegerea sa de darul celei de-a doua vederi, care, dintotdeauna, le-a fost proprie oamenilor de acţiune, dar mai ales iniţiatorilor religioşi. O privire îi era suficientă pentru a pătrunde în adâncul sufletelor. Nu avea nevoie de o altă încercare şi când spunea: Urmează-mă! oamenii îl urmau fără tăgadă. Cu un simplu gest îi chema la el pe timizi, pe cei care ezitau şi le spunea: „Veniţi la mine, voi, care aveţi o apăsare, eu vă voi elibera. Jugul meu nu vă va apăsa tare, iar povara mea este uşoară.”[143] Ghicea gândurile cele mai secrete ale oamenilor, care, tulburaţi, muţi de uimire, îl recunoşteau pe învăţătorul lor. Uneori, dincolo de incredulitatea lor, vedea dreptatea. Nathaniel spusese: „Poate să vină ceva bun din Nazareth?” Iisus a răspuns: „Iată un veritabil israelit, în care nu există pic de disimulare.”[144] Adepţilor săi nu le cerea nici jurământ, nici profesiune de credinţă, ci doar să-l iubească şi să creadă în el. A pus în practică comuniunea bunurilor, nu ca pe o regulă absolută, ci ca pe un principiu de fraternitate între ai săi.

Iisus a început astfel să realizeze în micul său grup împărăţia cerului ale cărei baze voia să le pună pe Pământ. Predica de pe munte ne oferă o imagine a acestei împărăţii deja formată în stare incipientă, cu o sinteză a învăţămintelor lui Iisus adresate maselor. În vârful colinei stă învăţătorul; viitorii iniţiaţi se aşază la picioarele lui; mai jos, poporul avid se înghesuie să-i primească cuvintele. Despre ce va vorbi noul profet? Despre post? Despre mortificare? Despre penitenţele publice? Nu; el spune: „Fericiţi cei săraci cu duhul, căci împărăţia cerurilor a lor va fi! Fericiţi cei care plâng, căci vor alinaţi”. Enumeră astfel, în ordine ascendentă, cele patru virtuţi dureroase: puterea minunată a umilinţei, tristeţea pentru alţii, bunătatea profundă a inimii, foamea şi setea de dreptate.

---

143 Matei, XI, 28.

144 loan, I, 46.

Apoi vin, luminoase, virtuţile active şi triumfătoare: mila, puritatea sufletului, bunătatea pusă în practică şi, în sfârşit, martiriul în numele dreptăţii. „Fericiţi cei care au sufletul pur; căci ei îl vor vedea pe Dumnezeu!” Ca sunetul unui clopot din aur, aceste cuvinte îi fac pe cei care îl ascultă să întrezărească cerul care se umple şi pentru ei de stele, deasupra capului învăţătorului. Văd adevărurile umile nu ca pe nişte biete femei cu trupuri descărnate, în tunici cenuşii de penitente, ci transformate în nişte frumoase fecioare de lumină, care fac să pălească prin strălucirea lor splendoarea crinilor şi gloria lui Salomon. Cu adierea ramurilor lor de palmier, ele răspândesc pe aceste inimi bolnave miresmele împărăţiei cerurilor.

Minunat este că această împărăţie nu înfloreşte în depărtările cerului, ci chiar în interiorul oamenilor. Ei schimbă priviri uimite; săracii cu duhul au devenit dintr-odată atât de bogaţi! mai puternic decât Moise, magicianul le-a atins sufletele; un izvor nemuritor ţâşneşte din ele. Învăţăţămintele sale populare se pot rezuma prin câteva cuvinte: împărăţia cerurilor este în voi! Acum, când le expune mijloacele necesare pentru a atinge această fericire extraordinară, ei nu se mai miră de lucrurile nemaipomenite care li se cer: să omoare în ei dorinţa de a face rău, să ierte nedreptăţile care li se fac, să-i iubească pe duşmani. Fluviul iubirii care se revarsă din inima sa este atât de puternic, încât curentul îi duce cu el. În prezenţa sa totul li se pare uşor. Noutate absolută, îndrăzneală fără precedent a acestor învăţăminte: profetul din Galileea pune viaţa interioară a sufletului deasupra tuturor practicilor exterioare, invizibilul deasupra vizibilului, regatul cerurilor deasupra bunurilor pământeşti. Le porunceşte să aleagă între Dumnezeu şi Mammon. În sfârşit, rezumând doctrina sa, el spune: „iubiţi-vă aproapele ca pe voi înşivă şi fiţi perfecţi aşa cum tâatăl vostru ceresc este perfect”. Lăsa să se întrevadă

astfel, sub o formă populară, toată profunzimea moralei şi ştiinţei. Porunca supremă a iniţierii este realizarea perfecţiunii divine în perfecţiunea sufletului, iar secretul ştiinţei divine rezidă în lanţul de similitudini şi corespondenţe, care uneşte în cercuri din ce în ce mai mari particularul cu universalul, finitul cu infinitul.

Dacă acestea erau pildele pur morale adresate maselor, este evident că a mai avut un sistem de învăţăminte destinat doar discipolilor săi, în paralel explicându-l pe primul, care evidenţia subtilităţile lui şi pătrundea până în adâncurile adevărurilor spirituale inspirate din tradiţia esoterică a esenienilor şi din propria sa experienţă. Această tradiţie fiind sufocată în mod violent de biserică încă din secolul al II-lea, cea mai mare parte a teologilor nu mai înţelegeau esenţa cuvintelor lui Christos, care aveau uneori dublu sau triplu sens şi nu puteau percepe decât sensul primar sau literal. Pentru cei care au aprofundat doctrina misterelor în India, Egipt şi Grecia, gândirea esoterică a lui Christos animă nu doar cele mai insignifiante cuvinte, ci toate faptele vieţii sale. Deja vizibilă în cele trei tabele sinoptice, ea răzbate efectiv din Evanghelia după Ioan. Iată un exemplu care atinge un punct esenţial al doctrinei:

Iisus este în trecere prin Ierusalim. Încă nu predică în templu, ci vindecă doar bolnavii şi îşi ţine predicile la nişte prieteni. Opera sa de iubire trebuie să-i pregătească terenul pe care va cădea sămânţa bună. Nicodim, fariseu instruit, auzise despre existenţa unui nou profet. Mânat de curiozitate, dar nevrând să se compromită în faţa alor săi, cere o întrevedere secretă cu galileeanul. Iisus este de acord. Nicodim soseşte noaptea la locuinţa sa şi îi spune: „Stăpâne! ştim că tu eşti un învăţător venit din partea lui Dumnezeu; căci nimeni nu face miracolele pe care le faci tu, dacă Dumnezeu este cu el. Iisus îi răspunde: Adevărat îţi spun că, dacă nu *se naşte din nou*, nu poate vedea

împărăţia lui Dumneazeu. Nicodim îl întreabă dacă este posibil ca un om să se întoarcă la sânul mamei sale şi să se nască a doua oară. Iisus îi răspunde: Adevărat îţi spun că dacă un om nu se naşte *din apă şi din spirit*, nu poate intra în regatul lui Dumnezeu.”[145]

Iisus rezumă sub această formă, evident simbolică, antica doctrină a regenerării, deja cunoscută în misterele din Egipt. Renaşterea din apă şi din spirit, botezul cu apă şi cu foc marchează cele două etape ale iniţierii şi ale dezvoltării interne şi spirituale a omului. Apa reprezintă aici adevărul pătruns prin prisma intelectului, adică într-o manieră abstractă şi generală. Ea purifică sufletul şi îi dezvoltă germenul spiritual.

Renaşterea prin spirit sau botezul prin focul (celest) reprezintă asimilarea acestui adevăr prin voinţă, astfel încât el să devină sângele şi viaţa, sufletul tuturor acţiunilor. Rezultă de aici victoria completă a spiritului asupra materiei, stăpânirea absolută a sufletului spiritualizat asupra trupului transformat în instrument docil, stăpânire care îi trezeşte facultăţile adormite, îi modelează interiorul, îi dă vederea intuitivă a adevărului şi acţiunea directă a sufletului asupra sufletului. Această stare este sinonimă cu starea celestă, numită împărăţia lui Dumnezeu de Iisus Christos. Botezul prin apă sau iniţierea intelectuală este deci un început de renaştere; botezul prin spirit este o renaştere totală, o transformare a sufletului prin focul inteligenţei şi al voinţei şi prin urmare, într-o anumită măsură, a elementelor trupului, într-un cuvânt, o regenerare radicală. De aici, puterile excepţionale pe care i le conferă omului.

Iată care este sensul terestru al întrevederii teozofice a lui Nicodim cu Iisus. Ea a mai avut şi un al doilea sens, care ar putea fi numit pe scurt doctrina esoterică asupra constituirii omului; astfel, omul are o natură triplă: trup,

145 Ioan, III, 15.

suflet, spirit. Acesta are o parte nemuritoare şi indivizibilă: spiritul; o parte perisabilă şi divizibilă: trupul. Sufletul care le uneşte participă la natura celor două. Organism viu, el posedă un corp eteric şi fluid, asemănător celui material, care, fără acest dublu invizibil nu ar avea nici viaţă, nici unitate şi nici nu s-ar putea mişca. După cum omul ascultă de chemarea spiritului sau de incitarea trupului, după cum are preferinţă pentru unul sau pentru altul, corpul fluid devine mai subtil sau mai dens, se unifică sau se dezagreghează. Se întâmplă astfel ca după moartea fizică majoritatea oamenilor să treacă printr-o a doua moarte a sufletului, care constă în debarasarea de elementele impure ale corpului lor astral, uneori chiar într-o lentă descompunere; în timp ce omul complet regenerat, care şi-a format încă în această lume corpul spiritual, este stăpânitorul cerului în el însuşi şi se înalţă către regiunea în care îl atrage afinitatea sa. Or apa, în esoterismul antic, simbolizează materia fluidă care poate fi transformată la infinit, aşa cum focul simbolizează spiritul unic. Vorbind de renaşterea prin apă şi prin spirit, Christos face aluzie la dubla transformare a fiinţei spirituale şi a dezvoltării fluide prin care trece omul după moarte şi fără de care nu poate intra în regatul sufletelor glorioase şi al spiritelor pure. Căci „ceea ce s-a născut din carne este carne (adică înlănţuit şi perisabil) şi ceea ce s-a născut din spirit este spirit [146] (adică liber şi nemuritor). Vântul suflă acolo unde vrea el şi tu îi auzi vâjâitul, dar nu ştii de unde vine, nici unde se duce. La fel se întâmplă şi cu oamenii care sunt născuţi din spirit”. 1

Astfel vorbeşte Iisus în faţa lui Nicodim, în liniştea nopţii din Ierusalim. O lampă mică pusă între ei luminează slab chipurile în penumbră ale celor doi interlocutori şi colonada camerei înalte, dar ochii învăţătorului galileean aruncă sclipiri misterioase în întuneric. Cum să nu crezi în

146 loan, III, 6-8.

suflet atunci când priveşti în aceşti ochi, când blânzi, când înflăcăraţi? Doctorul fariseu şi-a văzut prăbuşindu-se ştiinţa textelor sale, dar orizonturile unei lumi noi i se deschid. A văzut raza în ochiul profetului, ale cărui plete lungi şi roşcate i se preling pe umeri. A simţit căldura puternică, care emană din fiinţa sa, atrăgându-l ca un magnet. A văzut apărând şi dispărând ca o aureolă magnetică, trei mici flăcări albe în jurul tâmplelor şi frunţii sale. Atunci a crezut că simte vântul spiritului trecându-i prin suflet. Mişcat, tăcut, Nicodim aruncă priviri furişe prin casa oaspetelui său. Va continua să trăiască printre farisei, dar în sufletul său îi va rămâne în secret fidel lui Iisus.

Să mai notăm un punct capital al acestor învăţăminte. În doctrina materialistă, sufletul este o rezultantă efemeră şi accidentală a forţelor corpului; în doctrina spiritualistă ordinară, este un lucru abstract, fără legătură perceptibilă cu trupul; în doctrina esoterică – singura raţională – corpul fizic este un produs al lucrului neîncetat al sufletului, care acţionează asupra lui prin organismul similar al corpului astral, aşa cum universul vizibil nu este decât dinamism al spiritului infinit. Iată de ce Iisus expune această doctrină lui Nicodim ca pe o explicaţie a miracolelor pe care le face. Ea poate servi, într-adevăr, ca o cheie a terapiei oculte, practicată de el şi de un număr mic de adepţi şi de sfinţi, atât înainte, cât şi după Christos. Medicina obişnuită luptă împotriva bolilor trupeşti, acţionând asupra corpului fizic. Adeptul sau sfântul, fiind un nucleu de forţă spirituală şi fluidă, acţionează direct asupra sufletului bolnavului şi, prin corpul său astral, asupra corpului fizic. La fel se întâmplă cu toate vindecările prin magnetism. Iisus acţionează prin nişte forţe care există în toţi oamenii, dar le întrebuinţează într-o mai mare măsură, prin proiecţii puternice şi concentrate. El dă scribilor şi fariseilor puterea sa de a

vindeca trupul, ca pe o dovadă a capacităţii sale de a ierta sau de a vindeca sufletul, ceea ce reprezintă scopul său superior. Vindecarea fizică devine astfel contra dovada unei vindecări morale, care îi permite să se adreseze omului în integralitatea sa: Ridică-te şi mergi! Ştiinţa de astăzi încearcă să explice acest fenomen, pe care Antichitatea şi Evul Mediu îl numeau *posesie*, ca pe o simplă tulburare nervoasă. Explicaţie insuficientă. Psihologii care încearcă să pătrundă mai adânc misterele sufletului văd în el o dedublare a conştiinţei, o irupţie a părţii sale latente. Această problemă are legătură cu diversele planuri ale conştiinţei umane, care acţionează când asupra unui, când asupra celuilalt şi al cărui joc mobil se studiază în diversele stări de somnambulism. Suntem, în aceeaşi măsură, în domeniul lumii supra-sensibile. Oricum ar fi, este sigur că Iisus poseda facultatea de a stabili echilibrul în corpul tulburat şi de a reda sufletelor conştiinţa lor superioară. „Adevărata magie, a spus Plotin, este dragostea şi ura, contrariul său. Prin iubire şi ură magicienii acţionează prin filtrele şi vrăjile lor”. Iubirea la nivelul cel mai înalt al conştiinţei şi în puterea sa supremă, aceasta a fost magia lui Christos.

Numeroşi discipoli au luat parte la propovăduirea sa intimă. Dar pentru a face durabilă noua religie, trebuia un grup de aleşi care să se implice în mod activ şi care să devină stâlpii templului spiritual pe care voia să-l edifice în faţa celuilalt templu. Astfel a luat naştere instituţia apostolilor. Pe aceştia nu i-a ales dintre esenieni, pentru că avea nevoie de naturi viguroase şi fără o instruire prealabilă şi pentru că voia să-şi implanteze religia în inima poporului. Două grupuri de discipoli, Simon-Petru şi Andrei, fii ai lui Iona, pe de o parte, Ioan şi Iacob, fii ai lui Zebedeu, pe de alta, toţi patru pescari şi din familii înstărite, formau nucleul apostolilor. La începutul carierei sale, Iisus îi vizitează în casa lor de la Capernaum, de pe

malul lacului Genezareth, unde îşi aveau pescăriile. Stă la ei, îi învaţă pildele sale, le converteşte toată familia. Ies în prim plan Petru şi Ioan şi îi domină de departe pe cei doisprezece, ca figuri principale. Petru, inimă dreaptă şi simplă, spirit naiv şi limitat, care speră şi se descurajează la fel de uşor, dar om de acţiune capabil să îi conducă pe alţii prin caracterul său energic şi credinţa sa absolută. Ioan, natură introvertită şi profundă, de un entuziasm atât de fremătător încât Iisus l-a numit „fiu al tunetului”. Cu aceasta, avea spiritul intutiv, sufletul arzător, aproapte întotdeauna concentrat asupra lui însuşi, de obicei visător şi trist, cu nişte sclipiri formidabile, izbucnind în furii apocaliptice, dar şi cu profunzimi de blândeţe, pe care alţii sunt incapabili să le bănuiască şi pe care doar învăţătorul le-a ghicit. El singur, tăcutul, contemplativul, îi va înţelege gândirea intimă. El va fi Evanghelistul iubirii şi al inteligenţei divine, apostolul esoteric prin excelenţă.

Convinşi de cuvântul său, de opera sa, dominaţi de marea sa inteligenţă şi învăluiţi în aura sa magnetică, apostolii îl urmau pe învăţător dintr-un oraş în altul. Predicile în faţa mulţimii alternau cu pildele intime. Puţin câte puţin el le deschidea spiritele. Totuşi, mai păstra o linişte profundă în ceea ce-l privea şi despre rolul şi viitorul său. Le spusese că regatul cerului era aproape, că Mesia va veni. Apostolii lui murmurau deja între ei: El este! şi repetau cuvintele şi altora. Dar el, cu o gravitate plină de blândeţe, se numea simplu „fiul omului”, expresie pe care ei nu o înţelegeau încă în sensul ei esoteric, ci care voia să spună doar: mesagerul umanităţii în suferinţă. Căci mai adăuga: „lupii îşi au vizuina lor, dar fiul omului nu are unde să-şi odihnească capul”. Apostolii nu îl vedeau încă pe Mesia decât după concepţia evreiască populară şi, în speranţa lor naivă, concepeau împărăţia cerului ca pe o guvernare politică, al cărei rege încoronat era Iisus, iar ei, miniştrii lui. Lupta cu această idee, transformarea ei din

rădăcini, revelarea apostolilor săi, a adevăratului Mesia, regalitatea spirituală; comunicarea acestui adevăr sublim, pe care îl numeşte tatăl, forţa misterioasă care contopeşte toate sufletele cu invizibilul; revelarea, prin verbul său, prin viaţa şi moartea sa, a unui adevărat fiu al lui Dumnezeu; întipărirea convingerii în mintea şi sufletul lor că ei şi toţi ceilalţi oameni erau fraţii săi şi că puteau să îl urmeze dacă doreau acest lucru; faptul de a nu îi părăsi decât după ce le va fi deschis speranţei lor întreaga imensitate a cerului – iată opera prodigioasă a lui Iisus asupra apostolilor săi. Credeau sau nu credeau? Iată întrebarea pe care o ridică această dramă care se desfăşoară între ei şi Iisus. Mai este însă una mai dureroasă şi mai teribilă, care se petrece în adâncurile fiinţei sale. Vom vorbi imediat despre ea. Căci, în acel moment, un flux de bucurie îneacă gândirea tragică în conştiinţa lui Christos.

Furtuna nu s-a abătut încă asupra lacului Tiberiadei. Este primăvara galileeană a Evangheliei, sunt zorii împărăţiei lui Dumnezeu, este mariajul mistic dintre iniţiat şi familia sa spirituală. Ea îl urmează, călătoreşte cu el, aşa cum cortegiul de paranimfe îl urmează pe soţul din parabolă. Ceata de credincioşi se grăbeşte pe urmele învăţătorului iubit, pe malurile lacului azuriu, închis între munţi ca într-o cupă de aur. Se întinde de la malurile înverzite ale Capernaumului până la munţii de portocali ai Betsaidei, la Korazimul muntos, unde tufişurile de palmieri umbroşi domină toată marea de la Genezareth. În acest cortegiu al lui Iisus, femeile au un loc aparte. Mamele sau surorile discipolilor, fecioare timide sau păcătoase care se căiesc îl înconjoară la tot pasul. Atente, fidele, pasionate, ele răspândesc în urma sa, ca o cometă a iubirii, eternul parfum al tristeţii şi speranţei. Nu lor trebuie să le demonstreze că este Mesia. Doar văzându-l, le este suficient. Strania fericire care emană din aura sa,

amestecată cu nota unei suferinţe divine şi nerostite, care răsună în adâncul fiinţei sale, le convinge că el este fiul lui Dumnezeu. Iisus înăbuşise de timpuriu în el strigarea cărnii; îşi îmblânzise simţurile în timpul şederii sale la esenieni. Astfel cucerise imperiul sufletelor şi divina putere de a ierta, această voluptate a îngerilor. El îi spune păcătoasei care se târăşte la picioarele sale cu pletele înmiresmate în vânt: „Multe îi vor fi iertate pentru că a iubit mult”. Cuvinte sublime, care închid în ele esenţa mântuirii; căci cel care iartă eliberează.

Christos este restauratorul şi eliberatorul femeii, orice ar fi spus Paul şi părinţii bisericii, care, reducând-o pe femeie la rolul de slujnică a bărbatului, au falsificat sensul gândirii învăţătorului. Timpurile vedice o glorificaseră; Buddha nu avusese încredere în ea; Christos o ridică, dându-i misiunea iubirii şi a divinaţiei. Femeia iniţiată reprezintă sufletul în umanitate, Aisha, aşa cum o numise Moise, adică puterea intuiţiei, facultatea iubitoare şi vizionară. Furtunoasa Maria Magdalena, căreia Iisus îi alungase cei şapte demoni, după expresia biblică, a devenit cea mai ardentă dintre discipolii săi. Ea a fost cea care l-a zărit prima, aşa cum ne spune sfântul Ioan, pe divinul învăţător, pe Christosul spiritual reînviat, călcându-şi pe propriul mormânt. Legenda a ţinut neapărat să vadă în femeia pasionată şi credincioasă pe cea mai mare adoratoare a lui Iisus, iniţiată inimii. Se pare că nu s-a înşelat, căci istoria sa reprezintă toată regenerarea femeii, dorită de Christos.

La ferma din Bethania, între Maria Marta şi Magdalena îi plăcea lui Iisus să meargă să se odihnească după efortul misiunii sale şi să se pregătească pentru încercările supreme. Aici îşi risipea cu cea mai mare generozitate cele mai blânde consolări şi vorbea despre divinele mistere pe care nu îndrăznea încă să le încredinţeze discipolilor săi. Uneori, la ora la care aurul

apusului pălea printre ramurile măslinilor, la care crepusculul se amesteca deja prin frunzişul lor fin, Iisus devenea gânditor. Un văl cădea pe chipul său luminos. Se gândea la dificultăţile pe care le avea de înfruntat în îndeplinirea operei sale, la credinţa care se clătina a apostolilor săi, la puterile duşmane ale lumii. Timpul, Ierusalim, umanitatea, cu crimele şi ingratitudinile sale se rostogoleau asupra lui ca un munte viu.

Braţele îndreptate spre cer erau oare destul de puternice pentru a-l preface în praf sau va rămâne strivit sub masa lui enormă? Atunci vorbea vag despre o încercare teribilă care îl aştepta şi despre apropiatul său sfârşit. Impresionate de solemnitatea vocii sale, femeile nu îndrăzneau să îi pună întrebări. Oricât de imuabilă era seninătatea lui Iisus, ele înţelegeau că sufletul său era ca învăluit de linţoliul unei tristeţi de nerostit, care îl separa de bucuriile pământeşti. Presimţeau destinul profetului, simţeau hotărârea sa de nestrămutat. De ce aceşti nori întunecaţi care se ridicau deasupra Ierusalimului? De ce acest vânt arzător de febră şi moarte, care trecea pe deasupra inimii lor ca pe deasupra colinelor ofilite ale ludeei, cu nuanţe violete şi cadaverice? Într-o seară… stea misterioasă, o lacrimă sclipi în ochii lui Iisus. Cele trei femei fremătară şi lacrimile lor tăcute curseră şi ele în pacea Bethaniei. Îl plângeau pe el; plângeau soarta întregii umanităţi.

V

lupta cu fariseii. fuga la cezareea.

SCHIMBAREA LA FAŢĂ

Această primăvară galileeană a durat doi ani. Atunci, sub cuvântul lui Christos crinii scânteietori ai îngerilor păreau că înfloresc în aerul înmiresmat şi zorii împărăţiei cereşti se ridicau deasupra mulţimilor atente. Dar curând cerul se întunecă, traversat de fulgere sinistre, prevestitoare ale catastrofei. Furtuna se abătu asupra

micii sale familii spirituale, ca una dintre acele furtuni care măturau lacul Genezareth şi înghiţeau, în furia lor, bărcile şubrede ale pescarilor. Dacă discipolii rămaseră consternaţi, Iisus nu se arătă deloc surprins; se aştepta la ceea ce urmă. Era imposibil ca pildele sale şi popularitatea lui crescândă să fi lăsat indiferente autorităţile religioase ale evreilor. Era imposibil ca între ele şi Iisus să nu se fi încins o luptă hotărâtă. Şi mai mult chiar, lumina nu putea să ţâşnească decât din acest şoc.

Fariseii formau în vremea lui Iisus un corp compact de şase mii de oameni. Numele lor de *perishin* însemna „cei separaţi" sau „cei distinşi". De un patriotism exaltat, adesea eroic, dar limitat şi orgolios, ei reprezentau partidul restaurării naţionale; existenţa sa data de pe vremea Macabeilor. Pe lângă tradiţia scrisă, ei mai admiteau o tradiţie orală. Credeau în îngeri, în viaţa viitoare, în înviere, dar aceste luciri de esoterism, rămăşiţe ale doctrinei persane, le înecau în tenebrele unei interpretări grosolane şi materialiste. Respectând cu stricteţe legea, dar opunându-se pe deplin spiritului profeţilor, pentru care religia era propovăduitoarea iubirii de Dumnezeu şi de oameni, reduceau pietatea la rituri şi practici, la posturi şi penitenţe publice. Erau văzuţi în zilele de sărbătoare pe străzi, cu feţele acoperite de funingine, spuneau rugăciuni cu un aer pocăit şi dând de pomană cu ostentaţie. De altfel, trăiau în lux, uneltind cu măiestrie în ceea ce priveşte funcţiile şi puterea. Erau şi şefii partidului democratic şi ţineau poporul în mână. Saducheii, dimpotrivă, reprezentau partidul sacerdotal şi aristocratic. Ei se compuneau din familii care pretindeau că exercită sacerdoţiul prin dreptul ereditar încă din timpurile lui David. Conservatori până la exces, respingeau tradiţia orală, nu admiteau decât litera legii, negau sufletul şi viaţa viitoare. Luau în derâdere şi practicile schingiuitoare ale fariseilor şi credinţele lor extravagante.

Pentru ei, religia consta doar în ceremoniile sacerdotale. Deţinuseră pontificatul sub Seleucizi, înţelegându-se perfect cu păgânii, impregnându-se chiar de sofismul grec şi de epicurismul elegant. Sub Macabei, fariseii îi înlăturaseră de la pontificat, dar sub Irod şi sub romani, îşi reluaseră locul. Aceştia erau oameni duri şi tenace, preoţi care iubeau viaţa şi care nu aveau decât o singură credinţă: cea în superioritatea lor şi o singură idee: să păstreze prin tradiţie puterea pe care o deţineau.

Ce putea să înţeleagă din aceste lupte interne ale religiei Iisus, iniţiatul, moştenitorul profeţilor, vizionarul din Engaddi, care căuta în ordinea socială ordinea divină, în care justiţia domneşte asupra vieţii, ştiinţa asupra justiţiei, iubirea şi înţelepciunea asupra celorlalte trei? În templu, în locul ştiinţei supreme şi al iniţierii: ignoranţa materialistă şi agnostică, manipulând religia ca pe un instrument al puterii, cu alte cuvinte: impostura sacerdotală. În şcoli şi sinagogi, în loc de pâinea vieţii şi de roua celestă care să picure în suflete, o morală a intereselor, acoperită de o devoţiune formalistă, adică ipocrită. Foarte departe de ei, tronând înconjurat de nimbul său, Cezar atotputernic, apoteoză a răului, zeificare a materiei, singurul Dumnezeu al lumii de atunci, singurul stăpân posibil al saduceilor şi al fariseilor, fie că ei erau de acord sau nu. Iisus, împrumutând asemenea profeţilor, o idee din esoterismul persan, greşea oare când numea această domnie domnia lui Satan sau a lui Ahrimane, adică dominaţia materiei asupra spiritului, pe care el voia să o înlocuiască cu cea a spiritului asupra materiei? Ca toţi marii reformatori, el ataca nu oamenii, care puteau fi excelenţi prin excepţie, ci doctrinele şi instituţiile care sunt tiparele majorităţii. Sfidarea trebuia făcută şi războiul declarat puterilor zilei.

Lupta s-a pornit în sinagogile din Galileea pentru a continua sub porticurile templului din Ierusalim, unde

Iisus a făcut lungi peregrinări, predicând şi ţinându-le piept adversarilor săi. În aceasta, ca în toată cariera sa, Iisus a acţionat cu acea prudenţă amestecată cu îndrăzneală, cu moderaţia meditativă şi acţiunea imperioasă, care îi caracterizau natura de un echilibru minunat. El nu întreprinse nicio ofensivă împotriva adversarilor săi, ci aşteptă atacul lor pentru a răspunde. Acesta nu întârzie să vină. Căci, de la începuturile profetului, fariserii îl invidiau pentru vindecările şi popularitatea sa. În curând, începură să bănuiască în el pe cel mai periculos duşman. Atunci, îl abordară cu acea politeţe zeflemitoare, cu acea rea voinţă vicleană, voalată de o blândeţe ipocrită, care le era specifică. Ca doctori savanţi, ca oameni cu multă vază şi autoritate, îl întrebară ce are de a face cu vameşii de poduri şi cu oamenii prea puţin respectabili. Şi de ce îndrăzneau discipoliii săi să strângă grânele în ziua sabatului? Toate erau violări grave ale regulilor. Iisus le răspunse cu blândeţea şi generozitatea sa, folosind cuvinte pline bunătate. Încercă şi asupra lor verbul său de iubire. Le vorbi de dragostea pentru Dumnezeu, care se bucură mai mult pentru un pescar care se căieşte, decât de câţiva drepţi. Le povesti parabola oii pierdute şi a copilului rătăcitor. Încurcaţi, nu spuseră nimic. Dar după ce se vorbiră din nou între ei, reveniră cu o nouă acuză, aceea că vindeca bolnavi în ziua de sabat. „Ipocriţi! ripostă Iisus cu o fulgerare de indignare în ochi, nu aţi lua lanţul de la gâtul boilor voştri pentru a-i duce să se adapte la jgheab în ziua de sabat, iar fiica lui Avraam n-ar fi eliberată în acea zi din lanţurile Satanei?” Nemaiştiind ce să spună, fariseii îl acuzară că alungă demonii în numele lui Belzebut. Iisus le răspunse, atât cu spirit, cât şi cu profunzime, că diavolul nu se alungă pe el însuşi şi mai adăugă că păcatul contra fiului omului va fi iertat, dar nu şi cel contra spiritului sfânt, voind să spună prin aceasta că nu punea la suflet injuriile

aduse împotriva lui, dar că negarea binelui şi a adevărului, când au fost constatate, reprezintă perversitatea intelectuală, viciul suprem, răul iremediabil. Aceste cuvinte avură efectul unei declaraţii de război. Fu numit: Blasfemiatorul! El răspunse: Ipocriţilor! îi spuseră: Complice al lui Belzebut! El le răspunde: Specie de vipere! Din acest moment, lupta continuă tot mai acerbă între ei. Iisus desfăşură o dialectică strânsă, incisivă. Cuvântul său lovea ca un bici, străpungea ca o săgeată. Schimbase tactica; în loc să se apere, ataca şi răspundea acuzaţiilor prin acuzaţii mai puternice, fără milă pentru viciul radical şi pentru ipocrizie. „De ce nu respectaţi legea lui Dumnezeu, din cauza tradiţiilor voastre? Dumnezeu a poruncit: Cinsteşte-ţi tatăl şi mama; daţi dispensă de cinstire a părinţilor atunci când banii curg în templu. Nu-l slujiţi pe Isaia decât cu vorbele, sunteţi credincioşi fără suflet”.

Iisus nu înceta să se stăpânească, dar se exalta, creştea mereu în această luptă. Pe măsură ce era atacat, se afirma tot mai mândru ca Mesia. Începea să ameninţe templul, să prezică nenorocirile lui Israel, să invoce păgânii, să spună că Domnul va trimite alţi lucrători în via sa. Fariseii din Ierusalim se îngrijorară. Văzând că nu-l puteau face să tacă, nici să-i întoarcă replicile, schimbară la rândul lor tactica. Puseră la cale o capcană. Îi trimiseră solie pentru a-l face să spună o erezie, care permitea apoi sanhedrinului să îl închidă ca pe un blasfemiator, în numele legii lui Moise, sau să-l condamne ca rebel, în numele guvernatorului roman. De aici, întrebarea insidioasă despre femeia adulteră şi despre dinarul lui Cezar. Pătrunzând dinainte în gândurile duşmanilor săi, Iisus îi dezarmă prin răspunsurile sale, ca un psiholog fin şi un strateg abil. Găsindu-l infailibil, fariserii încercară să îl intimideze, hărţuindu-l la tot pasul. Grupuri mari de oameni, instigaţi de ei, începeau deja să se dezică de el,

văzând că nu restabilea de pe o zi pe alta regatul lui Israel. Peste tot, în cele mai neînsemnate târguri, întâlnea chipuri neîncrezătoare şi bănuitoare, spioni puşi să-l supravegheze, emisari perfizi care trebuiau să-l descurajeze. Unii veniră la el să-i spună: „Pleacă de aici, căci Irod (Antipa) îţi vrea moartea”. El le răspundea cu fermitate: „Spuneţi-i acestui vulpoi: nu se va întâmpla ca un profet să moară în alt loc decât Ierusalim!” Totuşi, trebui să treacă de mai multe ori marea Tiberiadei şi să se refugieze pe malul de est pentru a nu cădea în capcane. Nu mai era în siguranţă nicăieri. Tocmai atunci lui Ioan Botezătorul îi fu tăiat capul, din porunca lui Antipa, în fortăreaţa din Makerus. Se spune că Hanibal, văzând capul fratelui său Azdrubal, omorât de romani, strigă: „Acum ştiu care este destinul Cartaginei”. Iisus şi-a recunoscut propriul destin în moartea precursorului său. Nu se îndoia de acest lucru de când avusese viziunea de la Engaddi; nu îşi începuse opera decât acceptându-şi destinul dinainte; şi totuşi vestea adusă de discipolii săi întristaţi pentru soarta profetului din deşert, îl lovi pe Iisus ca un avertisment funebru. El strigă: „Nu l-au recunoscut, dar i-au făcut ce au vrut; astfel fiul omului va suferi prin ei”.

Cei doisprezece se îngrijorară; Iisus ezita pe drumul său. Nu voia să se lase prins, ci să se predea de bunăvoie, odată opera sa terminată, şi să sfârşească în chip de profet, în momentul ales de el. Hăituit de un an, obişnuit să-i scape duşmanului prin diverse tertipuri, dezgustat de popor, a cărui răceală o simţea după zilele de entuziasm, Iisus hotărî să mai fugă încă o dată împreună cu ai săi. Ajuns pe culmea unui munte cu cei doisprezece apostoli, se întoarse pentru a mai privi o dată lacul său mult iubit, pe malurile căruia voise să facă să strălucească zorii împărăţiei cerurilor. Îmbrăţişă cu privirea oraşele de lângă ape sau de pe înălţimile muntoase, înecate în oazele lor de verdeaţă şi albe sub vălul aurit al crepusculului, toate

târguşoarele îndrăgite în care presărase cuvântul său de viaţă şi care acum îl abandonau. Avu presentimentul viitorului. Dintr-o privire profetică văzu această ţară splendidă prefăcută în deşert, sub mâna răzbunătoare a lui Israel şi cuvinte fără nicio urmă de patimă, dar pline de tristeţe şi melancolie, îi ieşiră de pe buze: „Nenorocirea se va abate asupra ta, Capernaum! Şi asupra ta, Korazin! Şi asupra ta, Betsaida!” Apoi, întorcându-se spre lumea păgână, luă împreună cu apostolii săi calea care merge pe valea Iordanului, de la Gadara la Cezareea lui Filip.

Trist şi lung fu drumul turmei fugare prin marile câmpii de stufăriş şi mlaştinile din Iordanul de Sus, sub soarele arzător al Siriei. Petrecură noaptea în cortul păstorilor de bivoli sau la esenienii stabiliţi în micile târguri ale acestei ţări pierdute. Discipolii abătuţi lăsau capul în jos; învăţătorul trist şi tăcut rămase adâncit în meditaţie. Se gândea la imposibilitatea de a face să triumfe doctrina sa în popor prin predici şi la maşinaţiunile redutabile ale adversarilor săi. Lupta supremă devenea iminentă; ajunsese la un impas; cum să iasă din el? Pe de altă parte, gândurile sale se îndreptau cu o solicitudine infinită către familia sa spirituală risipită şi mai ales către cei doisprezece apostoli care, fideli şi încrezători, lăsaseră totul în urmă, familie, profesie, câştiguri materiale, pentru a-l urma pe el. Pe deasupra, vor fi şi distruşi şi dezamăgiţi de marea speranţă neîmplinită în Mesia cel triumfător. Putea să-i abandoneze necunoscutului? Adevărul fusese oare destul de bine pătruns de ei? Credeau în totalitate în el şi în doctrina sa? Măcinat de această preocupare, îi întrebă într-o zi: „Ce spun oamenii despre mine, fiul omului? Şi ei îi răspunseră: Unii spun că eşti Ioan Botezătorul; alţii, Ieremia sau unul dintre profeţi. Şi voi, voi cine credeţi că sunt? Atunci, Simon Petru luă cuvântul: Tu eşti Christos, fiul Dumnezeului cel viu.”[147]

147 Matei, XVI, 13-16.

În gura lui Petru şi în gândul lui Iisus acest cuvânt nu însemna, aşa cum l-a interpretat biserica mai târziu: Eşti unica încarnare a fiinţei absolute şi atotputernice, a doua persoană a trinităţii; ci pur şi simplu: tu eşti alesul lui Israel, cel anunţat de profeţi. În iniţierea hindusă, egipteană şi greacă, termenul de *fiu al Domnului* însemna *o conştiinţă identificată cu adevărul divin*, *o voinţă capabilă de a se manifesta*. În concepţia profeţilor, acest Mesia trebuia să fie cea mai mare dintre manifestările sale. El ar fi fost fiul omului, adică alesul umanităţii terestre; fiul lui Dumnezeu, adică trimisul tatălui sau al spiritului, care prin El domneşte asupra universului.

La această afirmare a credinţei apostolilor prin purtătorul lor de cuvânt, Iisus simţi o bucurie imensă. Discipolii îl înţeleseseră; el va trăi prin ei; legătura dintre cer şi pământ va fi restabilită. Iisus îi spuse lui Petru: „Tu eşti fericit, Simon, fiu al lui Iona; căci nu carnea şi sângele ţi-au revelat acest lucru, ci tatăl meu care este în ceruri”. Prin acest răspuns, Iisus îi dă de înţeles lui Petru că îl consideră un iniţiat ca şi el: prin vederea interioară şi profundă a adevărului. Iată adevărata, singura revelaţie, iată „piatra pe care Christos vrea să-şi construiască biserica şi spre care nu se vor deschide niciodată porţile infernului”. Iisus nu se bizuie pe Petru decât atâta timp cât apostolul are această deschidere a spiritului. O clipă mai târziu, acesta devenind din nou omul în carne şi oase, temător şi limitat, învăţătorul îl tratează cu totul altfel. După ce Iisus îi anunţă pe discipolii săi că va fi condamnat la moarte, Petru protestează: „Domnul să te aibă în pază, nu ţi se va întâmpla asta”. Dar Iisus, ca şi cum ar fi văzut tentaţia cărnii în această mişcare de simpatie, care încerca parcă să-l întoarcă din marea sa hotărâre, le spuse plin de înflăcărare apostolilor săi: „Piei Satană! Tu eşti primejdia, pentru că nu înţelegi lucrurile care vin de la Dumnezeu, ci

doar pe cele ale oamenilor.”[148] Şi gestul imperios al învăţătorului spunea: Înainte, să străbatem deşertul! intimidaţi de vocea lui solemnă, de privirea severă, apostolii lăsară capul în jos, tăcuţi şi porniră la drum pe colinele stâncoase din Golan. Această fugă, în care Iisus i-a luat pe discipolii săi în afara lsraelului, semăna cu un marş spre taina destinului său mesianic, al cărui ultim cuvânt îl căuta.

Ajunseseră la porţile Cezareei. Oraşul, devenit păgân de la Antiohus cel Mare, era adăpostit de o oază de verdeaţă, la gurile Iordanului, la poalele culmilor acoperite de zăpezi ale Hermonului.

Avea un amfiteatru, era plin de palate luxoase şi de temple greceşti. Iisus îl traversă şi merse până într-un loc în care Iordanul iese, în bulboane limpezi, dintr-o grotă a muntelui, aşa cum viaţa ţâşneşte din sânul profund al naturii imuabile. Aici se afla un templu închinat lui Pan şi, în grotă, pe malurile râului, o mulţime de coloane, de nimfe de marmură şi de divinităţi păgâne. Evreii se temeau de aceste semne ale unui cult idolatru. Iisus le privi liniştit, cu un surâs indulgent. Recunoscu în ele efigiile imperfecte ale frumuseţii divine, al cărei model luminos îl purta în sufletul său. Nu venise pentru a blestema păgânismul, ci pentru a fi transfigura; nu venise pentru a arunca anatema asupra pământului şi puterilor sale misterioase, ci pentru a-i arăta cerul. Inima sa era destul de mare, doctrina sa destul de vastă pentru a cuprinde toate popoarele şi a le spune tuturor cultelor: „Ridicaţi capul şi recunoaşteţi că aveţi toţi acelaşi tată”. Şi totuşi se afla la limita extremă a lui Israel, urmărit ca o fiară sălbatică, încolţit, sufocat între două lumi care îl respingeau în egală măsură. În faţa lui, lumea păgână care nu îl înţelegea încă şi în care cuvântul său murea neputincios; în spatele lui, lumea evreiască, poporul care îşi lapida profeţii, îşi astupa acum urechile

148 Matei, XVI, 21-23.

pentru a nu-l asculta pe Mesia; banda fariseilor şi a saduceilor îşi pândea prada. Ce curaj supraomenesc, ce acţiune nemaipomenită trebuia deci pentru a depăşi toate aceste obstacole, pentru a pătrunde dincolo de idolatria păgână şi duritatea evreiască, până în inima acestei umanităţi suferinde, pe care o iubea din toată fiinţa sa şi să o facă să asculte verbul mântuirii sale? Atunci, gândul său se întoarse brusc, pe cursul Iordanului, fluviul sacru al lui Israel; zbură de la templul lui Pan până la cel din Ierusalim; el măsură toată distanţa care separa păgânismul antic de gândirea universală a profeţilor şi, ajungând chiar la sursa sa, ca un vultur la cuibul său, se întoarse de la decăderea Cezareei până la viziunea lui din Engaddi! Şi iată, din nou, văzu ieşind din Marea Moartă această fantomă teribilă a crucii!... Venise oare clipa marelui sacrificiu? Asemenea tuturor oamenilor, în Iisus se luptau două conştiinţe. Una, terestră, îl legăna în iluzii, spunându-i: Cine ştie? Poate voi evita destinul; cealaltă, divină, repeta în mod nemilos: Calea victoriei trece prin poarta suferinţei. Trebuia în sfârşit să i se supună?

În toate momentele cruciale ale vieţii sale, îl vedem pe Iisus retrăgându-se în munţi pentru a se ruga. Înţeleptul vedic nu spusese oare: „Rugăciunea susţine cerul şi pământul şi domină zeii”? Iisus cunoştea această forţă a forţelor. De obicei, nu admitea alături de el niciun tovarăş în momentele de singurătate, în care cobora în adâncul conştiinţei sale. De data aceasta însă îi luă pe Petru şi pe cei doi fii ai lui Zebedeu, Ioan şi Iacob, pe un munte înalt unde aveau să petreacă noaptea. Legenda ne spune că era muntele Thabor. Aici a avut loc, între învăţător şi cei mai iniţiaţi dintre discipolii săi scena misterioasă despre care Evangheliile ne vorbesc ca despre *Schimbarea la faţă*. După spusele lui Matei, apostolii văzură apărând în penumbra transparentă a nopţii orientale forma învăţătorului, luminoasă şi diafană, chipul

său iluminat asemenea soarelui şi veşmintele-i transformate în nişte fâşii de lumină, apoi două alte figuri apărând lângă el, care, după relatările lor, ar fi fost cea a lui Moise şi cea a lui Elia. Când ieşiră tremurând din starea de prosternaţie, care aducea în acelaşi timp cu un somn mai profund şi cu o stare de veghe mai intensă, îl văzură pe învăţător, singur cu ei, atingându-i pentru a-i trezi. Christos transfigurat pe care îl văzuseră în acest vis nu se mai şterse din memoria lor[149].

Dar ce văzuse şi ce simţise Iisus în acea noapte, care preceda actul decisiv al carierei sale profetice? O disipare treptată a lucrurilor terestre sub focul rugăciunii; o ascensiune dintr-o sferă în alta, pe aripile extazului; puţin câte puţin, i se părea că intră prin conştiinţa sa profundă într-o existenţă anterioară, spirituală şi divină. Departe de el erau sorii, lumile, pământurile, vârtejurile încarnărilor dureroase, dar, într-o atmosferă omogenă, o substanţă fluidă, o lumină inteligentă. În această lumină, legiuni de fiinţe celeste formau o boltă în mişcare, un firmament de trupuri eterice, imaculate ca zăpada, din care ţâşneau fulguraţii blânde. Pe norul strălucitor pe care stă chiar el, şase oameni în veşminte preoţeşti şi cu straie impunătoare ridică toţi în acelaşi timp o cupă luminoasă. Aceştia sunt cei şase Mesia, care trăiseră deja pe pământ; cel de-al şaptelea este el şi această cupă simbolizează sacrificiul pe care trebuie să-l îndeplinească prin încarnarea sa prezentă. Sub norul gros bubuie tunetul; un abis negru se deschide: cercul generaţiilor, prăpastia vieţii şi a morţii, infernul terestru. Fiii lui Dumnezeu, cu un gest rugător, iau cupa şi o ridică; cerul imobil aşteaptă. Iisus, în semn de aprobare, întinde braţele în formă de cruce, ca şi cum ar fi vrut să îmbrăţişeze lumea. Atunci, fiii lui Dumnezeu se prosternează cu faţa la pământ; o ceată de îngeri cu chipuri de femei, cu aripi lungi şi privind în jos duc cupa

149 Matei, XVII, 1-3.

incandescentă spre bolta de lumină. *Osana* răsună în toate cerurile, melodioasă, inefabilă… Dar El, fără a o asculta, se prăbuşeşte în prăpastie…

Iată ce se petrecuse altă dată în lumea esenţelor, în sânul tatălui, acolo unde se celebrează misterele Iubirii eterne şi unde rotirile astrelor sunt uşoare ca nişte unde. Iată ce jurase să îndeplinească; iată de ce se născuse; iată de ce luptase până în acea zi. Şi iată că acest mare jurământ îl ducea acum în mod inevitabil către încununarea operei sale, prin plenitudinea conştiinţei divine revenite prin extaz.

Jurământ formidabil, cupă înspăimântătoare! Trebuia să îl bea. După beţia extazului, se trezi pe marginea prăpastiei, în pragul martiriului. Nu mai încăpea îndoială; vremurile se împliniseră. Cerul vorbise; pământul striga după ajutor.

Atunci, întorcându-se din drum, încet, Iisus coborî din nou în valea Iordanului şi se îndreptă spre Ierusalim.

vi ultima călătorie la Ierusalim promisiunea cina cea de taină, procesul, moartea şi reînvierea

„Osana fiului lui David!” Acest strigăt răsună pe urmele paşilor lui Iisus, la intrarea sa pe poarta de est a Ierusalimului, iar ramurile de palmier se pleacă la picioarele sale. Cei care îl primiră cu atâta entuziasm erau adepţi ai profetului galileean, care veniseră din tot oraşul şi din împrejurimi pentru a-l întâmpina cu această ovaţie. Ei îl salutară pe eliberatorul lui Israel, care urma să fie încoronat rege peste puţin timp. Cei doisprezece apostoli care îl însoţeau mai împărtăşeau încă această iluzie care nu-i părăsea, în ciuda prezicerilor explicite ale lui Iisus. Doar el, Mesia cel aclamat de mulţime, ştia că mergea la moarte şi că ai săi nu vor pătrunde în sanctuarul gândirii sale decât după ce va fi fost jertfit. Se oferea în mod hotărât, pe deplin conştient şi din proprie voinţă. De aici, resemnarea sa, dulcea-i seninătate. În timp ce trecea pe

sub pridvorul colosal, care străpungea fortăreaţa întunecată a Ierusalimului, strigătele se precipitau pe sub boltă şi îl urmau ca o voce a Destinului care îşi înhaţă prada: „Osana fiului lui David!”

Prin intrarea solemnă Iisus declara public în faţa autorităţilor religioase din Ierusalim că îşi asuma rolul de Mesia cu toate consecinţele care decurgeau din aceasta. A doua zi, apăru la templu, în curtea nobililor şi, trecând printre negustorii de vite şi cei care făceau troc, ale căror feţe de cămătari şi monede zornăitoare profanau locul sfânt, le spuse aceste cuvinte ale lui Isaia: „Este scris: casa mea va fi o casă de piatră, iar voi faceţi din ea un cuib de tâlhari”. Negustorii fugiră, luându-şi cu ei măsuţele şi sacii cu bani, intimidaţi de partizanii profetului, care îl înconjurau ca nişte metereze solide, dar şi mai mult de privirea lor, care parcă arunca flăcări, şi de gestul său imperios. Preoţii rămaseră uluiţi în faţa unei astfel de manifestări de curaj şi forţă. Un trimis al sanhedrinului îi ceru socoteală pentru îndrăzneala sa, spunându-i: „În virtutea cărei autorităţi faci toate aceste lucruri?” Iisus răspunse, după cum avea obiceiul, printr-o întrebare nu mai puţin stânjenitoare adresată adversarilor săi: „Botezul lui Ioan de unde venea, din cer sau de la oameni?” Dacă fariseii ar fi răspuns: Venea din cer, Iisus le-ar fi răspuns: Atunci, de ce nu aţi crezut în el? Dacă ar fi răspuns: de la oameni, trebuiau să se teamă de poporul care îl considera pe Ioan Botezătorul un profet. Ei răspunseră deci: Nu ştim. Nici eu, le spuse Iisus, nu vă voi spune care este autoritatea care mă îndreptăţeşte să fac ceea ce fac. Dar, după ce respinse lovitura, luă ofensiva şi adăugă: „Adevărat vă spun că vameşii de poduri şi femeile uşoare vor trece înaintea voastră în regatul lui Dumnezeu”. Apoi îi compară într-o parabolă cu podgoreanul rău care îl omoară pe fiul stăpânului pentru a-i moşteni via şi se numi el însuşi „piatra unghiulară care îi va strivi”. Prin aceste acte, prin

aceste cuvinte, ne putem da seama că Iisus, în ultima sa călătorie în capitala Israelului, voia să-şi împiedice retragerea. De mult erau folosite drept capete de acuzare împotriva lui propriile cuvinte: ameninţările la adresa templului şi afirmaţia că era însuşi Mesia. Ultimele atacuri îi exasperară pe duşmani. Începând din acel moment, moartea sa, hotărâtă de autorităţi, nu a mai fost decât o chestiune de timp. Încă de la sosirea în oraş, membrii cei mai influenţi ai sanhedrinului, saducheii şi fariseii, căzând cu toţii de acord în privinţa urii pe care i-o purtau lui Iisus, se înţeleseseră să-l ducă la pieire pe „seducătorul poporului”. Ezitau doar dacă să-l prindă în public sau nu, temându-se de o revoltă populară. De mai multe ori, soldaţii care fuseseră trimişi împotriva lui se întorseseră cuceriţi de cuvântul lui sau speriaţi de gloate. De mai multe ori, soldaţii din templu îl văzuseră dispărând din mijlocul lor într-un mod de neînţeles pentru ei. La fel, împăratul Domitian, fascinat, sugestionat şi parcă lovit de orbire de magul pe care voia să-l condamne, îl văzu dispărând pe Apollonius din Tyana în faţa tribunalului său şi din mijlocul gărzilor sale! Lupta dintre Iisus şi preoţi continuă astfel de la o zi la alta, cu o ură tot mai mai mare din partea lor, iar din partea lui, cu o vigoare, cu o impetuozitate şi un entuziasm surescitate de certitudinea pe care o avea în legătură cu sfârşitul său fatal! Fu ultimul asalt al lui Iisus împotriva puterilor zilei. Puse în el o energie extremă şi toată forţa masculină, care îmbrăca asemenea unei armuri, o sublimă blândeţe, care poate fi, numită: Eternul Feminin al sufletului său. Această luptă formidabilă se termină prin teribile blesteme la adresa falsificatorilor religiei: „Nenorocirea vă va ajunge, scribi şi farisei, care închideţi împărăţia cerurilor celor care vor să intre în ea! Nesăbuiţi şi orbi, care plătiţi zeciuiala şi neglijaţi dreptatea, mila şi fidelitatea! Veţi semăna cu nişte morminte albite, care par frumoase pe dinafară, dar pe

dinăuntru sunt pline de oseminte de morţi şi de tot felul de putreziciuni!”

După ce a stigmatizat astfel pentru secolele următoare ipocrizia religioasă şi falsa autoritate sacerdotală, Iisus consideră lupta sa terminată. Ieşi din Ierusalim, urmat de discipolii săi şi luă calea Muntelui Măslinilor. În timp ce urcai, zăreai de sus templul lui Irod în toată maiestuozitatea sa, cu terasele, porticurile vaste, îmbrăcămintea de marmură albă încrustată cu agate şi porfir, scânteierea de aur şi de argint a acoperişurilor. Discipolii săi, descurajaţi, presimţind apropierea catastrofei, îi atraseră atenţia asupra splendorii edificiului pe care învăţătorul îl părăsea pentru totdeauna. În tonul lor se simţea o nuanţă de melancolie şi regret. Speraseră până în ultima clipă că vor domni aici, ca judecători ai lui Israel, în jurul Mesiei încoronat pontif rege. Iisus se întoarse, măsură templul din priviri şi spuse: „Vedeţi toate aceste lucruri? Nu va rămâne piatră peste piatră.”[150] El judeca durata templului lui Iehova prin valoarea morală a celor care îl deţineau. Înţelegea că fanatismul, intoleranţa şi ura nu erau suficiente arme împotriva berbecilor şi coaselor Cezarului de la Roma. Cu privirea sa de iniţiat, devenită mai pătrunzătoare prin clarviziunea pe care o dă apropierea morţii, vedea orgoliul iudaic, politica regilor, toată istoria evreilor cum ajungeau în mod fatal la catastrofă. Nu acesta era triumful; ci gândirea profeţilor, religia universală, templul invizibil, de care doar el era pe deplin conştient în acel moment. Cât despre antica citadelă a Sionului şi despre templul din piatră, vedea deja îngerul distrugerii în picioare la porţile sale, purtând o torţă în mână.

Iisus ştia că ceasul lui era aproape, dar nu voia să se lase surprins de sanhedrin şi se retrase în Bethania. Pentru că îi plăcea Muntele Măslinilor, venea aici aproape în

150 Matei, XXIV, 2.

fiecare zi să stea de vorbă cu discipolii săi. Ochiul cuprinde munţii arizi ai ludeei şi ai Moabului cu nuanţe azurii şi violacee; în depărtare se zăreşte un colţ din Marea Moartă, ca o oglindă de plumb, din care ies aburi sulfuroşi. La poalele muntelui se întinde Ierusalimul, dominat de templul şi citadela lui Sion. Şi astăzi, la căderea crepusculului în cheile Hinnomului şi Iosaphatului, cetatea lui David şi a lui Christos, apărată de fiii lui Israel, se înalţă impunătoare între văile întunecate. Cupolele şi minaretele sale parcă absorb lumina cerului la apus şi par că-i aşteaptă mereu pe îngerii judecăţii. Aici le-a dat Iisus discipolilor ultimele instrucţiuni privind viitorul religiei ale cărei baze tocmai le pusese şi destinele viitoare ale umanităţii, profund legate de pildele sale esoterice.

Este clar că cei care au redactat *Evangheliile sinoptice* nu ne-au transmis discursurile apocaliptice ale lui Iisus decât într-o confuzie care le face practic indescifrabile. Sensul lor nu devine inteligibil decât în Evanghelia după Ioan. Dacă Iisus ar fi crezut cu adevărat în reîntoarcerea sa literală deasupra norilor, la câţiva ani după moartea sa, aşa cum admite exegeza naturalistă; sau, dacă şi-ar fi imaginat că sfârşitul lumii şi judecata de apoi a oamenilor s-ar fi petrecut sub această formă, aşa cum ne dă de înţeles teologia ortodoxă, n-ar fi fost decât un iluminat himeric, un vizionar mediocru, în locul înţeleptului iniţiat, al vizionarului sublim demonstrat de fiecare cuvânt din învăţămintele sale, de fiecare pas din viaţa sa. În mod evident, acum mai mult ca niciodată, cuvintele sale trebuie înţelese în sensul alegoric, conform simbolismului transcendent al profeţilor. Evanghelia care ne-a transmis cel mai bine învăţămintele esoterice ale lui Iisus este Evanghelia după Ioan. Ea ne impune interpretarea care, de altfel, este conformă cu geniul parabolic al lui Iisus, când ne transmite aceste cuvinte ale învăţătorului: „Aş mai avea multe să vă spun, dar ele

depăşesc puterea voastră de cuprindere... V-am *spus aceste lucruri prin similitudini, dar* va veni un timp când nu vă voi mai vorbi prin similitudini, ci deschis despre tatăl meu".

Promisiunea solemnă a lui Iisus, făcută apostolilor săi, vizează patru obiecte, patru sfere tot mai extinse ale vieţii planetare şi cosmice: viaţa psihică individuală; viaţa naţională a lui lsrael; întreaga evoluţie umană. Să reluăm pe rând fiecare dintre aceste obiecte ale promisiunii, aceste sfere în care străluceşte gândirea lui Christos înainte de martiriu, ca un soare la apus, care umple cu gloria sa întreaga atmosferă terestră până la zenit, pentru a lumina apoi alte lumi.

1. *Prima judecată* semnifică destinul sufletului de după moarte. El este determinat prin natura sa intimă şi prin actele vieţii sale. Am expus mai sus această doctrină, când am relatat întâlnirea lui Iisus cu Nicodim. Pe Muntele Măslinilor el le spune apostolilor: „Fiţi cu luare de minte la voi înşivă, temeţi-vă ca inimile voastre să nu fie îngreunate de lăcomie şi să nu vă surprindă această zi."[151] Şi mai spuse: „Fiţi pregătiţi, căci fiul omului va veni atunci când nu vă aşteptaţi."[152]

2. *Distrugerea templului şi sfârşitul lui Israel*. „O naţiune se va ridica împotriva alteia... Veţi fi daţi pe mâna conducătorilor lor pentru a fi torturaţi... Adevărat vă spun că nu va trece o generaţie şi aceste lucruri se vor întâmpla."[153]

3. *Scopul terestru al umanităţii*, care nu este fixat la o anumită epocă, ci trebuie atins printr-o serie de împliniri treptate şi succesive. Acest scop este venirea lui Christos social sau a omului divin pe Pământ; adică organizarea adevărului, a dreptăţii şi a iubirii în societatea umană şi, ca

151 Luca, XXI, 34.
152 Matei, XXIV, GG.
153 Matei, XXIV, 4-34.

urmare, reconcilierea popoarelor. Isaia prezisese deja această epocă îndepărtată într-o viziune mă-gnifică, care începe cu aceste cuvinte: „Cât despre mine, care le văd operele şi gândurile, vin să adun la un loc toate naţiunile şi toate limbile; ele vor veni şi vor vedea gloria mea şi eu voi pune semnul meu în ei etc...” lis[154]us, sfârşind această profeţie, le explică discipolilor săi care va fi semnul. Va fi dezvăluirea completă a misterelor sau venirea Sfântului Duh, pe care îl mai numeşte şi mângâietorul sau „spiritul adevărului care ne va conduce în toate”. „Şi mă voi ruga la tatăl meu, care vă va trimite un alt mângâietor, ca el să rămână pe veci cu voi, adică spiritul adevărului, pe care lumea nu îl poate primi pentru că nu îl vede, dar voi îl cunoaşteţi pentru că el sălăşluieşte cu voi şi va fi în voi”. Apo[155]stolii vor avea această revelaţie dinainte, umanitatea o va avea mai târziu, de-a lungul timpului. De fiecare dată când se întâmplă în conştiinţa unui om sau într-un grup de oameni, ea îi traversează până în profunzimile lor. „Venirea fiului omului va fi ca un fulger care ţâşneşte de la răsărit şi se îndreaptă spre apus”. Ast[156]fel, când se aprinde adevărul central şi spiritual, el le iluminează pe toate celelalte şi toate lumile.

4. *Judecata de apoi* semnifică sfârşitul evoluţiei cosmice a umanităţii sau intrarea sa într-o stare spirituală definitivă. Este ceea ce esoterismul persan numea triumful lui Ormuză asupra lui Ahrimane sau a spiritului asupra materiei. Esoterismul hindus îl numea resorbţia completă a materiei de spirit sau sfârşitul uneia dintre zilele lui Brahma. După mii şi milioane de secole trebuie să vină o epocă în care prin seria de naşteri şi renaşteri, de încarnări şi regenerări, indivizii care formează umanitatea să intre în mod definitiv în starea spirituală sau să fie

154 Isaia, XXIV, 18-33.
155 loan, XXIV, 16-17.
156 Matei, XXIV, 27.

complet anihilaţi ca suflete conştiente de rău, adică de propriile lor pasiuni, simbolizate de focul Gheenei şi scrâşnetele dinţilor. „Atunci semnul fiului omului va apărea pe cer. Fiul omului va veni pe norul său. Atunci îşi va trimite îngerii cu mare larmă de trompete şi îi va aduna pe aleşii din cele patru colţuri ale lumii[157]”. *Fiul omului* este un termen generic semnificând umanitatea reprezentată de indivizii săi de excepţie, perfecţi, adică acei puţini care s-au ridicat până la rangul de fii ai lui Dumnezeu. *Semnele* sale sunt mielul şi crucea, adică iubirea şi viaţa eternă. *Norul* este imaginea misterelor devenite translucide, astfel încât materia subtilă transfigurată de spirit, a substanţei fluide care nu mai este un văl gros şi obscur, ci un veşmânt uşor şi transparent al sufletului, nu doar o aparenţă înşelătoare, ci adevărul spiritual, lumea interioară manifestată instantaneu şi direct. *Îngerii* care îi adună pe cei aleşi sunt spiritele glorificate, care au părăsit ciclul umanităţii. *Trompeta* din care ei sună simbolizează verbul viu al spiritului, care arată sufletele aşa cum sunt ele şi distruge toate aparenţele mincinoase ale materiei.

Iisus, simţindu-şi foarte aproape momentul morţii, le dezvălui astfel apostolilor uimiţi aceste perspective înalte, care, încă din antichitate, făcuseră parte din doctrina misterelor, dar cărora fiecare întemeietor religios le-a dat mereu o formă şi o culoare specifice. Pentru a grava aceste adevăruri în spiritul lor, pentru a uşura propagarea lor, le-a rezumat în imagini de o extremă îndrăzneală şi de o energie incisivă. Imaginea revelatoare, simbol grăitor, era limbajul iniţiaţilor antici. El are o virtute comunicativă, o forţă de concentrare şi de durată, care lipsesc termenului abstract. Folosind această forţă, Iisus nu a făcut decât să urmeze exemplul lui Moise şi al profeţilor. Ştia că ideea nu va fi înţeleasă pe loc, dar voia să o imprime cu litere de foc în sufletul naiv al alor săi, lăsând secolelor următoare în

157 Matei, XXIV, 30-31.

grijă generarea puterilor care izvorau din cuvântul său. Iisus se simte unul cu toţi profeţii de pe pământ, de dinaintea lui, ca un mesager al vieţii şi al verbului etern ca şi aceştia. În acest sentiment de unitate şi de solidaritate cu adevărul imuabil, în faţa acestor orizonturi fără limite de o strălucire siderală, care nu se zăresc decât de la zenitul cauzelor primordiale, el îndrăzni să le spună discipolilor întristaţi următoarele cuvinte pline de mândrie: „Cerul şi pământul vor trece, dar cuvintele mele vor dăinui pe vecie”.

Astfel se scurgeau cu repeziciune dimineţile şi serile pe Muntele Măslinilor. Într-o zi, printr-una dintre acele mişcări de simpatie proprii naturii sale arzătoare şi impresionabile, care îl făcea să revină brusc de pe cele mai sublime înălţimi în mijlocul suferinţelor pământeşti, pe care le simţea ca şi cum ar fi fost ale sale, vărsă lacrimi pentru Ierusalim, pentru oraşul sfânt şi pentru poporul său, al cărui destin înspăimântător îl presimţea deja. Propriul său destin se apropia de sfârşit cu paşi de uriaş. Sanhedrinul luase deja decizia finală: era condamnat la moarte; Iuda din Keriot le promisese că li-l va preda. Ceea ce a determinat neagra trădare nu a fost lăcomia sordidă, ci ambiţia şi amorul propriu rănit. Iuda, spirit de un egoism rece şi de un pozitivism absolut, incapabil de cea mai mică urmă de idealism, nu devenise discipol al lui Christos decât din motive mondene. Nu înţelesese nimic din aceste cuvinte profunde ale învăţătorului: „Cei care vor vrea să-şi dobândească viaţa o vor pierde, iar cei care vor vrea să o piardă o vor dobândi”. Iisus, în milostenia lui fără margini, îl admisese printre ai săi în speranţa că îl va putea schimba. Când Iuda văzu că lucrurile iau o întorsătură nefastă, că Iisus era pierdut, discipolii săi, compromişi, el însuşi fiind frustrat în speranţele sale, decepţia se transformă în furie. Nefericitul îl denunţă pe cel care în ochii lui era un fals Mesia şi care îl înşelase şi

pe el. Cu privirea sa pătrunzătoare, Iisus ghicise ce se petrecea în sufletul apostolului infidel. Se hotărî să nu mai evite destinul a cărui plasă se strângea în fiecare zi în jurul lui. Era în ajunul sărbătorii pascale. Le ordonă discipolilor să pregătească masa, în oraş, la un prieten. Presimţea că avea să fie ultima şi voia să îi dea o solemnitate excepţională.

Iată-ne ajunşi la ultimul act al dramei mesianice. Era necesar, pentru a înţelege sufletul şi opera lui Iisus în esenţa lor, să iluminăm din interior primele două acte ale vieţii sale, mai precis iniţierea şi cariera sa publică. Drama interioară a conştiinţei lui Iisus s-a derulat prin ele. Ultimul act din viaţa sa sau drama patimilor este consecinţa logică a celor două precedente. Cunoscut de toţi, el se explică singur. Căci ceea ce caracterizează sublimul este simplitatea, imensitatea şi în acelaşi timp claritatea. Drama patimilor sale a adus o contribuţie puternică în cadrul creştinismului. A smuls lacrimi tuturor celor care au suflet şi a convertit milioane de oameni. În toate aceste scene, Evangheliile sunt de o frumuseţe incredibilă. Ioan însuşi coboară de pe înălţimile sale. Discursul său detaliat capătă aici dimensiunea adevărului înfiorat al unui martor ocular. Fiecare poate retrăi în el însuşi drama divină, dar nimeni nu ar putea să o refacă. Totuşi trebuie, pentru a-mi îndeplini sarcina, să concentrez razele tradiţiei esoterice în cele trei evenimente esenţiale prin care a fost împlinită viaţa divinului învăţător: Cina cea de taină, procesul Mesiei şi învierea. Dacă se face lumină asupra acestor puncte, ea se va răspândi asupra întregii vieţi a lui Christos şi asupra istoriei ulterioare a creştinismului.

Cei doisprezece apostoli, treisprezece cu învăţătorul, se reuniseră în camera înaltă a unei case din Ierusalim. Prietenul necunoscut, gazda lui Iisus, împodobise camera cu o pânză bogată. După moda orientală, discipolii şi Iisus

se aşezară trei câte trei pe patru divane largi, dispuse în jurul mesei. Când le-a fost adus mielul pascal, carafele umplute cu vin şi cupa preţioasă, cupa de aur, împrumutată de prietenul necunoscut, Iisus, aşezat între Ioan şi Petru, spuse: „Am dorit foarte mult să mănânc cu voi aceste Paşti, căci vă spun că nu le voi mai mânca decât după ce vor fi împlinite în regatul cerului.”[158] Chipurile se întunecară şi atmosfera deveni grea. „Discipolul pe care Iisus îl iubea”, şi singurul care putea să-i ghicească gândurile, îşi aplecă capul în linişte spre cel al învăţătorului. După obiceiul evreilor, la masa pascală se mâncau în tăcere ierburi amare şi turtă. Atunci Iisus luă pâinea şi, după ce făcu binecuvântarea, o rupse şi le-o dădu, spunând: „Acesta este corpul meu pe care vi-l dau vouă; faceţi aceasta în amintirea mea”. Le mai dădu şi cupa aflată pe masă şi adăugă: „Această cupă este noua alianţă din sângele meu, care este vărsat pentru voi.”[159]

Aceasta este instituirea Cinei cea de taină în toată simplitatea sa. Ea conţine lucruri care nu se spun şi nu se ştiu de obicei. Actul simbolic şi mistic nu este doar concluzia şi esenţa tuturor pildelor lui Christos, ci şi consacrarea şi reînnoirea unei iniţieri simbolice străvechi. La iniţiaţii din Egipt şi din Caldeea, ca şi la profeţi şi esenieni, agapa frăţească marca primul grad de iniţiere. Comuniunea simbolizată de turtă, fruct al spicului de grâu, însemna cunoaşterea misterelor vieţii terestre şi, în acelaşi timp, împărţirea bunurilor terestre şi, prin urmare, uniunea perfectă a fraţilor. La un nivel superior, comuniunea sub forma vinului, sânge al viţei pătrunse de soare, însemna împărţirea bunurilor celeste, participarea la misterele spirituale şi la ştiinţa divină. Iisus, lăsându-le moştenire apostolilor aceste simboluri, le dădu un sens mai larg. Căci prin ele extinde sensul fraternităţii şi iniţierii la

158 Luca, XXII, 15.

159 Luca, XXII, 19, 20.

întreaga umanitate. La acestea adaugă cel mai profund dintre mistere, cea mai mare dintre forţe: cea a sacrificiului său. Reface astfel lanţul indestructibil al iubirii dintre el şi ai săi. El va da sufletului său glorificat o putere divină asupra inimilor lor şi ale oamenilor. Această cupă a adevărului venită din vechimea epocilor profetice, această cupă de aur a iniţierii, pe care bătrânul esenian i-o dăduse atunci când îl numise profet, această cupă a iubirii celeste pe care fiii lui Dumnezeu i-o oferiseră în cel mai înalt extaz al său, această cupă în care acum vede lucind propriul său sânge, o întinde discipolilor săi mult iubiţi cu tandreţea inefabilă a unui bun rămas suprem.

Gândirea mântuitoare care cuprinde lumile oare o văd ei, o înţeleg ei, apostolii? Ea străluceşte în profunda şi dureroasa privire pe care învăţătorul o îndreaptă când asupra discipolului său iubit, când asupra celui care îl va trăda. Nu, nu înţeleg încă; ei respiră cu greu, ca într-un vis urât; un fel de abur greu şi roşiatic plutea în aer şi se întrebau de unde venea strania lucire din jurul capului lui Christos. Când Iisus declară în sfârşit că îşi va petrece noaptea în rugăciune în grădina Măslinilor şi, ridicându-se, le spuse: Să mergem! Apostolii nu bănuiesc ce va urma.

Iisus îşi petrece noaptea şi agonia în Grădina Getsimani. El vede dinainte, cu o luciditate înspăimântătoare, restrângându-se cercul infernal care îl va sugruma în final. Înspăimântat de această perspectivă, într-o aşteptare insuportabilă, în momentul în care este prins de duşmanii săi, tremură; timp de o clipă sufletul său s-a dat înapoi din faţa torturilor care îl aşteaptă; o sudoare de sânge îi cuprinde fruntea. Apoi rugăciunea îi dă putere. Larmă de voci confuze, luciri de torţe sub umbrele măslinilor, un zăngănit de arme: sunt soldaţii sanhedrinului. Iuda care îi conduce îl îmbrăţişează pe învăţător pentru ca profetul să fie recunoscut. Iisus îi întoarce sărutul cu o milă inefabilă şi îi spune: „Prietene,

pentru ce eşti aici?” Efectul acestei blândeţi, acestui sărut frăţesc dat în schimbul celei mai josnice trădări va fi atât de profund asupra inimii atât de împietrite, că puţin mai târziu Iuda, cuprins de remuşcări şi de oroarea faptei sale, se sinucide. Cu mâinile lor aspre, soldaţii l-au înşfăcat pe învăţătorul galileean. După ce opuseră puţină rezistenţă, discipolii înspăimântaţi s-au împrăştiat ca un pâlc de stufăriş bătut de vânt. Doar Ioan şi Petru rămân prin preajma lui şi îl vor urma până la tribunal, cu inima frântă şi sufletul ţintuit de destinul lui. Dar Iisus şi-a recăpătat calmul. Din acest moment, niciun protest, nicio plângere nu i-a mai ieşit de pe buze.

Sanhedrinul se reuneşte în grabă în şedinţă plenară. În mijlocul nopţii Iisus este adus în faţa lor. Tribunalul vrea să termine repede cu profetul periculos. Sacrificatorii săi, preoţii în tunici purpurii, galbene şi violete, cu turbanele pe cap, sunt aşezaţi solemn în semilună. În mijilocul lor, pe un jilţ mai înalt decât restul, tronează Caiafa, marele pontif, cu migbahul pe cap. La fiecare extremitate a semicercului, pe mici tribune, pe care se află câte o masă, stau doi grefieri, unul pentru achitare, altul pentru condamnare, *advocatus Dei*, *advocatus Diaboli*. Iisus, impasibil, stă în mijloc, în picioare, în roba sa albă de esenian. Ajutoare de tribunal, armaţi cu centuri şi corzi, îl înconjoară cu braţele goale, cu pumnul la şold şi cu priviri înrăite. Pontiful, judecătorul suprem, este acuzatorul principal; aşa-zisul proces, o măsură de salvare publică împotriva unei crime de blasfemie, dar în realitate o răzbunare preventivă a unui sacerdoţiu temător, care se simte ameninţat în puterea sa.

Caiafa se ridică şi îl acuză pe Iisus că este ademenitor al poporului, un *mesit*. Nişte martori adunaţi la întâmplare din mulţime depun mărturie, dar se contrazic. În sfârşit, unul dintre ei vorbeşte despre un cuvânt, considerat blasfemie şi pe care nazarineanul îl aruncase de

mai multe ori în faţa fariseilor, sub porticul lui

Salomon: „Aş putea distruge templul şi l-aş putea ridica din nou în trei zile”. Iisus tace. „Nu răspunzi?” întrebă marele preot. Iisus, care ştie că va fi condamnat şi nu vrea să îşi împrăştie verbul în mod inutil, păstrează tăcerea. Dar acest cuvânt, chiar dovedit, nu ar fi un motiv suficient pentru a motiva o condamnare capitală. Trebuie o mărturisire mai gravă. Pentru a i-o smulge acuzatului, abilul saduceu Caiafa îi adresează o întrebare de onoare, întrebarea vitală a misiunii sale. Căci cea mai mare abilitate constă adesea în a merge direct la ţintă: „Dacă eşti Mesia, spune-ne!” Iisus răspunde mai întâi într-un mod evaziv, care dovedeşte că nu va cădea în capcana lor: „Dacă vă spun, nu mă veţi crede, iar dacă vă întreb, voi nu îmi veţi răspunde”. Caiafa, nereuşind să-şi atingă scopul cu viclenia sa de judecător de instrucţie, face uz de dreptul său de mare pontif şi continuă solemn: „Te conjur, pe Dumnezeul viu, să ne spui dacă eşti Mesia, fiul lui Dumnezeu”. Astfel interpelat, somat să se dezică sau să îşi afirme în continuare misiunea în faţa celui mai înalt reprezentant al religiei Israelului, Iisus nu mai ezită. El răspunde liniştit: „Tu ai spus-o, iar eu vă spun că din acest moment îl veţi vedea pe fiul lui Dumnezeu aşezat la dreapta forţei şi venind din ceruri.”[160] Exprimându-se astfel în limba profetică a lui Daniel şi a cărţii lui Enoh, iniţiatul esenian lehoshua nu îi vorbeşte lui Caiafa ca individ. El ştie că saduceul agnostic este incapabil să îl înţeleagă. El le vorbeşte tuturor pontifilor viitori, tuturor preoţilor de pe pământ, spunându-le: „După misiunea mea pe care moartea îşi va pune pecetea, domnia legii religioase fără explicaţie este încheiată de fapt şi de drept. Misterele vor fi revelate şi omul va vedea divi-nul prin omenesc. Religiile şi cultele, care nu se vor putea demonstra şi animic unele pe altele, vor rămâne lipsite de

160 Matei, XXVI, 64.

autoritate”. Iată, după doctrina esoterică, a profeţilor şi a esenienilor, ce semnifică fiul aşezat la dreapta tatălui. Astfel înţeles, răspunsul lui Iisus adresat marelui preot al Ierusalimului conţine testamentul intelectual şi ştiinţific al lui Christos pentru autorităţile religioase ale pământului, aşa cum instituirea Cinei cea de taină închide în ea testamentul iubirii şi iniţierii lăsat apostolilor şi oamenilor.

Pe deasupra capului lui Caiafa, Iisus a vorbit lumii întregi.

Dar saduceul, care a obţinut ce a vrut, nu îl mai ascultă. Rupându-i roba de in strigă: „A blasfemiat! Ce altă mărturie ne mai trebuie? I-aţi auzit blasfemia! Ce părere aveţi?” Un murmur unanim şi lugubru al sanhedrinului răspunde: „Îşi merită moartea”. Imediat injuriile urâte şi jignirile brutale ale inferiorilor le răspund ca un ecou condamnării celor de sus. Soldaţii îl scuipă, îl pălmuiesc şi îi strigă: „Profetule! ghici cine te-a lovit”. Sub aceste dezlănţuiri de ură josnică şi de ferocitate, sublimul şi palidul chip al marelui suferind îşi reia imobilitatea marmoreană şi vizionară. Se spune că există statui care plâng; mai există şi dureri fără lacrimi şi rugăciuni mute şi victime care îşi înspăimântă călăii, urmărindu-i tot restul vieţii.

Dar calvarul nu s-a sfârşit. Sanhedrinul poate pronunţa pedeapsa cu moartea, dar pentru a fi executată, e nevoie de braţul secular şi de aprobarea autorităţii romane. Discuţia cu Pilat, descrisă în detaliu de Ioan, nu este mai puţin remarcabilă decât cea cu Caiafa. Acest straniu dialog între Christos şi guvernatorul roman, în care interjecţiile violente ale preoţilor evrei şi strigătele unei mulţimi devenită fanatică fac parte din corurile din tragedia antică, are puterea de convingere a marelui adevăr dramatic. Căci dezvăluie sufletul personajelor, arată şocul celor trei puteri puse în joc: cezarismul roman, iudaismul îngust şi religia universală a spiritului

reprezentat de Christos. Pilat, foarte indiferent la această ceartă pe motive religioase, dar foarte îngrijorat de întreaga poveste, pentru că se teme că moartea lui Iisus ar putea duce la o mişcare populară, îl interoghează cu precauţie şi îi întinde o mână, sperând că acesta va profita de ocazie. „Eşti cu adevărat regele evreilor?

— Împărăţia mea nu este din această lume.

— Eşti deci împărat?

— Da; m-am născut pentru aceasta; şi am venit în lume pentru a depune mărturie în numele adevărului". Pilat nu înţelege această afirmare a regalităţii spirituale a lui Iisus mai mult decât a înţeles Caiafa testamentul său religios. „Care este acest adevăr?" întrebă el ridicând din umeri şi acest răspuns al cavalerului roman sceptic rezumă starea de spirit a societăţii păgâne de atunci, asemenea oricărei societăţi decadente. Dar nevăzând totuşi în el decât un visător inocent, el adaugă: „Nu văd care este crima lui". Şi le propune evreilor să îl elibereze, dar aceştia, instigaţi de preoţi, vociferează: „Să îl eliberăm pe Barabas!" Atunci Pilat, care îi detestă pe evrei, se desfată în plăcerea zeflemitoare de a-l vedea biciuit cu vergele pe acest pretins rege al lor. Crede că pedeapsa le va ajunge fanaticilor. Dar ei nu fac decât să devină din ce în ce mai furioşi şi continuă să strige: Să fie răstignit!

În ciuda dezlănţuirii pasiunilor populare, Pilat nu cedează. A obosit de atâta cruzime. A văzut atâta sânge curgând în viaţa sa, a înăbuşit atâtea revolte, a auzit atâtea gemete şi blesteme fără ca indiferenţa să îl părăsească! Dar suferinţa mută şi stoică a profetului galileean, sub mantia purpurei şi a coroanei de spini, l-a zguduit de un fior necunoscut. Într-o viziune stranie şi fugară a spiritului său, fără a-i măsura ecoul peste vremuri, a lăsat să-i scape aceste cuvinte: „*Ecce Homo*! lată Omul!" Romanul insensibil este aproape emoţionat; va pronunţa achitarea. Preoţii din sanhedrin, care îl pândesc

cu coada ochiului, au sesizat această emoţie şi sunt speriaţi; simt cum le scapă prada. Cu viclenia lor caracteristică se consultă între ei. Apoi, într-o singură voce, strigă întinzând mâna dreaptă, convingători şi dând din cap cuprinşi de o oroare ipocrită: „S-a numit fiu al lui Dumnezeu!”

La auzul acestor cuvinte, Pilat se temu şi mai mult, după cum ne spune Ioan. Se temea de ce? Ce rău îi putea face acest nume romanului incredul, care îi dispreţuia cu toată fiinţa sa pe evrei şi religia lor şi nu credea decât în religia politică a Romei şi a lui Cezar? Există un motiv serios în aceasta. Deşi i s-au dat sensuri diferite, numele de *fiu al lui Dumnezeu* era destul de răspândit în esoterismul antic şi Pilat, deşi sceptic, avea cuibărită în sufletul său sămânţa superstiţiei. La Roma, în micile mistere ale lui Mitras, în care se iniţiau cavalerii romani, auzise vorbindu-se că un fiu al lui Dumnezeu era un fel de interpret al divinităţii. Oricărei naţiuni, oricărui popor i-ar fi aparţinut, atentatul la viaţa sa era o mare crimă. Pilat nu credea deloc în aceste reverii persane, dar cuvântul îl îngrijora totuşi, punându-l în încurcătură. Văzând aceasta, evreii îi aruncă proconsulului acuzaţia supremă: „Dacă îl eliberezi pe acest om, nu eşti prieten al lui Cezar; *căci oricine se intitulează rege se declară împotriva lui Cezar… noi nu avem alt rege decât pe Cezar*”. Argument irezistibil pentru el; negarea lui Dumnezeu înseamnă puţin, crima nu înseamnă nimic, dar conspiraţia împotriva lui Cezar este cea mai mare crimă dintre toate. Pilat este obligat să se dea bătut şi să pronunţe sentinţa. Astfel, la sfârşitul carierei sale publice, Iisus se află faţă în faţă cu stăpânul lumii cu care s-a luptat în mod indirect, ca adversar ocult, toată viaţa. Umbra lui Cezar îl trimite la cruce. Logica profundă a lucrurilor a funcţionat în cazul său: evreii l-au predat, dar spectrul roman îl omoară întinzând mâna. Îi omoară trupul, dar El este Christos glorificat, care prin

martiriul său îi va lua pentru totdeauna lui Cezar aureola sa uzurpată, apoteoza divină, această infernală blasfemie a puterii absolute.

Pilat, după ce s-a spălat pe mâini de sângele nevinovat, a pronunţat cuvântul teribil: *Condemno*, *ibis în crucem*. Mulţimea nerăbdătoare se îndreaptă deja spre Golgota.

Iată-ne pe înălţimea golaşă şi presărată de oseminte umane, care domină Ierusalimul şi care poartă numele de Gilgal, Golgota sau locul căpăţânii, deşert sinistru, consacrat de secole oribilelor suplicii. Pe muntele golaş nu cresc copaci; aici se ridică doar spânzurători. Aici Alexandru asistase cu tot haremul său la executarea a sute de prizonieri; aici Varus răstignise două mii de rebeli; aici blândul Mesia prezis de profeţi trebuia să se supună teribilului supliciu, inventat de geniul atroce al fenicienilor, adoptat de legea nemiloasă a Romei. Cohorta legionarilor a format un mare cerc pe vârful colinei; ea îi înlătură cu lovituri de suliţă pe ultimii fideli care l-au urmat pe condamnat. Este vorba de femei din Galileea; mute şi disperate, ele se aruncă cu faţa la pământ. Clipa supremă a venit pentru Iisus. Apărătorul celor săraci, al celor slabi şi oprimaţi trebuie să-şi încheie misiunea în martiriul abject, rezervat sclavilor şi hoţilor. Profetul consacrat de esenieni se lasă ţintuit pe crucea acceptată în viziunea din Engaddi; fiul Domnului trebuie să bea din cupa pe care a văzut-o în Schimbarea la faţă; trebuie să coboare până în adâncurile infernului şi să guste oroarea terestră. Iisus a refuzat băutura tradiţională, pregătită de femeile pioase din Ierusalim şi al cărei scop era să-i ameţească pe cei care urmau să fie răstigniţi. El a suferit această tortură în deplină conştiinţă. În timp ce este ţintuit pe spânzurătoarea infamă, în timp ce soldaţii înfig cu lovituri infernale cuiele în aceste picioare adorate de cei nefericiţi, în aceste mâini care nu puteau da decât binecuvântarea,

norul negru al unei suferinţe devastatoare îi stinge ochii şi îl sufocă. Dar, din adâncurile convulsiilor şi al tenebrelor infernale, conştiinţa vie a Mântuitorului mai are un cuvânt de rostit pentru călăii săi: „Tată, iartă-i, căci nu ştiu ce fac”.

Dar iată cupa a fost băută până la fund: orele de agonie, de la prânz până la apusul soarelui. Tortura morală este încoronarea celei fizice, pe care o depăşeşte. Iniţiatul a renunţat la puterile sale; fiul lui Dumnezeu va fi eclipsat; nu rămâne din el decât omul copleşit de suferinţă. Pentru câteva ore îşi va pierde cerul pentru a măsura abisul umanităţii suferinde. Crucea se înalţă cu victima sa şi tăbliţa, ultima ironie a proconsului, pe care este scris: *Acesta este regele evreilor*! Acum privirile răstignitului văd plutind într-un nor înfricoşător Ierusalimul, oraşul sfânt pe care a vrut să-l glorifice şi care i-a aruncat anatema. Dar unde sunt discipolii săi? Au dispărut? Nu aude decât injuriile membrilor sanhedrinului, care cred că nu mai există motive de temeri împotriva profetului şi triumfă asupra agoniei sale. „I-a salvat pe alţii, spuneau ei, dar nu se poate salva pe el!” Prin aceste blasfemii, prin aceste perversităţi, într-o viziune terifiantă a adevărului, Iisus vede toate crimele pe care nedrepţii potentaţi şi preoţii fanatici le vor comite în numele său. Ei se vor folosi de semnul său pentru a blestema! Ei vor tortura folosindu-i crucea! Nu tăcerea întunecată a cerului acoperit de un văl gros, ci lumina pierdută pentru umanitate îi smulge acest strigăt de disperare: „Tată, de ce m-ai abandonat?” Atunci conştiinţa Mesiei, voinţa întregii sale vieţi, ţâşneşte din nou într-o ultimă sclipire şi sufletul său se desprinde în timp ce de pe buze îi ies aceste cuvinte: „Totul este împlinit”.

O, sublim nazariean, o, divin fiu al omului, deja ne-ai părăsit din această lume. Cu o singură bătaie de aripă, fără nici urmă de îndoială, sufletul tău a găsit, într-o lumină mai

strălucitoare, cerul tău din Engaddi, cerul tău din Tabor! Ai văzut verbul tău victorios, plutind deasupra secolelor şi nu ai vrut altă glorie decât mâinile şi privirile, ridicate spre tine, ale celor pe care i-ai vindecat şi alinat... Dar la ultimul tău strigăt, neînţeles de paznicii tăi, un fior a trecut pe deasupra lor. Soldaţii romani s-au întors şi în faţa razei stranii lăsate de spiritul său pe chipul liniştit al acestui cadavru, călăii uimiţi se privesc şi spun: „Să fi fost un zeu?”

Drama este cu adevărat împlinită? Este terminată, lupta formidabilă şi liniştită dintre divina iubire şi moarte, care s-a abătut asupra lui cu puterile pământului? Unde este învingătorul? Aceşti preoţi care coboară de pe Golgota sunt ei mulţumiţi de ce au făcut, siguri de fapta lor, din moment ce l-au văzut pe profet dându-şi ultima suflare sau era palidul răstignit deja livid? Pentru aceste femei fidele pe care legionarii romani le-au lăsat să se apropie şi care hohotesc la poalele crucii, pentru discipolii consternaţi şi refugiaţi într-o grotă din valea Iosafat, totul s-a terminat. Mesia, care trebuia să domnească pe tronul din Ierusalim, a pierit ca toţi acei mizerabili, prin supliciul infam al crucii. Învăţătorul a dispărut; şi, odată cu el, speranţa, Evanghelia, împărăţia cerurilor. O linişte mohorâtă, o disperare profundă apasă asupra micii comunităţi. Petru şi Ioan sunt ei înşişi copleşiţi. În jurul lor este întuneric; nicio rază nu mai străluceşte în sufletul lor. Totuşi, aşa cum în misterele din Eleusis

O lumină orbitoare urmează tenebrelor profunde, tot aşa în Evanghelii acestei disperări profunde îi urmează o bucurie subită, instantanee, prodigioasă. Ea izbucneşte, irupe asemenea unui răsărit de soare şi acest strigăt fremătând de bucurie face cu repeziciune turul ludeei: A înviat!

Maria Magdalena, rătăcind prin preajma mormântului, este prima care, în durerea sa copleşitoare,

l-a văzut şi l-a recunoscut pe învăţător strigând-o pe nume: Maria! Nebună de bucurie, s-a aplecat la picioarele sale. L-a văzut pe Iisus cum o privea, încercând cu un gest să o împiedice să îl atingă. Apoi apariţia s-a topit brusc, lăsând în jurul Magdalenei o atmosferă caldă şi beţia unei prezenţe reale. Apoi sfintele femei l-au întâlnit pe învăţător care le-a spus: „Mergeţi la fraţii mei şi spuneţi-le să se ducă în Galileea, căci acolo ei mă vor vedea”. În aceeaşi seară, cei unsprezece, fiind reuniţi cu uşile închise, îl văzură pe Iisus intrând. S-a aşezat între ei, vorbindu-le blând şi reproşându-le incredulitatea lor. Apoi le-a spus: „Mergeţi în toată lumea şi propovăduiţi Evanghelia tuturor oamenilor.”[161] Lucru straniu, în timp ce ascultau, uitaseră complet de moartea sa, îl credeau viu şi erau convinşi că învăţătorul nu îi va mai părăsi. Dar în momentul în care au vrut să vorbească şi ei, acesta a dispărut ca o lumină care se stinge. Ecoul vocii sale vibra încă în urechile lor. Apostolii uimiţi i-au cercetat apoi mormântul rămas gol; un val de lumină, care se şterse brusc, plutea înăuntru. După Matei şi Marcu, Iisus a apărut din nou, la puţin timp, pe un munte în faţa a cinci sute de fraţi adunaţi de apostoli. Apoi apariţiile au încetat. Dar credinţa era însămânţată în sufletele lor, impulsul dat, creştinismul trăia. Apostolii animaţi de focul sacru vindecau bolnavii şi predicau Evanghelia învăţătorului.

Trei ani mai târziu, un tânăr fariseu pe nume Saul, mânat de o ură violentă împotriva noii religii şi persecutându-i pe creştini cu o ardoare juvenilă, merse la Damasc împreună cu mai mulţi tovarăşi. Pe drum se văzu brusc învăluit de o lumină atât de orbitoare încât căzu la pământ. Tremurând din toţi rărunchii, strigă: „Cine eşti?” Şi auzi o voce care îi spuse: „Sunt Iisus pe care tu îl persecuţi, îţi va fi greu să mai arunci înapoi cu piciorul într-un ţepuş”. Tovarăşii săi la fel de speriaţi ca şi el îl

161 Marcus, XVI, 15.

ridicară. Auziseră vocea fără a vedea nimic. Tânărul orbit de raza de lumină nu-şi recăpătă vederea decât după trei zile[162]. S-a convertit la credinţa lui Christos şi a devenit Paul, apostolul celor străini. Toată lumea este de acord că fără această convertire creştinismul confirmat în Iudeea nu ar fi cucerit Occidentul.

Aceste fapte sunt povestite în Noul Testament. Orice efort am face pentru a le reduce la minimum şi oricare ar fi ideea religioasă sau filosofică pe care o atribuim acestora, este imposibil să le luăm doar ca pe nişte legende şi să le negăm valoarea unei mărturii autentice în ceea ce priveşte esenţialul. De optsprezece secole, undele de îndoială şi negarea au asaltat stânca acestei mărturii; de o sută de ani critica s-a îndreptat împotriva ei cu toate forţele şi armele sale. Ea a reuşit mici spărturi, pe ici şi acolo, dar nu a să reuşit să mişte nimic din loc cu adevărat. Ce se află în spatele viziunilor apostolilor? Teologii primari, exegeţii literei legii şi savanţii agnostici vor putea polemiza la nesfârşit, se vor lupta prin întuneric şi nu se vor converti unii pe alţii. Vor raţiona în gol, atât timp cât teozofia, care este ştiinţa spiritului, nu-şi va fi extins concepţiile şi cât timp o psihologie experimentală superioară, care este arta de a descoperi sufletul, nu le va fi deschis ochii. Dar, pentru că nu mă aflu aici decât pe poziţia unui istoric conştiincios, care îşi exprimă doar un punct de vedere asupra autenticităţii acestor fapte ca fapte psihice, există un lucru de care nu mă pot îndoi şi anume că apostolii au avut viziunile lor şi credinţa lor în învierea lui Christos a fost de nezdruncinat. Dacă mărturiile lui Ioan sunt respinse, pentru că, se argumentează, ar fi fost redactate definitiv la o sută de ani după moartea lui Iisus, iar cele ale lui Luca despre Emmaus sunt considerate o amplificare poetică, rămân totuşi afirmaţiile simple şi pozitive ale lui Marcu şi Matei, care îşi au rădăcinile în aceeaşi tradiţie şi

162 Actes, IX, 1-9.

religie creştină. Şi mai rămâne ceva, mult mai solid şi mai indiscutabil: mărturia lui Paul. Vrând să le explice corintienilor sursa credinţei sale şi baza Evangheliei pe care

O predică, enumeră şase apariţii succesive ale lui Iisus: cea în faţa lui Petru şi a celor unsprezece, în faţa celor cinci sute „din care, majoritatea, sunt încă în viaţă”, a lui Iacob, a apostolilor adunaţi la un loc şi, în sfârşit, propria sa viziune pe drumul Damascului.[163] Or, aceste fapte i-au fost comunicate lui Paul de Petru însuşi şi de Iacob, la trei ani după moartea lui Iisus, puţin după convertirea lui Paul, odată cu prima sa călătorie la Ierusalim. Le considera deci mărturii oculare. În sfârşit, din toate aceste viziuni, cea mai incontestabilă şi nu mai puţin extraordinară este chiar cea a lui Paul; în epistole, el revine fără încetare la sursa credinţei sale. Dată fiind starea psihologică a lui Paul, anterioară acestui eveniment şi natura viziunii sale, ea vine din afară şi dinăuntru; are un caracter neaşteptat şi fulgerător; este de natură a-i transforma întreaga fiinţă din adâncurile sale. Ca un botez de foc, îl îmbracă într-o armură intangibilă şi face din el în faţa lumii cavalerul invincibil al lui Christos.

Astfel, mărturia lui Paul are o forţă dublă, pentru că îi afirmă propria viziune şi le coroborează pe celelalte. Dacă ar fi să ne îndoim de sinceritatea unor astfel de afirmaţii, ar trebui să respingem în masă toate mărturiile istorice şi să renunţăm să scriem istoria. Să mai adăugăm că, dacă nu există o istorie critică fără o cântărire exactă şi alegere raţională a tuturor documentelor, nu există o istorie filosofică, dacă nu tragem nicio concluzie asupra măreţiei efectelor şi cauzelor. Situându-ne pe aceeaşi poziţie cu Celse, Strauss şi Renan, putem să nu acordăm o valoare obiectivă învierii şi să o considerăm un fenomen de pură halucinaţie. Dar, în acest caz, suntem forţaţi să

163 Cor., XY, 1-9.

punem bazele celei mai mari revoluţii religioase a umanităţii pe o aberaţie a simţurilor şi pe o himeră a spiritului.[164] Or, dacă nu mă înşel, credinţa în înviere este baza creştinismului istoric. Fără această confirmare a doctrinei lui Iisus, printr-un fapt şocant, religia sa nu şi-ar fi putut începe drumul.

Faptul a dus la o revoluţie totală în sufletele apostolilor. Din iudaică, conştiinţa lor a devenit creştină. Pentru ei, Christos cel triumfător este viu, le-a vorbit, cerul s-a deschis, viaţa de apoi a intrat în cea prezentă, aurora nemuririi le-a atins fruntea şi le-a cuprins sufletele cu un foc care nu se mai poate stinge. Deasupra regatului terestru al lui Israel, care se prăbuşeşte, ei au întrevăzut în toată splendoarea sa regatul celest şi universal. De aici, elanul lor în luptă, bucuria lor pentru martiriu. De la învierea lui Iisus porneşte acest impuls prodigios, această imensă speranţă, care duce Evanghelia ca o solie adresată tuturor popoarelor şi care va bate cu razele sale ultimele ţărmuri ale pământului. Pentru reuşita creştinismului, erau necesare două condiţii, aşa cum ne spune Fabre d'Olivet, moartea lui Iisus şi forţa sa de a învia.

Pentru a extrage din faptul învierii o idee raţională, pentru a înţelege şi sensul său religios şi filosofic, nu trebuie să ne legăm decât de fenomenul apariţiilor succesive şi să eliminăm încă de la început ideea absurdă a învierii trupului, una dintre cele mai mari piedici ale dogmei creştine care, asupra acestui punct şi a multor altora, a rămas una absolut primară şi puerilă. Dispariţia trupului lui Iisus poate fi explicată prin cauze naturale şi trebuie să remarcăm dispariţia fără urmă şi într-un mod la fel de misterios a unora dintre marii adepţi, printre alţii,

---

164 Strauss a spus: Faptul reînvierii nu este explicabil decât ca o demonstraţie de şarlatanie, la îndemâna istoriei universale; ein welthistorischerhumburg. Cuvântul este mai mult cinic decât spiritual şi nu explică viziunile apostolilor şi pe cea a lui Paul.

Moise, Pitagora şi Apollonius din Tyana, de care nu s-a mai auzit nimic niciodată. Este posibil ca fraţii cunoscuţi sau necunoscuţi care vegheau la căpătâiul lor să fi distrus prin foc trupurile mentorilor lor, pentru a le sustrage profanării duşmanilor. Oricum ar fi, aspectul ştiinţific şi măreţia spirituală a învierii nu ne apare decât în lumina sensului său esoteric.

La egipteni şi la persanii adepţi ai religiei mazdeene a lui Zoroastru, înainte şi după Iisus, în Israel şi la creştinii primelor două secole, învierea a fost înţeleasă în două moduri, unul material şi absurd, unul spiritual şi teozofic. Primul este ideea populară adoptată în final de biserică după represiunea gnosticismului; cel de-al doilea este ideea profundă a iniţiaţilor. În primul sens, învierea glorifică intrarea într-o nouă viaţă a trupului material, într-un cuvânt, reconstituirea cadavrului descompus sau dispersat, care se credea că trebuie să se întâmple odată cu venirea Mesiei sau la judecata de apoi. Este inutil să subliniem materialismul grosolan şi absurditatea acestei concepţii. Pentru iniţiat, învierea avea un sens cu totul diferit, însemnând: purificarea şi regenerarea ternară a corpului sideral, eterat şi fluid, care este organismul însuşi al sufletului şi, într-un fel, capsula spiritului. Această purificare se poate să se fi produs încă din această viaţă prin lucrul interior al sufletului şi un anumit mod de viaţă, dar ea nu se realizează la majoritatea oamenilor decât după moarte şi doar pentru cei care, într-un fel sau altul, au aspirat spre găsirea dreptăţii şi a adevărului. În lumea de apoi, ipocrizia este imposibilă. Acolo, sufletele apar aşa cum sunt ele în realitate; se manifestă în mod fatal sub forma şi în culoarea esenţei lor; tenebroase şi hidoase, ele sunt rele; strălucitoare şi frumoase, ele sunt bune. Aceasta este doctrina expusă de Paul în epistola către corintieni. El le spune literal: „Există un corp fizic şi unul spiritual.”[165]

165 Cor., XV, 39-48.

Iisus anunţă acest lucru într-un mod simbolic, dar cu mai multă profunzime, pentru cei care ştiu să citească printre rânduri, în discuţia sa secretă cu Nicodim. Or, cu cât este mai spiritualizat un suflet, cu atât mai mare va fi îndepărtarea sa de atmosfera terestră, cu atât mai îndepărtată regiunea cosmică de care va fi astras prin legea afinităţii, cu atât mai dificilă manifestarea sa printre oameni.

Astfel, sufletele superioare nu se manifestă omului decât în starea de somn profund sau de extaz. Atunci, ochii fizici fiind închişi, sufletul, pe jumătate detaşat de trup, vede uneori alte suflete. Se întâmplă uneori ca un foarte mare profet, un adevărat fiu al lui Dumnezeu să se manifeste alor săi într-un mod sensibil şi în starea de veghe, pentru a-i convinge mai bine, prin şocul asupra simţurilor şi imaginaţiei lor. În astfel de cazuri, sufletul detaşat de trup ajunge să-i dea instantaneu corpului său spiritual o aparenţă vizibilă, uneori intangibilă, printr-un dinamism special, pe care spiritul îl exercită asupra materiei prin intermediul forţelor electrice ale atmosferei şi a forţelor magnetice ale trupurilor vii.

Aceasta i s-a întâmplat, după toate aparenţele, lui Iisus. Apariţiile raportate de Noul Testament se înscriu pe rând în una sau alta dintre cele două categorii: viziune spirituală şi apariţie vizibilă. Este sigur că ele au avut pentru apostoli caracterul unor realităţi supreme. Ei s-ar fi îndoit mai curând de existenţa Cerului şi a Pământului decât de comunicarea lor vie cu Christos care a înviat. Căci aceste viziuni emoţionante ale Domnului erau partea cea mai luminoasă a vieţii lor, cea mai profundă a conştiinţei lor. Nu există supranatural, ci necunoscutul naturii, continuarea sa ocultă în infinit şi fosforescenţa invizibilului la limitele vizibilului. În starea noastră corporală actuală, de-abia putem crede şi concepe realitatea impalpabilului; în starea spirituală, materia ne

va părea ireală şi inexistentă. Dar sinteza sufletului şi a materiei, aceste două faţete ale substanţei unice se găsesc în spirit. Dacă ne întoarcem la principiile eterne, la cauzele finale, legile înnăscute ale inteligenţei explică dinamismul naturii şi studiul sufletului, prin psihologia experimentală, este cel care explică legile vieţii.

Învierea înţeleasă în sensul esoteric, aşa cum tocmai am spus aici, era deci în acelaşi timp concluzia necesară vieţii lui Iisus şi prefaţa indispensabilă evoluţiei istorice a creştinismului. Concluzie necesară, căci Iisus o anunţase de mai multe ori discipolilor săi. Dacă a avut puterea să le apară după moartea sa în această splendoare triumfătoare, s-a întâmplat graţie purităţii, forţei înnăscute a sufletului său, amplificată de o sută de ori de măreţia efortului şi de opera împlinită.

Văzută din afară şi din punct de vedere terestru, drama mesianică se sfârşeşte cu crucea. Sublimă în sine, îi lipseşte totuşi împlinirea promisiunii. Văzută din interior, din adâncul conştiinţei lui Iisus şi din punct de vedere celest, există trei acte, printre care *Tentaţia*, *Schimbarea la faţă* şi *învierea* marchează punctul culminant. Aceste trei faze reprezintă cu alte cuvinte: *Iniţierea lui*

Christos, *Revelaţia totală* şi *încoronarea operei*. Ele corespund destul de bine au ceea ce apostolii şi creştinii iniţiaţi ai primelor secole au numit *misterele Fiului*, *Tatălui şi Sfântului Duh*.

Încoronare necesară, aş spune, a vieţii lui Christos şi prefaţă indispensabilă a evoluţiei istorice a creştinismului. Corabia construită pe plajă trebuia lansată la apă. Învierea a fost între altele o poartă de lumină deschisă asupra întregii rezerve esoterice a lui Iisus. Să nu ne mirăm că primii creştini au fost aproape amuţiţi şi orbiţi de iruperea sa fulgurantă, încât au înţeles adesea pildele învăţătorului în sensul lor literal şi s-au înşelat asupra sensului cuvintelor sale. Dar astăzi, când spiritul uman a făcut

înconjurul epocilor, religiilor şi ştiinţelor, ghicim ce înţelegeau sfântul Paul, sfântul Ioan sau Iisus prin misterele Tatălui şi Duhului Sfânt. Vedem că ei cuprindeau în ele ceea ce ştiinţa psihică şi intuiţia teozofică a Orientului cunoscuseră la nivelul cel mai înalt şi mai adevărat. Vedem şi puterea expansiunii pe care Christos a dat-o antichităţii, adevărului etern, prin măreţia iubirii sale, prin energia voinţei sale. Întrezărim în sfârşit partea, în acelaşi timp metafizică şi practică a creştinismului, care îi dă puterea şi vitalitatea sa.

Bătrânii teozofi ai Asiei au cunoscut adevărurile transcendentale. Brahmanii au găsit chiar cheia vieţii anterioare şi viitoare, formulând legea organică a reîncarnării şi a alternanţei vieţilor. Dar cufundându-se în viaţa de apoi şi în contemplarea eternităţii, ei au uitat realizarea terestră: viaţa individuală şi socială. Grecia, iniţiată primitivă în aceleaşi adevăruri sub formele sale voalate şi mai ales antropomorfice, s-a dedicat, cu geniul care îi este specific, vieţii naturale şi terestre. Aceasta îi permite să reveleze, de exemplu, legile nemuritoare ale frumosului şi să formuleze principiile ştiinţelor observării. Dar, prin acest punct de vedere, concepţia sa despre viaţa de apoi se restrânge şi se întunecă treptat. Iisus, prin măreţia şi universalitatea viziunii sale, cuprinde cele două aspecte ale vieţii. În rugăciunea de duminică, care îi rezumă pilda, el spune: „Vie împărăţia ta, precum *în cer, aşa şi pe pământ*”. Ori regatul divin pe Pământ simbolizează împlinirea legii morale în toată bogăţia sa, în toată splendoarea frumosului, a binelui şi a adevărului. Astfel, magia doctrinei sale, puterea dezvoltării sale, oarecum nelimitată, rezidă în unitatea moralei şi a metafizicii sale, în credinţa sa arzătoare în viaţa eternă şi în nevoia sa de a începe învierea chiar din această existenţă, prin milostenia pusă în practică. Christos îi vorbeşte sufletului copleşit de toate greutăţile pământului:

Ridică-te, căci patria ta este în ceruri, dar pentru a crede şi pentru a ajunge la ea, dovedeşte-o încă de pe acum prin faptele şi iubirea ta!

vii promisiunea şi împlinirea. templul

„În trei zile voi dărâma templul; şi în trei zile îl voi ridica din nou”, le spusese discipolilor săi fiul Mariei, esenianul consacrat fiu al omului, adică moştenitorul spiritual al verbului lui Moise, al lui Hermes şi al tuturor fiilor din vechime ai lui Dumnezeu. Această promisiune îndrăzneaţă, acest cuvânt de iniţiat şi de iniţiator l-a realizat el oare? Da, dacă luăm în considerare consecinţele pe care pildele lui Christos, confirmate prin moartea şi învierea sa, le-au avut asupra umanităţii şi toate cele pe care le conţine promisiunea sa pentru viitorul nesfârşit. Verbul şi sacrificiul său au pus fundamentele unui templu invizibil, mai solid şi mai trainic decât toate templele din piatră, dar acesta nu se continuă şi nu se împlineşte decât în măsura în care fiecare om şi toate secolele îşi dau concursul în realizarea lui deplină. Dar care este acest templu? Cel al umanităţii regenerate. Este un templu moral, social şi spiritual.

Templul moral este regenerarea sufletului uman, transformarea indivizilor prin idealul uman, oferit ca exemplu umanităţii în persoana lui Iisus. Armonia minunată şi plenitudinea virtuţilor sale îl fac dificil de definit. Raţiune echilibrată, intuiţie mistică, simpatie umană, putere a verbului şi a faptei, sensibilitate dusă până la durere, iubire imensă apropiindu-se de sacrificiu, curaj exagerat până la moarte, nimic nu îi lipseşte. Erau destule suflete în fiecare picătură a sângelui său pentru a face un erou, dar ce blândeţe divină este în ele! Contopirea profundă a eroismului şi iubirii, a voinţei şi a inteligenţei, a eternului masculin şi a eternului feminin, fac din el floarea idealului uman. Toată morala sa, a cărui ultim cuvânt este iubirea fraternă fără limite şi alianţa umană universală,

decurge în mod natural din această mare personalitate. Opera secolelor care s-au scurs după moartea sa a avut ca rezultat inocularea acestui ideal în conştiinţa tuturor. Nu mai există niciun om în lumea civilizată care să nu aibă o noţiune mai mult sau mai puţin clară despre ceea ce reprezintă creştinismul. Putem afirma deci că templul moral visat de Christos nu este terminat, ci de-abia fondat pe baze indestructibile în umanitatea actuală.

Nu la fel stau lucrurile cu templul social. Acesta presupune stabilirea regatului lui Dumnezeu sau a legii providenţiale în instituţiile organice ale umanităţii; rămâne de construit întregul. Umanitatea trăieşte încă într-o stare războinică, sub legea forţei şi a destinului. Legea lui Christos, care stăpâneşte conştiinţa morală, nu a intrat încă în instituţiile sale.

Eu nu am atins aici decât în treacăt problemele de organizare socială şi politică, aceasta fiind o lucrare destinată în întregime lămuririi problemei filosofice şi religioase centrale, prin unele dintre adevărurile esoterice esenţiale şi prin pilda vieţii marilor iniţiaţi. Nici această parte de încheiere nu se va concentra suficient asupra problematicii sociale şi politice, fiind prea vastă şi prea complexă şi nefiind de competenţa mea, motiv pentru care nu am pretenţia de a o putea defini în câteva rânduri. Vreau doar să mai adaug un lucru. Războiul social există în principiu în toate ţările europene. Căci nu există principii economice, sociale şi religioase admise de toate clasele sociale. La fel, naţiunile europene au menţinut între ele starea aceasta războinică în mod deschis sau printr-o pace mereu instabilă. Niciunul dintre principiile federative comune nu le unifică legal. Interesele, aspiraţiile lor comune nu îşi găsesc refugiu în nicio autoritate recunoscută şi în nicio sancţiune din cadrul tribunalului suprem. Dacă legea lui Christos a pătruns în toate conştiinţele individuale, şi până la un anumit punct în viaţa

socială, legea păgână şi barbară este cea care ne guvernează încă instituţiile politice. În prezent, puterea politică este constituită peste tot pe nişte baze insuficiente. Pe de o parte, ea emană din aşa-zisul drept divin al regilor, care nu este altul decât forţa militară; pe de altă parte, din sufragiul universal, care nu este decât instinctul maselor sau inteligenţa nedublată de discernământ. O naţiune nu este un număr de valori indistincte sau o sumă de cifre. Ea este o fiinţă vie, compusă din organe. Atâta timp cât reprezentarea naţională nu va fi imaginea acestui organism, de la breslele meseriaşilor şi până la cea a dascălilor, nu va exista o reprezentare naţională organică şi inteligentă. Atâta timp cât delegaţii tuturor forurilor ştiinţifice şi ale tuturor bisericilor creştine nu vor forma un consiliu superior, societăţile noastre vor fi guvernate de instinct, de pasiune şi de forţă şi nu va putea exista un templu social.

Cum se face atunci că, deasupra bisericii prea mici pentru a-l conţine în întregime, a politicii care îl neagă şi a ştiinţei care nu îl înţelege încă decât pe jumătate, Christos este mai viu ca niciodată? Acest lucru este posibil pentru că morala sa sublimă este corolarul unei ştiinţe chiar mai sublime. Pentru că umanitatea începe doar să presimtă importanţa operei sale, cuprinderea promisiunii sale; pentru că în spatele lui zărim, dincolo şi dincoace de Moise, toată antichitatea teozofică a iniţiaţilor Indiei, Egiptului şi Greciei, a căror confirmare vie este. Începem să înţelegem că Iisus, la cel mai înalt nivel al conştiinţei sale, Christos cel transfigurat, deschide braţele iubitoare, îndreptate spre fraţii săi, spre alţi Mesia care l-au precedat, raze ca şi el ale verbului viu, şi le deschide cu generozitate spre ştiinţa integrală, spre arta divină şi viaţa completă. Dar promisiunea sa nu se poate împlini fără concursul tuturor forţelor vii ale umanităţii. Două lucruri principale sunt necesare astăzi pentru a urmări marea

operă: pe de o parte, deschiderea treptată a ştiinţei experimentale şi a filosofiei intuitive spre faptele de ordin psihic, spre principiile intelectuale şi adevărurile spirituale; pe de alta, lărgirea dogmei creştine în sensul tradiţiei şi ştiinţei esoterice şi ca urmare o reorganizare a bisericii conform iniţierii treptate, realizate printr-o mişcare liberă, şi cu atât mai irezistibilă, a tuturor bisericilor creştine, care sunt toate în aceeaşi măsură fiice ale lui Christos. Ştiinţa trebuie să devină religioasă şi religia să devină ştiinţifică. Această dublă evoluţie care se pregăteşte deja va conduce în final şi în mod obligatoriu la o reconciliere a ştiinţei şi religiei pe terenul esoteric. Opera nu se va desfăşura fără mari dificultăţi la început, dar viitorul societăţii europene depinde de aceasta. Transformarea creştinismului în sensul esoteric o va antrena pe cea a iudaismului şi islamismului şi, în aceeaşi măsură, va duce la o regenerare a brahmanismului şi buddhismului; calea reconcilierii şi stabilirii unei baze religioase va fi deschisă Asiei şi Europei.

Iată templul spiritual care trebuie construit; iată încoronarea operei concepute şi dorite în mod intuitiv de Iisus. Verbul său de iubire va forma oare lanţul magnetic al ştiinţelor şi artelor, al religiilor şi al popoarelor şi va deveni astfel verb universal?

Astăzi Iisus este stăpânul globului, prin cele două rase mai tinere şi mai viguroase, încă adânc pătrunse de credinţă. Prin Rusia, el are piciorul în Asia; prin rasa anglo-saxonă şi hispanică, stăpâneşte Lumea Nouă. Europa este mai bătrână decât America, dar mai tânără decât Asia. Cei care o cred menită unei decadenţe iremediabile o calomniază. Dar dacă continuă să se dezbine în loc să se unifice sub impulsul singurei autorităţi valabile: autoritatea ştiinţifică şi religioasă; dacă, prin dispariţia acestei credinţe, care nu este decât lumina spiritului, hrănită de iubire, ea continuă să-şi pregătească

descompunerea morală şi socială, civilizaţia riscă să piară mai întâi prin tulburări sociale şi apoi prin invazia raselor mai tinere iar acestea vor lua torţa care le-a scăpat din mâini. Europa va avea un rol mai frumos de îndeplinit. Acela de a păstra orientarea lumii actuale şi viitoare, împlinind opera lui Christos, formulând gândirea lui integrală, încoronând prin ştiinţă, artă şi dreptate, templul spiritual al celui mai mare dintre fiii lui Dumnezeu.

cuprins

Dedicaţie 5
Cuvânt înainte 7
Introducere în gândirea esoterică 9
Cartea întâi – RAMA 25
Cartea a doua – KRIŞNA 57
Cartea a treia – HERMES 101
Cartea a patra – MOISE 133
Cartea a cincea – ORFEU 179
Cartea a şasea – PITAGORA 211
Cartea a şaptea – PLATON 307
337
Cartea a opta – IISUS